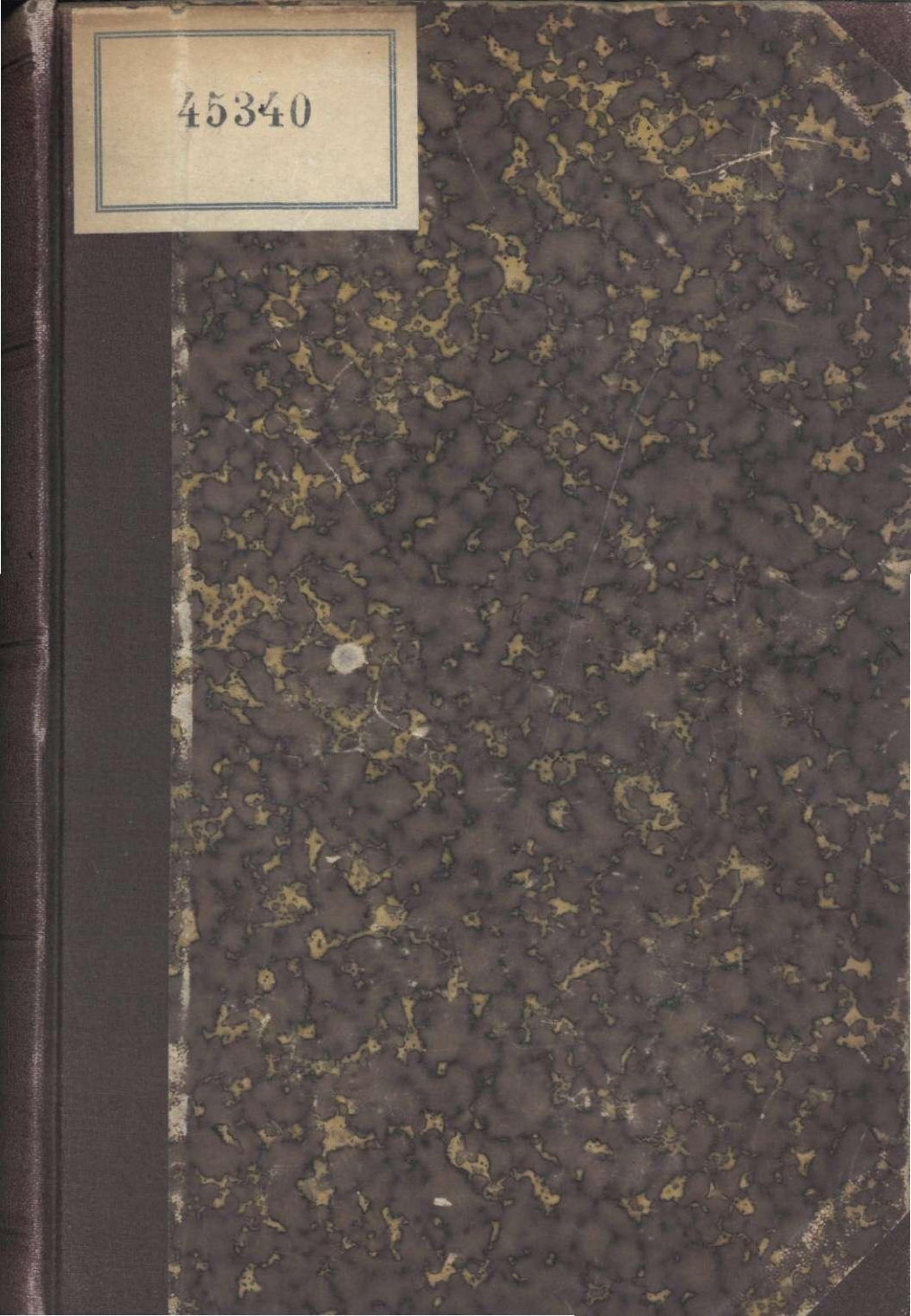
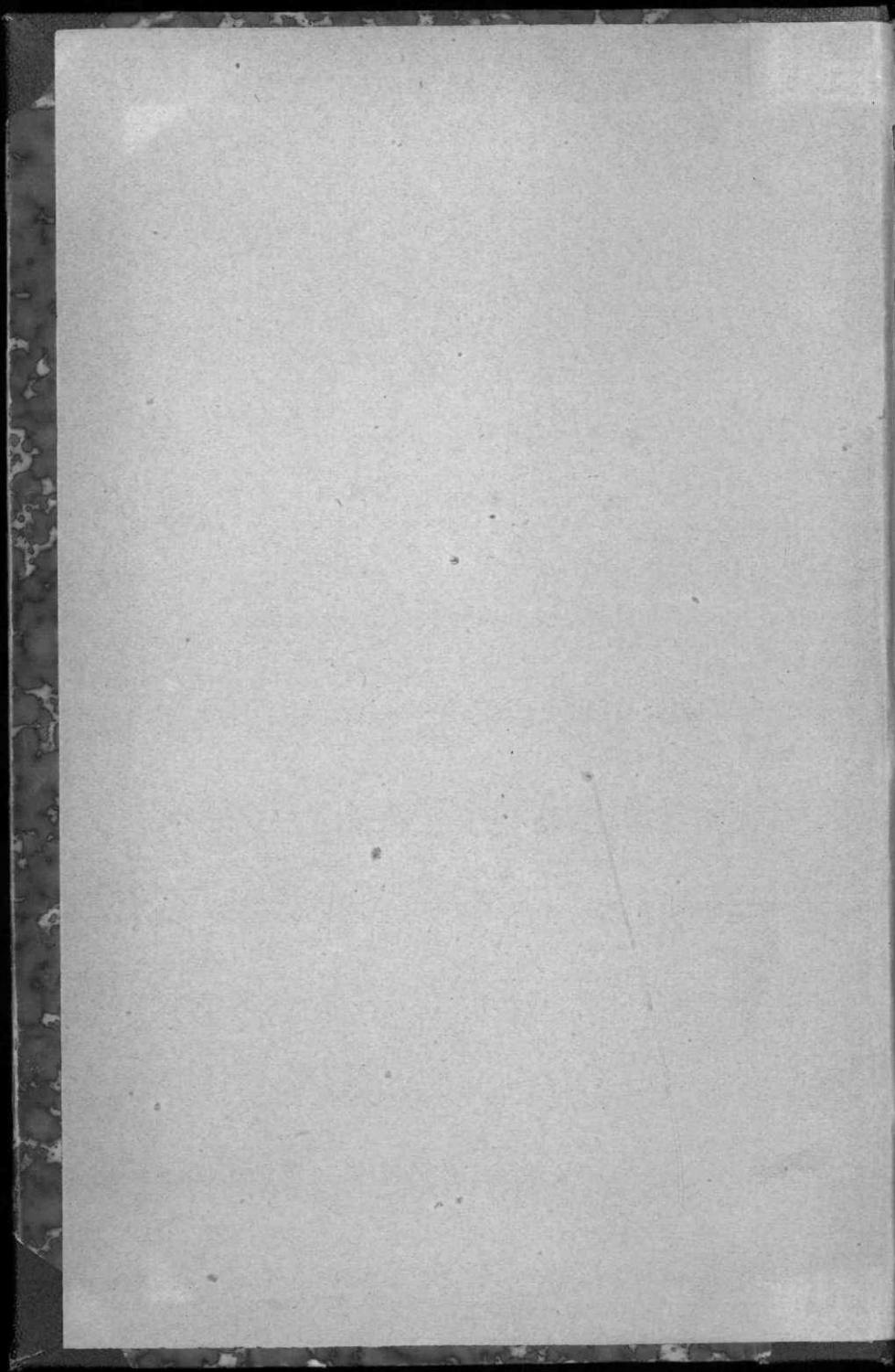

45340

The image shows the front cover of an old book. The cover is decorated with a marbled paper pattern in shades of dark brown and black, with irregular, mottled patches of a lighter, yellowish-tan color. The spine of the book, visible on the left, is bound in a dark, textured material, possibly leather or cloth. In the upper left corner, there is a rectangular, light-colored paper label with a thin blue border. The number '45340' is printed in a black, serif font on this label. The book shows signs of age, with some wear and discoloration, particularly at the corners and along the spine.

1883/921

Slovenski Pravniki.

Poduk o najpotrebniših zakonih.

Spisal

Dr. Ivan Tavčar

v Ljubljani.

Izdala in, založila

Družba sv. Mohora v Celovcu.

1883.

Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

Slovenski Pravniki.

Poduk o najpotrebniših zakonih.

~~~~~
Spisal

Dr. Ivan Tavčar

v Ljubljani.

—————
Izdala in založila

Družba sv. Mohora v Celovcu.

—————
◀ ◆ ▶
1883.

Netisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

45340

Z dovoljenjem visokočast. Kerškega knezoškofijstva.

IN = 030000670

U v o d.

Poznanje zakonov ali postav je brez dvombe koristno in to tudi človeku, ki ne pohajkuje vsak dan po sodniških prostorih, ter ne zapravlja druzega časa z malomarnimi in hudobnimi pravdami. Š tugo moramo namreč priznati, da se skoraj pri vsaki slovenski okrajni sodnji nahaja večje ali manjše število prav strastnih pravdarjev, ki se tožujejo za vsako najmanjšo stvar, ter prihajajo tožne dneve v sodnijo, noseč pod pazduho velike snope sodniških aktov ali spisov. Ti ljudje čutijo se pri vsaki priliki žaljene v svojih pravicah, in navadno tožijo tedaj najrajši, če se jim ne godi nikaka krivica, če samo mislijo, da se jim godi krivica. Ker zakonov ne poznajo, domišljujejo si, da se jim krati ta ali ona pravica, med tem, ko se jim v resnici ničesar ne krati. Če bi se toraj razširilo znanje postav med priprostim ljudstvom, pomanjšalo bi se vsled tega število „pravdarjev iz domišljije“, ki sedaj nadlegujejo sodnije, ter denar prinašajo brezvestnim advokatom, ali ga pa mečlejo v žep še bolj brezvestnim zakotnim pisčem. Dan za dnevom prihajajo ti slepi nevedneži k sodnji, ter se vlačijo s svojimi spisi po advokatorskih pisarnah, ali pa z zakotniki po žganjarijah in sanjajo o tem, kako bodo potrli nasprotnika, ter s svojo domišljeno pravico slavno premagali! Doma pa leži polje slabo obdelano, živina je izginila iz hleva, da so se plačali sodniški stroški; od strehe kapa, otroci stradajo, in zavoljo neplačanih davkov sili eksekucija v hišo. V tem oziru mora poduk o zakonih mnogo koristiti, ker večina pravnih, sukajočih se okrog lastninske pravice ali okrog motenja v posesti, izvira iz nevednosti o zakonih.

Sicer pa je poduk o zakonih sploh vsakemu potreben, in ne samo strastnemu pravdarju. Zakoni segajo s svojo močjo globoko v naše življenje, in njihovi vpljivi prepregajo vse naše razmere. Naše življenje podobno je ruši, ki je preprežena z nitkami in koreninicami, ki prst skupaj tišče, da ne razpade. Tudi postave s svojimi nitkami in koreninicami naše življenje skupaj držé, da ne razpade in da se ne razdrobi pod slabimi lastnostmi, katerih ima slabotni človeški rod preobilo.

x *Prešeren, Stanja* 1*

jega življenja stoječi po svoji lastni volji določevati osodo premoženja, ki bode ostalo za nami. Postava pa spoštuje samo resno voljo zapustnika in zavoljo tega izrekla je celo vrsto ostrih predpisov, po katerih se moramo strogo ravnati, če hočemo o svojem premoženju izreči veljavno poslednjo voljo. Postave, ki se pečajo z zapuščinami, so toraj brez dvombe prav zelo pomenljive, ker one segajo najglobokeje in najpogostejše v vsakdanje življenje. Tem postavam odločiti se je moral obširen del v ti knjigi. Najprej razlagajo se nekatere splošne stvari. Ker je pa vprašanje, kdo je dedič po tem ali onem zapustniku, dostikrat težko razrešiti, svari se pri dedščinskih pravnih pravdah prav vestno pred zakotnimi pisarji, ki navadno o zapuščinah ničesar ne vejo, ter tožbe tija v dan skupaj kljujejo. O testamentih ali oporokah priobčila se je dolga razprava, ter se stvar z izgledi pojasnila. Poglavje o testamentih je eno najmenitnejših v ti knjigi, ter pazljivega branja vredno. Dalje razlagajo se predpisi o zakonitem nasledstvu, ter se naštevajo osebe, ki dedvajo tedaj, če zapustnik ni napravil testamenta. Tudi o tem nasledstvu se je moralo obširneje govoriti, ker se včasih oseba, ki je po družih osobah izključena, spušča v dedščinske pravde, meneč, da je postavni naslednik, po zakoniku zapeljana. Razpravlja se zapuščinska obravnava, razpravljajo se volila, in razpravlja se tudi tako zvaní dolžni delež. Kakor vidite samo stvari, za vsakdanje življenje pomenljive!

Četrti glavni del: O lastninski pravici, o služnostih in o zastavni pravici. Ta glavni del razdeljuje se v tri obširna poglavja. V prvem poglavju razpravlja se lastninska pravica, ki je tako rekoč pravica vseh pravic. Govori se na prvem mestu o bistvenosti te pravice in o tožbi zavoljo nje. Potem pa se rakladajo različna in po naših zakonih dopuščena pota, po katerih se pridobiva lastninska pravica. Pri tem jemlje se v ozir javna knjiga, ta trdnjava naših lastnin. Drugo poglavje pečalo se bode z zastavno pravico, ter razlagalo, kako se ta pravica pridobuje. Važna je v tem delu razprava o tako imenovanih prednostnih zastavnih pravicah, ki kažejo svoj pomen posebno pri eksekucijskih dražbah. V tretjem poglavju obravnavale se bodo služnosti ali servitute, ter se razkladale lastnosti najnavadnejših služnosti.

Peti glavni del: O pogodbah. Pogodbe so v pravnem našem življenju pomenljiva prikazen. V njih se kaže gibanje tega pravnega življenja, katerega vidni izraz so ravno pogodbe. V prvem poglavju razkladale se bodo splošnosti o pogodbah,

ter se razlagal poduk o tem, kako se morajo pogodbe sklepati, da bodo veljavne pred zakonom. Vmes vpletla se bode razprava o ari, o poroštvu, o dobrostanju, o pravici zavoljo nadpolovične poškodbe i. t. d. Potem se hočejo razkladati najnavadnejše pogodbe in sicer: daritna, posojilna, pooblastilna, menjalna, kupna, najemna pogodba i. t. d. Konečno pridejalo se bode poglavje o odškodovanju.

Šesti glavni del: O sodniških postopanjih in posebno o prisegah. Na kratko občrtale se bodo v tem glavnem delu sodniška postopanja. Naše ljudstvo ima o prisegah napačne nazore, zavoljo tega razpravljalo se bode o prisegah obširneje.

V posebnem delu govorilo se bode konečno o nekaterih najnovejših zakonih, seveda na kratko in samo o najvažnejšem njihovem obsegu.

Tu je površno načrtan obseg „Slovenskega Pravnika“. Pri razpravah v ozir se bodo jemale potrebe vsakdanjega življenja, ter se pri vsaki priliki naštevati napačni zapopadki, ki jih ima ljudstvo o ti ali oni pravni tvarini. Pri tem smo se podvrgli načelu, da mora knjiga, pisana v prvi vrsti za priprosto ljudstvo, jasna biti, ter kolikor mogoče pisana v jeziku, ki je tudi priprostemu narodu lahkoumljiv. Pravne, za ljudstvo pisane knjige nemajo naloge, provzročevati jezikoslovnih napredkov, ter obsezati slovničnih novih iznajdb in poskušeni. Namen takim knjigam je samo pospeševanje pravih zapopadkov in nazorov o zakonih in njihovih predpisih. In ker so ti predpisi dostikrat temni, ter se v priprostem jeziku le s težavo raztolmačiti pusté, potem bilo bi več kot neprevidno, temoto pomnoževati z jezikom, ki je umljiv samo učenim slovničarjem. Zategadelj smo obdržali v večini tuje izraze, katerih se ljudstvo poslužuje. Če rabi Nemeč tuje besede, čemu naj bi jih tudi mi Slovenci ne rabili, vsaj je pri nas, ki naš jezik ni tako razvit kakor je nemški, potreba večja, in ložje se opravičimo, ako si latinske izraze prisvojujemo. Prizadevali smo se toraj, da smo se izraževali jasno, in da smo se ogibali vsaki temoti. Mogoče, da smo pri tem zagazili tu in tam v tako imenovane germanizme, katerih se tudi v ljudskem jeziku obilo nahaja. Naj se nam ti germanizmi ne štejejo v zló, ker se pravna knjiga nikakor ne more pečati z jezika čištenjem: nje prva in edina naloga je, kakor smo rekli, pospeševanje znanja o zakonih in pravnih načelih.

Prvi ali splošni glavni del.

I.

0 zakonih sploh.

(Kako se zakoni ali postave razglašajo. Kaj je državni zakonik, in kaj deželni zakonik. Kje in koliko časa velja razglašena postava.)

Božja previdnost je vstanovila cerkvene oblasti, katere nam dajejo zapovedi, ki varujejo dušo in posmrtno našo prihodnost pred pogubo. Ali božja previdnost vstanovila je tudi svetovne oblasti, ki nam dajejo zapovedi ali zakone, s katerimi se brani naše telo, naše premoženje, v katerih je obseženo tisto, kar imenujemo pravico. S svetovnega stališča je tedaj samo tisto pravica, kar je obseženo v postavah ali zakonih, po državni oblasti veljavno izdanih. Ti zakoni vežejo tudi po božji zapovedi vsakega, ker je zapisano, da se dá cesarju, kar je cesarjevega. Zakoni, ki se pečajo s pravicami in zavezami, ki jih imajo državljani, to je prebivalci kake države, med sabo, imenujejo se državljski zakoni. Ti zakoni so tedaj tisti, ki se pečajo s pravicami vsakdanjega življenja, po katerih se razsojujejo prepiri med posameznimi prebivalci kake države, po katerih se mora ravnati vsakdo, ki hoče v navadnem življenju kupovati, prodajati in druga taka opravila izvrševati. To so tedaj zakoni, ki segajo v najbogatejšo palačo, kakor tudi v beraško kočo, ki varujejo vsako rušo, in najmanjše še tako revno premoženje. Ti zakoni predpisujejo, kake pravice imajo stariši nad otroci, in kake pravice otroci do starišev, kako se imajo obnašati varuhi, kako se naj sklepejo zakoni, in kako vsakovrstne pogodbe. Ravno ti državljski zakoni kažejo, kako se pridobiva lastninska pravica, kako se pridobiva in brani posest; ti zakoni obsegajo pred vsem tiste zapovedi, po katerih se ima obnašati vsak, kdor hoče napraviti veljaven testament; in ravno ti zakoni obsegajo naredbe, po katerih se razdeli umrlega premoženje med postavne dediče, i. t. d.

Za nas, ki smo državljani v tistem delu Avstrije, ki se imenuje Cislajtaniija, nahajajo se ti državljski zakoni ali postave v občnem državljskem zakoniku od 1. junija l. 1811.

Ta postavna knjiga razdeljena je v 1512 členov ali paragrafov; sedaj je že precej stara, ali tudi v prihodnje se ne bode mnogo spremenila, ker je lice pravici eno in isto, naj je stara tisoče let! Ako se tedaj seznanimo z občnim državljanskim zakonikom, to delo ne bode brez sadú in to tudi tedaj ne, če bi se državljanski zakonik od 1. junija 1811 odpravil in mesto njega nov zakonik vpeljal. Tudi prihodni zakoniki državljanski obsegati bodo morali tista pravna načela, kakor jih obsega sedanji; sprememba zadela bode samo zunanjo obliko, ker je sedanji zakonik ravno prekratek in na obilih mestih v svojih besedah pretemen in nejasen.

Ali je koristno znati državljanske zakone? Zakone ali postave znati, je že samo zategadelj koristno, da je vsak podučen o svojih pravicah, da vsak vé, koliko pravice ima. Zeló potrebno je pa to znanje zavoljo tega, ker se je moralo v zakon sprejeti načelo, da izgovor, da komu kak zakon ni znan, nič ne velja, da se na ta izgovor niti najmanjši ozir jemati ne sme. Če bi se to načelo ne bilo sprejelo, potem bi nastajale zmešnjave, potem bi se vsak postavi s tem odtgnil, da bi dejal: postava mi ni znana bila. Zavoljo tega vzel se je tudi v naš občni državljanski zakonik člen ali paragraf (§), ki se glasi: Kakor hitro je postava prav razglašena, ne more se nihče s tem izgovarjati, da mu ni znana. Nevednost o zakonih je tedaj škodljiva in obilokrat prav zeló nevarna, kar se je ravno po vsem Slovenskem pokazalo, ko je v moč stopila nova postava o davku na karte. Državne oblasti so po tem takem zavezane, ostro skrbeti, da se zakoni dobro in vsestransko razglasé in vsak, ki je o kakem novem zakonu podučen, je ravno tako zavezan, da svoje sodržavljane podučí, ter jih tako škode obvaruje.

Važno je toraj vedeti, kako se pri nas postave razglasajo?

To razglašanje urejeno je po zakonu od 20. junija 1869 v štev. 113. državnega zakonika. Ta zakon veleva, da se imajo vsi zakoni, ki jih je sklenil državni zbor dunajski, razglasiti v tako zvanem „državnem zakoniku“. Ta državni zakonik je nekak časopis, ki ga izdaje ministerstvo za notranje državne zadeve pod uradnim naslovom: „Državni zakonik za vse v državnem zboru zastopane dežele“. Te dežele so: Česko, Šlezija, Moravsko, Nižje Avstrijsko, Zgornje Avstrijsko, Solnograško, Štajersko, Koroško, Kranjsko, Istria in Goriško s Trstom, Dalmacija in Tirolsko s Forarlberškim, Galicija in Bukovina. Vsak zakon, ki se razglasi v državnem

(5)

zakoniku velja za vse te dežele, če ni v postavi sami povedano, da velja samo za to ali ono kronovino.

Državni zakonik izdaje se v vseh jezikih Cislajtanije, s pristavkom, da je obsežen pravi in pred vsem veljavni tekst v nemškem zakoniku; izdaje v drugih jezikih so samo uradni prevodi nemških besed. Če je tedaj razlika med nemškimi besedami in med besedami kakega drugega jezika, veljajo vselej nemške besede. Državni zakonik se konča kot samostojen zvezek z vsakim letom. Vsi državni zakoniki enega leta napravljajo dotični letnik. V tem letniku pa so posamezni zvezki s številkami zaznamovani. Zgorejšnji zakon ima številko 113 v letniku 1869. To se pravi: ta zakon razglasil se je pod štev. 113 v državnem zakoniku, izdanem leta 1869. Že poprej smo povedali, da imajo v državnem zakoniku razglašeni zakoni veljavo za vse Cislajtanske, zgoraj našete dežele, če ni v zakonu samem gledé njegove veljave ničesar omenjeno. Ako je pa v razglašenem zakonu povedano, da ima veljavo samo za to ali ono deželo, potem se umé samo ob sebi, da ima razglašeni zakon veljavo samo v dotičnih deželah.

Državni zakonik tiska se v dvorni tiskarni na Dunaju. Kadar je dotiskan, se v enem dnevu izdaje in razpošlje. Na vsaki številki državnega zakonika je vestno naznanjen dan, v katerem se je številka izdala in razposlala, to pa zavoljo tega, ker velja načelo, da so postave s tistim dnevom razglašene, v katerem se je izdala in razposlala tista številka nemškega državnega zakonika, v kateri so tiskane. Če so se tedaj številke državnega zakonika v drugem, to je ne v nemškem jeziku, morda pozneje izdale in razposlale, potem je tudi na teh številkah vselej povedano, kedaj se je izdala in razposlala številka v nemškem jeziku. Dostikrat se namreč pripeti, da dvorna tiskarna ne more dotiskati v vseh jezikih državnega zakonika. Tedaj izda se najprej nemški zakonik, na slovanskih in laških poznejših zakonikih pa je povedan dan, s katerim je bila izdana najveljavnejša nemška številka. Ali zakon razglašen je že takrat, kadar se je izdal nemški zakonik. Zakon je z nemškim zakonikom razglašen, ali s tem, da je razglašen še ni stopil v moč.

Kdaj stopi tedaj po državnem zakoniku razglašena postava v moč in veljavo?

To vedeti je važno. Naj se toraj zapomni, da se prične moč vsake po državnem zakoniku razglašene postave s pričetkom petinštiridesetega dne po izdaji in razposlanju dotične nemške številke državnega zakonika. Kdor ima državni

zakonik v slovenskem jeziku, prav lahko preračuni, kdaj dobi kaka razglašena postava svojo veljavo. Vzame se slovenska številka državnega zakonika, v kateri je tiskana postava. Na ti številki dobi se brez težave mesto, kjer je jasno izrečen dan, s katerim se je ravno ta številka v nemškem jeziku izdala in razposlala. Od tega dne naprej (tako, da se ta dan sam še ne všteje) odloči se 45 dni. Kadar se je s pomočjo koledarja dobil petinštirideseti dan, vé se, da se bo s pričetkom tega dne, to je takoj z jutrom, pravica delila in razsojevala po novem zakonu.

Časih se zgodi, da postavodajalec izreče, da ima kaka nova postava pred 45. dnevom v moč stopiti. Tedaj stopi ta postava tisti dan v moč, ki ga je postavodajalec v to določil. Ali pri tacihih prilikah mora vselej v postavi sami izrečeno biti, da se ima veljava njena poprej pričeti. Ker drugače velja načelo, da stopi postava, če ni v nji ničesar povedano, kdaj ima v moč stopiti, v veljavo s pričetkom 45. dneva.

Državni zakonik obsega samo zakone, po državnem zboru sklenene. Vsaka dežela ima pa še tudi svoj deželni zbor, ki daje svoje zakone. Zakoni, po deželnem zboru skleneni, razglašajo se v tako zvanem „deželnem zakoniku“, ter stopijo v moč s pričetkom 15. dneva, od tistega dné računjenega, ko se je izdala dotična številka deželnega zakonika, če ni v postavi kak krajši obrok imenovan. Razložek gledé veljave je tedaj samo ta, da se prične pri državnem zakoniku moč zakona s pričetkom 45. dneva, pri deželnem zakoniku pa s pričetkom 15. dneva. Za oba velja pa izjema, da postavodajalec pri vsaki postavi lahko poseben pričetek njene veljave določi, kar pa mora v postavi jasno izrečeno biti.

Opomba. Občinskim predstojnikom svetujemo, da bi se s predstoječimi, priprostimi vodili o razglašanju zakonov ali postav že vendar enkrat seznanili. Zakon odločno zaukazuje, da mora vsaka srenja na državni zakonik naročena biti, in tudi deželni zakonik srenjam dohaja. Ali oba ta zakonika ležita pozabljena v kakem kotu in srenjski možje jih še bero ne. Ko je zakonodajalec naložil srenjam naročbo, imel je brez dvombe namen, da bi iz zakonika jemali srenjski predstojniki poduk, da bi potem narod dalje o tem podučevali, kdaj da stopi kaka nova postava v moč. Kdor je tedaj vesten župan, podučil se bode iz zakonika o vsaki novi postavi, o njenem obsegu in posebno o pričetku njene veljave. Kar bi se mu videlo potrebno, dal bo oklicati, oklicati pred vsem dan pričete veljave kakega v državnem zakoniku razglašenega zakona.

Predobro in prekoristno bi bilo, če bi vsi srenjski predstojniki na ta način postopali, da bi narod vselej vedel, kdaj pričnó veljati nove postave, katerih prestopok se mnogokrat z veliko denarno svoto kaznuje.

Kadar je zakon razglašen, in kadar je po postavnih poti v moč stopil, potem velja za vse prebivalce v državi, ali oziroma v deželah, za katere se je zakon sklenil. Moč in veljavo pa uživajo zakoni toliko časa, da jih zakonodajalec ni spremenil, ali izrekoma preklical. Vsak državljan ima svoje pravice, nad katerimi čuvajo in stražijo postave. Kakor hitro se mu kratijo od te ali one strani, sme se vselej zateči pod ščit postave, ki s svojo močjo zaceli vse rane, v pravice nam vsekane. V drugem pododdelku govorili bodemo toraj o brambi pravic.

II.

O brambi pravic.

(O samolastni moči in o silobranu. Kdaj je samolastna moč dovoljena. O rubežni živine, paseče se na tuji zemlji. O pomenu katastra ali mape.)

V tem obziru določuje § 19. občnega državljanskega zakonika tako-le: „Vsacemu, ki meni, da je žaljen v svoji pravici, je na voljo dano, pritožiti se pred oblastnijo, po postavi odločeno. Kdor se pa, oblastnijo v nemar pustivši, samolastne moči posluži, ali kdor meje silobrana prestopi, je za to odgovoren“. Pomen tega zakona je ta, da móra vsak, ki misli, da se mu godi krivica, sodnijo na pomoč poklicati. Ostro pa sta prepovedana samolastna moč in pa prestop silobrana. Treba je tedaj na tem mestu pred vsem vedeti, kaj je samolastna moč, in kaj silobran.

Najprej o samolastni moči. Samolastna moč je tista sila, s katero si človek, meneč, da je v pravicah žaljen, sam pravico napravi, s katero si človek sam, ne da bi sodnijo poklical, vzame, kar meni, da je njegovo. Kdor misli, da se mu kratijo pravice, ter si s silo in brez sodnika pomaga, ta ravna s samolastno močjo. Vzemimo si izgled: Dva posestnika imata njivo in travnik, ki skupaj mejita. Lastniku travnika se nekega leta hipoma dozdeva, da mu je sosed in posestnik njive v

petih zadnjih letih vsako leto nekaj travnika podoral. S prva se ni videlo, ali sedaj se pa že dobro pozna. Kar je tu posestnik travnika opazil, je morda resnično, morda si pa tudi to samo on domišlja! Kaj stori sedaj? Polasti se sam sosedove njive, in sicer toliko, kolikor misli, da je podoranega mu travnika. S svojimi hlapci prilomasti v noči in napravi mogočno ograjo, s katero si velik kos njive k svojemu travniku prigradi. Le-tá je samolastno ravnal, in krivično, ker je bila morda samo domišljija, da je bilo kaj travnika podoranega. Kako bi bil moral ravnati? Če je posestnik travnika menil, da mu je sosed kaj sveta vzel, dolžnost mu je bila tožiti, ter sodnika poklicati, ki naj bi bil na podlagi primernih dokazov in po pričah razsodil, ali je res kaj travnika podoranega ali ne. Tu se je pokazala samolastna moč, s katero se ravno kaka že zgubljena, v druge roke prêšla pravica zopet priboriti skuša. V zgorejšnjem slučaju hotela se je vzeti zemlja, ki je bila v tuji posesti. S samolastno silo napade se vselej tuja posest. Samobran nasproti pa je tedaj pričujoč, kadar se s svojo močjo in na svojo pest brani lastna posest. Samobran je tedaj samolastno odbitje kakega krivičnega napada na naše premoženje, na našo posest. V pojasnilo naj nam služi zgorejšnji izgled. Lastnik njive zapazi drugo jutro po lastniku travnika narejeno ograjo. Opravičen je braniti si svojo posest. Če toraj s silo odpravi ograjo iz svoje njive, mu nihče ničesar mogel ne bode, ker je silobran v pametnih mejah dovoljen. Razložek med samolastno močjo in med samobranom je toraj ta, da se s samolastno silo hoče vzeti tuja posest, s samobranom pa se brani lastna posest, ter se odbije krivičen napad na to posest. Samolastna moč ali sila je v obče vedno prepovedana; silobran v pametnih mejah pa je dovoljen. Ako je v prejšnjem slučaju, recimo, lastnik njive ograjo odpravil, ter jo odložil na stezo mimo-vodečo, ali na kraj meje, kjer se ni mnogo trave poškodovalo, izvršil je pametno svoj silobran. Drugača pa je stvar, če je, postavimo, podrtó ograjo naložil na voz, ter jo po visoki travi speljal sredi nasprotnikovega travnika, ter jo ondi po senožeti razmetal. S takim početjem bi prestopil meje pametnega silobrana, ter bi bil za škodo odgovoren. Upamo, da bode sedaj vsakdo razločeval med pametnim silobranom, in med silobranom, ki je prekoračil meje pameti. Dovoljeni silobran je po tem takem tista primerna sila, s katero odbijemo tuj napad v našo posest, v naše pravice.

Zapomni naj se, da sta samolastna moč in nespametni

silobran ostro prepovedana. Nikdo si ne sme sam pravice dobiti, vsakdo je navezan na sodniško oblast, ki mu bode pomagala. Da si nikdo sam samolastno pomagati ne sme, in da se moramo pri vsaki krivici zateči k sodniku, je premodra zapoved zakonodajalčeva. Gorje, če bi veljalo nasprotno! Ako bi bilo dovoljeno, da bi si vsak smel sam pomagati, nastal bi čez noč boj vseh proti vsem. Silovitosti in samosilstva bi vladala, a ne pravica in zakon. Konečno bi močnejši premagal slabejšega! Pri tem naj se pred vsem pomisli, da se od sto ljudi vselej devetindevedeset samo domišljuje, da so žaljeni v svojih pravicah, če tudi se jim ne godi najmanjša krivica! Kam bi prišli, če bi si taki domišljivci sami pomagali? potem je konec vsi pravici! To mora vsak pameten človek sam razvideti! Zavoljo tega je samolastna moč po naših postavah hudo prepovedana in le redke so prilžnosti, v katerih se privoljuje.

Kdaj je tedaj samolastna moč vendar dovoljena? Postava dovoljuje samolastno pomaganje le tedaj, kadar je nevarnost preteča in se za gotovo vé, da bi sodniška pomoč prepozno prišla. Ali ti slučajji so tako redki, da se lahko izreče, da je samolastna moč vselej in povsod prepovedana. Dobro bodo izhajali vsi tisti, ki se nauka držé, da je samolastna moč strogo prepovedana. Kadar si misli kdo, da mu je vzeta ta ali ona pravica, tedaj naj si ne pomaga sam, če že ne more pretrpeti, — naj toži, ker vselej bo boljše izhajal, kadar se obrne na sodnijo, kot pa tedaj, če si s samosilno svojo roko pravico poišče.

Nekako samolastno pomaganje je tudi samolastna rubežen tuje živine, ko jo najdem na svoji zemlji.

Kdaj je dopuščena ta rubežen? Če naletim tujo živino na svoji zemlji, dopušča mi postava, da jo smem vzeti, ter jo na svoj dom odpeljati. Postavodajalec izdal je to zapoved z ozirom na to, da se o živini dostikrat ne vé, čegava je. Če bi tedaj tuje živine na svoji zemlji prijeli in rubežili ne smel, potem bi dostikrat ne vedel, kdo je za škodo odgovoren, ker bi se ravno ne vedelo, čegava je živina. Tu sem spadajoča postavna določila obsežena so v §§ 1321 in 1322 obč. drž. zakonika, in deloma tudi v gozdni postavi. Glavno določilo — člen 1321 — se glasi: „Kdor na svoji zemlji tujo živino najde, zavoljo tega še nima pravice, jo vbiti. Sme jo s primerno silo odpoditi, ali, ako je po nji škodo trpel, pa ima pravico, samolastno toliko glav živine zarubiti, kolikor jih za od-

škodbo zadostuje. Vendar pa se mora v osmih dneh z lastnikom poravnati, ali pa pred sodnikom tožiti, drugače mora zarubljeno živino nazaj dati“. § 1322 obč. drž. zak. pa določuje: „Zarubljena živina se mora tudi nazaj dati, kadar nje lastnik kako drugo primerno zavarovanje da“.

Ta dva člena občnega državljskega zakonika sta zelo važna in na mestu je, da jih nekoliko bolj razjasnimo, to pa tem bolj, ker so o ti rubežni pogostokrat kriva mnenja med narodom razširjena, kar daje povod pogubljivim pravam. Pogosto razširjeno je mnenje, da sme vsak rubiti tujo živino, če jo le na svoji zemlji najde. To je napačno. Ker tu velja pred vsem pravilo, da se tuja živina le tedaj rubiti sme, če je na drugoga zemlji kaj škode napravila. Neobhodni pogoj te samolastne rubežni je tedaj napravljena škoda. Brez škode ni rubežni. Če najdem tujo živino na prazni svoji njivi, kjer ni drugoga nego nerablivo strnišče, ne smem je rubiti, ker mi ravno nikake škode napravila ni. Ako bi jo jaz vendar le rubil, ter odgnal na svoj dom, prav močno bi se opekel. V tacih slučajih, ko se ni napravila nikaka škoda, sme lastnik zemljišča živino sicer odpoditi, nikakor pa ne rubiti. Če se mi vseda tuja golobica na prazno dvorišče, kjer ni, da bi mi škode napravljala, ne bodem je smel streljati, pač pa jo smem zapoditi, če se mi to vredno zdi.

Na drugem mestu tirja zakon, da naj lastnik zemljišča samo toliko glav živine zarubi, kolikor jih zadostuje, da se pokrije napravljena škoda. Vzemimo, da je všla tuja živina, tuja čeda dvajsetih glav, na travnik, ter napravila škode do 20 gold. Kot travnika lastnik ne bodem smel zarubiti vseh dvajset glav, ker se mora premisliti, da bi prekrivično bilo, če bi se živine lastniku zavoljo tako pičle škode vzela cela čeda. Zadostovalo bo jedno samo živinče. In ako bi travnika lastnik zarubil celo čedo, ne bode mu nihče plačeval piče za tiste glave, ki jih je preveč zarubil. Postavodajalec je imel pri tem pred vsem misel, da živina dostikrat — časih še celo brez velike krivde pastirja — v tujo zemljo uide, da pa bi prehudo bilo, če bi se zavoljo malenkostne škode lastniku vzela vsa živina, katero pri svojem gospodarstvu vsak trenutek potrebuje.

Tretji pogoj samolastne te rubežni je, da se mora rubežnik v osmih dneh z lastnikom živine zavoljo škode poravnati, ali ga pa tožiti. Če toži, ostane mu živina zastavljena in pri konečnem računu vračunati se ima tudi piča, ki se je

med tem časom zarubljeni živini pokladala. Če pa ne toži, in se tudi poravna ne, mora po preteku 8. dni živinče brez-pogojno lastniku izročiti. Pravica do odškodnine pa mu vsled tega ne mine, samo da mora dati iz roke zastavo, iz katere bi sicer dobil plačilo. V slučaju da lastnik živine dá drugo primerno zastavo, potem se mora živina se vé da tudi vrniti.

Pogoji samolastne rubežni živine, ki se pase na tuji zemlji, so toraj s kratka ti-le:

1. da je živina napravila škodo;
2. da se zarubi samo toliko glav, kolikor je primerno h pokritju škode; in
3. da se rubežnik v osmih dneh z lastnikom živine zavoljo odškodnine zunaj sodnije poravna, ali ga pa toži.

Ti pogoji veljajo tudi za prilike, ki so našteje v gozdnem zakonu. Če se naleti v gozdu tuja živina, smé se rubiti v primeri s škodo in pod pogojem, da se stvar v osmih dneh poravna, ali pa v tožbo dene. Izrečeno je v postavi tudi še privoljenje, da se perutnina, koze, ovce in prašiči, če se drugače ne morajo rubiti, vstreliti smejo. Vstreljena žival se pa na mestu pusti, da jo pride lastnik iskat, ki se potem za škodo prime. Razume se samo ob sebi, da je strel le zadnje sredstvo: če so ovce, koze in prašiči krotki in ne plahi, da se radi odpeljati dajo, potem se morajo rubiti. Zavoljo tega je streljanje le redkokrat opravičeno. Vsakdo pa je pred streljanjem zavezan poskusiti, dá li se žival rubiti ali ne.

Konečno še enkrat izrekamo, da se bode stvar vselej bolje zasukala, če se samolastno pomaganje opusti, in to tudi tedaj, če je po zakonu dopuščeno. Izkušnja uči, da napravlja samolastna rubežen živine mnogo več sovraštva, kot je vsa napravljena škoda vredna.

Pri tej priliki moramo odkriti tisti vedno tekoči studenec, iz katerega izvira toliko samosilstva in samolastnega nepostavnega postopanja kakor nikjer drugod ne. Ta studenec je nevednost, in sicer tista nevednost, vsled katere naše ljudstvo nikakor ni podučeno o

pravem pomenu katastra ali mape.

O pomenu mape ali katastra ima priprosti narod misli, katere se ne morajo preostro in preobilokrat pobijati. Naš kmet goji namreč mnenje, da je kataster ali davkarijska mapa za lastninsko pravico merodajna.

Stvar se navadno tako-le prigodi! Kmetič zaide po kakem nesrečnem naključju v davkarijsko mapo, ter opazi s

skrivnim veseljem, da pri ti ali oni njegovi parceli meja ni zakrivljena, kakor je doma na polju, temuč, da je ravna črta. Mož toraj opazi, kakor se pravi v življenju, „da mu mapa več kaže, kakor ima“. Komaj čaka, da pride domu. In kadar prvič potem kosi ali orje, kosi ali orje tako, da je meja ravna črta, in da izgine kolobar, o katerem mapa ničesar ne vé. Tožba je narejena! Vžgá se srdita pravda, med katero toženi vedno eno in tisto goni, da namreč mapa tako kaže.

Pred vsem se mora omenjati, da je davkarijska mapa silo površno napravljena, in da so parcele v mapi vedno drugačega izgledanja kot so v resnici. Zavoljo mape se tedaj lahko pri vsaki parceli pravda prične in žalostna resnica je, da ta mapa še sedaj provzročuje na stotine motenja v mirni posesti in da izbuja na kupe poželjivega hrepenenja po tuji zemlji.

Narodu se mora tedaj praviti in praviti, da nema mapa, kar se tiče lastninske pravice niti najmanjšega pomena ne. Ker se je mapa samo zavoljo davkov napravila, in ker je silno površno napravljena, nema pri pravadah zavoljo lastninske pravice nikake dokazilne moči. Če ti kaže mapa, da ima sosed na tisoče tvojih štirjaških sežnov, ki jih ima omenjeni sosed v oblasti in posesti, propal boš v vsaki pravdi, če nemaš družega dokazilnega pripomočka kot mapo. Mapa ničesar ne dokaže. Kjer si nasprotujeta mapa in posest, premaga vselej posest. Zapazi naj se tedaj, da je posest več vredna kot mapa, kot kataster, ker je posest moč, kataster pa mrtev papir. Sedaj smo dospeli do tje, kjer nam je spregovoriti o tem, kar postave imenujejo „posest“.

III.

0 posesti sploh.

(Kaj je posest? Kolika je posest? Kdo je lahko posestnik? Kaj se lahko v posest pridobiva?)

V § 309 obč. drž. zak. se bere: „Kdor ima kako reč v svoji moči ali hrambi, se imenuje njen imetnik. Če ima imetnik kake reči voljo, jo za svojo obdržati, je njen posestnik“. Te besede niso

tako jasne, da bi se ž njih razvideti dalo, kaj je posest in kdo posestnik. Ker je pa zapopadek posesti za umenje postav prevažen, moramo si ga po lahko umevni poti pridobiti, da si pri tem še celo učenjaki radi obstajajo, da stvar ni lahka. V dokaz temu je ravno obilo učenjaškega prepira o tem, kaj je prav za prav posest.

K pridobitvi pravega zapopadka o posesti odprta je pot s pomočjo lastninske pravice. Kdor je lastnik kake reči, ima oblast in mogočnost, da počenja s to rečjo, kar se mu ljubi. Pri vsakem lastniku kake reči opazujemo troje:

1. da mu je mogoče, z rečjo počenjati, kar hoče;
2. da misli, da je reč tudi njegova, da ima po tem takem voljo, reč kot svojo imeti, in
3. da je k temu tudi opravičen, to je, da sme reč tudi po postavi kot svojo imeti.

Če toraj stvar še enkrat premislite, potem bodele videli, da so pri vsakem lastniku združene te tri okoljščine. Sedaj se pa lahko vprašamo, kaj je potem, če tu ali tam ni vseh treh okoljščin pričujočih.

Recimo, da je samo to, kar je zgoraj pod števil 1 omenjeno, pričujoče. To se pravi, kak človek ima to ali ono stvar tako v svoji oblasti, da ž njo počenja, kar hoče, da pa vé, da stvar ni njegova, in da tudi volje nema, to stvar kot svojo obdržati, h čemur bi tudi nikake pravice ne imel. Vzemimo primer. Pri sosеду odtrgal se je vol v hlevu ter jo pobral v hosto, kjer ga jaz, ki vem, da je sosédov, vjamem, z namenom, gnati ga domu. Ko sem vola vjel, imam ga v svoji oblasti, ali pri tem nemam volje obdržati ga kot svojega, ter bi po postavi k temu tudi nikakor opravičen ne bil. Ali sem posestnik vola? Ne. Ker v slučajih, kjer je pričujoča samo zunanja oblast, ne pa pod števil 2 omenjena volja in tudi ne pravica pod števil 3, se o posesti govoriti ne sme.

Sedaj pa vzemimo, da sta števil 1 in 3 združeni, da pa ni števil 2. To se pravi, kak človek ima to ali ono stvar v svoji oblasti, da bi ž njo počenjal lahko, kar bi hotel, da je k ti oblasti tudi po postavi opravičen, da pa vendar nema volje, stvar kot svojo obdržati. Poglejmo si primer. Izposodim si vola pri sosеду, da izorjem svojo njivo. Za čas oranja je vol v moji oblasti, in ta oblast je tudi v zakonu opravičena, ker se vol sme izposoditi. Pri vsem tem pa vendar nemam volje,

vola kot svojega obdržati. Ali sem posestnik? Ne, ker tudi pri tacih slučajih se o posesti govoriti ne sme.

Pač pa je posest tedaj pričujoča, kadar sta združeni štev. 1 in 2. To je tedaj, kadar imam kako stvar tako v svoji oblasti, da ž njo počenjam kar hočem, in da imam pri tem voljo, reč kot svojo obdržati.

Posest, kakor si jo misli naš zakon, je toraj tista zunanja oblast, vsled katere mi je mogoče, s kako rečjo tako ravnati, kakor se mi ljubi, s tem pristavkom, da imam voljo, reč kot svojo obdržati. Sedaj bodete pa morda dejali, kaj pa je lastninska pravica potem, ravno tisto! Bog ne daj. Med lastninsko pravico in med posestjo je velik razloček. Pri tem, ko smo zapisali, kaj je posest, omenjali smo samo a) zunanjo oblast in b) voljo, reč kot svojo obdržati; popolnoma smo pa molčali o tem, ali ima posestnik tudi pravico, reč kot svojo obdržati. Posest je toraj tudi takrat pričujoča, kadar posestnik do kake reči nema pravice, jo kot svojo obdržati, pa jo vendar obdrži. Kadar pristopi k posesti še okoljščina, da je posestnik po postavi opravičen, reč za svojo obdržati, potem je pričujoča lastninska pravica. Iz tega pa sledi, da je praviloma vsak lastnik posestnik, da pa ni vsak posestnik tudi lastnik. Prava čista posest je toraj tista zunanja oblast, vsled katere mi je mogoče, s kako rečjo tako ravnati, kakor se mi ljubi, s tem pristavkom, da imam voljo, reč kot svojo obdržati, pa vendar brez ozira na to, ali sem k obdržanju reči po postavi opravičen ali ne. Predstoječe naj izgledi pojasnijo. Po teh izgledih mogoče bo vsakemu, najti razloček med posestjo in med lastninsko pravico. Zavest o tem razločku pa je važna, ker se po nji dospé do zavesti, da je marsikaj pravično, kar se je nam poprej krivično videlo.

Toraj k izgledom! Vzemimo si potnika na cesti, ki nosi s sabo v svoji listnici 400 gold. denarjev. Te denarje si je mož prislužil, ima jih v svoji oblasti, da ž njimi počne, kar hoče, a ima pa tudi zavest, da so njegovi, in voljo, jih imeti kot svoje; vse to pa po pravici, po zakonu, ki mu prisodi v last prislužene denarje. On je lastnik; v tem slučaju pričujoča je lastninska pravica.

Ali ostanimo še pri potniku! Po prašni cesti hodeč, odpade mu listnica, ne da bi vedel kdaj — zgubil je denar. Najde ga osoba, ki jo imenujemo A. Ta A je poštenjak, ter vé, da si najdenega blaga prilastiti ne sme. Pobere listnico

s sklepom, da jo da pravemu lastniku nazaj. S tem sklepom jo spravi. A ima tedaj listnico v svoji moči, če bi se mu zljubilo, vrže jo lahko v vodo mimo ceste tekočo. Ali je pa posestnik? Ne. Ali morda zavoljo tega ne, ker mu postava ne dovoljuje, pridržati si najdenega denarja? Ne. Lahko bi bil posestnik, a posestnik zarad tega ni, ker nema volje, dobljenega denarja si prilastiti.

Ali recimo, da je listnico najdel C, star potepuh, ki ne napravlja razločka med mojim in tvojim. Pobere je, ter napravi takoj hudobni sklep, da si denar pridrži. Vsled tega nepoštenega sklepa postane C posestnik, ker ima denar v svoji oblasti, pa tudi voljo, ga za sé pridržati.

Iz predstoječega je razvidno, da je posest različna od lastninske pravice, in da je časih pri eni in tisti reči lastnik različen od posestnika, kakor na primeru zgoraj v zadnjem slučaju. C najdel je denar, ter ga sklenil za sé obdržati, on je posestnik (če tudi nepošten), ali potnik je še vedno lastnik, če tudi brez posesti.

Posest sama ob sebi je toraj tista oblast, vsled katere je nam — ki hočemo biti lastniki kake reči, — ta reč tako podvržena, da ž njo lahko počnemo, kar hočemo. To oblast vidno, to je pred svetom, izvrševati, pravi se posedovati. Posest je pa različna od lastninske pravice, ker je lahko izvršuje kdo, ki ni lastnik posedene reči. Tat, ki je kako reč vkradel, je tudi posestnik, ker ima vkradeno reč v svoji oblasti in ker ima voljo, jo za sé obdržati. Tat je tedaj posestnik, ali nepošten posestnik. S tem pa smo dospeli do vprašanja: Kolika je posest?

Naši zakoni razločujejo najprej postavno in nepostavno posest. Postavna je posest tedaj, če se je pridobila po postavni poti, če je izviralala iz zakonitega, veljavnega imena. Taka veljavna imena so: kupčija, daritev, dedščina i. t. d. Če kupim travnik, ali če mi ga kdo podari, ali če ga podedujem po kom, ter ga potem vzamem v posest, pravi se, da izvira moja posest iz veljavnega imena. Kdor se pa na tako imé sklicovati ne more, ta je nepostaven posestnik. Ako mladoletnemu svojemu sosedu na skrivnem vzamem kos njive, ter ga posedujem nekaj let, ne morem reči, da sem ta kosec zemlje ali kupil, ali podedoval, ali za darilo prejel. Moja posest se torej ne more sklicovati na veljavno, zakonito ime.

Glavni razloček pri posesti pa je med pošteno in nepošteno posestjo.

Kdor iz verjetnih vzrokov, pravi zakon, misli,

da je stvar, katero poseduje, njegova, je pošten posestnik. Nasprotno je pa nepošten posestnik vsak, ki vé, ali si pa mora iz okoljščin misliti, da je reč, katero poseduje, koga drugega. Ta razloček je jasen sam ob sebi.

Kdo je po naših zakonih lahko posestnik?

Kdor je blazen in svojih duševnih močij nezmožen, ne more si nikake posesti pridobiti. Naj si blazen človek obdeluje še toliko časa kako zemljišče, nikdar si ga ne bode priposestval. Pač pa mu lahko zakoniti zastopniki v njegovem imenu posest pridobé. O pametnih osebah pa velja načelo, da si lahko vsak posest pridobi, kdor je prekoračil otročje leta. Otroci si ne morejo pridobiti posesti!

Kaj se lahko v posest pridobi?

V posest se lahko pridobé vse telesne in netelesne reči (pravice), ki se pravno lahko spečajo. Telesne premakljive reči jemljejo se v posest, če se odpeljejo in shranijo. Nepremakljive reči pa s tem, da se omejijo, ali ograde, ali obdelajo, ali sploh na kak vidljiv način zaznamujejo. Posest netelesnih reči ali pravic pridobi se, če se v lastnem imenu poslužujejo. Posest pravice do pota je pridobljena, če pričnem v svojem imenu po tuji zemlji hoditi, voziti ali živino pojati. Pomenljivo je, da se pri nepremakljivih rečeh samo toliko v posest pridobi, kolikor se je omejilo, ogradilo, obdelalo ali sploh zaznamovalo.

Sedaj, ko smo izvedeli, kaj je posest, spregovoriti nam je o silovažnem pomenu, ki ga posest vživa v zakonih ali pravicah. Ta pomen imenujemo pravni pomen posesti.

IV.

O pravnem, prevažnem pomenu posesti.

(Posest zunanja podoba nevidljive lastninske pravice. O posebnem varstvu, ki ga vživa posest že sama ob sebi.)

Božja previdnost razdelila je po različni meri svetovno imetje med umerjoča bitja. Enemu dalo je veliko, drugemu pa oddelila revščine kruh, da ga reže do groba. Ali vsem brez izjeme je neskončna ta previdnost dodelila priložnost, da si pomnožijo lahko svoje imetje, če imajo voljo jekleno, in neutrudljivo delavnost! Ta priložnost je kakor bič, ki priganja

človeška bitja k neprestanemu delu, ona je kakor zvezda, ki iz dalje obseva trnjevo stezo truda in snoja, po kateri se pridobivajo posvetna imetja. Pač se oglašajo zmedene glave, ki zahtevajo, da bi se bogastva vsega sveta po enakih delih razdelila, tako da bi na vsako glavo prišel enak delež, da bi ne bilo ne bogatih, ne revnih. Ali če bi se vresničila ta brezgiavna domisljija, potem postalo bi človeštvo tropa nemarnih lenuhov, potem bi bilo to človeštvo, kakor luža, ki gnije sredi močvirja. Kdo bi delal še potem, če bi živel v zavesti, da dela za druge, da si pri vsem trudu ne more več pridobiti, kakor imajo drugi, ki brez dela prespavajo dneve! Z eno besedo, različno razdeljenje imetja je preživ dokaz o tisti večni previdnosti, ki se kaže v vsakem vstvarjenem listu, in v vsaki kaplji, viseči na tem listu! To različno razdeljenje je večni vir dela, katero vzdržuje človeštvo v neprestanem gibanju, kakor se neprestano gibljejo tudi morja valovi, da se ne vsmradi neizmerno vodovje!

Različno je toraj razdeljeno posvetno premoženje med človeštvom in različna je zategadelj tudi lastninska pravica pri posameznih osebah. Vsakemu pa je dana priložnost, da si razširi svojo lastninsko pravico, da si pomnoži svoje imetje. In ker je to razširjenje mogoče, je pa pred vsem potrebno, da se pri vsakem človeku njegova lastninska pravica tudi zunanje pokaže, da vsakdo vé, čegavo je to ali ono. Notranja lastninska pravica mora imeti tedaj nekako zunanjo podobo, vsled katere se posameznega človeka lastnina ostro razločuje od drugih lastnin.

Kaka je toraj zunanja podoba notranje lastninske pravice? Ta zunanja podoba je ravno posest, to je tista oblast, s katero človek gospodari po svoji volji s svojim imetjem. Ta oblast je zunanja, je vidljiva. Če delam s svojim volom na polju, je to nekaj vidljivega, kar lahko opazi vsakdo. Sedaj pa se ozrimo v življenje! Če opazujemo, da je ta ali oni posestnik vola, travnika, hiše ali kake druge reči, mislimo si ob enem, da je ta posestnik tudi lastnik vola, travnika ali hiše. In skoraj vselej je to tudi resnica. Ako vzamemo tisoč posestnikov, tako je med njimi gotovo 999 lastnikov. To pa ni brez pomena. Ako je posest skoraj pri vsakem slučaju vidno znanje lastninske pravice, potem se bode skoraj pri vsaki priliki smelo sklepati, da je posestnik, ki pred nami poseduje kako reč, tudi njen lastnik. Na kratko rečeno, v življenju so razmere take, da je posest večidel sklenena z lastninsko pravico. Slučaji, da ima kaka reč različnega lastnika

od posestnika, so redki! Zavoljo tega so naše postave že samo posest, kakor se zunanje kaže, z varstvom obdale, ker je ravno posest skoraj vselej zunanje spričevalo o notranji lastninski pravici. Ker je posestnik navadno tudi lastnik, za tega delj je posest sama ob sebi, kakor se zunanje izvršuje, pod posebnim varstvom sodniškim, tako da se brani posestnik kot tak. To varstvo se kaže pred vsem v tem, da se posestnik pred sodnijo nikdar ne sili dokazati, po kateri poti da je došel v posest. Kdor kakega posestnika toži, mora sam vse dokazati, ter na prvem mestu dokazati, da ima več pravice od posestnika. Kadar je nastal dvom, ali je stvar posestnikova ali tistega, ki toži, tako ostane stvar posestniku. Tudi se vedno misli, da je posest poštena, in kdor trdi, da je kaka posest nepoštena, mora to posebej dokazati. V dvomu se pa vedno misli, da je posest poštena. Posest vživa tedaj že sama ob sebi posebno varstvo zakona, to pa za to, ker je v življenju posestnik navadno tudi lastnik, in bi bilo nepravilčno, če bi zavoljo enega nepoštenega posestnika krivico trpelo 99 pravičnih posestnikov!

Največje varstvo pa vživa posest vsled zapovedi, ki je izrečena v § 339 obč. drž. zak. Ta zapoved se glasi: Posest naj je kakoršnakoli, vendar ni nikomur dopuščeno, samolastno je motiti. Moteni ima pravico pri sodniji tirjati, da se napadanje prepove in dokazana škoda povrne.

Prevažen in prepomenljiv ukaz! Zakonito je tedaj izrečeno, da se posest, naj je poštena ali nepoštena, zakonita ali nezakonita, nikdar samolastno motiti ne sme. Proti nepoštenemu ali nepostavnemu posestniku mora se vselej sodnija na pomoč poklicati.

Kakor zlat nauk naj se enkrat za vselej zapomni: Kdor je posestnik kake reči, temu se posest, in naj je še tako kratka, samolastno vzeti ne smé. Kadar se ti zdi, da je reč, ki jo ima sosed v posesti, tvoja, ne vzemi mu je s silo, temuč toži ga pri sodniji, da ti reč povrne! Želeti bi bilo, da bi prešel nauk, obsežen v predstoječih vrsticah, v kri in meso slovenskemu narodu, ker bi potem izostalo najmanj polovica tako zvanih pravnih „zavoljo motenja v mirni posesti“, s katerimi so sedaj sodnije preobložene. Tožbe zavoljo motenja v mirni posesti poganjajo sedaj po bregovih naših sodnij, kakor trobentice po spomladanskih bregovih.

Premnogo teh tožb provzročuje naroda nevednost, ki o pomenu in namenu take tožbe nikakor podučen ni. Zavoljo tega primorani smo o ti tvarini obširneje spregovoriti in sicer v posebnem poglavju.

V.

O pravdi zavoljo motenja v mirni posesti.

(Ta tožba ne odločuje o lastninski pravici. Odločilna je „zadnja“ posest. Najkrajša obravnava pri tacih tožbah. Glavne točke te obravnave. Pritožba proti končnemu odloku vložiti se ima v osmih dneh. Glavna prisega ni dovoljena. Po izgubljeni pravdi se še vedno lahko vloži tako zvana „velika tožba“. O novih zidanjih.)

Kdor bi o pravem pomenu tožbe zavoljo motenja v mirni posesti slovensko ljudstvo do dobrega podučil, ter ga privodil do tje, da bi to ljudstvo sprevidelo potrebo o brambi mirne posesti, potem prihranil bi mu vsako leto, kar lahko trdimo, tisoče denarjev, ki jih sedaj požirajo pravde zavoljo posestnega motenja.

Čemu je potrebno, da se brani posest sama ob sebi, in čemu se je morala ustanoviti tožba, zavoljo motenja v mirni posesti?

Da si pridobimo odgovor na ti vprašanja, pogledjmo, kako se stvar zvrši v življenji. V mapi pri davkariji staknem, da je moj travnik, kakor mi kaže parcela v katastru, veči, kakor ga pa v resnici uživam. Po mapi moral bi jaz uživati velik kos, ki ga pa živa moj sosed, katerega travnik je v katastralni parceli manjši, kot je v resnici. To se pravi: v mapi staknem, da mi ona nekaj sveta kaže, ki ga ima v posesti moj sosed. Takoj se rodi v meni misel, da se mi krivica godi. Ta misel je sicer napačna, ker mapa ničesar ne dokaže, ali nič ne dé, jaz vendar menim, da sem žaljen v svojih pravicah. Kaj storim? Vzamem si kup delavcev, pokosim dotični kos sosedovega travnika, ter postavim visoko in trdno ograjo, s katero si omenjeni kos k svojemu travniku prigradim. Ali bi bilo pravično, če bi dejala na to postava: „Sedaj, ko je travnika kos prigraden, sedaj naj ostane ograja! Sosed, ako misli, da je po ograji ža-

ljen v svojih pravicah, naj toži. Med tožbo pa uživaj ograjeni kos ti, ki si ograjo napravil? Ali naj sedaj sosed toži? Ali naj on dokazuje s pričami, zvedenci, da je prepirni kos travnika njegov? In ker bi preteklo med tem gotovo nekaj let, ali naj sosed izgubi vžitek zemlje, katero so njegovi predniki uživali že od nekdaj? Ko bi postava kaj tacega zavkazovala, bila bi krivična, in vi vsi bodete rekli, kaj hočejo sosеду priče in zvedenci, če je kos travnika že od nekdaj užival: naj to dokaže ta, ki je travnik s silo vzel! In resnica je to. Iz vsega tega pa sedaj skleplate, da se je morala vpeljati nekaka tožba, ki brani posest. Ta tožba vpeljana je tudi pri nas. Naša postava ne pravi: Sosed naj toži, ti pa uživaj, ki si napravil ograjo! Temveč zakon pravi: „Če meniš, da ima sosed v posesti kos tvojega travnika, toži ga zavoljo lastninske pravice pred sodnikom. Sedaj, ko si napravil ograjo, si se pa prenaglil, in s silo si vdaril v tujo posest ki bi ti morala sveta biti. Zavoljo tega bomo sedaj, ko si si sam hotel napraviti pravico, stvar pred vsem v prejšnji stan postavili. Ko boš odstranil ograjo in sosеду povrnil kos travnika, potem zopet lahko tožiš zavoljo lastninske pravice. Najprej pa bomo stvar v prejšnji stan postavili, da bo ta čas, ko boš ti tožil, sosed užival svet, ki morda nikdar tvoj ne bo!“ Tako pravi postava. In to je premudro, ker drugače bi nikaka posest varna ne bila, drugače bi si vsak pravico sam delal po svoji volji in po svoji moči.

Dejali smo, da je posest zunanja podoba nevidljive lastninske pravice, tako, da je posestnik v življenju navadno tudi lastnik. Da se lastniku škoda ne godi, mora se varovati posest, naj je kakoršna koli. Vi pa bodete sedaj rekli: „Zgoraj, kjer se je sosеду kos travnika s silo odvezel, morala se mu je pač braniti posest, ker je bil travnik ravno njegov, in posest njegova pravična. Čemu pa naj bi se ne smela motiti tudi nepoštena posest, to nam ni jasno!“ Postava pravi, posest naj je kakoršna koli, se ne sme motiti. Kaj bi bil nasledek, če bi se dopuščalo motenje nepoštene posesti? Nobena posest bi varna ne bila. Sosed planil bi po sosеду, ter trdil, da mu je vzel samo nepošteno posest. In potem bi se morale zaslišati priče in skušenci, da bi se ravno rešilo vprašanje, je li motena posest poštena ali ne. Nastala bi dolga pravda!

Postava pa ima pred očmi, da je med 100 posestniki 99 poštenih, in da nikakor ne gre, da bi zavoljo enega nepoštenjaka škodo trpelo 99 poštenjakov. Zavoljo tega izreklo se je načelo, da se ne sme nikaka posest motiti, da se posest, naj je kakor šnakoli, le po sodniški pripomoči od vzeti more.

Zavoljo tega vstanovili so naši zakoni posebno tožbo, ki ima edini namen braniti golo posest, ne gledé na to ali je ta posest poštena ali nepoštena, postavna ali nepostavna. Ta tožba se imenuje „tožba zavoljo motenja v mirni posesti“, in med narodom je predobro poznana. Narod pa ima vendar čisto napačno mnenje o pomenu te tožbe, da si imenuje to tožbo „malo tožbo“, med tem, ko naziva tožbo zavoljo lastninske pravice „veliko tožbo“.

Kaj je toraj namen tožbe zavoljo motenja v mirni posesti?

Postava pravi, da se nikaka posest motiti ne sme. Če pa se je posest vendar-le motila, potem postava ne pozna druge skrbi, nego da se motenje prej kot mogoče odpravi in stvar v prejšnji stan postavi. Tožba zavoljo motenja v mirni posesti ima toraj samo namen, moteno posest v prejšnji stan postaviti. Prvi vzrok, da je leto za letom toliko pravnjavoljo motenja v mirni posesti, korenini v tem, da ima priprosti narod o teh pravnjavah

prečudno mnenje,

da odločujejo o lastninski pravici. Ker ima tožba zavoljo motenja v mirni posesti edino le namen, posest v prejšnji stan dejati, potem se umé samo ob sebi, da se v pravdi, po ti tožbi vpeljani, samo dvoje vpraša: 1. je li posest motena, in 2. kdo je bil pred tožbo mirni zadnji posestnik. Nobeno drugo vprašanje se ne razpravlja, in kot neomahljivo načelo velja, da bode zadnji mirni posestnik vselej dobil pravdo o motenju mirne posesti. Zadnja mirna posest je odločilna! Ali zadnja posest je lahko silno kratka. Pri tem se mora posebno pobijati misel, da je posest le tedaj varna, kadar je stara 30 let. Prepogostoma čujejo se tožbe, da je dobil pravdo zavoljo motenja posesti človek, ki še ni 30 let vžival v prepiru stoječega zemljišča. Ali tožba o motenju posesti ne poprašuje po tem, koliko da je stara posest, in tudi o tem ne, kdo da je lastnik, temuč samo o tem, kdo je zadnji mirni posestnik. Zakon zavkazuje, da nikdo posesti na lastno pest motiti ne smé, in kadar se je posest samolastno

motila, potem napne zakon vse svoje moči, da se posest, ne gledé ali je postavna ali nepostavna, v prejšnji stan dene. Ta povrnitev v prejšni stan je pa potrebna, ker se še le potem lahko presoditi da, kdo je v pravici in kdo ne. Zategadelj se pri pravadah zavoljo motenja v mirni posesti gleda na vsako posest, in ne vprašuje se, je li stara ali ne, dosti je, da je v življenje stopila. In da se tudi taka posest spoštuje, je modra zakonita zavkazba, ker bi potem, ko bi smel vsak na svojo pest posest spreminjati, vsak vstal proti drugemu, trdeč: ti imaš nekaj moje posesti, ki ti jo vzamem! Nastal bi splošen boj in ne bilo bi varnosti ne za življenje, še manj pa za premoženje. Občni blagor zahteva toraj, da se posest ne moti. Morala je zategadelj postava ostro zapovedati, da se vsako motenje kaznuje, ter zapovedala, da se vsak motilec takoj obsodi, da postavi posest v prejšnji stan, in da škodo povrne. Samo ob sebi se dalje umé, da se ima pri motenju posesti stvar hitro obravnavati, da se posest prej kot mogoče v prejšnji stan povrne. Zategadelj zavkazujejo tudi naši zakoni pri motenju mirne posesti

najkrajšo obravnavo.

V naslednjem najvažnejši točke iz te obravnave! Kdor se čuti motenega v posesti, naj napravi tožbo, ter jo vloži pri svoji okrajni sodniji. Če se mu je pa podrla kaka vodna naprava, jez, vodotok ali kaj takega, potem se motenje naznani okrajnemu glavarstvu, ki stvar po svoje razsodi. Na tožbo je sodnija zavezana, dan prav hitro razpisati, ter odločiti ogled na motenja mesto. Stranke so zavezane, priče, pisma in sploh dokaze takoj k ogledu pripeljati in oziroma prinesti, tako, da se v enem dnevu dokonča ogled, obravnava, zaslišanje prič, ter pregled družih dokazov. Se vé, da se sodnije ne ravna po ti zapovedi, nekaj zato ne, ker časih v resnici ni mogoče v enem dnevu vsega končati, največ pa zategadelj ne, ker so stranke prepotrpežljive, in zadovoljne z vsem, kar sodnija izreče. Če bi se stranke pritoževale na primernem mestu, potem bi se že hitreje postopalo!

Po dokončani obravnavi izda se razsodba v podobi odloka, ter se ž njo tožba ali odbije ali pa usliši. Pritožba ali rekurz proti takim odlokom vložiti se ima v osmih dneh, kar se pa med narodom malokje vé.

Pri pravadah zavoljo motenja v mirni posesti je zavoljo

hitrosti tudi vsake vrste prisega izključena. Naj si toraj vsakdo zapomni, da naj se ne spušča v pravdo zavoljo motenja mirne posesti, če nema družega dokaza kot golo prisego.

Kadar stopi razsodba v moč, je stvar dokončana, to se pravi, obsojeni mora pod eksekucijo vse storiti, da se postavi posest v prejšnji stan. Ali njegova stvar še nikakor ni popolnoma zgubljena, ker mu je še vedno na voljo dano, da vloži tožbo za lastninsko pravico, ali „veliko tožbo“, kakor jo ljudstvo imenuje. To tožbo bo obsojeni mnogokrat dobil, vzlic temu, da je tožbo zavoljo motenja v mirni posesti zgubil, ker se v veliki tožbi še le vpraša, ali je toženega posest, ki se sicer ni smela motiti, v pridobitev lastninske pravice dosti stara ali ne. S tem bode pa v prepiru zavoljo motenja posesti obsojeni k prepričanju došel, koliko pametnejši bi bil ravnal, če je takoj z „veliko tožbo“ pričel, mesto da je tujo posest samosilno vničiti poskušal!

Ker je stvar važna, naj se konečno imenitnejše točke ponové. V trden spomin naj se tedaj zapiše:

1. vsaka posest, postavna ali nepostavna, vživa sodniško varstvo, in se toraj s silo nikdar motiti ne sme;

2. v pravnah zavoljo motenja v mirni posesti odločilna je samo „zadnja posest“, ni tedaj treba tridesetletne posesti;

3. v teh pravnah zmagal bo tedaj vselej tisti, ki je posest zadnji vžival;

4. v teh pravnah „mapa“ nič ne velja;

5. v teh pravnah prisega ni dopuščena;

6. pritožba proti razsodbi vložiti se ima v osmih dneh, sicer je zamujena;

7. kdor je pravdo zgubil, vloži še vedno lahko „veliko tožbo“ zavoljo lastninske ali druge pravice.

Toliko o pravnah zavoljo motenja v mirni posesti.

Sedaj še o oni priliki, pri kateri se le pregostokrat moti mirna posest. Ta prilika so nova zidanja. O takih zidanjih veljajo pri nas stroge postave, ki se pa malokdaj izpolnujejo, ker so naši župani o teh postavah malo ali nič poučeni. Toliko vé vsak župan, da ima pri novih zidanjih nekaj oblasti. Ali o tem, koliko oblasti ima, ne vé ničesar.

Kadar hoče kdo kaj novega zidati, ima to občini naznani. Občinski predstojnik razpisati ima navod ali komisijo, ter k ti komisiji povabiti vse sosede, da izreko, ali so po novem zidanju v kaki pravici moteni ali ne. In skoraj ga ne

bo novega zidanja, da ne bi ta ali oni sosedič, opravičeno ali neopravičeno, proti novi stavbi svojega ugovora napravil. S tem smo dospeli na mesto, kjer se naši srenjski predstojniki le preradi polasté nekake sodniške oblasti, da meni nič, tebi nič, kar sami sodbo napravijo, ter brez vsake ovire pri komisiji izreko, da so ugovori tega ali onega soseda neopravičeni, in da se novo zidanje lahko zidati prične. Podiranja in sitnosti nastajajo iz tacih dovolitev, ker ravno župani ničesar dovoljevati ne smejo.

Naši župani naj si že vendar enkrat zapomnijo, da pri nameravanih novih stavbah ali zidanjih ničesar družega preiskavati nemajo, kakor samo to, ali je novo zidanje iz občnih razmer (to je, če bi se hotela zazidati kaka javna pot, če bi se hotelo na srenjskem svetu zidati i. t. d.) dopuščeno ali ne. Samo če bi občne razmere zahtevale, sme župan prepovedati zidanje; sicer pa je vselej zavezan, izreči, da iz občnih ali javnih razmer proti zidanju nikacih ovir ni. Gledé ugovorov sosedov pa nimajo župani ničesar razsojevati, temuč samo izreči, da se vsa stvar pred sodnijo zavrne. Kdor hoče potem sosedov ugovore odstraniti, poda naj se k odvetniku ali advokatu, ki mu bode napravil primerno tožbo.

Videli ste tedaj, kako važna prikazen je posest v življenju naših pravic in naših zavez. Ali posest kaže še na drugo stran svoje moči, in sicer tedaj, kadar je združena s časom. V družbi in zvezi s časom je posest tista vedno delujoča sila, ki spreminja pravice, ki jih mori, ter na novo rodi. Kakor spreminja čas lice stari naši zemlji, tako spreminja lice tudi našim pravicam, polaga jih v grob, ter jih zopet kliče iz njega. Dalje o tem spregovorili bomo pozneje, ko pridete v razgovor oni pravni prikazni, ki jih imenujemo „zastaranje“ in „priposestvanje“.

VI.

O rečeh sploh.

(Kaj je reč? Kolike so reči. Razlika med premakljivimi in nepremakljivimi rečmi je najvažnejša. Kaj je občna, in kaj posebna cena. Če ni ničesar izrečeno, velja navadna ali občna cena.)

Prej ko spregovorimo o zastaranju in o priposestvanju, spregovoriti moramo še o „rečeh“, ki so glavna podlaga pravicam. Po naših zakonih je „reč“ vse tisto, kar je različno od človeka. Vse, kar ni oseba, kar ni človek, je reč.

Reči so različne. Najvažnejše razlike, ki jih pozna zakon so te-le: a) telesne in netelesne reči; b) premakljive in nepremakljive reči; c) porabljive in neporabljive reči, in d) cenljive in necenljive reči. Te razlike so najvažniše; zakon pozna še nekatere druge, ki pa niso toliko pomenljive. Najimenoitnejša med temi razlikami pa je zopet ona med premakljivimi in nepremakljivimi rečmi.

T e l e s n e reči so tiste, pravi § 292 obč. drž. zak., ki se občutijo. Bolje povedano, so telesne reči tiste, ki imajo vidljivo zunanjo podobo. Netelesne reči pa so potem tiste, ki nimajo take zunanje podobe. Najkrajše povedano: netelesne reči so pravice, vse druge reči so pa telesne. Kos zemlje je telesna reč; pravica po ti zemlji hoditi pa netelesna.

Kakor smo rekli, tiče se glavni razloček premakljivih in nepremakljivih reči. Premakljive reči so tiste, ki se brez znatnega poškodovanja od enega kraja do drugega prenesti dajo. Reči, ki se iz enega kraja na drugega sploh prestaviti ne dajo, ali pa le s tako škodo, da so potem bistveno drugače, so nepremakljive.

P o r a b l j i v e reči so tiste, ki se pri porabi vničijo. Kos kruha more se samo enkrat pojesti. Vse druge reči, ki večkratno porabo dopuščajo, so pa neporabljive. Na stol se lahko večkrat vsedem, ne da bi ga s tem za daljno porabo vničil. Iz tega sledi, da izraz „porabljiv“, ki ga ima slovenska prestava občnega državlanskega zakonika ni prav na mestu, ker se v navadnem življenju beseda „neporabljiv“ obrača na take reči, ki sploh za nikako rabo niso.

Kaj so cenljive in necenljive reči, pove že beseda sama. Cena kake reči je občna ali posebna. **O b č n a** cena je tista, ki jo ima kaka stvar navadno in sploh v kakem kraju. Posebna cena pa je tista, kadar se pri njeni določitvi gleda na kake posebne razmere tiste osebe, ki se ji ima škoda povrniti. Iz tega sledi, da je posebna cena zmiraj večji od občne cene. Postava pravi: „v vseh slučajih, kjer se ni ničesar drugega dogovorilo, ali kjer ni ničesar drugega v zakonu vzkazano, mora se, kadar se kaka reč ceni, občna cena za vodilo sprejeti“.

VII.

O priposestvanju.

(Glavni pogoji priposestvanja. O rednem in izrednem priposestvanju. O zaveri priposestvanja. O pretrganju priposestvanja. Kaki so priposestvanja uspehi?)

Rekli smo, da čas in posest spreminjata pravice. Kdor si je s pomočjo časa in posesti pridobil kako pravico, ta si jo je priposestval. Priposestvanje tedaj ni ničesar drugega nego pridobitev kake reči ali pravice, ki se je v času, po zakonu določenem, vživala.

Kdo je zmožen priposestvati? Zakon pravi: Vsak, kdor je sicer zmožen, kaj pridobiti, more si tudi lastnino in druge pravice pridobiti po poti priposestvanja.

Proti komu se lahko priposestuje? Zakon pravi: Priposestvanje dopuščeno je proti vsem osebam, katere morejo s svojim premoženjem po lastni svoji volji gospodariti.

Kake pravice se dajo priposestvati? Vsaka pravica, ki se po kupčiji ali po kaki drugi postavni poti pridobiti da, pridobi se lahko tudi po priposestvanji. Kar se po kupčiji, po dedščini itd. pridobiti ne da, to se tudi priposestvati ne more. Gledé tega naj se opomni, da se pravice, ki spadajo v državno oblast, priposestvati ne dajo. Pravica, davke pobirati, ne more se priposestvati. Tudi pravica zakonskega očeta, ali otroka, se priposestvati ne more. To se pravi, če imam jaz kako osebo tako kot oče svojega otroka, 30 let v svoji oblasti, vendar ne postanem postavni oče ti osebi, in ona si tudi ne pridobi tistih pravic do mene, kakor jih ima postavni otrok do postavnega svojega očeta. Pravica otroka ali očeta se po tem takem nikakor ne priposestuje, kar je že samo ob sebi razumno. Taka pravica izvira iz božjega prava, in se ž njo dandanes nikake kupčije ne napravljajo.

Obseg predstoječega je kratko rečeno ta-le: Vsakdo, ki je zmožen premoženje si pridobiti, lahko priposestuje v premoženje spadajoče pravice, proti taki osebi, ki je tudi zmožna premoženje imeti. Zmožnost do premoženja ima toraj tisti, ki priposestuje, kakor tudi tisti, ki vsled priposestvanja kako pravico izgubi. Priposestvana reč pa mora zopet taka biti, da se lahko med premoženje vzame.

Sedaj pa smo dospeli do prevažnega vprašanja, kaj je, ne gledé na zmožnost osebe in reči, še potreba, da se priposestvanje izvrši?

Zunaj zmožnosti osebe in reči (pravice) je k izvršenju priposestvanja pred vsem potrebna

posest.

Kdor hoče kako reč ali pravico priposestvati, mora jo imeti v svoji posesti, to je v taki oblasti, da ž njo počenja, kakor bi počenjal tedaj, če bi bil v resnici nje lastnik. Ali vsaka posest ni dobra, ker postava kratko nikar nema namena, pospeševati ali braniti nepoštenosti.

Kake lastnosti mora imeti toraj posest, če naj je za priposestvanje pripravna? Postava našteva tri lastnosti, ki jih mora imeti taka posest. Vsled teh lastnosti mora biti posest postavna, poštena in pristna.

Postavna je posest takrat, če izvira iz postavnega imena. Taka imena so: kupčija, dedovanje, daritev itd. Postavim, če kupim kako reč, pa tako, da se kupčija ni veljavno sklenila, kar je meni skrito ostalo. Ravno tako je posest postavna, če je izvirala iz neveljavnega volila, ali iz daritve, ki je brez moje vednosti neveljavna ostala. Pri tacih in enacih slučajih se pravi, da izvira posest iz postavnega imena. Največkrat se pripeti, da kdo kako stvar podeduje, ali jo dobi v dar, ali jo kupi, med tem ko je dedščina neveljavna, daritev slaba, in kupna pogodba neskljena, bodi si iz tega ali onega zadržka, ki pa je onemu, ki je reč prevzel, neznan ostal. Z eno besedo, kdor se sklicuje na priposestvanje, mora izkazati, da je njegova posest vsled kakega postavnega pobotanja nastala.

Poštena je posest tedaj, če tisti, ki reč poseduje, v veri živi, da je reč njegova last. Če kdo kaj podeduje, tako z dedščino večkrat reči prevzame, ki vanjo ne spadajo. On tega ne vé, ter jih prevzame v veri, da spadajo v dedščino. On je postaven in pošten posestnik. Postaven zategadelj, ker mu izvira posest iz dedščine, iz postavnega imena; pošten pa zategadelj, ker misli, da reč spada v dedščino. Ta posest šteje tedaj, kadar se vpraša o priposestvanju.

Pristna je posest tedaj, kadar se ni pridobila ne s silo, ne z zvijačo. Kar se je priropalo, prikradlo, ali priglufalo, to se po roparju, tatu ali goljufu priposestvati ne more.

Zunaj zmožnosti osebe in reči, je, kakor smo dejali, k izvrševanju priposestvanja potrebna kot prvi pogoj posest, ki mora imeti lastnosti, o katerih smo ravnokar govorili.

Ali posest sama še ne zadostuje. Kot drugi glavni pogoj potreben je

č a s.

Posest zadostuje še le tedaj, kadar se je izvrševala v č a s u, po postavi določenem. Gledé časa razločuje se priposestvanje v redno in izredno, ali z drugimi besedami, v navadno in nenavadno.

Kdaj izvršeno je redno priposestvanje? Tu imamo razločevati med premakljivimi in nepremakljivimi reči.

Premakljiva reč se po priposestvanju v lastninsko pravico pridobi, če se je v postavni, pošteni, pristni, očitni in neprestani posesti tri leta imela. K priposestvanju premakljivih reči potreba je časa treh let. Vzemimo si izgled. Recimo, da kupim od svojega soseda njegovo posestvo. Zmenila sva se, da mi proda vse premakljive in nepremakljive reči. Ali v pismo postavile so se samo nepremakljivosti, med tem, ko se je na premakljivosti čisto pozabilo. Kakor se bode pozneje razložilo, imamo postavo, ki pravi, da se tedaj, kadar se je o kupčiji pismo napravilo, samo to kupi, kar se je v pismo postavilo. Ker se tedaj zgorejšnje premakljive reči v pismo niso postavile, potem se gledé teh reči ni sklenila veljavna pogodba. Jaz vzamem potem na podlagi kupne pogodbe, meneč, da je vse v redu, tudi premakljive reči v posest. Ta posest je postavna, ker izvira iz kupčije; ona pa je tudi poštena, ker mislim, da sem premakljivosti v resnici veljavno kupil, da so toraj moje. In ker si posesti niti s silo, niti z goljufijo pridobil nisem, tako je moja posest tudi pristna. Po preteku treh let so premakljivosti v resnici moja last, ker sem si jih priposestval.

Gledé nepremakljivih reči zapoveduje zakon to-le:

Če je zemljišče v zemljiščni knjigi na tistega prepisano, ki ga ima v posesti, priposestuje se v treh letih. Lahko se namreč prigodi, da se kako posestvo na podlagi neveljavne pogodbe na koga v knjigi prepiše. Neveljavnost pogodbe je dostikrat tako skrita, da se le z veliko težavo opazi. Kdor je toraj na podlagi take pogodbe v dobri veri prepisan, potem si dotično zemljišče v treh letih priposestuje. Ti slučajji so pa sicer prav zelo redki.

V vsakem drugem slučaju priposestuje pa se zemljišče še le v tridesetih letih.

Služnosti ali servitute, to je pravice po tuji zemlji hoditi, voziti, in druge enake pravice, priposestujejo se v treh letih, če so na tistega, ki te pravice izvršuje, pri tuji zemlji intabulirane. Tudi tu se lahko pripeti, da kdo na podlagi neveljavne pogodbe svojo pravico pri tuji zemlji intabulirati da. Pa tudi taki slučajji so redki.

Pri vsaki drugi priliki pa se pravice na tuji zemlji priposestujejo še le v 30. letih. Kakor rečeno, zgodilo se bode prav redkokrat, da bode kdo na podlagi neveljavne pogodbe v zemljiščno knjigo prišel. Naj se toraj za navadno življenje zapomni, da se nepremakljivosti in pravice na tuji zemlji še le z dokončanim 30. letom priposestujejo.

Časih se pripeti, da se kaka pravica le v gotovih časih izvršuje. Postavim: štirje sosedje imajo most, ki ga morajo skupaj popravljati. Če bi se kdo teh sosedov hipoma izrekel, da mosta ne bode več popravljaj, to je, da za popravo ne bode več plačeval svojega doneska, potem bode premagan s tožbo, če se mu dokaže, da je v 30. letih vsaj trikrat svoj donesek izplačal. Pravice, ki se toraj le v redkih časih izvršujejo, priposestujejo se, če so se v teku 30. let vsaj trikrat izvršile. Toliko o rednem ali navadnem priposestvanju. Sedaj pa nam je spregovoriti še o izrednem ali nenavadnem priposestvanju. Postava pozna nekatere slučaje, v katerih je k dokončanju priposestvanja potrebno več kot treh let in oziroma več kot 30 let. Nekatere osebe vživajo pred postavo to prednost, da se njim nasproti priposestvanja v navadnih obrokih izvršiti ne morejo. Proti državi, če je lastnik kake reči, proti cerkvam, proti občinam in drugim dopuščenim družbam priposestujejo se premakljive reči še le po preteku šestih let. Nepremakljive reči in pravice po tuji zemlji pa se proti omenjenim družbam, če je priposestnik v zemljiščni knjigi prepisan, tudi v šestih letih priposestujejo. Če pa priposestnik ni prepisan, dokonča se priposestvanje še le po preteku 40. let.

Kako je s priposestvanjem proti osebam, ki bivajo zunaj domače kronovine?

Kdor je domačo svojo kronovino brez lastne krivde zapustiti moral, se proti njemu priposestvanje tudi lahko izvrši, ali pri določi časa šteje se vsako leto samo za šest mesecev, tako da se premakljive reči proti njemu še le v

šestih letih priposestujejo. Če pa je k priposestvanju potrebno trideset let, potem se ta leta štejejo ravno tako, kakor pri vsakem drugem slučaju, ker postava ravno meni, da ima med 30. leti vsakdo obilo časa, pečati se za svoje reči, če tudi zunaj dežele prebiva.

Gledé premakljivih reči velja še naslednja izjema. Kdor je kako premakljivo reč neposredno od kakega tatú ali goljufa, sploh rečeno od nepristnega posestnika v posest prevzel, ta si priposestuje tako stvar še le v šestih in oziroma v dvanajstih letih. Recimo, da mi tat daruje vkradeno stvar, ki jo jaz v dobri veri prevzamem. Ta stvar postane vsled priposestvanja moja last, a ne po treh letih, temuč še le po šestih letih. Če je pa bila reč cerkvi ali kaki drugi družbi vkradena, postane moja še le po dvanajstih letih. Toliko o izrednem ali nenavadnem priposestvanju.

Sedaj nam je pa omenjati še ene izjeme, katera je obsežena v § 1477 obč. drž. zak. Ta člen se glasi: „Kdor priposestvanje opira na tridesetletno ali na štiridesetletno dobo, temu ni treba postavnega imena izkazati. Ako se pa zoper njega dokaže nepoštenost posesti, takrat tudi ta daljša doba ne vstanovljuje priposestvanja.

Kaj obsega ta paragraf? Poprej se je omenjalo, da je k priposestvanju potreba: a) zmožnosti oseb; b) zmožnosti reči; c) postavne lastnosti posesti in d) pretek določenega časa. To so potrebnosti k priposestvanju. Predstoječi člen pa dovoljuje sedaj gledé priposestvanja po tridesetih ali štiridesetih letih nekaj oledčanja. To oledčanje obstaja v tem, da se je izpustila pri posesti lastnost postavnosti, vse druge potrebe pa veljajo tudi za to daljše priposestvanje. Kdor se tedaj sklicuje na tridesetletno ali štiridesetletno priposestvanje, temu ni treba dokazati, da mu je posest izviral iz postavnega imena. Pri njem se toraj ne poprašuje, po kakí poti da je prišel v posest, temuč povprašuje se samo to, ali je pošten posestnik ali ne. Za postavno ime se nikdo ne meni. In ker je v življenji tridesetletno ali štiridesetletno priposestvanje najnavadniši, potem je razvidno, da tako znano postavno ime nema prevelikega vpljiva pri vprašanjih o priposestvanju. Glavna stvar je poštenost, to je, posestnik mora živeti v veri, da je k posesti opravičen. Goljuf in tat pa tudi v štiridesetih letih ničesar priposestvati ne moreta.

Kdaj si sme posestnik posest svojega predposestnika vračuniti?

Ker je naše življenje kratko, ker je doba tridesetih ali še celo štiridesetih let dolga, in ker je zakona namen, da se pravica umrlega na živem dediču zopet prikaže, vpeljano je oledhanje, da se sme zadnji posestnik pri priposestvanju posest svojih predposestnikov vračuniti, če so imeli ti predposestniki zakonito ime, in če je bila njihova posest poštena. Če pa ima doba priposestvanja trajati trideset ali štirideset let, potem ni treba postavnega imena, potem se prejšnjih posestnikov posest vračuniti sme, samo da je bila poštena.

Sedaj spregovoriti nam je o tako zvani zaveri ali zadržbi priposestvanja.

Časih se zgodi, da se je doba kakega priposestvanja že pričela, da pa potem nastopi zadržek, vsled katerega se ta doba vstavi, da ne teče več naprej, da se tako rekoč zavre kakor kolo pri vozu. Kakor hitro se pa zadržek odpravi, potem teče doba priposestvanja naprej, in sicer tako, da se čas, ki je bil že pred nastopom tega zadržka pretekkel, všteje. Kolikor časa pa zadržek obstaja, toliko časa se pravi, da je priposestvanje zavrtó ali zadržano.

Tu sem spadajo najprej razmere takih oseb, ki nemajo duševne zmožnosti, svojega premoženja oskrbovati. Take osebe so maloletni, blazni in slaboumni. Dokler take osebe nemajo postavnega zastopnika, tako se priposestvanje njim nasproti nikakor pričeti ne more. Dokler tedaj otroci nemajo varuha, dokler nemajo blazni kuratorja, se njim nasproti ne more pričeti priposestvanje. Sedaj pa vzemimo, da umrje varuh kakega otroka in da se pozabi, imenovati mu naslednika. Otrok je potem brez postavnega zastopnika. Dokler se ne imenuje nov zastopnik, nov varuh, toliko časa je vsako priposestvanje, ki se je morda pod prejšnjim varuhom pričelo, zavrtó ali zadrženo. Kakor hitro je pa nov varuh imenovan, teče priposestvanje naprej, in sicer tako, da se čas, ki je potekel pod prvim varuhom, všteje.

Dalje se med zakonskimi priposestvanje niti pričeti, niti nadaljevati ne more. Če med zakonom reči svoje žene še toliko let posedujem, priposestvati si jih ne morem, ker mi ta posest ne šteje. A vzame B v zakon. Že 12 let vžival je travnik, ki je lastnina sedanje njegove žene. Če potem na strani svoje žene travnik še štirideset let poseduje, priposestvuje si ga vendar ne, ker pred zakonom pričeto priposestvanje je za

čas zakona, če ta tudi 40 let traja, zavrto ali zadržano. Z eno besedo mož in žena si med zakonom eden proti drugemu ničesar priposestovati ne moreta.

Med otroci in starši, dokler so prvi v postavni oblasti starišev, ne more se pričeti priposestvanje. Otrok, ki ni dosegel polnoletnosti, ter živi v hiši očetovi, ne more si priposestovati nikake očetove reči. Ravno tako si pa tudi oče svoje oblasti zlorabiti ne sme. Če toraj poseduje kako reč, ki je last otroka, ne šteje mu posest, dokler živi otrok v postavni njegovi oblasti. Še le tedaj, kadar je dobil otrok postavna leta, prične se šteti posest bodi si na strani otroka, bodi si na strani starišev.

Ravno tako je med otroci in varuhi (jerobi). Če je kdo varuh kakemu otroku, ne šteje mu posest, dokler je varuh. Na drugi strani pa tudi varovanci proti svojim varuhom ničesar priposestovati ne morejo, ker je vsled varstva vsako priposestvanje zavrto.

Konečno se priposestvanje ne more začeti in oziroma nadaljevati proti vojakom, ki stojé v vojski. Ob časih, ko so sodnije zavoljo kuge ali druge sile vstavile svoje delovanje, se priposestvanje ne more pričeti; poprej začeto pa je toliko časa zavrto, dokler se delovanje sodnij zopet ne prične. Pri tacih prilikah je tedaj mogoče, da se zavré ali zadrži že pričeto priposestvanje. Kadar pa zadržek odpade, teče priposestvanje naprej, kakor bi se ničesar zgodilo ne bilo. Sedaj so pa še drugi zadržki, ki pričeto priposestvanje popolnoma pokončajo, tako da po odstranjenju zadržka ne teče naprej, temuč se mora z nova pričeti. Kadar taki zadržki nastopijo, tedaj pravimo, da je priposestvanje pretrgano.

Pretrganje priposestvanja ločiti se ima strogo od zadržbe priposestvanja. Zadržano je priposestvanje tedaj, kadar zavoljo tega ali onega zadržka kake leta ne teče naprej; ko pa zadržek mine, potem teče priposestvanje naprej in sicer tako, da se leta pred zadržkom tudi vštejejo. Pretrgano je pa priposestvanje takrat, če nastopi tak zadržek, ki dosedanji čas priposestvanja popolnoma vniči, tako, da se mora pozneje, če zadržek mine, priposestvanje od kraja pričeti.

Zadržki, ki priposestvanje pretrgajo, so naslednji:

a) če priposestnik pred dokončanjem priposestvanja prizna, da reč, katero je hotel s priposestvanjem pridobiti, njegova ni, in

b) če tisti, ki je reč v resnici njegova, toži, da se mu po priposestniku ta reč v posest izroči in povrne.

Kak je vspeh priposestvanja?

Kdor si je kako reč priposestoval, pridobil si jo je s tem v lastninsko pravico in s tožbo lahko prejšnjega lastnika do pripoznanja prisili, da je reč sedaj priposestnikova.

VIII.

O zastaranju.

(Zastaranje je redno in izredno. Kako je z zastaranjem državnih papirjev ali obligacijonov. O zaveri in o zadržbi zastaranja. Kaj je vspeh zastaranja?)

Pri posestvanju smo videli, kako se tuja reč, tuja pravica v last pridobi, če se je v posesti imela v času, po zakonu določenem. Ravno nasprotno od priposestvanja je pa zastaranje. Tam se pridobi pravica, ki se je določen čas v posesti imela, tu pa se izgubi pravica, ki se določen čas ni vživala, ni rabila, temu č se v nemar puščala. Zastaranje je toraj izguba pravice, ki se je v nemar puščala v času, po zakonu določenem. Kdor kaj priposestuje, ta skoraj vselej povzročuje tudi zastaranje. Če sem kako reč pridobil po priposestvanju, izgubil jo je drugi vsled zastaranja. Moje pravice do reči stopile so v življenje vsled priposestvanja; pravice drugega do ravno tiste reči pa so ob enem in ravno v tistem trenutku poginile vsled zastaranja. Priposestvanje in zastaranje sta si tedaj v tesni zvezi in mnogo zapoved v zakonu velja isto tako za eno in drugo.

Kdo lahko terpi zastaranje?

Odgovor je kratek: vsak, ki je zmožen priposestovati, pride tudi lahko v priliko, da izgubi kako pravico po zastaranju.

Na drugi strani pa so predmet zastaranju ravno iste reči in pravice, kakor pri priposestvanju. Zatoraj tu ni treba o stvari dalje govoriti.

Ravno tako, kot priposestvanje, deli se tudi zastaranje v redno in izredno.

O rednem zastaranju.

Ker je z vsakim priposestvanjem zvezano zastaranje, tako je z doseženim priposestvanjem dokončano tudi zastaranje. Ali tu nam se je ozirati na čisto ali pravo zastaranje. To zastaranje pa je tedaj pričujoče, kadar je vgasnila kaka pravica, ne da bi jo bil kak drug vsled priposestvanja pridobil. Če jaz imam svet, ki ga je moj sosed 30 let vžival, potem so moje pravice do sveta po zastaranju vgasnile, ali vendar ne tako, da bi bile popolno pokončane, temuč prešle so samo na soseda, ki si jih je ob enem po priposestvanju pridobil. Tu sta toraj zvezana priposestovanje in zastaranje. Ali sedaj si pa poglejmo še drug slučaj. Meni je moj sosed dolžan 100 gld. Ker ga med 30. leti nisem nikdar tirjal, zastarala je moja pravica do teh 100 gold. in sicer tako, da ni na nikogar drugega prešla, da je popolno pokončana. Pravica do tega posojila stopila je čisto iz življenja, tako, da ni nikake osebe več, ki bi imela teh 100 gold. tirjati. Pravica do tirjanja je tedaj za večno pokončana. Pri tacih slučajih, ko se vsled zastaranja kaka pravica popolnoma pokonča, govori se o pravem ali čistem zastaranju.

Pri čistem rednem zastaranju vgasne kaka pravica, če se je med trideseti leti brez vsake rabe pustila. Vse pravice, ki jih imamo proti kakemu tretjemu, vgasnejo v tridesetih letih, če se nerabijo. Če je meni sosed dolžan 100 gold. in ga jaz med tridesetimi leti ne za kapital ne za obresti prašal nisem, potem je dolg ponehal, je zastaral. Pri tem se ne gleda na to, ali je pravica v zemljiščno knjigo vpisana ali ne.

Zapomniti si je: tirjatve na letnih pristojbinah, obrestih i. t. d. zastarajo v treh letih. Tu sem spadajo pred vsem obresti od dolgov, in sploh dajanja, ki se vsako leto za letom zopet povračevajo. Če so pa taka dajanja za eno ali drugo leto že iztožena, ter ima tožnik razsodbo v rokah, potem zastarajo iztoženi zneski še le v tridesetih letih.

K obrestim prištevajo se gledé zastaranja tudi najemščine, štantnine in zamudni obresti, to je obresti od interesov. Vse to zastara v treh letih. Na tem mestu spregovoriti nam je tudi

o državnih papirjih in obligacijonih.

Kaj so državni papirji ali tako zvani „državni dolg“, to vé sedaj skoraj vsakdo. Obresti od državnih papirjev imenujejo

se „kuponi“. Kupon je majhen listič, ki se odstriže od obligacijona, ter potem v kaki menjalnici za gotovino izmenja, ali pa pri davkariji mesto denarja vplača. Od takih kuponov navadno dva zapadeta vsako leto. Ti kuponi zastarajo v šestih letih, od tistega dneva, ko so zapadli. Če toraj kdo zapadlih kuponov v šestih letih ne izmenja ali v davkarijo ne odda, ima po preteku šestega leta lističe v rokah, ki nič vredni niso. Recimo, da je kupon zapadel 1. avgusta 1882. Dne 2. avgusta 1888 ne bode nič več vreden, če se do tedaj ni spravil v denar.

Lahko se tudi pripeti, da obligacijon sam zastara, da postane papir brez vrednosti, tako da država ni dolžna plačati ne kupona ne kapitala. Obligacijon sam zastara, če se nanj v tridesetih letih ni izplačal ne eden kupon. Recimo da sem od svoje obligacije izmenjal kupon od 1. avgusta 1882. Onega od 1. januarja 1883 sem pa pozabil izmenjati. Ako bi od 1. januarja 1883 naprej med trideseti leti ne izmenjal nikakega kupona, potem bodo 2. januarja 1913 zastarani ne samo vsi kuponi, temuč tudi obligacijon. Toliko smo morali omeniti o državnih papirjih, ker se že tu in tam po Slovenskem nahajajo kmetje, ki imajo svojo gotovino v obligacijonih naloženo.

Hranilnični interesi, to je interesi, ki jih plačujejo hranilnice od vlog, zastarajo v štiridesetih letih, ali pričeto zastaranje se vselej pretrga, če se na dotične bukvice na novo kaj vloži.

„Lon“ ali plačilo družine, dekel in hlapcev i. t. d. zastara v tridesetih letih; nepravilno odmerjena procenta zastara v treh letih. Če se je toraj davkariji vplačala, se vendar po preteku treh let ne more več nazaj tirjati. Isto tako zastara tudi kolektura v treh letih.

Konečno se naj še zapomni, da gledé triletnega zastaranja nikdo ni na boljšem. Tudi proti državi, cerkvi in drugim družbam se izvrši v treh letih. Če pa se zastaranje izvrši še le v tridesetih letih, potem velja nasproti državi, cerkvi, družbam i. t. d. tudi ta zapoved, da se ima doba zastaranja na štirideset let podaljšati.

Na vse zadnje še nekaj o zastavljenih rečeh. Če se je v varnost kakega dolga kaj v zastavo dalo, potem ta zastava nikedar ne zastara. To je takole umeti. Jaz posodim komu 100 gold., ter dohim v zastavo zlato uro. Vzemimo sedaj, da sem imel edenintrideset let zlato uro v posesti, da pa pri dolžniku nisem med tem časom tirjal ne kapitala, ne interesov. Ali bode imel sedaj dolžnik pravico, po preteku tridesetih let pred

me stopiti, ter reči: prijatelj, ker si toliko časa molčal, zastarala ti je tirjatev, moj dolg ne obstoji več, zatorej povrni mi zlato uro!? Ne, tudi po preteku tridesetih let imam še vedno pravico, iz zastave si svoj denar napraviti, ker dolg, kolikor je z zastavo pokrit, ne zastara, dokler ima upnik zastavo v rokah. Tudi še po preteku tridesetih let imam toraj pravico, uro prodati, ter si denar obdržati. Zastaran je samo tisti del tirjatve, ki bi se z zneskom, za uro prejetim, ne pokrtil. Nasproti bi pa tudi jaz, upnik, po preteku treh let ne smel reči: prijatelj, sedaj je ura že tri leta v moji posesti, priposestoval sem jo tedaj in moja je. Tudi to bi bila prazna govoricca, ker dolžnikova pravica, zastavo rešiti, ne more zastarati. Sedaj obrnimo se

k izrednemu zastaranju.

Slučaji, v katerih nastopuje izredno zastaranje so naslednji:

1. Kdaj zastara pravica, ovreči kak testament?

Tu moramo razločevati med testamentom, ki je veljaven sam ob sebi, in med testamentom, ki je že sam ob sebi neveljaven. Testament je sam ob sebi neveljaven, če se ni napravil tako, kakor postava zapoveduje. Ako ste bili samo dve priči pri testamentu, neveljaven je sam ob sebi i. t. d. Če bi se tedaj primerilo, da bi kdo na podlagi tacega samo ob sebi neveljavnega testamenta kako dedščino v posest dobil, potem ima vsak, ki je dedič iz zakona, ali ki ima veljaven testament v rokah, pravico, neveljavni testament ovreči, ter neveljavnemu dediču dedščino iztrgati. Pravica tak testament ovreči, zastara še le v tridesetih letih. Ravno tako je tedaj, če je bil testament ponarejen, i. t. d. Pri vseh taci in enaci slučajih je testament že sam ob sebi neveljaven. Velja tedaj načelo: Pravica, ovreči testament, ki je bil koj od pričetka sam ob sebi neveljaven, zastara še le v tridesetih letih.

Mogoče je pa tudi, da se ovrže testament, ki je sam ob sebi veljaven. Več o tem spregovorili bomo v tretjem glavnem oddelku, kjer se bode razpravljalo dedščinsko pravo. Za sedaj naj se samo omeni, da zastara pravica, ovreči tak testament, v treh letih.

2. Kdaj zastara pravica do dolžnega deleža ali njega dopolnitve?

Znano je, da morajo stariši otrokom in otroci starišem nekaj zapustiti. To, kar se mora zapustiti, imenuje se dolžni

delež. Če je tedaj oče v testamentu na svojega otroka popolnoma pozabil, potem ima ta otrok še vedno pravico zahtevati, da se mu izplača dolžni delež. Ako bi mu pa bil oče manj zapustil, kot iznaša dolžni delež, ima pravico zahtevati, da se mu še toliko izplača, da je dolžni delež dosežen. Vzemimo, da iznaša dolžni delež 300 gold., oče pa mu je zapustil samo 200 gold.; sin tedaj lahko zahteva, da se mu izplača 100 gold. več, da je dosežen dolžni delež 300 gold. Velja načelo: Pravica, zahtevati dolžni delež ali njega dopolnitev zastara v treh letih. Po preteku treh let ne more se zahtevati niti dolžni delež niti njega dopolnitev.

3. Kdaj zastara pravica do ugovora zavoljo „prikratbe čez polovico“?

Kaj je prikratba čez polovico? Ako se je sklenila pogodba, pri kateri vsaka stranka kaj da, potem se imenuje vsaka taka pogodba „odplačilna“ pogodba, ker ravno vsaka stranka nekaj plača, ali bolje rečeno nekaj da. Take pogodbe smejo se razrešiti, če ena stran, gledé na navadno ceno, še celo polovico tega ni prejela, kar je drugi strani dala. V takem slučaju navzoča je prikratba čez polovico prave vrednosti. Pojasnimo si stvar z izgledom. A. prodal je svojemu sosedu B. konja za 180 gold. Prikratba čez polovico navzoča je lahko pri kupcu, pa tudi pri prodajalcu. Na strani prodajalca A. navzoča bi bila tedaj, če je konj vreden 400 gold., ker potem A. niti polovice tega ni dobil, kar je konj vreden. Na strani B. bi pa bila prikratba čez polovico tedaj navzoča, če konj še 90 gold. vreden ni, ker je potem več kot še enkrat toliko plačal, kot je s konjem prejel. A. in B. pri svojem slučaju lahko zahtevata, da se pogodba razruši, da pogodba „nazaj gre“. Ako bi se pa v treh letih stvar v miru pustila, potem je pravica zastarana, in pogodba velja za vedno. Velja načelo: Pravica, zavoljo prikratbe čez polovico zahtevati razrešenje pogodbe, zastara v treh letih.

4. Kdaj zastara pravica, ovreči kako razdelitev (talengo)?

Dostikrat se primeri, da ima to ali ono zemljišče več lastnikov. Pogodé se potem, da se bode zemljišče na toliko enakih kosov razdelilo, kolikor je lastnikov. Kadar je razdelitev končana, potem se smé samo v prvih treh letih ovreči, če bi na pr. posamezni kosi enaki ne bili. Pravica, kako razdelitev ovreči, zastara toraj v treh letih.

5. Kdaj zastara pravica, ovreči pogodbo, ki se je vsled zmote ali bojazni sklenila?

Ako se je sklenila pogodba vsled bojazni ali zmote, ki jo druga stran ni zakrivila, potem se mora pogodba v treh letih ovreči, sicer postane pravomočna. Če je pa druga stran nastalo zmoto ali bojazen sama provzročila, potem ne nastopi triletno zastaranje, kar je umevno samo ob sebi.

6. Kako zastarajo služnosti ali servitute?

Služnosti ali servitute so pravice, ki jih izvršujemo na tuji zemlji, po kateri smemo hoditi, voziti, živino goniti i. t. d. Take in enake pravice imenujejo se služnosti. O priposestvanju teh pravic smo zgoraj govorili. S priposestvanjem se servitute pridobé, z zastaranjem pa se izgubé. Ako imam pot po polju svojega soseda, lahko jo vsled zastaranja zopet izgubim. Ako mi namreč sosed to pot nekega dne prepové, in se jaz potem v treh letih pota rabiti ne upam, izgubljena je pravica. Velja načelo: Servitute ali služnosti zastarajo v treh letih, če se vsled prepovedi tistega, ki so mu v breme, niso izvrševale.

Da zastarajo pravice na tuji zemlji, treba je tedaj dvoje:

a) da tisti, ki je dolžan servituto pripuščati, ki mu je toraj servituta v breme, prepoved te servitute izreče;

b) pa, da tisti, ki se mu je servituta prepovedala, molči, in da se potem izvrševanja servitute med tremi leti zdržuje. Na eni strani treba je toraj prepovedi, to je, da reče lastnik zemlje k opravičenemu: od sedaj ti servituto prepovem, od sedaj po moji zemlji ne smeš več hoditi, voziti, živino goniti i. t. d. Na drugi strani se pa mora opravičeni podvreči, ter hojo, vožnjo i. t. d. po sosedovi zemlji med tremi leti popolnoma opustiti. Ako bi s pričetkom četrtega leta zopet hotel hoditi, voziti i. t. d., neimel bi nikake pravice več, ker je ta med tem časom zastarala.

Ako se pa prepoved ni izrekla, potem zastarajo pravice na tuji zemlji še le tedaj, če se trideset let niso več izvrševale. To je pa potem redno zastaranje, tako da zastarajo servitute ali po rednem ali pa po izrednem potu. Vse je odvisno od tega, ali je bila servitute prepoved izrečena ali ne.

7. Kdaj zastara tožba za odškodnino?

Kadar se je napravila komu kaka škoda, smé jo pri tistem iztirjati, ki je škodo provzročil, ki je kriv škode. Kdor toraj izvé, da mu je kdo kako škodo napravil, tožiti ga mora v treh letih, od tedaj, ko je o škodi izvedel. Če pa o škodi ne izvé,

ali če izvira škoda iz hudodelstva, potem zastara tožba za odškodnino še le v tridesetih letih. Toliko o izrednem zastaranju.

Ker sta priposestvanje in zastaranje v tesni zvezi, potem velja vse to, kar smo pri priposestvanju o zavezi in o pretrganju pisali tudi pri zastaranju.

Zavrto ali zadržano je zastaranje tedaj, kadar nastopi zadržek, ki toliko časa tek zastaranja vstavi, dokler se ni odpravil. Kadar pa je ta zadržek odpravljen, teče zastaranje naprej, tako, da se čas pred nastopom zadržka všteje.

Pretrgano je zastaranje tedaj, kadar se mora po odstranjenju zadržka čas zastaranja iz nova pričeti, tako da se čas pred nastopom zadržka ne všteje. Vsi zgoraj omenjeni zadržki, ki zavró ali pretrgajo priposestvanje, zavró in pretrgajo tudi zastaranje. O tem ni treba dalje razprave.

Vspeh priposestvanja je pridobitev pravice, vspех zastaranja pa ravno nasprotno — izguba pravice. Kadar je ta ali ona pravica zastarana, potem je — mrtva, brez veljave. Kdor si je kako reč ali pravico priposestoval, opravičen je proti dosedanjemu lastniku ali opravičencu tožiti, na priznanje priposestvanja in na privolitev, da se priposestovana reč ali pravica — če je mogoče — tudi v zemljiščni knjigi na priposestnika prepíše. Nasproti je pa tisti, ki se je vsled zastaranja kaki dolžnosti odtegnil, opravičen zahtevati, da se ta dolžnost tudi v zemljiščni knjigi izbriše.

Tako smo dospeli do pravnega zavoda, ki stoji sredi naših postav kakor mogočno drevo in svoje korenine na vse strani razteza — dospeli smo do zemljiščne knjige (gruntnih bukev). To je tista naprava, ki je kakor visok zid postavljena pred naše premoženje, naše pravice, tista naprava, ki kakor jeklen ščit brani naše imetje, našo last, da se ob njem razbijajo vsi napadi, premoženju nevarni. V drugem glavnem oddelku govorili bomo tedaj o zemljiščni knjigi.

Drugi glavni del: O zemljiščni knjigi.

I.

O zemljiščni knjigi sploh in posebno o njeni zunanji podobi.

(Kako je v teku časov nastala zemljiščna knjiga? Sedanja zemljiščna knjiga razdeljuje se v „glavno knjigo“ in v „knjigo za pisma“. O namenu teh knjig: Kaj so zemljiščno - knjižne „vloge“. Vsaka vloga obsega tri liste, [ki so: list za obseg, list za lastnika in list za bremena.]

O zemljiščni knjigi, tej preimenitni napravi, ima naše ljudstvo premalo poduka, in škoda, ki jo trpi zavljo nevednosti o zemljiščno - knjižnih postavah, je leto za letom velika. Pri vsem tem pa stvar ni tako težavna, kakor bi se prvi hip mnilo, in potrebni poduk pridobi se lahko brez posebnega truda. V drugem glavnem delu obravnavala se bodo vsa važnejša določila o zemljiščni knjigi, in upamo, da bodo vsakemu, ki se vsaj malo potrudil, prav lahko umevna. Kdor se bode z naslednjimi razpravami pečal, prosimo ga, da naj se ne prenaagli. Danes to poglavje, jutri drugo. Nejasnosti nastanejo samo takrat, kadar se hoče vse na enkrat prehlatasti. Kdor pa bode vsako poglavje počasi in preišljeno prečital, prikazala se mu bode konečno zemljiščna knjiga kakor dodelano poslopje pred duševnim pogledom, in zavest si bode pridobil, da ni tako težavno, sèznani se z vsemi prostori, ki se nahajajo v tem poslopu.

Svojo razpravo pričenjamo z vprašanjem: Kaj je zemljiščna knjiga? Preden govorimo na široko o ti napravi, vedeti moramo pred vsem, kaj je zemljiščna knjiga sploh. O tem pa se najpripravnejše podučimo s pomočjo preteklosti, če namreč preišljujemo, kako je zemljiščna knjiga v teku časa nastala, ter postala to, kar je sedaj. Prvi pričetki zemljiščnih knjig segajo v tiste čase nazaj, ko se je po mestih pričela razvijati kupčija in obrtnija. Kmet je moral obdelavati zemljo, in to že od nekedar, tako, da mu ni ostajalo časa, napravljati si tistih iz-

delkov, ki jih še dandanes izdelujejo rokodelci. Ti rokodelci naselili so se po mestih, ter izdelavali stvari, ki so jih potem prodajali kmetu v okolico. Posebne tržne dni suli so ti v mesto ter kupovali obleko in druge rokodelske izdelke. S pričetka je bila stvar priprosta. V vsakem mestu bilo je malo rokodelcev jedne vrste, v tem mestu živeli so samo štirje čevljarji, samo dva usnjarja i. t. d. Ali čas hiti, in kmalo vidimo, da se naselijo v mesto drugi čevljarji, še drugi usnjarji i. t. d. Kaj je nasledek tega? Neizogibljiv nasledek tega je bil, da je tisti izmed čevljarjev in usnjarjev i. t. d. boljše izhajal, ki je prodajal boljše in lepše blago. Rokodelci ene in tiste vrste pričeli so se med sabo bojevati, in vsak se je trudil, da bi izdelaval boljše in lepše blago, da bi ga potem več prodal. Ta boj med rokodelci ene in tiste vrste imenuje se konkurenca, in se še danes ne samo po mestih, temuč že tudi po vaseh nahaja. Vsled tega boja prisiljeni so bili čevljarji, da so imeli pripravljenega nekaj izdelanega blaga, da so mogli kupcem kadar koli postreči. Delali niso več samo za posamezno osebo, temuč sploh za svojo zalogo. In kdor je imel večjo, lažja mu je bila konkurenca, kar je samo ob sebi umevno. Čevljar ni več izhajal s tem, da je kupcu za obuvalo sproti jemal mero; peljati ga je moral v svojo zalogo, kjer se je moralo vsak trenutek in za vsako nogo dobiti primerno obuvalo. Ravno tako je bilo s kupčevalci. Kdor je imel bolj polno prodajalnico in več izbere, ta je s svojimi sokupčevalci vspešneje konkuriral. Nastali so toraj veliki mojstri, ki so delali s pomagači, in ne samo za pričujočo potrebo, temuč v prvi vrsti za svojo zalogo. Kaj se je sedaj pri tacih okoliščinah dostikrat pripetilo? Pripetilo se je dostikrat prodajalcu in obrtniku, da je imel polno prodajalnico, polno shrambo izdelanega blaga, — da pa ni imel gotovega denarja. Denarja malo, blaga pa obilo! Ali denar se je vedno potreboval. Plačevati so se morali pomagači, in kupovati neizdelano blago. Čevljar imel je spomladi ali v polletju veliko zalogo izdelanega blaga, o katerem je vedel, da ga bo v jeseni proti zimi dobro in z dobičkom prodal. Ali sredi polletja potrebuje denarja, nakupiti mora usnja, da njegovi pomagači brez dela niso. Usnje velja denarja, denarja pa ni. Kaj početi? Iz mislili so si zemljiščno knjigo. Z eno besedo, veliki trgovci in obrtniki prišli so v stanje, da k nadaljevanju kupčije ali obrtnije niso imeli denarja, da si so imeli polne magacine in napolnene prodajalnice. Tu so ti trgovci in obrtniki premišljevali: „Denarja nemamo. V jeseni ga bomo pač imeli, ker tedaj bomo po predzimskih sejmovih obilo blaga

poprodali. Če pa to blago sedaj v polletju prodamo, moremo ga le pri veliki izgubi prodati. Ali kako si pomagati?“ V tem premišljevanji vtrnila se je iskra, in denarja potrebni trgovec je olehčalno izdihnil: „Blaga ne morem zastaviti, ker potem kupčija ni mogoča. Ali vsaj imam hišo, zemljišče, ki jih lahko zastavim!“ Izpoznalo se je, da leži v nepremakljivih posestvih tudi kapital, ali ta kapital bil je iz pričetka mrtev, ker s hišami in polji se ne plačujejo trgovinski ali obrtniški dolgovi. Tedaj pričele so bistre glave misliti, kako bi se kapital, v nepremakljivem posestvu mrtev ležeč, oživel, to je, kako bi se dal za trgovino, za obrtnijo porabiti, in sicer tako, da bi pri vsem tem ne bilo treba hiše ali polja prodati. Dejalo se je, napravljajte dolgove na posestvo. „Dobro! se je odgovorilo. Ali če bo več dolga, pograbil bo upnik, ki se bo prvi oglasil, vse in izgubili bodo upniki, ki imajo mnogo stareje tirjatve. Tisti, ki posodi na zemljišče, nema tedaj nikake varnosti, da bode posojeni denar tudi nazaj dobil. Dolgovi se ne napravljajo javno po ulicah, in vsak ima lastnost, da skriva svoje dolgove. Če toraj komu na hišo kaj posodiš, ne veš kako stojiš, ker ima za tvojim hrbtom lahko na tisoče dolga.“ To so bili tehtni ugovori. A kako so se odpravili? Iz misliti se je morala naprava, s katero se je izvedelo, koliko je to ali ono posestvo zadolženo, in s katero se je dajala varnost, da se bode denar dobil iz posestva na tistem mestu, na katero se je posodil. In ta naprava se je dobila!

Pri mestnih uradnihah vpeljala se je knjiga, v katero so se vpisali vsi lastniki nepremakljivega posestva. Vsak lastnik je dobil v ti knjigi svoj list. Na eni strani bralo se je, iz česar obstoji njegovo posestvo, ali iz hiše, polja i. t. d. Na drugi strani pa se je bralo, koliko je dolgov na tem posestvu. To je bilo dobro. Ali kaj pa potem, če niso bili vsi dolgovi vpisani? Izreklo se je načelo, da je posestvo v prvi vrsti zastavljeno za vpisane dolgove. Če se je toraj prodalo, prišli so najprej na vrsto vpisani dolgovi, in sicer po tistem redu, kakor so bili vpisani v knjigi. Kdor je bil prej vpisan, prišel je, če se je zemljišče prodalo, tudi prej na vrsto. S tem se je ravno dosegla za upnika varnost, da je dobil svoj denar na tistem mestu, na katero ga je bil posodil. Kaj je bil nasledek? Vsak, ki je dal obrtniku posojilo na hišo ali polje, dejal je dolžniku: „Priatelj, preden ti odštejem denar, podajva se v mestno hišo, da se bode v knjigi moja tirjatev na tvoje posestvo vpisala, da sem varen potem!“ Da je ta knjiga imela

občne vpljive, izreklo se je, da je javna, to je, da je vsakemu odprta, kdor se hoče iz nje podučiti o zadolženju tega ali onega posestnika. Izreklo pa se je dalje, da ima ta knjiga javno zaupanje, to je, da velja vse, kar se v nji bere, za resnično, za neomahljivo. S tem bila je vpeljana zemljiščna knjiga, kakor jo imamo po večjem še sedaj. Glavna načela teh starih mestnih knjig bila so tale:

a) Vsako mesto imelo je svojo knjigo, v kateri so bila vpisana vsa nepremakljiva posestva meščanov.

b) Pri vsakem posestvu bilo je vpisano ime lastnika.

c) Pri vsakem posestvu bili so vpisani: dolgovi, na to posestvo napravljeni.

d) Kar ni bilo vpisanega, to tudi posestva obteževalo ni.

e) Kdor se je prej vknjižil s svojo tirjatvijo, bolj je bil varen.

f) Knjigo smel je vsakdo pregledati.

g) Vse, kar je bilo v knjigi vpisano, veljalo je za resnično. Vsa ta načela veljajo še sedaj in zavoljo tega je čas, da prestopimo k zemljiščni knjigi, kakor jo imamo sedaj. Naša zemljiščna knjiga ravna se po zakonu od 25. julija 1871, št. 95, drž. zakon.

Pri vsaki okrajni sodnji nahaja se oddelek, ki se imenuje „zemljiščna knjiga“, (*g r u n t n e b u k v e.*) Pri tem oddelku se hranijo knjige, v katerih so vpisana vsa nepremakljiva posestva, nahajajoča se v sodniškem okraju. Knjige, ki so hranjene pri tako zvani zemljiščni knjigi, razločujejo se v dve vrsti: v glavne knjige in pa v knjige za pisma. Čemu služi

glavna knjiga?

Glavna knjiga je najvažnejši oddelek vsake zemljiščne knjige. Ravno v glavni knjigi vpisana so vsa posestva v sodniškem okraju, in sicer, kolikor jih je v eni davčni občini skupaj. Kaj so davčne občine, vé pač vsakdo. Glavna knjiga je potem takem razdeljena v toliko pododdelkov, kolikor je davčnih občin v sodniškem okraju. Vsaka davčna občina ima svojo glavno knjigo; glavne knjige vseh davčnih občin skupaj pa se imenujejo „Glavna knjiga c. kr. zemljiščno-knjižnega urada pri c. kr. okrajni sodnji v L o k i i. t. d.“ — Če se tedaj govori o „glavni knjigi pri zemljiščno-knjižnem uradu v Loki“, ne sme se misliti, da je to ena sama knjiga; vsaka davčna občina ima svojo knjigo; knjige vseh davčnih občin pa so zopet celota, in ta celota imenuje se tudi glavna knjiga. V glavni knjigi ima vsako

samostojno posestvo svojo „vlogo“. Vloga je tedaj tisti prostor v glavni knjigi, ki je odločen za eno samo posestvo. Vsaka vloga obstoji iz treh listov. Na prvem listu bere se obseg vpisanega posestva, to je, ta list našteva posamezne parcele, ki spadajo k vpisanemu posestvu. List imenuje se tedaj „list za obseg“. Drugi list naziva se lastninski list ali „list za lastnike“. Na tem listu se čita, kdo je lastnik vpisanega posestva, in če je več lastnikov, vpisani so vsi na tem listu. Tretji list namenjen je bremenom. Na njem čitajo se vsi dolgovi, ki so vknjiženi pri vpisanem posestvu. Ta list imenuje se zategadelj „list za bremena“. V pojasnilo naslednji izgledi.

K okrajni sodnji v Loki spada med drugimi tudi davčna občina „Dolenje Brdo“. Recimo, da je v ti občini 1200 samostalnih, nepremakljivih posestev. Pri okrajni sodnji nahaja se toraj knjiga, ki se zove „glavna knjiga za davčno občino „Dolenje Brdo““. Ako ima celi sodniški okraj na primer deset davčnih občin, ima vsaka davčna občina svojo glavno knjigo. Teh deset glavnih knjig skupaj pa se imenuje „glavna knjiga ces. kralj. zemljiščnih knjig v Loki“. Ali povrnimo se k davčni občini „Dolenje Brdo“. V nji nahaja se 1200 samostalnih posestev. Vsako teh posestev ima v glavni knjigi za davčno občino Dolenje Brdo določen svoj prostor, ta prostor pa se imenuje „vloga“ dotičnega posestva. Vsaka vloga zaznamovana je s svojo številko. Če ima toraj vsako posestvo svojo vlogo in vsaka vloga svojo številko, potem ima glavna knjiga za davčno občino Dolenje Brdo 1200 števil. Posamezna posestva zaznamujejo se z vlogo in številko in pa z davčno občino. Ako zahtevam posestvo, ki je vpisano na primer kot vloga, št. 80, v davčni občini Dolenje Brdo, dobil ga bo sodniški knjigovodja brez težave. Vzel bode glavno knjigo za davčno občino Dolenje Brdo, ter poiskal vlogo, ki nosi številko 80. To vlogo dobil bode toliko lažje, ker tekó vloga ena za drugo. Zaznamuje se toraj to posestvo: vloga, št. 80, v davčni občini Dolenje Brdo. Tako in enako sestavljena je glavna knjiga vsake davčne občine. Sedaj se imamo še pečati s posameznimi vlogami. Vsaka posamezna vloga sestavlja se iz treh listov ter obseza „list za obseg“, „list za lastnike“ in „list za bremena“. Vzemimo zgorejšno vlogo, št. 80, v davčni občini Dolenje Brdo. V to vlogo je vpisano posestvo Janeza Škrļa iz Dolenjega Brda. Vloga ima tri liste. Prvi list, tako zvani list za obseg, nam našteva posamezne oddelke ali parcele, spadajoče k posestvu Jan. Škrļa. Ta list ima v glavni knjigi takole podobo.

Parcele	Imenovanje	Parcele	Imenovanje
829	hiša, št. 18, v Dolenjem Brdu.	834	travnik „Mlaka“.
830	vrt „Za hišo“	839	gozd „Strmec“
831	njiva „Hrib“	920	gozd „Dolgi log“

Predstoječi okvir nam kaže prvo stran tako zvanega lista za obseg. Če bi posestvo imelo toliko obsega, da bi se na prvi strani izhajati ne moglo, prestopi se na drugo stran. In če bi tudi druga stran ne zadostovala, vzame se še ena stran in tako dalje. Mogoče je tedaj, da tako zvani „list za obseg“ več listov v knjigi obsega. List za obseg imenujejo se toraj tiste strani v glavni knjigi, ki nam naštevajo parcele, spadajoče k vpisanemu posestvu. Povrnimo se k posestvu Janeza Škrļa. Odrpe se nam glavna knjiga za davčno občino Dolenje Brdo, in sicer na tistem mestu, kjer se pričinja vloga št. 80. Pred nami leži prva stran te vloge, to je prva stran lista za obseg. Na čelu beremo „stran 187“. Kaj to pomenja? Kakor pri vsaki knjigi, so tudi pri glavni knjigi posamezne strani s svojimi številkami zaznamovane. Stran „187“ pomenja toraj v tem slučaju, da se pričinja vloga, št. 80, na 187. strani v glavni knjigi za davčno občino Dolenje Brdo. Na levi strani beremo vlogo in njeno številko, na desni strani pa ime davčne občine. Spodaj povedan je obseg posestva. V prvi vrsti z napisom „parcele“ zapisane so vse parcele, ki spadajo k posestvu. Parcele zaznamujejo se s številkami. K Janezu Škrlovemu posestvu spadajo tedaj parcele, št. 829, 830, 831, 834, 839 in 920 v davčni občini Dolenje Brdo. V drugi vrsti z napisom „imenovanje“ povedano je o vsaki parceli, kake lastnosti da je in kako da jih sploh imenujejo. Parcela 829 je hiša, št. 18, v Dolenjem Brdu; parcela, št. 830, je vrt, ki se sploh imenuje „vrt za hišo“; parcela, št. 831, je njiva, ki ji sploh pravijo „njiva Hrib“ i. t. d. Tako in enako izgleda prva stran pri vsaki zemljiščno-knjižni vlogi. Ta stran je tudi zavoljo tega važna,

ker se na nji čita številka vloge. Druga stran je navadno prazna, ter še vedno za obseg namenjena. S tretjo stranjo pričanja se list za lastnike. Ta stran izgleda takole:

Stran 189.

Štev.	Vknjižba
1	Valentin Škrl, na podlagi kupne pogodbe od 4. avgusta 1878.
2	Janez Škrl, na podlagi prisojila od 2. marca 1880, št. 205.

Ta okvir pomenja zopet celo stran v glavni knjigi. Ta stran je sama ob sebi umljiva. Ker je prvi list namenjen za obseg, potem nosi ta stran št. 189. Spodaj je v prvi vrsti z napisom „številka“ povedana številka lastnika. V drugi vrsti z napisom „vknjižba“ povedana so imena lastnikov, in pa pisma, s katerimi se je lastninska pravica za dotične lastnike vknjižila. Številko 1 ima Valentin Škrl, predposestnik Janeza Škrla. Valentin Škrl je to posestvo kupil s pismom od 4. avgusta 1878, ter bil na podlagi tega pisma kot lastnik vknjižen. Za njim podedelval je posestvo Janez Škrl, ter bil na podlagi prisojila od 2. marca 1880, št. 205, kot lastnik vknjižen. Janez Škrl je sedanji lastnik, ker je kot tak pod zadnjo številko, to je pod številko 2 vknjižen. Zadnja številka naznanja sedanjega lastnika, prejšnje številke pa pripoveduje imena onih, ki so nekdanji lastniki bili.

Najmenitniši je pa tretji list, list za bremena, ki nam pripoveduje, koliko je intabuliranega na Škrlovem posestvu. Prva stran tega lista izgleda takole:

Stran 191.

Št.	Vknjižba	gld.	kr.
1	Na podlagi kupnega pisma od 4. avg. 1878 vknjižila se je za Miha Stržina iz Mlake zastavna pravica v varstvo ostale kupne cene v znesku	30	50
2	Na podlagi prisojila od 2. marca 1880, št. 205. vknjižila se je za ml. Marjeto Škrl očetna dedščina v znesku	50	—

Tudi ta okvir pomenja celo stran v zemljiščni knjigi. Ker se je stran pri listu za lastnike prazna pustila, da imajo prostor prihodnji lastniki, ima prva stran za bremena štev. 191. V prvi vrsti z napisom „številka“ bero se številke, ki nam naznanjajo mesto, na katerem je dotična tirjatev zavarovana. Druga vrsta z napisom „vknjižba“ pa pripoveduje imena upnikov in pisma, s katerimi so se s svojimi tirjatvami vknjižili. V tretji in zadnji vrsti z napisom „gold. in kraje.“ bere se znesek vknjižene tirjatve. Pri Janez Škrlovem posestvu vknjižen je na prvem mestu pod štev. 1 Miha Stržina iz Mlake za ostalo kupno ceno iz kupnega pisma od 4. avgusta 1878. Ta ostala kupna cena znaša 30 gld. 50 kr., kakor govorite tretja in četrta vrsta. Na drugem mestu vknjižena je Marjeta Škrl za očetno dedščino, ki znaša 50 gld. Če bi toraj posestvo prodano bilo, pride najprej na vrsto Miha Stržina, ker je ravno na prvem mestu zavarovan. Marjeta Škrl dobi svojo tirjatev še le tedaj, če je za prvim upnikom kaj ostalo. S pomočjo teh listov pridobimo si tedaj jasno podobo o posestvu Janeza Škrla.

Tako napravljene pa so samo novejšje zemljiščne knjige. Starejša zemljiščna knjiga je bolj priprosta. Za vsako posestvo odločena sta samo dva „lista“. Na prvem listu bere se tako zvana „urbarska številka“ in pa ime lastnika. Zavoljo tega se pravi o lastniku, da je „na urbarji“. Na drugem listu pa so vknjižena bremena. Urbar se navadno imenuje po kaki graščini, kateri je nekaj dotično posestvo podložno bilo. Na primeru: Posestvo pod urb. štev. 210, graščine loške, vpisano je v glavni knjigi graščine loške pod urb. štev. 210. Tudi te urb. štev. tekó ena za drugo, in lahko se dobijo v glavni knjigi. Pri novejši zemljiščni knjigi so glavne knjige razvrstene po davčnih občinah, pri starejši zemljiščni knjigi so pa te glavne knjige po graščinah razdeljene. Tista posestva, ki so nekaj eni in tisti graščini podložna bila, združena so tudi v eni in tisti glavni knjigi. Ni toraj dosti razločka, samo, da so graščinske glavne knjige bolj površne, in da nemale tako imenovanega lista za obseg. Toliko o glavni knjigi, in oziroma o glavnih knjigah. S pričetka smo dejali, da se razdeljujejo knjige, ki se hranijo pri zemljiščno knjižnih uradih v glavno knjigo in v „knjigo za pisma.“

Kaj je knjiga za pisma ali listine, pové že ime samo. To je knjiga, ki obsega vsa pisma, katera so se vložila pri zemljiščni knjigi. Če hočem kaj intabulirati dati na podlagi tega ali onega pisma, predložiti imam zemljiščni knjigi ne samo pravo pismo, temuč tudi natanjčen prepis tega pisma. Kadar

se je intabulacija dovolila, povrne se mi pravo pismo, prepis pa ostane v zemljiščni knjigi. Sedaj si lahko mislite, koliko tacih prepisov nabere se leto za letom pri zemljiščni knjigi. Skladajo se leto za letom na kup, in kadar je kup primerno narastel, veže se kakor knjiga, ki se potem imenuje knjiga za pisma. Pri vsakem zemljiščno-knjižnem uradu je več tako vezanih knjig, vse te knjige skupaj imenujejo se „knjiga za pisma pri c. kr. zemljiščni knjigi okrajne sodnije v Loki i. t. d.“ Kdor hoče v zemljiščni knjigi kaj izvedeti, predloži se mu najprej glavna knjiga. Iz te bode na primeru v zgorejšnjem slučaju izvedel, da je pri Janez Škrlovem posestvu za Miha Stržina na podlagi kupnega pisma od 4. avgusta 1878 vknjiženih 30 gold. 50 kr. Važno je vedeti časih, kako se kupno pismo od 4. avgusta 1878 od besede do besede glasi. Tudi v tem mu pomaga zemljiščna knjiga, ker se v njeni knjigi za pisma ravno nahaja natanjčen prepis pisma od 4. avgusta 1878.

Do sedaj pečali smo se samo z zunanjo podobo naše zemljiščne knjige. Ta zunanja podoba se da načrtati s kratkimi besedami takole. Pri vsaki okrajni sodnji je urad, ki ima ime c. kr. okrajne sodnije v . . . . zemljiščna knjiga. Ta zemljiščna knjiga obstoji v resnici iz samih knjig. Te knjige razdeljujejo se v glavno knjigo in pa v knjigo za pisma. Glavna knjiga obseza toliko pododdelkov, kolikor je davčnih občin v sodniškem okraju. Vsaka davčna občina ima svojo glavno knjigo. Te glavne knjige skupaj napravljajo „glavno knjigo c. kr. zemljiščne knjige“ te ali one okrajne sodnije. Glavne knjige za posamezne davčne občine razdeljene so v toliko „vlog“, kolikor je samostalnih posestev v davčni občini. Vsako posestvo ima svojo vlogo; vsaka vloga pa zopet obsega tri liste: list za obseg, list za lastnike in list za bremen a. Knjiga za pisma obsega prepise pisem, iz katerih se je kaj v zemljiščno knjigo vpisalo. To je zunanja podoba zemljiščne knjige, to je tako rekoč struga, po kateri se pretakajo valovi zemljiščno-knjižnega življenja. Prestopimo toraj k notranjemu pomenu zemljiščne knjige!

II.

Dve imenitni lastnosti zemljiščne knjige.

(O javnosti zemljiščne knjige in o splošnem zaupanju, ki ga uživati mora. Razpravljajo se slučajji, pri katerih zagazi se v škodo vsled tega, da je kdo drugi zaupal javni knjigi.)

Prva važna lastnost zemljiščne knjige je njena javnost. Ta imenitna naprava ni pod ključem in vsakemu je odprta, da lahko dobiva iz nje prepise in spiske. Brez javnosti si zemljiščne knjige še misliti ne moremo, ker bi sicer za vsakdanje življenje bila brez pomena in brez vpljiva. Gledé javnosti glasi se zemljiščno - knjižnega zakona §. 7 takole: „Zemljiščna knjiga je javna. Vsakdo smé to knjigo vpričo zemljiščno - knjižnega uradnika pregledovati, ter jemati ž nje prepise in spiske. Zaveoljo tega imenuje se zemljiščna knjiga sploh „javna knjiga“.

Zemljiščna knjiga je tedaj javna, to se pravi, med uradnimi urami je odprta vsakemu, kdorkoli jo hoče v pregled vzeti. Zemljiščno - knjižni uradniki ne smejo nikacih sitnosti napravljati, zavezani so, knjigo vsakemu brez vsega opotavljanja pokazati, ne da bi stranko povpraševali, čemu da hoče knjigo pregledati. Zemljiščna knjiga je v najširjem pomenu javna. Ona je kakor ogledalo, v katerem se kaže vrednost nepremakljivih posestev v sodniškem okraju ležečih. Iz nje se vsakdo lahko prepriča, koliko je to ali ono posestvo vredno, da potem vé, na kaj in koliko ima posoditi. Kakor hitro bi knjiga javna ne bila, izginila bi njena vrednost, kakor izgine slana pred solncem. Vse to je jasno samo ob sebi.

Ali javnost sama bi ne koristila mnogo, če bi javna knjiga še druge preimenitne lastnosti ne imela. Ta lastnost se imenuje

splošno zaupanje,

ki ga vživa povsod, ter ga povsod uživati mora. Kaj se hoče reči s tem, da vživa javna knjiga splošno zaupanje. To se pravi: zemljiščna knjiga je neomahljivo zanesljiva; kar stoji v nji, velja toliko časa, da se ni iz nje

izbrisalo ali ekstabuliralo. Vse, kar se bere v knjigi, je resnica, naj se je med tem časom zgodilo zunaj knjige to ali ono. Kdor je v dobri veri in v zaupanju na javno knjigo prevzel pravico, ki je v knjigi še obstoječa, ki se je pa zunaj knjige mogoče že pokončala, ta ima pravico, ker mu jo zemljiščna knjiga daje. Pri tem je mogoče, da bode ta ali oni zavoljo zemljiščne knjige škodo trpel, kar pa ima samo svoji malomarnosti pripisati, ker ni izbrisal plačanega dolga v zemljiščni knjigi. V naslednjem govorili bodemo o prilikah, ki se v življenji najbolj pogostoma nahajajo. Ljudstvo trpi pri teh prilikah škodo, ker si ravno ni v zavesti, da provzročuje zupanje na javno knjigo nasledke, ki se vidijo v prvem hipu nepravilni in trdi.

a) Velikokrat trpi se škoda pri kupčijah. Kmet Jože A. proda svoje posestvo sosedu Janezu B. Kupno pismo napravilo se je pri notarju. Kupec B. spravi pismo v žep, meneč da je v redu vse, ker je ravno notar pismo delal. Prepiše se pa ne, češ, kaj se bom prepisaval in stroške si napravljaj, vsaj imam pismo. V resnici pusti v miru zemljiščno knjigo, in prodajalec Jože A. je v nji tudi naprej še kot lastnik posestva vpisan, katero je kupil Janez B. Po nekoliko letih mu pride hipoma komisija v hišo, ter mu ceni posestvo, da bode potem po eksekutivni dražbi prodano. Preplašen hiti v javno knjigo, ter izvé, da je med tem časom Jože A. pridno dolgove napravljaj. Upniki, ki so konečno hoteli imeti plačilo, zasledili so v javni knjigi, da je to in to posestvo na dolžnika Jožefa A. prepisano. Takoj so se s svojimi tirjatvami vsedli na to posestvo. Kupec Janez B. se sicer sklicuje na svoje pred notarjem napravljeno pismo, ali brez vspeha. Upniki mu namreč odgovoré: „Priatelj tvoje pismo je dobro, ali nas ne briga čisto nič. Mi smo se zanašali na javno knjigo, ta pa govori tako, da je Jožef A. še lastnik tvojega posestva. Mi imamo pravice, ki jih nam zemljiščna knjiga daje!“ Konec je, da mora kupec B. plačati nove dolgove, ali pa pustiti, da pride njegovo drago plačano posestvo na kant. Zapomni naj se toraj: Pri prodaji zemljišč ostane prodajalec toliko časa lastnik prodanega zemljišča, dokler se kupec v javni knjigi ni prepisati dal. Dokler ima kupec pismo doma, napravljaj prodajalec še vedno lahko dolgove na prodano zemljišče; zavezale so se mu roke še le takrat, ko se je pismo v zemljiščno knjigo vknjižilo.

b) Pri drugem slučaju zasučē se stvar tako, da se mora že plačan intabulirani dolg še enkrat poplačati. Jože A. dolžan je iz intabuliranega dolžnega pisma Janezu B. posojila 300 goldinarjev. Jože A. plača dolg, ter dobi pri notarju napravljeno pobotnico ali „kvitengo“. Tudi on si misli, čemu naj si napravljām stroške, saj je pobotnica dobro narejena. Spravi jo v zaboj, ter pozabi na celo stvar. Pri posestvu Jožefa A. se pa v zemljiščni knjigi še vedno bere, da je na tem posestvu za Janeza B. intabulirana tirjatev 300 gld. Janez B. zagazi potem v dolgove, in njegovi upniki staknejo, da ima pri omenjenem posestvu še 300 gld. Koj se vsedejo nanje in Jože A. mora še enkrat plačati, da si je že Janezu B. celo tirjatvo poplačal. Stvar se tudi lahko tako pripeti, da postane Janez B. goljuf. Poišče si človeka, ki ima denar, ter ga vleče v zemljiščno knjigo, kjer se v resnici prepričata o tem, da je pri posestvu Jožefa A. za Janeza B. še vedno vknjiženih 300 gld. Janez B. napravi cesijon, in Jožef A. dobi lepega dne dolžnika v hišo, kateri mu nikdar krajcarja posodil ni. Ne ostane mu družega, da plača še enkrat. Zapomni naj se: Intabulirani dolgovi veljajo toliko časa, dokler se niso v zemljiščni knjigi izbrisali ali ekstabulirali. Če ima dolžnik tudi pobotnico ali kvitengo v rokah, vendar bo moral še enkrat dolg plačati, če je tretja oseba, v zaupanji na zemljiščno knjigo, intabulirano tirjatev po superintabulaciji v roko dobila.

c) Ravno tako se trpi škoda pri cesijonih ali odstopnih pismih. Ta slučaj podoben je prejšnjemu pod b, samo da trpi tu škodo tisti, ki je kako tirjatev s cesijonom prevzel, med tem, ko je bil prej lastnik zemljišča poškodovan. Recimo, da ima Jožef A. na posestvu Martina B. zavarovano tirjatev v znesku 200 gld. Jožef A. zahteva plačilo; ker Martin B. denarja nima, ponudi se Tine C., da prevzame tirjatev s cesijonom. Cesijon se napravi v mestu, a Tine C. ne superintabulira se, meneč, da je vse dobro, samo, da ima cesijon v rokah. Jožef A. zapravi vse, in njegovi upniki vsedejo se na tirjatev, ki je še vedno za Jožefa A. pri posestvu Martina B. zavarovana. Morda je Jožef A. tudi tako malopriden, da napravi še enkrat cesijon, ki pa pride v zemljiščno knjigo. Prvi cesijonar, to je tisti, ki je s prvim cesijonom tirjatev prevzel, izgubi potem vse. Zapomni naj se: Cesijon intabulirane tirjatve toliko časa ni popolen,

dokler se ni vpisal v zemljiščno knjigo. Ako se cesijon v javno knjigo vpisal ni, prevzame vsakdo brez škode tirjatev z novo cesijo, če se pri tem v dobri veri zanaša na javno knjigo.

Tacih slučajev naštelo bi se lahko še več. A ti so najnavadnejši. Sedaj bodete pa rekli, to je vendar krivično, da trpé nedolžni škodo, in da morajo plačevati dolgove, ki jih nikdar napravili niso. Odgovor se glasi: „Prijatelj, škodo si si sam nakopal, čemu nisi šel takoj v zemljiščno knjigo! Zaupanje na javno knjigo je neobhodno potrebno in sprejeti se je moralo načelo, da vse, kar je v zemljiščni knjigi vpisano, velja za resnico, dokler se izbrisalo ni. Če posodiš na to ali ono zemljišče, na katerem v zemljiščni knjigi ničesar vknjiženega ni, potem bi pač še veliko bolj krivično bilo, ako bi se smeli drugi upniki, ki svojih tirjatev zavarovali niso, oglašati ter zahtevati, da se jim vmakni, ker imajo starejša dolžna pisma. In ako bi kaj takega mogoče bilo, potem bi pač nikdo ne hotel več posojati na zemljišča, o katerih ne vé, če niso zadolžena zunaj zemljiščne knjige. Zatoraj se je morala izreči zapoved, da je to, kar se razvidi iz zemljiščne knjige, neomahljivo, in da nikdo goljufan ne bo, kdor zaupa in se zanaša na to, kar je bral v „javni knjigi.“ — Sicer se je pa o ti stvarini že pisalo. Opozorujem toraj na razpravo „beseda o zemljiščni knjigi“, katera je tiskana v družbinem Koledarju za leto 1882. Ker se je že v eni družbeni knjigi ta stvar širokeje razpravljala, bila bi potrata časa, ko bi o nji še dalje govorili. V prihodnjem poglavju obravnavati hočemo pravice, ki se v zemljiščno knjigo vpisujejo, ki so predmet zemljiščno-knjižnim vknjižbam.

III.

0 pravicah, katerim je odprta zemljiščna knjiga.

(Naštevajo se pravice, katerim je javna knjiga odprta. Kako se pridobiva lastninska pravica do posameznih parcel tega ali onega posestva? Razlaga se, kaj je tako imenovano „pozivno postopanje“. S tirjatvijo zavarovane so ob enem tudi pritikljine. Pri ceniitvi posestev, na katera se hoče kaj posoditi,

imajo se v račun jemati tudi pritikljine že intabuliranih tirjatev! Vrednost mesta, na katero hočem kaj posoditi, moram z veliko previdnostjo preračunati! Tudi najemne pogodbe se lahko vknjižijo.)

Zemljiščna knjiga ni odprta vsaki pravici. Pravice, ki se v ti knjigi zavarovati, in oziroma v to knjigo vpisati morejo, so od prve do zadnje v zemljiščno-knjižnem zakonu naštetje. V tem poglavju pečali se bodemo s temi pravicami, ki so tako rekoč notranji obseg zemljiščne knjige. V prvem poglavju pokazala se vam je zunanja, mrtva podoba javne knjige, sedaj pa se bode razvilo pred vašimi očmi notranje življenje, ki se giblje, ki svoje valove premika po prostorih zunanje zemljiščne knjige. Zemljiščna knjiga podobna je travniku, ki je z jarki na vse strani prekopan. Kadar pa se v spomladi odpre zatvornica, nastopi iz reke voda, ter napolni vse jarke, da se kakor srebrni trakovi vijejo po travniku. V prvem poglavju odkril se vam je travnik, ter prazni jarki, s katerimi je na vse strani previt. Sedaj bomo pa — da govorimo v priliki — odprli zatvornico, — in stopila bo voda v jarke, da se pretaka potem na vse strani. Govorili bodemo toraj o pravicah, ki se pretakajo po „jarkih“ zemljiščne knjige, ki so tako rekoč življenje, katero klije po javni knjigi. O tem, katere pravice smejo v zemljiščno knjigo, je narod že podučjen tako, da ni treba dolgih razprav, to pa toliko manj, ker se bo v poznejših glavnih delih pri vsaki pravici tako in tako še posebej naglaševalo, more li priti v zemljiščno knjigo ali ne. Pravice, ki zavzemajo celo polje zemljiščne knjige so: *a)* lastninska pravica; *b)* servitute ali služnosti; *c)* zastavna pravica; *d)* najemna pravica; *e)* pravica pridržka, kaj nazaj kupiti, in *f)* pravica predkupa. O vseh teh pravicah govorili bomo pozneje (v 4. in 5. glavnem delu) obširneje. Tu spregovoriti nam je o njih samo toliko, kolikor se tičejo teh pravic predpisi, nahajajoči se v zemljiščno-knjižnem zakonu. Samo o teh predpisih bomo govorili. O tem, kaj je pravica sama ob sebi, spregovorili bomo samo tam, kjer bode to zahtevala jasnost. Kaj je lastninska pravica, kaj zastavna pravica, vé vsakdo. Kaj je pridržek, kaj nazaj kupiti, in kaj pravica predkupa, pa že ne vé vsakdo. Zatoraj bodemo pri teh že povedati morali, kaj je pravica sama ob sebi, med tem ko nam ne bo treba razlagati, kaj je lastninska pravica in kaj zastavna pravica. Najprej naj pride v razgovor

a) lastninska pravica.

Ta pravica se spreminja, kakor spreminja morje noč in dan svoje valove. Danes sem jaz lastnik, jutri ležim že v grobu, in drugi stopil je v moje lastninske pravice. Danes sem bogat, a jutri na beraški palici, in moja posestva v tuji roki! Tako so se menjavali lastniki od nekdaj, in menjavali se bodo, kolikor časa bode svet stal. V prvem delu smo dokazali, da je menjava v lastnini prekoristna in premodra, ker je vsled nje vsakemu dana priložnost, pomnožiti si svoje imetje. Ta priložnost je trn, ki priganja k delavnosti in pridnosti, ter je tista nevidna moč, ki vzdržuje človeštvo v vednem gibanju, kakor pregiblje nevidna moč morska vodovja, da se ne vmlakužijo. Lastninska pravica je tedaj trdna podlaga človeškemu razvitju, pravica sama pa ima zopet trdno podlago v zemljiščni knjigi, katera kakor trdnjava obdaja našo last, naše imetje! Zemljiščna knjiga ne peča se z vsakovrstno lastninsko pravico, temuč edino le s tisto, ki se tiče najvažnejšega oddelka premoženja, to je z lastninsko pravico, ki se tiče nepremakljivega posestva. Kar se tiče tedaj lastninske pravice do nepremakljivosti, velja načelo, da se lastninska pravica do zemljišč, v javno knjigo vpisanih, samo tedaj pridobi, če se je v javno knjigo vknjižila. Brez vknjižbe ni lastninske pravice. To se pravi, lastnik nepremakljivega posestva, v javni knjigi vpisanega, je tisti, ki je v javni knjigi (na tako imenovanem „listu za lastnike“) kot lastnik vpisan. Če kupiš zemljišče, nikar ne misli, da je z napravljem in podpisom kupne pogodbe že vse dognano. Dokler se tvoja lastninska pravica na podlagi kupne pogodbe pri kupljenem zemljišču vknjižila ni, toliko časa nisi lastnik kupljenega, in morda tudi že plačanega posestva. Zopet in zopet moramo ponavljati: Kadar se kupi nepremakljivo posestvo, skrbi in pazi naj se, da pride kupno pismo prej kot mogoče v javno knjigo. Iz tega sledi, da se šteje vsakdo toliko časa za lastnika, kolikor časa je pri kakem zemljišču kot tak vpisan. To ni brez pomena! Velja namreč načelo, da se v javno knjigo intabulacije samo proti tistemu dovoljujejo, ki je ob času prošnje za intabulacijo kot lastnik pri dotičnem posestvu vpisan. Če toraj A. svoje posestvo proda B-ju; B. pa pismo v omaro vrže, ter pusti, da ostane A. kot lastnik vpisan, potem A. na prodano zemljišče še vedno lahko dolgove napravlja, in to

toliko časa, kolikor časa javna knjiga njega kot lastnika kaže. Premisljka je vredna ta stvar, in kdor kupuje zemljišča, pazi naj, da mu prekoristna in prepotrebna javna knjiga ne postane vir škode in nesreče.

Zemljiščno - knjižni zakon določuje neko posebnost gledé solastnikov. Če je to ali ono posestvo v javno knjigo vpisano, lahko ima več lastnikov. Ali samo tako, da ima vsak lastnik del posestva, ki se je določil v razmeri s celoto. Taki deli so: polovica, tretjina, osmi del i. t. d. To se pravi, pri posestvu, ki je vpisano v zemljiščno knjigo, se solastnina ne da tako pridobiti, da bi se v javni knjigi vpisalo, da so te in te parcele lastnina solastnika A., te in te parcele pa lastnina solastnika B. Dopuščeno je samo, da se vpiše: solastniki so A. s polovico in B. s polovico i. t. d. Ali to je stvar, ki nema posebne važnosti. Kjer se suče stvar o solastnini, je že sama ob sebi bolj težavniša, da nikdo ne napravlja potrebnih pisem na lastno roko. Poišče se navadno advokat, ki napravi, kar se napraviti mora.

Nastane sedaj vprašanje: ali se lastninska pravica na posamezne parcele kakega posestva sploh pridobiti ne da? Odgovor: posamezne parcele, in še celó deli posameznih parcel se lahko odprodajo. Ali te parcele se potem odpišejo pri posestvu, ter se prenese v novo vlogo, na katero se lastninska pravica za kupeca vknjiži. Tako odpisana parcela postane za sé samostalna vloga v javni knjigi. Če pa ima kupec že posestvo v zemljiščno knjigo vpisano, smé tudi zahtevati, da se mu odpisana parcela k temu posestvu pripiše. Potem pomnoži se obseg njegovega prejšnjega posestva. Posestvo, pri katerem naj se odpiše kaka parcela, imenuje se gledé te parcele „stebelno ali glavno posestvo“. To prejšnje posestvo je kakor steblo, iz katerega je mladiki enako pognala nova zemljiščna vloga. V novejši zemljiščni knjigi naštete so, kakor smo videli, pri vsakem posestvu parcele, k njemu spadajoče. Že zemljiščna knjiga nam pove, koliko parcel obsega to ali ono posestvo. V prihodnje bodo odpisi posameznih parcel prav lahki, ker ravno dokazavati ne bode treba, da je parcela, ki naj se odpiše, del stebelnega posestva. Do sedaj, ko v stari zemljiščni knjigi parcele naštete niso bile, moralo se je vselej izkazati, da je dotična parcela del stebelnega ali glavnega posestva. Ta dokaz odpade odslé, ker se na obsežnem listu pri vsakem posestvu razvidi, koliko parcel spada k temu posestvu.

Kako je tedaj postopati, če se hoče pri kakem posestvu odpisati posamezna parcela? Pri tem mora se v ozir jemati:

1) ali je stebelno ali glavno posestvo že vpisano v novo zemljiščno knjigo ali ne; 2) ali se naj odpiše cela parcela, ali pa 3) samo del kake parcele; in 4) ali je stebelno ali glavno posestvo zadolženo, ali pa brez dolgov.

Vzemimo najprej, da je posestvo brez dolgov. Pri nezadolženih posestvih se odpis toliko pripravnejše izvrši, ker ni upnikov, ki bi nadleže napravljali. Ako je nezadolženo posestvo še v stari knjigi vpisano in se hoče odprodati parcela ali tudi samo del parcele, dalje če se od zemljišča, ki je že v novi knjigi vmeščeno, odproda samo kos posamezne parcele, poišče naj se advokat ali notar, drugače je prav lahko mogoče, da se kaj zavozí. Prijetnejši je opravek tedaj, če se hoče od zemljišča, ki je vpisano v novo zemljiščno knjigo, ter je nezadolženo, odprodati cela parcela. Recimo, da je zgoraj v prvem poglavju omenjeno posestvo Janeza Škrl-a brez vsacega dolga. Na obsežnem listu beremo, da pripada k temu posestvu tudi gozd „Strmec“, parcela 839, v davčni občini Dolenje Brdo. Posestvo samo vpisano je v zemljiščni knjigi pod vlogo, št. 80, v davčni občini Dolenje Brdo. Janez Škrl prodal je ta gozd Andreju Debelaku za 80 gold. Ker je stebelno posestvo že v novi knjigi vpisano, ker na njem ni bremen, napravite stranki lahko same pismo, da ne postane stvar predraga. Pri tem sklicujemo se na poznejšo razpravo, o tem, kako se imajo napravljati pisma, katera so namenjena za javno knjigo. Z dotično razpravo naj se primerja tudi naslednje

k u p n o p i s m o .

(50 kr. kolek.)

Danes sklenila se je med Janezom Škrlom, posestnikom na Dolenjem Brdu, št. 18, k o t p r o d a j a l c e m , in med Andrejem Debelakom, posestnikom na Dolenjem Brdu, št. 19, k o t k u p c e m , tale pogodba.

1.

Janez Škrl proda Andreju Debelaku od svojega pod hiš.-št. 18 na Dolenjem Brdu ležečega, v zemljiščni knjigi pod vlogo, šte. 80, davčne občine Dolenje Brdo, vpisanega posestva gozdno parcelo, št. 839, v davčni občini Dolenje Brdo, ki se po domače imenuje gozd „Strmec“ — ter meri po katastru 1200 štirj. sež. — v nepreklicljivo last, ter dovoljuje ob enem, da se smè parcela, št. 839, v davčni občini Dolenje Brdo, v zemljiščni knjigi od posestva, vloga, št. 80, davčne občine Dolenje Brdo, odpisati, v novo vlogo prenesti, in na ime kupca, Andreja Debelaka, prepisati.

2.

Andrej Debelak sprejme kup, ter je dogovorjeno kupno ceno v znesku 80 gld. (osemdeset goldinarjev avst. velj.) prodajalcu Janezu Škrlu takoj danes poplačal. Janez Škrl s podpisom tega pisma enkrat za vselej potrjuje, da je prejel omejenih 80 gld.

3.

Prodajalec je kupecu porok za to, da se bode odprodana parcela brez dolgov pri stebelnem posestvu odpisala. Davke od kupljene parcele prevzame kupec z današnjim dnevom; on bode plačal tudi vse stroške tega pisma, zemljiščno-knjižnega odpisa, kakor tudi kupa procento.

4.

Oba pogodnika odpovesta se pravici zavoljo nadpolovične poškodbe.

Na Dolenjem Brdu dné 3. marca 1883.

Podpisi.

Podpis prodajalca ima se legalizirati.

Prošnja za odpis naj bi se glasila :

(75 kr. kolek.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

./. Na podlagi kupne pogodbe od 3. marca 1883 pod ./ se prosi :

Slavna c. kr. okrajna sodnija naj na podlagi kupne pogodbe od 3. marca 1883 pri posestvu pod vlogo, št. 80, davčne občine Dolenje Brdo, gozdno parcelo, št. 839, v davčni občini Dolenje Brdo, z 1200 štir. sež. odpisati, v novo zemljiščno-knjižno vlogo prenesti, pri ti vlogi pa lastninsko pravico na korist prosilcu Andreju Debelaku, posestniku na Dolenjem Brdu, hiš.-št. 19, vknjižiti blagovoli. Odlok naj se dostavi :

1. prosilcu s pismon pod ./.
2. Janezu Škrlu, posestniku na Dolenjem Brdu, hiš.-št. 18, in
3. davčnemu uradu.

Na Dolenjem Brdu 10. marca 1883.

Podpis prosilca.

Na zunanji strani se napravi tale napis:

C. kr. okrajni sodniki
v Loki!

Andrej Debelak, posestnik na Dolenjem Brdu, hš.-št. 19,

prosi

za odpis parcele, št. 839, v davčni občini Dolenje Brdo, pri posestvu, vloga, šte. 80, v davčni občini Dolenje Brdo.

Z ./. v orig. in prep. 1 krat, 3 rub.

Tudi gledé te prošnje naj se primerjajo poznejše razprave o zemljiščno-knjižnih prošnjah.

Sedaj pečati se je nam s slučaji, v katerih odpisati se ima parcela pri zadolženem posestvu. Če so na posestvu dolgovi vknjiženi, potem je jasno, da se smejo odpisi samo tako izvrševati, da intabulirani upniki škode ne trpijo. Kadar se odpiše parcela od zadolženega posestva, morajo se pri novi vlogi, v katero se je prenesla odpisana parcela, vknjižiti vsi dolgovi, ki so pri stebelnem ali glavnem posestvu vknjiženi. Če se to zgodi, upniki ne trpé nikake škode, ker jim je parcela v novi vlogi isto tako zastavljena, kakor poprej, ko je spadala še k stebelnemu posestvu. K odpisu s prenosom dolgov ni treba privoljenja upnikov in če bi se ti upniki tudi branili, se mora odpis vendar le privoliti. Ali drugača je stvar tedaj, če se hoče odpisati parcela brez prenosa dolgov, na glavnem posestvu vknjiženih. Kako se naj takov odpis doseže? Odpis brez prenosa dolgov se doseže: 1. če upniki v to privolijo; ali pa 2. če so upniki pri tako imenovanem „pozivnem postopanju“ molčali.

Poglejmo si zgorejšnji izgled. Dejali smo, da se je parcela št. 839, v davčni občini Dolenje Brdo, pri posestvu Janeza Škrļa odpisala, ter brez prenosa kacih dolgov v novo vlogo prenesla. To pa se je samo zavoljo tega zgoditi moglo, ker smo stvar tako zasukali, kakor da bi na glavnem posestvu ničesar vknjiženega ne bilo. V resnici pa sta vknjiženi dve tirjatvi. Prva v znesku 30 gld. 50 kr. zavarovana je na podlagi kupnega pisma od 4. avgusta 1878 v korist Mihiu Stržina; druga v znesku 50 gld. pa se je na podlagi prisojila od 2. marca

1880, št. 205, zavarovala za ml. Marjeto Škrl. Da se bode parcela 839 brez prenosa teh dveh tirjatev odpisala, mora se zemljiščni knjigi predložiti privoljenje Miha Stržina in pa Marjete Škrl. To privoljenje (za Miha Stržina) naj se takole glasi:

Privoljenje.

(13 kr. kolek.)

Pri posestvu Janeza Škrla na Dolenjem Brdu, vpisanem v zemljiščni knjigi pod vlogo, št. 80, davčne občine Dolenje Brdo, zavarovana je na korist Mihu Stržina iz kupnega pisma od 4. avgusta 1878 ostala kupna cena v znesku 30 gl. 50 kr. Jaz, Miha Stržina, posestnik na Mlaki, dovoljujem s tem pismom, da se smé Andreju Debelaku, posestniku na Dolenjem Brdu, s pismom od 3. marca 1883 prodana gozdna parcela, št. 839, v davčni občini Dolenje Brdo, pri glavnem posestvu pod vlogo, št. 80, davčne občine Dolenje Brdo, odpisati, ter v novo zemljiščno - knjižno vlogo prenesti, in sicer brez prenosa moje zgorejšnje tirjatve v znesku 30 gl. 50 kr.

Na Mlaki dné 4. marca 1883.

Legalizirani podpis.

Miha Stržina.

Na enak način bi se moralo napraviti tudi privoljenje Marjete Škrl, katero bi pa morala še sodnija potrditi, ker je upnica maloletna. Kadar toraj upniki privolijo, napravi se vselej lahko „odpis brez dolgov“, kakor ga imenuje ljudstvo. Ali še ena pot je odprta, po kateri se izvršijo taki odpisi, in to brez izrečnih privoljenj dotičnih upnikov. To se zgodi tedaj, če so upniki v tako zvanem „pozivnem postopanju“ molčali. Ti pa molé dostikrat samo zavoljo tega, ker ne vedó, kaj se jim je od sodnije dostavilo ali vročilo. Tudi upnikom bode tedaj v korist, če stvar pojasnimo, če spregovorimo o

pozivnem postopanju.

Zakon od 6. februarja 1869, št. 18, drž. zak., peča se z zemljiščno-knjižnimi odpisi. Ta postava določuje: K odpisu posameznega dela ali posameznih parcel od posestva, v javno knjigo vpisanega, poprejšnjega privoljenja intabuliranih upnikov tedaj ni potreba, če se odpisanemu delu ali odpisani parceli odloči nova vloga, ter se pri ti novi vlogi vsa pri glavnem posestvu vknjižena bremena v tistem redu vknjižijo,

kakor so vknjižena pri glavnem posestvu. Če se dolgovi prenesó, prezró se lahko upniki. Za slučaj, da se pa dolgovi ne prenesó, predložiti se imajo upnikov pismena privoljenja, ali pa dokaz, da so upniki v pozivnem postopanju molčali. Kako se ima obnašati lastnik, ki se hoče podati v pozivno postopanje? Zadolžen lastnik prodal je več parcel, ter bi jih rad brez prenosa dolgov odpisal. Sklene tedaj nastopiti pot pozivnega postopanja. To postopanje prične se s prošnjo, katero ima lastnik vložiti pri tistej oblastniji, kjer se nahaja zemljiščna knjiga o njegovem posestvu. V prošnji naznanja sodniji, da hoče te in te parcele od svojega posestva brez prenosa dolgov odpisati. Na tem posestvu pa so vknjižene te in te tirjatve. Sodnija se toraj prosi, naj naznani intabuliranim upnikom, da morajo proti nameravanemu odpisu v določenem obroku tako gotovo svoj ugovor pri zemljiščni knjigi naznaniti, če ne bode sicer veljalo, da pozvani v odpis brez prenosa svojih tirjatev privoljujejo in da se svojim pravicam na parcelo, ki naj bi se odpisala, odpovejo, kakor hitro bode odpis izvršen. Recimo, da hoče v prejšnjem slučaju Janez Škrl nastopiti pot pozivnega postopanja proti Mihi Stržina in Marjeti Škrl. Kako naj napravi prošnjo? Po naslednjem izgledu:

(1 gld 50 kr. kolek.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

Od svojega posestva, vpisanega pod vlogo, št. 80, v zemljiščnih knjigah davčne občine Dolenje Brdo, prodal sem Andreju Debelaku gozd „Strmec“, parcelo, št. 839, v davčni občini Dolenje Brdo, s katastralnim obsegom 1200 štirj. sež. Pri glavnem posestvu vknjižene so tele tirjatve:

1. za Miha Stržina na podlagi kupnega pisma od 4. avgusta 1878 ostala kupna cena v znesku 30 gld. 50 kr. in 2) za ml. Marjeto Škrl na podlagi prisojila od 2. marca 1880, št. 205, očetna dedščina v znesku 50 gld.

Ker želim, da bi se prodana parcela brez prenosa intabuliranih tirjatev odpisala, izrekam prošnjo:

Slavna c. kr. okrajna sodnija naj Mihi Stržina, posestniku na Mlaki, in ml. Marjeti Škrl, v roke varuha Janeza Perko, posestnika na Dolenjem Brdu, v zmislu zakona od 6. februarja 1869, št. 18, drž. zak., naznani, da nameravam od svojega posestva, vpisanega pod vlogo, št. 80, v zemljiščnih knjigah davčne občine Dolenje Brdo, gozd „Strmec“, parcelo št. 839

v davčni občini Dolenje Brdo, s katastralnim obsegom 1200 štr. sež. brez prenosa na glavnem posestvu vknjiženih bremen zemljiščno-knjižno odpisati dati, ter ju pozvati, da morata proti nameravanemu odpisu v določenem obroku tako gotovo svoj ugovor pri zemljiščni knjigi naznaniti, če ne bode sicer veljalo, da pozvana v odpis brez prenosa tirjatev iz kupnega pisma od 4. avgusta 1878 in iz prisojila od 2. marca 1880, št. 205, privoljujeta in da se svojim pravicam na parcelo, št. 839, v davčni občini Dolenje Brdo, odpovesta, kakor hitro bode odpis izvršen. Tudi se prosi za zemljiščno-knjižno zaznambo te prošnje.

Na Dolenjem Brdu dne 5. februarja 1882.

Podpis Janeza Škrla.

Na zunanji strani pa :

C. kr. okrajna sodnija

v Loki!

Janez Škrl, posestnik na Dolenjem Brdu, hiš.-št. 18, proti Mihju Stržina, posestniku na Mlaki, in ml. Marjeti Škrl, v roke varuha Janeza Perko, posestnika na Dolenjem Brdu.

Pozivna prošnja

gledé parcele, št. 839,
davčne občine Dolenje
Brdo, ki naj se odpiše
pri posestvu vloga, št.
80, davčne občine Do-
lenje Brdo.

1 krat, 3 rub.

S to prošnjo pričeto je toraj pozivno postopanje. Kaj napravi sodnija ž njo? Sodnija izda odlok („pešajd“!), ter ga pošlje vsim intabuliranim upnikom. V tem odloku se bere, da namerava ta in ta lastnik od svojega posestva odpisati posamezno parcelo in sicer brez prenosa intabuliranih bremen; pozivljajo se toraj upniki, da naj v teku 30. ali 40. dni pri sodniji proti odpisu tako gotovo svoj ugovor vložijo, če ne se bode mislilo, da v odpis privoljujejo. Upnik ima ta odlok v rokah. Kaj mu je početi? V odloku bere, da ima v 30. dneh

svoj ugovor vložiti. Obrok za vložitev ugovora ne sme nikdar krajši biti od 30. dni, pač pa je lahko daljši. Teči prične z dnevom po tistem dnevu, ko se je odlok dostavil, vročil. Če dobim pozivni odlok 2. marca, prične obrok za ugovor teči s 3. marcem. Navadno se da 30 dni; manj se ne sme dati, več pa lahko. Upnik, prijemši pozivni odlok, premišljeval bode, ali mu daje posestvo, če se je dotična parcela odpisala, še vedno dosti varnosti, ali ne. Ima brez te parcele ostalo posestvo še vedno toliko vrednosti, da je njegova tirjatev pokrita, potem ne bo ugovarjal. Ako pa meni, da se mu kaže izguba, če se parcela odpiše, vložil bo ugovor. Ugovor vložiti ima tako zgodaj, da ga sodnija prej dobi, kot so potekli dnevi obroka. Znaša obrok 30 dni, potem se mora ugovor sodniški roki prej izročiti, nego je potekel zadnji, trideseti dan. Kdor ugovor na pošto da, se mu dnevi, katere je ugovor s pošto hodil, ne odštejejo. Če je pošta vlogo z ugovorom zavozila, da je prišel prepozno sodniji v roke, je stvar brez pomoči zavožena, to se pravi, ugovor ni vložen, ker se ravno o pravem času vložil ni. Če se je obrok zamudil, ni več pomagati; postavljenje v prejšnji stan ni dopuščeno, in podaljšanje obroka sploh prepovedano. Kdor ima tedaj v tem postopanju vložiti ugovor, pazi naj, da ga vloži, prej kot mogoče. Uložiti se mora pri sodniji, katera je izdala poziv. Vloži se lahko ali pismeno ali pa protokolarično. Napravi se lahko doma, ter sme biti silo kratek. Naštevati ni treba nikacih vzrokov, iz katerih se ugovarja. V zgorejšnjem slučaju glasil bi se ugovor Miha Stržina takole:

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

(36 kr. kolek.)

Vsled tukajšnjega pozivnega odloka od 3. aprila 1882, št. 1012, naznanjam svoj

u g o v o r

ter prosim: Slavna c. kr. okrajna sodnija naj moj ugovor v svojo vednost sprejeti blagovoli.

Na Mlaki dné 6. aprila 1882.

Podpis Miha Stržina.

Zunanji napis:

C. kr. okrajna sodnija
v Loki!

Miha Stržina, posestnik na Mlaki,

proti

Janezu Škrl-u, posest-
niku na Dolenjem Brdu.

U g o v o r

k št. 1012 — 1 krat.

Ta ugovor vložiti se ima samo v enem spisku. Sedaj se vpraša: Kaj je nasledek, če se je ugovor napravil, in kaj, če se ni napravil?

Vsi tisti, ki ugovora vložili niso, izrekli so s tem privoljenje, da se sme odpis tako izvršiti, kakor da bi za nje pri glavnem posestvu ničesar intabuliranega ne bilo. Kdor je pa ugovor vložil, zabranil je po ti poti, da se odpis brez prenosa njegove tirjatve izpeljati ne sme.

Kaj ima storiti lastnik zemljišča, kadar je potekel obrok za ugovor? Vložiti ima novo prošnjo, da se mu uradno potrdi, koliko upnikov ni ugovarjalo. Ta prošnja bi se pri navedenem izgledu glasila takole:

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

(36 kr. kolek.)

Ker je obrok, ki se je s tukajšnjim pozivnim odlokom od 3. aprila 1882, št. 1022, vknjiženim upnikom k vložitvi ugovora določil, že potekel, prosim:

Slavna c. kr. okrajna sodnija naj mi potrdi, da se ugovor ni vložil, ter naj mi ob enem naznani tiste pozvane upnike, ki ugovarjali niso.

./. Kolek za 1 gold. priložen je pod ./.

Na Dolenjem Brdu 5. junija 1882.

Podpis Janeza Škrla.

Zunaj:

C. kr. okrajna sodnija
v Loki!

Janez Škrl, posestnik na Dolenjem
Brdu

prosi

za notraj omenjeno potrdilo.

Pod $\frac{1}{2}$ kolek 1 gld. — 1 krat.

Vložiti se ima prošnja v enem spisku. Pridejati pa se ji mora kolek za 1 gld., ker se enaka sodniška potrdila s tem zneskom kolekujejo. Na zgorejšnjo prošnjo izda sodnija potrdilo, v katerem je brati, da ti in ti vknjiženi upniki proti odpisu brez prenosa tirjatev ugovarjali niso. Na podlagi potrdila izvrši se odpis tako, da se tirjatve upnikov, ki ugovarjali niso, tudi na novo vlogo ne prenesó. Zgodi se, da nekteri izmed upnikov ugovarjajo, drugi, ki so na prvih mestih zavarovani, pa ne. Vsi oni, ki ugovarjali niso, se bodo na podlagi izdanega sodniškega potrdila, popolnoma prezrli pri odpisu; tirjatve drugih upnikov, ki so ugovarjali, se pa preneso na novo vlogo, pri kateri bodo potem na boljšem mestu zavarovane, nego pri glavnem posestvu. Pri glavnem posestvu so pred njimi vsi upniki, ki ugovarjali niso; nova vloga pa teh upnikov ne pozna. Rekli smo, da se imajo prenesti na novo vlogo vsi upniki, ki so ugovor vložili. Ali se ta ugovor drugače odstraniti ne da? Še nekaj je mogoče. Da se odstrani ali s tožbo ali pa s plačilom. Tožba mogoča bode le redkokrat. Pri glavnem posestvu, ki je moja last, vknjižena je tirjatev za osebo A. To tirjatev sem plačal že pred desetimi leti, ali med tem časom zgubil sem pobotnico. Tirjatev ostala je vknjižena, dasi je plačana. Pri svojem posestvu odpisal bi rad parcelo in sicer brez prenosa dolgov. Podam se v pozívno postopanje, ter pozovem med drugimi upniki tudi osebo A. Kaj se zgodi? A, dasi je že davno plačan, vloží vendar svoj ugovor. V tem slučaju smem ga tožiti, da mora ničnost svojega ugovora priznati. Ali taki slučaji so redki, kakor rečeno. Pač pa se vsak ugovor lahko odstrani s plačilom. Ugovornik mora plačilo tudi tedaj sprejeti, če bi intabulirani kapital še zapadel ne bil. Pozval sem upnika B., ki je na mojem posestvu za 300 gld. zavarovan. V dolžnem pismu stoji, da se

mora kapital bodi si na strani upnikovi, bodi si na strani dolžnikovi pol leta naprej napovedati. B. vloži meseca maja ugovor. „Ker si vložil ugovor, pravim mu, ti hočem plačati, da sitnosti ne bode!“ Če bi sedaj B. odgovoril: „Priatelj, plačila ne sprejemem sedaj meseca maja; napovej mi, ter se potem konec oktobra zopet z denarji oglasi“, opravičen sem denar v sodniško roko položiti, ker je B. vsled svojega ugovora zavezan, denar tudi pred časom sprejeti. Pač pa me lahko prime za škodo, če meni, da jo je trpel vsled tega, da se mu je denar pred časom izplačal.

To je toraj pozivno postopanje. Upamo, da smo ga zadosti jasno razložili, in to toliko bolj, ker smo vmes vpledli tudi izglede o dotičnih prošnjah in vlogah. Govorili smo o tem postopanju v prvi vrsti za tega delj, ker upniki o pomenu „poziva“, ki se jim po sodnji dostavi, niti najmanjšega zapopadka nemajo, tako da iz gole nevednosti ugovor vložiti zamudé. Odpisala se je časih tretjina parcel pri kakem posestvu, ne da bi pozvani upniki ugovarjali bili. Ko je prišlo konečno glavno posestvo na kant, izvedeli so v svojo grozo, da se jim je po poti poziva iztrgal velik kos zastavljenega zemljišča. Že zavoljo enacih nevednežev morala se je stvar razpravljati in pojasniti. Nikakor pa ni bil naš namen, s predstoječo razpravo spodbujati slovenskega kmeta, da bi se v pozivno postopanje na svojo lastno roko podajal, in da bi dotične sodniške prošnje sam sestavljal ali spisaval. Tudi sedaj se svetuje, da se poišče pomoč advokata ali notarja, ker je skoraj gotovo, da se drugače celo postopanje zavoji.

To je bil glavni vzrok, da smo tu govorili o pozivnem postopanju, s katerim se časih doseže, da se odpiše posamezna parcela brez prenosa dolgov glavnega posestva. Ali pozivno postopanje dovoljeno je še v drugem slučaju. Večkrat se pripeti, da hočeta dva posestnika z a m e n i t i t i ali oni zemljišči. Posestnik A. ima njivo ki mu je preoddaljena, tako, da jo le z velikimi stroški obdelovati more. Sosedu B.-ju pa leži ravno tista njiva silno pripravno in brez velikih stroškov bi jo obdelaval, če bi bila njegova. Nasproti ima sosed B. travnik, ki je za njega silno odročen, ki bi pa za posestnika A. ravno tako pripraven bil, kakor poprej njiva za sosedu B. Skleneta toraj menjavo napraviti. Njiva naj se pri posestvu A.-ja odpiše, ter pripiše k posestvu B.-ja. S travnikom pa naj se ravno narobe zgodi. Ali oba imata dolgove na svojih posestvih, in skoraj gotovo je, da bodo vknjiženi upniki nagajali, ter se proti menjavi izrekli. A. in B. podasta se v pozivno postopanje. Če potem vknjiženi

upniki vložijo ugovore, sodnija takoj sme izreči, da so ti ugovori neveljavni, to pa samo tedaj: 1) če vsled menjave vknjiženi dolžniki ne pridejo v nevarnost, če se toraj za nje ni bati izgube; 2. če se vsled menjave gospodarstvo za A. in B.-ja olehča; in 3. ali pa, če se vsled menjave posestva A. in B.-ja bolj obkrožite, bolj skupičite, to se pravi, da se posestvi arondirate. Z eno besedo pri menjavah se toraj upniki lahko prisilijo, da morajo v odpis zamenjanih parcel brez prenosa vknjiženih bremen privoliti. Že pri poprejšnjem postopanju smo svetovali, da naj ga nikdo na lastno pest ne pričinja; ta svet pa velja še veliko bolj o pozivnem postopanju pri menjavah. Za človeka, ki ni učen v postavah, zadostuje popolnoma, da le vé, da je pri menjavah tako postopanje mogoče, in da se vknjiženci k privolitvi lahko prisilijo. Kdaj in kako se lahko prisilijo, to izvedelo se bo za vsako priliko posebej pri odvetniku; brez pomoči advokata naj se toraj menjalci nikdar ne podajajo v pozivno postopanje. Zgoraj naštelimo smo pravice, katerim je odprta zemljiščna knjiga. Na prvem mestu imenovali smo lastninsko pravico. O tej govorilo se je do sedaj. Na drugem mestu imenovali so se

b) servitute ali služnosti.

Servitute ali služnosti so pravice, ki nam dovoljujejo po tuji zemlji hoditi, živino goniti, voziti i. t. d. Tudi te pravice pridobé se še le z vpisom v javno knjigo. Vknjiži se pravica sama. V prošnji za vknjižbo določiti se ima natanjko obseg in obširnost pravice. Dostavljati pa ni treba, koliko je pravica vredna. Na tretjem mestu omenjali smo

c) zastavno pravico.

To je pravica, ki je prav za prav poklicala javno knjigo v življenje, ki še sedaj pri sleherni zemljiščni knjigi polni največ predalov. Vsled te pravice zastavljeno nam je v varnost tirjatve gotovo dolžnikovo premoženje, iz katerega si plačilo napravimo, če nam dolžnik ne plača. V zastavo daje se premakljivo in nepremakljivo premoženje, a zadnje samo po poti zemljiščne knjige, in sicer s tem, da se v ti knjigi pri dotičnem posestvu vpiše tirjatev, za katero se je posestvo zastavilo. Velja načelo, da je posestvo zastavljeno samo za tiste tirjatve, katere so vpisane v javni knjigi. Kar v knjigi vpisano ni, nema zastave. Če si toraj komu na njegovo posestvo kaj posodil, ni še vse doseženo, ako se je napravilo in podpisalo dolžno pismo, v katerem se bere, da ti

je dolžnikovo posestvo v varnost zastavljeno. To dolžno pismo ima priti še v javno knjigo, in dokler se zgodilo ni, ni tudi zastave. Dalje velja načelo, da je tirjatev, ki se je prej vknjižila, tudi boljše zavarovana od onih, ki so se za njo vknjižile. Kdor je s svojo tirjativjo na prvem mestu, ima najboljšo zastavo. Iz tega razvidi se korist zemljiščne knjige, ker mi ravno zanesljivo pové, na katero mesto pridem z zastavno svojo pravico, če kaj posodim. Zatoraj tudi tukaj zopet in zopet ponavljamo, da naj se vsako dolžno pismo, namenjeno za zemljiščno knjigo, pred kot mogoče v njo spravi, da ne nastane izguba. Dvoje je mogoče. Recimo, da si posodil svojemu sosеду 500 gld. na njegovo posestvo. Spravil si pismo, ter ga pustil brez vknjižbe ležati. Po dveh vodotokih priteče ti lahko škoda v hišo. Sosed proda posestvo B.-ju, ki se takoj s kupnim pismom prepíše. B. ti ni nič dolžan. Če se potem pri zemljiščni knjigi oglasiš z dolžnim pismom, zavrnejo te, češ, da je B. kot lastnik prepisan, da ti pa ta ničesar ne dolžuje. Pripetilo se ti bode, da v zemljiščno knjigo še priti ne moreš, in da tirjatev izgubiš, ker tvoj nekdanji sosed nema več vidljivega premoženja, na katero bi segel. Pripeti se pa tudi, da napravlja sosed dolgove, in vsi novi upniki pridejo pred té, ker so se prej intabulirali kakor ti, če tudi imaš stareje pismo. Škoda se tedaj lahko nakoplje, če človek previden ni, kar pa mora biti pri vseh zadevah, tikajočih se javne knjige. O zastavni pravici bomo obširneje spregovorili v četrtem glavnem delu. Sedaj samo to, kar določuje o nji zakon za zemljiščno knjigo. Najprej navesti se mora §. 13 tega zakona, ki se glasi: Zastavna pravica vknjižiti se more na celo vlogo, ali pa — če je pri ti vlogi lastninska pravica za več oseb vpisana — na celi del kacega solastnika; vknjižiti se pa ne more na posamezen del vloge, ali pa samo na del dela, solastniku vpisanega. Kako si pojasnimo postavno to določilo? Poiščimo si izgled. A. je lastnik velikega grunta, vpisanega pod vlogo, št. 12, davčne občine Podvrh. Vzel si je posojila pri osebi B. Predenj napravila bi dolžno pismo, rekel bi posojilcu: „Prijatelj moje posestvo je veliko. Čemu naj ti zastavljam celo? Pusti, da se intabulira tvoja tirjatev samo na te ali one parcele; samo na polovico ali tretjino grunta. Vsaj si varen!“ Ako bi posojilec privolil in bi se dolžno pismo napravilo samo za te in one parcele, ali samo za polovico ali tretjino grunta, bi to pismo nikakor v javno knjigo ne prišlo. To pa zavoljo tega ne, ker lastnik v javni knjigi vpisanega

posestva ne more v zastavo dajati posameznih delov tega posestva, temuč samo celoto. Zastaviti mora celo posestvo, to je, celo zemljiščno - knjižno vlogo. Ravno tisto je s solastniki. Ako je A solastnik pri posestvu pod vlogo, št. 14, v davčni občini Podvrh, in sicer tako, da je polovica tega posestva na njega prepisana, potem mora zastaviti celo polovico, in ni mu pripuščeno v zastavo dajati, polovico te polovice i. t. d. Na kratko: kdor je lastnik zemljiščno - knjižnega telesa (kakor se zove vsaka, v zemljiščno knjigo vpisana nepremakljivost) mora ob priliki celo to telo zastaviti, in nikakor mu ni dovoljeno, dolgove vknjiževati na posamezne dele tega telesa. Ta postavni predpis je moder. Če bi namreč dopuščeno bilo, tudi posamezne oddelke tega ali onega posestva v zastavo dajati, nastajale bi pri prodajah zemljišč velike homatije in zmešnjave. Tudi bi zemljiščna knjiga nejasna postala, in bi se iz nje le s težavo preračunili dalo, kako varnost mi daje posestvo, če hočem lastniku kaj posoditi.

Kar je pri zemljiščno - knjižnih telesih prepovedano, dovoljeno pa je zopet pri tako imenovanih nadvknjižbah ali „superintabulacijah“. Nadvknjižbe ali superintabulacije so vknjižbe, ki se tičejo že vknjižene tirjatve. Na obstoječo vknjižbo vleže se tako rekoč nova vknjižba, zavoljo tega ime „nadvknjižba“. Tu sem spada prenos že vknjižene tirjatve in sicer prenos na tistega, ki je vknjiženo tirjatev z odstopnim pismom prevzel. V prvi vrsti pa spada tu sem zastava intabuliranih tirjatev. Upnik na eni strani postane na drugi strani dolžnik, ter dovoli svojemu upniku, da se sme v javni knjigi superintabulirati na tirjatev dolžnikovo. Gledé teh nadvknjižb ne velja toraj zapoved, da se smejo pečati samo s celoto; tudi posamezni deli se lahko odstopijo, se smejo v nadzastavo dati. A ima pri posestvu, vloga št. 21, ad Podvrh, vknjiženih posojenih 200 gld. To posojilo bi rad s cesijo oddal. Oglasita se B. in C., katerih vsak bi rad prevzel 100 gld. To je dovoljeno, ker A. ni primoran, da bi odstopil vseh 200 gld. eni in tisti osebi. Tudi ni primoran vseh 200 gld. na enkrat s cesijo odstopiti, sme odstopiti samo 100 gld., med tem, ko ostane drugih sto še vedno za njega zavarovanih. Cesija se tedaj lahko tiče kateri kolega zneska; cesija je pa še celo tedaj veljavna, če se ne glasi na določeno številko, temuč samo splošno na tretjino, polovico, tri četrtine i. t. d. Zemljiščno - knjižno zavarovana tirjatev sme se tedaj odstopiti ali v celoti, ali v določenem delnem znesku; ali pa še celo - splošno v tretjini, polovici i. t. d. Ravno tako je pri nadzastavi. Ako A., ki ima

vknjiženih zgorejšnjih 200 gld., napravi sam dolg, lahko dovoli
 svojemu upniku, da se na teh 200 gld. superintabulira. Do-
 voljenje se lahko glasi za celih 200 gld., ali pa samo na del
 tega zneska, 100 gld., 50 gld. i. t. d. Dovoljenje k superintabu-
 laciji izreči sme se tudi tako, da naj se upnik nadvknjiži na
 tretji, osmi, i. t. d. del že vknjižene tirjatve. Če bi se na pri-
 mero superintabulacija dovolila samo gledé četrtega dela, ve-
 ljala bi samo za 50 gld., ker je znesek 50 gld. četrtri del zneska
 200 gld. Za superintabulacije ne velja toraj zapoved, da se
 smejo pečati edino le s celoto. Kdor zastavi svoje zem-
ljišče, zastaviti mora celo to zemljišče; kdor pa
zastavi intabulirano svojo tirjatev, zastaviti
sme tudi samo del te tirjatve. Do sedaj govorili smo
 o tem, na kaj se lahko zastavna pravica vknjiži, sedaj pa nam
 je spregovoriti o tem, kaj da se z vknjižbo zastavne pravice
 zavarovati more. Videli smo, da se zastavna pravica lahko
 vknjiži na cela posestva, ali pa tudi na vknjižene tirjatve.
 Kadar se je zgodilo to zadnje, pravimo, da se je izvršila nad-
 vknjižba ali superintabulacija. Vknjižba zastavne pravice ima
 namen, nekaj zavarovati. Kaj, o tem na tem mestu! Kaj se
 sme z vknjižbo zastavne pravice zavarovati? Odgovor: edino
 le s številkami določena svota ali šuma denarja. Samo denarni
 zneski smejo se tedaj zemljiščno-knjižno za-
 varovati. Napravimo si izgled. Jaz sem svojemu sosеду dolžan
 100 gld. Dogovoriva se, da bodem ta dolg tako poravnal, da
 bode moj sosed imel pravico, prihodnjo jesen v mojih gozdovih
 nasekati 80 sežnov drv. Napraviva pismo, v katerem dovoljujem,
 da se sme sosed v varstvo teh 80 sežnjev drv
 pri mojem posestvu z zastavno pravico vknji-
 žiti. Podava se k zemljiščni knjigi, ter zahtevava, da naj se
 za 80 sežnjev drv vknjiži zastavna pravica. Odbili bodo to
 zahtevo, in sicer za tega voljo, ker se zastavna pravica samo
 za tirjatve v denarju, ne pa za seženj drv vknjižiti more. Pri
 vknjižbah zastavne pravice navesti se morajo številke tir-
 jatve, ker je sicer vknjižba nemogoča. Vprašali bode, kaj pa
 potem, če se znesek tirjatve koj določiti ne more. Kolikokrat
 se primeri, da kdo komu za to ali ono škodo „dober stoji“,
 in to takrat, ko se še ne vé, ali bo sploh kaj škode ali ne.
 Na primero. A. napravlja ob meji svojega posestva in posestva
 soseda B.-ja nevarno zidanje. Porok je B.-ju za vso škodo, ki
 bi jo po tem zidanju trpeti vtegnil. Tudi mu zastavi v var-
 nost omenjene škode svoje posestvo. Kako naj se sedaj znesek
 škode s številkami določi, ko se sploh ne vé, ali bo kaj škode

ali ne. Zemljiščno - knjižna postava ima tudi za take prilike svoja določila, ker pripušča, da se sme vknjižiti tako zvani „najvišji znesek“. Kaj je to? Pri zgorejšnjem izgledu se znesek škode ne da določiti; pač pa se določiti da najvišji znesek. Koliko bo znašala škoda, ki bi jo A. trpeti vtegnil, se ne vé, vé se pa, da večja ni v stanu biti, kakor 400 gld. Če bi ga zadela najhujša nesreča, bo škode 400 gld. Škoda nad 400 gld. sploh mogoča ni. 400 gld. je toraj „najvišji znesek“ škode, ki bi jo B. prestati mogel. Zavaruje naj se toraj ta najvišji znesek, ker ž njim je B. zavarovan za vsako mogočo škodo. Ako bi potem škoda vendar višja bila (ker človek se pri določitvi najvišjega zneska lahko zmoti), ter bi znašala 600 gld., dobi B. iz posestva golih 400 gld. Če pa bi znašala samo 300 gld. dobi samo teh 300 gld., znesek 100 gld., ki ga škoda ni pokrila, pa odpade, kar je samo ob sebi umevno.

Rekli smo, da se z zastavno pravico v javni knjigi samo tirjatve v določenem denarnem znesku zavarovati dajo. Znesek mora biti s števkami določen, ali pa tako imenovani „najvišji znesek“. Govoreč o tirjatvih, spregovoriti nam je še o „pripadkih ali pritickljinah“. Kaj so toraj pripadki? Kadar napravim dolg, ne zavežem se samo, da bom kapital ali glavnico nazaj plačal; zavežem se tudi, da bom plačeval obresti, tožne in eksekucijske stroške, stroške za pobotnico i. t. d. Ne obesim si samega kapitala na ramo, temuč še postranska bremena. Ta — pri vsaki tirjatvi nahajajoča se bremena imenujemo pripadke ali pritickljinine. To je vse tisto, kar dolžniku tik kapitala v plačilo „pripade“. Nekak neprijeten navrček je, ki ga pa nahajamo pri vsakem resnem dolgu. Glavni pripadki so obresti, in tožni in eksekucijski stroški. Velja načelo, da je vknjižena tirjatve vknjižena ne samo gledé kapitala, temuč tudi gledé pripadkov. Zastavna pravica varuje ne samo kapital, temuč tudi pripadke. Vendar pa je treba nekoliko razločevati. Najprej o interesih ali obrestih. Da varuje zastavna pravica tudi interese, morajo ti interesi v javno knjigo vknjiženi biti, to je, iz javne knjige se mora razvideti, koliko procentov so ti interesi visoki. V zemljiščni knjigi mora se čitati „vknjižen je kapital 200 gld. s 6% obrestmi“. Da se čita samo „vknjižen je kapital 200 gld.“ ali pa „vknjižen je kapital 200 gld. z obrestmi“, potem za obresti ni zastavne pravice, če so morda v dolžnem pismu tudi obljubljene bile. Pri prošnjah za vknjižbo mora se tedaj pač paziti, da se prosi za vknjižbo „kapitala s 5%, 6% i. t. d. obrestmi.“ Procenti se morajo vsekako vknjižiti. Kakor

hitro so pa interesi pravilno vknjiženi, določeno je, da so za tri leta zastani interesi na tistem mestu zavarovani kakor kapital sam. Stareje obresti se ne dobé, ali se pa dobé na tistem mestu, kjer so se pozneje na podlagi razsodbe ali novega dolžnega pisma vknjižile. Na primeru: Pri posestvu pod vlogo, št. 30, v davčni občini Poljane, vknjiženo je na prvem mestu za Janeza Martinaka posojilo 200 gld. s 6% interesi. Posestvo se je prodalo 1. aprila 1883. Pri razdelitvi eksekutivne kupne cene dobil bo Janez Martinak na prvem mestu kapital 200 in pa 6% obresti, za tri leta, od 1. aprila 1883 nazaj računjeno. Vsega skupaj tedaj 236 gld. Ali obresti so na dolgu za šest let. Janez Martinak je vse zastane interese iztožil, in prisodili so se mu z razsodbo, katero je potem tudi vknjižil. Recimo, da se je razsodba vknjižila na desetem mestu. Stareji interesi odkazali se bodo Janezu Martinaku še le na desetem mestu, ali ne na prvem, ker s kapitalom uživajo enako mesto samo one obresti, ki niso stareje od treh let.

Med pritikljine vštrevajo se tudi tožni in eksekucijski stroški. Kdor napravi dolg, prevzame ob enem zavezo, da bode, če se bo moral po sodniški poti k plačilu prisiliti, plačal tudi tožne in eksekucijske stroške. Ta zaveza umé se sama ob sebi, ter obstoji tudi takrat, če bi o nji v dolžnem pismu niti govornice ne bilo. Vsi ti stroški pa uživajo ravno tisto mesto kakor kapital; kjer se bode nakazal kapital, tam morajo se nakazati tudi tožni in eksekucijski stroški. Pri obrestih smo rekli, da mora o njih v javni knjigi govornica biti, da se morajo procenti interesov iz javne knjige razvideti (kapital s 5%, 6% i. t. d. interesi.) Gledé tožnih in eksekucijskih stroškov pa še tega ni treba; dobé se celo tedaj, če o njih v zemljiščni knjigi niti besedice ni.

Kdor hoče kaj posoditi, ter bi s pomočjo javne knjige rad preračunal vrednost mesta, na katero naj bi prišlo njegovo posojilo, mora tedaj k vsaki že vknjiženi tirjatvi pribiti ne samo triletne interese, temuč tudi svoto za tožne in eksekucijske stroške. Te zadnje pribiti ima tudi tedaj, če se v javni knjigi ne bere, da služi zastavljeno zemljišče tudi v varstvo tožnim in eksekucijskim stroškom. Pojasnimo si stvar z izgledom. Na posestvo pod vlogo, št. 4, v davčni občini Dobje posodil bi rad 200 gld. Ker pa vem, da je lastnik tega posestva že zadolžen, izvedel bi rad, ali je še varno posoditi ali ne. Podam se v zemljiščno knjigo. Tam najdem, da so že

vknjiženi in sicer upnik A z 100 gld.; upnik B. z 200 gld. in upnik C s 300 gld. in vsak tudi s 6% interesi. Če posodim, pridejo ti upniki pred mé, ker so pred mano vknjiženi bili. Ako bi si mislil, vknjiženih je samo 600 gld., posestvo pa vredno vsaj 900 gld., tedaj lahko posodim še 200 gld., bi se morda opekkel, ker sem jemal v ozir samo kapitale, a ne tudi obresti in stroškov. Kako imam postopati, da si izračunim pravo vrednost svojega mesta? Vračuniti moram

a) za upnika A. kapitala 100 gld.; triletne obresti 18 gld. in tožnih in eksekucijskih stroškov 30 gld. skupaj tedaj	148 gld.
b) za upnika B. kapitala 200 gld., triletne obresti 36 gld. in tožnih in eksekucijskih stroškov 30 gld., skupaj	266 „
c) za upnika C. kapitala 300 gld.; triletnih obresti 54 gld. in 40 gld. tožnih in eksekucijskih stroškov, skupaj	394 „
Pred mano je tedaj že	<u>808 gld.</u>

Ali s tem račun še ni dokončan. V ozir vzeti se ima še, da pridejo pred mé zastani davki in pa stroški eksekutivne cenitve in prodaje; za kar se ima vračuniti najmanj . . . . .

80 gld.

Če bode tedaj posestvo po eksekutivni dražbi prodano, pride pred mé najmanj . . . . .

888 gld.

Ako je toraj posestvo vredno samo 900 gld., ne bom ničesar posodil, ker je vrednost posestva pokrita po dosedanjih dolgovih. Jaz sem hotel posoditi 200 gld. Koliko bi moralo posestvo vredno biti, da sem varen? Preračunil sem, da pride pred mene . . . . .

888 gld.

K temu znesku pribiti moram svoj kapital 200 gld., tri letne interese v znesku 36 gld. in pa vsaj 30 gld. za tožne in eksekucijske stroške, skupaj kar bi znašalo . . . . .

266 „
1154 gld.

Da je moje posojilo varno, moralo bi posestvo vsaj 1200 gld. vredno biti; iz česar se razvidi, kako previdno se ima preračuniti vrednost mesta, na katero hočem posoditi. — Med pravice, ki prihajajo v zemljiščno knjigo, spada dalje

d) najemna pravica.

Kdor vzame kako nepremakljivost, naj si je zemljišče ali poslopje, v najem, lahko si da vknjižiti najemne svoje pravice. Kak je uspeh take vknjižbe? Zgodi se, da prodaja v teku najemne pogodbe najemodalec svoje posestvo. Prodaja ga ali po prostovoljni poti ali pa po poti eksekucijske dražbe, katera prodaja ni prostovoljna. Znano je, da kupčija pokonča najemno pogodbo, in najemnik ima se vmakniti novemu lastniku. Ako je pa vknjižen s svojimi pravicami, ni se mu treba vmakniti, če se je prodaja po prostovoljni poti izvršila. Pač pa se mora vmakniti, če se je prodaja po eksekucijski dražbi izvršila; ali tam, kjer je bila vknjižena najemna pogodba, odkazati se mu ima škoda, katero je trpel vsled tega, da se je najemna pogodba prej končala, kot se je imela. V pojasnilo izgled. Oseba A. lastnik je posestva pod vlogo, št. 14, v davčni občini Malenski Vrh. K temu posestvu spada njiva, parcela, št. 1018, v davčni občini Malenski Vrh. A oddal je to njivo za tri leta v najem sosedu B. Najemnik ni dal vknjižiti najemne pogodbe. Komaj preteče prvo leto, že prodaja A. svoje posestvo in ž njim tudi parcelo, št. 1018 in sicer osebi C. Kupčija pokonča najemno pogodbo in B. se mora, kakor hitro se mu je najem pravilno napovedal, vmakniti novemu lastniku C. Ostane mu samo pravica, A.-ja tožiti za škodo, ki jo ima vsled prezgodnjega končanja najemne pogodbe; posestvo samo pa mu za to škodo nikakor ni zastavljeno. Da je pa B. svoje najemne pravice vknjižil, moral bi jih bil C. pripoznati, ker je ravno v javni knjigi opaziti moral, da se je najemna pogodba sklenila. Vknjižba najemne pravice ima toraj uspeh, da se najemna pogodba po prostovoljni prodaji pokončati ne da. Ako sem z najemnimi pravicami vknjižen, ne more mi škodovati nobena prodaja, vršivša se po prostovoljni poti. Pač pa pokonča eksekucijska prodaja tudi vknjižene najemne pravice. Gledé škode velja, da je vknjižena na mestu, kjer je vknjižena najemna pogodba. Če se tedaj eksekucijski kup razdeli, odkaže se najemniku izkazana škoda na tistem mestu, kjer je vknjižena najemna pogodba.

Vknjižba najemne pravice razodeva svojo moč v prvi vrsti proti prostovoljni prodaji. Kdor vzame večje zemljišče za dalj časa v najem, je vsekako koristno, če si da svoje najemne pravice vknjižiti, ker ga potem samo eksekutivna dražba — sicer pa vsaka prodaja — izpodriniti more. Pri vknjižbi na-

jernih pogodb gledé škode, ki jo bo morda najemnik trpel, ali pa tudi najemodalec, ni treba naznaniti nikacega zneska, ker v tem slučaji zavaruje se prihodnja škoda, ne da bi se vknjižil tako zvani „najvišji znesek“. — Sedaj pride na vrsto

e) pridržek, kaj nazaj kupiti.

Kadar prodam posestvo, pridržati si smem pravico, to posestvo nazaj kupiti. Ta pravica imenuje se „pridržek, kaj nazaj kupiti“. Dopusčen je samo pri prodajah nepremakljivih reči, ter velja samo za osebo prodajalčevo; prodajalec tega pridržka ne more ne na svoje dediče, ne na koga drugzega prenesti. Pridržek, kaj nazaj kupiti, se sme na škodo drugemu le tedaj rabiti, kadar je v javno knjigo vpisan. Kaj se to pravi? Vzemimo si izgled! Svoje posestvo prodam osebi B., ter si pridržim pravico posestvo v desetih letih nazaj kupiti. Ta pravica se ni vknjižila v javno knjigo. Po preteku petih let proda B. posestvo osebi C. Le-ta se v zemljiščni knjigi takoj prepíše. Še pred pretekom desetih let oglasim se pri C.-ju, ter zahtevam, da naj mi posestvo nazaj proda. Ali bodem mogel C.-ja k prodaji prisiliti? Ne. In to zavoljo tega ne, ker moj pridržek, posestvo nazaj kupiti, v javni knjigi vknjižen ni bil. Pač pa bi ga lahko tedaj prisilil, če je bil pridržek razvidljiv iz zemljiščne knjige. Ako je tedaj pridržek vknjižen, rabi se lahko tretji osebi v škodo. To je pomen zadnjih besed. Konečno se v javno knjigo vpisuje

f) pravica do predkupa.

Pravica do predkupa navzoča je takrat, kadar napravi prodajalec pridržek, da mu mora kupec posestvo, ako bi ga pozneje prodati hotel, najprej njemu (sedanjemu prodajalcu) v kup ponuditi. Če se je ta pravica vknjižila, rabi se tudi tretji osobi v škodo, kakor pridržek kaj nazaj kupiti. Več o tem v petem poglavji.

S tem končan je razgovor o pravicah, ki prihajajo v javno knjigo. Govorili smo do sedaj samo splošno, kaj da lahko pride v knjigo. Sedaj pa bomo razpravljali, kako prihajajo posamezne pravice v posameznih slučajih v javno knjigo. V tem oziru je mogoče, da pride posamezna pravica brez pogojno, mogoče pa tudi, da samo pogojno v javno knjigo. Brezpogojne vknjižbe imenujemo *intabulacije* ali *sploh vknjižbe*, pogojne pa *prenotacije* ali *predzname*. Razloček med intabulacijami in prenotacijami je

tudi med prostim narodom obče poznan, in nepotrebno bi bilo, o tem na široko govoriti. Nahaja se pa še tretja vrsta zemljiščno-knjižnih vpisov, ki se imenujejo a d n o t a c i j e ali z a z n a m b e (zamerki). Nekatere pravne razmere se namreč zapíšejo pri tem ali onem posestvu z vspehom, da se nikdo izgovarjati ne more, da mu te pravne razmere znane niso bile. V prihodnjih treh poglavjih pečali se bomo z vknjižbami, predznambami in z zaznambami. Pričnimo toraj z vknjižbami.

IV.

O vknjižbah ali intabulacijah.

(Pisma, katera prihajajo v zemljiščno knjigo, so javna, ali pa privatna. Pomen „mrtvaških listov“. Pravica do živeža in stanovanja izknjižiti se da na podlagi golega mrtvaškega lista. Vsako pismo obsegati mora „pravno ime“. O „legalizaciji“ ali kakor ljudstvo pravi o „legaliziranji“. Sodnije so zavezane legalizirati vsak dan v tednu. Pri tem ne smejo strank k notarju pojati. O zemljiščno-knjižnih prošnjah in sicer kako se imajo napravljati in kako kolekovati. Zastava zemljišča se prične še le s tistim dnevom, ko se je prošnja pri sodnji vložila. Pri kolekovanji prošnji naj se ne pozabi na „pristojbino za vknjižbo“. Razprava pojasnuje se konečno z izgledi.)

Vknjižbe ali intabulacije so brezpogojni vpisi v javni knjigi, ki imajo takoj veljavo, takoj celo moč, kakor so dospeli v javno knjigo. Ljudstvo jih imenuje navadno „intabulacijone“. Vknjižbe razločujejo se od prenotacij ali predznamb v tem, da se morajo zadnje „opravičiti, da veljajo še le po opravičenju, med tem, ko so vknjižbe takoj veljavne. Kako prihajajo vknjižbe v javno knjigo?

Zemljiščna knjiga je sicer v sodniških rokah, to pa, kar naj se vknjiži v njo, je v rokah strank. Stranke same določujejo, kaj naj se vknjiži. Vse, kar se je vknjižilo, vknjižilo se je na prošnjo strank. Podlaga vsaki vknjižbi pa je primerno pismo, katero potem stranke sodnji predložé. Vknjižbe izvirajo tedaj iz veljavnega pisma. Ali vsako pismo ne zadostuje; le po gotovih pravilih napravljena pisma služijo vknjižbam ali intabulacijam v podlago. Ta pisma razločujejo se v

javna in privatna pisma. J a v n a pisma imenujemo one, ka-
tera je izdala kaka javna oblastnija; p r i v a t n a pa one, ki
jih stranke samé med sabo dogovoré in napravijo. Na prvem
mestu naj na kratko spregovorimo o javnih pismih. Ker taka
pisma oblastnije in v prvi vrsti sodnije izdajajo, mora že sod-
nija ali oblastnija sama skrbeti, da so prav napravljena. Med
javna pisma spadajo :

- a) poravnave, ki so se sklenile pred sodnijo („glichenge“);
- b) po davkariji izdani plačilni ukazi za procente in druge
pristojbine, ki se takoj smejo vknjižiti, če davkarija poprosi;
- c) po davkariji izdani izkazi o zastanih davkih, ki se zo-
pet takoj lahko vknjižijo, če davkarija poprosi;
- d) razzodbe sodnij, ki se smejo takoj vknjižiti, kadar je
v razzodbi imenovani plačilni obrok potekel;

e) sodniška prisojila („ajnantvortenge“) vsake vrste, i. t. d.
Na primero: Glavnemu dediču se vselej zapuščina prisodi, to
se pravi, sodnija mu izroči prisojilo, v katerem se bere, da se
mu zapuščina v last izročuje. Na podlagi tega prisojila se
potem dedič prepíše pri vseh v zapuščino spadajočih posestvih.

Naštelo bi se lahko še več tacih in enacih javnih pisem,
ali nepotrebno bi bilo, ker ljudstvo jih tako dobro pozna, in
pri vsakem tudi vé, ali mora ž njim v javno knjigo ali ne.
O enem javnem pismu pa moramo vendar še spregovoriti, ker
je premalo poznano, in ker se sploh ne vé, da se z njegovo
pomočjo dosežejo spremembe v zemljiščni knjigi. To javno
pismo imenuje se

mrtvaški list.

Malokdo pri nas vé, da se s pomočjo mrtvaškega lista
dosežejo izknjižbe ali ekstabulacije. (Brezpogojna vknjižba pra-
vice zóve se vknjižba ali intabulacija; brezpogojni izbris v
zemljiščni knjigi že obstoječe pravice pa izknjižba ali ekstabu-
lacija.) Pripeti se, da je v javni knjigi vknjižena kaka pra-
vica izrečno z a č a s ž i v l j e n j a opravičenca. Taka pravica
provzročuje lahko dajanja ali plačevanja, ki se ponavljajo v
gotovih časih. Poglejmo si pravico d o s t a n o v a n j a in
pa pravico d o ž i v e ž a. Zadnja pravica provzročuje leto za
letom dajanja in plačevanja. Imenuje se toraj pravica, ki
provzročuje ponavljajoča se dajanja. Z mrtvaškim
listom izbrišejo se lahko pravice, ki so vknjižene izrečno za
čas življenja opravičenca. Pri tem je razločevati med pra-
vicami s ponavljajočimi se dajanji in med pravicami brez
tacih dajanj. Pravica, ki ne provzročuje ponavlja-

jočega se dajanja, ter je vknjižena na korist kaki osebi za čas njenega življenja, sme se iztabulirati na podlagi mrtvaškega lista. Oče, ki je izročil sinu svoja posestva, pridrži si navadno pravico do stanovanja. V javno knjigo se potem vknjiži, da ima oče za čas svojega življenja pravico do stanovanja pri izročnem posestvu. Kadar oče umrje, sin izbriše njegovo pravico s pomočjo golega mrtvaškega lista. Oče Janez Sveté je vknjižen za čas svojega življenja pri posestvu pod vlogo, št. 50, v davčni občini Malenski Vrh, s pravico do stanovanja. Kadar umrje, naj napravi sin Jernej to le prošnjo:

(1 glđ. 50 kr. kolek.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

./ Na podlagi mrtvaškega lista pod ./ prosim: Slavna c. kr. okrajna sodnija naj mi na podlagi priloženega mrtvaškega lista izbris pri mojem posestvu pod vlogo, št. 50, davčne občine Malenski Vrh, na korist Janezu Sveté za čas življenja iz izročilnega pisma od 2. avgusta 1882 vknjižene pravice do stanovanja dovoliti in izpeljati blagovoli.

Odlok naj se naznani:

1. meni, z mrtvaškim listom;
2. Franci Vertar, posestnici na Malenskem Vrh, kot dediču po Janezu Sveté, bivšem zasebniku na Malenskem Vrh.

Na Malenskem Vrh dne 5. decembra 1882.

Podpis Jerneja Sveté.

Zunaj:

Slavna c. kr. okrajna sodnija
v Loki!

Jernej Sveté, posestnik na Malenskem Vrh,

prošnja

za izbris pravice do stanovanja pri vlogi, št. 50, davčne občine Malenski Vrh.

Z. ./ v originalu in prepisu, 1 krat;
2 rubriki.

To prošnjo primerjaj s poznejšimi izgledi.

Ako je pa vknjižena pravica s ponavljajočimi se dajanji, izbrisati se smé na podlagi mrtvaškega lista še le po preteku treh let, če se med tem časom po dedičih opravičenca ni vpisati dala tožba zavoljo slučajnih zaostankov. Izgled: oče Martin Mrak zavarovan je pri posestvu, vloga, št. 420, v davčni občini Dobje, na podlagi izročilnega pisma od 1. aprila 1874 za dosmrtni živež. Umré pa 1. maja 1877. Dne 1. maja 1880 vložil bode sin Boštjan naslednjo prošnjo:

(1 gld. 50 kr. kolek.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

Moj oče Martin Mrak vknjižen je na podlagi izročilnega pisma od 1. aprila 1874 pri mojem posestvu, pod vlogo, št. 420, davčne občine Dobje, s pravico do dosmrtnega živeža.

/. Kakor priča mrtvaški list pod /. umrl je opravičeni že 1. maja 1877. Ker so od tedaj pretekla že tri leta in ker dediči nikacib zaostankov iztožili niso, prosim:

Slavna c. kr. okrajna sodnija naj na podlagi mrtvaškega lista izbris pri mojem posestvu pod vlogo, šte. 420, davčne občine Dobje, na korist Martinu Mraku za čas življenja iz izročilnega pisma od 1. aprila 1874 vknjižene pravice do živeža dovoliti in izpeljati blagovoli. Odlok naj se naznani:

1. meni, z mrtvaškim listom pod /.

2. Valentinu Mraku, posestniku v Dobju, kot glavnemu dediču po Martinu Mraku.

V Dobji 2. maja 1880.

Boštj. Mrak,
posestnik v Dobji.

Zunaj:

Slavna c. kr. okrajna sodnija
v Loki!

Boštjan Mrak, posestnik iz Dobja,
prošnja

za izbris pravice do živeža pri vlogi, št. 420, davčne občine Dobje.

Z. /. v originalu in prepisu, 1 krat,
2 rubriki.

Toliko o javnih pismih. Imenitnejša od njih so privatna pisma. Največ vknjižb izvira iz tacih pisem, katera prihajajo v javno knjigo kakor reka, ki dan na dan vali svoje vode proti morju. Vpraša se sedaj: kako imajo biti napravljena privatna pisma, ki naj služijo vknjižbam v podlago? Zakon o zemljišnih knjigah obsega v tem obziru jasna določila, katera hočemo v naslednjem razpravljati.

Predpisano je naprej, da mora vsako pismo, ki naj bi se vknjižilo, obsegati pravno ime, pravni naslov. O tem, kaj je pravno ime, govorili smo že v splošnem delu, kjer smo dejali, da je k priposestvanju potrebno pravno ime. Tudi na tem mestu imajo te besede ravno tisti pomen, kakor gledé priposestvanja. Ako rečem, da se mora v vsakem pismu povedati pravno ime, pravi se to, da mora v vsakem pismu povedano biti, po kaki pravni ali postavni poti (ali po poti posojila, daritve, kupčije i. t. d.) je nastala pravica, ki naj bi se vknjižila. Olehčajmo si stvar s kratkim izgledom. Poglejmo si tole

d o l ž n o p i s m o.

Jaz Janez Trdina, posestnik na Lužah, potrdujem, da sem Tonetu Gogalu dolžan 200 gld., ter dovoljujem, da se sme teh dvesto goldinarjev za Toneta Gogala, posestnika na Lužah, pri mojem posestvu pod vlogo, št. 1, davčne občine Luže vknjižiti.

V Ljubljani 1. aprila 1880.

Legalizirani podpis.

To dolžno pismo se ne bode sprejelo pri javni knjigi. In zakaj ne? Zavoljo tega ne, ker v pismu povedano ni, po kaki poti da je Janez Trdina Tonetu Gogalu dolžan postal 200 gld. Če pismo v roke vzamemo, vemo samo, da je Janez Trdina Tonetu Gogalu 200 gold. dolžan, ali izvemo pa ne, po kaki poti je nastal dolg, ali po posojilu, ali daritvi i. t. d. Pismo z eno besedo ne obsega pravnega imena. Vzemimo si še drug izgled.

P i s m o.

Jaz Janez Trdina, posestnik na Lužah, privoljujem, da se sme Anton Gogala, posestnik na Lužah, kot lastnik prepisati na moje posestvo, vlogo, št. 1, davčne občine Luže.

V Ljubljani 1. aprila 1880.

Legalizirani podpis.

Tudi to pismo ne bodo moglo v zemljiščno knjigo, ker ne obsega pravnega imena ali naslova, to je, ker ni v njem povedano, po kaki poti da si je Anton Gogala pridobil lastninsko pravico do Trdinatovega posestva.

In tako mora v vsakem pismu, iz katerega naj bi se vknjižila ta ali ona pravica, povedano biti, po kaki poti da je ta pravica nastala. To se pravi, vsako tako pismo obsezati ima pravno ime ali pravni naslov.

Drugič morajo biti zemljiščno-knjižna pisma brez popravkov. Ako je v pismu mnogo besed prečrtanih, in kaj novega — še celo z drugim črnilom — vpisanega, potem je sumljivo, in zemljiščna knjiga ga bode zavrnila.

Tretjič imajo se v pismu osebe, ki so ga sklenile, tako natanko zaznamovati, da se z družimi zamenjati ne morejo. Tudi mora povedano biti, kje, kateri dan, kateri mesec in v katerem letu se je pismo sklenilo.

Četrtič ima se v pismu natanjko zaznamovati posestvo, na katero se ima vknjižiti. Povedati se ima tisto ime, s katerim je posestvo v javni knjigi vpisano. V novejših knjigah vpisana so posestva pod vlogami, ki imajo svojo številko, ter nosijo ime davčne občine, v kateri ležijo. Gledé v novi knjigi vpisanih posestev povedati se ima toraj vloga s številko in pa davčna občina. Ta posestva zaznamujejo se toraj takole: posestvo, pod vlogo, št. . . davčne občine . . . . Kjer so pike, vpisati se ima številka in oziroma ime dotične davčne občine. V starejših zemljiščnih knjigah zvrstena so posestva po graščinah, katere so nekdanj desetino pobemale. Zaznamujejo se z urbarno številko in pa z imenom dotične graščine. Na primer: posestvo pod urbarno št. 180 graščine Loške i. t. d. Sicer se pa v javni knjigi sami gledé slehernega posestva lahko izve, kako se ima v pismu zaznamovati. Sme se tudi zahtevati, da se to zaznamovanje po zemljiščno-knjižnem uradniku na listič zapiše, ki se potem pri priložnosti zopet porabi.

Peta in glavna lastnost teh pisem je ta, da mora v njih dovoljenje k vknjižbi tista oseba izreči, ki je k temu opravljena. Kdo ima tako pravico? Vsak, ki je že v javni knjigi kot lastnik tistega imetja vpisan, na katero se naj kaj vknjiži. Kadar se posestvo proda, dovoliti ima prodajalec, ki je že pred kupnim pismom vknjižen. Kadar se napravi dolg, privoliti ima dolжник, in kadar se odstopi tirjatev, privoliti ima prvi upnik, ki je bil že do sedaj v knjigi. Z eno besedo: vknjižbo privoliti sme samo tisti, kojega ime

stoji že v javni knjigi in ki bo po novi vknjižbi tako zadet, da se obremenijo njegove pravice.

Šestič pa se morajo pri vsem tem še podpisati na pismu legalizirati ali po notarji ali pa po sodnji. To so lastnosti, ki jih mora imeti vsako pismo, če hoče dospeti v javno knjigo. Pismo mora tedaj:

1. obsezati pravno ime;
2. biti brez napak in popravkov;
3. povedati imena strank, in sicer tako natanjko, da ni mogoča zamenjava;
4. povedati dan, mesec in leto svojega sklepa;
5. natanjko zaznamovati posestvo, na katero se ima kaj vknjižiti;
6. obsezati dovoljenje tistega, katerega zemljiščno-knjižne pravice bodo se po novi vknjižbi ali skrčile ali obremenile, ali pokončale, ali pa na drugo osebo prenesle; in
7. imeti legalizirane podpise.

Sedaj nekaj izgledov v pojasnilo. To pa tudi zategadelj, ker ima sedaj že skoraj vsaka vas svojega pisača, ki kuje po svoji glavi dolžna pisma, kupne pogodbe i. t. d. Njegova pisma so napačna, ter se odbijajo pri zemljiščni knjigi, kar pa narodu mnogo nepotrebnih in v vodo zmetanih stroškov napravlja. Najgostejša so „dolžna pisma“. Tu napisalo se bode najprej dolžno pismo, sposobno za vknjižbo. Štrinjalob v sebi vse zgoraj pod 1—7 naštete lastnosti ali potrebščine, ter bode pri vsaki lastnosti stala številka, pod katero je dotična lastnost zgoraj uvrstena.

Dolžno pismo.

Jaz Janez Tominec, posestnik na Bukovem Vrhu, hiš.-št. 2, po domače Volšar, (lastnost 3) potrdujem s tem pismom, da mi je danes Boštjan Zadurnik, posestnik na Bukovem Vrhu, hiš.-št. 3, po domače Zadurnik, (lastnost 3), znesek 200 gld., berem dvesto goldinarjev av. velj., kot posojilo (lastnost 1) odštel. Zavezujem se, da bom to posojilo posojilec vsikdar po polletni napovedbi nazaj plačal, do tedaj pa vsako leto od danes naprej s šestimi od sto (6%) obrestil (činžal) ter te obresti konec vsakega leta tako gotovo plačeval, da se sme sicer kapital brez vsake napovedbe takoj s tožbo iztirjati.

V varstvo tega posojila v znesku 200 gld. s 6% obrestmi dovoljujem, (lastnost 6), da se sme pri mojem posestvu

pod urb. št. 12, graščine Loške, (lastnost 5) na podlagi tega dolžnega pisma vknjižiti zastavna pravica na korist Boštjanu Zadurniku.

Na Bukovem Vrhju dne 2. aprila 1878. (lastnost 4)

Legalizirani podpis Janeza Tomince. *(last. 7.)*

To pismo je veljavno, ter se je lahko napravilo doma na Bukovem Vrhju, samo da se je dobil človek v vasi, ki ga je lepo in brez popravkov napisal. Kako se potem pismo po sodnji legalizira, o tem pozneje. Poglejmo si še naslednje

Dolžno pismo.

Jaz Štefan Ferlan, posestnik na Vovči, hiš.-št. 4, po domače Kajžar, (lastnost 3), kupil sem v letošnji spomladi od Janeza Jesenko-ta, posestnika na Vovči, hiš.-št. 10, po domače Vidmarja, (lastnost 3) par volov za 240 gld. To kupno ceno moral bi sedaj plačati; ker pa nemam denarjev, dogovorila sva se z upnikom, da mu bodem od danes naprej teh 240 gld. (dve sto štirideset goldinarjev av. velj.) kot posojilo (lastnost 1) dolževal.

Zavezujem se toraj, da bom to posojilo upniku vsak čas po trimesečni napovedbi nazaj plačal, do tedaj pa vsako leto od danes naprej s petimi od sto (5%) obrestil, ter te obresti konec vsakega leta tako gotovo plačeval, da sicer kapital zapade brez dogovorjene tri mesečne napovedi.

V varstvo posojila 240 gld. s 5% interesi, potem v varstvo stroškov za pobotnico, stroškov pri hojah k eksekutivnim prodajam in k oglasbam, katere stroške tudi prevzamem, dovoljujem (lastnost 6), da se sme na korist posojilcu Janezu Jesenko-tu vknjižiti:

a) zastavna pravica pri mojem posestvu, vloga, št. 19, davčne občine Malenski Vrh (lastnost 5) in

b) nadzastavna pravica na mojo pri posestvu Janeza Široka, vloga, št. 247, davčne občine Malenski Vrh, iz dolžnega pisma od 5. julija 1862 vknjiženo tirjatev v znesku 200 gold. (lastnost 5).

Na Vovči dne 2. septembra 1879 (lastnost 4.)

Legalizirani (lastnost 7) podpis
Štefana Ferlana.

Pri prvem pismu zastavilo se je posestvo, tu pa posestvo in vknjižena tirjatev; dovolil se je tukaj tudi tako imenovani „superintabulacijon“.

Navadna kupna pogodba napravila bi se takole:

K u p n o p i s m o,

katero sta dogovorila danes Tine Mejač, posestnik v Gabrovem, hš.-št. 12, po domače Selar, kot prodajalec (l a s t n o s t 3) na eni strani, na drugi strani pa Martin Narobe, posestnik v Brodéh, hš.-št. 30, po domače Lucnar, kot kupec.

1. Tine Mejač proda, in Martin Narobe kupi v Gabrovem pod hš.-št. 4 ležeče posestvo, kakor to stoji in leži. Prodajalec ob enem dovoljuje (l a s t n o s t 6), da se sme prodano posestvo pod vlogo št. 11, davčne občine Gabrovo (l a s t n o s t 5) na ime kupca v zemljiščni knjigi prepisati.

2. Kupna cena dogovorila se je na 2000 gld. berem dva tisoč goldinarjev av. velj. Na račun te kupne cene plačal se je danes znesek 1000 gld. (tisoč goldinarjev), katerih prejem prodajalec enkrat za vselej z podpisom tega pisma potrdi. Ostalih 1000 gld. plačal bo kupec po preteku treh mesecev od danes naprej ter bode od njih do poplačanja dajal 5% (pet) obresti.

3. Prodajalec je porok za to, da na prodanem posestvu nikaka bremena vknjižena niso. Izročitev posestva se je že izvršila, v podobi izvrši se s podpisom tega pisma še enkrat. Davke prevzame kupec takoj z današnjim dnevom. Vse stroške tega pisma, prepisa v javni knjigi, kakor tudi procente plača kupec.

4. Pogodnika odpovesta se pravici zavoljo nadpolovične poškodbe.

V Gabrovem dne 3. avgusta 1881.

Legalizirani podpis Tineta Mejača.

Podpis kupca.

O legalizaciji pozneje. Konečno še obrazec k odstopnemu pismu ali cesiji.

O d s t o p n o p i s m o.

Jaz, Miha Simšič, posestnik na Mlakah, hš.-št. 1, po domače Smolar, sem Janezu Tomincu, posestniku iz Brega, hš.-št. 15, po domače Strevcu, dne 20. januarja 1881 posodil 350 gld. To posojilo je na podlagi dolžnega pisma od 20. ja-

nuvarja 1881 pri posestvu, vloga št. 2, davčne občine Mlaka na mojo korist vknjiženo.

Ker mi je Luka Vidic, posestnik na Mlakah hiš.-št. 5, po domače Hribar mesto dolžnika, Janeza Tominca, poplačal teh 350 gld. in 5% interese od 20. januarja 1882, odstopujem mu svoje posojilo v znesku 350 gld. (berem tristo petdeset goldinarjev) s 5% obrestmi, od 20. januarja 1882 naprej tekočimi, v popolno in nepremakljivo last, ter dovoljujem, da se na podlagi tega odstopnega pisma pri posestvu, vloga št. 2, davčne občine Mlaka vknjiži na korist Luku Vidic-u prenos zastavne pravice, katera je sedaj ondi na mojo korist iz dolžnega pisma od 20. januarja 1881 v varstvo 350 gld. s pripadki vknjižena.

Na Mlakah, dne 1. januarja 1883.

Legalizirani podpis Miha Simšiča.

To so izgledi, o pismih, ki se največkrat nahajajo v življenji. Kadar stvar ni prevažna, lahko se dotično pismo doma napravi, če človek le pisati umé. Zavoljo najmanjšegu kupa, posojila ali cesijona pač ni treba vselej k advokatu ali notarju letati. Napravi naj se doma, kar se toliko lažje zgodi, ker se iz vsake pratike brez težave poizve, kak da ima kolek biti za to ali ono pismo. Kolek ravna se po znesku; pri kupnih pismih pa znaša 50 kr., a prepis pisma mora se še posebej davkariji predložiti, da se določi procenta. Vse se napravi doma; edina stvar, ki se doma napraviti ne da, je „legalizacija“ ali kakor ljudstvo pravi „legaliziranje“.

O legalizacijah.

Legalizacija je notarsko ali pa sodniško potrjenje, da je ta ali ta osoba gotovo pismo v resnici podpisala ali podkrižala. Pri nas legalizirajo podpise notarji in sodnije. Pri sodniji je ceneje. Živi pa mnenje, da smejo stranke samo pred notarjem legalizirati, če stanuje tak v mestu, kjer je sodnija. Misli se tedaj, da so sodnije k legalizaciji samo takrat primorane, če ni notarja v kraji, kjer je sodnija. To mnenje je napačno, ter se je vkoreninilo vsled tega, ker so sodnije v tistih krajih, kjer je bil vmeščen notar, stranke odganjale, ter k notarju pojale, češ da je le-ta za legalizacijo in da sodnije za take reči časa nemajo. Vsled tega nepostavnega obnašanja sodnij izdalo je sodnijsko ministerstvo dne 15. februarja 1872 naredbo, s katero se na tem mestu pečati moramo. Sodnijski

minister razlaga sodnijam v ti naredbi, da stvar ni brez pomena, če se pred sodnijami več kot mogoče legalizira, ker se s tem ravno poviša pripravnost zemljiščno-knjižnega opravka. Sodnije so vsled omenjene naredbe zavezane, stranke, ki se zarad legalizacij oglašajo, z največjo prijaznostjo sprejemati; in to vsak dan v tednu, in čisto neopravičeno bi bilo, če bi se za sprejemo legalizacij kakor pri tožbah določili samo gotovi dnevi v tednu. Iz vsega tega sledi:

1. da sme vsakdo k sodnji priti, ter od nje legalizacijo podpisa zahtevati;

2. da ne sme sodnija pri tem nikoga k notarju zapoditi; in

3. da morajo sodnije legalizacije vsak dan v tednu sprejemati.

Določeno je še celo, da ima sodnija stranke, ki so od dalje prišle, najprej sprejeti, da je potem strankam mogoče, še ob pravem času pot proti domu nastopiti.

Ker imajo sodnije tako ostre ukaze, ne napravlja tedaj legalizacija pred sodnijo nikacih težav in če bi se kje ta ali oni uradnik vstavljal, ga bode primerna pritožba v naglici spokorila. Kdor si je tedaj napravil pismo po zgorejšnjih obrazcih, da ga lahko brez sitnosti legalizirati po sodnji. Kako mu je postopati pri tem? Doma si napravi pismo. Smé ga koj doma podpisati, a bolje bo, če ga podpiše še le pri sodnji. Vzame toraj čedno spisano pismo, ter se poda ž njim v sodnijo. Paziti ima pred vsem na to, ali je sodnji osobno znan ali ne. Kdor je toraj pri sodnji osobno znan, poda se k sodnji, podpiše tam pismo, ter prosi, da se mu naj podpis legalizira. Dobro, odgovorilo se mu bo, tebe tako osobno poznamo! Napravil se bo zapisnik, in na pismo samo zapisalo se bode nekaj vrstic, v katerih je brati, „da je sodnji osobno znani N. N. resnično podpisal to pismo“. Spodaj pritisnjen je sodniški pečat in podpisan je uradnik sodnije. S tem je pismo dovršeno in v tisto obliko postavljeno, da se lahko prikaže v javni knjigi.

Sicer je pri vsaki sodnji velika množica prebivalcev v sodniškem okraji osobno znana. Kdor pa vendar ni osobno znan, pripeljati ima sabo dve priči, ki jih sodnija osobno pozna, in ki njega poznate. Take priče dobe se brez težave v mestu samem, kjer je sodnija, in nespametno bi bilo, ji od doma vlačiti. Ti priči pred sodnijo pričate, da je osoba, ki legalizacijo zahteva, v resnici tista, o kateri pismo govori in katera ima pismo podpisati. V drugem izvrši se pa

legalizacija isto tako kakor poprej pri osebah, sodnji znanih. Kdor notarju ni osebno znan, ima mu tudi ti priči pripeljati, tako da legalizacija pred sodnijo tudi za ta slučaj še vedno ceneja ostane.

Navada živi, da se za vsako pismo, ki naj bi se napravilo, privlečeta dva moža sabo, ki naj bi pismo kot priči podpisala. Meni se namreč, da se ima vsako pismo po strankah in še posebej po dveh pričah podpisati. Ali zapomni naj se, da pri pismih, ki se tako ali tako legalizirati morajo, ni treba nikacih prič, ki bi pismo podpisale. Človek potrebuje samo tedaj prič, če ga pri sodnji ali pri notarju osebno ne poznajo, ti priči pa ne podpisete pisma, temuč samo legalizacijski protokol.

Vpraša se, kateri podpisi se imajo legalizirati? Legalizirati se ima samo podpis tiste osebe, ki je v pismu dala dovoljenje, da se smejo njene pravice ali skrečiti, obremeniti, pokončati ali pa na drugo osebo prenesti. To se pravi: legalizirati se mora a) pri dolžnih pismih podpis dolžnika; b) pri kupnih pismih podpis prodajalca; c) pri odstopnih pismih podpis odstopnika in d) pri pobotnicah podpis plačane ga upnika.

O pričah, ki naj bi pred sodnijo potrdile, da je ta ali ta osoba resnično tista, ki ima pismo podpisati, veljajo še sledeči zavkazi: Te priče morajo vsaj 20 let stare, ter sodniku osebno znane biti. Dve priči ste vselej potrebni, jedna je lahko tudi ženska, obe ženski pa ne smete biti. Predstoječe naj vsak, ki hoče pred sodnijo, kateri osebno ni poznan, kaj legalizirati, dobro premisli, da ne bo nepotrebnih ali nesposobnih prič s sabo jemal.

Če je pa človek pri sodnji osebno poznan, potem mu ni treba prič sabo jemati, ker ne velja več zapoved, da bi tudi legalizirano pismo še dve priči posebej podpisati morale.

Legalizacija je tedaj zadnji kamen k pismu, katero je namenjeno za zemljiščno knjigo. Kakor hitro so podpisi legalizirani, potem je pismo zvršeno, ter ima tisto obliko, ki jo zakon zahteva. Sedaj nastane vprašanje, kako naj se pismo v javno knjigo spravi. Pot, po kateri se dospé k zemljiščni knjigi in k sodnji sploh, je „prošnja“. Brez prošnje sodnije ničesar ne storé in ničesar storiti zavezane niso. Sevé, da se na tem mestu nikakor ne svetuje, da bi priprosto ljudstvo samo napravljalo prošnje za javno knjigo; ker tudi za té (prošnje) veljajo strogi predpisi in prav lahko se pripeti, da se odbije pismo, samo ob sebi v redu, če pa se je prošnja na-

pačno napravila. Zemljiščno - knjižne prošnje naj napravljajo samo tisti, ki so o njih dosti podučeni, ki vedo, kaj pišejo. Kdor pa tega ne vé, poda naj se v sodnijo, kjer mu napravijo prošnjo, ne da bi zunaj koleka kaj plačati moral. Za vodilo naj se toraj ima: Prošnje, namenjene za zemljiščno knjigo, naj se napravljajo ali po advokatu in notarju ali pa po sodniji sami. Prošnjo napraviti je namreč skoraj vselej težavniši kot pismo, in mnogo jih je, ki so v stanu za silo sestaviti veljavno pismo, ki pa nikakor niso zmožni, spisati tudi dotične prošnje. Resnično je, da sodnije po Slovenskem leto za letom prejemajo povoden nepravilnih zemljiščno-knjižnih prošenj, katere morajo se odbiti, ker niso v soglasju z zakonom. Kaj je nasledek? Nasledek je izguba in kazni gledé kolekov. Dosti jih je, ki si mislijo, čemu bom hodil v sodnijo ali k dragemu advokatu, raje napišem sam par vrstic, ter jih z veljavnim pismom pošljem sodniji, katera bo iz priloženega pisma že razvidela, kaj ji je storiti. Sodnija takim možem vrstice nemudoma povrne z dostavkom, da se ima napraviti pravilna prošnja. Čez nekaj tednov oglasi se pa tudi davkarski sluga, ter prinese plačilni vkaž, na 3 ali 4 gold. se glaseč, in to zavoljo tega, ker tiste „vrstice“ še kolekovane niso bile. Pri tem zamudili smo vsaj mesec dni, in v teku tega meseca prišel je pred nas vsakdo, ki je prinesel k javni knjigi pravilno prošnjo.

Obilo je še priprostega naroda, ki živi v veri, da je zemljišče, na katero se je kaj posodilo, od tedaj zastavljeno, ko se je pismo podpisalo. Ta vera je otročja, ali vendar živi. Resnica pa je, da se zastava kakega zemljišča še le s tistim dnevom prične, ko se je prošnja pri sodniji vložila. Vzemimo si izgled: Sosed A dolžan mi je 400 gld. Napravil mi je dolžno pismo, ter mi v varnost posojila zastavil svoj grunt. Recimo, da se je pismo napravilo in podpisalo dne 14. maja 1883. Če bi jaz pismo sedaj spravil, ter menil, da mi je sosedov grunt, ker je dolžno pismo podpisano in legalizirano, tudi že zastavljen, prevaril bi se, ker zastava toliko časa ne stopi v moč, dokler ni prišlo dolžno pismo v javno knjigo. Vložiti moram tedaj prošnjo. Če je ta prošnja prav skovana, potem prične se zastava grunta z dnevom, ko se je prošnja pri sodniji vložila, ali kakor pravijo prezentirala. Zavoljo tega se pri sodniji na vsako prošnjo vestno zapiše, kateri dan se je vložila. Kadar je pravilno sestavljena prošnja pri sodniji vložena, potem je v redu vse. Dan vložitve je odločilen. Sedaj si pa lahko mislite, koliko je

na tem ležeče, da je prošnja vložena, in da je pravilno sestavljena. Jaz sem svoje zgorejšnje dolžno pismo, iz katerega mi sosed dolžuje 400 gld., z napačno sestavljeno prošnjo dne 15. maja 1883 pri sodnji vložil. Sodnja prvi hip vsako še tako pokvarjeno prošnjo sprejmé, in tudi moja prošnja se je sprejela, ter se na njo vestno zapisalo, kateri dan se je vložila. Čez mesec dni dobim pa odgovor, da se mi prošnja odbije, ker ni prav narejena. Pri odbiti prošnji pa velja, kakor bi nikdar vložena ne bila. Prošnja se mi je odbila z ukazom, da naj vložim novo, pravilno sestavljeno prošnjo. Ali sosed je med tem pridno dolgove delal. Tako je dne 15. junija 1883 izposodil pri osebi B 600 gld. Napravilo se je takoj 15. junija 1883 dolžno pismo, ter se s pravilno sestavljeno prošnjo oddalo javni knjigi. B-ju je tedaj grunt od 15. junija 1883 naprej veljavno zastavljen. Če jaz dobro prošnjo vložim, pridem za njega, ker zastava teče od dneva, ko se je prav sestavljena prošnja vložila. Z eno besedo slabo napravljena prošnja nema nikacega vspeha, in dokler taka prošnja pri sodnji leži, pride ji vsaka intabulacija naprej, če se je za njo poprosilo, kakor je predpisano. Če je lastnik svoje posestvo med tem časom prodal, pripeti se mi morda, da staknem pozneje, dospevši s pravilno prošnjo, pri zastavljenem gruntu čisto nepoznanega lastnika. In s svojim pismom še celo v javno knjigo ne morem, katera nezgoda bi se mi gotovo ne bila pripetila, če bi bil takoj vložil dobro prošnjo. Ker sem s slabo prošnjo šušmaril, potekel je čas, in med tem je prišel „na urbar“ človek, ki mi niti vinarja dolžan ni. Lahko sodite sedaj, o velikem pomenu, ki ga imajo prošnje za zemljiščno knjigo. Važno, prevažno je, da so te prošnje tako, kakor postava zahteva in predpisuje, napravljene. Zavoljo tega, naj se zemljiščno-knjižne prošnje ne napravljajo doma, temuč pri advokatu ali pa pri sodnji sami. Skušnja kaže, da so se do sedaj te prošnje rade na lastno pest napravljale in prepričani smo, da se ta bolezen tudi v prihodnje med narodom ne bode dala zatreti. Tudi v prihodnje sprejemale bodo slovenske sodnije po kmečki roki pisane zemljiščno-knjižne prošnje, ter jih odbijati morale. Poduk je težak, ali nemogoč ni. Zategadelj mora tudi „Slov. Pravnik“ spregovoriti besedo

o zemljiščno-knjižnih prošnjah.

Prosti narod, trudeč se s temi prošnjami, ne ve *a)* kako naj se napravljajo in *b)* tudi ne, kako naj se kolekujejo. Iz dvojnega tega stališča nam je toraj obravnavati o ti tvarini.

Kako naj se napravljajo prošnje za zemljiščno knjigo? Zakon ima o tem jasna določila, katera se morajo pri vsaki prošnji izpolniti, če ne, se bode odbila. Na prvem mestu se vpraša, pri kateri sodnji imajo se vlagati zemljiščno-knjižne prošnje? O tožbah se vé, da se imajo vlagati pri tisti sodnji, pod katero ima toženi redno in stalno svoje prebivališče, navadno svoje stanovanje. Če bi se z našimi prošnjami po tem načelu ravnalo, prišle bi dostikrat pred napačno sodnijo. Recimo, da je A. posodil B.-ju 100 gld. B. zastavil je svoje posestvo, ki je vpisano v javni knjigi loške sodnije. A. in B. pa prebivata oba v okraju kranjske sodnije. Ali se bode smela prošnja v Kranju vložiti? Ne. Če bi bilo kaj enacega pripuščeno, morala bi kranjska sodnija spise sodnji v Loki odstopiti, in potratilo bi se po nepotrebem nekoliko drazege časa. Ker pa je v zemljiščno-knjižnih zadevah čas v resnici drag, razvidno je samo ob sebi, kako napačno bi bilo, če bi sodnija, pri kateri se nahaja dotična javna knjiga, ne dobila takoj prošnje v roke. Zavoljo tega izgovorilo se je v postavi načelo, da se morajo zemljiščno-knjižne prošnje pri tisti sodnji vlagati, kjer se nahaja zemljiščna knjiga o zemljišči, na katero naj se kaj vknjiži. Določene so pač nekatere izjeme, ali za nas so brez pomena.

Sedaj smo dobilo sodnijo, pri kateri se imajo vlagati prošnje. Nastane pa vprašanje, kdo da sme vlagati take prošnje? Odgovor: Vsak naj sam za svoje pravice skrbi; kdor tedaj hoče, da se mu ta ali ona pravica v javni knjigi zavaruje, mora za to sam prositi. Zemljiščno-knjižne prošnje vlagati se imajo po osebah, za katere naj se kaj vknjiži, torej po opravičenih, če se smemo tako izraziti. Kdor je denar posodil, ima prošnjo za intabulacijo sam napraviti, dolžnik sme le tedaj prositi, če je v dolžnem pismu jasno izrečeno, da sme tudi dolžnik za intabulacijo upniku v korist prositi. Kadar se je zemljišče prodalo, napraviti ima kupec prošnjo za svoj prepis, in kadar se je napravil cesijon, mora zopet tisti, ki je dolg prevzel, prošnjo za prenos vložiti. Z eno besedo: zemljiščne knjižne prošnje podajati se imajo sodnijam po osebah, ki si bodo vsled prošnje v javni knjigi pridobile to ali ono pravico.

V kaki obliki vlagajo se zemljiščno-knjižne prošnje? Pri sodnijah na deželi vložiti se imajo ali pismeno, ali pa po zapisniku, to se pravi: dajo se na protokol, kakor se ljudstvo izrazuje. Okrajne sodnije so zavezane vsako zemljiščno-knjižno

prošnja sprejeti v zapisnik. Kdor ima toraj pismo, katero bi rad vknjižiti dal, ni mu treba drugega, nego, da se pri svoji sodnji oglasi ter svoje pismo predloži z zahtevo, da naj se napravi zapisnik, v katerem se prošnja za intabulacijo izreče. Plačal bo samo koleke, vsako drugo plačevanje je nepostavno in če bi se zahtevalo, ga dati ni zavezan. Še jednokrat se priporoča, da naj priprosti narod zemljiščno - knjižne svoje prošnje na protokol ali zapisnik daje, mesto da jih sam kuje in pači. Ker so pa pri okrožnih in deželnih sodnijah protokolarične prošnje prepovedane, in ker naši kmetje stvar rajši pismeno pokvarijo, mesto da bi se podali v sodnijo, zavezani smo tudi o pismenih zemljiščno - knjižnih prošnjah razpravo pisati.

Pismene prošnje, kar se umé samo ob sebi, ne napravljajo se v sodnji, temuč doma, ter se potem kakor vsako drugo pismo po pošti na sodnijo odpravijo. Pri teh prošnjah so priloge glavne važnosti, ker ravno one odločujejo o ugodni ali neugodni rešitvi. Dejali smo, da se dospe v javno knjigo samo tedaj, če se ima v rokah pravilno napravljeno pismo. Ako napravim pismeno prošnjo, moram jej svoje pismo, naj je že dolžno pismo, kupno pismo i. t. d., priložiti; pismo postane toraj priloga pismeni zemljiščno-knjižni prošnji. O teh prilogah velja zapoved, da se imajo prošnji vselej v izvorniku ali originalu priložiti. To se pravi: prošnji se ima priložiti pravo pismo, ki se je napravilo pred notarjem ali pred sodnijo, ki nosi prave, legalizirane podpise strank. To pravo pismo imenuje se izvornik ali original. Naglašati, da se mora prošnji pridejati pravo ali izvorno pismo, ni tako nepotrebno, kakor bi se menilo prvi hip. Živé namreč osebe med prostim ljudstvom, ki pravih svojih pisem nikakor iz rok dajati nočejo, v strahu, da jih kdo vkrade, da se izgubé, ponaredé i. t. d. Pripeti se ne premalokrat, da ti čudni možje k sodnji zemljiščno-knjižne prošnje prinašajo, katerim priložili so samo prepis pravega pisma, pravo pismo pa so doma pustili, češ, saj jim bo sodnija tako verjela, da nikogar goljufati nočejo, in da je pravo pismo popolnoma tako, kakor prepis, ležeč pri prošnji. Da se mora taka prošnja takoj odbiti, je jasno. Sodnija je dolžna zahtevati, da se ji predloži pravo izvorno pismo, da je ravno po pregledu tega izvirnega pisma razsoditi v stanu, je li pismo prav napravljeno in so li izpolnjeni vsi pogoji, pod katerimi se ima ta ali ona vknjižba dovoliti. Pisma morajo se po tem takem v originalu zemljiščno-knjižnim prošnjam prilagati; če se priloži samo prepis, pravo pismo pa doma ob-

drži, zavrnila se bo prošnja. Vendar dobé se slučaji, da se smé prošnji priložiti samo prepis pravega pisma. Zgodi se namreč, da leži pismo že v aktih pri sodniji, ali pa, da sem ga že priložil drugi prošnji, katere mi sodnija še ni rešila. Recimo, da sta mi zakonska A. in B. napravila dolžno pismo. Mož zastavil mi je svoje posestvo, žena pa doto, na tem posestvu zavarovano. S prvega si mislim, da mi zadostuje, če se vknjižim samo na njegovo zemljišče. Napravim toraj prošnjo za vknjižbo pri zemljišči. Tej prošnji priložiti sem moral pravo dolžno pismo. Še prej kot je rešena moja prošnja, nastale so razmere, vsled katerih se mi previdno zdi, da se superintabuliram tudi na doto. Kaj početi? Dveh pisem nemam. Pravo in edino pismo leži že tako pri sodniji in sicer pri prvi moji prošnji. Originala ne moram podvojiti. Tu zadostuje prepis. Pri sodniji ležeče pismo dam toraj prepisati, in ta prepis priložim drugi prošnji. Leži tedaj pravo izvirno pismo pri sodniji v aktih, ali je prošnji, ki se po ravno tej sodniji še ni rešila, priloženo, potem naj se prošnji in oziroma drugi prošnji priloži samo prepis pravega pisma, ter pove, v katerem aktu ali pri kateri šene rešeni prošnji se nahaja pravo pismo pred to sodnijo.

Zgodi se tudi, da leži izvirno moje pismo pri kaki drugi oblastniji, ki ga sama potrebuje, ter ga mi takoj povrniti ne more. Vzemimo, da sta mi zakonska A. in B. napravila skupno dolžno pismo. A. dolžan mi je 100, B. pa 200 gld. Mož zastavil mi je svoje v okraju loškem ležeče posestvo, žena pa posestvo, spadajoče pod kranjski okraj. Prošnjo za vknjižbo vložim najprej pri loški sodniji, ker bi rad tirjatev pri A-ju v znesku 100 gld. najprej zavaroval. Tej prošnji priložiti sem moral pravo dolžno pismo, ki pa obseza tudi izjavo žene, ker se je ravno za oba dolžnika napravilo eno in isto dolžno pismo.

Ko ta prošnja še pred sodnijo v Loku leži, nastane nevarnost glede B-jinega posestva. Čujem, da ima B. obilo upnikov, ki hočejo po njenem posestvu poseči. Kaj mi je početi? Moje pismo nahaja se pri loški sodniji in ta ga mi vrniti noče, ker ga bode pri rešitvi moje prošnje potrebovala. Prošnjo proti B. vložiti se mora pri sodniji v Kranji, kjer je javna knjiga za zastavljeno posestvo. V tem slučaju dobiti moram pri loški sodniji prepis mojega pisma, ali sodnija ima mi na prepisu potrditi, da se od besede do besede vjema z izvirnim pismom, ki v aktih loške sodnije leži.

S takim sodniškim potrdilom prevedeni prepisi imenujejo se „vidimirani prepisi“. V zgorejšnem slučaju, ko leži pismo pri eni in tisti sodnji, zadostuje samo prepis, tu pa, ko leži pismo pri tuji sodnji, priložiti moram vidimiran prepis. Ako se toraj pravo originalno pismo ne more priložiti prošnji, ker se nahaja v aktih tuje sodnije ali oblastnije, pri kateri oblastniji originalno pismo leži, priložiti se ima vidimiran prepis. A tudi potem še ni vse v redu. Sodnija v Kranji bo mojo prošnjo sprejela, a vzkazala mi bo tudi, da moram pravo izvirno pismo v tem ali tem času donesti. Če v določenem obroku — ki pa se na prošnjo zopet podaljša — pravega pisma prinesel nisem, odbije se mi prošnja, če pa pismo donesem, velja stvar tako, kakor da je pismo že od pričetka prošnji priloženo bilo; to se pravi: zastava mi teče od dneva, ko sem prošnjo z vidimiranim prepisom vložil. Svetujemo pa, da se pri tacihih prilikah poišče advokat ali notar, ker je prav lahko mogoče, da se stvar vzlic vsemu poduku zavozi.

K prošnji se ima priložiti pravo izvirno pismo. S pismom samim pa stvar še tudi ni dognana. V pričetku tega dela razložili smo, da obstoji vsaka javna knjiga iz tako imenovane „glavne knjige“ in iz „knjige za pisma“. Od vsakega pisma, katero se je vknjižilo, obdrži se za zadnje omenjeno knjigo prepis, kateri prepis pa se ima že s prošnjo samo predložiti. Zahteva se namreč, da mora vsaka priloga k prošnji ne samo v izvirniku, temuč tudi v prepisu priložena biti; prepis ostane potem pri zemljiščni knjigi ter se vloži v „knjigo za pisma“. Ti prepisi oproščeni so koleka, ter bočemo pozneje pokazati, v kaki obliki se imajo prilagati. Toliko o prilogah.

Sedaj prestopimo k obsegu zemljiščno - knjižnih prošenj. Gledé tega obsega zapoveduje postava, da se ima v vsaki prošnji naznaniti: 1. sodnija, pri kateri se je vložila; 2. ime, priimek, stan in stanovanje prošnika in drugih oseb, ki imajo vednost prejeti o rešitvi prošnje; 3. posestvo, na katero naj se kaj vknjiži, in sicer tako, kakor je to posestvo v javni knjigi zaznamovano in 4. obseg tega, kar se ima vknjižiti. Ni toraj dosti, če bi se prosilo: slavna sodnija naj vknjiži te in te pravice pri posestvu, hš. - št. 4 na Vovči i. t. d.; prositi se ima: slavna sodnija naj vknjiži pri posestvu pod vlogo, št. . . davčne občine . . . i. t. d. Tudi bi ne zadostovalo prositi, da naj sodnija vknjiži to, kar se razvidi iz priloženega pisma. V prošnji sami stati imajo besede, ki naj bi se vknjižile. Prosi naj se toraj: slavna sodnija naj vknjiži za-

stavno pravico v varstvo posojila i. t. d. Z eno besedo v prošnji ima se natanjko izreči, kaj se ima vknjižiti ali intabulirati, in to s tistimi besedami, ki se potem prepisejo v javno knjigo. Na tem mestu omenjati moramo oseb, ki imajo vednost prejeti o prošnih zemljiščno-knjižnih rešitvah. Če vložim prošnjo, mi pride na dom odlok, ali kakor se pravi grdo po nemškem pokvarjeno „pešajd“. Ta odlok se dostavi: 1. meni, ki sem prosil; 2. tistemu, na čegar posestvo se je kaj vknjižilo in 3. tistemu, ki so se mu vsled vknjižbe skrčile, izbrisale ali na drugega prenesle poprej njegove pravice. Ako poprosim za tako imenovano superintabulacijo, potem mora o rešitvi moje prošnje vednost prejeti ne samo tisti, na katerega tirjatev sem jaz s superintabulacijo stopil, temuč tudi lastnik posestva samega.

V kolikih spiskih se vlagajo zemljiščno-knjižne prošnje? Prošnja sama vložiti se ima v enem spisku. Spiše se toraj samo enkrat, in stvar ni taka, kakor na primeru pri tožbah, kjer se morata dva spiska predložiti. Prošnja sama ostane potem v javni knjigi; odlok se pa izda na tako zvanih „rubrikah“, o katerih bo pozneje govorica. Kolikor oseb ima vednost dobiti, toliko rubrik se ima prošnji pridejati.

Časih se primeri, da ima človek več pisem v rokah, ki bi vse rad spravil v javno knjigo. Vpraša se, ali sme napraviti samo eno prošnjo, ali pa mora napraviti za vsako pismo posebno prošnjo. Tudi to vprašanje rešeno je v zakonu, ki dopušča samo eno prošnjo v naslednjih slučajih:

a) če naj se na podlagi enega in istega pisma več pravic pri enem ali pa tudi pri različnih posestvih vknjiži;

b) če naj se ena in ista pravica pri več posestvih vknjiži; in

c) če naj se več pravic pri enem in istem posestvu vknjiži. V teh treh slučajih dovoljena je samo ena prošnja. Ali se predloži samo eno pismo, ki naj se na več mestih vknjiži, ali pa se suče stvar okrog ene same pravice, ki naj se pri različnih posestvih vknjiži, ali je pa konečno samo eno posestvo, pri katerem naj se več pravic vknjiži. Ako sta mi zakonska A. in B. napravila skupno dolžno pismo, v katerem mi je mož zastavil svoje posestvo, žena pa na tem posestvu zavarovano doto, ni mi treba napravljati dveh prošenj: za posestvo posebej in za doto tudi posebej. Z eno prošnjo da se izvršiti vknjižba in tudi nadvknjižba, ker je ravno eno samo pismo pričujoče. Drugi slučaj: A zastavil mi je za 300 gold. posojila tri svoja samostalna posestva. Tudi tu ni treba na-

pravljati treh prošenj, za vsako zemljišče posebej; z eno samo prošnjo se opravi vse. Zadnji slučaj je ta, da naj se pri enem in tistem posestvu več pravic vknjiži. Dolžnik A. izročil mi je tri dolžna pisma, ki bi jih rad pri njegovem posestvu vknjižil. Nepotrebno bi bilo, če bi se napravila za vsako pismo posebna prošnja; tudi tu opravi ena sama prošnja vse.

V vsakem drugem slučaju pa se mora za vsako vknjižbo spisati potrebna prošnja. Na primeru: Dolžujejo mi A, B in C vsak po 150 gold., vsak mi je napravil dolžno pismo, ter mi zastavil svoje posestvo. Te tri posestva vpisana so v javni knjigi pri eni in tisti okrajni sodniji. Ali vendar ne smem z eno samo prošnjo vseh treh dolžnih pisem pred sodnijo prinesiti; za vsako dolžno pismo treba bode posebne prošnje, ker naj bi se tu na podlagi več pisem več pravic pri različnih posestvih vknjižilo. — Konečno naj še enkrat na kratko naštejemo vse lastnosti, ki jih mora imeti vsaka zemljiščno-knjižna prošnja, če hoče dobro sprejeta biti pri javni knjigi. Vsaka taka prošnja mora se:

1. vložiti pri pristojni sodniji, to je pri sodniji, kjer se nahaja javna knjiga o posestvu, na katero naj bi se kaj vknjižilo;

2. vložiti po osebi, ki je h temu opravičena, to je samo po tisti osebi, kateri v korist naj bi se prošena intabulacija izvršila;

3. vložiti ali pismeno ali ustmeno; vselej pa se imajo pisma, iz katerih izvira pravica, ki naj bi se vknjižila, v izvirniku priložiti. Dalje se mora pri vsaki taki prošnji

4. od vsake njene priloge priložiti še posebej prepis, ki se vloži v „knjigo za pisma“;

5. imenovati sodnijo, pri kateri se je prošnja vložila;

6. navesti imena, priimke, stan in stanovanje oseb, ki imajo o rešitvi vednost prejeti;

7. v vsaki prošnji mora se posestvo, na katero naj se kaj vknjiži, tako zaznamovati, kakor je zaznamovano v javni knjigi sami;

8. vsaka prošnja mora natanjko izreči, česar naj se vknjiži;

9. vsaka prošnja vložiti se ima samo v enem spisku, toraj samo enkrat;

10. za vsako osebo, ki ima vednost dobiti, priloži se naj posebna „rubrika“.

O zemljiščno-knjižnih prošnjah dejali smo, da priprosti narod ne vé, kako naj se napravljajo, in tudi ne, kako naj se kolekujejo. Vprašanje, kako naj se prošnje napravljajo, rešili smo z dosedanjo razpravo. Tu nam je spregovoriti:

O kolekovanji zemljiščno - knjižnih prošenj.

Kolekovanje pomenljivo je zavoljo tega, ker se v slučajih, če se ni pravi kolek na prošnjo pritisnil, odmeri kazen, katera je kmalo precej občutna. Neobhodno je toraj, da vemo, kako se imajo kolekovati zemljiščno - knjižne prošnje. Da se dobi pravi kolek, mora se pretehtati vrednost pravice, ki naj se vknjiži. Pri kupčijah izrečena je ta vrednost v kupni ceni, pri dolžnih pismih v znesku posojila, pri cesijah v znesku, ki se je odstopil. Če hočem spraviti na primeru kupno pogodbo, dolžno pismo ali cesijon v javno knjigo, ter bi rad izvedel, kak da ima kolek biti pri dotični prošnji, vprašati se moram pred vsem, kako visoka je kupna cena, kako visoko posojilo, in kako visok odstopljeni znesek. Po teh zneskih ravna se kolek. Ako kupna cena, posojilo ali odstopljeni znesek ne presega 50 gold. (to je od enega do petdesetih gold.), kolekovati se ima prošnja s 36 krajcarji; kadar pa kupna cena, posojilo ali odstopljeni znesek presega 50 gold. — vendar pa ne 100 gold. (to je od 51 do 100 gold.), znaša kolek 75 krajcarjev, in kadar je konečno kupna cena, posojilo ali odstopljeni znesek višji od 100 gold. (to je kadar znaša 101, i. t. d.), porabiti se ima kolek 1 gl. 50 kr. Pri tem naj se zapomni, da je odločilna že tudi polovica krajcarja; pri znesku 50 gold. $\frac{1}{2}$ kr. porabiti se že mora kolek 75 kr. Z eno besedo: Kadar ne znaša vrednost pravice, ki naj se vknjiži, več kot 50 gold., porabiti se ima pri zemljiščno - knjižni prošnji kolek 36 kr.; kadar znaša več kot 50 gold., porabiti se ima kolek 75 kr.; in kadar znaša ta vrednost več kot 100 gold., porabiti se ima kolek 1 gold. 50 kr. Rubrike kolekujejo se v slučajih, ko se je porabil pri prošnji samo kolek 36 kr. z 10 kr.; pri vsakem drugem slučaju pa se ima dejati na rubriko kolek 15 kraje.

S kolekovanjem pa še ni vse doseženo. Kadar naj se vknjiži posojilo ali odstop, tedaj mora se od zneska, ki naj bi se vknjižil ali prenesel in je višji od 100 gold., plačati tudi tako imenovana „pristojbina za vknjižbo“. Ta pristojbina, če ne znaša več kot 5 gold., mora se takoj s prošnjo v kolekih, ki so v posebnem papirju zaviti, na javno knjigo odposlati. Preračuni se pa takole: Vzeti se ima kapital, ki naj bi se vknjižil. Če se vknjižijo tudi interesi od gotovega dneva, potem se imajo tudi interesi, ki so natekli do vložitve prošnje, h kapitalu pribiti; isto tako tudi stroški, za katere

naj bi se vknjižil „najvišji znesek“. Vse to se pošteje, in svota, ki se dobi potem, povišati se ima na okrogli znesek, ki se da deliti s številko 20. Izgled nam bo stvar, ki ni tako grozna, kakor bi se prvi hip menilo, pojasnil.

Dne 20. januarja 1883 sem prosil, da bi se mi vknjižilo posojilo v znesku 250 gold. 5% interesi od 20. januarja 1882, in stroški za pobotnico v najvišjem znesku 10 gold. Vzeti imam toraj kapital 250 gold., zastani interesi za eno leto 12 gold. 50 kr. in pa stroške za pobotnico 10 gold., toraj 250 gold. + 12 gold. 50 kr. + 10 gold.; kar znese 272 gold. 50 kr. Od tega zneska se mora sedaj preračuniti „pristojbina za vknjižbo“. Najprej obokrogeliti ga imam tako, da se bo delil po številki 20, povišati ga moram na 280 gold., ker je od 272 gold. znesek 280 prvi, ki se po številki 20 deliti da. Od 280 gold. znaša pristojbina $\frac{1}{2}$ %, to je $280 : 2 = 140$. Če se ta znesek na goldinarje da, dobi se 1 gold. 40 kr. To je čista pristojbina, h kateri pa pride še 25% doklade, ki se dobi, če se $140 : 4 = 0.35$. Pristojbina za vknjižbo znaša toraj 1 gld. 40 kr. + 0 gld. 35 kr. = **1 gld. 75 kr.** Na kratko: Pristojbina za vknjižbo se slučaj za slučajem takole dobiva: „Vzame se kapital s pripadki, ter se poviša na okroglo svoto, ki se deliti da po številki 20. Ta okrogla svota deli se s številko 2, znesek ki se je vsled delitve dobil, pa se dene na goldinarje in krajcarje. K temu znesku pribijese še četrtidel njegasamega, kar potem da „pristojbino za vknjižbo“. Vzemimo izglede:

$$120 : 2 = 0.60; 0 \text{ gl. } 60 \text{ kr.} : 4 = 0.15 \quad ; 0.60 + 0.15 = 0 \text{ gl. } 75 \text{ kr.}$$

$$140 : 2 = 0.70; 0 \text{ „ } 70 \text{ „} : 4 = 0.17\frac{1}{2}; 0.70 + 0.17\frac{1}{2} = 0 \text{ „ } 87\frac{1}{2} \text{ „}$$

$$160 : 2 = 0.80; 0 \text{ „ } 80 \text{ „} : 4 = 0.20 \quad ; 0.80 + 0.20 = 1 \text{ „ } - \text{ „}$$

$$180 : 2 = 0.90; 0 \text{ „ } 90 \text{ „} : 4 = 0.22\frac{1}{2}; 0.90 + 0.22\frac{1}{2} = 1 \text{ „ } 12\frac{1}{2} \text{ „}$$

$$200 : 2 = 1.00; 1 \text{ „ } - \text{ „} : 4 = 0.25 \quad ; 1 + 0.25 = 1 \text{ „ } 25 \text{ „}$$

i. t. d. zmiraj 20 gold. več.

Manj od 120 gld. ne more biti, ker se za zneske, ki niso višji od 100 gold., ne plačuje „pristojbina za vknjižbo“. Od 800 gold. naprej je pristojbina višji od pet goldinarjev, potem se ne prilaga več v kolekih; priložiti se ima k prošnji ena rubrika več za davkarijo.

* * *

Sedaj naj k predstoječi razpravi pristavimo še nekaj izgledov, da se doseže večja jasnost. Poprej, govoreč o pismih, navedli smo nekaj pisem. Poglejmo najprej, kako bi se spravila ta pisma v javno knjigo. Najprej dolžno pismo od 2. aprila 1878, ki ga je izročil Janez Tominec Boštjanu Zadurniku. Za prošnjo odločili smo cel list, tako da se naj misli, da je ta list cela pola, ki se sploh pri prošnjah porabiti ima. Prošnja bi se glasila:

(Kolek 1 gld. 50 kr.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

1/. Na podlagi dolžnega pisma od 2. aprila 1878 1/. se prosi: Slavna c. kr. okrajna sodnija naj na podlagi dolžnega pisma od 2. aprila 1878 pri posestvu pod urb. št. 12, graščine Loške, v varstvo posojila 200 gold., s 6% obresti vknjižbo zastavne pravice na korist prošniku, Boštjanu Zadurniku, posestniku na Bukovem Vrhu, hiš.-št. 3, dovoliti ter izvršiti blagovoli.

O rešitvi naj se da vednost:

1. prošniku, ki naj se mu povrne original pod 1/.; in
2. Janezu Tomincu, posestniku na Bukovem Vrhu, hiš.-št. 2.

2/. Pristojbina za vknjižbo znaša 1 gold. 37 $\frac{1}{2}$ kr., ter je v kolekih priložena pod 2/.

Na Bukovem Vrhu 16. aprila 1878.

Boštjan Zadurnik.

Opombe: Ta prošnja spisati se ima na celo prvo stran, in če bi se ne izhajalo, prestopi se lahko na drugo stran. Vzeti se ima cela pola, ki ima kakor znano štiri strani. Zadnja četrta stran porabi se za „rubriko“.

Prošnjo vložiti ima Boštjan Zadurnik, ker se bo njemu na korist intabuliralo posojilo. Vednost o rešitvi dobi on sam in pa dolžnik Janez Tominec, drugih oseb, ki bi kaj govoriti imele, ni; zato priložiti se imate samo 2 rubriki.

Pristojbina za vknjižbo odmeriti se ima za 220 gold., ker je do 16. aprila 1878 že nekaj obresti nateklo.

O p o m b a. Misliti si imate, da pomenja ta list celo prošnjo, ki bi v resnici imela dva lista. To, kar je na zadnji strani pisanege, imenuje se rubrika. Kadar je prošnja spisana, vpogniti se ima po dolgem, po črti a - b tako, da se ti kaže, če vzameš prošnjo v roko, sama rubrika. No vsaj je že tako vsak videl to ali ono sodniško prošnjo, tako, da vé, kako izgledajo te prošnje.

Spisati se ima samo enkrat. Ali spisati se imate še tudi dve rubriki. Vzame se pol pole, se vpogne po dolgem, ter se potem spiše to, kar tukaj zraven berete. Taka polovica pole imenuje se rubrika. Tudi pri prošnji sami nahaja se rubrika; ali za vsako osebo, ki ima vednost dobiti, priloži se še posebej rubrika.

Rubrike imajo v tem slučaju 15 kr. koleka.

1 krat } kaj se to pravi?
2 rub. }

Odgovor: prošnja sama spiše se 1 krat, zraven nje pa se imate spisati še dve rubriki.

Ta list nam teraj predočuje zemljiščno-knjižno prošnjo. Kaj je s pri'ogami? Priložiti se ima dolžno pismo pod /. v originalu in tudi v prepisu za zemljiščno-knjižno zbirko pisem. Ta prepis izgleda takole:

a

Slavna c. kr. okrajna sodnija

v

Loki.

Boštjan Zadurnik, posestnik
na Bukovem Vrhju, hiš.-štev. 3

prosi

za vknjižbo zastavne pravice, pri posestvu pod urb. štev. 12, graščine Loške, zavoljo 200 gold.

Z /. v originalu in prepisu
2/. koleki 2 gold. 75 kr.

1 krat.

2 rub.

b

Tri prste prostora.

Dolžno pismo.

Jaz Janez Tominec, posestnik na Bukovem Vrh, hiš.-št. 2, po domače Volšar, potrjujem s tem pismom, da mi je danes Boštjan Zadurnik, posestnik na Bukovem Vrh, hiš.-št. 3, po domače Zadurnik znesek 200 gld., berem dvesto goldinarjev av. velj. kot posojilo odštel. Zavezujem se, da bom to posojilo posojilcu vsakdar po polletni napovedbi nazaj plačal, do tedaj pa vsako leto od danes naprej s šestimi od sto (6%) obrestil (činžal), ter te obresti konec vsakega leta, tako gotovo plačeval, da se sme sicer kapital brez vsake napovedbe takoj s tožbo iztirjati.

V varstvo tega posojila v znesku 200 gld. s 6% obrestmi dovoljujem, da se smé pri mojem posestvu pod urb. št. 12, graščine Loške, na podlagi tega dolžnega pisma vknjižiti zastavna pravica na korist Boštjanu Zadurniku.

Na Bukovem Vrh, dne 2. aprila 1878.

Janez Tominec.

Da je Janez Tominec, posestnik na Bukovem Vrh, hiš.-št. 2, tej sodnji osebno znan, to pismo resnično lastnoročno podpisal, se potrjuje.

C. kr. okrajna sodnija v Loki
4. aprila 1878.

N. N.

Sodnijski pečat.

okrajni sodnik.

Tri prste prostora.

Tako imajo izgledati vsi prepisi, za javno knjigo namenjeni. Za vsako pismo porabiti se ima cela pola, to pa, kar se je prepisalo, obdati se ima z okvirom, kakor vidite na prešnji strani.

Na kratko ponovim še enkrat vse. Kaj naj počne Boštjan Zadurnik, če hoče svoje dolžno pismo od 2. aprila 1878 v javno knjigo spraviti. Koliko potrebuje najprej papirja? Eno celo polo (pogelj) za prošnjo samo, eno polo (ki pa jo mora na dve polovici prerezati) za dve rubriki, in eno celo polo za prepis dolžnega pisma. Potreboval bode toraj tri pole papirja. Kadar je spisano, se stvar kolekuje. Koliko kolekov bo potreboval? Za prošnjo 1 gld. 50 kr.; za vsako rubriko 15 kr. Sedaj ostane še pristojbina za vknjižbo. Ta preračuni se tako-le: Kapital z nateklimi interesi znaša (na okroglo) 220. Če se ta znesek z 2 deli, dobi se 1 gld. 10 kr., h kateremu znesku pribije se še 25⁰/₁₀₀, ki so četrti del od 1 gld. 10 kr., kar znaša 0 gl. 27¹/₂ kr. Pristojbina za vknjižbo znaša tedaj 1 gl. 37¹/₂ kr. Boštjan Zadurnik potreboval bo po tem takem kolekov za 3 gld. 17¹/₂ kr. Kolek za 1 gld. 50 kr. prilepi se na prošnjo; koleka po 15 kr. pa na rubriki. Pristojbina v znesku 1 gld. 37¹/₂ kr. pa se ne smé na noben način prilepiti na prošnjo, ti koleki dejati se imajo v poseben zavitek, da se potem še le pri zemljiščni knjigi prilepijo na primerno mesto. Toliko v pojasnjenje, in upamo, da pismeno ni več mogoče povedati. Kdor po predstoječem izgledu ni kos napraviti dobre prošnje, ta naj sploh opusti poskuse, ter naj se raje poda k advokatu. Naravno je, da smo samo o prvem slučaju govorili tako obširno, in da se bodemo pri drugih slučajih samo na predstoječi slučaj sklicevali, s katerim naj se sploh vsaka prošnja, v tem glavnem delu obsežena, primerja. Po kopitu tega slučaja napravljati se imajo vsakovrstne zemljiščno-knjižne prošnje.

Sedaj pogledjmo si dolžno pismo Štefana Ferlana izročnega Janezu Jesenko-tu o 240 gld. s pripadki. Janez Jesenko napravil bo to-le prošnjo:

(Kolek 1 gld. 50 kr.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

Na podlagi dolžnega pisma od 2. septembra 1879
 /. pod /. izrekam prošnjo:

Slavna c. kr. okrajna sodnija naj na podlagi dolžnega pisma od 2. septembra 1879 v varstvo posojila 240 gld. 5⁰/₁₀₀ interesov, potem v varstvo stroškov za pobotnico,

stroškov pri hojah k eksekut. prodajam in oglasbam, te h stroškov, do najvišjega zneska 25 gld., meni, Janezu Jesenko-tu, posestniku na Vovči, hiš.-št. 10, vknjižbo:

a) zastavne pravice pri posestvu, vloga št. 19, davčne občine Malenski Vrh; in

b) nadzastavne pravice na Štefana Ferlana — pri posestvu, vloga št. 247, davčne občine Malenski Vrh iz dolžnega pisma od 5. julija 1862 vknjiženo tirjatev v znesku 200 gld. —

dovoliti in izvršiti blagovoli.

Odlok naj se dostavi:

a) meni prošniku z originalom pod %;

b) Štefanu Ferlanu, posestniku na Vovči, hiš.-št. 4;

c) Janezu Široku, posestniku v Jazbenah, hiš.-št. 6.

2/. Pristojbina za vknjižbo je v kolekih pod 2/. priložena.

Na Vovči 20. septembra 1879.

† Janez Jesenko
podpisal Martin Kobal.

Zunaj (to je rubrika naj se glasi):

Slavna c. kr. okrajna sodnija
v Loki!

Janez Jesenko, posestnik na Vovči,
hiš.-št. 10,

prosi

za vknjižbo zastavne pravice pri vlogi, št. 19 davčne občine Malenski Vrh in za vknjižbo nadzastavne pravice pri vlogi št. 247, davčne občine Malenski Vrh; zavoljo 240 gld. s pripadki.

1 krat % v originalu in prepisu.
3 rub. 2/. koleki 1 gld. 75 kr.

Kdor je pazljivo prečital opazke k prvi prošnji, razumljiva mu bode tudi ta prošnja. Pristavi naj se še to-le: Intabulirali so se tudi stroški pobotnice, stroški pri hojah k prodajam in oglasbam. Koliko bodo ti stroški o svojem času znašali, se

še ne ve; zategadelj vknjižiti se je moral tako zvani „najvišji znesek“. Potrebujejo se tri rubrike, ker se mora vednost dati Janezu Široku, zavoljo nadvknjižbe. Pristojbina za vknjižbo se je tako-le izračunila: kapital 250, najvišji znesek 25 znaša 275 gld., kar se pa mora zvišati na okroglih 280 goldinarjev $280 : 2 = 140 = 1:40 : 4 = 0:35$. Če se k 1 gld. 40 kr. pribije še 35 kr. dobi se pristojbina v znesku 1 gld. 75 kr.

Pri kupnem pismu, sklenenem med Tinetom Mejačem in Martinom Narobefom, glasila bi se prošnja:

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

%. Na podlagi kupnega pisma od 3. avgusta 1881 pod % izreka se prošnja:

Slavna c. kr. okrajna sodnija naj na podlagi kupnega pisma od 3. avgusta 1881 pri posestvu, vloga št. 11, davčne občine Gabrovo, vknjižbo lastninske pravice na korist prošnjiku Martinu Narobe-tu, posestniku v Brodeh, dovoliti, ter izvršiti blagovoli.

Odlok naj se po rubrikah naznani:

1. prošnjiku z originalom pod %;
2. Tinetu Mejaču, posestniku v Gabrovem, hiš.-št. 12.

V Brodah, dne 4. avgusta 1881.

Martin Narobe.

Zunaj:

Slavna c. kr. okrajna sodnija
v Loki!

Martin Narobe, posestnik v Brodeh

prosi

za vknjižbo lastninske
pravice pri vlogi št. 11,
davčne občine Gabrovo.

Z % v originalu in prepisu.

1 krat.

2 rub.

Sedaj poglejmo si še odstopno pismo Miha Simšiča. Tu je prošnja :

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

Na podlagi odstopnega pisma od 1. januarja 1883
 /. pod /. prosim :

Slavna c. kr. okrajna sodnija naj na podlagi odstopnega pisma od 1. januarja 1883 pri posestvu, vloga števil. 2, davčne občine Mlaka, na korist prošnjiku Luku Vidicu, posestniku na Mlaki, hiš.-št. 5, vknjiži prenos zastavne pravice, ki je na tem posestvu iz dolžnega pisma od 20. januarja 1881 v varstvo 350 gld. s pripadki dosedaj na korist Mihi Simšiču vknjižena bila.

Odlok naj se naznani :

1. prošnjiku z originalom pod ./.
  2. Mihi Simšiču, posestniku na Mlaki, hiš.-št. 1;
  3. Janezu Tomincu, posestniku iz Brega.
- 2/. Pristojbina za vknjižbo priložena je pod 2/.

Na Mlaki, dne 14. januarja 1883.

Luka Vidic.

Zunaj :

Slavni c. kr. okrajni sodniji
 v Loki!

Luka Vidic, posestnik na Mlaki,
 hiš.-št. 5,

prosi

za vknjižbo notraj omejenega prenosa pri posestvu, vloga števil. 2, davčne občine Mlaka.

Z ./.. v originalu in prepisu.
 2/. koleki za 2 gld. $37\frac{1}{2}$ kr.
 1 krat.
 3 rub.

K ti prošnji nemamo ničesar dostaviti. Potrebne so tri rubrike, ker mora tudi lastnik zemljišča vednost prejeti. Pristojbina za vknjižbo se je tako-le dobila: $okroglo\ 380 : 2 = 190 : 4 = 0.47\frac{1}{2}$; $1.90 + 0.47\frac{1}{2} = 2\ gld.\ 37\frac{1}{2}\ kr.$

Sedaj še nekaj izgledov, kako naj se odpisavajo parcele: Anton Šubic je lastnik posestva, vloga št. 40, davčne občine Dobje. Na tem posestvu so te-le tirjatve:

300 gld. iz dolžnega pisma od 17. marca 1878 za Janeza Vidmarja;

80 gld. iz dolžnega pisma od 24. junija 1879 za Gregorja Lužarja;

250 gld. iz dolžnega pisma od 30. avgusta 1880 za Luka Rovtarja.

K posestvu pripada, njiva „gornji laz“, parcela št. 1040, v davčni občini Dobje z 1500□⁰. To parcelo je Anton Šubic prodal Matevžu Luknarju s kupnim pismom od 4. maja 1882. Trije slučajji so sedaj mogoči: 1. da se parcela odpiše s prenosom vseh dolgov, na glavnem posestvu vknjiženih; 2. da se parcela brez prenosa dolgov odpiše, ker so upniki privolili; in 3. da se parcela brez prenosa dolgov odpiše, ker so upniki v „pozivnem postopanju“ molčali.

Za prvi slučaj bi se prošnja glasila:

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

/. Na podlagi kupnega pisma od 4. maja 1882 pod /. izreka se prošnja:

Slavna c. kr. okrajna sodnija naj na podlagi kupnega pisma od 4. maja 1882 pri glavnem posestvu, vlogi št. 40, davčne občine Dobje, njivo „gornji laz“, parcela št. 1040 1500□⁰ odpisati, s prenosom vseh na glavnem posestvu vknjiženih tirjatev in bremen v novo vlogo prenesti, pri ti vlogi pa lastninsko pravico na korist prošniku Matevžu Luknarju, posestniku iz Predmosta, vknjižiti blagovoli.

Odlok naj se dostavi:

1. prošniku z originalom pod /.;
2. Antonu Šubicu, posestniku v Dobji;
3. Janezu Vidmarju, posestniku iz Predmosta;
4. Gregorju Lužarju, posestniku iz Sapotnice;
5. Luku Rovtarju, posestniku na Logu; in
6. c. kr. davkariji.

Predmost, dne 6. maja 1882.

Matevž Luknar.

Zunaj :

Slavna c. kr. okrajna sodnija
v Loki!

Matevž Luknar, posestnik iz Pred-
mosta

prosi

za odpis parcele, št. 1040,
davčne občine Dobje pri
glavnem posestvu, vlogi
štej. 40, davčne občine
Dobje s prenosom bremen.

Z ./. v originalu in prepisu.

1 krat.

6 rub.

Za drugi slučaj :

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

- ./.. Na podlagi kupnega pisma od 4. maja 1882 pod ./.,
potem na podlagi privoljenja Janeza Vidmarja od 5. maja
2/. 1882 pod 2/., privoljenja Gregorja Lužarja od 6. maja 1882
3/. pod 3/. in na podlagi privoljenja Luka Rovtarja od 6. maja
4/. 1882 pod 4/., prosim :

Slavna c. kr. okrajna sodnija naj na podlagi kupnega
pisma od 4. maja 1882, in privoljenj od 5., 6. in 7. maja
1882 pri glavnem posestvu, vlogi št. 40, davčne občine
Dobje, njivo „gornji laz“, parcela, št. 1040 v davčni občini
Dobje s 1500⁰ odpisati, ter brez prenosa na glavnem
posestvu vknjiženih bremen v novo vlogo prenesti, pri ti
vlogi pa lastninsko pravico na korist prošniku, Matevžu
Luknarju, posestniku iz Predmosta, vknjižiti blagovoli.

Odlok naj se dostavi :

1. prošniku z originali pod ./., 2/., 3/., 4/.
2. Antonu Šubicu, posestniku v Dobji;
3. Janezu Vidmarju, posestniku iz Predmosta;
4. Gregorju Lužarju, posestniku iz Sapotnice;
5. Luku Rovtarju, posestniku na Logu; in
6. c. kr. davkariji.

Predmost, dne 10. maja 1882.

Matevž Luknar.

Zunaj:

Slavna e. kr. okrajna sodnija
v Loki!

Matevž Luknar, posestnik iz Pred-
mosta

prosi

za odpis parcele, št. 1040,
davčne občine Dobje, pri
glavnem posestvu, vlogi
št. 40, davčne občine
Dobje, brez prenosa
bremen.

Z $\frac{1}{2}$., $\frac{2}{3}$., $\frac{3}{4}$., $\frac{4}{5}$. v orig. in prepisu.
1 krat.
6 rub.

Za tretji slučaj:

Slavna e. kr. okrajna sodnija!

$\frac{1}{2}$. Na podlagi kupnega pisma od 4. maja 1882 pod $\frac{1}{2}$. in
 $\frac{2}{3}$. tukajšnega potrdila od 6. julija 1882, št. 2040, pod $\frac{2}{3}$., ki
dokazuje, da vknjiženi upniki ugovarjali niso, izreka se
prošnja:

Slavna e. kr. okrajna sodnija naj na podlagi kupnega
pisma od 4. maja 1882 in tukajšnega potrdila od 6. julija
1882, št. 2040, pri glavnem posestvu, vlogi št. 40, davčne
občine Dobje, njivo „gornji laz“, parcela, št. 1040, davčne
občine Dobje s 1500□^o odpisati, ter brez prenosa na
glavnem posestvu vknjiženih bremen v novo vlogo prenesti,
pri tej vlogi pa lastninsko pravico na korist prošniku Ma-
tevžu Luknar-ju, posestniku iz Predmosta, vknjižiti blagovoli.

Odlok naj se dostavi:

1. prošniku z originali $\frac{1}{2}$. in $\frac{2}{3}$;
2. Antonu Šubicu, posestniku v Dobji;
3. Janezu Vidmarju, posestniku iz Predmosta;
4. Gregorju Lužarju, posestniku iz Sapotnice;
5. Luku Rovtarju, posestniku na Logu; in
6. e. kr. davčni davkariji.

Predmost, dne 10. julija 1882.

Matevž Luknar.

Zunaj :

Slavna c. kr. okrajna sodnija
v Loki!

Matevž Luknar, posestnik iz Pred-
mosta,

prosi

za odpis parcele št. 1040,
davčne občine Dobje, pri
glavnem posestvu, vlogi
štev. 40, davčne občine
Dobje, brez prenosa
bremen.

Z ./. in 2/. v originalu in prepisu.
1 krat.
6 rub.

O teh prošnjah omenjati moramo še, da dobi vsak vknjiženi upnik, naj se njegova tirjatev z odpisano parcelo prenese ali ne, svojo rubriko; pridejati se ima pa tudi še rubrika za katastralni urad, ki je povsod davkarija. Kolek pri prošnji ravna se po kupni ceni.

Zgoraj pri drugem slučaju omenjena privoljenja kolekovati se imajo s 50 kr. Če pa je znesek vknjižene tirjatve tako nizek, da je kolek po lestvici II. (glej „Slovenski spisovnik“) manjši od 50 kr., potem zadostuje manjši ta kolek. Poglej zgoraj na strani 64 privoljenje Miha Stržina, ki je zategadelj kolekovano samo s 13 kr.

Sedaj še izgled za izbris ali ekstabulacijo! Pri posestvu, urb. št. 1200, graščine Loške, vknjiženo je za Matija Jereba iz Gorenje vasi dolžno pismo od 3. avgusta 1882 z zneskom 250 gld. Posestvo je last Antonu Mihovcu iz Žabje vasi, ki je dolg plačal, ter prejel legalizirano pobotnico od 16. julija 1883. Prošnja za ekstabulacijo ali izbris bi se glasila :

(Kolek 1 gl. 50 kr.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

./. Na podlagi pobotnice od 16. julija 1883 pod ./. izrekam prošnjo:

Slavna c. kr. okrajna sodnija naj na podlagi pobotnice od 16. julija 1883 pri posestvu pod urb. št. 1200, graščine

Loške, izbris ali ekstablucijo zastavne pravice, vknjižene pri tem posestvu na korist Matiju Jerebu iz dolžnega pisma od 3. avgusta 1882 v varstvo posojila 250 gld. s pripadki — vknjižiti, ter izvršiti blagovoli.

Odlok naj se dostavi:

1. prošniku, Antonu Mihovcu, posestniku v Žabji vasi z originalom pod $\frac{1}{2}$ in
2. Matiju Jerebu, posestniku v Gorenji vasi.

V Žabji vasi 18. julija 1883.

Anton Mihovec.

Zunaj:

Slavna c. kr. okrajna sodnija
v Loki!

Anton Mihovec, posestnik v Žabji vasi,

prosi

za vknjižbo notraj ome-
njenega izbriša ali eks-
tabulacijona pri urb. št.
1200, graščine Loške.

Z $\frac{1}{2}$ v originalu in prepisu.

1 krat.

2 rub.

K ti prošnji nemamo ničesar dostavljati. Če se primerja s prejšnjimi, mora jasna biti vsakemu. Zapomni pa se naj, da se pri izknjižbah ali ekstablucijah ne plačuje pristojbina za vknjižbo.

Poprej smo dejali, da se časih prošnjam prilagajo samo prepisi originalnega pisma, če se to zadnje že pri sodnji nahaja.

Na primeru: Iz dolžnega pisma od 4. februarja 1882 dolžuje Janez Smrekar 72 gld. Lovretu Lončarju. V varnost tega posojila dovolil je Janez Smrekar vknjižbo zastavne pravice pri posestvu, vloga števil. 100, davčne občine Gabrovo; njegova žena Marjeta Smrekar pa vknjižbo zastavne pravice, pri vlogi števil. 101, davčne občine Gabrovo. Lovre Lončar vknjižil je dolžno pismo iz prva samo pri posestvu Janeza Smrekarja. To posestvo se je predalo, in pri oglasbi k eksekutivnemu kupu vložil je upnik svoje pravo pismo med sodniške

akte. Pozneje preračuni, da bo pri posestvu Janeza Smrekarja propadel, ne ostaje mu družega, nego da se vknjiži tudi na Marjete Smrekarjevo posestvo.

Napraviti ima prošnjo:

(Kolek 75 kr.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

Na podlagi dolžnega pisma od 4. svečana 1882, katerega original se nahaja v tukajšnjem aktu III 1883/12, prosi se:

Slavna c. kr. okrajna sodnija naj na podlagi dolžnega pisma od 4. svečana 1882 pri posestvu, vlogi štev. 101, davčne občine Gabrovo, vknjižbo zastavne pravice v varstvo posojila 72 gold. s 6% obrestmi na korist prošnjiku, Lovretu Lončarju, posestniku iz Gabrovega, dovoliti, ter izvršiti ./. blagovoli. Pod ./. predloži se natančen prepis dolžnega pisma od 4. svečana 1882.

Odlok naj se po rubrikah naznani:

1. prošnjiku s prepisom ./. in
2. Marjeti Smrekar, posestnici v Gabrovem.

V Gabrovem 12. maja 1883

Lovre Lončar.

Zunaj:

Slavni c. kr. okrajni sodniji
v Loki!

Lovre Lončar, posestnik iz Gabrovega,

prosi

za vknjižbo zastavne pravice pri vlogi štev. 101, davčne občine Gabrovo, zavoljo 72 gold.

Z ./. v dvakratnem prepisu.

1 krat.

2 rub.

Pristavek: Od prepisa pod ./. napraviti se ima še poseben prepis za zemljiščno knjigo. Ker tirjatev ne preseza 100 gld., ne plača se „pristojbina za vknjižbo“.

* * *

Doslé pečali smo se z vknjižbami, o katerih smo rekli, da vselej in pri vsaki priliki iz pisma, natanjčno po postavi napravljenega, izvirajo. Pismo mora se od točke do točke strinjati s postavnimi določili, sicer je vknjižba nemogoča. Kri- vično bi pa bilo, če bi se javna knjiga zaperala vsem drugim pismom. Kolikokrat ne more se napraviti vestno pismo, ko- likokrat se dolžnik brani, podati se h notarju, ter je pa vendar pripravljen „dati nekaj vrstic od sebe“; ali naj so sedaj ta površna pisma za vselej iz javne knjige izključena? Ne. Tudi takim pismom odprta je pot v zemljiščno knjigo; ta pot ime- nuje se „predznamba ali prenotacija“, kateri naj bode odločeno prihodnje poglavje.

V.

O predznambah ali prenotacijah.

(Za predznambo ni sposobno vsako pismo. Tudi pisma, ki naj bi se samo prenotirala, imeti imajo posebne lastnosti. Naštevajo se te posebne lastnosti. Vse tiste pravice, ki se vknjižiti smejo, smejo se tudi prenotirati. Kupna pisma se prenotirajo, če tudi v njih o zemljiščni knjigi govorice ni. Drugača je stvar pri dolžnih pismih. Taka pisma obsezati morajo pravni naslov k zastavni pravici. Prošnje za pre- notacijo sestaviti se imajo kakor sploh zemljiščno-knjižne prošnje. Tudi pristojbina za vpis se ima plačati. Vsaka pre- notacija mora se opravičiti. Opravičenje doseže se ali z „iz- rečenjem“, ali pa s tožbo.)

Vknjižbe ali intabulacije so brezpogojni vpisi. Vknjižba ima koj celo svojo moč, in treba ni, da bi se posebej opravičila. Predznambe pa so pogojni vpisi v javni knjigi, ki še le potem stopijo v moč, če so se posebej opravičili. Pred- znamba ni vknjižba, ali nje namen je postati vknjižba, in vknjižba v resnici tudi postane, kakor hitro se je opravičila.

Vknjižbe izvirajo iz pisem, katera so strogo po določilih zemljiščno-knjižnega zakona napravljeni. Ali že pri koncu prejšnjega poglavja smo omenjali, da pozna ljudsko življenje obilo pisem, ki ne vstrezajo po vsem določitvam zemljiščno-knjižnega zakona, ker je dostikrat nemogoče, napraviti strogo

in vestno pismo. Kolikokrat se napravi pismo v pogorji, kjer ni notarja, in se zavoljo snega ali družih zadržkov v mesto ne more! Kolikokrat je dolžnik voljan dati priprosto pismo, ali k notarju in k sodnji letati noče! Kolikokrat se sploh v hitrici za ljubo vzame površno pismo, samo da se človek izogne zameri, ter letanju okrog gosposke! Kolikokrat se vzame za ljubo površno pismo, češ, vsaj bo dolžnik tako ob svojem času plačal, in bo brez intabulacije vse v redu! Zemljiščna knjiga, ki hoče služiti življenju, kakor je, se nikakor ni mogla odtegniti tudi takim pismom, tudi njim je odprla svoja predala, in to po poti predznamb ali prenotacij. Kadar se na podlagi pisma, ki ni napravljeno strogo po določilih tikajočih se pisem pri vknjižbah, v javno knjigo vpiše kaka pravica pod izrečnim pogojem, da se ima ta vpis po postavnih predpisih opravičiti, tedaj pravimo, da se je ta pravica predzaznamovala ali prenotirala. Sedaj pa živi med slovenskim narodom napačna vera, da se vsak košček papirja, če je le malo popisan, s prenotacijo v javno knjigo spraviti da. Ali tako dobrovoljna ni naša zemljiščna knjiga! Ona zapoveduje: „Kar se povsod in pri vsaki priliki doseči da, to moraš izpolniti tudi pri pismih, ki jih prenotirati hočeš. Lastnosti, katere se povsod in pri vsaki priliki pismu dodeliti dajo, te lastnosti mora imeti tudi pismo, ki naj se samo prenotira!“ Popisan, umazan listič ne bode prišel meni nič, tebi nič v javno knjigo, ker taka važna naprava zahteva in mora zahtevati, da so pisma nji predložena, vsaj polovično zaupljiva. Ni toraj dopuščeno, da bi se vsakovrstni lističi spravljali v javno knjigo; prenotirati se smejo samo pisma, ki so vsaj polovično zaupljiva. Nasproti ljudski nevednosti pomenljiv je po tem takem odgovor na vprašanje, kake lastnosti da mora imeti pismo, če naj je za predznambo sposobno? Drugače bi se stavilo to vprašanje tudi takole: katera pisma smejo se prenotirati? Vsako tako pismo mora imeti naslednje lastnosti:

1. Nesme pismo kazati nikacih popravkov ali korektur. Če bi imelo obilo prečrtanih besed ali z drugim črnilom vpisanih izrazov, pomanjšala bi se pisma zaupljivost, ter bi se ne smelo prenotirati. Pisma, ki naj se prenotirajo, morajo se čedno spisati, brez popravkov in črtanja.

2. Osebe, katere so pismo sklenile, imajo se v pismu tako določno opisati, da ni mo-

gočca zamenjava z drugimi. Navesti se bode moralo tedaj krstno ime s priimkom, stan, hiš.-št., kakor tudi hišni priimek.

3. V pismu naznaniti se ima kraj, kjer se je sklenilo, potem dan, mesec in leto sklepa. Z eno besedo, pisma morajo se „datirati“. Kadar je konec pisma naznanjen kraj, dan, mesec in leto sklepa, (na primer: V Ljubljani dne 5. marca 1883), potem pravi se o pismu, da je „datirano“.

To so splošne lastnosti. Kaj pa je sedaj gledé podpisov? Pri legaliziranih pismih smo dejali, da je nepotrebno, klicati priče, ki bi jih podpisale. Pri nelegaliziranih pismih pa je dostikrat zapovedano, da se morata podpisati tudi dva svedoka. Mogočih je več slučajev.

Prvi slučaj tiče se oseb, ki ne znajo pisati. Zapomni naj se, da morata vsakkrat in pri vsaki priliki, kadar je taka oseba pismo podkrižala, dva svedoka pismo podpisati. Na kratko: vsak križ na pismu, ki se ni legaliziralo, potrditi se ima po podpisih dveh prič. Ti podpisi morajo takole izgledati:

† Tine Anzič
podpisal Miha Klofutar, priča.
Gregor Resman, priča.

Ena priča podpisati ima ime podkrižavca, druga pa se podpiše kot priča. Ta zapoved velja toraj za vsak podkrižani podpis, naj je pismo te ali one vrste.

Drugi slučaj tiče se oseb, ki znajo pisati, ki so tedaj v stanu pismo svojeručno podpisati. Lastnoročni podpisi ne potrebujejo potrdilo po pričah, če se ni podpisalo dolžno pismo. Za dolžna pisma velja izjema. Ali za vsa druga pisma — ki niso dolžna pisma, velja zapoved, da zadostujejo lastnoročni podpisi strank, ne da bi se podpisala še dva svedoka.

Tretji slučaj tiče se dolžnih pisem. Za te velja načelo: Če je dolžnik pismo svojeručno spisal in podpisal, nepotrebni so svedoki. Če je pa dolžnik pismo samo svojeručno podpisal ali pa podkrižal, poklicati se imata dva svedoka, da ga tudi podpišeta.

Ker se pri nas največ pisem samo podkriža, in ker so dolžna pisma najnavadnejša, brez nevarnosti smemo za glavno pravilo izreči, da se imajo podpisi pri pismih, ki naj bi se prenotirala, po dveh svedokih s

podpisom potrditi. Če torej še enkrat na kratko ponovimo vse lastnosti pisem, za prenotacijo sposobnih, potem mora posamezno tako pismo vstrezati sledečim zavkazbam:

1. Pismo naj se čedno in brez popravkov spiše.

2. V pismu pove naj se ime, stanovanje in hišno ime tistih oseb, katere so pismo sklenile.

3. V pismu naj se pove dan, mesec, leto in kraj, kjer se je sklenilo in dogovorilo.

4. Pismo naj podpišejo ali podkrižajo stranke, ki so ga sklenile.

5. Na pismo naj se vselej podpišete dve priči. To so lastnosti, ki jih mora vsako pismo imeti, če hoče po predznambi v javno knjigo dospeti. Do tu govorilo se je o pisemih. Sedaj pa nastane vprašanje, kake pravice se smejo prenotirati? Ódgovor: Vse tiste pravice, o katerih smo zgoraj v tretjem poglavju dejali, da jim je odprta zemljiščna knjiga, smejo se tudi prenotirati. Prenotira se tedaj lahko *a) lastninska pravica*; *b) služnost ali servituta*; *c) zastavna pravica* in *d) najemna pogodba*; pridržek kaj nazaj kupiti in tudi pravica do predkupa. Stopi naj toraj najprej v razpravo

a) lastninska pravica.

Lastninska pravica pridobiva se od slučaja do slučaja po kupni pogodbi. Poiščimo si izgled. Anton Merlak je lastnik posestva, ki leži pod hiš.-št. 16, vasi Malenski vrh. Sredi zime proda to posestvo Janezu Tičarju. Zavoljo snega ali morda tudi zavoljo družih zadržkov ne moreta v mesto. Napravila bi rada vsaj pismo, ki bi za predznambo sposobno bilo. Glasilo naj bi se:

(Kolek 50 kr.)

P i s m o ,

katero sta dogovorila in sklenila na eni strani Anton Merlak, posestnik na Malenskem Vrhu, hiš.-št. 16, po domače Robar, (lastnost 2) kot prodajalec; na drugi strani pa Janez Tičar, gostač na Malenskem Vrhu, po domače Kramar, (lastnost 2) kot kupec.

1. Anton Merlak proda in izročuje Janezu Tičarju svoje posestvo, ležeče v vasi Malenski Vrh pod hiš.-št. 16, z vsemi zemljišči in poslopji, kakor to stoji in leži, v popolno in nepreklicljivo last. Janez Tičar kupi in prevzame to posestvo.

2. Kupna cena se je dogovorila na 800 gld. berem osem sto goldinarjev, ki jih ima kupec do sv. Mihela prodajalcu poplačati, do tedaj pa s 5% (pet) obrestiti.

3. Kupec stopil je takoj v posest, ter bo od danes naprej plačeval tudi davke in druge pristojbine.

Na Malenskem Vrhu dne 3. januarja 1883. (lastnost 3.)

(lastnost 4.)

† Anton Merlak,

† Janez Tičar,

oba podpisal Janez Demšar, priča.
Alojzij Tihec, priča.

To pismo sposobno je za prenotacijo. V spomladi podal se bo kupec v mesto, ter v zemljiščni knjigi izvedel, da je kupljeno posestvo, hiš.-št. 16, na Malenskem Vrhu, vpisano pod vlogo šte. 18, davčne občine Malenski Vrh. (Pismo moralo se je že v zimi davkariji zavoljo procen-te v prepisu predložiti, in sicer v osmih dneh po podpisu, to je vsaj do 11. januarja 1883.) Izvedeti mora tedaj, kako je kupljeno posestvo v javni knjigi zaznamovano, ker mora v prošnji to zaznamovanje navesti. Napravil bo potem naslednjo prošnjo:

(Kolek 1 gold. 50 kr.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

./. Na podlagi kupnega pisma od 3. januarja 1883 pod ; izrekam prošnjo:

Slavna c. kr. okrajna sodnija naj na podlagi kupnega pisma od 3. januarja 1883 pri posestvu pod vlogo št. 18, davčne občine Malenski Vrh, lastninsko pravico na korist prošniku Janezu Tičarju, gostaču na Malenskem Vrhu, po domače Kramar, pogojno vknjižiti, ter pogojno to vknjižbo izvršiti blagovoli.

Odlok naj se po rubrikah objavi:

1. prošniku s pismom ./. in
2. Antonu Merlaku, posestniku na Malenskem Vrhu, hiš.-št. 16.

Janez Tičar.

Zunaj :

Slavna c. kr. okrajna sodnija
v Loki!

Janez Tičar, gostač na Malenskem
Vrhu, po domače Kramar,

prosi

za pogojno vknjižbo last-
ninske pravice pri vlogi
št. 18, davčne občine Ma-
lenski Vrh.

Z ./. v originalu in prepisu.

1 krat.

2 rub.

Prošnja napraviti se ima kakor sploh vsaka druga zem-
ljiščno-knjižna prošnja. Priloga ./. pridejati se mora tudi v
prepisu.

Pregledavši zgorejšnje pismo, opazimo takoj nekaj ne-
navadnega. In kaj je to: Okoljščina, da je pismu odprta javna
knjiga, ne da bi se v pismu samem najmanjša be-
sedica o zemljiščni knjigi spregovorila! Ta okolj-
ščina naj se v spomin zapiše, ker je namreč resnica, da se
kupna pisma prenotirati dajo, če tudi ne ob-
sezajo dotičnega privoljenja prodajalčevega.
Ravno tisto velja

b) o servitutah ali služnostih.

Tudi pri servitutah prenotira se nelegalizirano pismo, da
si v njem zemljišna knjiga niti omenjena ni.

Odkritosrčno izrekamo, da naj se pri vseh prilikah vzame
toliko truda, da se bo kupno pismo, ali pismo o servituti
napravilo vestno in tako natančno, da se takoj lahko vknjiži.
Pri kupih se stvar vselej dolgo časa pogaja, in površna kupna
pisma dostikrat pravde in toževanja povzročevajo. Taka pisma
naj se toraj pri odvokatih ali notarjih napravljajo, ker je
vedno prijetnejši, plačati samo nekaj goldinarjev več, nego
pa pozneje celo torbo sodniških stroškov. Kupna pisma, ki
naj bi se samo prenotirala, naj se toraj ogibljejo, in v resnici
se tudi ogibljejo, ker slučajni, da bi se prenotirala lastninska
pravica, so silno redki. Drugače pa so okoljščine

c) pri zastavni pravici.

Prodajalca, od katerega sem kupil to ali ono zemljišče, prav lahko spravim v mesto, ker se pri kupčijah samo ob sebi umé, da se mora kupcu izročiti pošteno pismo. Dolžniki so trdejše glave, in človeška natora, slaba in mehka kakor je, sramuje se napravljenih dolgov. Dolžniki bi že podpisali dolžno pismo, samo da bi se prič ne klicalo, in ne okrog gosposke letalo. Časih se dolžniku tudi zaupa, ne da bi se dolžno pismo takoj v javno knjigo spravilo. Koristno je pa na vsak način, če se ima tako dolžno pismo v rokah, ki se pri najmanjši nevarnosti v javno knjigo spraviti da. Kako naj bi se toraj dosegla taka dolžna pisma, ne da bi se po mestu letalo okrog advokatov ali notarjev, in ne, da bi celi svet izvedel, ta in ta je že zopet v nev dolg zlezel? Odgovor: Kadar posojajš, zahtevaj vsaj tako pismo, ki se prenotirati da. Zgoraj našteli smo lastnosti pisem, ki naj so k prenotaciji sposobna. Pri kupnih pismih in pri pismih o služnostih videli smo, da se prenotirajo, če v njih o zemljiščni knjigi tudi govorce ni. Pri dolžnih pismih, ki naj bi se vsaj prenotirala, (in to prosimo, da naj se enkrat za vselej trdno zapomni) pa zahteva postava, da morajo obsezati pravni naslov k zastavni pravici. Pomen teh besed bomo takoj razložili. Poglejmo si to-le

P i s m o :

Jaz Tine Mejač priznavam, da sem Martinu Pakiču dolžan 200 gld. posojila. Zavezujem se, da bodem to posojilo v enem letu nazaj plačal, do tedaj pa s 5% obrestil.

V Ljubljani 1. marca 1883.

Tine Mejač.

Ali obsega to dolžno pismo pravni naslov k zastavni pravici? Ne; ker o zastavni pravici v njem govorce ni. Ali se bode to pismo prenotirati smelo? Ne, ker se pisma brez naslova k zastavni pravici tudi prenotirati ne dajo. Pravni naslov k zastavni pravici obsežen je pri dolžnih pismih v izreku dolžnika, da to in to svojemu upniku v zastavo daje. Pisma, ki naj se toraj prenotirajo, obsezati imajo dolžnikovo izrečenje, da svojemu upniku v zastavo prepušča to ali to posestvo, ali pa sploh vse premoženje. Pri tem pa ni zapovedano, da se mora premoženje, katero se daje v zastavo, natančno naštet, zadostujejo že tudi, splošne besede: v varnost zastavljam upniku vse svoje premak-

ljivo in nepremakljivo premoženje. Gledé tega zakonitega predpisa je naše ljudstvo nepodučeno, in sploh še misli, da se vsako dolžno pismo, v katerem je dolžnik potrdil, da toliko in toliko dolžuje, prenotirati da. To je napačno. Zraven dolžnikovega potrdila o resničnosti tirjatve, stati mora v pismu, da je dolžnik svoje premoženje v varnost zastavil. To izrečenje sme biti silo splošno, najbolje bo, če se rabijo besede: v varstvo te tirjatve zastavljam vse svoje premakljivo in nepremakljivo premoženje. Pismo, v katerem se bero te besede, prenotira se lahko pri vsakterejšem posestvu dolžnikovem. Kjerkoli v kaki javni knjigi dolžnika posestvo stakneš, povsod se smeš potiti prenotacije na izvohano posestvo vsesti. Zavaljo tega je stvar velikega pomena, če se pokonča vera, da je vsako dolžno pismo, kjer dolžnik resničnost svojega dolga potrjuje, h prenotaciji sposobno. Pač pa naj se kot zlato vodilo zapomni: Kjerkoli napravlja se dolžno pismo, kjerkoli šteje se denar, tam naj posojilec gleda na to, da se bodo v dolžno pismo postavile dolžnikove besede: v varstvo te tirjatve zastavljam vse svoje premakljivo in nepremakljivo premoženje. Pri kupnih pismih ni zapovedano, da morajo govoriti o javni knjigi; če tudi o nji ne govore, prenotirala se bodo vendar. Pri dolžnih pismih pa je zapovedano, da morajo govoriti o javni knjigi, to se pravi, da morajo govoriti o nepremakljivem posestvu, ki se po javni knjigi v zastavo daje. Če tedaj dolžna pisma dovoljenja k zastavi ne izrekajo, potem je prenotacija izključena. Ker se dolžna pisma največkrat po prenotaciji v javno knjigo spraviti hoté, in ker ima o njih prosti narod napačno vero, potem naj vsak, ki posoja denar na nelegalizirano dolžno pismo, pazi, da bo to pismo imelo sledeče lastnosti:

1. da bode čedno in brez popravkov spisano;
2. da bode v njem povedano ime, (priimek tudi), stanovanje, in hišno ime dolžnika in posojilca;
3. da bode v njem povedan dan, mesec, leto in kraj, kjer se je podpisalo;
4. da ga bode dolžnik ali podpisal ali pa podkrižal;
5. da ga bodete podpisali dve priči;
6. da bode obsegalo dolžnikovo potrdilo, da je dolg v tem ali tem znesku resničen, in
7. da bode obsegalo besede: v varstvo te tirjatve zastavljam jaz, dolžnik, upniku vse svoje premakljivo in nepremakljivo premoženje.

Lastnost pod 7 je neobhodno potrebna. Se vé, da dolžnik svoje privoljenje k zastavi še z drugimi besedami lahko izreče; ali te so najpripravnejše, ter se obračajo na celo dolžnikovo premoženje.

Sedaj pristaviti hočemo še izgled o dolžnem pismu, ki bode vstrezalo vsem zgorejšnjim lastnostim.

Dolžno pismo.

Jaz Lenart Mesar, posestnik v Gornji vasi, hiš.-št. 10, po domače Tinač (lastnost 2) potrjujem, da sem Janezu Logarju, posestniku v Gorenji vasi, hiš.-št. 12, po domače Ramoveš (lastnost 2) resnično dolžan 250 gl. (dvesto petdeset gold.) posojila, katero posojilo imam na leto s 6% (šest) obrestiti (lastnost 6).

V varnost tega posojila zastavljam Janezu Logarju vse premakljivo in nepremakljivo premoženje (lastnost 7),

V Gorenji vasi 1. maja 1883 (lastnost 3).

(lastnost 4.) † Lenart Mesar,
podpisal Jože Ulčar, priča.
(lastnost 5.) Jakob Sušnik, priča.

To pismo dalo se bo prenotirati pri vsakem nepremakljivem posestvu dolžnikovem; če bi pa zadnjih besed: v varnost i. t. d. v njem ne stalo, potem izključena je prenotacija. Komur hoče dolžnik doma, brez notarja in brez intabulacije pismo napraviti, ta naj vzame samo pismo, ki bo po predstoječem izgledu napravljeno, ter prevideno z vsemi zgorejšnjimi lastnostmi. Janez Logar, ki bi pozneje, ker mu pretila nevarnost izgube, pismo rad prenotiral, poda se k sodniji, ter stakne v javni knjigi, da ima Lenart Mesar dve posestvi, in sicer prvo pod vlogo št. 63, davčne občine Gorenja vas, drugo pa pod vlogo št. 36, ravno tiste davčne občine. Vloži toraj prošnjo:

(Kolek 1 gl. 50 kr.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

/. Na podlagi dolžnega pisma od 1. maja 1883 pod /. prosim:

Slavna c. kr. okrajna sodnija naj na podlagi dolžnega pisma od 1. maja 1883 pri posestvu, pod vlogo št. 63,

davčne občine Gorenja vas, in pri posestvu, pod vlogo št. 36, ravno tiste davčne občine, na korist prošniku Janezu Logarju, posestniku v Gorenji vasi, hiš.-št. 12, p o g o j n o zastavno pravico v varstvo posojila 250 gld. s 6% obrestmi vknjižiti, ter izvršiti blagovoli. Pristojbina za vknjižbo pri-
2/. ložena je v kolekih pod 2/.

Odlok naj se po rubrikah naznani:

1. prošniku z originalom 1/.; in
2. Lenartu Mesarju, posestniku v Gorenji vasi, hiš.-št. 10.

V Gorenji vasi 3. julija 1883.

Janez Logar

Zunaj:

Slavni c. kr. okrajni sodniji
v Loki!

Janez Logar, posestnik v Gorenji
vasi, hiš.-št. 12,

prosi

za prenotacijo zastavne
pravice pri vlogi števil.
63 in 36, davčne občine
Gorenja vas, zavoljo
250 gld.

Z 1/. v prepisu in originalu.
2/. koleki za 1 gld. 75 kr.
1 krat.
2 rub.

Tudi pri prenotacijah plačati se ima pristojbina za vknjižbo, ki se isto tako izračuni, kakor pri brezpogojnih vknjižbah. Konečno naj se

**d) pri najemni pogodbi, pri pridržku kaj nazaj kupiti,
in pri pravici do predkupa**

omeni, da mora v pismu, kadar naj se te pravice prenotirajo, izrečeno biti dovoljenje k zemljiščno-knjižnemu vpisu.

Do tu govorili smo o pismih. Če imam tedaj primerno pismo, predložim ga sodniji, ter prosim za prenotacijo. Sodnija mi prenotacijo dovoli, ali s tem stvar še ni dognana. Sama prenotacija, kar vé vsakdo, razpade, če se ne spremeni v

brezpogojno vknjižbo. Kako naj se sedaj doseže ta sprememba? S pomočjo tako imenovanega

opravičenja.

§ 40 zemljiščno-knjižnega zakona se glasi: Vsaka predznanba provzročuje pridobitev, prenos, skrčenje ali pokončanje rečne pravice samo pod pogojem, da se je opravičila, in samo v obsegu, v katerem se je opravičila. Če sem si toraj prenotiral lastninsko pravico ali cesijon, ali pa ekstabulacijo, potem stopi lastninska pravica, cesijon ali ekstabulacija v moč samo takrat, če se je prenotacija opravičila. Ako sem si prenotiral terjatev 400 gold., potem pa opravičil le 200 gold., velja prenotacija samo za 200 gold., to je v obsegu, v katerem se je opravičila. Opravičenje je neobhodno potrebno, brez opravičenja ostane poprejšnje delo brez sadú, in ves trud, ki sem ga imel pri prenotaciji pisma, bil je nevspešen. Imenitno je toraj vprašanje, kako se opravičevajo prenotacije? Za nas pomenljivi ste samo dve stezi, ki vodite do opravičenja, in sicer: a) izrečenje tistega, proti kateremu se je prenotacija izvršila in b) tožba.

Izrečenje

tistega, proti kateremu se je prenotacija izvršila, naj pride najprej v razgovor. Oseba, proti kateri se je prenotacija izvršila, je ali lastnik zemljišča ali pa vknjižen upnik. Kadar se je zemljišče prodalo, prenotira se kupno pismo proti prodajalcu, ki je v javni knjigi na prodano zemljišče prepisan; kadar se je prenotirala tirjatev, potem se je prenotacija zopet izvršila proti lastniku — dolžniku; in kadar se je prenotiral cesijon, izvršila se je prenotacija proti upniku, ki je s tirjatvijo, katero je odstopil, v javni knjigi vknjižen. Pri vsakem slučaju se oseba, proti kateri se je prenotacija izvršila, lahko izvé: vselej je to tista oseba, kateri je prenotacija na škodo, kateri se po prenotaciji pravice odvzamejo ali pa skrčijo. Ta oseba, kateri je prenotacija v kvar, lahko se oglasi pri javni knjigi, rekoč: „tu se je nekaj meni v škodo prenotiralo, ali ta prenotacija je pravična, in dovoljujem, da se sme v vknjižbo spremeniti.“ Kakor hitro je to dovoljenje ali izrečenje osebe, proti kateri se je prenotacija izvršila, dano, potem je prenotacija opravičena. Ali pri tem velja zapoved, da se ima to dovoljenje ali izrečenje napraviti v obliki pisem, ki so sposobna

k vknjižbi. To dovoljenje ali izrečenje dati se mora pismeno, to je v podobi pisma, tako napravljenega, kakor so napravljena pisma, iz katerih izvirajo vknjižbe. Imeti mora tako izrečenje vse tiste lastnosti, kakor jih imajo pisma, služéča vknjižbam v podlago. Kake so te lastnosti, o tem govorili smo ravnokar v četrtem poglavju. Poglejmo si sedaj zgorejšnje prenotacije, da se podučimo o tem, kako bi se po „izrečenji“ opravičile!

Najprej kupno pismo od 3. januarja 1883, skleneno med Antonom Merlakom in Janezom Tičarjem. To kupno pismo se je prenotiralo in sicer proti prodajalcu Antonu Merlaku. Ta je toraj oseba, proti kateri se je prenotacija izvršila. Če sedaj ta oseba veljavno izreče, da je z izvršeno prenotacijo zadovoljna, je vse v redu, in kakor hitro je to izrečenje v javno knjigo prišlo, opravičena je predznamba. Janez Tičar ima tedaj najprej to izrečenje pri Merlaku izvabiti. Ko je dobil veljavno izrečenje v roko, potem čaka ga še drugo delo, to je, izrečenje mora še v javno knjigo spraviti. Izrečenje dobilo se bode le takrat, če ga bode Merlak s proste volje dati hotel; k privoljenju ali izrečenju se prisiliti ne bo mogel, ker potem mora se prenotacija že s tožbo opravičiti. Ali recimo, da je Anton Merlak voljan, dati potrebno izrečenje, ki naj bi se tako-le glasilo:

(Kolek 50 kr.)

I z r e č e n j e.

Na podlagi kupnega pisma od 3. januarja 1883 se je vsled odloka sodnije v Loki od 4. maja 1883, št. 2060, pri posestvu pod vlogo št. 18, davčne občine Malenski Vrh, na korist Janezu Tičarju, gostaču na Malenskem Vrh, p o g o j n o vknjižila lastninska pravica. Jaz Anton Merlak, do sedaj lastnik omenjenega posestva, izrekam enkrat za vselej, da je ta pogojna vknjižba ali predznamba v vsakem oziru opravičena ter dovoljujem, da se sme na podlagi tega izrečenja pri posestvu, vlogi št. 18, davčne občine Malenski Vrh, k zgorejšnji predznambi po meni izrečeno opravičenje vpisati.

Na Malenskem Vrh 15. maja 1883.

Legalizirani podpis:
Antona Merlaka.

To izrečenje obsezati ima toraj vse lastnosti pisem, o katerih smo v četrtem poglavju govorili. Naj se toraj primerjajo ondodne razprave s predstoječim izrečenjem, ki ima

namen, prenotacijo spremeniti v vknjižbo, ter mora zavoljo tega sestavljeno biti, kakor sploh vsako pismo, ki naj služi vknjižbi v podlago. Kadar ima Janez Tičar izrečenje v roki, čaka ga še drugo delo: to izrečenje spraviti ima še v zemljiščno knjigo. Kako to? S prošnjo, ker je ta edina pot v javno knjigo. Spisati ima sledečo prošnjo:

(Kolek 36 kr.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

Na podlagi kupnega pisma od 3. januarja 1883 se je vsled tukajšnjega odloka od 4. maja 1883, št. 2060, pri posestvu pod vlogo št. 18, davčne občine Malenski Vrh, meni na korist lastninska pravica pogojno vknjižila.

./. Na podlagi izrečenja od 15. maja 1883 pod ./.. izrekam sedaj prošnjo:

Slavna c. kr. okrajna sodnija naj na podlagi izrečenja od 15. maja 1883 pri posestvu pod vlogo št. 18, davčne občine Malenski Vrh, opravičenje vsled tukajšnjega odloka od 4. maja 1883, št. 2060, pogojno vknjižene lastninske pravice vpisati, ter vpis izvršiti blagovoli.

Odlok naj se po rubrikah naznani:

1. prošniku, Janezu Kramarju, gostaču na Malenskem Vrh, in
2. Antonu Merlaku, posestniku na Malenskem Vrh.

Malenski Vrh 16. maja 1883.

Janez Tičar.

Zunaj:

Slavna c. kr. okrajna sodnija
v Loki!

Janez Tičar, posestnik na Malenskem Vrh,

prosi

za vpis opravičenja notraj omenjene prenotacije pri vlogi št. 18, davčne občine Malenski Vrh.

Z ./.. v originalu in prepisu.

1 krat.

2 rub.

Ravno tako bi se po izrečenji opravičiti dala prenotacija Lenart Mesarjevega dolžnega pisma od 1. maja 1883.

(Kolek 50 kr.)

I z r e č e n j e.

Na podlagi dolžnega pisma od 1. maja 1883 se je pri mojem posestvu pod vlogo št. 63, davčne občine Gorenja vas, na korist Janeza Logarja, posestnika v Gorenji vasi, z odlokom sodnije v Loki od 6. julija 1883, št. 2900, zastavna pravica v varstvo posojila 250 gld., s pripadki, pogojno vknjižila.

Jaz Lenart Mesar, posestnik v Gorenji vasi, hiš.-št. 10, izrekam, da je predomenjena pogojna vknjižba gledé celega obsega popolnoma opravičena, ter dovoljujem, da se sme opravičenje pri vlogi št. 63, davčne občine Gorenja vas, zemljiščno-knjižno vpisati.

V Gorenji vasi 20. julija 1883.

Legalizirani podpis Lenarta Mesarja.

(Kolek 36 kr.)

Slavna e. kr. okrajna sodnija!

%. Na podlagi izrečenja od 20. julija 1883 pod %. prosim:

Slavna e. kr. okrajna sodnija naj na podlagi izrečenja od 20. julija 1883 pri posestvu pod vlogo št. 63, davčne občine Gorenja vas, opravičenje po tukajšnjem odloku od 6. julija 1883, št. 2900, meni na korist v varstvo posojila 250 gold. s. pr. pogojno vknjižene zastavne pravice vpisati, ter izvršiti blagovoli.

Odlok naj se dostavi:

1. prošnjiku Janezu Logarju, posestniku v Gorenji vasi, hiš.-št. 12; z originalom pod %.;
2. Lenart Mesarju, posestniku ravno tam, hiš.-št. 10.

V Gorenji vasi 24. julija 1883.

Janez Logar.

Zunaj:

Slavna c. kr. okrajna sodnija
v Loki!

Janez Logar, posestnik v Gorenji-
vasi, hiš.-št. 12,

prosi

za vpis opravičenja no-
traj omenjene prenota-
cije pri vlogi šte. 63,
davčne občine Gorenja
vas.

Z 1/2 v originalu in prepisu.

1 krat,

2 rub.

Prošnje za opravičenje pogojnih vknjižb kolekujejo se s 36 kr.; če pa prenotirani znesek ne presega 50 gold., z 12 kr. — Z izrečenjem dene se prenotacija v red, če se dolžnik ne brani. Kaj pa tedaj, kadar se brani, kadar izrečenja, kakor se pravi, „od sebe“ dati noče? Tedaj pa ne ostaja družega, nego

t o ž b a ,

s katero se dolžnik prisili, da mora opravičenje pripoznati. Na podlagi rzsodbe, ki potem nadomestuje zgorejšnje „izrečenje“, vpiše se opravičenje v javno knjigo.

Če sem prosil za prenotacijo, dovoljuje se mi ta z odlokom, v katerem odloku berem, da imam tožbo na opravičenje v 14. dneh vložiti. Obrok k tožbi ni daljši od 14. dni, ter prične teči z dnevom, po tistem dnevnu, ko se je odlok izročil ali dostavil. Ako se mi je odlok dostavil 3. avgusta, prične obrok k tožbi teči z 4. avgustom, tako da je 17. avgust zadnji dan. Kratek obrok je to, in malo kdaj bo mogoče, tako hitro tožbo vložiti. Zakon pa daje pripomoč, k e r s e t a o b r o k p o d a l j š a t i d a. Kdor je dobil v hišo prenotacijski odlok, ter vé, da tožbe na opravičenje ne bode mogel iz tega ali onega vzroka v pravem času vložiti, ta naj se takoj vsede, ter naj spiše prošnjo za podaljšanje obroka. V ti prošnji ima izkazati vzroke, ki ga zadržujejo, da tožbe takoj vložiti ne more. O dotični prošnji tukaj obrazec!

(Kolek 36 kr.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

/. S tukajšnjim odlokom od 4. januarja 1883, šte. 10, pod /. dovolila se mi je na podlagi dolžnega pisma od 4. novembra 1883 v varstvo posojila 100 gold. s. pr. pri posestvu Janeza Merlaka, vlogi št. 34, davčne občine Dobje, pogojna vknjižba zastavne pravice, ter se mi ob enem naložilo, da imam tožbo na opravičenje v 14. dneh vložiti. Odlok dostavil se mi je dne 12. januarja 1883, tako da bode z 26. januarjem 1883 potekel. Ker je ravno sedaj debel sneg padel, tako, da je zame, ki sem star že 70 let, pot v mesto težavna, in ker si mislim k tožbi na opravičenje najeti advokata, prosim:

Slavna c. kr. okrajna sodnija naj mi obrok k vložitvi zgoraj omenjene opravičevalne tožbe do 1. aprila 1883 podaljšati blagovoli.

V Poljanah 16. januarja 1883.

Tine Šubic.

Zunaj:

Slavna c. kr. okrajna sodnija
v Loki!

Tine Šubic, posestnik v Poljanah,

prosi

za podaljšanje notraj
omenjenega obroka.

Z /. v originalu.
2 krat.

K prošnji za podaljšanje obroka k opravičevalni tožbi pridejati se ima prenotacijski odlok, a samo v originalu in ne tudi v prepisu. V prošnji povedati se ima dan, do katerega naj bi se obrok podaljšal. Napačno bi bilo, da se prosi: obrok naj se podaljša za dva, tri mesece i. t. d.; prositi se ima: obrok naj se podaljša do 15. maja, 1. junija i. t. d. Prošnja spisati se mora dvakrat. Rubrik ni treba. Vsled te prošnje dobil se je dušek, da se tožba pripravnejše sestavi in napravi. S tožbo hoče se dolžnik prisiliti, da pripozna opravičenje prenotacije. V tožbi mora toraj prenotacije prošnik dokazati po

kakšni pravni poti, da je dospel do prenotirane pravice, dokazati mora resnico svoje tirjatve ter dokazati, da mu je dolžnik v istini zastavil premoženje, med katerim nahajajo se tudi posestva, na katere se je prenotacija izvršila. Toženi pa ima zopet pravico tožbi vsakovrstne vgovore nasproti staviti, in to tudi tedaj, če proti prenotacijskemu odloku ni rekuriral, ali če je še celó brezvspešno rekuriral. Opravičevalna tožba pri prenotacijah je toraj delo, ki ga priprosta kmečka roka nikdar izvršila ne bo. Če imaš toraj prenotacije odlok v rokah, glej pred vsem, da obroka k tožbi ne zamudiš! Napravi prošnjo za podaljšanje po zgorejšnjem izgledu, potem pa pojdi h advokatu, ali pa k sodniji, kjer daš tožbo v zapisnik! Pred zakotnimi pisarji pa se svari, ker ti sami ne vedó, kako se imajo napravljati opravičevalne tožbe.

S tem naj je končano poglavje o prenotacijah. Kaj je prenotacija, to vé vsak. Za ljudsko življenje ima samo pri dolžnih pismih veliko pomena. Iz cele te tvarine dajo se trije dobri sveti izluščiti. Ti so:

a) Vsako pismo, ki ima za té vrednost, previdi z lastnostmi v pričetku tega poglavja naštetimi.

b) Kadar ti daje dolžnik dolžno pismo, vestno pazi, da se v njem beró tudi besede: „V varnost te tirjatve zastavljam vse svoje premakljivo in nepremakljivo premoženje.“

c) Pri prenotacijskih odlokih glej, da opravičevalne tožbe ne zamudiš!

VI.

O zaznambah ali adnotacijah.

(Adnotirajo se osebne razmere, kakor podaljšanje maloletnosti, kuratele i. t. d. Tudi posebne pravdne razmere, kakor sekvestracija, eksekutivna prodaja i. t. d. se zaznamujejo. O pravnih pripomočkih proti zemljiščno-knjižnim odlokom. Rekurz vložiti se ima navadno v 30. dneh in sicer pri prvi sodniji. Ako sta prva in druga sodnija enako razsodili, prepovedan je rekurz do najvišjega sodišča. Razlagajo se vspehi rekurza.)

Zaznamba ali adnotacija je vpis osebne ali pa pravdne razmere v javno knjigo z vspehom, da se potem nikdo ne more sklicavati, da mu je bila osebna ali pravdna razmera, ki se je adnotirala, neznana. Take osebne razmere so: 1. podaljšanje maloletnosti. Časih se maloprida, ki komaj čaka, da bi zapravil svoje premoženje, tudi potem še pod varuhom ali je-robom pušča, ko je izpolnil 24. leto. Za tak slučaj, če kdo ostane maloleten, da si je stareji od 24. let, pravimo, da se je maloletnost podaljšala. Ima tak maloletnik zemljišča, potem se bode podaljšana maloletnost adnotirala, in kdor bi mu kaj posodil, ne prišel bi v javno knjigo, če bi ne imel po varuhu in sodnji potrjenega dolžnega pisma. Ničesar bi mu ne hasnil izgovor, da ni vedel za podaljšanje maloletnosti. Odgovorilo se mu bo: Pa bi bil šel k javni knjigi, tam bi bil izvedel, da se je maloletnost podaljšala. Adnotirajo se 2. kuratele. Kadar kdo pod kuratorja pride, sme se ta okoliščina pri njegovih posestvih zaznamovati, z vspehom, o katerem smo govorili pri podaljšanju maloletnosti. Zaznamujejo se 3. kupljena leta, z ravno istim vspehom, kakor podaljšanje maloletnosti.

Tik osebnih razmer adnotirajo se na drugi strani tudi druge pravdne razmere kakor sekvestracija, eksekutivna prodaja, napoved vknjižene tirjatve i. t. d. Ali vse to nema za nas posebne važnosti, zategadelj naj se konča razgovor o zaznambah.

Na tem mestu hočemo spregovoriti o pravnih pripomočkih proti zemljiščno-knjižnim odlokom. Mogoče je, da časih sodnja odbije prošnjo, ne da bi odbitje v zakonu opravičeno bilo. Pri-peti se, da se mi je odbila prošnja iz vzroka, ki se mi ne vidi postaven. Kaj mi je storiti, če s tem ali onim zemljiščno-knjižnim odlokom nisem zadovoljen? V jeziku učenih prav-nikov stavi se to vprašanje tudi tako-le: kak pravni pripomoček mi je dan na roko proti zemljiščno-knjižnim odlokom, ki so nepostavni. Odgovor: ta pravni pripomoček se imenuje re-kur z. Proti nepostavnim zemljiščno-knjižnim odlokom pri-tožiti se more samo po poti rekurza.

Kje se ima vložiti rekurz? Pri prvi sodnji, katera je iz-dala odlok. Rekurz vložiti se pismeno, ali pa se da na zapisnik. Ako bi se poslal rekurz neposredno na nadsodnijo, mora ga ta brez usmiljenja odbiti. To smo morali omenjati, ker se po slovenskih vaseh še vedno nahajajo zakotni pisarči, ki rekurze in druge pritožbe takoj v Gradec ali Trst pošiljajo. S tem naprav-

ljajo strankam nepotrebne stroške, ter stvar navadno tako zavozijo, da se postavni obrok k pritožbi zamudi. Zemljiščno-knjižnim rekurzom ne smejo se prilagati nova pisma, katera prvi prošnji niso bila pridejana. Če bi se novo pismo priložilo, ne smé ga nadsodnija v ozir jemati.

Obrok k zemljiščno-knjižnim rekurzom je v postavi izrečno določen: taki rekurzi se imajo vložiti navadno v 30. dneh, računjeno od dneva vročitve, tako da se dan vročitve ne všteje. Zakasneni rekurzi odbijejo se koj po prvi sodnji; ako se je obrok zamudil, ni pomoči.

Pravočasno vloženi rekurz predloži se po prvi sodnji nadsodnji, katera ga sprejme v presojo. Če je leta potem rekurz odbila, ni več pota, po kateri bi se stvar spravila pred najvišje sodišče na Dunaju. Če se je pa rekurzu vstreglo, potem se žaljena stranka še vedno lahko z rekurzom do najvišjega sodišča obrne. Ako sta pa prva sodnija in nadsodnija enako razsodili, prepovedan je rekurz do najvišjega sodišča. Tudi to naj se zapomni, ker zakotni pisaci pri taci slučajih še vedno ne obupajo, ter napravljajo rekurze do najvišjega sodišča, ki pa se koj po prvi sodnji odbijajo.

Na vsak rekurz dobi se nadsodniška rešitev, katera se rekurentu po prvi sodnji dostavi. Nadsodnija pošlje namreč svojo razsodbo o rekurzu prvi sodnji, in le tá jo vroči stranki.

Kaj je vspéh rešitve o rekurzu? Če se mi je zemljiščno-knjižna prošnja odbila, zaznamovala je prva sodnija to odbitev pri dotičnem posestvu. Če je nadsodnija z rešitvijo o rekurzu prvosodniško odbitev potrdila, izbriše se omenjena zaznamba, in stvar je tako, kakor da bi prošnja nikdar vložena ne bila.

Ako se mi je po prvi sodnji odbila vknjižba ali prenotacija, za katero sem prosil, in ako je potem nadsodnija vknjižbo ali prenotacijo vsled mojega rekurza dovolila, vpiše se vknjižba in oziroma prenotacija v javno knjigo. Le tá vpis pa velja, kakor bi se bil v tistem trenutku izvršil, ko sem prošnjo vložil, to je, vpis vživa tisto mesto, kakor bi ga bil vžival tedaj, ko bi ga bila takoj prva sodnija dovolila.

Glavne določbe o zemljiščno-knjižnih rekurzih so na kratko te-le:

- a) ti rekurzi vlagati se imajo pri prvi sodnji;
- b) ti rekurzi vlagati se imajo v obroku 30. dni;
- c) proti zamudi tega obroka ni pripomoči; in
- d) če se je rekurz po nadsodnji odbil, potem je rekurz do najvišjega sodišča na Dunaju izključen.

Dospeli smo do tija, da je razprava o glavnejših točkah zemljiščno-knjižnega zakona dokončana. V prihodnjih dveh poglavjih govorili bomo sicer še „o pooblastilih v zemljiščno-knjižnih zadevah“ in o „notarjih“. Ali to so predmeti, ki niso tako zelo zemljiščno-knjižne narave, kakor oni, o katerih se je do sedaj pisalo. V zemljiščno-knjižnem zakonu nahajajo se še predpisi, katerih omenjali nismo, to pa zavoljo tega ne, ker imajo pomen samo za advokata ali sodnika, nikakor pa ne za vsakdanje življenje, na katero smo pri vsaki priliki ozirjeli. Nekaj pa je tacihih predpisov, o katerih bomo v poznejših glavnih delih pisali.

Za sedaj izrekamo gledé na predstoječe razprave dva glavna svéta, in sicer:

a) vsako pismo, ki je namenjeno za zemljiščno knjigo, naj se prej kot mogoče v to knjigo spravi, in

b) vdolžna ali nelegalizirana pisma naj se vselej postavijo besede: „V varstvo te tirjatve zastavljam jaz dolžnik, vse svoje premakljivo in nepremakljivo premoženje.“

Kdor se bode po teh svétih ravnal, mu javna knjiga nikedar nesreče in škode provzročevala ne bode!

VII.

O pooblastilih v zemljiščno-knjižnih zadevah.

Mnogokrat se pripeti v življenji, da človek svojih zadev sam opravljati ne more. Mnogokrat se pripeti kaj tacega in zavoljo tega je opravičeno, če o ti stvari v posebnem poglavji razpravljamo. Posestnik v ti ali oni vasi zboli in nekaj časa ne more oskrbovati svojega gospodarstva. Med boleznijo potrebuje posojila, ki ga pa sam napraviti ne more. Da toraj svojemu sinu pooblastilo z ukazom, da naj gotovo posojilo pri določeni osebi napravi, ter da naj s to določeno osebo dolžno pismo napravi, in le tó v očetovem imenu podpiše. Pooblastilo je toraj tako, da sin na podlagi tega pooblastila za očeta ničesar drugega napraviti ne more, kot samo dolžno pismo z določeno osebo o določenem posojilu.

O takih pooblastilih pravi se, da se glasé „na določeno opravilo.“ Drug slučaj je ta: Posesnik zavoljo starosti opeša, da ne more več opravljati gospodarstva, katerega pa svojemu sinu vendar izročiti noče. Kaj stori? Gospodarstvo si obdrži, ali skrb za gospodarstvo pa prepusti svojemu sinu. Napravi mu pooblastilo, da smé za njega — očeta — prodajati, kupovati, denar prejemati, posojila napravljati, ter pisma podpisovati. V tem pooblastilu so opravila, katera sme sin v očetovem imenu sklepati, sploh z imenom našteta, vendar pa ni izrečeno, da sme sin samo določena opravila z določenimi osebami sklepati. Taka pooblastila glasé se „na opravila splošno po imenu določena“. Sedaj pa moramo še tretje vrste pooblastil omenjati. To so pooblastila, v katerih je na kratko izrečeno, da sme kdo drugi vsa moja opravila sploh, (ne da bi se ta opravila z imenom našteta) oskrbovati. Te pooblastila imenujejo se „splošna pooblastila.“ Tako splošno pooblastilo bilo bi naslednje: „Jaz Janez Simončič, posesnik v Poljanah, pooblaščujem s tem pismom, Antona Babiča, posesnika na Gorenjem Brdu, da sme vse moje zadeve in vsa moja opravila oskrbovati, ter bodem vse potrdil, kar bode v mojem imenu storil, tako, kakor bi bil jaz sam to storil. V Poljanah 2. marca 1883. Janeza Simončiča in dveh prič podpisi. To je splošno pooblastilo, v katerem opravila, ki naj jih pooblaščenec oskrbuje, niso imenovana. Ali tako pooblastilo ne zadostuje vsem prilikam. Za naslednja opravila ne zadostuje splošno pooblastilo, temuč napraviti se ima pooblastilo, glaseče se na opravila splošno po imenu določena. Dotična opravila so v členu 1008 obč. drž. zak. našteta. Ta člen se glasi: Sledeča opravila: ako se imajo reči v imenu družega oddati ali za odplačilo prevzeti, posojilne pogodbe sklepati, denarje ali denarja vrednost vzdigovati, pravde začenjati, prisege nalagati, sprejemati in zavračati, ali poravnave sklepati — zahtevajo posebno za ta opravila dano pooblastilo. To se pravi, kdor ima v rokah samo splošno pooblastilo (da sme za pooblastitelja sploh vsa opravila oskrbovati), ta ne more za pooblastitelja ne prodajati, ne mesto denarja kako reč v odplačilo prevzeti, ne dolgov napravljati, ne denarja prejemati, ne pravd začenjati, ne priseg sprejemati in ne zavračati, in ne poravnave (gliheng) sklepati. Pri tem ni treba, da je v pooblastilu izrečeno, katero gotovo reč da sme pooblaščenec prodati, katero gotovo posojilo na-

praviti, ali katero gotovo svoto vzdigniti. Zadostuje, da je izrečeno, da sme sploh pooblastitelja reči prodajati, za njega denar prejemati i. t. d. V pooblastilu morajo opravila splošno imenovana biti, brez ozira na kak poseben slučaj.

Kadar pa naj pooblaščenec za pooblastitelja dedščino brezpogojno sprejme ali odbije, kadar naj za pooblastitelja napravi daritev, ali se naj sploh brezplačno za njega pravicam odpové, potem mora se napraviti pooblastilo na določeno opravilo. To se pravi: če se bere v pooblastilu, da sme pooblaščenec za pooblastitelja dedščine brezpogojno prejemati ali odbijati, daritve napravljati ali se pravicam brezplačno odpovedovati, potem to pooblastilo, ki se, kakor je iz zgorejšnjega razvidno, glasi na opravila, splošno po imenu določena, ne zadostuje. Pri tacihih prilikah mora se za vsak slučaj posebej napraviti pooblastilo, v katerem se bere, da sme pooblaščenec za pooblastitelja dedščino po Antonu T. i. t. d. brezpogojno sprejeti ali odbiti, da sme parcelo št. toliko in toliko osebi A. i. t. d. darovati i. t. d. V teh slučajih napraviti se mora pooblastilo glaseče se na določeno opravilo.

O pooblastilih sploh govoreč, razločujemo jih toraj a) v splošna pooblastila; b) v pooblastila glaseča se na opravila, splošno po imenu določena in c) v pooblastila, glaseča se na določeno opravilo.

Kdor ima splošno pooblastilo v rokah, sme vsa opravila pooblastitelja oskrbovati; vendar pa ne sme, pooblastitelja reči prodajati, ne tujih reči za odplačila prejemati, ne posojilnih pogodb sklepati, ne denarjev ali denarja vrednost vzdigovati, ne pravná začenjati, ne priseg nalagati, ne sprejemati, ne zavračati, in ne poravnáv sklepati. Kdor naj tudi ta opravila za pooblastitelja oskrbuje, imeti mora pooblastilo, v katerem so ta opravila sploh po imenu naštetá, imeti mora pooblastilo, glaseče se na opravila, splošno po imenu določena. Ali tudi pooblaščenec, ki ima tako pooblastilo v rokah, ne bode smel za pooblastitelja dedščin brezpogojno sprejemati ali odbijati, ne daritev napravljati, in ne od pravic brezplačno odstopati. Za ta opravila izdati se ima od slučaja do slučaja posebno pooblastilo, glaseče se na določeno opravilo. Toliko splošno o pooblastilih, da nam postane jasna naslednja razprava.

Pri zemljiščno-knjižnih zadevah razločevati nam je gledé pooblastil, a) da pooblastimo koga k napravi pisma, katero

naj se nam v škodo vknjiži, ali pa b) da pooblastimo koga, da naj za nas vloži to ali ono zemljiščno-knjižno prošnjo.

Govorimo najprej o prvem slučaju, kjer naj pooblaščenec za pooblastitelja podpiše dolžno ali kako drugo pismo, ki se potem proti pooblastitelju vknjiži. V tem primirnejši mora biti pooblastilo napravljeno, kakor vsako drugo zemljiščno-knjižno pismo, to je podpis pooblastitelja mora se na pooblastilu legalizirati. Dalje velja zapoved, da se ima tako pooblastilo glasiti na določeno opravilo, če se pa glasi samo na opravila, splošno po imenu določena, ne sme stareje biti od enega leta, od tedaj nazaj računjeno, ko je pooblastilo pred javno knjigo prišlo.

Vzemimo si izgled. Recimo, da si je A. pri C.-ju izposodil 300 gld. Ker sam v mesto ne more, pooblasti B.-ja, da naj mesto njega podpiše dolžno pismo. B. moral bode imeti naslednje:

Pooblastilo.

Jaz A., posestnik v Radgoni, dolžan sem C.-ju, posestniku v Celju 300 gold. in 6% obresti od 1. maja 1883 naprej. S tem pismom pooblaščujem B.-ja, posestnika v Celji, da napravi C.-ju dolžno pismo v mojem imenu, ter dovoljujem posebno, da sme B. v dolžnem pismu v mojem imenu priznati, da jaz C.-ju 300 gold. (tristo goldinarjev) posojila dolžujem in 6% obresti od 1. maja 1883 naprej, in da sme za mé dovoljenje izreči, da naj se to posojilo s pripadki pri mojem posestvu pod vlogo št. 4, davčne občine Radgona, C.-ju na korist zastavno vknjiži. Izrečem, da dolžno pismo, katero bode B. za mé dogovoril in podpisal, že sedaj v vseh točkah potrjujem, ter da čem po tem dolžnem pismu zavezan biti, kakor bi ga bil sam in osebno v vseh točkah dogovoril in podpisal.

V Radgoni dne 4. maja 1883.

Legalizirani podpisi A.-ja.

S tem pooblastilom pooblaščenec ni dana nikaka druga pravica, nego ta, da sme z osebo C. dogovoriti dolžno pismo. Zavoljo tega pravimo, da se glasi pooblastilo na določeno opravilo, ker se je dalo pooblastilo samo za eno opravilo. Tako pooblastilo ima v zemljiščno-knjižnih zadevah veljavo tudi še po preteku enega leta. Drugače pa je stvar, če se glasi po-

oblastilo na opravila, splošno po imenu določena. Na primeru: Janez Kamnar pooblasti svojega sina Miha, da sme njegove reči prodajati, za njega kupovati, denar ali denarja vrednost prejemati, tožbe napravljati, glavne prisege sprejemati ali zavračati, poravnave sklepati i. t. d. Obrazec takega pooblastila izgleda takole:

P o o b l a s t i l o.

Jaz, Janez Kamnar, posestnik v Brodéh, hiš. - št. 2, pooblaščujem s tem pismom svojega sina Miha Kamnarja, v Brodéh, da sme v mojem imenu moja zemljišča in sploh moje reči prodajati, za mé kupovati, denar ali denarja vrednost prejemati, v mojem imenu dolgove napravljati, za mé dolžna pisma s pravico, da se smejo pri vseh mojih posestvih zemljiščno-knjižno zavarovati, izdajati, v mojem imenu pravde pričenjati, prisege nalagati, sprejemati ali zavračati, ter poravnave sklepati. Ob enem izrekam, da vse, kar bo moj sin na podlagi tega pisma za mé dogovoril in sklenil, že sedaj odobrujem, tako da bo vse to veljalo, kakor bi bil jaz sam dotično opravilo sklenil in dogovoril.

V Brodéh dné 12. januarja 1882.

Janeza Kamnarja legalizirani podpis.

Sin Miha išče na podlagi tega pooblastila posojila za svojega očeta. V osebi C dobi posojilnika. Napravita dolžno pismo, katero sin Miha za svojega očeta podpiše. Pismo je veljavno, ter se izroči C.-ju s pooblastilom vred. Tudi pooblastilo izročiti se mora posojilecu, ker se drugače dolžno pismo vknjižiti ne da. Če hoče sedaj C. pismo v zemljiščno knjigo spraviti, napraviti ima prošnjo, ter ji priložiti dolžno pismo in pooblastilo. V zemljiščni knjigi pregledali bodo najprej pooblastilo. Ker se to pooblastilo ne glasi na določeno opravilo, temuč na opravila, splošno po imenu določena, potem se bode najprej vprašalo, koliko je pooblastilo staro. Pooblastilo napravilo se je dné 12. januarja 1882. Če je sin Miha s C.-jem dolžno pismo dné 2. aprila 1882 napravil, in če je C prošnjo vložil dné 15. aprila 1882, morala se bode vslišati, ker za take slučaje zapoveduje postava, da se smé vknjižba le tedaj dovoliti, če pooblastilo od dneva, ko se je prošnja vložila, nazaj računjeno, ni stareje od enega leta. Ali sedaj pa vzemimo, da je C. spravil dolžno pismo in pooblastilo, ter ji spravil med svoja pisma, češ, kaj naj letam okrog sodnije, vsaj sta pismo

in pooblastilo dobro napravljeno? Še le meseca aprila 1883 obide ga strah, poda se k sodniji, ter napravi prošnjo na podlagi dolžnega pisma in pooblastila. Sodnija pregledala bode, kdaj se je izdalo pooblastilo, ter staknila, da že dné 12. januarja 1882. Od tedaj do meseca aprila 1883 preteklo je več kot leto, zatoraj se bo prošnja odbila, ker je pooblastilo stareje od enega leta. Stvar je važna. Dostikrat se namreč zgodi, da se pismo, podpisano po pooblaščenču, ne vknjiži takoj, ker narod meni, da je vse v redu, če je le pismo in pooblastilo prav napravljeno. Po preteku enega leta pa je dotični upnik ves začuden, da ne more pisma vknjižiti, da si je prav napravljeno!

Gledé zemljiščno - knjižnih pooblastil, na katerih podlagi naj bi se proti pooblastitelju kaj vknjižilo, veljajo toraj te-le zapovedi:

a) taka pooblastila glasiti se imajo na določeno opravilo, ali pa na opravila, splošno po imenu določena;

b) če se glasé na določeno opravilo, potem so lahko stareja od enega leta; in

c) če se pa glasé na opravila, splošno po imenu določena, ne smejo biti stareji od enega leta. Tudi morajo biti taka pooblastila legalizirana.

Kdor ima toraj v rokah pismo za zemljiščno knjigo namenjeno, ki ga pa ni sklenil z osebo, proti kateri naj se iz pisma kaj intabulira, temuč s pooblaščenčem, pazi naj, da pismo in pooblastilo prej kot mogoče v javno knjigo spravi, ker se lahko pripeti, da mu bode čakanje v škodo, da konečno svojega pisma še vknjižiti ne bo mogel.

V zemljiščno - knjižnih zadevah nahajajo se pa še druge vrste pooblastila, katera pa niso tolikega pomena. Zgodi se, da imam kako zemljiščno - knjižno prošnjo napraviti, da pa nemam časa k sodniji iti. Tuđi za to priliko pooblasti se lahko tuja oseba, in veljavno je že splošno pooblastilo, samo, da je v njem izrečeno, da smé pooblaščenec tudi zemljiščno - knjižne prošnje za pooblastitelja pri sodnijah vlagati. Te zadnje besede morajo se vsak način nahajati v tacih pooblastilih, sicer ne veljajo nič. Tu je izgled:

Pooblastilo.

Jaz Šimen Krčon, posestnik na Viču, pooblaščujem s tem pismom Jurija Goljavca, posestnika na Viču, da sme v mojem imenu vsakovrstne zemljiščno-knjižne prošnje pri sodnijah vlagati, ter za mé rešitve o njih sprejemati.

Na Viču dne 1. julija 1883.

Šimna Krčona in dveh prič podpisani.

Legalizacija podpisov ni zapovedana. Če je pooblastitelj pooblastilo sam pisal in podpisal, ni treba dveh prič podpisov. V vsakem drugem slučaju podpisati imata pooblastilo tudi dva svedoka. S tem naj je končana razprava o pooblastilih, o katerih bodemo v petem glavnem delu še nekoliko govorili.

VIII.

O notarjih ali beležnikih.

(Notarji smejo napravljati dolžna pisma, ki se potem koj eksekvirati dajo. Naštevajo se lastnosti teh pisem. Nekatera pisma so samo tedaj veljavna, če se po notarji v slovesni obliki napravljena. Naštevajo se taka pisma.)

Pečavši se z javno knjigo, spregovoriti moramo tudi o notarjih, to je o osebah, katere napravljajo največ zemljiščno-knjižnih pisem. Kak posel imajo notarji, in kake dolžnosti jim naklada njihovi urad, o tem ne bodemo pisali razprave. Pač pa moramo obračati pozornost priprostega ljudstva 1. na to, da smejo napravljati notarji dolžna pisma, ki se potem takoj eksekvirati dajo; in 2. na to, da so nekatera pisma samo tedaj veljavna, če so narejena po notarji.

Pri nas malo kdo vé, da smejo napravljati notarji dolžna pisma, ki se takoj eksekvirati dajo. V navadi so dolžna pisma, ki se pozneje, če dolžnik plačal ni, iztožijo. Vloži se najprej tožba, potem se o tožbi obravnava, in če konečno dolžnik z razsodbo zadovoljen ni, apelira, in tako se stvar zavleče pol leta, celo leto ali še dalje. Vsak dolžnik, če ga plačati volja ni, spusti se v pravdo, ter si tako sicer nekaj oddihljeja pri-

dobi, ali konečno mora plačati vse in po vrhu še kup tožnih stroškov. In dosti dolžnikov je takih, ki že vsled stare navade ne plačajo drugače, nego da se prej eksekvirajo. Bila je toraj dobra misel, da so se pri sèstavi notarskega reda vpeljali dolžni listi, katerih ni treba iztožiti, kateri se temveč takoj lahko v eksekucijo postavijo. S takim dolžnim pismom pomagano je upniku in tudi dolžniku. Upniku, ker se mu ni treba v dolgo pravdo spuščati, ter ne tožariti, preden dobi razsodbo v roke; dolžniku pa, ker se mu prihranijo tožni stroški, in se takoj briga, da poišče denar, videč, da mu preti eksekucija. Naši dolžniki so večinoma tako malomarni, da še le tedaj poiščejo denarja, ko se je oglasila eksekucija v hišo; do tedaj pa se tožujejo, ter se iz same malomarnosti pravdajo, in si nakupujejo stroške, češ, vsaj si po tej poti nekoliko obroka priborim. Ali ta obrok je drag in posebno tedaj, če si je upnik najel advokata. Čudno je, da pa potem, ko je eksekucija tu, naši dolžniki hipoma denar dobé, ter plačajo. Zavoljo tega bilo bi prekoristno, če bi se vkoreninila navada, da bi stranke dolžna pisma pri notarjih napravljale, in sicer dolžna pisma, ki naj se lahko brez tožbe v eksekucijo postavijo. Se vé, da so stroški takih pisem nekoliko višji, ali ž njimi prihranilo bi se mnogo nepotrebnih pravnih stroškov, zabranilo bi se obilo brezvspešnih pravnih, in dolžnikom bi se vcepilo nekoliko več skrbi za plačanje napravljenih dolgov.

Kako izgledajo ta dolžna pisma? Po §. 3 not. reda imeti morajo te-le lastnosti:

1. napraviti se imajo v slovesni obliki;
2. napraviti se smejo samo o dolgu v denarjih;
3. v njih opisati se ima natanko oseba upnika, kakor tudi oseba dolžnika, da zmota gledé osebe ni mogoča;
4. v njih povedati se ima pravni naslov, znesek tirjatve in čas plačila; in
5. v njih izreči ima dolžnik dovoljenje, da se sme dolžno pismo, če ob svojem času plačal ne bode, takoj v eksekucijo postaviti.

To so glavne lastnosti teh pisem. Sicer pa bode notar že sam vedel, kako naj se napravijo. Glavna stvar ostane zahteva strank, da naj se napravi dolžno pismo, ki se bode ob svojem času brez tožbe eksekviralo.

Kaj je vspeh, če ima upnik tako pismo v rokah? Kadar napoči čas, ko ima dolžnik plačati, primeri se, da letá navadno ne plača. Če imaš navadno dolžno pismo, podaš se pri tacihih prilikah k sodnji, ter daš tožbo „na protokol“. To se

zgodí. Ali potem prične se pravdarija na dolgo in široko. Če pa imaš pismo v rokah, katero ima zgorejšnje lastnosti, podaš se lahko k sodniji, ter zahtevaš, da se takoj napravi eksekucija. In napraviti se mora. Dolžnik, ki v navadnih slučajih, tožbo v hišo dobi, pa ima zdaj rubeženj nad vratom — in plačati mora brez vsacega pravdanja. Ker je vsako sredstvo, ki tožbe in pravdanje odstranjuje, prekorigno, zatoraj izrekamo še enkrat, da se mora prav iz srca želeti, da bi se pred notarjem napravljena dolžna pisma, ki se brez tožbe eksekvirati dajo, bolj v navado spravila, kakor so sedaj v navadi. O koristih teh dolžnih pismih bode gotovo vsakdo prepričan, kdor si pred zavest postavi, koliko denarja se po Slovenskem vsako leto z nepotrebnim in lahkomišljenim tožarenjem zapravda.

Poprej smo dejali, da moramo obračati pozornost priprostega ljudstva 2) tudi na to, da so nekatera pisma samo tedaj veljavna, če so napravljena po notarji. Po naših vaseh je še vedno obilo zakotnikov, ki se pečajo s tožbami, ter ti napravljajo vsakovrstna pisma. Taka pisma so časih veljavno sestavljena, časih tudi ne. Ti pisarji pa napravljajo tudi pisma, ki morajo pred notarjem narejena biti, sicer so neveljavna. Da ljudstvo pri tem v škodo in homatije zagazi, je jasno. Zatorej je skrajni čas, da se priprosti narod vže vendar enkrat podučí o pismih, ki jih samo notar veljavno napraviti more. O teh pismih bode govorica v naslednjem. Ž njimi peča se zakon od 25. julija 1871, št. 76, drž. zak., ter določuje pet vrst tacih pisem. V naslednji razpravi zaznamovana bode vsaka vrsta s svojo številko.

1. Ženitna pisma. O teh se sedaj že splošno vé, da spadajo pred notarja. Tudi so ta pisma tolike važnosti, da jih ljudstvo ne izročá zakotnikom. Zatoraj o njih na tem mestu dalje govorili ne bomo.

2. Med zakonskima sklenjene kupne, menjalne in posojilne pogodbe, (oziroma dolžna pisma.) Mogoče je, da imata mož in žena vsak svoje premoženje. Pri tem se lahko pripeti, da skleneta med sabo kupčijo, da kaj menjata, ali da si denar posodita. Če bi se zakonska pri tacih prilikah podala k zakotnemu pisarju, in bi jima le-ta napravil kupno, menjalno ali dolžno pismo, neveljavno bode to pismo, če bi tudi v vsakem drugem slučaji veljavno bilo. Čemu se je vpeljala ta zakonita zapoved? Zakonski možje imeli so od nekedaj pregrešno navado, da so se zakopavali v dolgove; konečno pa, ko je bilo čas plačati, podali ali izročili so svoje posestvo ženi, ali pa tudi z lastno

ženo sklenili na videz posojilno pogodbo. Ko so se upniki v javno knjigo oglasili, opazili so, da je pri dolžnikovem posestvu za njegovo ženo na podlagi dolžnega pisma vknjižen na prvem mestu tako velikansk znesek, da že sam celo vrednost posestva presega. Da bi se zakonskim možem zaprla pot k takim goljufijam, izrekla je postava, da morajo kupna in menjalna, in tudi dolžna pisma, dogovorjena med možem in ženo, napravljati se pred notarjem. Notarjem zopet pa je naložena dolžnost, strogo paziti na to, da ne bodeta zakonska s kupčijo, menjavo ali z dolžnim pismom koga ogoljufala. Če bi beležnik opazil, da zakonska kupčijo, menjavo ali dolžno pismo le na videz sklepata, z namenom, da bi se upniki ogoljufali, odreči mora svojo pomoč in goljufna zakonska ne moreta napraviti veljavnega pisma. Sicer pa se mora izreči, da so naši notarji skoraj premalo strogi, in da napravljajo zakonskim pisma, ki potem goljufijo pospešujejo. Tudi se je vkoreninila navada, da se zakonska, ki pri domačem notarji ničesar ne opravita, podasta v tuj okraj, kjer jih ondotni notar ne zavrne. V tem oziru moralo se bode kaj storiti, sicer se ne bode dosegel namen, katerega doseči je nameraval zakonodajec s tem, da je zapovedal napravljati omenjena pisma pred notarji.

3. Potrdila o prejeti doti, in to tudi tedaj, če se tako potrdilo ne izda ženi, temu č kakih drugi osebi. Doto obljubi navadno oče, časih pa tudi druga oseba. Kadar se je dota možu izplačala, potrdi ta nje sprejem s pobotnico (kvitengo.) Ta pobotnica bila bi neveljavna, če bi se napravila pred advokatom, ali pa še celo doma po zakotnem pisaču. Kdorkoli plačuje obljubljeni doto, zahtevati smé veljavno pobotnico; veljavna pa je ta pobotnica samo tedaj, če jo je sestavil notar.

4. Daritve, brez resnične izročitve darovane reči. O tem govorili bomo v petem glavnem delu.

5. Vsakovrstna pisma, sklenjena po slepcih, po gluhih, ki brati ne znajo, in po mutastih, ki pisati ne znajo. Če hoče slepec v lastnem imenu skleniti kako pogodbo, mora napraviti dotično pismo pred notarjem, sicer je neveljavno. Ravno taka je z gluhim, ki brati ne zna, in z mutastim, ki pisati ne zna. Vsi ti nesrečniki morejo v svojem življenju pravna opravila veljavno samo pred notarjem sklepati.

Toliko o teh pismih. Kdor pride toraj v okoljščino, da mu je napraviti jedno ali drugo predstoječih pisem, ta ga naj ne sestavlja sam, in tudi k zakotnim pisačem naj se ne za-

teka. Imel bode stroške, ali pismo neveljavno! Edino prava pot vodi pred notarja!

Smrt, ki kliče nas iz življenja, je tista grozna moč, ki tudi nad pravicami najbolj vpljiva. V tretjem glavnem delu pisali bomo toraj o „zapuščinah“, to je o tistih pravnih razmerah, ki nastopajo tedaj, če je smrt s koščeno svojo roko vgonobila življenje, s pravicami obdano.

Tretji glavni del: O zapuščinah.

I.

O dedščinah sploh.

(Kaj je zapuščina? Razloček med dedičem in voliljemnikom. Tudi dedščinska pravica ima svoje pravne naslove. Pri zapuščinskih pravnih svari se pred zakotnimi pisarji. O splošni ali absolutni nezmožnosti k dedvanju. Nahaja se tudi posamezna ali relativna nezmožnost. Odpoved dedščinskih pravicam je dopuščena.)

Smrt, ki grozno svojo moč razodeva nad osebami, brez moči je nasproti duši, a brez moči tudi nasproti pravicam, katere je umrjoči človek združil v svoji roki. Oseba naj se zgrudi v grob, a svojih pravic ne vzame s sabo; kar je iz zemeljskega prahu vstvarjeno bilo, to zopet pokrije zemlje ruša, ali nad grobom živijo pravice naprej. Premoženja lastnik izgine, premoženje samo pa ostane. Druge osebe stopijo na mesto umrlega, ali pravice ostanejo ene in tiste. Moč pravic je stalna, osebe pa so umrjoče, se spreminjajo kakor listje po gozdovih, ki vsako jesen odpada ter pada v zimski grob. Ali v spomladi je zopet zeleno vse! Tako je s človeškim rodом, dan za dnevom umira, ali dan za dnevom se zopet rodé tudi umrjoči nasledniki. Če bi pri kratkosti in negotovosti človeškega življenja, nad katerim na slabi nitki visi smrti ostrobrušeni meč, z vsakim življenjem končale se pravice, končalo se premoženje, kdo bi se še trudil med življenjem, kdo bi delal in potil se, če bi ž njim tudi pridelani trud se zgrudil v grob? Kaki neredi bi nastali, ko bi s smrtjo človeka njegovo premoženje postalo brez lastnika, dano v plen vsakemu,

ki bi s svojo pestjo pograbil po njem? Moralo se je tedaj vstanoviti pravno načelo, da s smrtjo posamezne osebe njeno premoženje ne „umre“ ž njo, da naprej živi, ter se izroči določenemu nasledniku umrlega. Vsaj je brez dvombe tolažilno, da imamo — če se nam približa tista ura, v kateri je treba slovo vzeti od sveta in od vsega, kar smo na zemlji ljubili, — zavest, da bode po naši smrti premoženje, katero smo si tako težko priborili, ostalo v rokah oseb, nam dragih in ljubljenih. Načelo, da morajo po smrti človeka njegove pravice naprej živeti, ni toraj samo koristno, temuč tudi n r a v n o. Ker vse, kar ob smrtni uri služi v tolažbo, je gotovo n r a v n o, in nikakor ne izvira iz hudobije. Človek mora vedno delati, ker delo ga blaži, ga pred pregreho varuje. Zavest, da pridelano premoženje ne bode s smrtjo delavca razpadlo, da bode prešlo na naslednike, ki si jih bo sam imenoval, povzdiguje vsacega, ter ga vžiga še k večji delavnosti. Kdo bi še delal, če je s smrtjo vse končano, če s smrtjo vse razpade? Zatoraj je tako imenovano „dedščinsko pravo“, ki je ravno vstanovilo red, po katerem se ima premoženje umrlega izročiti dedičem, ena največjih dobrot umrjočemu človeštvu. Brez tega prava si rednega življenja, rednega delovanja na zemlji še misliti ne moremo. To pravo sega že zaradi svoje koristnosti globoko v vsakdanje življenje; ali ker nas smrt noč in dan nadleguje, je pa tudi že zategadelj prevelike važnosti, tako da ga ni človeka, ki bi v teku dolgega ali kratkega življenja ne bil prišel v dotiko z zakoni, pečajočimi se z dedščinskim pravom, to je z zapuščinami. Tretji glavni del odločen je tedaj zapuščinam, ter hoče razpravljati vse najvažnejše postavne predpise, tikajoče se zapuščinskih razmer. V predstoječem poglavji bode govorica o zapuščinah sploh. Pri tem moramo pričeti z vprašanjem: kaj so zapuščine, ali da ostanemo pri enem samem slučaju, kaj je zapuščina?

Zapuščina je premoženje, ki ga kdo pri svoji smrti za sabo pusti; to je toraj premoženje, ki je ostalo pri smrti lastnika. V zapuščino spada vse, kar ima premožensko vrednost. Po tem takem ne spadajo vanjo samo osebne razmere, na primer očetna oblast, oblast, ki jo je imel umrli vsled svoje uradne službe i. t. d. Oseba, ki je bila pred smrtjo premoženja lastnik, imenuje se „zapustnik“; oseba, ki naj bi premoženje prevzela, pa „dedič“. Z ozirom na to osebo imenuje se zapuščina tudi „dedščina“. Stvari, ki so jasne same ob sebi.

Dedič dobi celo premoženje, ali pa samo del tega premoženja, ki pa mora v primeri s celoto določen biti. Taki deli so polovica, tretjina, osmi del i. t. d. Kdor si hoče imenovati dediča, izročiti mu mora celo premoženje, ali pa v razmeri s celoto določen del tega premoženja. Kdor dobi samo določeno reč iz zapuščine, ta ni dedič, temuč volilojemnik. Tu nahaja se ravno razloček med dedičem in volilojemnikom, da zadnji vé, katero gotovo reč bode dobil, med tem, ko prvi samo vé, kolik del premoženja bode dobil, a nikakor ne, katere posamezne reči mu bodo pripadle. Ali narod sam vé že dobro, kaj se pravi dedič biti in kaj golo volilo dobiti; čas bi se tedaj tratil, če bi hoteli pisati dolgo razpravo o omenjenem razločku.

Dejali smo poprej, da ima človek, ležeč na smrtni postelji, tolažbo v zavesti, da sme s svojim premoženjem določiti po svoji zadnji volji, ter ga nakloniti osebam, katerimkoli ga hoče. Postava mu je porok, da se mu bo zadnja volja izpolnila, in da premoženje dobe ravno tiste osebe, ki jih je zapustnik določil. O teh osebah se potem pravi, da imajo „dedščinsko pravico“ do zapuščine. Kadar se tedaj govori o dedščinski pravici, govori se o tisti pravici, ki nam daje moč to ali ono zapuščino v last vzeti. Kaker vsaka pravica ima tudi dedščinska pravica svoje pravno ime, ali svoj pravni naslov, ki je prav za prav nje izvir. Dedščinska pravica izvira ali iz testamenta, ali iz pogodbe, ali pa iz postave. Testament, pogodba ali pa postava sama imenujejo se toraj pravna imena, ali pravni naslovi dedščinske pravice. Kdor hoče kaj dedvati (jerbati), mora imeti na svoji strani ali testament, ali pogodbo ali pa zakon.

Testament napravi zapustnik sam, ter izreče v njem, katero osebo si hoče imeti za dediča. Dedščinska pogodba nahaja se med zakonskima, ki se navadno koj pri sklepu zakona med seboj za dediča imenujeta. Postava pa določuje konečno tiste sorodne osebe, ki dobijo zapuščino takrat, če ni zapustil umrli veljavne poslednje volje. Ta tri imena lahko so pri eni in tisti zapuščini združena, tako da dobi ta dedič (v primeri s celoto določen) del premoženja vsled testamenta, drugi sodedič pa svoj del vsled pogodbe, in tretji še celó vsled postave.

Kdaj stopi dedščinska pravica v življenje? Tedaj, kadar je umrl zapustnik. Smrt pokonča zapustnikovo življenje, a dodeli ga dedščinski pravici. Pred smrtjo zapustnikovo se dedščinska pravica pričeti ne more, in kdor hoče dedič biti, mora zapustnika preživeti. Dedič mora dalj časa živeti

kot zapustnik, in če je tudi samo nekaj ur dalje živel, zadostuje. Ako je oseba, ki je bila dedič, pred zapustnikom umrla, ni mogla namenjenih dedščinskih pravic na svoje dediče prenesti; če je pa dedič dalje živel od zapustnika, prehaja dedščinska pravica na njegove dediče, če on sam zapuščine še ni bil prevzel. Vzemimo si izgled. Oseba A. napravi testament, v katerem se je imenovala oseba B. za dediča. B. umrje prej kot A. Ali pri smrti tega ne dobi se ničesar drugega kakor testament, ki ima B.-ja za dediča. Kdo bo dobil zapuščino? Ali otroci B.-ja? Ne. In to zategadelj ne, ker mora dedič dalje živeti od zapustnika; ker je toraj B. prej umrl kakor A., ni v življenje stopila njegova dedščinska pravica, zatoraj nemajo tudi njegovi otroci nikake pravice do zapuščine po A.-ju. Recimo, da je A. umrl samo dve uri pred B.-jem. B. je tedaj umrl ob času, ko se mu zapuščina še izročiti ni mogla, ali vendar stopijo njegovi otroci na njegovo mesto, ker je ravno zapustnik prej umrl, kot v testamentu imenovani dedič. Kadar se tedaj pri kaki osebi vpraša, ali ima dedščinske pravice do te ali one zapuščine, rešiti se ima najprej vprašanje, je li dedič zapustnika preživel ali ne. Če ga ni preživel, potem je dedščinska pravica že iz prva nemogoča bila, in neplodni bi bili prepiri o tem, niso li morda otroci poprej umrlega dediča na njegovo mesto stopili, tako da oni dobijo dedščino, ki je bila namenjena očetu. Stvar je silno priprosta; ali vendar so se v nemale zavoljo jednacih prepиров že vroče pravde, po zakotnih pisacih pričete in zavožene. In če danes umrje v slovenski vasi kak zgorejšnji A., ter zapusti testament, v katerem je že poprej umrli B. za dediča se imenoval, tako smo prepričani, da bodo vsi otroci B.-ja pravdo pričeli ter hoteli zapuščino imeti, če tudi po postavi nikacih pravic nemajo, ker je ravno B. prej umrl kot A. Zapuščinske zadeve so navadno tesno zavozljane in dostikrat se pripeti, da se še celó učen jurist zmoti, meneč, da ima ta ali ona oseba dedščinske pravice do te ali one zapuščine. Ko pride razsodba, potem pa je vse drugače, ter pravda čisto izgubljena. Zavoljo tega moramo odločno naglaševati, da naj se pri zapuščinskih pravicah vselej poišče advokat in da naj se pri tacih pravicah bolj kakor pri vsaki drugi ogibljuje zakotni pisar, ki so ravno o zapuščinskih zadevah navadno najmanj podučeni. Ali naše ljudstvo ima navado, da zakotnim pisarjem več veruje, kot učenim pravnikom. In kadar pravi advokat: V to pravdo se nikaner ne spuščaj prijatelj, ker jo moraš iz-

gubiti, — potem bi se brez nevarnosti staviti dalo, da bode „prijatelj“ z glavo majal, ter se iz advokatove pisarne naravnost podal k pisarju, o katerem je že poprej vedel, „da je dober dohtar“. In ta mu v resnici napravlja najlepše upe, — in konečno pride pred sodnijo pravda, o kateri se že najprej vé, da se mora izgubiti. Nevarno je izročevati pravde zakotnim pisarjem, ali najnevarnejše tedaj, če se suče stvar okrog zapuščine. V zapuščinskih zadevah se tedaj odločno svari pred zakotnimi pisarji, in ravno zavoljo tega čutili smo potrebo, o priprostem načelu, da mora dedič, če hoče dedvati, zapustnika preživeti, nekoliko več spregovoriti.

Kdor hoče dedvati, mora toraj pri smrti zapustnika še živeti. To je pogoj, brez katerega se dedvanje niti misliti ne more. Ali življenje dediča še ni vse; dedič mora na drugem mestu imeti tudi zmožnost, da sme premoženje zapustnika prevzeti. Kdor naj je dedič, imeti mora zmožnost do preženja. Kdor sploh premoženja imeti ne more, tudi ne more postati dedič. Naši zakoni določujejo, da nekatere osebe sploh nikake dedščine prevzeti ne morejo. Take osebe imenujemo splošno (absolutno) nezmožne k dedvanju. Splošno nezmožni k dedvanju so: 1. tujci iz dežel, v katerih so Avstrijanci tudi nezmožni k dedvanju; 2. dezertjerji in 3. osebe, ki so odložile slovesno obljubo do vednega uboštva; tu sem spadajo skoraj vsi redovniki. Te osebe ne morejo nikjer in nikake zapuščine prevzeti. Pod števil. 3 navedene osebe pa se ne smejo zamenjati z duhovskimi občinami sploh. Duhovske občine, (to je cerkev kot taka, samostan kot tak, brez ozira na njegove redovnike i. t. d.) so zmožne k dedvanju, kakor vsake druge družbe. Na primeru: A. je redovnik v kapucinskem samostanu. A. sam odložil je slovesno obljubo do vednega uboštva; zavoljo tega ne more sam za svojo osebo ničesar dedvati. Ali iz tega ne sledi, da njegov samostan ničesar dedvati ne more. Neveljavno bi bilo, „če bi se kapucin A. za dediča imenoval“, ali veljavno pa je, „če se imenuje za dediča kapucinski samostan v Loki ali kje drugod. Upamo, da je razložek vsakemu jasen. Nekdaj so se v tem oziru pač napravljale sitnosti duhovskim in cerkvenim občinam, katerim se je odrekavala v slučajih zmožnost k dedvanju po tako imenovanih „amortizacijskih postavah“. Ali vse te postave odstranil je člen 29. in 35. tako zvanega „konkordata“. Dasi se je potem konkordat zopet odstranil, vendar ne veljajo več po-

prejšnje amortizacijske postave, tako da so sedaj cerkvene in duhovenske družbe ali občine popolnoma in v vsakem oziru zmožne k dedvanju, kakor vsak drugi dedič.

Zgoraj naštete osebe ne morejo nikake zapuščine kot dediči prevzeti. Izključene so povsod in pri vsaki zapuščini. Ali postava pozna osebe, ki so izključene samo pri določeni zapuščini, ki samo gotove zapuščine prevzeti ne morejo, ki so pa v drugem slučaju in na drugem mestu lahko dediči. Take osebe imenujemo posamezno (relativno) nezmožne k dedvanju. Relativno nezmožen je: a) kdor je zapustniku, njegovim otrokom, staršem ali zakonskemu družetu s hudobnim naklepom po življenji, premoženji ali poštenji stregel ali streči poskušal, tako da se je proti njemu po kazenskih postavah postopalo ali pa bi se lahko postopalo bilo, če ga je zapustnik ovadil. Kdor je toraj zapustnika na življenji, ali premoženji ali tudi na poštenji poškodoval, ali poškodovati skušal in sicer tako, da je izvršil hudobijo ali tudi samo kaznjiv prestop, ta ne more biti dedič, ker se pri tacihi priliki misli, da zapustnik njega ni hotel imeti dediča in da hudobneža le zavoljo tega ni izrečno izključil, ker ga je smrt prehitro in nepričakovano pograbila. Kdor je bil obsojen, ker je zapustnika telesno poškodoval, ali ga okradel, ali pa mu kratil čast in poštenje, leta ne more biti dedič in to tudi tedaj ne, če bi nastopilo postavno nasledstvo. Pri tem pa ni predpisano, da mora nevredni dedič že obsojen biti. Vsak, ki se pri zapuščinski obravnavi oglasi, izključi se takoj, če se mu le dokaže, da je zapustnika na življenji, premoženji ali na poštenji oškodoval, ali tudi samo oškodovati poskušal. Tudi poskus sam stori dediča nevrednega. Ali pri vsem tem tudi ni predpisano, da se je hudobija po tako imenovani „krvavi“ sodnji že preganjala. Zadostuje, če se dediču dokaže, da je izvršil hudobno delo, in oziroma, da je proti zapustniku poskušal izvršiti hudobno delo, zavoljo katerega bi ga smela krvava sodnja preganjati. Hudobno delo izvršiti se je moralo proti zapustniku, ali pa proti njegovim otrokom, starišem, ali pa zakonskemu družetu (možu ali ženi), ker postava varuje tudi te osebe, o katerih se misli, da jih je zapustnik najbolj ljubil. Hudodelniki, ki so izvršili kaznjivi čin nad zapustnikom samim ali pa nad zgorajšnjimi osebami, izključeni so od zapuščine poškodovanega zapustnika. Izključeni so samo od te zapuščine, in drugemu zapustniku, ki mu niso storili ničesar žalega, so lahko brez zadržka dediči. Izključeni so samo pri eni zapuščini, ali ta izključba izgine, če se iz okoljščin

pokaže, da je zapustnik pred svojo smrtjo hudo delniku odpustil. Recimo, da je oseba A. umrla. Ker ni napravila testamenta, nastopijo postavni dediči; med njimi ne oglasi oseba, ki jo imenujemo B. Dokaže se, da je B. nekdanj napadel zapustnika, ter ga težko telesno ranil. Sodniki zahtevajo tedaj, da se mu odreče dedščinska pravica. Ali B. odgovarja: od tedaj sva se z zapustnikom že davno sprijaznila, v dokaz temu služi naj to, da me je vzel v svojo hišo, kjer sva do sedaj skupaj živela. Če torej B. dokaže resnico svoje trditve, pripoznala se mu bode dedščinska pravica, ker se je iz okoljščin ravno pokazalo, da mu je zapustnik odpustil.

Posamezno nezmožen k dedvanju je: b) kdor je zapustnika k izrečenju poslednje volje prisilil ali goljufno zapeljal; mu testament napraviti ali premeniti branil. Zgodi se, da se zapustnik s silo primora, da na primeru podpiše testament, ki se mu predloži. Tudi se da zapustnik goljufno zapeljati, da napravi v zmoti drugač testament, kakor je sicer njegova volja. Naposled je tudi mogoče, da se naprava testamenta zabrani. Če imam bolnika v svoji oblasti, odrečem mu pisalno orodje, ali nočem poklicati potrebnih prič, tako da mu ni moč napraviti veljavnega testamenta. Postava pa določuje, da goljuf ali posilnik ne spravi sadov svoje goljufije ali sile, ter izreka, da postane nevreden dedščinske pravice gledé zapuščine tistega zapustnika, ki je padel goljufiji ali sili v plen. Testament napraviti ima zapustnik po prosti svoji volji, in kdor toraj prosto voljo krati, ne more biti dedič. V tacihi slučajih zapustnik ni izrekel prave svoje volje, ker je bil ravno goljufan ali pa prisiljen. Na drugo stran je zopet mogoče, da se veljavno izrečena in prava volja zapustnikova ponaredi, popači ali falzificira. Zategadelj je izključen od dotične dedščine: c) kdor je pokončal testament zapustnikov ali pa na mesto pravega testamenta vrinil ponarejen testament. Dvoje se zgodi: ali se pokonča veljavno napravljen testament ter se po tej poti ogoljufajo v testamentu imenovani dediči; ali pa se veljavno napravljen testament odstrani, na njegovo mesto pa vrine ponarejen testament. Kdor kaj tacega počne, nevreden postane dedščine. Komur se je tako postopanje dokazalo, odvzeti se mu ima vsaka dedščinska pravica do dotične zapuščine. Vzemimo, da je A. napravil testament, ter imenoval za dediča osebi B. in C. Vsak teh dveh dobi enako polovico. Ko je A. zatisnil oči, stakne B. testament. Rad bi vse sam pograbil. Napravi tedaj testament, v katerem se samega sebe imenuje dediča gledé cele zapuščine. Ker se

podpisi lahko ponarejajo, mogoča je ponaredba tega ali onega testamenta. Če bi se pozneje izvedelo, kako je postopal B., stopil bi odstranjeni testament v veljavo. B. pa ne dobi nič, da si je tudi v tem testamentu gledé polovice za dediča imenovan.

Te osebe so toraj nezmožne k posameznemu dedvanju, pri posameznih zapuščinah so izključene, med tem, ko so pri zapuščinah, kjer niso ne testamenta prisilile, ne vsilile, brez zadržkov veljavni dediči. Da se toraj razviti more dedščinsko nasledstvo, moral je prvič kdo umreti, drugič pa zapustiti zmožnega dediča. Nezmožni dediči ne štejejo, ter velja stvar tako, kakor bi zapustnik ne bil sploh nikacega dediča imenovan, če je imenoval nezmožnega. Naš zakon pozna še nezmožnost, ki se tiče prešeštnikov. Osebi, ki ste pred sodnijo spoznali, da ste prešeštovali, ali pa zavoljo prešeštovanja obsojeni bili, ne morete se testamentarično za dediča imenovati. Če kdo v svojem testamentu imenuje osebo, s katero je prešeštoval, za svojega dediča, potem je imenovani dedič nezmožen, ter si ne pridobi dedščinske pravice. Toliko o zmožnosti dediča.

Do sedaj smo govorili o smrti zapustnikovi in o zmožnosti dediča. Če je umrl zapustnik, ter zapustil testament, v katerem je imenoval zmožnega dediča, potem zapuščina ne pripade sama ob sebi zmožnemu dediču. Dediču dano je na prosto voljo, prevzeti dedščino ali ne; pač pa mora vselej izreči, hoče li biti dedič ali ne. Kadar je izrekel, da hoče biti, potem ne more več nazaj, potem se dedščini odtegniti več ne smé. Kaj je nasledek, če se je dedič izrekel, da hoče prevzeti zapuščino? Dedič, prevzemši zapuščino, stopi v središče zapuščenega premoženja; stopi gledé tega premoženja na ravno tisto mesto, kjer je stal poprej zapustnik. Dedič izvršuje ravno tisto premožensko oblast, katero izvrševal je poprej zapustnik. Dolžnosti in zaveze, katere bi bil zapustnik iz svojega premoženja opraviti imel, opraviti ima dedič. Pri tem velja načelo, da kazni v denarjih, v katere zapustnik še ni bil pravomočno obsojen, ne prehajajo na dediča. Bremenom, ki na dedščini ležé, prištevajo se tudi stroški pogreba, katere mora dedič že na podlagi postave same plačati. Pogreb mora biti primeren navadam kraja, primeren stanu in premoženju umrlega.

Ali se že naprej lahko odpovemo dedščinski pravici? Naše postave poznajo tako odpoved. Že pri življenji zapustnika se lahko oseba, ki bi morda bila dedič po zapustniku, odpové vsem svojim dedščinskim pravicam. Na primeru: Zapustnik A. ima sina B. Le-ta napravi pri življenji

A.-ja odpoved, s katero se odreče vsem dedščinskim pravicam po očetu A. Le-ta odpoved je veljavna, če je sin v letih, da sme s svojim premoženjem po lastni volji ravnati. Moč te odpovedi sega tudi na telesne naslednike B.-ja. B. se je izključil iz kroga dedičev; če bi A. umrl in če bi ne bil napravil nikacega testamenta, potem so, ako je tudi B. že mrtev tedaj, njegovi otroci izključeni, in nikakor se ne morejo vmešati med postavne dediče po A.-ju.

S tem naj je končano splošno prvo poglavje. Predstoječe razprave niso posebne važnosti za navadno življenje, ker segajo že bolj v delokrog učenih juristov; zategadelj navedli smo samo najpoglavitnejša načela, ki so nam neobhodno potrebna v razjasnenje prihodnjih razprav. Koj drugo poglavje pa se bo pečalo s stvarino, prevažno za vsakdanje življenje, pečalo se bo s t e s t a m e n t i.

II.

O testamentih ali oporokah.

(O tem, kaj je testament ali oporoka, in kdo je sploh zmožen napraviti veljavno oporoko. O zunanji obliki veljavnega testamenta. O notranjem obsegu veljavnega testamenta. O skupnih testamentih. O neveljavnosti in o brezpljivnosti testamenta. O dedščinskih pogodbah. O izvršitvi testamenta. Izgledi.)

Tik javnih knjig ima poduk o testamentih največ veljave za vsakdanje življenje. Zakoni o javni knjigi in o testamentih so tako rekoč pravi zakoni ljudskega življenja, ker s svojimi koreninami in koreninicami segajo globoko v življenje, do najrevnejše kože! Poprej smo trdili, da je tolažilno, če smemo na smrtni postelji s svojim premoženjem početi po lastni volji z zavestjo, in da se bode poslednja ta volja do pičice izpolnila nad našim grobom. Zakon spoštuje pred vsem v o l j o lastnika, ki si je v potu svojega obraza pridobil premoženje. Lastnika volja je odločilna; ali postava zahteva, da naj je to p r a v a i n r e s n i č n a v o l j a lastnika. Kadar se približuje smrtni boj, vležejo se megle nad zavednostjo, tema pokrije polagoma duha, da postane telo samo nezmožno, in da ni več pokorno notranji volji. Zategadelj zahteva postava, da naj se poslednje volje izrekajo pri polni zavesti, ne še le med smrtnim bojem, ker bi se potem ne moglo reči, da je zapustnik izgovoril svojo pravo in resnično voljo. Naprava testamenta ob-

dala se je zategadelj z nekakimi ceremonijami, če se smemo tako izraziti, katere ceremonije so nam ravno porok, da je izrekel zapustnik pravo in resnično svojo voljo. Vsak, ki napravi testament, podvreči se ima tem ceremonijam, ter mora do pike izpolniti vse postavne predpise, ker se potem iz tega, da so se izpolnili vsi zakoniti predpisi, sklepati sme, da je zapustnik, napravljajoč testament, vedel, kaj dela, da je bil toraj pri popolni zavesti. Postava pa je ostra, ter zahteva izpolnitev svojih predpisov tako strogo, da je sicer testament nič en in ne veljaven. Ravno s tem pa se razodeva važnost zakonitih predpisov o testamentih, ker je sicer vsak, ki je neveden, v nevarnost postavljen, da bode popačil svoj testament, da bode z neveljavno oporoko svojo zapuščino naklonil osebam, na kateri pri napravi slabega svojega testamenta niti mislil ni, niti misliti ni hotel. Koristno je tedaj poznati zakone, pečavše se z oporokami; a ne samo koristno, temuč tudi potrebno. V drugih slučajih poiščeš si lahko odvetnika, ali smrt, prežeča noč in dan, pošlje ti bolezen na glavo, ki te pokonča v kratkih urah. Tedaj pa je treba oporoko napravljati brez advokata, tedaj treba je tudi pri prostemu kmetu paziti, da se obnaša, kakor zahtevajo postave. Zavezani smo o tej tvarini na široko razpravljati, kar je toliko naravnejše, ker po Slovenskem vsako leto še vedno obilo neveljavnih oporok rodi, iz česar smemo po vsi pravici sklepati, da je nevednost med narodom velika. Tvarino o testamentih razdelili bodemo zavoljo pripravnejšega pregleda in jasnosti v korist v več pododdelkov. Razpravljalo se bode: a) o tem, kaj je testament, in kdo je sploh zmožen napraviti veljavno oporoko; b) o zunanji obliki veljavnega testamenta; c) o notranjem obsegu veljavnega testamenta; d) o skupnih testamentih; e) o neveljavnosti in o brezvpeljivosti testamenta; f) o dedščinskih pogodbah in g) o izvršitvi testamenta. Konečno bodemo pod h) priložili nekaj izgledov, kateri bodo poprejšnje poduke pojasnovali. To je zunanji načrt razpravi v tem poglavji. Pričnimo tedaj:

a) o tem, kaj je testament, in kdo je sploh zmožen, veljavno testament napraviti?

Državljanski zakonik pravi v § 552: Naredba, s katero zapustnik svoje premoženje ali njega deleni ali več osebam preklicljivo na primerljaj smrti prepušča, imenuje se poslednja volja. Testament je sicer tudi poslednja volja, ali vsaka poslednja volja ni že testament. Poslednja volja v širjem pomenu je vsaka naredba, s katero kdo na primerljaj svoje smrti komu

kaj zapušča. Testament je pa poslednja volja v ožjem pomenu, to je: testament je naredba, s katero prepuščam celo svoje premoženje, ali pa v primeri s celoto določen del tega premoženja (polovico, osmi del i. t. d.) tej ali oni osebi. Oseba pa, katera ima dobiti celo premoženje, ali pa v primeri s celoto določen del premoženja, imenuje se, kakor smo videli v prvem poglavju „dedič“. Vsak testament mora tedaj imenovati „dediča“. Poslednja volja, ki imenuje enega ali več dedičev, zove se testament ali oporoka.

Poglejmo si naslednji

„testament“.

Jaz N. N. določujem na primerljej svoje smrti, da dobi za mano: A. mojo obleko, B. mojo kravo in C. moj denar.

Brez ozira na druge postavne predpise lahko že na podlagi ravnokar povedanega izrečemo, da to ni testament, če tudi je zapustnik na čelo zapisal besedo „testament“. Zakaj ne? Ker cela naredba govori le o osebah, ki dobé določene reči. Take osebe imenujejo se, kakor smo videli v prvem poglavju, „volilojemniki“. O dediču, ki bi dobil celo premoženje ali pa vsaj polovico, tretjino i. t. d. ni duha ne sluha. Zategadelj tudi o testamentu govorica biti ne more, ker vsak testament imenovati mora dediča, to je osebo, ki ima po zapustniku dobiti celo premoženje, ali pa vsaj v primeri s celoto določen del tega premoženja. O tem bomo pozneje še več govorili.

Kdor hoče testament napraviti, mora k temu pred vsem sam zmožnost imeti. Ali morda nema vsakdo pravice o svojem premoženji testament napraviti? Gotovo ne. Testament izvirati ima iz resne volje, brez te ni testamenta; zavoljo tega osebe, ki resne volje sploh imeti ne morejo, tudi testamenta napraviti ne smejo. Take osebe so: a) otroci, in sploh osebe, ki štirinajstega leta še dopolnile niso; b) blazni, kateri sploh nemajo moči, rabiti svoje volje. Otročaji in blazni ne morejo napraviti testamenta, ker se o njih ne more reči, da so si v zvesti prave in resne svoje volje. Otrok živi tije v dan, in o svojih delih ne vé, kaj pomenjajo. Blazni pa izdihujejo pod vedno duševno temo, in o tem, kaj zahteva od nas življenje in težko njegovo breme, nemajo niti najmanjše zavesti. Kdor pa je dopolnil štirinajsto svoje leto, ki pa še vendar ni dopolnil osemnajstega svojega

leta, sme sicer napraviti testament, ali samo pred sodnijo. O osebah, ki so stópile tedaj v petnajsto leto svoje starosti, in o osebah, ki še niso prekoračile osemnajstega svojega leta, misli se sicer, da vejo ceniti pomen testamenta, dopušča se jim izrekati poslednjo voljo. Ali ker je v tej starosti duh človeka še voljan in mehak, kakor vosek, tako da vpljevajo nanj najmanjši pritiski, izrekla je postava, da smejo omenjeni mladenči (pri tem ni izključen ženski spol) napraviti svoj testament, ali samo pod nadzorništvom sodnije, ki ima pri tem dolžnost, paziti na to, da bodo mladi „testatorji“ (tako se imenuje vsak, ki napravlja svoj testament) izrekli prosto svojo voljo brez vsacega tujega pritiska. Dalje so nezmožni napraviti veljaven testament c) preklicani zapravljevci, ali samo gledé polovice svojega premoženja. Testament zapravljevca moč ima samo gledé polovice premoženja; druga polovica mora na vsak način ostati postavnim dedičem. Nezmožni so: d) redovniki in e) vojaški beguni, ti samo za čas, ko so v resnici beguni. Kadar so se sami povrnili k vojaški svoji oblastniji, ali so se pa zopet vlovili, imajo takoj zopet pravico, testament napraviti o svojem premoženju. Toliko o nezmožnih osebah. Najimenitnejše, ki naj bi se zapomnilo, je pač to, da osebe, ki so ali v 15., 16., 17. ali v 18. letu, ki so tedaj stareji od 14 let, pa vendar še ne v 19. letu, imajo sicer pravico napraviti veljaven testament, ali napraviti se ima pred sodnijo. Zgodi se namreč, da bolnika v tej starosti nadlegujejo, da bi tak ali tak testament napravil. In mučijo ga s pričami, mučijo ga s pisavo, a vse to brez vspeha. Konečno ne velja testament, da si je morda prav napravljen, če bi ga bila ravno starejša oseba napravila. Pomenljivejši od tvarine, ki smo jo razpravljali do sedaj, pa je:

b) zunanja oblika veljavnega testamenta.

Z ozirom na to obliko razdeljujejo se poslednje oporoke v *privatne* in javne. V drugem delu govorili smo o pis-mih namenjenih za zemljiščno knjigo, ter smo dejali, da se razdeljujejo v *privatna* in *javna*. Privatna, rekli smo, so tista, ki jih stranke same dogovoré in napravijo; javna pa tista, ki jih izdajajo sodnije in druge oblastnije. Tudi v tem slučaju imajo omenjeni izrazi skoraj enak pomen. Sevé, da mora stranka testament vselej sama napraviti in da ni mogoče, da bi sodnija ali kaka druga oblastnija za to ali drugo osebo testament napravila in izdala. Zavoljo tega so privatni testamenti tisti, ki so jih zapustniki doma napravili; javni pa oni, ki so jih napravili pred

sodnijo ali pa pred notarjem. Odločilen je kraj, kjer se je testament napravil, zapustniki pa so pri javnih in privatnih testamentih eni in tisti. Več o tem pozneje, kadar hočemo razpravo pisati o javnih testamentih. Na tem mestu pa bomo najprej spregovorili

o privatnih testamentih,

ki imajo za življenje priprostega naroda brez dvombe mnogo več pomena od javnih oporok. Gledé na obliko, ali na ceremonije, po katerih se imajo napravljati privatni testamenti, razločujemo redne (pravilne) in izredne (ali nepravilne) privatne teste. Najprej o rednih privatnih testamentih. Vsakdo vé, da se teste napravljajo, ali pismeno ali pa ustno. Zunanji razložek je ta, da je pri prvih obsežen testament v pismu, med tem, ko se je pri zadnjih izročil pričam v spomin, ki ga po smrti zapustnikovi na odločilnem mestu izpovedati imajo. Pismo ostane, človek pa je minljiva stvar in na svoje umrjoče telo se nikakor zanašati ne sme. Zavoljo tega je brez dvombe pismeno napravljen testament varnejši od ustnega. Ali kaj se hoče, ko je branje in pisanje tako težavna stvar, da je po deželi komaj vsaka dvajseta oseba zmožna za silo spisati malo pismice. Sicer je že bolje postalo in upajmo, da nastopijo še popolnejši časi, ko bode vsak Slovenec po deželi toliko zmožen pisati in brati, da si bode v smrtni potrebi lahko sam spisal svoj testament. Rešiti hočemo na prvem mestu vprašanje, kako se napravljajo veljavni pismeni teste?

Kdor zna sam pisati, mu naprava veljavnega testa ne napravlja nikake sitnosti. Testament, ki ga je zapustnik sam spisal in podpisal, je veljaven. Tak testament ne potrebuje niti ene priče, in zapustnik spisal ga sme skrivno, da nikdo ne vé, kdaj ga je spisal in podpisal. Kadar človek testament sam spiše in podpiše, podvreči se nema nikakim ceremonijam. Vzemi si kos papirja, ter ga popiši s poslednjo svojo voljo. Kar si spisal, to moraš na koncu podpisati. Veljavno pa je, če ni bilo žive duše pričujoče, in če je zapustnik, zaprt v svoji sobi pisal, tako da nikdo ni slutil, da dela svoj testament. Zapomni naj se tedaj: Kdor hoče testament pismeno in brez prič napraviti, ima ga z lastno roko spisati, ter na koncu z lastno roko svoje ime podpisati. Dan, leto in kraj, kjer se je napravil testament, pristaviti, ni sicer

zapovedano, pa vendar dobro, da se pravde odvrnejo. Taki testamenti imenujejo se „samoročno spisani testamenti.“

Sedaj je mogoč še drug slučaj. Jaz znam sicer sam pisati. Ali zavoljo bolezni ali drugih neprilik ne ljubi se mi spisati dolzega testamenta. Pokličem toraj pomagača, ki je spreten v pisanji, ter mu povem, kako bi rad napravil testament. Narekvam mu ga toraj. Ko je sèstavek spisán, po kaki poti naj postane veljaven testament? Testament, ki ga je zapustnik dal po kom drugem spisati, mora potem zlastno roko podpisati. Ali podpis še ni vse. Poklicati mora tri zmožne priče ali svedoke. Ti svedoki stopiti imajo pred zapustnika, ki jim reče: „Tu vidite sèstavek mojega testamenta. Podpisal sem ga lastnoročno. Obračam se do vas, da ga tudi kot priče podpišete, in sicer kot priče za testament!“ Če so potem priče svoje ime podpisale, napravljen je veljaven testament. Pri tem ni potreba, da bi priče obseg testamenta vedele; zadostuje, da se jim je le povedalo, da obsega sèstavek, ki se jim predlaga v podpis, zapustnika testament; in povedati se ima, da naj ta sèstavek podpišejo kot „priče za testament“. Zapustniku dano je na voljo, testament pred pričami lastnoročno podpisati. Podpisati ga pa sme tudi že poprej. Ravno tako dano mu je na voljo, vse tri priče h kratu poklicati, tako da se vse tri priče h kratu podpišejo. Ali dopuščeno je tudi, da se pokličeta h kratu samo dva svedoka in da se tretji svedok pozneje podpiše. Kam naj priče pristavijo svoj podpis? Zapovedano ni, da pod sèstavek, ali zapovedano je, da ravno na tisti papir, na katerem je testament spisán, kateri tedaj tudi zapustnikov podpis kaže. Če bi toraj zapustnik testament v zavitku predložil pričam, ne zadostovalo bi, ako se priče na zavitek podpišejo. Priče pa se imajo izrečno kot „priče testamenta“ podpisati. Na primer: Podpis „N. N. priča“ ne veljal bi, glasiti se ima: „N. N. priča testamenta“. Poglejmo si v večje pojasnilo, kako naj bi se na deželi takov testament napravil. Posestnik A. zna pisati, ter zna tudi brati. Ni zadosti, da more samo svoje ime podpisati, znati mora tudi brati, kar se mu pisano predloži. Posestnik A. napravil bi rad svoj testament. Ker težko piše in ker ima več poslednjih naredeb v testament postaviti, sklene, da bode dal testamentarični sèstavek po drugi, v pisanji spretnejši osebi spisati. Pokliče si toraj, recimo učitelja, ki mu spiše testament, kakor si želi. Kaj mu je storiti, kadar je učitelj

dokončal? Najprej mora sam podpisati pod učiteljev sèstavek svoje ime (to se pravi krstno ime s priimkom). Sedaj prišel je čas, poiskati si zmožnih prič. Pokličejo se trije možje, pisave zmožni, ter se jim predloži spisani in podpisani testament s pristavkom, da naj ta testament kot priče podpišejo. Dve priči morate h kratu podpisati, tretja sme se tudi pozneje poklicati. Te priče podpišejo se na testament, ne da bi brale, kaj je v njem. — To vse velja za slučaj, da je zapustnik učen branja in pisanja.

Tretji slučaj peča se z zapustnikom, ki je učen branja, ki pa ne zna pisati. Tak zapustnik tudi lahko napravi pismen testament in sicer ravno tako, kakor ga je napravil zapustnik pri drugem slučaju, o katerem smo ravnokar govorili. To se pravi, testament, ki ga je spisal kdo drugi, mora zapustnik vpričo treh svedokov podkrižati. Pokličejo se svedoki, ter se jim reče: to je moj pismen testament, ki ga čem vpričo vas podkrižati; vas pa prosim, da se kot priče testameta podpišete. Jeden svedokov podpiše potem zapustnika ime, ta pa pristavi svoj križec. Svedoki pa se potem tudi podpišejo. Tretji slučaj, ko zapustnik ne zna pisati, pač pa brati, razločuje se od družega slučaja v tem, da ima zapustnik v navzočnosti vseh treh prič podkrižati; med tem, ko se je pri družem slučaju podpis testameta po zapustniku smel že pred prihodom prič izvršiti, ter je zadrževalo, če ste tudi samo dve priči h kratu navzoče bile in se je tretja še le potem poklicala. Tu, pri tem slučaju pa ni dopuščeno, da bi se tretja priča pozneje poklicala, in tudi ne, da bi zapustnik testament že poprej, to je pred prihodom prič, podkrižal.

Četrty slučaj tiče se zapustnika, ki ne zna ne brati ne pisati. Tudi letá zapustnik si lahko napravi pismen testament. Pri tem se stvar tako-le izvrši. Zapustnik poklicati ima tri zmožne svedoke. Tem pokaže spisani sèstavek svojega testameta. Ta sèstavek morajo vsi trije svedoki pregledati, to se pravi prebrati. Potem pa ga mora eden izmed svedokov glasno prebrati, da čujeta druga dva svedoka in tudi zapustnik, ki ima po prebrani potrditi, da je to resnično njegov testament. Potem podkriža zapustnik sam, priče pa podpišejo, in sicer čisto enako, kakor pri tretjem slučaju. Ker je predstoječa tvarina prevažna, naj še na kratko najpoglavitejše točke ponovimo. Kadar se govori o pismenih testamentih, razločevati se imajo štirje slučaji.

V prvem slučaju zna zapustnik pisati in brati, ter hoče

testament sam spisati. Tu ni treba prič in zadostuje, če je zapustnik testament lastnoročno spisal in podpisal.

V drugem slučaju zna zapustnik pisati in brati, ali testament da po tretji osebi spisati. Tu ima zapustnik po tretji osebi spisani testament lastnoročno podpisati, potem pa poklicati tri priče, ter jih poprositi, da se kot priče testameta na ravno tisti list, na katerem je testament spisan, podpišejo. Ni treba, da bi priče, od katerih morate vsaj dve h kratu pričujoče biti, vedele, kaj je zapopadek testameta.

V tretjem slučaju zna zapustnik brati a ne tudi pisati. Tu ima zapustnik po tretji osebi spisani sostavek testameta predložiti trem pričam, potrditi, da obsega sostavek resnični njegov testament, ter ga v navzočnosti vseh treh prič podkrižati. Priče se podpišejo, kakor pri drugem slučaju, in tudi tu ni treba, da bi vedele, kaj je zapopadek testameta.

V četrtem slučaju zapustnik ne zna ne brati, ne pisati. Potrebne so tri priče, ki morajo, kakor pri tretjem slučaju h kratu navzoče biti. Tem pričam izroči se sèstavek testameta v pregled. Ko so ga vse tri prebrale, mora ga eden izmed prič glasno prebrati; po prebranji pa ima zapustnik potrditi, da je to, kar se je bralo, resnično njegov testament. Podkrižanje in podpisanje izvrši se, kakor pri tretjem slučaju. Tu morajo priče odločno vedeti, kaj je zapopadek testameta.

Želeti bi bilo, da bi se pismeni testamenti nekoliko bolj vkoreninili med priprostim narodom, ker ustmeni testamenti nikakor niso v oni meri zanesljivi, kot pismeni. Priče pozabijo, kar so čule, ali pa pomrjô, da se pozneje še celô veljaven testament več skupaj stlačiti ne da. Gotovo pa je tudi, da pismeni testamenti ne napravljajo toliko sitnosti, kot ustmeni, kjer je treba pričam razlagati in razlagati, da konečno še ne umejo vsega. Upajmo, da pridejo kmalo tisti časi, ko bo vsak imoviti Slovenec pisati in brati znal. Takrat bodo brez dvombe pismeni testamenti hitro izpodrinili ustne, ki so sedaj skoraj povsod izključljivo v navadi. O teh testamentih hočemo tukaj spregovoriti. O ustnih testamentih govori člen 585 obč. državljanskega zakonika, in sicer tako-le: „Kdor ustno (z besedo) oporočuje (testament napravljja), mora resno svojo poslednjo voljo izreči pred tremi možnimi svedoki, ki so h kratu pričujoči in ki so v stanu potrditi, da se v zapustnikovi osebi ni nobena goljufija ali zmota prigodila. Ni sicer potrebno ali previdno je, da svedoki vsi skupaj ali vsak za-se zapustnikove naredbe ali sami zapišejo ali pa kakor hitro

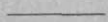
odl 112 sub 1884.

Slovenski Pravniki.

Poduk o najpotrebniših zakonih.

Spisal
Dr. Ivan Tavčar
v Ljubljani.

Izdala in založila
Družba sv. Mohora v Celovcu.

II. snopič.

1884.

Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

1911 11 11

mogoče, zapisati dajo.“ Po tem členu ravnati se ima vsak, kdor hoče ustno testirati. Poklicati mora pred vsem tri zmožne svedoke ali priče. Gledé teh svedokov zahteva postava, da so v stanu, potrditi, da se v osebi zapustnika nikaka zmošta ali goljufija pripetila ni. Kaj se pravi to? To se pravi, priče morajo zapustnika po osebi dobro poznati, da se jim ne more pripetiti zmošta, da se jim morda tuja oseba pod zapustnikovim imenom ne vsili. Lahko bi se zgodilo, da je kdo bolan in da je brez vsake zavednosti, tako da se vé, sedaj in sedaj bo gotovo umrl. V tistem hipu pa bi se kak hlapec ali kdo drugi bolnega naredil in se vlegel v posteljo. Poklicali bi se trije tuji svedoki, ki pravega zapustnika nikdar videli niso. Predstavil bi se jim hlapec v postelji ležeč, ter jim narekoval testament, kakor se mu je prej po tej ali oni strani v glavo vbil. Tuje priče bi goljufije ne opazile, menile bi, da imajo resničnega zapustnika pred sabo, med tem, ko jih je samo njegov hlapec za nos vodil. Goljufija je toraj mogoča. In zagadatelj zahteva zakon od prič, k testamentu poklicanih, da so v stanu razsoditi, ali je bolnik pred njimi v resnici pravi zapustnik ali ne. To so pa priče le tedaj, če so z zapustnikom osebno znane, če ga poznajo od oči do oči.

Pri ustnem testamentu morajo vse tri priče h krati pričujoče biti. Nezaslišano bi toraj bilo, če bi prišle najprej samo dve priči in pozneje še ena, kateri bi zapustnik z nova svojo poslednjo voljo razkladal in razložil. Kadar so prišle vse tri priče, prišla je vrsta na zapustnika, da govori. Ogovoriti ima tedaj priče, ter jim povedati, da jih je poklical za priče k svojemu testamentu. Dalje ima pričam od besede do besede povedati, kako da želi svojo zapuščino med dediče razdeliti, kaki legati ali volila naj se izplačajo i. t. d. Z eno besedo razložiti mora pričam resno svojo poslednjo voljo. Da se je ta volja resno izrekla, na tem čuvati imajo svedoki, ker oni morajo paziti na to, ali je zapustnik še pri polni in zdravi zavesti. Če bi se v teku razgovora pokazalo, da zapustnik blede, da se mu meša, potem ni več govornice o resnem izrečenju poslednje volje.

Zakon pravi, da ni sicer potrebno, pa vendar previdno, da priče v boljši spomin testament, ki so ga ravnokar čule iz zapustnikovih ust, ali same zapišejo, ali pa kakor hitro mogoče zapisati dajo. Navadno se to zgodi, ali pri tem vkoreninila se je druga navada, ki služi pravdam v izvir. Stvar vrši se po naslednjem kopitu. Ko je zapustnik povedal svoj testament, vsede se ta ali ona priča, ki je v pisanju naj-

spretnjeja, ter zapiše vse, kar je zapustnik pričam ravnokar „kot ustmen svoj testament“ naznanil. Ko je spisano vse, tedaj se pa zapustniku, ki navadno pisati ne zna, predloži, da spisani sèstavek podkriža in konečno vsedejo se pod njegov križ še priče s svojimi križi — in zmes je napravljena, da človek ne vé, ali ima pismeni testament pred sabo ali kaj. Razumno je, da je tako podkrižani testament kot pismen testament neveljaven, ker se ni napravil po zgorejšnjih postavnih predpisih. Osebe, ki jih je zapustnik prezrl, se pa takoj oglasé, češ, kaj naj hoče ta pismeni testament, ki je neveljaven, kar se kaže že prvi hip, če ga prebereš. Pravda je tu, in dolg prepir se vname. Zavoljo tega naj se to-le zapomni: Kadar so priče k ustnemu testamentu poklicane, naj vestno poslušajo, kar jim bode pravil zapustnik. Ko bo zapustnik končal, tedaj naj vsaka priča za-se ali pa ena za vse zapiše, kar so čuli iz ust zapustnika. Ta zapis služi potem samov to, da priče ustmen testament bolje v spominu obdržé. Nikakor pa se ne sme zapustnik prisiliti, da bi ta zapis podkrižal ali podpisal, in tudi priče naj ga ne podpišejo, da se pozneje ne bode reklo, da se je napravil neveljaven pismen testament. Nočemo trditi, da se je v slučaju, če se je omenjeni zapis po zapustniku podkrižal, ustmen testament že sam ob sebi pokončal. Spreten advokat bo tudi nasproti podkrižanemu zapisu rešil veljavo ustne oporoke. Ali dosti je že, če se je vsled tega podkrižanja rodila dolga pravda, ki bi bila izostala, da niso priče vstanovile papirja, ki je vsaj površno podoben neveljavnemu pismenemu testamentu. Zaterati se imajo priložnosti, iz katerih izvirajo pravde, in ravno zavoljo tega moral je „Slovenski Pravnik“ svoj glas povzdigniti proti v govoru stoječi navadi naših testamentaričnih prič, ker smo prepričani, da bi pri ponehanju te navade ponehale tudi marsikatero pravde, ki so se do sedaj v nemale nad zapuščinami ravnokar umrlih zapustnikov.

Videli smo, da so pri pismenih, kakor tudi pri ustnih testamentih svedoki ali priče važne osebe. Povsod, kjer smo govorili o teh svedokih, pristavljali smo, da imajo biti „zmožni“ ali, kakor jih naša postava imenuje, „prikladni“. Vsaka oseba toraj ni zmožna prevzeti posel testamentaričnega pričevanja. Kdor se ne sme poklicati kot priča k testamentu, o tem se pravi, da je nezmožna ali neprikladna priča pri te-

stamentu. Na tem mestu priložiti hočemo razgovor o pričah pri testamentu. Testament napravljati se ima slovesno, kar zahteva čas sam ob sebi, v katerem stoji zapustnik že skoraj na meji sveta in večnosti. Zavoljo tega morajo priče odločno vedeti, da imajo pričevati pri napravi testamenta. Pozvati se imajo toraj koj v pričetku, da naj bodo svedoki testamenta. Kdor je poklical priče, da bi pred njimi napravil svoj testament, mora jih prej, kot prične razlagati testament, nekako tako-le ogovoriti: „Prijatelji, napraviti hočem svojo oporoko, in obračam se do vas, da ste mi priče pri tej oporoki!“ Priče se morajo k testamentaričnemu pričevanju pozvati, da koj iz pričetka vejo, kaj se hoče izvršiti, da si koj iz pričetka z vso pazljivostjo vsako besedico zapustnika v spomin vtiskajo. Pozvane priče imajo priti dalje iz proste svoje volje, to se pravi, nikdo ne sme se prisiliti, da bi pri napravi testamenta pričeval. Če bi se toraj priče s silo pritirale pred posteljo zapustnikovo, da naj bi poslušale njegov testament, bil bi le-tá neveljaven, ker je postava sploh proti vsaki sili, pri testamentaričnem pričevanju pa še posebej, ker se pri tem misli, da prisiljen svedok že sam ob sebi ne more biti v tisti meri pazljiv, kakor to zahteva izrek poslednje volje. Priče se imajo pozvati, ter morajo potem iz proste volje k pričevanju pripravljene biti. Ali to dvoje še ni dosti; priče imajo konečno ob času, ko se testament napravlja, k testamentaričnemu pričevanju zmožne ali prikladne biti. Kdo je toraj izključen od tega pričevanja? Tu so najprej omenjati one osebe, ki sploh nikjer in pri nobenem testamentu pričevati ne morejo. Te osebe imenujemo splošno ali absolutno nezmožne. Take osebe so: 1. neumni ali blazni, ki sploh ne vejo, kaj pomenja življenje; 2. slepci, gluhi in gluhonemi; 3. tisti, ki niso učeni jezika, v katerem zapustnik govori; 4. mladenči, ki niso še stopili v 18. leto; 5. ženske; 6. redovniki in 7. tisti, ki so bili obsojeni zavoljo hudodelstva goljufije ali sploh zavoljo hudodelstva, ki so ga izvršili zavoljo dobička. Te osebe so sploh nezmožne, in če bi zapustnik vsled zmote ali nevednosti poklical sploh izključeno osebo, ne postala bi ta zmožna, da si je morda zapustnik po nedolžnem zabredel v zmoto ali nevednost. Recimo, da je bila kaka oseba, ki nekaj let sem stanuje v tej ali oni vasi, pred toliko in toliko leti obsojena zavoljo goljufije. Zapustnik tega ne vé, ker je priča iz tujih krajev prišla v vas. Ali ker jo že tri leta pozna, pokliče jo k svojemu testamentu. Testament bode neveljaven, ker je priča nezmožna, če tudi zapustnik o njenem hudodelstvu ničesar

vedel ni. Zavoljo tega se priporoča, da se kličejo k testamentu samo osebe, o katerih poprejšnjem življenju je zapustnik popolnoma poduččen, da se mu kaže to življenje, kakor odprta knjiga. Pomenljivo je, da so mladenči, kakor hitro so stopili v osemnajsto leto svoje starosti, zmožni svedoki pri testamentu. Ženske pa so vsikdar izključene! Pri tej izključbi je postavodajalec pač premišljeval, da mora vsaka priča, poklicana k testamentu, vedeti o pravem času molčati. Kdor napravi testament, hoče, da ostane skrivno, kar je dejal v svojo oporoko in dolžnost testamentaričnih prič je, da molčé, ako niso vprašane na mestu, kjer jim je govoriti. Če bi se pa ženska poklicala k testamentu, molčati bi ne mogla, in dostikrat bi se pripetilo, da bi cela vas vedela, kaj je zapustnik dejal v svoj testament, in to še prej, kot bi zapustnik oči zatisnil. Pametno je tedaj, da so ženske izključene, dasi se nekateri učenjaki potegujejo za nje, češ da ni nobenega pravega vzroka, ženski odtegovati testamentarično pričevanje.

Postava pa pozna tudi osebe, ki so izjemno ali posamezno izključene, to se pravi, ki so samo pri tem ali onem testamentu nezmožni svedoki. Tu sem spadajo dediči in volilobjemniki in nekatere ž njimi v tesni zvezi stoječe osebe. Dedič ali volilobjemnik ni zmožna priča gledé tega, kar je v testamentu njemu namenjenega. Pojasnimo si stvar z izgledom. A. napravi svoj testament, ter v njem imenuje dediča B. in C. Vsak teh dveh dobi polovico dedščine. Kaj je sedaj nasledek, če je bil C. sam priča pri testamentu. Gledé B.-ja velja testament, ker so tri zmožne priče navzoče bile. Gledé C.-ja je stvar drugača. On je bil sam priča, ali sam sebi nikdo priča biti ne more, zategadelj ostaneta samo dva svedoka, tretjega pa ni. Kar se toraj tiče C.-jevega deleža, neveljaven je testament in polovica dedščine pripade postavnim dedičem. Zategadelj vidite, da je ena in tista oseba pri enem in tistem testamentu lahko zmožen in tudi nezmožen svedok. Nikdo ne more biti sam sebi priča. Dedič in volilobjemnik toraj tudi ne. Ako pa je dedič ali volilobjemnik sam priča pri testamentu, v katerem se mu je odkazala dedščina ali volilo, potem ne dobi dedščine in ne volila. Za njegovo osebo je testament neveljaven, za druge osebe pa je popolnoma veljaven: samo on ne dobi ničesar. To se zgodi tudi tedaj, če so bili svedoki dediča ali volilobjemnika: a) zakonski mož; b) starši; c) otroci; d) bratje in sestre; e) svaki in f) plačani domači, to je hlapci. Če sem jaz v kakem testamentu imenovan za dediča, ne bodem dobil ničesar, ako se med testa-

mentaričnimi pričami nahaja moj oče, moj brat, moj sin, moje sestre mož ali moj hlapec i. t. d. Ravno tako je narobe, če sem jaz priča pri testamentu, potem iz tega testamenta moj oče, moj brat i. t. d. ničesar dobiti ne more, če bi bil tudi zapustnik kaj tacega hotel. Postava, ki je izrekla to zapoved, imela si je pred očmi, da bi sicer priče, k testamentu poklicane, dostikrat zapustnika prigovarjale, da naj njim ali njihovemu sorodstvu kaj zapusti, da naj na nje ali njihovo sorodstvo v testamentu ne pozabi. Zapustnik in priče so navadno same v sobi, in kadar se napravi testament, odstranijo se navadno še celó zapustnikovi otroci i. t. d. Kako lahko bi se pri ustnem testamentu vse tri priče dogovorile, ter potem pričevale, da je zapustnik to ali ono zapustil svojim testamentaričnim pričam. Da se izključi taka in enaka hudočija, in da testamentarične priče zapustnika pri napravi testamenta ne nadlegujejo, da bi jim ali sorodnikom kaj zapustil, izrekla je postava, da je vsaka naredba v testamentu, s katero se je testamentaričneji priči ali njenemu sorodstvu kaj zapustilo, neveljavna, ker testamentarična priča sama sebi ne šteje. Ravno tako določuje §. 595 drž. zak. izjemo gledé tistega, ki je testament pisal. Ta člen postave se glasi: „Ako hoče zapustnik tistemu kaj zapustiti, ki mu je spisal testament, ali njega zakonskemu družetu, otrokom, staršem, bratom ali sestram ali osebam, ki so z njim (to je spisavcem testamenta) v ravno tem kolenu v svaščini, mora se dotični odstavek v testamentu ravno tako na gotovo postaviti, kakor poprejšnji paragraf določuje.“ Slovenska beseda tega paragrafa ni posebno jasna, v tej razpravi pa še toliko manj, ker nismo govorili o „poprejšnjem paragrafu“, o katerem govori člen 595. Ta poprejšnji paragraf nam namreč pripoveduje, kako se lahko doseže, da bode dobil testamentarični svedok tisto, kar mu zapustnik nakloniti hoče. Če hoče zapustnik osebi, katero je ob enem porabil za pričo, pri svojem testamentu kaj zapustiti, mora dotični del testamenta lastnoročno spisati in podpisati, ali ga pa trem pričam, med katerimi se poprejšnja priča ne nahaja, razložiti, tako da potem te tri priče potrditi morejo, da je zapustnik v resnici svoji testamentarični priči ali njenemu sorodstvu to in to zapustiti hotel. Ravno to, kar velja za dediče in voliljemnike, ki so ob enem priče testamenta,

velja tudi za tiste osebe, ki so spisale dotični testament. Pokazali smo poprej, da zapustniku ni naloženo, da bi svojo-ročno spisal ves svoj testament. Spisati ga sme tudi druga oseba. Ali ko bi zapustnik hotel tej osebi ali njenemu zakonskemu družetu ali njenim otrokom, roditeljem i. t. d. kaj zapustiti, mora dotični del testamenta svojeručno spisati in podpisati, ali ga pa trem pričam, med katerimi se pisavec testamenta ne nahaja, razložiti, kakor se je to ravnokar zgoraj zahtevalo.

Sedaj, ko se hoče končati govor o pričah, rešiti je še vprašanje, ali je pisavec testamenta veljavna priča ali ne? Pisavec testamenta, če sploh ne spada med nezmožne osebe, je zmiraj lahko tudi priča pri testamentu. Pisavec testamenta je lahko vsakdo, ki je učen pisanja. Dvorni dekret od 4. septembra 1771 določeval je, „da je od sle vsem svetovnim, kakor tudi samostanskim duhovnikom za vse prilike in tudi pri najhujši potrebi, če bi se družih oseb, pisanja in branja učenih nikakor dobiti ne dalo, prepovedano, spisati tuj testament“. Pomen tega dvornega dekreta bil je ta, da duhovnik ni smel biti pisavec tujega testamenta, in da je bil vsak testament neveljaven, če ga je pisal duhovnik. V nekaterih krajih živi še vedno vera, da duhovnik pri napravi testamenta navzoč biti ne sme, in da duhovnik tujega testamenta nikakor spisati ne sme. Ta vera je napačna. Enkrat za vselej naj je povedano, da je testament veljaven, če ga je spisal tudi duhovnik, in da so duhovniki ravno tako prikladni testamentarični svedoki, kakor sploh vsak drugi.

Rekli smo poprej, da so privatni testamenti redni, (o katerih smo do sedaj govorili) in

izredni ali nepravilni.

Ti zadnji testamenti za naše življenje nima posebnega pomena. Ali vendar moramo spregovoriti o njih, ker je še vedno mogoče, da prične po Slovenskem kuga razsajati. Pokazali smo vam vse ceremonije, s katerimi se imajo napravljati redni, privatni testamenti. Izredni testamenti so tedaj tisti, pri katerih se ni treba podvreči vsem ceremonijam, katere se zahtevajo pri rednih oporokah. V krajih, kjer razsajate kuga ali kolera, je velika nevarnost, da se zavoljo nalezljivosti ne bi mogli dobiti trije svedoki, ker bi se ravno vsakdo bal, da pri zapustniku sam kuge ne naleze. Za tako okužene kraje

določuje zakon, da se pri testamentih potrebujeta samo dva svedoka. Svedoki pa so lahko mladenči, ki so stareji od štirinajstih let, tudi ženske in redovniki. Če je nevarnost, da bi se bolezen nalezla, pokliče se najprej ena priča, druga pa pride lahko pozneje.

Ravno na tak način smejo se napravljati testamenti na morju. Kar pa za nas Slovence že celo nikacega pomena nema. Kadar pa je kuga ali kolera ponehala, ter se končala morská vožnja, potem velja izredni testament samo za šest mesecev; po preteku šestih mesecev izgubi tak testament svojo moč. Pomenljivejši so

javni testamenti.

Javni testamenti napravljajo se pred sodnijo ali pa pred notarjem. Najprej o tako zvanih sodniških testamentih. Človek svoj testament tudi pred sodnijo napraviti smé. Tudi tak testament je ali pismen ali ustmen. Pri pismenih testamentih razločevati se imajo zopet štirji slučaji:

a) Kdor je testament sam spisal in podpisal, naj ga potem prinese k sodnji. Letá sprejela ga bo v svoje varstvo, napravila zavitek ter v ta zavitek zapečatila testament. Na zavitek pa se bode zapisalo, da je v njem spravljen pismeni testament te ali te osebe. Napravil pa se bo tudi protokol, v katerem bo povedano, da je prišel ta in ta človek, ter izročil lastnoročno spisani in podpisani svoj testament. Konečno se izroči zapustniku tako imenovani „potrdilni list“, v katerem mu sodnija potrjuje, da je od njega resnično prejela testament, ki se je spravil med sodniške spise.

b) Kdor zna pisati in brati, ki pa testamenta ni sam spisal, temuč ga po tretji osebi spisati dal, mora ta testament lastnoročno podpisati. Potem ga pa sodniji izroči, kakor zgoraj pod a).

c) Kdor ne zna pisati, pač pa brati, ter je testament po tretji osebi spisati dal, prinešiti ima ta testament k sodnji, ter ga ondi pred sodnijo podkrižati. Sodnija pa napravi potem vse tako, kakor pod a).

d) Kdor ne zna ne brati ne pisati, si je pa dal vendar testament po tretji osebi spisati, prinešiti ga ima pred sodnijo, kjer ga mu sodnik še enkrat prebere. Pred sodnijo potrditi ima potem, da je prebrano resnično njegov testament, ter tudi pristaviti svoj križ pod spisani in prebrani svoj testament. Sodnija pa spravi tudi tak testament, kakor zgoraj pod a).

Kadar se toraj o pismenem sodniškem testamentu govori, ne sme se misliti, da je sodnija za to ali ono osebo testament spisala. Zapustnik mora testament že zunaj sodnije spisati, ali ga pa po tretji osebi spisati dati. Potem pa ga prinese v sodnijo, ki ga sprejme v svoje varstvo. Sodniški pismeni testamenti so toraj navadni pismeni testamenti, sodniji v varstvo izročeni. Drugače je z ustnimi sodniškimi testamenti.

Kdor hoče pred sodnijo ustno svoj testament napraviti, poprositi ima, da napravi sodnija protokol ali zapisnik. Ta zapisnik, obsegajoč testament, hrani se potem, zapečaten v poseben zavitek, pri sodniji, kakor se hranijo pismeni testamenti, o katerih smo poprej govorili. Sicer bodo pa že pri sodniji sami podučili vsacega, kaj ima storiti, če hoče napraviti sodnišk testament. O tem ni tedaj potreba na široko razpravljati, samo da se vé, da se ustni testament tudi pred sodnijo lahko napravi, h kateri se ima zapustnik podati. Se vé, da se to priporoča le tedaj, kadar zapustnika pri sodniji osebno poznajo, sicer bi bila stvar pretežavna in prezamudna. Zapomni naj se tudi, da se testamenti tudi pred notarjem smejo napravljati. Kako? to izvedel bode vsak pri notarju samem, če ima ravno voljo napraviti tak testament. Sicer je pa že bolje in ceneje, če se poišče sodnija. Najbolje bode pa, če se vsakdo toliko olika v življenju, da bode sam v stanu napraviti si svoj testament.

c) O notranjem obsegu veljavnega testamenta.

Testament, rekli smo, je slovesno izrečenje poslednje volje. Odločilna pri tem je volja zapustnikova, zapustniku je čisto in v vsakem obziru v prosto voljo dano, testament napraviti, kakor koli se mu poljubi. Zategadelj postava z vso odločnostjo prepoveduje silo in goljufijo, s katero bi se zapustnik prisilil ali pa preslepil, da bi napravil testament zoper svojo voljo. Če bi se zapustnik s silo primoral, testament napraviti po tuji volji, ne bil bi veljaven ta testament. Dalje zapoveduje zakon, da mora biti zapustnikova volja resna, to je zapustnik mora dobro vedeti, kaj počne, ter si mora v zvesti biti, da d e l a s v o j t e s t a m e n t. Ako bi kdo pijan v gostilni poklical tri priče, ter pred njimi napravil testament, mora si vsakdo misliti, da je to samo prazna šala, ker se testamenti ne napravljajo po pivnicah in ne med pijanci. Izrečenje poslednje volje mora biti j a s n o i n d o l o č e n o. Recimo, da je zapustnik sam spisal in podpisal svoj testament, in da je ta testament gledé zunanje oblike veljaven, pa ven-

dar ne bode obstal v veljavi, če je obseg testamenta nejasen, da se ne vé, kaj je zapustnik prav za prav hotel. Kdor napravlja svoj testament, naj toraj s kratkimi besedami pové, kaj hoče; pred vsem naj besedo za besedo premisli in stavek za stavkom pretehta, če ni kaj nejasnega, o čemur bi se po njegovi smrti med dediči prepir vneti mogel. In kjer bi se mu zdelo, da ni dosti jasnosti, naj koj sam v testamentu razloži, kaj da hoče. Konečno ne sme testament ničesar obsegati, kar bi bilo nenravno (nesramno) ali postavam nasproti. Zavoljo tega se glasi §. 712 obč. drž. zakonika: „Neveljavna je naredba, s katero zapustnik svojemu dediču kako nemogoče ali nedopuščno djanje s tem pristavkom nalaga, da ima, če dejanje ne izvrši, komu drugemu volilo odstopiti.“ Če postavim, zapustnik dediču naloži, da ima tega ali onega človeka umoriti, če ne, izgubi dedščino, potem je ta naredba neveljavna, kar se že samo ob sebi umé. To so bile nekatere splošne opazke! Testament pričujoč je kakor smo pokazali, samo tedaj, če se je v njem imenoval „dedič“, to je oseba, ki naj bi podeovala celo premoženje zapustnikovo, ali pa v primeri s celoto določen del tega premoženja. Zatorej je pri vsakem testamentu najvažnejši oddelek tisti, ki obsega

imenovanje dediča.

Tiste besede pisanega ali ustmenega testamenta, s katerimi nam zapustnik pové osebo, ki jo hoče imeti za svojega dediča, so tedaj najimenoitnejši del vsacega testamenta. Zapustnik mora pred vsem d o l o č n o i n j a s n o popisati osebo, ki jo imenuje za svojega dediča. Najboljše je, če se takoj s pričetka v oporoki ali testamentu imenuje dedič, na primer: Moj testament je ta: 1. za glavnega dediča imenujem svojega sina Martina i. t. d. Oseba dediča mora jasno in določeno imenovana biti, da ne nastanejo dvomi, kdo je prav za prav dedič. Pri tem bode najpripravnejše, če se izreče krstno ime in pa sorodna zveza, v kateri sta zapustnik in dedič: moj sin Janez; moja hči Mica; moj stric Anton i. t. d. Sicer je pa testament veljaven, če dedič ni povedan z imenom, samo, da je na kak drug način tako opisan, da ni dvoma, da je zapustnik ravno to ali to osebo za dediča imeti hotel.

Velja pa načelo: da si mora zapustnik sam imenovati dediča. Če bi toraj zapustnik v testamentu pisal: glavnega dediča imenujem tisto osebo, ki jo bo moja žena, moj prijatelj A. po svoji volji določil, bil bi testament, kar se tiče imenovanja

dediča, neveljaven, ker mora zapustnik dediča sam imenovati, ter mu ni dopuščeno, imenovanje dediča tretji osebi naložiti.

Zapustnik imenuje toliko dedičev, kolikor hoče. Če je imenoval enega samega dediča, ne da bi mu bil naklonil samo del premoženja, potem dobi ta dedič celo zapuščino. Se vé, da ima odplačati volila in druge zaveze; ali vendar mu ostane cela čista zapuščina. Tak dedič imenuje se prav za prav „glavni dedič“, katero imenovanje pa nikakor ni predobro, ker bi se bolje dejalo „splošni ali univerzalni dedič“. Kakor rečeno, pa je zapustniku na voljo dano imenovati dedičev, kolikor se mu poljubi. Kadar pa se je več dedičev, ki se skupaj tudi imenujejo „glavni dediči“, imenovalo, potem je treba paziti, da bodo ti dediči v resnici to dobili, kar je zapustnik vsakemu posebej nakloniti hotel. Mogočih je pri tem več slučajev, katere bomo z izgledi pojasnili.

Prvi slučaj: V testamentu se bere: Za glavne dediče si imenujem svojega sina Janeza, svojo hčer Marušo in svojo ženo Jero. Ta stavek obsega imenovanje treh dedičev; a družega ne obsega ničesar, tako da ni povedano, kolik del premoženja dobi sin in kolik del hči in žena. Če je toraj zapustnik imenoval več dedičev, če pa ni ničesar določil gledé dela, ki naj ga dobi vsak dedič za sé, potem pripade vsakemu dediču enak del čiste zapuščine. Zapustnika skrb naj je toraj, da tedaj, ko si je več dedičev imenoval, določi tudi deleže tem dedičem, sicer bode veljalo, da je hotel vsakemu enak delež nakloniti.

Drugi slučaj: V testamentu se bere: Za glavne dediče si imenujem svojega sina Janeza, svojo hčer Marušo in svojo ženo Jero, in sicer tako, da dobi vsak tretjino moje zapuščine. Tukaj ni mogoč prepír. Vsak dedič dobi tretjino, in ker tri tretjine napravljajo celoto, pripasti mora cela zapuščina trem imenovanim dedičem.

Tretji slučaj: V testamentu se bere: Za glavne dediče si imenujem svojega sina Janeza, svojo hčer Marušo in svojo ženo Jero, in sicer tako, da dobi žena polovico, sin četrti del, hči pa osmi del zapuščine. Tudi tukaj ni mogoč prepír. Žena dobi polovico, sin četrti del, hči pa osmi del zapuščine. Ali kaj se pokaže: polovica, četrti del in osmi del skupaj še ne pogoltnejo cele zapuščine, ostane še jedna osmina prosta, ($\frac{1}{2} + \frac{1}{4} + \frac{1}{8} + \frac{1}{8}$ je še le = 1). Kaj se zgodi s

to osmino. V testament ni postavljena, in kjer ni testamanta o tem ali onem premoženju, potem pripade to premoženje postavnim dedičem. Osmi del dobé toraj postavni dediči, na katere zapustnik morda še mislil ni, ter se je samo pri izračunanju posameznih deležev zmotil. Kdor si toraj imenuje več dedičev, katerim pa hoče nakloniti različne deleže, ima pri izračunanju teh deležev paziti, da so to taki deleži, ki vsi skupaj celo zapuščino obsegajo, ker bi se sicer lahko zgodilo, da ostane delež postavnim dedičem, ki jih zapustnik drugače nikakor k zapuščini pustil ne bil.

Četrty slučaj. V testamentu se bere: Za glavne dediče si imenujem svojega sina Janeza, svojo hčer Marušo in svojo ženo Jero, in sicer tako, da dobi sin tretjino zapuščine. Tu dobi sin tretjino, hči in mati pa enak delež, toraj tudi po tretjino. Ako se toraj več dedičev imenuje, ter se je nekaterim odločil delež, drugim pa ne, potem dobé ti zadnji ostalo zapuščino po enakih delih.

Peti slučaj. V testamentu se bere: Za glavne dediče si imenujem svojega sina Janeza, svojo hčer Marušo in svojo ženo Jero, in sicer tako, da dobi sin dve tretjini, hči pa eno tretjino. Tu vidíte, da so imenovani trije dediči, da pa določena deleža odmenjena sinu in hčeri že celo zapuščino pogoltneta. Ali naj žena ničesar ne dobi? Ne, ker §. 558 obč. drž. zakona zapoveduje: „Če nič ne ostane dediču, ki se mu ni določil delež, se mora zanj od vseh določenih deležev po primeri toliko odbiti, da dobi enak delež s tistim, komur je najmanj odmrjeno“. Pri zgorejšnji priliki odvzelo se bode sinu in hčeri toliko, da se za mater doseže delež, kakor bo ko nečno hčeri ostal.

Toliko o slučajih, če si je zapustnik imenoval več dedičev. Nahajajo se še drugi slučaji, ali za nas nemajo pomena. Že predstoječi niso zelo pomenljivi. Če naj bi zapustnikom, ki si hočejo več dedičev imenovati, dobro svetovali, potem naj se ravnajo po načelu: Kadars si imenujem več dedičev, tedaj naj vsakemu določim visokost njegovega deleža (četrty, peti, osmi deli. t. d.), ter pazim, da bodo ti deleži celo zapuščino obsegali, sicer je mogoče, da dobé postavni dediči proti volji zapustnikovi del zapuščine.

Zapustnik si sme imenovati več dedičev, ali on ima še drugo pravico: dovoljeno mu je namreč imenovanje dediča v zvezo spraviti s pogojem. In ravno

p o g o j i

imajo pri testamentih več pomena, kakor pri družih pravnih opravilih. Sicer so pogoji pri kmečkih testamentih le redka prikazen, ali vendar je koristno, če je človek tudi o tem podučen. Zapustnik lahko imenuje dediča le pod pogojem, da se to ali ono zgodi.

Dva slučaja sta mogoča.

Prvi slučaj. Zapustnik pravi: Za glavnega dediča imenujem svojega sina Janeza, pa le pod tem pogojem, da bo osmo šolo z dobrim uspehom dokončal. Tu se je imenoval dedič pod pogojem; pogoj je ravno uspešno dokončanje osme šole. V tem slučaju pravi zapustnik, da dedič zapuščine prej dobiti ne more, dokler ne bode dokončal osme šole. Vsled tega pogoja zadržuje se toraj dediču dedščina toliko časa, da pogoj ni izpolnjen. Zavoljo tega imenujejo se pogoji, ki prevzete zapuščine zadržujejo, zadržljivi pogoji. Vpraša se, ali sme zapustnik po svoji lastni volji staviti pogoje imenovanemu dediču. Nikakor ne. Velja zapoved, da sme staviti samo mogoče in pripuščene pogoje. Mogoči pogoji so tisti, ki jih človek lahko izpolni, pripuščeni pa tisti, ki ne nasprotujejo niti spodobnosti niti kaki postavi. Kaj pa je nasledek, če je zapustnik vendar stavil nemogoč ali pa nepripuščen pogoj. Recimo, da se v tem ali onem testamentu bere: Za glavnega dediča si imenujem sina Janeza pod pogojem, da goro Triglav z Gorenjskega na Dolenjsko prestavi. V tem testamentu je obsežen nemogoč pogoj, ker s človeškimi močmi se Triglav z Gorenjskega na Dolenjsko prestaviti ne da. V drugem se zopet bere: Za glavnega dediča si imenujemo svojega sina Janeza pod pogojem, da požge sosedovo hišo. Tu je nepripuščen pogoj, ker je požiganje prepovedano po zakonu. Vsled teh pogojev je imenovanje dediča neveljavno in sin Janez ne bo ničesar dobil, in to tudi tedaj ne, če zapustnik niti vedel ni, da je pogoj nemogoč, kar se lahko zgodi, ker se dostikrat ravno primeri, da izpolnitev tega ali onega pogoja še le pozneje nemogoča postane. Na primer: če si imenujem dediča pod pogojem, da se mora po tej in tej barki v Ameriko peljati, in če je dotična barka pozneje pogorela, potem bo po smrti

zapustnikovi dediču nemogoče izpolniti pogoj. Ali vendar ne bode dobil ničesar, ker je testamenta naredba pod nemogočim pogojem izrečena, neveljavna, če je tudi pogoj še le pozneje nemogoč postal.

Kaj pa je nasledek, če se je prepovedala ženitev ali možitev dediču? To ima že nekoliko več pomena tudi za kmečko življenje, ker časih oče ni zadovoljen, da mu lazi sin za tem ali onim dekletom.

Recimo, da se bere v testamentu: Za glavnega dediča imenujem svojega sina Janeza pod pogojem, da nikdar v zakon ne stopi. Ali se bode moral sin tej zapovedi pokoriti? Ne, ker o pogoju, da sin nikdar v zakon ne stopi, velja, kakor da bi izrečen ne bil. To se pravi, sin Janez dobi zapuščino tako, kakor da mu oče zakona sploh nikdar prepovedal ni. A tako srečna ni vsaka oseba. Poglejmo si drug testament, kjer se bere: Za glavnega dediča si imenujem svojo ženo Jero, ali samo pod pogojem, da ne stopi več v zakon. Žena, če ima enega ali več otrok, se bo temu pogoju podvreči morala, sicer izgubi zapuščino. Kdor zapusti vdovo z otroci, lahko jej prepove zopetno možitev; vdovi brez otrok pa jednaka prepoved ničesar ne škoduje, ker velja, kakor bi se v testamentu izrekla ne bila. In če se vdova brez otrok omoži, ne izgubi zapuščine. Vse to velja tudi pri vdovcih.

Pri tretji priliki beremo v testamentu: Za svojega dediča si imenujem sina Janeza ali pod pogojem, da ne bode jemal v zakon sosedove Ančike. Ali bo sin Janez vzlic tej prepovedi smel vzeti sosedovo Ančiko. Ne, ker tak pogoj je veljaven. Gledé na predstoječe izglede, razumljiv bode vsakemu §. 700 drž. zak., ki se glasi: „Pogoj, da naj dedič ali volilojemnik celo potem, ko je polnoleten postal, v zakon ne stopa, velja, kot bi pristavljen ne bil. Samo vdovec ali vdova, če ima enega ali več otrok, mora izpolniti ta pogoj. Pogoj, da naj dedič ali volilojemnik gotove osebe v zakon ne jemlje, sme se veljavno naložiti.“ Toliko o teh pogojih, da bode vsak vedel, mora li svojemu dediču zakon zabranjevati ali ne. Se vé, da se pri tem ne sme samo o zadržljivih pogojih govoriti.

Zadržljivi pogoji izpolniti se imajo natančno. Če je pogoj, ki ga je zapustnik pristavil, nerazumljiv, tako da se ne vé, kaj da je zapustnik prav za prav hotel, potem velja, kakor bi

pogoj pristavljen ne bil. Izpolnitev pogoja izvrši se lahko že pri življenju zapustnikovem, ali pa tudi še le po njegovi smrti. Ako je pa pogoj tak, da ga dedič po prosti svoji volji vsak čas lahko izpolni, ima ga po smrti zapustnikovi še enkrat izpolniti, ne gledé na to, da ga je že pri življenju zapustnikovem izpolnil. Poiščimo si izgled. V testamentu se bere: Za glavnega dediča si imenujem svojega sina Janeza pod pogojem, da gre na božjo pot na sv. Višarije. Če je dedič to božjo pot že pri življenju zapustnikovem opravil, moral bo po zapustnikovi smrti vendar še enkrat romati, ker je tako romanje dejanje, katero dedič po prosti svoji volji vsak čas lahko ponovi.

Dejali smo, da zadržljivi pogoji zabranujejo, da bi dedič zapuščino takoj prevzel. Če se toraj pogoj ni izpolnil že pri življenju zapustnika, potem mora pogojno imenovani dedič toliko časa čakati, da se pogoj izpolni. Dedič mora toraj doživeti izpolnitev pogoja in ako je prej umrl, dedinskih svojih pravic ne zapusti svojim dedičem. Ako je na primeru dedič v zgorejšnjem slučaju prej umrl, kot je z dobrim vspehom dokončal osmo šolo, potem njegovi dediči ne dobé zapuščine, katera se je njihovemu zapustniku pogojno obetala. Vse to pa so stvari, s katerimi se pri priliki peča advokat, ter smo v tej knjigi, priprostemu ljudstvu namenjeni, samo poglobitnejše točke navajali, da si tudi priprosto ljudstvo pridobi zapopadek o tem, kaj so pogoji pri poslednjih oporokah. Toliko o zadržljivih pogojih!

Drugi slučaj. Zapustniku dana je priložnost, svojemu dediču še druge pogoje nakladati. Pri prvem slučaju pravi zapustnik: dediča si imenujem tega in tega, ali zapuščine naj ne dobi toliko časa, da se to in to ne zgodi. Sedaj se pa stvar sme tudi na drugo stran zasukati, da namreč pravi zapustnik: dediča si imenujem tega in tega ali zapuščino naj obdrži samo toliko časa, dokler se to in to ni pripetilo. V testamentu se bere: Za glavnega dediča imenujem svojega sina Janeza, pa le pod tem pogojem, da dedščino izgubi, če bi osme šole z dobrim vspehom ne dokončal. Tu se je imenoval dedič pod pogojem! Tudi tu je pogoj uspešno dokončanje osme šole. Ali dedič koj dobi dedščino, izgubi jo pa zopet, če bi osme šole ne dokončal. Kakor hitro bi se vresničil ta pogoj, potem razpadejo pravice dediča, ter se „razvežejo“. Zavoljo tega se imenujejo pogoji, ki že pričeto zapuščinsko pravico pokončajo ali razvežejo, razvezljivi pogoji. Tudi za te pogoje velja zapoved,

da sme zapustnik rabiti samo mogoče in dopuščene pogoje. Če je izrečen v testamentu nemogoč ali nedopuščen razvezljivi pogoj, potem je imenovanje dediča vendar veljavno, ker se vsak nemogoč ali nedopuščen razvezljivi pogoj ne jemlje v ozir, ravno tako, kakor da bi v testamentu sploh izrečen ne bil. To je torej razlika med nemogočim in nedopuščenim razvezljivim pogojem, in med nemogočim in nedopuščenim zadržljivim pogojem. Ti zadnji napravljajo imenovanje dediča neveljavno; prvi pa se prezirajo, kakor da bi jih sploh v testamentu ne bilo! S tem naj je končan razgovor o pogojih.

Zgoraj smo govorili, da si zapustnik lahko več dedičev imenuje, katerih vsak ima nekaj zapuščine dobiti. Zapustnik pa si tudi tako lahko več dedičev imenuje, da določi na prvem mestu enega dediča, ki naj vse dobi, na drugem mestu pa dediča, ki naj zapuščino še le potem dobi, če bi jo prvi dedič ne bil prevzel. Dedič drugega mesta imenuje se namestni dedič; in dotična naredba testamenta pa se imenuje sploh „namestvanje“ ali

„substitucija“.

O tem moramo že zategadelj spregovoriti, ker se je o tej stvari tudi v „Slovenskem spisovniku“ govorilo, dasi prav kratko. Namestvanje ali substitucija je naredba v testamentu, vsled katere imajo te ali one osebe še le tedaj zapuščino prejeti, ako bi jo osebe, katerim je na prvem mestu naklonjena, ne dobile. Ta stavek bodo spodejšnji izgledi pojasnili! Tukaj naj omenjamo samo, da sta zopet dva slučaja mogoča, in da se substitucije po tem takem v dva razreda razdeljujejo. Prvega slučaja substitucije imenujejo se navadna namestvanja ali navadne substitucije; drugega slučaja pa fideikomisarična namestvanja ali fideikomisarične substitucije.

Prvi slučaj (navadna namestvanja ali navadne substitucije). Pri navadni substituciji imenuje si zapustnik dva dediča; prvega na prvem mestu; drugega pa samo pod pogojem, da oseba, na prvem mestu poklicana, ni dedič postala. V testamentu se bere: Za svojega glavnega dediča si imenujem sina Janeza, če bi pa ta dedič ne postal, potem naj mi je glavni dedič moje hčere Marjane sin Anton. Ta stavek obsega navadno namestvanje. Prvi dedič je sin Janez in sicer

tako, da dedvanje njegovo od nikakoršnega pogoja odvisno ni. Sin hčere Marijane je dedič družega mesta, in sicer samo pod tem pogojem, da ni oseba, na prvem mestu imenovana, dedič postala. Kakor hitro je sin Janez dedič postal, potem nema drugi dedič ničesar več upati; ta bi stopil samo tedaj na prvo mesto, če bi sin Janez odpadel; tega naj bi „na mestil“ ali k a d a r postane sin Janez sam dedič, potem je namestovanje sploh nemogoče. Sedaj po danem vam izgledu jasen vam bo člen 604 obč. drž. zak., ki se glasi: „Vsak zapustnik sme si na primerljaj, da bi imenovani prvi dedič dedščine ne dobil, družega, in ako bi tudi ta dedščine ne dobil, tretjega, in na enak primerljaj četrtega in tudi še več namestnih dedičev poklicati. Ta naredba se imenuje navadno namestvanje. Kdor je v redu prvi poklican, je dedič.“ Navadno namestovanje predočuje se nam kakor veriga, če bi prvi dedič ne hotel, naj stopi drugi na njegovo mesto; in če bi ta tudi ne hotel, naj pride tretji i. t. d. Pri tem je mogoče, da se na prvem mestu imenuje več dedičev, in da se jim imenujejo namestni dediči. Na primeru: Za glavne dediče si imenujem sina Janeza, hčer Marjeto in ženo Jero; če bi pa ti dedščine ne dobili, naj je dedič stric Miha. Tu je mogoče še več slučajev, ali glavna stvar ostane vendar le, da si pridobite vsaj površen zapopadek o tem, kaj je navadna substitucija.

Navadna substitucija ni toraj ničesar družega, nego pogojno imenovanje namestnega dediča; pogoj je, da na prvem mestu imenovani dedič ni dedščine dobil. Ako stoji v testamentu, da naj je B. dedič, če A. dedič ne bo, potem dobi B. dedščino, in to tedaj, če A. dedščine prevzeti ni mogel, in tudi tedaj, če A. dedščine prevzeti ni hotel. Vzemimo, da se bere v testamentu: Za glavnega dediča si imenujem svojega sina Janeza, če pa on dedič ne bo, potem si imenujem dediča stric Antonovega sina Boštjana. Dvoje se lahko zgodi. Če je sin Janez umrl že pred zapustnikom, (mislím si pri tem, da zapustnik o njega smrti vedel ni, kar se lahko pripeti), potem dedščine prevzeti ne bo mogel, ker je mrtev. Dobi jo toraj sin Boštjan. Če bi pa sin Janez iz tega ali onega vzroka dejal, jaz nočem zapuščine po svojem očetu, potem jo tudi Boštjan dobi. Ako je toraj v testamentu izrečeno, da naj zapuščino dobi namestni dedič, če na prvem mestu poklicana oseba dedič ne bo, potem dobi

namestni dedič zapuščino pri obeh primerljivih, to se pravi v primerljeju, da na prvem mestu poklicana oseba dedič postati ne more, kakor tudi v primerljeju, da na prvem mestu poklicana oseba dedič postati noče. Ali zapustnik je substitucijo tudi tako-le lahko določil: za glavnega dediča si imenujem svojega sina Janeza, ko bi pa ta dedič postati ne mogel, pa si imenujem dediča svojega strica Antona. V tem slučaju dobi stric Anton dedščino samo tedaj, ako bi sin Janez zavoljo smrti ali zavoljo nezmožnosti k dedvanju sploh dedič postati ne mogel. Za slučaj, ko bi se sin Janez hipoma izrekel, da dedič postati noče, pa nastopijo postavni dediči, a ne stric Anton, ki je namestni dedič samo za slučaj, če bi prvi dedič za dediča postati ne mogel. Ravno tako je narobe, če bi se bralo: za glavnega dediča imenujem si svojega sina Janeza; ko bi pa ta dedič postati ne hotel, pa si imenujem svojega strica Antona. Mislimo si, da sin Janez dedič postati ne more: nastopijo zopet postavni dediči, ker je stric Anton namestni dedič samo za slučaj, če bi prvi dedič za dediča postati ne hotel. Velja tedaj načelo: Ako je zapustnik izmed dveh slučajev, da na prvem mestu poklicani dedič ne more dedič biti, ali da dedič biti noče, le enega izgovoril, izključen je drugi slučaj.

Kdaj se namestnemu dediču zapuščina ponudi? Kakor hitro se je izkazalo, da na prvem mestu poklicana oseba dedič ne bo, potem se dedščina namestnemu dediču ponudi. Recimo, da je prvi dedič umrl pred zapustnikom, ko se je po zapustnikovi smrti izkazalo, da je na prvem mestu imenovani dedič že mrtev, ponudi se dedščina takoj namestnemu dediču. Ta ima vselej prednost pred dediči na prvem mestu imenovane osebe. Namestni dedič prevzame dedščino z ravno tistimi bremenami, kakor bi jo bil na prvem mestu poklicani dedič prevzeti moral. Vsa plačevanja, ki bi bila zadela prvega dediča, preidejo tudi na namestnega dediča. Pogoji stavljeni prvemu dediču, pa se ne smejo raztezati tudi na namestnega dediča, če ni zapustnik izrečno določil, da naj pogoji tudi namestnega dediča vežejo.

Drugi slučaj (fideikomisarična substitucija ali fideikomisarično nasledstvo). Pri tem nasledstvu imenovan je dedič z dostavkom, da ima prevzeto dedščino po svoji smrti ali v kakem drugem času, družemu dediču, ki se že sedaj določi, prepustiti. Vsled tega nasledstva dobi drugi dedič zapuščino po prvem dediču. Pri navadni substituciji se ne vé, ali bodo namestni dediči na vrsto prišli

ali ne; pri fideikomisarični substituciji se pa koj iz pričetka ve, da bo zapuščina enkrat tudi drugemu dediču v roke prišla. Kdaj, to je časih negotovo. Navadno po smrti prvega dediča. Taka substitucija izgleda tako-le: Za glavnega dediča si imenujem svojega sina Janeza s tem pristavkom, da pripada po njegovi smrti moja zapuščina mojemu vnuku Mihiu. Alipa: Za glavnega dediča si imenujem svojega sina Janeza s pristavkom, da ima po preteku dvajsetih let zapuščino izročiti mojemu vnuku Mihiu. Tudi tako-le: Za glavnega dediča si imenujem svojega sina Janeza s pristavkom, da ima po svoji lastni volji zapuščino odstopiti mojemu vnuku Mihiu.

To so trije izgledi o fideikomisarični substituciji. Vidite, da sta tu imenovana dva dediča. Prvi dedič je sin Janez; ta obdrži zapuščino do svoje smrti, ali samo dvajset let, ali pa še dalj, če tudi ne do smrti; potem pa pripade letá drugemu dediču vnuku Mihiu. Sin Janez, to je dedič, ki dedščino najprej dobi, imenuje se „prvi dedič“, vnuk Miha pa „poznejši dedič“. Pri tacih substitucijah nahaja se toraj več resničnih dedičev, ki bodo vsi enkrat zapuščino v roke dobili. Pri tem je mogoče, da je imenovana cela vrsta dedičev, ker zapustniku je na voljo dano imenovati več „poznejših dedičev“. Omenjati moramo še nekaterih posebnih določil, katera izreka postava ravno o teh substitucijah. Pripeti se, da ima kdo blaznega sorodnika, ki bi ga rad za svojega dediča imenoval. Misli si, če ga kar tako imenujem, potem je več kot gotovo, da dobijo moja zapuščino ob svojem času blaznega postavni dediči, ker blazne osebe testamenta sploh napraviti ne morejo, kar je samo ob sebi jasno. Zapustnik sklene toraj, blaznemu prvemu dediču substituirati družega dediča, z eno besedo, zapustnik sklene, izreči fideikomisarično nasledstvo. V njegovem testamentu se bere: Za glavnega dediča si imenujem blaznega vnuka Miha s pristavkom, da dobi po njegovi smrti zapuščino strica Antona sin Martin. Če prvi dedič umrje v blaznosti, potem dobi po njegovi smrti drugi dedič Martin zapuščino. Sedaj je pa mogoče, da vnuk Miha k pameti pride, naj je že med življenjem, naj je samo na smrtni postelji. Vsled tega izgubi drugi dedič takoj vse pravice, če je prvi dedič a) ali na smrtni postelji pri polni zavesti testament napravil, b) ali pa vžme med življenjem od sodnije prejel pravico, s svojim premoženjem

po lastni volji gospodariti. Brezumnemu ali blaznemu napravljena fideikomisarična substitucija izgubi svojo moč, kadar se dokaže, da je bil (poprej blazni) zapustnik pri zdravi pameti ali zavednosti, ko je svojo poslednjo voljo delal; ta substitucija izgubi pa tudi tedaj svojo moč, če je sodnija blaznemu po pridobljenem ozdravljenju premoženje prepustila v lastnovoljno oskrbovanje; pri tem pa substitucija nikakor ne oživi več, če se je potem bolezen tudi ponovila, da je poprej ozdravljeni zopet blazen postal, ter bil na novo pod kurtorja dejan, in če tudi ozdravljeni in potem zopet blazni v času svojega zdravja testamenta napravil ni. (§. 616 občnega držav. zakon.)

Druga enaka zapoved obsežena je v §. 617 obč. drž. zak., ki se glasi: Ako je zapustnik svojemu otroku ob času, ko ta otrok še ni imel telesnih naslednikov, namestnega dediča imenoval, v gasne substitucija, če je otrok pri svoji smrti zapustil telesne naslednike, k dedvanju z možne. To se pravi, če je zapustnik svojemu otroku ob času, ko ta otrok sam še ni imel svojih otrok, imenoval namestnega dediča, potem v gasne substitucija, če otrok dobi otroke, ki dedvajo po njem. Beseda „otrok“ pomenja tu samo rodovinsko zvezo. „Otrok“ pomenja toraj v tem slučaju tudi dorasle osebe, pa tudi vnuke in druge enake telesne naslednike.

Poprej smo trdili, da sme zapustnik celo vrsto poznejših dedičev imenovati. Ako so ti „poznejši dediči“ ob času, ko se je substitucija izrekla, že vsi rojeni bili, potem pridejo vsi na vrsto. Na primeru: Za dediča si imenujem bratranca Jakoba, ki naj po preteku petih let zapuščino odstopi svojemu sinu Janezu, ki pa mora zapuščino po preteku petih let zopet odstopiti in sicer stricu Antonu. Če se je testament napravil 12. maja 1880, in če so dne 12. maja bratranec Jakob, njegov sin Janez in tega stric Anton že vsi rojeni bili, potem pridejo vsi trije ob svojem času na vrsto. Sedaj pa si poglejmo to-le substitucijo: Za glavnega dediča si imenujem sina Janeza s pristavkom, da dobi zapuščino po njegovi smrti njegov stareji sin; po smrti tega pa zopet tega stareji sin. Ta substitucija napravila se je dne 12. maja 1880; takrat recimo, rojen je bil še le sin Janez, prvi dedič. Kadar sin Janez umrje, dobi zapuščino njega stareji sin Anton, in kaj potem. Sin Janez, prvi dedič, ima substituciji pokoren biti, to se vé;

njegov stareji sin Anton pa že ne več gledé nepremakljivega v zapuščino spadajočega premoženja. Glede nepremakljivega premoženja v gasne substitucija v slučajih, da poznejši dediči pri napravi substitucije še rojeni niso bili, takoj v osebi prvega „poznejšega dediča“. Pri zgorejšnjem izgledu v osebi sina Antona, ta bo že imel pravico o nepremakljivem premoženju po lastni volji napraviti testament, in nikakor se ne bo prisilil, da bi moral to premoženje izročiti svojemu starejemu sinu. Pač pa bo moral temu sinu izročiti premakljivo premoženje, katero je vsled substitucije po svojem očetu Janezu prejel, ker gledé premakljivega premoženja v gasne substitucija nerojenih dedičev še le z drugim poznejšim dedičem. Z ozirom na predstoječe jasne bodo vsakemu besede §. 612 obč. drž. zak.: Ako se za namestne dediče niso imenovali (že rojeni) sovrstniki, ampak taki poznejši dediči, ki ob času, ko se je oporoka napravila, še niso bili rojeni, sega moč fideikomisarične substitucije, kadar gre za kak znesek denarja ali za druge premakljive reči do družega kolena. Gledé nepremakljivega blaga sega pa ta moč le do prvega kolena, toda pri določbi kolén šteje se samo tisti namestni dedič, ki je v resnici tudi zapuščino v posest dobil.

Ako bi toraj premožnemu kmetu hipoma na misel prišlo svojemu sinu njegovega še ne rojenega sina, in temu tudi sina substituirati, potem bi segala moč njegove besede gledé nepremakljivosti samo do sinovega sina, to je do vnuka; gledé premakljivosti pa za jedno koleno dalje, to je do vnukovega sina. Vidite tedaj, da je prihodnost zaprta zapustniku, in da si nikakor ne more imenovati dolge vrste prihodnjih, ob času testamenta pa še ne rojenih dedičev.

Toliko o substitucijah, in sploh o notranjem obsegu veljavnega testamenta. Sedaj spregovoriti nam je

d) o skupnih testamentih.

Praviloma sme en sam testament tudi enega samega človeka poslednjo voljo obsegati. Za vsako poslednjo voljo poseben testament. Vendar pa je dopuščena izjema, da smeta zakonska, če hočeta, en sam testament napraviti, tako da sta dva zapustnika pri enem in tistem testamentu. Zakonski par sme tedaj napraviti skupen testament, obsegajoč dve poslednji volji. Zakonska se pri tem lahko med sabo za dediča

imenujeta, tako da bo mož dedič po ženi, žena pa po možu. Smeta pa tudi vsak za sé druge osebe k dedščini poklicati. Ta testament določuje o dveh zapuščinah; po svojem notrajnem obsegu razdeljuje se prav za prav v dva testamenta; po zunanji obliki kaže se vendar samo en testament; potrebne so toraj samo tri priče, kakor pri vsakem drugem testamentu. Sicer pa imajo taki testamenti le malo pomena, in so pri nas skoraj nepoznani.

e) O neveljavnosti in brezvpljivosti testamenta.

Neveljavnost testamenta je časih takoj pričujoča, kakor hitro se je testament napravil; časih pa stopi še le pozneje v življenje; govori se tedaj o prvotni neveljavnosti, in o poznejši neveljavnosti testamenta.

Prvotno neveljaven je vsak testament, če se ni napravil po tistih določilih, ki jih zakon predpisuje. Neveljaven je testament, če ga je napravila oseba, ki sploh ni imela zmožnosti k testamentu. Take osebe našteji smo zgoraj, takoj v pričetku tega poglavja. Če je napravil deček dvanajstih let testament, je ta neveljaven, ker osebe v ti starosti sploh nima zmožnosti, veljavno testirati.

Prvotno neveljaven je testament, če ne kaže tiste zunanje oblike, ki je predpisana, bodi si za pismene, bodi si za ustne teste. Ako sem delal svojo oporoko samo pred dvema svedokoma, neveljavna je, in nikdar ne bo v moč stopila.

Prvotno neveljaven je testament, če se kaže pomankljivost gledé notranjega obsega. Volja zapustnikova mora izrečena biti določno in vestno. Zapustnik jo mora sam izreči, ter ne s kimanjem ali z besedico „da“ potrditi besed, ki jih je govorila druga oseba. Na tem mestu omenjati imamo še neke slabe navade, ki je vkoreninjena med ljudstvom pri napravi testamentov. Zgodi se, da žena obdeluje svojega moža, da naj testament tako ali tako napravi. Pri tem sebe ne pozabi in obilokrat se pripeti, da ostane v bolniški sobi, da nadzoruje napravo testamenta. Ko so priče prišle, tedaj je njeno prvo delo, da se obrne do zapustnika rekoč: Kaj ne glavni dedič sem jaz, ali je sin Janez, i. t. d.? Zapustnik na to vprašanje navadno z „da“ odgovori, ali pa nagne glavo v pritrjenje. Pri tem ostane in priče so zadovoljne. Po smrti zapustnikovi prašajo se svedoki pred sodnijo, kako se je testament napravljal in skupno odgovore: Žena vprašala je zapustnika, če ni res, da njo za dediča imenuje in zapustnik prikimal je z glavo, ali pa dejal „da“! S tem je pa pokopan testament, ker postava

v §. 565 obč. drž. zak. zahteva, da mora zapustnik svojo voljo odločno izreči in ne samo s pritrjenjem kakega njemu storjenega nasveta ali vprašanja. Neveljavno bo imenovanje dediča, če je zapustnik na tuje vprašanje, naj je ta ali oni dedič, odgovoril „da“, ali pa v znamenje potrditve z glavo prikimal. Zapustnik mora temveč besede spregovoriti: Za glavnega dediča si imenujem tega in tega. Najboljše bo, če se domači v napravo testamenta ne vtikajo, ter pusté zapustnika, da vse sam pové, ne da bi ga z vprašanji motili. Ker potem je mogoče, da ostane samo pri zapustnikovem „da“ in da je napravljen neveljaven testament. Posebno hišnim materam naj je to v poduk povedano! Prepovedano ni, zapustniku prigovarjati, da naj testament tako ali tako napravi, in skrbni gospodinji se nikdar zamerilo ne bo, če vpljiva na moža gledé testamenta. Ali ta skrb ne sme segati tako dalječ, da se pri napravi testamenta zapustniku že naprej beseda iz ust jemlje, tako da mu ne ostaja družega, nego samo „ja“ „ja“ klicati, ali pa z glavo majati. Ravno s tem se dostikrat neveljavnost testamenta povzroči, ker tudi v tacih prilikah je prevelik ogenj obilokrat škodljiv.

Prvotna neveljavnost vniči pa samo tisti del testamenta, v katerem je obsežen vzrok neveljavnosti. Napačno bi toraj bilo mnenje, da mora prvotna neveljavnost pogubiti celi testament. Če se neveljavnosti vzrok tiče celega testamenta, potem je vničen testament od konca do kraja.

Ako na primeru zunanja oblika ni postavna, je to neveljavnosti vzrok, tikajoč se celega testamenta; celi testament je tedaj neveljaven. Ako pa je na primeru imenoval se dedič s potrjenjem tujega vprašanja, neveljavno je le samo imenovanje dediča, volila in druge naredbe, ki jih je zapustnik pravilno sam določil, pa ostanejo v moči, da si ni veljavnega glavnega dediča. Recimo da je zapustnik A v svojem testamentu za dediča imenoval osebo, s katero je prešestoval. Naložil ji je več volil. Imenovanje dediča je neveljavno, ker se prešestniki med sabo za dediče imenovati ne morejo. Tu dobili bodo zapuščino postavni dediči; ali volila, katera je zapustnik v testamentu določil, morali bodo vendar izplačati, ker je testament samo v tistem delu neveljaven, ki obsega vzrok neveljavnosti.

Prvotna neveljavnost tiči na testamentu kakor bolezen, ki se odpraviti ne da. Testament ostane neveljaven, če je pozneje vzrok neveljavnosti tudi odpadel. Na primeru: Oseba, ki je stara 16 let, napravi testament, a ne pred sodnijo. Ta

testament je neveljaven. Zapustnik živel je do 30. leta in pri njegovi smrti najde se testament, napravljen že pred 14. leti. Ob času smrti zapustnikove vzrok neveljavnosti ni bil več v moči, ker zapustnik je bil stareji od 18. let. Ali vendar je testament tudi sedaj še neveljaven, ker vsled tega, da je vzrok neveljavnosti odpadel, testament sam ob sebi ni veljaven postal. Veljaven bi bil postal le tedaj, če bi ga bil zapustnik po doseženem 18. letu z nova potrdil. Ta potrditev bila bi nov testament, ter bi se bila v obliki testamentov izvršiti morala.

Prvotno neveljavni testamenti kažejo se že očem na prvi pogled kot taki; časih je pa vzrok neveljavnosti skrit, da se ne opazi takoj. Ako imam pred sabo pismen testament, ter vidim, da ga je samo ena priča podpisala, vem na prvi pogled, da je testament neveljaven. Drugače pa je tedaj, če se je testament prisilil. Sila je nekaj nevidljivega, in se tudi iz testamenta samega ne kaže. Pri prvem pogledu vidi se prisiljeni testament veljaven. Kadar se sodniji predloži testament, ki je neveljaven na prvi pogled, se v takem testamentu imenovanemu dediču zapuščina nikakor ne izroči. Ali če se sodniji predloži testament, ki je sam ob sebi veljaven videti, potem se v testamentu imenovanemu dediču zapuščina prepusti. Kdor pa meni, da je testament neveljaven zaradi goljufije, sile i. t. d., mora na neveljavnost testamenta tožiti. Ta tožba pa zastara v treh letih od tistega dneva naprej računjeno, ko se je v testamentu imenovani dedič pred sodnijo izrekel, da hoče dedič biti. Toliko o prvotni neveljavnosti.

Poznejša neveljavnost nastopi ali vsled zakona, ali pa vsled volje zapustnikove. Veljavno napravljen testament postane pozneje neveljaven in zavoljo tega govori se o poznejši neveljavnosti.

Vsled zakona postane veljaven testament neveljaven, če se je zapustnik pozneje med dezertarje podal. Sicer pa velja načelo, da veljavno napravljen testament veljaven ostane, če tudi je pozneje zapustnik nezmožen postal, testament napravljati. Vzemimo, da je oseba A napravila leta 1874. veljaven testament. Leta 1876. znori zapustnik; kot blazen nema zmožnosti napraviti veljavnega testamenta. A vendar ostane leta 1874. napravljeni testament v veljavi, ker poslednja volja zavoljo pozneje nastopivših vzrokov neveljavnosti ne izgubi prvotne veljavnosti. Samo pri dezertarjih ali vojaških begunih to načelo ne velja.

Vsled zakona postane veljaven testament, ki ga je na-

pravil zapustnik brez otrok, neveljaven, če je zapustnik pozneje otroke dobil. O tem pozneje!

Privilegirani testamenti postanejo vsled zakona neveljavni po preteku šestih mesecev, kar smo že zgoraj omenjali. Pomenljivejša pa je poznejša neveljavnost, ki izvira iz poznejše

volje zapustnikove.

Zapustnik more in sme v vsakem trenutku svoj testament preklicati in vničiti. Prostost zapustnikova je v tem oziru tako neomejena, da si je niti sam omejiti ne more. Če se je kdo zavezal, da svojega testamenta ne bo nikdar preklical, ga ta zaveza ne veže, ker že stari Rimljani so prostost človeške volje tako visoko stavili, da so izrekli, „da si nikdo sam sebi zakona naložiti ne more, da bi od prejšnje svoje volje odstopiti ne smel“. Ako se je zapustnik tudi zavezal, testamenta ne preklicati, bode testament vendar neveljaven, če ga je zapustnik pozneje preklical. Take in enake zaveze so toraj vdarec po vodi, in tudi pred sto in sto pričami dane, in na sto in sto listin zapisane, vendar le nične! Izjema velja le pri zakonskih; o ti izjemi bomo spodaj spregovorili. Ako pa zapustnik ni tvoj mož (in oziroma tvoja žena), ne zanašaj se na njegovo obljubo, da testamenta preklical ne bode, in če ti je to obljubo v podobi kolekovanega pisma izročil, nikdar ji ne zaupaj: testament se še vedno veljavno in lahko prekliče! Tudi gledé skupnih testamentov velja vodilo, da sme vsak zapustnik sam za se preklicati tisti del skupnega testamenta, ki se njega tiče. In če se pri tem ni kaj družega dogovorilo, ostane drugi, nepreklicani del v popolni veljavi, ker preklic moža ne napravlja ob jednem tudi žene testamenta neveljavnega. In tudi narobe ne. Pri tem naj se v spomin pokliče, da so skupni testamenti le med zakonskima dopuščeni.

Kako se preklic testamenta izvršiti more? Tudi tu je več slučajev razločevati. O vsacem hočemo posebej govoriti.

Prvi slučaj peča se s tako imenovanim izrečnim preklicom. V tem slučaju zapustnik svoj poprej napravljeni testament izrečno in z besedami prekliče, rekoč: testament, ki sem ga ta in ta dan napravil, ne velja več, ter ga odločno prekličem. Ob času preklica mora biti zapustnik še vedno zmožen testament napraviti. Zmožnost do testamenta potrebna je, ker zapustnik, ki je napravil veljaven testament, potem pa izgubil zmožnost k testamentu, ne more več preklicati poprejšnjega testamenta. Recimo da je A leta 1867. napravil veljaven testament; leta 1870. pa znori, ter v blaznosti pre-

kliče poprejšnji testament. Preklic bode ostal neveljaven, ker blazni nima možnosti k testamentu, in tudi ne možnosti k preklicu testamenta, ki so ga prej, v zdravih časih, veljavno napravili. Izjema velja samo pri preklicanih; kdor je bil za voljo zapravljivosti pod kuratorja dejan, sme tudi v stanu preklica izrečno preklicati testament, ki ga je veljavno napravil v časih, ko še ni živel pod kuratorjem. O preklicu samem velja, da se ima napraviti v obliki veljavnega testamenta, če tudi ne ravno v tisti obliki, v kateri se je napravil preklicani testament. Ustmen testament smem tudi pismeno, preklicati, in ravno tako tudi pismenega ustno. Ali če napravim pismen preklic, vselej se moram podvreči predpisom ki veljajo o napravi pismenih testamentov. Če preklica sam ne pišem in ne podpišem, potem moram k njemu poklicati tri priče, ter se obnašati tako, kakor je zgoraj razloženo pri pismenih testamentih. Kadar pa hočem napraviti ustmen preklic, imam vselej pozvati tri priče, ter ga jim razložiti. Na kratko: Kadar napravljam pismen preklic svojega testamenta, izpolniti imam vse ceremonije, ki so predpisane za pismen testament; in kadar je preklic ustmen, izpolniti so zopet ceremonije predpisane za ustmene testamente.

Drugi slučaj. (Molčeč preklic.) Ta je mogoč samo pri pismenih testamentih. Pismen testament se lahko pokonča, ali pa se njega obseg prečrta. Preklic veljaven je že tedaj, če so se samo podpisi prečrtali. Ako je pa pismen testament po nesreči pokončan bil, ostane še vedno veljaven, samo da se njegov obseg po pričah dokazati da, in se tudi dokaže, da je edino le nesreča testament vgonobila. Se vé, da so taki slučaji redki, in da se tudi potrebni dokazi silno težavno izvršiti pusté.

Tretji slučaj. Z napravo novega testamenta pokonča se prejšnji testament. In sicer je to pokončanje popolno, to se pravi, prejšnji testament je s celim svojim obsegom pokončan. Recimo, da je zapustnik v prvem svojem testamentu postavil osebo B za glavnega svojega dediča. Pozneje pa napravi drug testament, v katerem pravi, da imenuje gledé polovice svojega premoženja osebo C za glavnega dediča. Drugi testament peča se toraj samo s polovico zapustnikovega premoženja. Kaj pa je z drugo polovico? Ali jo dobi oseba B, ki je v prvem testamentu za glavnega dediča imenovana? Ne, ker poznejši testament, če se tudi ne ozira na vse zapustnikovo premoženje, pokonča popolnoma prejšnji testament, če se je le ta morda tudi na celo premoženje oziral. Velja

toraj načelo, da poznejši testament prejšnji testament popolnoma pokonča. Zapustniki morajo pri tem paziti, da ne zaidejo. Pripeti se namreč, da je kdo napravil že testament, pozneje pa napravi zopet testament, v katerem si imenuje še drugega dediča za del svojega premoženja. Če bi pri tem molčal, ter o prvem testamentu ničesar ne omenjal, pokončan bo prvi testament, ker dva testamenta eden pri drugem obstajati ne moreta. Zapustnik mora toraj, če hoče, da bi prvi testament, za kolikor ga drugi testament ni odstranil, v veljavi ostal, to svojo voljo jasno pokazati in izreči. Če poznejši testament potlej neveljaven ali brezvpljiven postane, ne oživi veljava prvega testamenta. Drugače so razmere, če je zapustnik poznejši testament sam pokončal.

Vzemimo, da je zapustnik A napravil pismen testament dne 1. aprila 1882; dne 2. septembra 1882 napravi nov pismeni testament. Po tem novejšem testamentu prišel je prvi testament s celim svojim obsegom ob moč. Dne 1. julija 1883 pokonča zapustnik testament od 2. septembra 1882; vsled tega pokončanja, če ni zapustnik kaj drugega določil, kar se mora dokazati, stopi v veljavo testament od 1. aprila 1882. Ako se je pa ta testament od 1. aprila 1882 ustmeno napravil, potem ne stopi v veljavo, če je tudi zapustnik poznejši testament pokončal, in to tudi tedaj ne, če je zapustnik poznejši testament samo iz namena pokončal, da bi prvi testament zopet v veljavo stopil. Zapustnik, ki je napravil dva testamenta v različnih časih, toraj lahko oživi veljavo poprejšnjega pismenega testamenta s tem, da poznejši testament pokonča. Po novem testamentu pokončan pismeni testament se tedaj še vedno lahko oživi. Po novem testamentu pokončan ustmen testament se pa ne more več oživiti; tak testament ostane mrtev, če je zapustnik tudi poznejšnji testament pokončal, ter pri tem voljo izrekel, da naj prvi testament zopet v veljavo stopi!

Toliko o neveljavnosti testamenta. Sedaj spregovoriti nam je še o brezvpljivnosti testamenta. Testament je brezvpljiven tedaj, če v njem imenovani dedič zapuščine ali prevzeti ne more ali je pa prevzeti noče. Ako si je zapustnik imenoval nezmožnega dediča, potem ta dedščine prevzeti ne more, ker mu postava dedvati zabranjuje. Ako pa pravi imenovani dedič: dedščine nočem, potem je testament tudi brezvpljiven. Vpraša se sedaj, kaj je nasledek brezvpljivosti? Nasledek je, da tista oseba, katero si je zapustnik za dediča

imeti hotel, dedič ne postane. Ali je pa testament zavoljo tega sploh brezvpiljiven ali neveljaven? Nikakor ne. Dedščina se ponudi sicer zakonitim dedičem, ali le pod pogojem, da izpolnijo vse v testamentu izrečene določbe, in da izplačajo v prvi vrsti vsa v testamentu napravljena volila. Če bi zakonitih dedičev ne bilo, ali če bi taki dediči dedščine prevzeti ne hotli, ponudi se dedščina volilojemnikom in tudi pod pogojem, da izpolnijo vse druge testamentarične naredbe zapustnika. In če bi končno tudi volilojemniki dedščine ne hotli, pripade letá (državi) cesarju, ki pa mora izpolniti vse naredbe testamenta, ter tudi izplačati volila. Brezvpiljivnost testamenta je toraj razločevati od neveljavnosti testamenta. Prva je redka prikazen v življenji; na neveljavnosti pa boleha in pogine marsikaka oporoka.

Pričetkom tega poglavja obljubili smo, da hočemo po neveljavnosti in brezvpiljivosti testamenta razpravljati

f) o dedščinskih pogodbah.

Poprej smo že omenjali, da sme zapustnik svojo oporoko preklicati in to kadar se mu poljubi. Naše postave pa poznajo neko pogodbo, katera obsega testament, ter zapustnikovo zavezo, da tega testamenta več preklical ne bode. Taka pogodba imenuje se dedščinska pogodba. Ona obsega dvoje. Prvič si imenuje v nji zapustnik svojega dediča, drugič pa se odpove zapustnik pravici, dediča imenovanje pozneje preklicati. Vsaka dedščinska pogodba obsega toraj testament, (ker imenovanje dediča se imenuje testament), na drugem mestu pa izrečno zavezo, da se ta testament več preklical ne bode. Testament, ki je vsled pogodbe nepreklicljiv, je toraj dedščinska pogodba.

Po naših zakonih smejo dedščinske pogodbe samo zakonski ali pa zaročenci med sabo sklepati. Ako zaročena v zakon ne stopita, dedščinska pogodba zopet razpade. Zakonska dva, ki si navadno med sabo dediča imenujeta, morata biti ob času pogodbe zmožna, napraviti testament. Ta zmožnost je potrebna, ker je v dedščinski pogodbi obsežen tudi testament. Imeti pa morata zmožnost tudi k sklepanju pogodb, ker je v dedščinski pogodbi tudi pogodba obsežena.

Zatoraj je pri mladoletnih zakonskih predpisano, da mora pogodbo tudi sodnija potrditi. Če izostane to potrdilo, potem velja dedščinska pogodba samo kot testament, katerega zakonska pozneje še vedno lahko prekliceta.

Veljavnost dedščinske pogodbe odvisna je od tega, da se

je pred notarjem v slovesni obliki sklenila. O tem govorili smo že v drugem glavnem delu.

Kaj je nasledek dedščinske pogodbe? Zapustnik ima dediča, ki se ga več znebiti ne more. Imenovanje dediča je nepreklicljivo, in če je zapustnik pozneje še toliko testamentov napravil, ne izgubi pogodbinski dedič svojih pravic. Vendar pa zapustnik v življenju s svojim premoženjem lahko počne, kar hoče; dedščinska pogodba ga nikakor ne zadržuje v prodajah, daritvah in drugih početjih. In to tudi tedaj ne, če je dedščinska pogodba v javno knjigo vpisana. Vendar pa velja načelo, da se dedščinska pogodba ozira samo na tri četrtine zapustnikovega premoženja. Kadar je zapustnik umrl, ter zapustil samo dedščinsko pogodbo, potem preračuni se čisto premoženje, ki ostane po odbitju dolgov in drugih plačil. Četrtno tega čistega premoženja dobé zakoniti dediči, ali pa tista oseba, ki bi jo bil zapustnik v posebnem testamentu za dediča imenoval. Pogodbinski dedič dobi tri četrtinke; zadnjo četrtinko pa le tedaj, ko bi ga bil zapustnik v posebnem testamentu tudi h ti četrtinki poklical. Kdaj postane dedščinska pogodba neveljavna in kako se s pomočjo pogodbinskega dediča lahko razreši, o tem bomo ob svojem času v petem glavnem delu še govorili.

g) O izvršitvi testamenta.

Testamenti se imajo sodnji izročiti in pred njo razpečatiti. Kako se to zgodi, o tem govorili bomo pozneje. Izvirni testament spravi se potem med sodniške akte, ter strankam izdajajo prepisi.

Sodnija pazi tudi na to, da se v testamentu obsežena poslednja volja zapustnikova izvrši. Dedič se ima pred njo izkazati, da je plačal volila in druga po zapustniku določena plačila. Tudi o tem razpravljali bomo še pozneje pri zapuščinski obravnavi.

h) Izgledi.

Testament, ki ga je zapustnik sam spisal in podpisal:

Oporoka.

Ker je smrt gotova, ali negotova njena ura, zato pri popolni zavesti in pri zdravi pameti zapisujem svojo poslednjo voljo, katera naj velja po moji smrti.

a) Za glavnega dediča si imenujem svojega brata Janeza Terpina, posestnika v Bukovem Vrhu hiš.-št. 15. Njemu naj se izroči vsa zapuščina z zavezo, da plača vse moje dolgove.

b) Cerkvi v Bukovem Vrhu volim petdeset goldinarjev, ki se ji imajo takoj pri moji smrti izplačati.

c) Moje truplo se naj pokoplje po šegi, pri nas v navadi. Ta svoj testament sem sam spisal in podpisal.

V Bukovem Vrhu dne 1. aprila 1883.

Jernej Terpin,

posestnik v Bukovem Vrhu hiš.-št. 4.

Testament, ki ga zapustnik ni sam spisal, katerega pa je lastnoročno podpisal.

Opomba: Zapustnik zna brati in pisati.

T e s t a m e n t.

Ker moram pri visoki svoji starosti vsak trenutek pričakovati, da me smrt pokliče iz življenja, ter me postavi pred sodni stol večnega sodnika, sklenil sem napraviti svojo oporoko. Po vestnem premišljevanju in pri polni zavesti napravljam to oporoko tako-le:

a) svojo dušo izročam Bogu, truplo pa zemlji, iz katere je nastalo. Moj pogreb naj bode spodoben, ali vendar ne poseben.

b) Za glavnega dediča si imenujem svojega mladoletnega sina Janeza.

c) Glavni dedič ima izplačati: 1. svoji sestri Mici štiristo očetne dedščine, in 2. svojemu bratu Valentinu ravno toliko. Ti dedščinski deleži izplačati se imajo, kadar bodeta moja otroka Mica in Valentin dopolnila 24. leto svoje starosti, ali pa poprej svoj stan spremenila. Do 24. leta ali do spremembe stanu naj ostaneta omenjena otroka pri hiši, ter naj pri delu pomagata. Glavni dedič pa jih mora pri tem z vsem potrebnim preskrbeti. Če bi pri hiši ostati ne hotela, mora jima glavni dedič, od tedaj, ko bi šla od hiše, plačevati na leto 5% (pet) obresti.

d) Moja žena Marjeta naj ostane tudi po moji smrti pri hiši. Glavni dedič ima ji vsako leto odrajtovati naslednji kos kruha: pet mernikov pšenice, pet mernikov ajde, tri mernike ječmena, dva mernika rži, en mernik prosa; pol centa suhega mesa, 10 gld. v denarjih in potrebno obleko. V stanovanje

prepustiti ji ima tako imenovano kamro. Do tega kruha pa ima omenjena moja žena samo tedaj pravico, če se glavnemu dediču v korist odpove svoji doti v znesku dvanajstih sto goldinarjev, katera je za njo pri mojih posestvih intabulirana. Če bi glavni dedič s svojo materjo grdo ravnal, če bi ji natanjko ne odrajtoval izgovorjenega kruha, ima moja žena vedno pravico, od njega doto zahtevati, ter hišo zapustiti. Tudi ni zavezana, pri delu pomagati, dano ji je temveč na voljo, pri delu pomagati ali ne. Njena dota se sme zavoljo tega še le po njeni smrti pri zapuščinskih posestvih izbrisati, ali ekstabulirati.

e) Svojemu bratu Jerneju Dimnikarju volim sto goldinarjev, ter ga prosim, da prevzame sovaruštvo nad glavnim dedičem.

f) Dolžan nisem ničesar; pač pa mi dolžuje sestra Maruša dve sto goldinarjev, katere ji pa za volilo odpuščam.

g) Za ustanovljeno sveto mašo, ki naj se bere vsako leto na dan svetega Ignacija pri naši farni cerkvi v moj večni blagor, volim sto goldinarjev.

To mojo poslednjo voljo zapisal mi je gosp. Anton Stroj, učitelj na Mlaki. Ko je bila zapisana, prebral sem jo od konca do kraja, ter potrjujem, da je natanjko tako zapisana, kakor sem jo narekoval. Po prebranju sem ta svoj testament lastno-ročno podpisal, ter poklical k sebi spodaj podpisane priče. Ko so se te priče vse tri pri meni zbrale, pokazal sem jim sostavek, ter dejal jasno in odločno, da obsega moj testament. Ob enem sem jih poprosil, da naj ta testament kot priče podpišejo.

Na Mlaki dne 15. septembra 1882.

Ignacij Dimnikar l. r.,
posestnik na Mlaki hiš.-št. 2.

Jurij Suhodobnik l. r.,
kot priča k testamentu poklicana.

Jernej Vidmar l. r.,
kot priča k testamentu poklicana.

Andrej Vertar l. r.,
kot priča k testamentu poklicana.

Testament, ki ga je zapustnik, branja učen, samo podkrižal.

O p o r o k a.

V imenu Boga Očeta, Sina in sv. Duha. Amen!

Ker vem, da se mi bliža zadnja ura, razodevam svojo poslednjo voljo pri zdravi pameti in popolni zavesti, kakor se tu bere:

- a) Za glavnega dediča si imenujen svojega sina Jurija.
- b) Moji ženi Mini volim petsto goldinarjev. Tudi ji ostane k hiši prinešena dota v znesku tisuč goldinarjev.
- c) Svojemu bratu Antonu zapuščam par volov, ki naj si jih iz moje živine izbere.

To mojo poslednjo voljo zapisal mi je gospod kaplan Jernej Jerala. Prebral sem jo od konca do kraja, ter potrjujem, da je natanjko po moji volji spisana. Poklical sem dve priči, ter tudi gospoda pisavca poprosil, da naj mi pričuje pri testamentu. Ko so se vse tri priče zbrale, pokazal sem jim sostavek, ter dejal, da obsega moj testament. Potem je gospod pisavec podpisal moje ime, jaz pa sem lastnoročno pristavil znamenje sv. križa. Tudi priče so se podpisale.

V Drenovcih dne 2. avgusta 1883.

† Miha Jereb,
posestnik v Drenovcih hiš.-št. 2.

Podpisal Jernej Jerala l. r.,
tudi priča testamenta.

Martin Všeničnik l. r.,
priča testamenta.

Gašpar Goričnik l. r.,
priča testamenta.

Opomba. Pri tem testamentu morajo vse tri priče h krati navzoče biti; zapustnik pa mora pred njihovimi očmi svoj križ pristaviti.

Zapustnik, ki ne zna ne pisati ne brati, napraviti mora testament po naslednjem izgledu:

T e s t a m e n t.

Sedaj, ko me še moči niso zapustile in mi je zavest še neskajljena, napravljam svojo oporoko tako-le:

- a) Za glavna dediča si imenujem svoja sina Jožefa in Marka, katera naj imata vsak polovico moje zapuščine.
- b) Vsakemu poslu, ki bode ob času moje smrti pri hiši, volim dvajset goldinarjev.
- c) Tukajšnji farni cerkvi volim za napravo novega altarja dvesto goldinarjev.

d) Dolžujem :

1. Mihu Kebru v Zapotnici posojila dvesto goldinarjev.
2. Janezu Jesenku v Poljanah za par volov dvestopetdeset goldinarjev, in

3. Tomažu Breskvarju kupno ceno za njivo v „Hrastju“ petsto goldinarjev. Druzih dolgov nemam. Če bi teh dolgov do svoje smrti ne poplačal, jih ima sin Marka poplačati, tako da se izmeri sina Jožefa dedščinski delež tako, kakor bi teh dolgov ne bi bilo.

e) Med uboge domače srenje naj se v dan mojega pogreba razdeli trideset goldinarjev.

To mojo poslednjo voljo zapisal mi je gospod učitelj Jurij Stanonik. Naprosil sem gospoda učitelja in pa soseda Valentina Šmida in Janeza Čadeža, da naj so mi priče pri moji oporoki. Ko so bile zbrane vse tri priče, prebral je vsak za-sé predstoječi sostavek. Potem ga je Janez Čadež glasno še enkrat prečital, in jaz sem potrdil, da je spisan čisto po moji volji. Gospod učitelj podpisal je na to moje ime, jaz pa sem pristavil lastnoročno svoj križec. Ob enem podpisala sta se tudi druga dva svedoka.

Na Rašici dne 4. julija 1883.

† Pavel Šubic,
posestnik na Rašici hiš.-št. 3.

Podpisal Jurij Stanovnik l. r.,
tudi priča testamenta.

Valentin Šmid l. r.,
priča testamenta.

Janez Čadež l. r.,
priča testamenta.

To so izgledi o pismenih oporokah. Za ustne oporoke se ne more dati pisan izgled, kar je že samo ob sebi umevno. Ali postava svetuje svedokom, da naj ustni testament, h kateremu so bili poklicani, za-sé zapišejo, da jim bolje v spominu ostane. Tu naj sledi obrazec temu zapisu.

Z a p i s.

Mi konečno podpisani, in oziroma podkrižani Martin Malovrh, posestnik pod hiš.-št. 10; Tomaž Sajovic, posestnik pod hiš.-št. 12 in Anton Rojic, posestnik pod hiš.-št. 11, vsi v Cerkljah, naprošeni smo bili danes zjutraj po ženi Matevža

Jereba, da bi se oglasili danes popoldne v hiši omenjenega Matevža Jereba, da bi bili priče pri njegovem testamentu. Ob dveh popoldne podali smo se v hišo, št. 13, kjer je Matevž Jereb v postelji ležal. Bil je sicer slaboten, ali pri popolnoma zdravi pameti. Ogovoril nas je takoj, ter nas poprosil, da bi bili priče pri njegovem testamentu. Ta testament nam je tako-le razodel:

a) Za poglavitnega dediča si je imenoval svojo ženo Marjeto.

b) Srenji domači volil je dvesto goldinarjev.

Podpisani in podkrižani smo takoj napravili ta zapis, ter potrjujemo, da obsega testament, kakor ga je nam zapustnik razodel.

V Cerkljah dne 2. avgusta 1883.

Tomaž Sajovic l. r.

† Martin Malovrh,

† Anton Rojic.

Podpisal: Tomaž Sajovic.

Opomba. Napačno bi bilo, če bi se ta zapis tudi po zapustniku podpisal ali podkrižal, ker nastanejo potem zmešnjave in bi se končno ne vedelo, ali se je hotel napraviti ustmen ali pismen testament.

Testament, obsegajoč navadno substitucijo; zapustnik zna brati in pisati, ter je testament sam pisal in podpisal:

Testament.

Visoka moja starost me uro za uro spominja, da mi je vsak čas stopiti pred Boga, večnega sodnika. Da ostanejo moje premoženske zadeve v redu za mano, in da se nad mojim grobom ne vнемajo sovražne pravde in tožarije, napravljam svoj testament, kakor se bere:

a) Za glavnega dediča si imenujem svojega sina Antona. Če bi pa ta poprej umrl, — ali bi zavoljo sovraštva do mene, katero sovraštvo mi je tudi v življenju večkrat kazal, nikake zapuščine po meni prevzeti ne hotel, naj je glavni dedič umrle moje hčere Mice sin Janez, in če bi tudi ta dedič ne postal, naj je glavni dedič po meni naša farna cerkev.

b) Če postane dedič sin Anton, potem naj izplača hčere Mice sinu Janezu tisuč goldinarjev, farni cerkvi pa dvesto goldinarjev.

Ta testament sem sam pisal in podpisal.

Na Trati dne 15. julija 1883.

Miha Zabukovec l. r.,
kmet na Trati, hiš-štev. 1.

Pri tem izgledu imenovani so trije dediči. Na prvem mestu je poklican sin Anton. Če bi ta ne postal dedič, stopi na njegovo mesto „hčere Mice sin Janez“. Recimo, da je Anton prej umrl, kot je zapuščino prevzeti mogel, ter je zapustil otroke, ki so se pa prej rodili, kot je bil testament napravljen. Vendar njegovi otroci ne dobé zapuščine, temuč poklican je hčere sin Janez. In ako bi tudi ta odpadel, ponudi se dedščina farni cerkvi.

Testament, obsegajoč navadno substitucijo; zapustnik zna brati in pisati, ali testamenta ni ta sam pisal, temuč ga samo podpisal.

T e s t a m e n t .

Jaz Miha Torkar, kmet v Poljanah, svojo poslednjo voljo tako-le zapisujem:

a) Za glavnega dediča si postavljam svojega sina Jurija. Če bi pa ta poprej umrl in bi dedščine prevzeti ne mogel, naj je dedič moj brat Tine Torkar, posestnik v Javorjah, št. 5.

b) Šoli domači volim sto goldinarjev.

c) Dolžan mi je Tomaž Sitar iz Praprotne Police dvesto goldinarjev posejila, katere mu v imenu volila odpuščam.

Ta moj testament zapisal mi je gospod učitelj Andrej Rekar. Prebral sem ga od konca do kraja, ter potrjujem, da je po moji volji spisan. Po prebranju sem testament lastno-ročno podpisal, ter poklical Lenarta Strnada, ter ga poprosil, da naj je mi priča pri testamentu. Tudi gospoda Rekarja sem k temu poprosil. Obema sem pokazal sostavek, ter jim potrdil, da obsega ta sostavek moj testament. Potem sta se podpisala kot prič. Pozneje poklical sem še Jerneja Jereba, mu pokazal sostavek, ter mu potrdil, da obsega moj testament, in

ga poprosil, da naj mi bo priča pri testamentu. Tudi letá se je kot priča podpisal.

V Poljanah dne 1. julija 1883.

Miha Torkar l. r.,
kmet v Poljanah hiš.-št. 10.

Andrej Rekar l. r.,
priča testamenta.

Jernej Jereb l. r.,
priča testamenta.

Lenart Strnad l. r.,
priča testamenta.

Opomba. Pri tacih testamentih ni zapovedano, da bi morale vse tri priče h kratu navzoče biti. Ali vendar bode bolje, če so pri vsakem testamentu vse tri priče h kratu navzoče. Tudi ta testament obsega navadno substitucijo. Na prvem mestu je poklican sin Jurij. Če bi ta zavoljo smrti dedščine prevzeti ne mogel, pride na vrsto Tine Torkar. Kaj pa če bi sin Jurij živel, ter pri očetovi smrti dejal: jaz dedščine prevzeti nočem? Tine Torkar je kot namestni dedič samo za slučaj poklican, če bi sin Jurij dedščine prevzeti ne mogel. Za slučaj, če bi sin Jurij dedščine ne hotel, pa ni namestni dedič. Tine Torkar v tem slučaju na podlagi substitucije ne bode k zapuščini poklican; poklicali se bodo Miha Torkarja postavni dediči.

Testament, obsegajoč navadno substitucijo; zapustnik zna brati, ali ne pisati. Testament je toraj samo podkrižal.

Testament.

Jaz, Tone Vihar, posestnik na Visokem, svojo poslednjo voljo pri popolno zdravi pameti tako-le izrekam:

a) Glavnega dediča si postavljam svojo hčer Marjeto; če bi pa ta dedič postati ne hotela, naj je dedič moja žena Marjana.

b) Za svete maše volim petdeset goldinarjev.

c) Hči Katra, omožena Jekovec, je že odrajtana, vendar ji volim še tristo goldinarjev, da se me bode v ljubezni spominjala.

To je moj testament, ki ga mi je zapisal Anton Brie, učitelj pri nas. Prebral sem ga, ter potrdujem, da je natanko tako spisan, kakor je bila moja volja. Podpisale so ga spodejšnje

priče, katerim sem odločno potrdil, da obsega podpisani sostavek mojo poslednjo voljo. Poprej pa sem jaz v navzočnosti teh prič k svojemu imenu, katero je zapisal Anton Bric, lastno-ročno pristavil svoj križec.

Na Visokem dne 5. maja 1883.

† Tone Vehar.

Miha Čuden l. r.,
priča pri testamentu.

Podpisal: Anton Bric l. r.,
priča pri testamentu.

Marka Simšič l. r.,
priča pri testamentu.

O p o m b a. Če bi pri tem izgledu ob smrti očetovi hči Marjeta izrekla, da noče dedič postati, ponudi se zapuščina materi Marjani. Če bi pa bila hči Marjeta že poprej umrla, tako, da bi zapuščine po očetu prevzeti ne mogla, potem pokličejo se postavni dediči, ker velja substitucija samo za slučaj, da hči Marjeta dedič postati noče.

Testament, obsegajoč fideikomisarično substitucijo; zapustnik ne zna brati ne pisati.

Testament.

Jaz Martin Solnčar, kmet na Polici, hiš.-št. 32, svojo poslednjo voljo tako-le razodevam:

a) Za glavnega dediča si postavljam svojo ženo Nežo, ki pa ima zapuščino le toliko časa obdržati, da bode moj sin Franc dopolnil svoje 24. leto. Tedaj pa ima moja žena zapuščino odstopiti sinu Francetu, ki naj je tudi dedič po meni. Sin France naj do 24. leta pri hiši ostane, ter naj po svoji moči pri delu pomaga. Žena Neža pa ga mora z vsem potrebnim preskrbovati.

b) Hčeri Mici volim 2000 goldinarjev.

To je moje poslednje sporočilo, ki se mi je v navzočnosti treh tu podpisanih prič prebralo, ter ga po vsem potrujem in v pričo omenjenih svedokov svojeručno podkrižujem.

Na Polici dne 10. junija 1883.

† Martin Solnčar.

Jože Avšič l. r.,
priča pri testamentu.

Podpisal: Tine Strahar l. r.,
priča pri testamentu.

Jaka Tonejec l. r.,
priča pri testamentu.

Preklic testamenta; ta preklic je zapustnik sam pisal in podpisal.

Preklic testamenta.

Dne 24. aprila 1882. sem jaz, Gregor Kobal, v svoji hiši št. 2 v Preski popoldne pred pričami Janezom Vrečarjem, Valentinom Grudnom in Šimnom Bezeljakom, vsi posestniki iz Preske, napravil ustmen testament, ter si v njem za glavnega dediča imenoval svojo ženo Lenko. Ta testament preklicujem sedaj v celem obsegu.

V Preski dne 2. avgusta 1883.

Gregor Kobal l. r.

III.

O dolžnem deležu in o dedščinskem nasledstvu proti zapustnikovi volji.

(Podlaga dolžnemu deležu je pravica do postavnega nasledstva. Zapustnika bratje in sestre nemajo pravice do dolžnega deleža. Zapustnika žena in nezakonski otroci tudi ne. Kaj je „razdedinjenje“ in kaj „razdedinjenje v dobrem namenu“? O znesku in preračunjenju dolžnega deleža. Všteti se imajo pri žvljenju zapustnika prejeti zneski. Razdedinjenje nujnega dediča, kateremu se nakloni samo pet goldinarjev, ni veljavno. Da se plača dolžni delež, skrčijo se tudi volila v primeri. Tožba, dolžni delež ali njega dopolnitev zahtevati, zastara v treh letih. Kaki so nasledki tedaj, če je zapustnik samo v zmoti prezrl nujnega dediča?)

Podlaga npravnega in blagega življenja je rodbina. Rodbina tišči malo število umrjočih bitij skupaj, da stojé kakor trda skala sredi valov, s katerimi bje neusmiljeno življenje ob njo. Brez rodbine ni mogoče napredka, in kdor je brez rodbine, tira ga osoda okrog, kakor drvi sapa list okrog, ki si ga je strgala z veje. In če človeku gine up za upom, tedaj ostane mu še vedno lastna rodbina, h kateri se more zateči, kjer mu vsikdar poganja zeleni cvet tolažbe. In ali se med posvetnimi pripomočki, s katerimi nas obdaja narava, nahaja pripomoček,

boljši od tolažilne materine besede, ki nam kakor hladilo kaplja v boleče srce? In ali je kje na svetu tako dobro, kakor nam je ravno pod očetovo streho? Zatoraj je rodbina sveta vstanova, zatoraj ji je tudi cerkev z vpeljavo zakramenta svetega zakona dala stanovitno podlago. Pa tudi posvetni zakoni so rodbino in rodbinsko zvezo vedno pod svojim varstvom imeli, ter o vsaki priliki izrekli načelo, da nikdo rodbinskih svojih vezi zatajiti ne sme. To načelo se je moralo pred vsem sprejeti med zakonite zapovedi in zaukaze, ki se pečajo z zapuščinami. Postava namreč pravi: Vsak zapustnik ima pravico s svojim premoženjem na primerljaj svoje smrti početi, kar hoče. Ali če bi zapustnik pri tem hotel zatajiti rodbinsko svojo zvezo, vzame naj se mu prostost, in njegovi poslednji volji odvzame naj se veljava, ali vsaj del te veljave!

Naše postave nalagajo toraj zapustniku dolžnost, da mora določen del svojega premoženja zapustiti onim osebam, ki so z njim v tesni rodbinski zvezi.

Določene so te osebe in določen je tudi delež, ki ga morajo tudi proti zapustnikovi volji prejeti! Delež, ki ga te osebe prejeti morajo, imenuje se „dolžni delež“, osebe same pa „nujni ali neizogibljivi dediči“. Pri razpravi o nujnih dedičih razločevati sta nam dva slučaja. Pri prvem slučaju prezre zapustnik z zavestjo tega ali onega nujnega dediča; pri drugem slučaju pa ga prezre samo iz zmote. Zapustnik, napravljajoč testament, dobro vé, da živi ta ali ona oseba, ki bi jo moral v svoj testament sprejeti, ali vendar je ne postavi v svoj testament! Pri drugem slučaju pa zapustnik meni, da taka oseba več ne živi, ter jo prezre samo v napačni veri, da je omenjena oseba mrtva. Govoriti čemo najprej o prvem slučaju.

a) O zavestnem preziranju nujnega dediča.

Dejali smo, da se nahajajo osebe, katerim zapustnik na vsak način nekaj zapustiti mora. To so nujni dediči. Nastane sedaj vprašanje, kdo so te osebe? Preden jih naštetih hočemo, moramo pred vsem naglašati, da je podlaga dolžnemu deležu pravica do postavnega dedščinskega nasledstva! Kaj se to pravi? To se pravi: o dolžnem deležu sme le tista oseba govoriti, ki spada med postavne dediče zapustnikove. Če se toraj pri ti ali oni osebi vpraša, ima li pravico do dolžnega deleža, rešiti se mora pred vsem vprašanje, spada li ta oseba med postavne dediče zapustnikove; bi li bila kaj dedvala, če

zapustnik ne bi bil napravil testamenta? Razjasnimo si stvar z izgledom. Vsakdo, ki sme po lastni svoji volji s svojim premoženjem gospodariti, sme se že pri življenju zapustnika odpovedati dedščini po njem. Oče A ima sina B, ki je starejši od 24 let. Ta sin odpove se že pri očetovem življenju vsaki pravici do očetne dedščine. Ta odpoved je veljavna, ter veže tudi njegove otroke. Če bi oče umrl, ter se sin oglasil z zahtevom, da naj se mu izplača dolžni delež, ne bode ničesar dobil. Odgovorilo se mu bode timveč: „Ti si se že pri življenju očeta odpovedal dedščinskim pravicam. Vsled te odpovedi stopil si iz kroga postavnih dedičev, ter bi ne bil ničesar dedval, če je oče tudi brez testamenta umrl. Ker nimaš pravice do postavnega nasledstva, potem jo tudi do dolžnega deleža nimaš!“ Toraj še enkrat: podlaga dolžnemu deležu je pravica do postavnega nasledstva. Vsak nujni dedič mora spadati med postavne dediče zapustnika; vsak nujni dedič je postavni dedič, vsak postavni dedič pa ne tudi nujni dedič!

Ktere osebe imajo pravico do dolžnega deleža?

Osebe, ki imajo pravico do dolžnega deleža, če jih je zapustnik v svojem testamentu prezrl, da si je vedel, da živé, so naštete v §. 762 obč. drž. zak.

Te osebe so zapustnika otroci, in če teh ni, njegovi stariši. Na prvem mestu so otroci: svojemu otroku mora zapustnik vsaj dolžni delež zapustiti. Kaj razumeva postava pod besedo „otroci?“ Odgovor nam daje §. 763 obč. drž. zak., ki določuje, da spadajo med otroke tudi vnuki in prevnuki. Ali vsi ti otroci dobé svoj dolžni delež le tedaj, če bi spadali med postavne dediče zapustnikove. Oče A ima sina B, in letá sina C. C je vnuk A-ja. Ako A umrje, ter bi C zahteval dolžni delež, če mu tudi oče B še živi, odgovorilo se mu bo: Prijatelj ti ne dobiš dolžnega deleža, ker nisi postavni dedič, ker bi te ravno tvoj oče pri postavnem nasledstvu izključil. Sedaj vidite, da je pravica do postavnega nasledstva v resnici podlaga dolžnemu deležu. Nujni dediči so toraj v prvi vrsti zapustnika otroci; pri tem ne napravlja spol nikacega razločka. Zapustnik mora dolžni delež zapustiti a) svojim sinovom in hčeram; b) če teh ni, otrokom svojih sinov in hčerá in c) če teh ni, svojim prevnukom. Ti nujni dediči stojé na prvem mestu, ter izključevajo tudi stariše. Pristaviti še moramo, da je nezakonski otrok nujni dedič po svoji materi. Do nezakonskega svojega očeta nema nikacih

postavnih dedščinskih pravic, zatoraj po njem tudi dolžnega deleža zahtevati ne more.

Zapomni naj se toraj, da nezakonski otrok nema pravice do dolžnega deleža po nezakonskem svojem očetu. Zapomni pa naj se isto tako, da zapustnika bratje in sestre nemajo pravice do dolžnega deleža. Če ti je umrl brat, ali ti umrla sestra, ne boš dobil dolžnega deleža, če ti testament ničesar ne pri-soja! Tudi žena nema pravice do dolžnega deleža po svojem možu! To pa so stvari, o katerih naše ljudstvo še vedno ničesar ne ve! Tu in tam umrje zapustnik, ki ni imel zakonskih otrok. Mož je napravil testament, ter si v njem po prosti volji imenoval dediča. Kaj se zgodi, ko se je po smrti njegovi izvedelo, kako je napravil svoj testament? Oglasé se takoj bratje in sestre, ter hočejo „testament ovreči“. Letajo po advokatarskih pisarnah, in ker tu nikjer niso vslišani, padejo pisacem v roko, ki jim najboljše upe napravljajo. Ali če hočejo bratje in sestre zapustnika testament ovreči samo zavoljo tega, ker jim zapustnik ničesar zapustil ni, potem je v vodo vržen vsak kolek, vsaka pola papirja, ki se je v ta namen potratila. Ni je postave, ki bi zapustnika silila, da mora svoje brate in sestre v testament postavljati; in ako je čisto tuje ljudi si za dediče izvolil, pokoriti se imata brat in sestra, kojima zapustnik niti vinarja volil ni. Pri nezakonskih otrocih je ravno tako. Če je umrl nezakonski oče, sme nezakonski mu otrok k večem živež iz zapuščine zahtevati, ako je namreč še v letih, ki to zahtevo opravičujejo. Dolžnega deleža ne more zahtevati. Najsrditejša je pa navadno žena, prezrta v testamentu. Zgodi se namreč, da umré zapustnik brez otrok, in da je napravil testament, v katerem je o svoji ženi molčal. Nasledek temu molčanju je, da žena ničesar dedvala ne bode. Ali letá pretí vse prevreči, ter zahteva vse mogoče dolžne deleže. Ako pride zakotniku v roko, stiskal in stiskal jo bo, ter ji izstiskal mnogo denarja. Doseglo se ne bode ničesar, ker žena nema pravice do dolžnega deleža. Govoreč o nujnih dedičih, to je osebah, katere morajo dobiti dolžni delež, naj toraj še enkrat povdarjamo, da nema pravice do dolžnega deleža

1. brat pri zapuščini svojega brata in svoje sestre;
2. sestra pri zapuščini svoje sestre ali svojega brata;
3. žena pri zapuščini svojega moža in
4. nezakonski otrok pri zapuščini nezakonskega svojega očeta.

Nujni dediči so na drugem mestu tudi zapustnika stariši. Ti so le tedaj nujni dediči, če ni „otrok“. Pod imenom „stariši“ zapopadena sta tudi „stari oče“ in „stara mati“. Tudi pri stariših pride le tisti na vrsto, ki bi bil po zapustniku kaj dedval, če bi se bilo pripustilo postavno nasledstvo. Stari oče dobi dolžni delež le tedaj, če ne živi njegov sin, to je zapustnika oče. Ali to je tako redko, da je skoraj potrata časa, tudi o tacih slučajih še govoriti. Toliko o osebah nujnih dedičev. Sedaj pa nastane vprašanje, ali je zapustnik vedno in pri vsaki priliki zavezan, nujnemu dediču zapustiti dolžni delež? ali zapustnik nasproti hudobnemu svojemu sinu, nasproti razuzdani svoji hčeri nikacega orožja nema, tako da mora tudi takim otrokom dolžni delež izgovoriti? Ne: otrok, ki zvršuje hudobije, ki pohujšanje daje s svojim obnašanjem, ne zasluži, da bi mu zapustnik žalost z ljubeznijo plačeval. Tak otrok zatajil je sam zveze z rodbino, zatoraj zatajiti ga sme tudi rodbina! Zakon dopušča namreč zapustniku, da sme pri določenih prilikah temu ali onemu dediču vzeti dedščinsko pravico, ter ga pahniti iz kroga dedičev. To odvzetje dedščinske pravice imenuje se „razdedinjenje“.

Kdaj sme zapustnik razdediniti nujnega dediča?

Postava natanko našteva tiste vzroke, iz katerih se smejo otroci in stariši v kazen razdediniti. Razdedinjenje je kakor kazen, s katero vdari zapustnik svoje otroke ali stariše. Vzroki, ki opravičujejo razdedinjenje so omenjeni v členu 768 obč. drž. zak. Zapustnik sme svojega otroka razdediniti:

a) če je otrok njega, zapustnika, v revščini brez pomoči pustil;

b) če je otrok zavoljo hudodelstva za vse žive dni ali saj za dvajset let v ječo obsojen; in

c) če s svojim življenjem občno pohujšanje daje, ter se trdovratno poboljšati noče.

Iz ravno teh vzrokov sme se dolžni delež tudi starišem odtegniti, in še posebno takrat, kadar so svoje dni, ko je bil zapustnik otrok, njegovo izrejo in odgojo čisto zanemarjali.

Kdor je od dedščinske pravice posamezno izključen, sme se tudi gledé dolžnega deleža razdediniti. (Glej prvo poglavje.)

Zapustnik napravi razdedinjenje ali izrečno ali pa molčé. Izrečno je razdedinjenje tedaj, če zapustnik ali v svojem testamentu, ali pa pred tremi pričami, ki bi tudi pri testamentu pričati smele, izreče: To in to osebo razdedinim, ji vzamem pravico do dedvanja po meni, ker me je v revščini

brez pomoči pustila. Izrečno razdedinjenje obseženo je lahko že v testamentu, ali pa v posebni ustni ali pismeni naredbi. Ta naredba pa mora imeti obliko, kakor jo imajo testamenti. Na primero:

R a z d e d i n j e n j e.

Ker moj sin Marka trdovratno pohujšljivo živi, razdedinim ga s tem, ter mu odjemljam dedščinske pravice do moje zapuščine. To razdedinjenje sem sam pisal in podpisal.

Valentin Tičar l. r.,
kmet na Ponikvi hiš.-st. 19.

O p o m b a. Zapustnik zna pisati in brati. Ali pa:

R a z d e d i n j e n j e.

Ker je moj sin Miha za vse svoje dni v ječo obsojen, razdedinim ga s tem pismom, katero mi je zapisal gospod učitelj Lovre Stroj. Prebral sem ga, ter lastnoročno podpisal.

Na Trati dne 2. avgusta 1883.

Lovre Stroj l. r.,
priča poslednje volje.
Martin Kobal l. r.,
priča poslednje volje.

Martin Kržišnik l. r.
Janez Trdina l. r.,
priča poslednje volje.

O p o m b a. Zapustnik zna pisati in brati, ali razdedinjenje je samo podpisal, pisala ga je pa druga oseba.

In tako naprej, kakor zgoraj pri testamentih! To je izrečno razdedinjenje. Zapustnik sam izreče, da razdedini tega ali onega nujnega dediča.

Ali razdedinjenje zverši se lahko tudi molčé. Kako to? Dobi se po zapustniku testament. Ko se je prečital, najde se, da zapustnik na primeru svojega sina tega ali onega imena v testamentu niti ne omenja, da mu toraj ničesar ne zapušča. Če se sedaj prezrtemu sinu dokaže, da je zapustnika v revščini brez pomoči pustil, ali da je bil v ječo obsojen, ali da trdovratno pohujšljivo živi, sklepa se, da je zapustnik tega nujnega dediča razdediniti hotel, ker bi sicer o njem v testamentu molčal ne bil. Ako se toraj nujnemu dediču, o katerem zapustnika testament molči, dokaže, da se je zakrivil s kakim zgoraj omenjenim vzrokom, ne bode dobil dolžnega deleža, ter se tolmači testamenta molčanje za molčeče razdedinjenje.

Ravno tako, če se je po razdedinjenju vzela temu ali onemu nujnemu dediču dedščinska pravica, povrne se mu zopet lahko, in sicer s tem, da zapustnik razdedinjenje izrečno prekliche. Ta preklic napraviti se ima v obliki testamenta. Na primero:

Preklic razdedinjenja.

Dne 2. avgusta 1883 sem vzel svojemu sinu Mihu po potu razdedinjenja vse dedščinske pravice do moje zapuščine. To razdedinjenje sedaj odločno preklicujem. Ta preklic se mi je v pričo podpisanih svedokov prebral, in jaz sem ga potem lastnoročno podkrižal.

† Martin Sajovic.

Martin Kobal l. r.,
priča poslednje volje.
Tine Žagar l. r.,
priča poslednje volje.

Podpisal Lovre Stroj l. r.,
priča poslednje volje.

Sedaj se vpraša, kaj je vspeh razdedinjenja, če se je to zvršilo iz vzroka, v postavi navedenega? Kdor je postavno-močno in v celem obsegu razdedinjen, nema pravice do dolžnega deleža, in če bi zapustnik ne bil napravil testamenta, izključen je izmed postavnih dedičev. Razdedinjenje postavi se lahko v testament, napraviti se pa more tudi samo za-sé. Lahko se toraj zgodi, da je zapustnik napravil postavno-močno razdedinjenje, da pa ni napravil testamenta. Vsled tega pokličejo se k njegovi zapuščini postavni dediči. Zavoljo razdedinjenja izključi se sedaj nujni dedič ne samo od dolžnega deleža sploh, temuč tudi od postavnega nasledstva. Razdedinjenemu dediču pa vendar ostane pravica do potrebnega živeža, ki ga mu mora zapuščina dajati. Popolnoma tedaj ne more razdediniti nikdo svojega nujnega dediča; če se mu je vse vzelo, pravica do živeža se mu vendar vzeti ne sme.

Naši zakoni poznajo še neko razdedinjenje, ki se ne zvršuje na podlagi zgorejšnjih vzrokov. To razdedinjenje opira se na to, da se hočejo doseči dobri nameni.

Kaj je toraj razdedinjenje v dobrem namenu.

Dostikrat opazujemo v življenju, da ima zapustnik sina zapravljevca, ki zapravlja premoženje, katero se mu je v roko dalo. O takem človeku ve se gotovo, da bode tudi v prihodnje vse zapravljal, kar se mu bode v gospodarstvu prepustilo. Zapustnik si misli: To je moj sin, in če mu ničesar družega

zapustil ne bodem, kot dolžni delež, zapil in zaigral bo tudi tega! Kaj mi je početi? Postava mu odgovarja: „Tvoj sin je v resnici zapravljivec, in če mu dolžni delež zapustiš, zapravi ga gotovo. Ali tvoj sin ima otroke; vzemi toraj njemu dolžni delež in zapusti ga otrokom. S tem boš dosegel dobre namene, ki opravičujejo sinovo razdedinjenje!“ Ako je toraj nujni dedič zlo zadolžen in zapravljiv, ter se je bati, da bi tudi dolžni delež zapravlil, sme mu zapustnik dolžni delež odtegniti, toda le tako, da ga otrokom nujnega dediča nakloni. (§. 773 obč. drž. zak.) V tem slučaju govori se o razdedinjenju v dobrem namenu, ker se hoče po tem razdedinjenju doseči namen, da bi zapravljivi oče vendar ne zapravlil vsega premoženja svojim otrokom. Dolžni delež dobé vsi otroci zapravljivčevi, ki ob času zapustnikove smrti živé, in sicer dobi vsak otrok enak delež. Ako bi bil zapravljivec ob času zapustnikove smrti brez otrok, razpade razdedinjenje v dobrem namenu, in zapravljivcu se dolžni delež odtegniti ne sme.

Koliko znaša dolžni delež?

Znesek dolžnega deleža se tako-le preračuni. Vpraša se pred vsem, koliko bi bila oseba, katere dolžni delež se naj preračuni, dobila, če bi zapustnik ne bil napravil testamenta, in so se k zapuščini poklicali postavni dediči. Kakor hitro se je to preračunilo, potem preračunjen je tudi dolžni delež. Dolžni delež znaša pri „otroku“ polovico tega, kar bi bilo pri postavnem nasledstvu na otroka prišlo. Pri stariših pa znaša dolžni delež tretjino postavnega deleža. Da se izračuni znesek dolžnega deleža, morajo se v ozir vzeti vse osebe, ki bi bile po zapustniku postavni dediči, ako bi ta umerl brez testamenta. Zavoljo tega se ne jemlje ozir na tiste osebe, ki so izključene od dedščine, ki so dedščine nevredne, nezmožne, ki so razdedinjene, ali ki so se še pri življenju dedščinskim pravicam odpovedale. Potem se ima določiti premoženje, ki je ob smrti zapustnikovi pričujoče bilo. Sodnija napravi zapis o tem premoženju, ter pusti posamezne dele premoženja po zapriseženih cenilcih ceniti. K cenitvi se pokličejo tudi nujni dediči. Če bi pa s cenitvijo zadovoljni ne bili, nemajo nikakor pravice zahtevati, da naj se premoženje po javni dražbi proda. Podvreči se morajo cenitvi. Kadar se je premoženje cenilo, odbijejo se najprej zapustnika dolgovi, potem stroški pogreba, stroški cenitve in inventara, in volila, namenjena ubožnicam, hiralnicam, bolnišnicam in šolam. Druga volila se ne odštejejo. Po odbitju teh dolgov dobi se tisto premoženje,

od katerega se ima dolžni delež preračuniti. Pojasnimo si stvar z izgledom.

Zapustnik A umrl je dne 24. julija 1882, ter si v svojem testamentu imenoval glavnega dediča sina B. — Živita pa še dva sina, in sicer C in D, o katerih pa testament ne govori. Sin D odpovedal se je bil še pri življenju zapustnika vsem dedščiniskim pravicam po očetu, vsled te odpovedbe ne more ničesar več zahtevati. Sin C pa zahteva dolžni delež. Kako se naj ta preračuni. Premoženje zapustnika se je cenilo:

a) v nepremakljivem posestvu	4200 gld.
b) v premakljivostih	1000 "
c) v tirjatvih	2400 "
skupaj	7600 gld.

Na drugi strani pa znašajo:

a) zapustnika dolgovi	500 gld.
b) stroški pogreba	100 "
c) volila za šole in bolnišnice	300 "
d) stroški ceditve in inventara	150 "
skupaj	1050 gld.

Če se ta znesek odbije pri premoženju v izkazanem

znesku	7600 "
ostane znesek	6550 gld.

ki služi v podlago pri izračunjenju dolžnega deleža.

Zapustnik A ima tri otroke, sinove B, C in D. Sin D bi ne bil ničesar dedval, če bi oče tudi testamenta napravil ne bil: ta toraj odpade. Pri postavnem nasledstvu dedvala bi tedaj samo sin B in C, in sicer vsak enak delež, to je 3275 gl. Pri postavnem nasledstvu bi dobil C 3275 gld; njegov dolžni delež znaša polovico tega zneska, to je 1637 gld. 50 kr. To je v glavnih potezah izračunjenje dolžnega deleža.

Sedaj je pa mogoče, da je v testamentu prezrti nujni dedič že v življenju od zapustnika kaj prejel, bodi si ta ali oni znesek. Kaj se zgodi s temi zneski pri izračunjenju dolžnega deleža? Všteti se morajo, če so bili dani za doto, ali v to, da je mogel sin ali vnuk nastopiti kako uradno službo, ali pričeti kako obrtnijo. Všteti se imajo tudi tisti zneski, ki jih je zapustnik v to porabil, da je plačal dolgove polnoletnega dediča. Zgorej smo izračunili, da iznaša dolžni delež za sina C.-ja 1637 gld. 50 kr. Mislimo si sedaj, da je dobil ta sin še pri življenju očeta 1000 gld. dote, 300 gl. v podporo, da je pričel z žitom kupčevati. Tudi je zapustnik plačal

zanj 200 gld. dolga. Sin C prejel je že tedaj vsega skupaj 1500 gld. Kako se bode sedaj vštela ta svota? Najprej se prišteje ta znesek k čistemu premoženju, to je k znesku 6550 gld., kar znaša potem 8050 gld. Od tega zneska preračuni se sedaj dolžni delež, ki znaša 2012 gld. 50 kr. Če bi toraj zapustnik svojemu sinu že v življenju ne bil izdajal 1500 gld., znašalo bi bilo njegovo čisto premoženje ob času smrti 8050 gld. in sina dolžni delež 2012 gold. 50 kr.; ker je prejel 1500 gld., toraj dobi še 512 gld. 50 kr., ali ne samo 2 gld. 50 kr., kakor se v kmetih pri taciš slučajih navadno računi.

Pri dolžnem deležu vštovati se imajo toraj

- a) še pri življenju zapustnika prejete dote;
- b) ravno takrat prejeti zneski v podporo obrtnije;
- c) ravno takrat prejeti zneski v podporo in sicer v podporo pri nastopu vradne službe;
- d) všteti se imajo tudi vsi dolgovi, ki jih je zapustnik pri življenju za polnoletnega nujnega dediča poplačal. Všteti se izvrši s tem, da se prej prejeti zneski k čistemu zapuščinskemu premoženju prištejejo, ter potem pri dolžnem deležu, ki se je izračunal od skupnega zneska, zopet odbijejo. Če se pri tem primeri, da je prej prejeti znesek višji od tako preračunjenega dolžnega deleža, nujni dedič vendar ni zavezan, da bi kaj zapuščini povrnil.

Po kaki poti se ima dolžni delež nujnemu dediču zapustiti?

Dolžni delež zapusti se lahko tako, da se nujni dedič v testamentu za dediča imenuje s pristavkom, da ima dobiti samo dolžni delež. Zapustiti se pa sme tudi po poti volila, da se namreč nujnemu dediču z volili toliko nakloni, kolikor znaša dolžni delež. Zatagadelj si mora nujni dedič v svoj dolžni delež vse všteti, kar je po zapustniku v imenu volila, daritve na primerljaj smrti prejel. Ni tedaj zapovedano, da se mora dolžni delež nujnemu dediču kot takemu, to je kot dediču zapustiti; glavna stvar ostane, da dobi nujni dedič tisti znesek iz zapuščine, ki ga znaša dolžni delež. Pri tem je brez pomena, ali je nujni dedič v testamentu imenovan za dediča, volilojemnika ali za obdarovanega na primerljaj smrti.

Pač pa je zapovedano, da se mora ravno toliko zapustiti, kolikor znaša dolžni delež. To je: znesek dolžnega deleža ostati mora nujnemu dediču do zadnjega krajcarja. Zapustnik ne sme mu nalagati gledé dolžnega deleža nikacih pogojev, nikacih bremen. Tudi se ima dolžni delež n. dediču takoj

izplačati, in če bi zapustnik izrekel gledé izplačanja obroke, neveljavni so: nujni dedič sme dolžni delež takoj zahtevati. Stvar je, kakor menimo, sama ob sebi jasna!

Pri dolžnem deležu omenjati nam je napačne vere, katera je kaj močno razširjena po Slovenskem. Na mnogih krajih meni se namreč, da more zapustnik svojega otroka, ali sploh svojega nujnega dediča razdediniti s tem, da ga v testamentu sicer imenuje, da mu pa zapusti smešno nizek znesek. Navadno se veruje, da zadostuje znesek 5 gld., da sme toraj oče svojemu otroku odvzeti vse dedščinske pravice, samo da mu nakloni znesek 5 gld. v svojem testamentu. Kakor se razvidi iz predstujočih razprav, je to napačna vera; ter se kažejo v nji ostanki nekdanjih rimsko-pravnih vpljivov. Ali pri nas sedaj ni dopuščeno več, da bi se nujni dedič z golim imenovanjem v testamentu razdediniti smel, pri nas sme se razdedinjenje izreči samo tedaj, če se je nujni dedič zakrivil z vzrokom, ki ga postava izrečno navaja. O teh vzrokih smo že govorili. Kdor je nujni dedič zapustnika, ima še vedno pravico do polnega deleža, če tudi ga je zapustnik v testamentu samo s petimi goldinarji odpraviti hotel. Zapustiti se ima dolžni delež v polnem znesku, a ne samo v znesku petih goldinarjev!

Važno je tudi vprašanje, po kaki poti dospé nujni dedič do svojega dolžnega deleža?

Kadar je stvar dognana, da ima ta ali ona oseba pravico do dolžnega deleža pri ti ali oni zapuščini, potem še ni vse končano. Pravica je tu, ali ta pravica mora se tudi dejansko vresničiti, to je nujni dedič mora v resnici vse tisto dobiti, kar mu prisojajo pravica. Kako se toraj vresniči pravica do dolžnega deleža? Pri tem odločilen je način, s katerim je zapustnik nujnemu dediču dolžni delež naklonil. Imenovan je nujni dedič v resnici za dediča, ali s pristavkom, da ima dobiti samo dolžni delež, potem je v resnici dedič, ter je nasproti dedičem, ki si jih je zapustnik slučajno imenoval, resnični sodedič. Ima toraj vse pravice in dolžnosti resničnega sodediča, samo da ga dolžnosti ne vežejo tako strogo, da bi jim moral darovati del nujnega deleža. Letá mora mu v polnem obsegu ostati! O tem še pozneje.

Če se je zapustil dolžni delež v podobi volila, potem je nujni dedič samo volilobjemnik, ter ima vse pravice resničnega volilobjemnika. Ima pa tudi pravico, volilo takoj zahtevati, in ni mu treba čakati, da bi preteklo leto po zapustnikovi smrti, kakor morajo čakati drugi volilobjemniki.

Kdor je v testamentu popolnoma prezrt, ali je v njem razdedinjen pa brez postavnega v zroka, ta ima kot nujni dedič pravico zahtevati, da se mu takoj izplača nujni delež. Če se mu je pa v testamentu manj naklonilo, kot znaša dolžni delež, zahtevati sme dopolnitev, to je zahtevati sme, da se mu takoj izplača tisti znesek, ki je potreben v dopolnitev dolžnega deleža. Ali vsi ti nujni dediči pa vendar nemajo pravice, da bi v svoje zadostenje zahtevati smeli del zapuščine, kakor se tu v naravi nahaja. Nujni dedič nikakor ni opravičen, da bi stopil pred glavnega dediča, ter mu na primeru takole govoril: Moj nujni delež znaša 400 gld. V zapuščini se nahaja par volov, ki so cenjeni na 250 gold., krava s teletom cenjena na 105 gld. in voz cenjen na 45 gld. Vse te reči bom vzal, ter si tako plačal svoj dolžni delež!“ Ta zahteva nujnega dediča bila bi popolnoma nepostavna, ker sme edino le zahtevati, da se mu dolžni delež v denarjih izplača. Tako je zapovedano v dvornem dekretu od 7. februarja 1844!

Sedaj bode se vprašalo, kaj pa je z dohodki, ki jih prinaša zapuščinsko premoženje od dneva zapustnikove smrti do tedaj, ko se je dolžni delež izplačal? Malokdaj bodo razmere take, da bi se mogel dolžni delež kmalo po smrti zapustnikovi izplačati. Nikdar pa ni mogoče, da bi se delež takoj pri smrti zapustnikovi izplačal, ker se tedaj še ne ve, koliko znaša dolžni delež. Poprej se še mora določiti čisto premoženje, izvršiti se potrebne cinitve. Tako poteče navadno več časa, preden se sploh visokost dolžnega deleža izvé, in potem zopet še nekaj časa, preden se dolžni delež izplača. Med tem nosi zapuščinsko premoženje dohodke, mogoče je pa tudi, da se vgonobi in pokonča del zapuščinskega premoženja. Zategadelj je postava, da bi odstranila vse zmote in prepire, izrekla, da je zapuščina toliko časa, da se nujnemu dediču ni v resnici izplačal nujni delež, skupno premoženje glavnega in nujnega dediča. To se pravi: nujni dedič ima pravico do dohodkov, ki jih prinaša zapuščinsko premoženje od dneva zapustnikove smrti do dneva izplačanega dolžnega deleža; nosi pa tudi zgubo, ki bi jo v ravno tistem času trpelo zapuščinsko premoženje. Vse to pa v primeri, kar se ve samo ob sebi. Zavoljo tega sme nujni dedič zahtevati, da mu glavni dedič račun da, gledé dohodkov in izdatkov med omenjenim časom.

Na tem mestu omenjati moramo čudne zapovedi, obsežene v členu 783 obč. drž. zak. Ta člen se glasi:

Kadarkoli se nujnemu dediču deščinski ali dolžni delež, ki mu gre, sploh ni odmeril, ali vsaj ne popolnoma, morajo imenovani dediči, kakor tudi volilojemniki v primeri donesti k popolni odpravi (dolžnega deleža). Stvar naj nam razjasni izgled:

Zapustnik A napravil je testament, v katerem si je imenoval glavnega dediča svojega sina Janeza; svoji hčeri je volil 2000 gld. in svoji sestri 300 gld. Ima pa še sina Antona, o katerem pa je v testamentu molčal. Sin Anton dobi toraj dolžni delež. Kdo mu naj ga izplača? Naravno bi bilo, da glavni dedič sin Janez. Ali postava je stvar drugače razsodila. Ona si misli: „zapustnikova volja je bila, da nujni dedič ničesar ne dobi. Sedaj pa, ko se je nujni dedič vsilil v krog dedičev, mora se misliti, da bi bil zapustnik, če bi bil to vedel, brez dvombe dedščinske deleže in volila v primeri za toliko znižal, da je pokrit dolžni delež. Zavaljo tega naj se ne samo dedičem, temveč tudi volilojemnikom primerno toliko odbije, da se pokrije dolžni delež.“ Pri zgorejšnjem slučaju mora se izplačati sinu Antonu dolžni delež; plačal pa ga ne bode samo glavni dedič Janez, temuč tudi hčeri in sestri vtrgala se bodeta primerna zneska pri vclilih. Kdor je toraj volilojemnik pri zapuščini, katera mora izplačati dolžni delež osebi, ki ji zapustnik ničesar ni zapustil, ali pa premalo, nikar naj se ne brani, če se mu volilo primerno skrčiti hoče. Tudi naj nikar ne tožari, če mu glavni dedič celega volila izplačati noče, ter si pridržuje znesek, primeren v pokritje dolžnega deleža. Navadno se spuščajo volilojemniki v pravde, ter zahtevajo, da bi se jim izplačalo volilo v polnem znesku, češ, da mora glavni dedič sam izplačati dolžni delež. Taka pravda je že naprej izgubljena, ker postava ravno zapoveduje, da naj se dolžni delež v primeri razdeli med dediče in volilojemnike.

Konečno nam je še razpravljati o daritvah, s katerimi je zapustnik še pri življenju oškodoval svoje otroke na dolžnem deležu. Zapustnik sme pri življenju po lastni svoji volji gospodariti s premoženjem, katero si je pridobil. Brez ozira na svoje prihodnje dediče sme prodajati in postopati, kakor se mu ljubi. Samo eno izjemo so vpeljali naši zakoni! Če bi zapustnik z brezmernimi daritvami hotel svoje premoženje brezmejno skrčiti, vzeta mu je prostost volje, ako ima ob času daritve otroke, ki jim bode moral vsaj dolžni delež zapustiti.

Ako ima stariše, ki bi jim moral zapustiti dolžni delež, potem sme tudi po svoji volji daritve napravljati, kolikor mu drago. Drugače je, če ima otroke! Tedaj pa mu je prepovedano, napraviti daritev, katera bi presegala polovico njegovega premoženja. Dva pogoja sta toraj: a) daritev mora presegati polovico premoženja in b) darivec mora imeti otroke, ki so mu nujni dediči. Ti otroci morajo ob času daritve že živeti; pozneje rojeni otroci daritve omajati ne morejo. Ta pravica za življenje nema velicega pomena, zatorej jo hočemo razpravljati samo v glavnih potezah.

Vsaka daritev, s katero je zapustnik več kot polovico svojega premoženja oddal obdarovanemu, je nepostavna, če ima zapustnik ob času daritve otroke. Zakon si pri tem misli, da krati taka daritev otrokom dolžni delež. In to tudi v resnici. Ako bi — recimo — darivec ob času daritve umrl, ter bi bil svojim otrokom samo dolžni delež zapustil, potem znašal bi ta dolžni delež polovico zapustnikovega premoženja. Pri postavnem nasledstvu bi otroci celo zapuščino dobili. Polovica tega, kar bi nujni dedič pri postavnem nasledstvu prejel, je pa ravno dolžni delež. V tem slučaju znaša toraj dolžni delež polovico zapustnikovega premoženja, in ker je zapustnik več kot polovico svojega premoženja v dar oddal, posegel je že v dolžni delež svojih otrok. Ali je sedaj daritev neveljavna? Ne. Samo v toliko je neveljavna, kolikor presega polovico premoženja. Nujni dediči imajo samo pravico po smrti zapustnika zahtevati, da mora obdarovanec povrniti to, kar je čez polovico premoženja prejel. Dedič mora pri tem naslednji račun predložiti; ter tako-le stvar razložiti:

„Ob času daritve znašalo je zapustnikovo premoženje toliko in toliko. Po tem premoženju znaša moj dolžni delež recimo 1000 gld. Sedaj pri smrti zapustnikovi pa znaša moj dolžni delež 500 gld. Ob času daritve znašalo je zapustnikovo premoženje 2000 gld., daritev pa je obsegala 1500 gld.; obdarovani prejel je toraj 500 gld. preveč, ki jih ima sedaj meni povrniti.“ Se vé, da so ti računi težavni in toliko bolj zamotani, kolikor večje je število nujnih dedičev. Pri vsaki priliki pa velja načelo, da ima obdarovani samo toliko povrniti, kolikor je čez polovico premoženja prejel in sicer premoženja ob času daritve.

Videli smo, kako skrbi postava za nujne dediče in kako je zapustniku strogo zabranjeno, da bi v svojem testamentu zatajil rodbinske svoje vezi. Vendar pa želi postava, da bi se kolikor mogoče vresničila zapustnikova volja, in da bi dedič

prej kot mogoče dobil zapuščino, ne da bi se mu v prihodnje kratiti smela. Zakon želi, da bi po smrti zapustnika, prej kot mogoče gledé njegovega premoženja nastopile stalne razmere. Zavoljo tega ima nujni dedič pravico, da zahteva dolžni delež, ali dopolnitev tega deleža; vendar pa je zakon na drugo stran izrekel naredbo, po kateri se mora zahteva do dolžnega deleža ali do njegove dopolnitve izreči v gotovem času, sicer je pravica do dolžnega deleža zastarana. Ta čas je kratek in določno odmerjen, ker bi sicer, če bi smel nujni dedič v teku celih tridesetih let pasti po glavnem dediču z zahtevo po dolžnem deležu, ne mogle nastopiti stalne razmere in bi glavni dedič v strahu in negotovosti živel. Zavoljo tega izrekla je postava, da se sme dolžni delež in njega dopolnitev samo v prvih treh letih zahtevati, od tedaj naprej računjeno, ko je glavni dedič nastopil zapuščino, ko je glavni dedič veljavno izrekel, da zapuščino prevzame. Tožba, dolžni delež ali njega dopolnitev zahtevati, zastarana je v treh letih, od tedaj naprej računjenih, ko je glavni dedič veljavno izrekel, da dedščino prevzame. Doba zastaranja ne pričenja se toraj z zapustnikovo smrtjo! Vzemimo si izgled. Zapustnik A je umrl 1. septembra 1880. V testamentu si je postavil dediča osobo B, ki je 1. oktobra 1880 pri sodnji izrekla, da dedščino pogojno sprejme. Oseba C zahtevati sme dolžni delež. Če bi svojo tožbo vložila dne 1. septembra 1883, bi taka še nikakor zastarana ne bila. Pač pa je zastarana, če bi se po 1. oktobru 1883 vložila. V ravno tem obroku zastara tudi tožba zavoljo dopolnitve dolžnega deleža, in tudi tožba proti obdarovanemu, ki je več prejel, kot polovico zapustnikovega premoženja.

Pričetkom tega poglavja rekli smo, da sta dva slučaja mogoča. Pri prvem slučaju prezrl je zapustnik nujnega dediča z zavestjo, prezrl ga je, da si je dobro vedel, da nujni dedič še živi. Pri drugem slučaju pa se je nujni dedič prezrl samo zavoljo tega, ker zapustnik v svoji zmoti ni vedel, da ima nujnega dediča, da nujni dedič sploh še živi. Sedaj se hočemo pečati s tem slučajem, ter govoriti o nasledkih, ki nastopijo tedaj,

b) če je zapustnik v zmoti prezrl nujnega dediča.

Časih se iz okoljščin dokazati da, da je zapustnik enega ali več svojih otrok samo zategadelj v testamentu prezrl, ker mu je neznano bilo, da ta otrok še ali da sploh živi. Vzemimo si izgled. Zapustnik A imel je sina, ki se je podal v Ameriko. Nekdaj dobil je pismo, da je sin v Ameriki umrl. Naprav-

ljajoč testament, prezre tega sina v veri, da je mrtev. Ali pismo, da je sin umrl, ni govorilo resnice, ter se je morda samo vsled zmote ali pa iz hudobije pisalo. Skaže se toraj, da sin, v testamentu prezrt, še živi. Ako se po smrti zapustnikovi oglasi, bilo bi brez dvombe krivično, odrediti mu goli dolžni delež, ker ga je zapustnik samo v zmoti, da je mrtev, prezrl. Tak slučaj se toraj lahko pripeti; še mnogo lažje se pa pripeti, da prezre zapustnik nujnega dediča, ki se je še le po napravi testamenta rodil. Pri tem varuje postava samo „otroka“; če je zapustnik prezrl svoje stariše v napačni veri, da več ne živé, potem dobé ti samo dolžni delež. Drugače je stvar pri otrocih.

Kake pripomočke daje postava otroku, ki ga je zapustnik samo iz zmote prezrl? Pri tem je razločevati, jeli zapustnik drugim svojim otrokom več kot dolžni delež zapustil, ali pa so v testamentu za dediče imenovane tretje osebe.

Zapustnik napravil je testament tako, da je druge svoje otroke za dediče imenoval. Tedaj sme prezrti otrok zahtevati, da se mu da vsaj toliko, kolikor dobi otrok, ki se mu je v testamentu najmanj zapustilo. Če imajo po testamentu vsi otroci enak delež dobiti, potem dobi prezrti otrok tudi tak delež. Dedščina se toraj med vse otroke razdeli v enacih deležih. Če je na primeru zapustnik imel samo dva sina, ter si je enega za dediča imenoval, družega pa v zmoti prezrl, potem dobita vsak polovico zapuščine. Tako tedaj, če si je zapustnik druge svoje otroke za dediče imenoval.

Če pa zapustnik družih nujnih dedičev ni imel, ter si je imenoval samo tretje osebe za dediče, potem je prevrat celega testamenta neizogibljiv. O tem slučaju govori člen 778 obč. drž. zak. takole:

Ako ima zapustnik samo enega nujnega dediča, ter ga v zmoti (da ta nujni dedič več ne živi) prezre, ter o njem v testamentu molči, ali ako zapustnik še le potem, ko je poslednjo voljo izrekel, nujnega dediča dobi, za katerega v testamentu skrbi ni imel, — plačajo se samo volila, odločena za javne naprave, za darila za voljo storjenih služb, ali za pobožne namene ali le v taki razmeri, da znesek teh volil četrtega dela čiste zapuščine ne presega; vse ostale naredbe poslednje volje pa izgube svojo veljavo. Zopet pa zadobé svojo moč, če je nujni dedič pred zapustnikom umrl.

Kaj takega se v življenju lahko pripeti, zatoraj hočemo stvar nekoliko bolj raztegniti. Tukaj, kakor vidite, zgodi se, da poprej popolno veljaven testament pozneje ob svojo veljavo pride. In zgodi se tudi lahko, da to veljavo, da si se je že enkrat zgubila, zopet pridobi, ter da konečno zopet veljaven testament postane. Katera okoljščina provzročuje take nasledke? Okoljščina, da ima zapustnik samo enega nujnega dediča, ki ga je pri napravi testamenta v zmoti prezrl, ali pa mu o njem sploh še znano ni bilo, da se bode kdaj rodil. Pri napravi testamenta mora zapustnik ali v resnici brez otrok biti, ali si pa misliti, da je brez otrok. V veri da nima niti enega otroka, napravil je zapustnik svoj testament. Kakor hitro se potem izkaže, da je zapustnik v zmoti edinega nujnega dediča prezrl, ob veljavo je napravljeni testament. To zgodi se tudi tedaj, če se je zapustniku še le po testamentu rodil edini nujni dedič. Pri tacih prilikah postane testament zapustnika neveljaven in ostane neveljaven, če bi zapustnik pozneje tudi k zavesti prišel, da mu še živi nujni dedič in da ga je v testamentu samo vsled zmote prezrl. Ravno tako je tedaj, če se je zapustniku še le po napravi testamenta rodil edini nujni dedič. Tudi tedaj postane neveljaven testament, ter je neveljaven, če ga zapustnik tudi ni preklical ali odstranil. Ako hoče zapustnik takemu testamentu veljavo ohraniti, mora v obliki testamenta izreči, da naj nasproti nujnemu dediču svojo veljavo obdrži. Če je zapustnik to izrekel, velja testament, in edini nujni dedič dobi potem samo dolžni delež. Če pa zapustnik s tem izrekom testamentu na pomoč ni prišel, potem je testament neveljaven, če tudi se pri smrti zapustnikovi najde med njegovo zapuščino.

Ako ima zapustnik samo enega nujnega dediča, ki ga je v testamentu iz zmote prezrl, in ako je v testamentu za dediče si imenoval tretje osebe (to se pravi osebe, ki niso njegovi otroci), potem je testament neveljaven, kakor hitro se skaže, da prezrti edini nujni dedič še živi. Ravno tako tedaj, če je zapustnik še le po napravi testamenta dobil nujnega dediča. Testament postane s celim svojim obsegom neveljaven, tudi volila so toraj neveljavna. Izjema velja samo za naslednja volila:

- a) za volila, odločena javnim napravam, šoli i. t. d.
- b) za volila, s katerimi je zapustnik poplačati hotel izkazane mu službe; to so volila odločena poslom i. t. d. in
- c) za pobožna volila, odločena cerkvam, za sv. maše i. t. d.

Ta volila izplačala se bodo tudi tedaj, če je prezrti nujni dedič testament ob veljavo pripravil, ali izplačala se bodo v polnem znesku samo takrat, če ne presegajo četrтинke čiste zapuščine. Ako bi pa ta volila presegala četrтinko čiste zapuščine, potem se primerno znižajo.

Sedaj pa moramo še naglašati, da testament sam ob sebi ne postane neveljaven; neveljaven je samo tedaj, če prezrti nujni dedič to hoče. Njemu dano je v voljo testament ovreči, ali ne. Ako bi toraj nujni dedič ničesar ne storil, potem dobé zapuščino v testamentu imenovani dediči, nikakor pa ne nastopi postavno nasledstvo. Kaj mora toraj nujni dedič storiti? Tožiti ima na neveljavnost testamenta. Ta tožba pa zastara v treh letih od tedaj naprej računjeno, ko so testamentarični dediči dedščino prevzeli. Ker je veljavnost testamenta odvisna od volje nujnega dediča, razumno je samo ob sebi, da je testament zopet veljaven postal, če je nujni dedič pred zapustnikom umrl.

VI.

O postavnem nasledstvu.

(Kdaj nastopi postavno nasledstvo? Ktere osebe se kličejo k postavnemu nasledstvu? Sorodniki, klicani k postavnemu nasledstvu, razdeljeni so v šestero vrst. Razkladajo se te vrste. O postavnih, dedščinskih pravicah zakonskih med sabo; o ravno tistih pravicah nezakonskih otrok. Kdo so postavni dediči po duhovnikih? O vračunjenju pri postavnem nasledstvu.)

O postavnem nasledstvu prisiljeni smo obširneje razpravljati in to zavoljo tega, ker je prepotrebno, da ima narod jasne poduke o tistih osebah, ki so k zapuščinam po postavi poklicane. Navadno se pri zapuščinah zapustnikov, ki so umrli brez otrok, oglasi cela tropa sorodnikov, ki bi vsi radi dedvali, ter druge izpodrinili. V zvezi z zapuščinsko obravnavo nastajajo potem tožbe, in pred vsem tudi sovraštva, ker je naravno, da osebe, katere so se pozneje od zapuščine izključile, katere so poprej — Bog ve — kaj pričakovale, strupeno sovražijo resnične postavne dediče, ter jim iz srea zavidajo zapuščino. Ko bi te osebe o postavnem nasledstvu prav podučene bile, bi takoj od pričetka ne bile gojile praznih upov, ter bi ne bile doživele pekočega raznenadenja, kakor so ga tako! Pri

tem pa se vmeša še to, da te osebe navadno dediče dolže, da so le s sleparijami do zmage prišli, in da se one nikakor prezrle niso, da se je ravnalo po postavah. Nastajajo toraj sovraštva, ali nastaja tudi krivična nezaupljivost do postav, do oblastnij, ki imajo postave zvrševati! Zategadelj skušali bomo dati jasen pregled o tistih osebah, ki so k posamezni zapuščini poklicane kot postavni dediči, da bode vsakdo lahko prvi hip preračunil, spada li pri posamezni priliki med postave dediče ali ne.

Pred vsem pa nekoliko o splošnih stvareh. Na prvem mestu rešiti se ima namreč vprašanje, kdaj nastopi postavno nasledstvo, kdaj so k ti ali oni zapuščini poklicani postavni dediči?

Volja zapustnikova, naglaševali smo v prešnjih poglavjih, odločuje, kako naj se po smrti zapustnika z zapuščino ravna. Ta volja je pred vsem merodajna gledé osode, kateri naj zapuščina zapade; ona je nekaka postava, kateri se ima zapuščina podvreči. Sedaj je jasno, da je postavno nasledstvo izključeno, kadar je zapustnik izrekel poslednjo svojo voljo. Ali poslednja volja velja samo v obsegu, za katerega je izrečena. Če se toraj ne opera na celo zapuščino, potem ostalo je za zapustnikom nekaj premoženja, glede katerega premoženja zapustnik svoje poslednje volje izrekel ni. Velja toraj glavno načelo: postavno nasledstvo nastopiti ima takrat, kadar se je za zapustnikom dobilo premoženje, na katero se v svoji poslednji volji ni ozeral. To da se tudi s temi le besedami povedati: postavno nasledstvo nastopiti ima takrat, kadar zapustnik testamenta sploh napravil ni, ali je pa napravil testament, pa ne za celo svoje premoženje. Dvoje je mogoče; ali se sploh ni napravil veljaven testament, ali se je pa napravil tak testament, pa ne za celo premoženje. Kadar se sploh ni napravil veljaven testament, potem so postavni dediči k celi zapuščini poklicani; kadar pa se veljaven testament ni napravil za celo premoženje, potem so postavni dediči poklicani samo k tistemu premoženju, na katero se testament ne ozera. Zgodi se toraj, da dedvajo po zapustniku testamentarični dediči, pa tudi postavni dediči. Nekaj zapuščine dobé postavni dediči, nekaj pa testamentarični. Se vé, da so v navadnem življenju redki taki slučaji, ali po naših zakonih so pripuščeni.

Katere osebe se kličejo k postavnemu nasledstvu? Postavno nasledstvo imenujemo tisti red dedvanja,

po katerem pripade zapuščina postavnim dedičem, če zapustnik ni napravil testamenta, ali pa ne dovolj obširnega testamenta. Kadar govorimo o postavnem nasledstvu, imamo vselej zapuščino v mislih, o kateri ni testamenta. Pri postavnem nasledstvu dobé zapuščino osebe, ki jih imenujemo „postavne dediče.“ Kdo je toraj po naših postavah postavni dedič? Odgovor: postavni dediči so zapustnika sorodniki in njegov zakonski družé (mož ali žena). Ti dobé zapuščino, ali kličejo se v gotovem redu, kakor bomo kmalo videli. Te osebe so toraj poklicane k zapuščinam, o katerih ni testamenta, te osebe imenujejo se „postavni dediči.“ Naši zakoni si pri tem mislijo, da zapustnik zavoljo tega ni napravil testamenta, ker bi bil tako ali tako k dedščini poklical osebe, ki tudi iz postave same dedvajo. Zakoni so toraj tiste osebe kot postavne dediče določili, katere navadno vsak zapustnik za svoje dediče postavlja, to je sorodnike in zakonskega družeta. In kadar se testament napravil ni, potem se ravno misliti mora, da je bila volja zapustnikova, da dobé zapuščino postavni dediči. Postavno nasledstvo opera se toraj isto tako na voljo zapustnikovo, kakor testamentarično ter je molčeč izvir te volje. Zapustniku je na voljo dano, gotovo osebo izmed kroga postavnih dedičev izključiti, ter določiti, da ima sicer nastopiti postavno nasledstvo, da pa je pri tem izključena ta ali ona oseba. Če sem ravno take volje, potem lahko rečem: po meni naj dedvajo tiste osebe, ki jih postava določuje, ali pri tem naj se iz kroga dedičev izključi moj brat, moja sestra i. t. d. Ta naredba bode veljavna, se vé, da se mora napraviti v obliki testamenta. Ta naredba ni testament; ž njo samo ti ali oni osebi, ki bi sicer po meni bila postavni dedič, odvzamem lastnost postavnega dediča. Med nujne dediče pa oseba ne sme spadati, ker potem smem jo razdediniti samo iz postavnega vzroka. Postavnega dediča, ki ni tudi nujni dedič, pa smem razdediniti brez vsacega vzroka, samo, da izrazim v obliki testamenta dotično svojo voljo.

Dalje odstrani si zapustnik postavnega dediča tudi s tem, da se letá že pri življenju zapustnika dedščinskim pravicam po zapustniku odpové. Dediča odpoved, izročena zapustniku v roke, pokonča vse postavne dedščinske pravice in pokonča te pravice tudi otrokom odpovedovalca, tako da ničesar ne dedvajo, če jim je oče še pred zapustnikom umrl. O ti odpovedi smo že govorili, o nji govorili bomo še v petem glavnem delu, govoreč o pogodbah.

Prestopimo sedaj k osebam postavnih dedičev!

Poprej smo rekli, da so to sorodniki in pa zakonski družé. Razdeliti hočemo toraj to obravnavo v dva oddelka; prvi pečal se bode s postavno-dedščinsko pravico sorodnikov; drugi z enako pravico zakonskega družeta.

A) O postavni dedščinski pravici sorodnikov.

Sorodniki (žlahtniki) so osebe, v krvni zvezi z zapustnikom stoječe. Kdor je v tesnejši zvezi, prej je poklican k postavnemu nasledstvu. Pri nas je postavno nasledstvo na podlagi rodbine (familije) vrejeno in sicer tako, da je določenih šest vrst, ki obsegajo vse zakonite dediče. Kaj imenujemo navadno rodbino? Očeta in mater z otroci. Vsak človek ima za sabo dolgo vrsto takih rodbin; ta vrsta zgine konečno v temo. Ali kdor je na svetu, imel je očeta in mater; njegov oče imel je zopet očeta in mater in tega oče tudi in tako dolgo nazaj proti vstvaritvi sveta! To je tako naravno, da je skoraj smešno, če se piše o tem. Ali v teh priprostitih resnicah: da imam namreč očeta in mater, da je imel moj oče tudi očeta in mater i. t. d. obsežena je pa že podlaga, na katero je zidano naše postavno nasledstvo. Jaz sem ud gotove rodbine, moj oče je bil tudi ud rodbine, njegov oče zopet i. t. d. Vrsta teh rodbin je neizmerno dolga, in ni ga človeka na svetu, ki bi gledé svoje osebe celo to vrsto poznal. O cesarjih in vladarjih se marsikaj ve, ali tudi pri njih se konečno vrsta v temo izgubi. Če bi pri postavnem nasledstvu v ozir se je male vse te rodbine, bi se toraj stvar izpeljati ne dala. Zatoraj pravijo naši zakoni: razmeram se že zadostuje, če se k zakonitemu nasledstvu kliče samo šestero zadnjih rodbin! Te rodbine kličejo se v teh vrstah:

prva vrsta: rodbina, v kateri je zapustnik sam oče,

druga vrsta: rodbina zapustnikovega očeta,

tretja vrsta: rodbina zapustnikovega starega očeta,

četrti vrsta: rodbina zapustnikovega deda,

peta vrsta: rodbina zapustnikovega prededa,

in šesta vrsta: rodbina zapustnikovega predprededa.

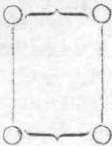
Te rodbine obsegajo toraj vse postavne dediče. Najprej pa se kliče prva vrsta, in če ni zapustnika te vrste, kličejo se zastopniki druge vrste in če ni takih zastopnikov, oni tretje vrste i. t. d. Če toraj vprašamo, kaj je podlaga postavnemu nasledstvu po naših postavah, odgovorimo po vsi pravici: rodbina. Rodbina, v kateri je bil zapustnik oče, in pa zadnjih

pet rodbin, katere je imel zapustnik za sabo, služijo postavnemu nasledstvu v podlago in sicer tako, da mlajša rodbina starejšo izključuje! Tu pa se mora pojasniti, da obsezajo te vrste po več rodbin, a ne samo šest, ker ima vsak človek dva stara očeta, dve stari materi i. t. d. Tudi materina stran jemlje se v ozir, kakor bomo takoj videli.

Te rodbine naj razjasnuje tale obrazec.

zapustnikov preded zapustnikova prebabica

Peta vrsta

teh zakonski nasledniki i. t. d.

Ta vrsta šteje osem rodbin!

zapustnikov prepreded zapustnikova preprebabica

Šesta vrsta

teh zakonski nasledniki i. t. d.

Ta vrsta ima šestnajst rodbin!

Če se pregleda ta risarija, človeka skoraj groza obhaja! Ali stvar ni tako zamotana, kakor bi se prvi hip mislilo. Ta obrazec bi se s svojimi črtami in kljukami tudi z besedami povedati dal in sicer tako-le: K postavnemu nasledstvu kličejo se:

- a) v prvi vrsti: zapustnikovi otroci; če teh ni
- b) v drugi vrsti: osebe, ki so z zapustnikom imele enega in tistega očeta, eno in tisto mater; če ni tacih oseb
- c) v tretji vrsti: osebe, ki so z zapustnikom imele enega in tistega starega očeta, eno in tisto staro mater; če ni tacih oseb
- d) v četrti vrsti: osebe, ki so z zapustnikom imele enega in tistega deda, eno in tisto babico; če ni tacih oseb
- e) v peti vrsti: osebe, ki so z zapustnikom imele enega in tistega prededa, eno in tisto prebabico; če ni tacih oseb
- f) v šesti vrsti: osebe, ki so z zapustnikom imele enega in tistega preprededa, eno in tisto preprebabico.

Kdor bode predstoječe pazljivo prečital, mu bode stvar prav hitro jasna postala. Ponovimo na kratko vse, kar se je do sedaj povedalo. Postavno nasledstvo sorodnikov izvira po naših zakonih iz rodovine. Vsak človek stoji v določeni rodbini; za sabo pa ima celo vrsto poprejšnjih rodbin. Naše postave so določile, da pride pri postavnem nasledstvu samo šest zadnjih rodbin v ozir, da toraj obsegajo te rodbine vse tiste osebe, ki slučajno postavni dediči postati morejo. Glavno načelo pa je pri tem obseženo v naredbi, da se kli-

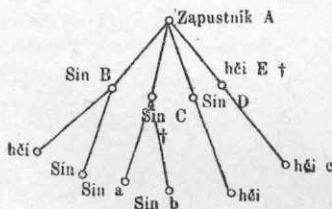
čejo najprej najmlajše rodbine, in da se stareja rodbina še le tedaj kliče, če ni ne enega zastopnika mlajše rodbine.

S tem, kar smo o postavnem nasledstvu do sedaj pisali, hoteli smo v bralcu splošen zapopadek o celi ti stvari izbuditi. Postavno nasledstvo je kakor poslopje, katero ima šest nadstropij. Prvo nadstropje daje prostor dedičem prve vrste; drugo dedičem druge vrste; i. t. d. Bralcu hoteli smo do sedaj to poslopje v glavnih potezah popisati in upamo, da smo ta namen dosegli. Natančneje in jasnejše postala nam bode stvar, če si sedaj pregledamo posamezne vrste eno za drugo. Pri tem pa nikdar ne smemo pozabiti načela, da se vsaka vrsta kliče še le tedaj, če ne živi ne eden zastopnik prejšne vrste. Kadar se vpraša po postavnih dedičih tega ali onega zapustnika, rešiti se ima najprej vprašanje, živi li zastopnik

prve vrste?

Kakor hitro je dognano, da živi zastopnik prve vrste, potem so poznejše vrste izključene, in nobenega upanja ni, da bi se k dedščini klicale. V prvo vrsto, rekli smo prej, spada tista rodbina, v kateri je bil zapustnik oče. Kdo spada v to rodbino? Pod rodbino, naglaševali smo poprej, umeti nam je očeta in mater z zakonskimi nasledniki. Gledé na to spadajo toraj v prvo vrsto, v prvo rodbino zapustnikovi otroci. Če je tedaj tu ali tam umrla oseba brez testamenta in če se hočejo določiti po nji postavni dediči, vprašalo se bode najprej: Ali so otroci tu? Kakor hitro se bode potrdilo to vprašanje, izključeno je vse drugo sorodništvo. Postavni dediči prve vrste so tedaj otroci; ti izključevajo vse druge sorodnike. Po zapustniku, ki ni napravil testamenta, kličejo se najprej njegovi otroci k zapuščini. Otroci dobé celo zapuščino, in če jih je več, dobé enake deleže. Pri tem ne napravlja spol nikacega razločka; hči dobi ravno toliko, kolikor sin. Kolikor je otrok, toliko je deležev! Kaj pa je z otroci otrok, to je z vnuki? Vnuki izključeni so po svojih živečih stariših pri postavnem nasledstvu; vnuki, katerih stariši več ne živé, pa stopijo na mesto starišev, ter dobé ravno tisti delež, ki bi ga bili sicer stariši prejeli. Če je več vnukov od enega in tistega stebela, delé si delež med sabo, in sicer v enakih poddeležih. Pojasnimo si stvar z izgledom.

Zapustnik A imel je štiri otroke, sinove B, C, D in hčer E. Sin C umrl je že pred zapustnikom; za njim sta ostala vnuka a in b. Hči E umrla je tudi pred zapustnikom, ter zapustila hčerko c. Zapuščina po A-ju znaša 12000 gld. — Prva vrsta postavnih dedičev po zapustniku A obsežena je v naslednjem obrazcu :

Smrt zaznamnja se s križcem. Tu vidimo, da so vsi zapustnikovi otroci že pri življenju zapustnika otroke imeli. Kaj je s temi vnuki in kako se bode zapuščina razdelila? Najprej na štiri enake deleže, ker je imel zapustnik štiri otroke. Četrty del zapuščine znaša toraj 3000 gl. Sin B in sin D dobita po 3000 gld., oba ta dva pa izključujeta svoje otroke, ki bi le tedaj na vrsto prišli, če bi B ali D več ne živel. Sin C je umrl; na njegovo mesto stopita vnuka sina a in b. Ta dva dobita delež očetov; to je 3000 gld., ki ga enako med se razdelita; vsak dobi tedaj 1500 gld. Tudi hči E je umrla, na njeno mesto stopi hčerka e, ter dobi celi delež svoje matere, to je 3000 gld.

O prvi vrsti postavnih dedičev naj se zapomni: prvi postavni dediči so zapustnikovi otroci. Zastopniki te vrste pa so tudi otroci otrok, to je zapustnikovi vnuki in prevnuki, ki stopijo na mesto umrlega očeta ali matere.

Kadar ni zastopnika prve vrste, kličejo se zastopniki druge rodbine,

druge vrste.

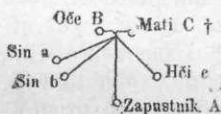
Tukaj razločevati je več slučajev. Pri prvem slučaju živa še zapustnika oče in mati. Ta dva sta toraj na prvem mestu, ter dobita celo zapuščino. Za zapustnikovimi otroci kličejo se najprej njegovi stariši. Zapuščina se razcepi na dva enaka deleža. Eno polovico dobi oče, drugo polovico pa mati. Ako so imeli zapustnika stariši več otrok, potem so ti po živčih stariših izključeni, in sicer ravno tako, kakor vnuki pri prvi vrsti. Poglejmo si izgled:

Zapustnik A je umrl, brez otrok; živita mu pa še oče B in mati C, ki pa imata še sina a, b in hčer c. Zapuščina znaša 12000 fl.

Zapustnika oče B dobi 6000 gld., mati C pa tudi 6000 gld. Otroci a, b in c pa so po svojih še živečih stariših izključeni.

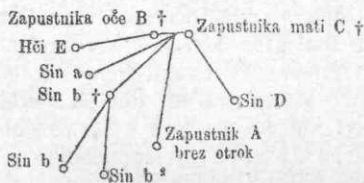
Pri drugem slučaju ne živi več zapustnikov oče, ali pa mati ne. Eden teh dveh je toraj tudi že mrtev. Zapuščina deli se zopet na dva enaka deleža. Polovica spada na očetovo stran, polovica pa na materino stran. Delež mrtvega očeta ali mrtve matere pripade otrokom, ki si ga med sabo tako razdelé, kakor smo videli pri dedičih prve vrste.

Mislimo si, da je mati C tudi že mrtva. Oče B dobi polovico, to je 6000 gld., materino polovico pa si razdelé otroci, ki so po svoji materi postavni dediči prve vrste. Vsak otrok dobi tedaj 2000 gld.

Pri tretjem slučaju so zapustnika stariši tudi že mrtvi. Tukaj se zapuščina tudi na dve enaki polovici razcepi, ter se po poprejšnem izgledu razdeli med zapustnikove brate in sestre. Zamotana je stvar nekoliko bolj, če so vmes popoli bratje in sestre. Preberimo si najprej §. 736 obč. drž. zak., ki se peča s tem slučajem. Ta §. se glasi: Če sta zapustnika oče in mati že poprej umrla, se razdeljuje tista polovica zapuščine, ki bi bila očetu pripadla, med njegove druge otroke; druga polovica pa, ki bi bila pripadala materi, med njene otroke, ali teh otrok otroke po §§. 732 do 734 (to se pravi, po tisti razmeri, kakor smo to videli pri dedičih prve vrste). Ako poteh stariših ni drugih otrok, kakor tistih, ki sta jih skupaj rodila, razdelé si ti zapuščino po enakih deležih. Ako pa živé razuntacih otrok še drugi otroci, ki sta jih zapustnika oče ali mati v kakem drugem zakonu rodila, dobé otroci iz

skupnega zakona odočetne ali materine polovice s popolimi brati ali sestrami enaki delež. Pojasnimo si sedaj stvar s sledečo podoba:

Kaj nam pripoveduje ta podoba? Zapustnik A umrl je brez otrok. Njegovi stariši, oče B in mati C so tudi že mrtvi; zapustili pa so iz skupnega zakona sina a in b. Oče B imel je pa iz družega zakona tudi hčer E; in ravno tako mati C sina D. V skupnem zakonu rojeni sin b je umrl že pred zapustnikom, a za njim sta ostala otroka b^1 in b^2 . Kako naj se sedaj razdeli zapuščina po A-ju, ki znaša, recimo 12000 gld. Razcepi se na dve polovici, na očetno in materino polovico. Potem pa se razdeli vsaka polovica za se in sicer takole:

Oče B bi dobil 6000 gld. Po njem dedvajo njegovi otroci, ti so: sin a, sin b in hči E. Ti trije otroci dobijo vsak enak delež, to je 2000 gld. Sin b je mrtev, na njegovo mesto stopijo sin b^1 in sin b^2 , ter si očetni delež tako razdelita, da dobí vsak enako, to je tisoč gld.

Po očetu B dobi toraj: sin a 2000 gld., vnuk b^1 1000 gld., vnuk b^2 1000 gld. in hči E 2000 gld.

Ravno taki so deleži po materi C, samo, da tu hči E ničesar ne dobi, mesto nje pa nastopi sin D.

Dobé toraj: sin a 2000 gld., vnuk b^1 1000 gld., vnuk b^2 1000 gld. in sin D 2000 gld.

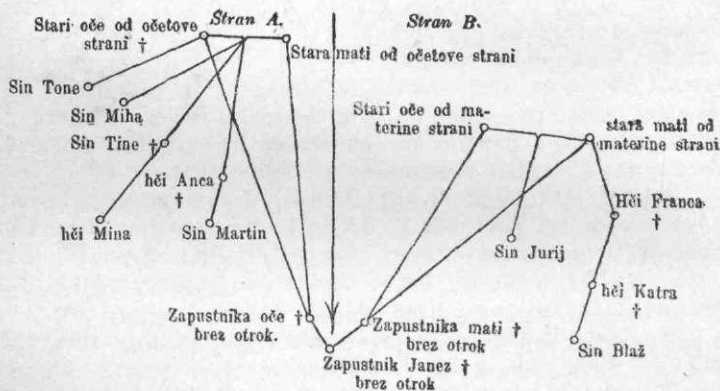
Zapuščina po A-ju razdelila se bode tedaj gledé na predstoječe tako, da dobi zapustnika brat a 4000 gld., zapustnikov stričnik b^1 2000 gld., zapustnikov stričnik b^2 2000 gld., zapustnikova popoli sestra E 2000 gld. in zapustnikov popoli brat D 2000 gld. Po tem izgledu se lahko pri vsaki priliki posamezni deleži preračunati dajo! Najbolje bode, če se pri tacih prilikah napravi podoba, enaka predstoječi. Paziti se pa mora, da se ne izpusti niti eden otrok zapustnikovih starišev.

Če zapustnik ni zapustil otroka in če so tudi njegovi stariši brez družih otrok že umrli, ponudi se dedščina postavnim dedičem

tretje vrste,

to je rodbini starega očeta in stare matere. Ker pa ima vsak človek dva stara očeta in dve stari materi, od očetove in materine strani, poklicani ste, kakor bomo videli, prav za prav dve rodbini: rodbina starega očeta in stare matere od očetove strani in oni od materine strani. Pri tretji vrsti se toraj zapuščina pred vsem v dva enaka dela razdeli. En del dobi rodbina od očetove strani, drugi del pa rodbina od materine strani. To se pravi, en del pripada starišem zapustnikovega očeta; drugi del pa starišem zapustnikove matere. Gledé teh starišev pa se potem dedvanje ravno tako zvrši, kakor smo videli pri drugi vrsti. Če živijo stariši še sami, obdržé si celo zapuščino; kdor pa je mrtev, stopijo mu otroci na njegovo mesto. Pojasnimo si tudi to vrsto s primerno podobo.

Kaj nam pripoveduje ta podoba? Zapustnik Janez umri je brez otrok, njegovi stariši umrli so ravno tako brez otrok, tako da ni dediča prve ali druge vrste. Črta v sredi kaže, da je zapuščina razdeljena v dve enaki strani. Stran A pred- očuje sorodnike zapustnikovega očeta; stran B pa sorodnike zapustnikove matere. Vsaka teh strani si svojo polovico za sé razdeli. Poglejmo si najprej stran A! Tu se zvrši dedvanje po drugi vrsti. Polovica pripade staremu očetu; polovica pa stari materi. Naj je zapuščina znašala 12000 gld.! Stran A dobila bi pri tem 6000 gld. in stran B ravno toliko. Na očetni strani je stari oče umrl, stara mati pa še živi. Letá dobi svoj delež v znesku 3000 gld. Na mesto starega očeta stopijo njegovi otroci. Mož imel je sinove Toneta (tega v drugem zakonu) Miha, Tineta in hčer Anico. Njegov delež razcepi se

tedaj na štiri enake dele. Sinova Tone in Miha, ki še živita, dobita toraj vsak po 750 gld. Sin Tine in hči Anca sta mrtva; nastopita toraj sin Martin in hči Mica. Tudi ta dva dobita vsak po 750 gold.

Raztolmačimo si sedaj stran B! Tu sta stari oče in stara mati oba že mrtva. Sin Jurij dobil bode 9000 gld.; prevnuk Blaž pa 3000 gld. Pri tem se opozoruje na to, da je bila hči Franca popoli sestra dediču Juriju.

Sedaj je mogoče, da sta na ti ali oni strani stari oče in stara mati umrla brez otrok. Tedaj pa pripade njihova polovica drugi strani. Če sta na primeru na strani A umrla stari oče in stara mati brez otrok, potem pripade zapuščina te strani dedičem na strani B; ta stran prejme celo zapuščino po zapustniku Janezu. Toliko o tretji vrsti. Pri

č e t r t i v r s t i

se stvar zopet ponavlja. Zategadelj bode zadostovalo, če navedemo tu samo tiste člene obč. drž. zakonika, ki se pečajo s to vrsto. Komur bi stvar jasna ne bila, naj si vestno pregleda spodejšnjo podobo in kmalo si bode vedel pomagati. Sicer pa dediči te in poznejših vrst v življenju tako malo-krat nastopujejo, da bi bila potrata časa, če bi te in sledeče vrste na široko razkladali. Zakoniti predpisi izdani o ti vrsti, so ti le:

§. 741.

Kadar je tretja vrsta popolnoma zamrla, prehaja postavno nasledstvo na četrto vrsto. K ti vrsti spadajo stariši očetovega starega očeta in njih otroci; stariši očetove stare matere in njih otroci; stariši materinega starega očeta in njih otroci in stariši materine stare matere in njih otroci.

§. 742.

Ako živé sorodniki od vseh štirih rodov, razdeljuje se dedščina med nje na štiri enake deleže; in vsak delež se deli zopet med osebe posameznega roda po ravno tistih vodilih, kakor se razdeljuje zapuščina med zapustnika stariši in njihovimi otroci; (to se pravi, kakor pri drugi vrsti).

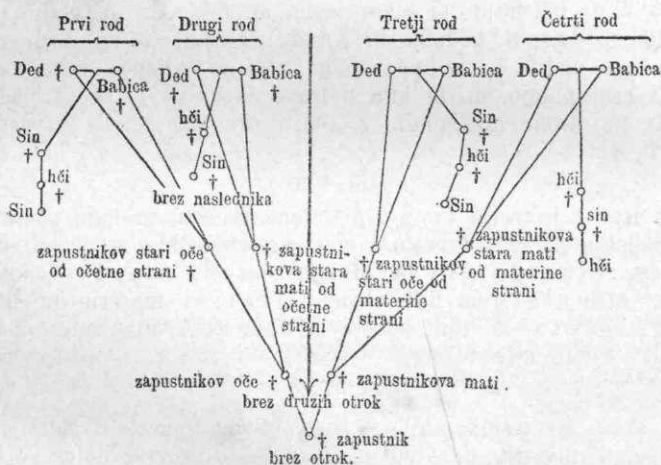
§. 743.

Ako je eden izmed štirih rodov te vrste tudi že zamrl, ne pripade njegov delež ostalim trem rodovom; ampak, če je zamrli rod od očetove strani, potem pripade še ostalemu rodu

od očetove strani polovica zapuščine; in če je zamrl rod od materine strani, pripade ravno tako drugemu rodu od materine strani polovica zapuščine. Ako sta pa oba roda od očetove in materine strani zamrla, pripade vsa dedščina na oba rodova od druge strani, in ako je tudi od teh že eden zamrl, na edini ostali rod te strani.

To so postavna določila o postavnem nasledstvu četrte vrste. Zadnji člen 743 je že močno zamotan, in primorani smo, da v njegovo pojasnenje priobčimo zopet podobo, kakor smo to storili pri zgorejšnjih vrstah.

Spodejšnja podoba nam kaže pred vsem tiste štiri rodove, o katerih govori §. 743 obč. drž. zak. Očetova stran ima dva rodova; materina pa tudi dva. Ker nema „drugi rod“ nobene zastopnika več, potem pripade njegov delež „prvemurodu“. Če bi bil tudi ta zamerl, potem bi še le dobila tretji in četrti rod tudi to polovico zapuščine. Kakor toraj vidite, se očetna stran vedno loči od materine in tako je tudi pri poznejših vrstah.

O peti vrsti

govori postava takole:

§. 744.

Če od četrte vrste nikak sorodnik več ne živi, pripade zapuščina peti vrsti, to je zapustnikovim prededom in prebabciam in njihovim otrokom. K ti vrsti spada rod očeto-

vih starih starišev očetovega starega očeta; rod materinih starih starišev očetovega starega očeta; rod očetovih starih starišev očetove stare matere; rod materinih starih starišev očetove stare matere; rod očetovih starih starišev materinega starega očeta; rod materinih starih starišev materinega starega očeta; rod očetovih starih starišev materine stare matere in rod materinih starih starišev materine stare matere.

Ta versta obsega toraj osem rodov. Ti rodovi dobé se tedaj, če podobo pri četrti vrsti za eno koleno povišate. Pri tem se razdeli vsak rod v dva rodova. Očetova stran obsega štiri rodove in materina stran ravno tako štiri rodove. Med temi štirimi rodovi zvrši se dedvanje tako, kakor pri četrti vrsti. Če bi bili vsi štiri rodovi na eni ali drugi strani zamrli, potem dobé rodovi od druge strani celo zapuščino. Razmere so toraj take, da je zveza dveh rodov tesnejša od one štirih rodov, in zveza štirih rodov zopet tesnejša od one osmih rodov. — O

šesti vrsti

določuje postava to ie:

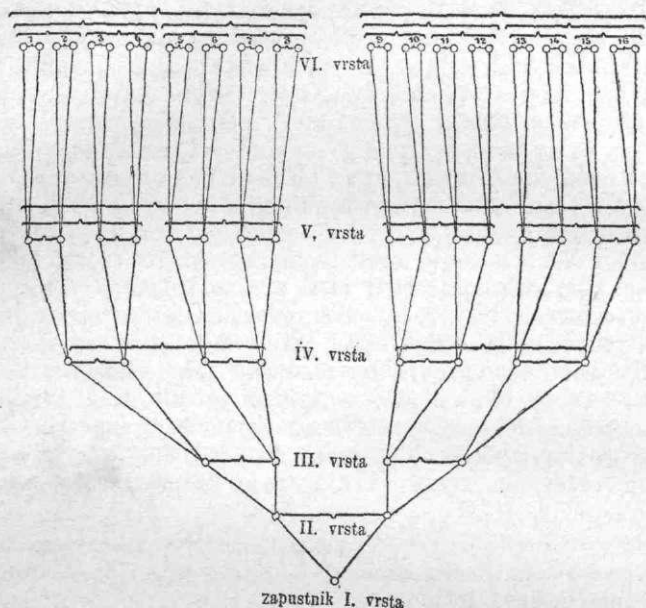
§. 748.

Če je konečno tudi peta vrsta čisto zamrla, prehaja postavno nasledstvo na šesto vrsto, namreč na prepredede in in preprebabece zapustnikove in njih otroke. K ti vrsti spada šestnajst rodov, namreč rodovi tistih starišev, od katerih so se rodili predstariši Pete vrste. Ako je od vsacega teh rodov kaj sorodnikov živih, razdeljuje se zapuščina na šestnajst enakih deležev, in vsak delež se deli potem med sorodniki enega roda po že povedanih vodilih.

§. 749.

Ako od katerega teh rodov noben sorodnik več ne živi, prehaja delež tega rodu na tiste rodove, ki so po prešnjih predpisih z zamrlimi rodovi v najbližnji zvezi. Ako živé samo sorodniki enega rodu, pripade jim vsa dedščina.

Tu sledi podoba, ki predočuje še enkrat vseh šest vrst.

Povprečne čerte kažejo tesnejšo zvezo, ki vlada med gotovimi rodovi.

Najvažniši ste prva in druga vrsta. K prvi vrsti spadajo samo otroci, ki so najpogosteje postavni dediči. Druga vrsta se pa pri vseh poznejših vrstah zopet ponavlja, kakor nam to kažejo zgorejšnje podobe.

Najpripravnejše se stvar takole razjasni. Če hočem vedeti, ali sem po ti ali oni osebi postavni dedič, izvedeti moram, na katerem mestu se nahajajo tisti „stariši“, ki so ob enem moji in zapustnikovi. Z vsakim človekom, s katerim sem v sorodstvu, imam take skupne stariše, iz katerih so moji predniki izvirali, in pa tudi predniki zapustnika. Poglejmo si podobo.

Stari stariši od očetne strani

Stari stariši od matrine strani

Za osebo a so „stari stariši“ od očetne strani skupni stariši; za osebo b so stariši zapustnika skupni stariši; za osebo c so skupni stariši „stari stariši od matrine strani.“

Stvar je razumljiva; razumljivo je pa tudi, da je sorodništvo toliko tesnejše, kolikor bližje so skupni stariši. Upamo, da je to jasno vsakemu. Zatorej so sorodniki šeste vrste najbolj odstranjeni, ker so tudi skupni stariši najbolj oddaljeni. Gledé postavnega nasledstva velja sedaj načelo, da tiste osebe, ki imajo z zapustnikom najbližje skupne stariše vse druge izključujejo pri postavnem nasledstvu. Otroci pa so na prvem mestu, ker jim je zapustnik sam roditelj. To načelo naj se od slučaja do slučaja vporabljuje, in nemogoča bode vsaka zmota, posebno tedaj, če se je napravila za vsak slučaj posebej podoba po zgorejšnjih izgledih.

Toliko o postavnem nasledstvu zakonskih sorodnikov. Teh šest vrst zakonskih sorodnikov se kliče k postavnemu nasledstvu; poznejših kolen sorodniki so izključeni, tako da je šesta vrsta skrajna meja, čez katero postavno nasledstvo več ne sega.

Sedaj pa imamo spregovoriti še o nekaterih osebah, ki prav za prav ne spadajo med zakonske sorodnike. Tu omenjati nam je pred vsem tako imenovanih legitimiranih ali pozakonjenih otrok. Časih se pripeti, da je zakon zavoljo zadržka postavno neveljaven, da pa zakonska sama, (ali vsaj eden izmed njih) živita v veri, da je zakon veljaven. V takem zakonu rojeni otroci imajo pravice zakonskih otrok, ter se imajo, kakor pravi postava, čisljati za zakonske otroke. Ti otroci so po svojih stariših postavni dediči, kakor družni zakonski otroci.

Ravno tako je tedaj, če so otroci, pred zakonom rojeni, po poznejšem zakonu starišev v rodbino stopili. Tudi ti otroci štejejo se med zakonske otroke, ter imajo do postavnega nasledstva pravico zakonskih otrok.

Kako je z nezakonskimi otroci? Po svoji materi imajo nezakonski otroci enako dedinsko postavno pravico, kakor zakonski otroci. Po očetu in njegovih sorodnikih nemajo pravice do postavnega nasledstva.

Ali tudi po stariših in družih sorodnikih svoje matere nemajo nikake pravice do postavnega dedvanja. Z eno besedo, nezakonski otroci so postavni dediči edino le po svoji materi!

Po nezakonskem otroku pa ima ravno tako samo njegova mati pravico do postavnega nasledstva. Dobro bi bilo, da se vse to zapomni, ker se še skoraj povsod meni, da je nezakonski otrok dedič po svojem očetu.

B) O postavni dedinski pravici zakonskih med sabo.

Zakonska, ki sta v življenji v tesni skupnosti, imata med sabo pravico do postavnega nasledstva. Pogoj k ti pravici pa je, da je zakonska zveza do smrti zapustnika neprestano trajala. Če se je zakon poprej ločil, potem ima samo oni zakonski pravico do postavnega nasledstva, ki ločitve ni zakrivil.

Sedaj se vpraša, kakega obsega je postavna dedinska pravica zakonskih med sabo? Tu je razločevati več slučajev.

Najprej odločilna je okoljščina, ima li zapustnik kaj otrok in drugič koliko otrok ima? Pri prvem slučaju se toraj vpraša, so li po zapustniku otroci dediči in koliko je teh otrok. Otroci so dediči prve vrste, ter bi morali, kakor smo zgoraj videli, dobiti celo zapuščino. Ali zakonski družje ima tudi pri dedičih prve vrste svojo postavno dedinsko pravico. Če živi samo en otrok, ali če živita dva zapustnikova otroka, potem dobi zakonski družje zapustnika četrti del zapuščine v dosmrtni vžitek. Če je zapustnik zapustil za sabo manj kot tri otroke, potem pripade četrti del zapuščine njegovemu zakonskemu tovaršu v dosmrtni vžitek. Živi pa troje ali več otrok po zapustniku, potem dobi zakonski družje z vsakim otrokom enak delež, ali tudi samo v dosmrtni vžitek. Kadar je toraj zakonski tovarš v družbi z zakonskimi dediči prve vrste postavni dedič po zapustniku, ne dobi ničesar v last, temuč samo v vžitek. Delež vžitka pa je ali četrtina zapuščine ali pa ravno tak del zapuščine, kakor ga dobi vsak otrok za sé. Po smrti zakonskega družeta pa pripade tudi vžitku podvrženi delež zapustnikovim otrokom.

Pri drugem slučaju umrl je zapustnik brez otrok. Njegova zapuščina pripade toraj sorodnikom druge, tretje vrste i. t. d. K postavnemu nasledstvu kličejo se toraj sorodniki, ki imajo, če ni otrok, postavno dedinsko pravico. Katera izmed peterih vrst je ravno poklicana, na tem ni ničesar ležeče. Odločilno pri tem slučaju je samo to, da ni dedičev prve vrste, da ni zapustnikovih otrok. Pri taci h prilikah dobi zakonski družje zapustnika neomejeno last do četrtinke cele zapuščine. Vendar se pa zakonskemu družetu v to četrtinko vse vračuni, kar mu je po ženitnih pogodbah, ali po dedinski pogodbi, ali vsled kake poslednje naredbe iz zapustnikovega premoženja pripadlo. Če bi, recimo, zapustnik napravil testament, ter s

tem testamentom zapuščal četrtniko svojega premoženja svoji ženi, potem bode ta dobila samo to četrtniko, nikakor pa ne bi smela zahtevati, da bi se ji odkazala tudi četrtnika tistega premoženja, o katerem testament ničesar ni določil in katero postavnim dedičem pripada. Tudi pri prvem slučaju mora se to vračunjenje izvršiti. Če bi toraj zakonski družje po ženitni pogodbi ali po dedinski pogodbi, ali vsled testamenta, ki pa ne izključuje postavnega nasledstva, dobil toliko zapustnikovega premoženja, kolikor znaša delež njegovemu vžitku, potem se mu nikako premoženje v vžitek odkazalo več ne bode. Vzemimo si izgled. Zapustnik A je umrl; njegova zapuščina znaša 12000 gld. Po njem živita otroka B in C in pa žena D. Dobil se je kratek testament, tega-le obsega: s v o j i ž e n i D volim 3000 gld. Ta testament, ali bolje rečeno, ta poslednja volja ozira se samo na del zapustnikovega premoženja, to je na 3000 gld. Gledé 9000 gld. pa se kličejo postavni dediči, ker omenjena poslednja volja glede tega premoženja postavnega nasledstva ne izključuje. Dediča sta dva otroka in pa žena, ki ima dobiti četrtniko zapuščine v dosmrtni vžitek. Reklo se ji bode: četrtnika cele zapuščine znaša 3000 gold., ker pa že vsled testamenta dobiš 3000 gld. v last, nemaš nikake pravice do vžitka. In v resnici ne bode dobila vžitka. Čisto nepostavno bi bilo, če bi žena takole modrovala: premoženje, h kateremu se kličemo postavni dediči, znaša 9000 gld., četrtnika tega premoženja pa je 2250 gld., zatoraj mora se mi najprej izplačati znesek 3000 gld., ki je moja last, potem pa še posebej odkazati znesek 2250 gld., katerega bodem do smrti živjela! —

Pri tretjem slučaju umrl je zapustnik ne samo brez otrok, temuč tudi brez postavnega sorodništva. Po zapustniku ne živi toraj niti eden zastopnik poprej omenjenih šesterih vrst. Vse te vrste so popolnoma že pred zapustnikom izmrle. Pri tej, se vé, silo redki priliki, dobi zakonski družje celo zapuščino.

Na tem mestu govoriti moramo še o postavnem nasledstvu gledé zapuščin duhovnikov. Tudi duhovniki imajo neomejeno pravico, da s svojim premoženjem gospodarijo po svoji prosti volji, in da smejo napravljati testamente, kakor vsak drugi. Če pa je umrl zapustnik — duhovnik, ne da bi bil napravil testament, potem se kličejo k njegovi zapuščini tudi postavni dediči. Ali postavni dediči po duhovniku niso samo sorodniki, nego tudi cerkev in ubogi. To postavno nasledstvo je takole vrejeno. Ako je bil duhovnik — zapustnik s t a l n o vmeščen pri kaki cerkvi, potem razdeli se

zapuščina v tri deleže; prvi delež pripade cerkvi, pri kateri je zapustnik službo opravljal, drugi delež dobé sorodniki in tretji delež v b o g i tistega kraja, kamor pripade cerkveni delež. Če so sorodniki sami vbogi, dobé tudi tretji delež. Ako je zapustnik umrl v pokoju, poklicana je tista cerkev, pri kateri je v zadnje služboval.

Ako pa zapustnik ni bil stalno nameščen pri ti ali oni cerkvi, potem dobé sorodniki dve tretjini, eno tretjino pa vbogi tistega kraja, kjer je zapustnik umrl. Če so sorodniki sami revni, dobé celo zapuščino.

Pri redovnikih, ki so pred vstopom v samostan lastno premoženje imeli, zvrši se postavno nasledstvo ravno tako, kakor pri družih duhovnikih ali, kakor rečeno, samo gledé tistega premoženja, ki so ga že pred vstopom v samostan imeli. Ako so si pozneje kaj pridobili, ostane to samostanu.

O vojaških duhovnikih, ki niso ob enem redovniki, velja izjema, da pripade cela njihova zapuščina sorodnikom, in če bi tacih ne bilo, fondu za invalide.

Pri postavnem nasledstvu omenjati moramo tudi tako imenovano „vračunjenje ali vštevanje.“ O tem vštevanju govorili smo že pri dolžnem deležu in tudi zgoraj, ko smo razpravljali postavne dedinske pravice zakonskega družeta. Vštevanje ali vračunjenje obstaja v tem, da si mora dedič v svoj delež vračuniti, kar je že pri življenju od zapustnika prejel. Všteje se mu pa vse tisto, kar se je zgoraj nujnim dedičem v dolžni delež vštevalo.

V.

O volilih.

(Kaj je volilo? Kdo more dati, kdo more prejeti volilo? Kaj se voli? Kdaj smejo volilojemniki zahtevati od dediča, da jim izroči volilo? O pobožnih volilih.)

Volilo je zapustnika naredba, s katero prepušča gotovi osebi iz svoje zapuščine določeno reč ali pravico, to je del zapuščine, ki ni določen v primeri s celoto. Oseba, ki volilo prejme, imenuje se volilojemnik; zapustnik, ki volilo daje, volilodajalec, in dedič, ki ima volilo izplačati, volilonošec.

Volilo dati more vsak, ki je zmožen, veljaven testament napraviti.

Izplačba volila naložiti se sme vsakemu, ki iz zapuščine kaj prejme. Navadno nalaga se izplačba volila dediču, ali tudi volilojemniku sme se naložiti, da mora za svojo osebo zopet volilo drugi osebi izplačati.

Volilo prejeti more vsak, ki je zmožen biti dedič po zapustniku. Kdor po zapustniku dedvati ne more, ta tudi volila dobiti ne more.

Volila izrečena so lahko ali v testamentu, ali pa v poslednjih voljah, ki obsegajo samo volila, ki toraj ne imenujejo dediča. Poslednje volje, v katerih zapustnik samo določuje, da se imajo ta in ta volila po njegovi smrti iz zapuščine izplačati, v katerih pa si ne imenuje dediča, zovejo se kodicili. Kodicili morajo se napravljati v obliki testamenta, to je ravno s tistimi ceremonijami, kakor se napravljajo testamenti. Kodicili so pismeni ali ustni, prve piše zapustnik sam, ali jih pa po tretji osebi pisati da. Primerjajo naj se razprave o testamentih!

Kaj se lahko voli? Vse, kar ima za volilojemnika premoženjsko vrednost, in kar je mogoče in dovoljeno. Če se je kaj nemogočega ali nedovoljenega volilo, potem je volilo neveljavno. Volila morajo vsakdar jasno izgovorjena biti, da se natanko ve, kaj se je hotelo voliti.

Tudi pri volilih mora volilojemnik ob času zapustnikove smrti še živeti. Če je volilojemnik že pred zapustnikom umrl, postane volilo brezvpljivo, ker volilojemnik pridobi si pravico do volila samo vsled in zavoljo smrti zapustnika. Smrt zapustnika je pogoj, ki se izpolniti mora, sicer volilo v življenje ne stopi. Po smrti zapustnika naznani se volilojemniku, da se mu je zapustilo to in to volilo. Če volilojemnik volila ne odbije, potem pridobil si je enkrat za vselej pravico, od dediča volilo zahtevati. Tu se pa mora toraj naglašati, da volilojemnik ne dobi pravice do reči same, ki se mu je volila, temuč pridobi si samo pravico, zahtevati od dediča, da mu voljeno reč iz zapuščine izroči. Volilojemniki tedaj niso nikakor opravičeni, pasti po zapuščini, ter si reči samo silno vzeti, katere so se jim volile. Te reči jim mora dedič izročiti; in če bi ta tega z lepo ne hotel, ne smejo si sami pomagati; pomagati si smejo samo s tožbo, s katero zahtevajo od dediča, da naj jim voljene reči prepusti.

Kdaj smejo volilojemniki od dediča zahtevati, da jim izroči volilo? Če so se volile posa-

mezne reči ali pravice, ki se nahajajo v zapuščini, potem sme volilojemnik prepuščenje taci reči ali odstop tacih pravic koj po smrti zapustnika zahtevati. Dedič je toraj zavezan, da volilojemnikom omenjene reči ali pravice kmalo po smrti zapustnika izroči ali odstopi.

Kadar pa so se volile reči, pravice, ki se v zapuščini še ne nahajajo, ali pa svote v denarjih, potem smejo se taka volila še le po preteku enega leta po zapustnikovi smrti iz zapuščine zahtevati. Na primeru. Zapustnik voli osebi A par volov, ki se nahaja v zapuščini. Volilojemnik smel bo koj po smrti zapustnikovi zahtevati, da mu mora dedič voljena vola iz zapuščine izročiti. Če bi pa bil zapustnik volil osebi A 200 gld. in če bi se tudi ta gotovina v zapuščini nahajala, vendar jo volilojemnik ne bo smel takoj zahtevati: čakati mora, da preteče leto po smrti zapustnikovi. Po preteku tega leta še le je dedič zavezan, volilojemniku izplačati 200 gold. Velja toraj načelo, da sme volilojemnik pravice in reči, nahajavše se v zapuščini, koj po smrti zapustnika od dediča zahtevati; voljene reči in pravice, ki se ne nahajajo v zapuščini, potem voljene svote denarja smejo se od dediča še le po preteku enega leta od zapustnikove smrti naprej računjeno zahtevati. To načelo pa je najvažnejše pri razpravi o volilih, in dobro je, če se v spomin zapiše, da ne bodo volilojemniki pričenjali pravnih proti dedičem, ki so izgubljene takoj iz pričetka.

Omenjeno načelo pa ni brez izjem. Glavna izjema velja za tako imenovana „pobožna volila“. Kaj so pobožna volila? To so volila, katera so namenjena a) cerkvi sploh; b) za svete maše; c) revnim in d) dobrodelnim vstanovam, to je hiralnišnicam, bolnišnicam in drugim takim napravam. Med pobožna volila pa nikakor ne spadajo volila za šole ali druge javne naprave. Pobožna volila niso toraj zavezana na zgorejšno načelo: cerkev, hiralnišnica, bolnišnica i. t. d. ni zavezana čakati, da preteče leto po smrti zapustnikovi. Če se je tedaj cerkvi i. t. d. volila reč, ki se ne nahaja v zapuščini, ali pa svota denarjev, potem sme cerkev to svoje volilo koj po smrti zapustnika zahtevati, in dedič se nikakor ne bode smel izgovarjati, da še ni preteklo leto, kar je zapustnik umrl.

Ravno tako je z volili, ki so namenjena poslom; tudi taka volila smejo se koj po smrti zapustnika iztirjati.

VI.

O zapuščinski obravnavi.

(Kaj je zapuščinska obravnava in kako se izvrši? Pogojno in nepogojno izrečenje za dediča. Zapuščinski inventar. Zapuščinski upniki. Kako se zapuščinska obravnava konča?)

Dediču ni dopuščeno, zapuščino kar tako z lastno svojo silo v posest vzeti. O zapuščini mora se pred sodnijo obravnavati, in še le po dokončani ti obravnavi izroči se zapuščina izkazanemu dediču. Sodnija izročuje tedaj zapuščine dedičem v posest ali to še le tedaj, ko se je poprej pred njo obravnavalo o tem, kdo je pravi dedič in v čem da obstoji zapuščina. Ta obravnava imenuje se „zapuščinska obravnava“, ter hoče doseči dvojni namen: 1) določiti, kaj spada v zapuščine; 2) pa določiti, kdo je pravi dedič.

Ta obravnava se navadno takole izvrši:

Občinski predstojniki zavezani so, sodnijam naznanjati od slučaja do slučaja osebe, ki so umrle v občini. Sodnija prevzame potem takoj zapuščino v svoje varstvo, ter poizveduje, je li zapustnik napravil testament, je li zapustil otroke, in v čem da obstoji zapuščina. Če se je našel testament v zapuščini, ga sodnija odpečati, ter javno pred pričami razglasi. Ako se je napravil usten testament, potem pokličejo se priče k sodnji. Tam se vsaka priča za se izpraša o obsegu testamenta in o okoljščinah, ki so pogoj veljavnemu testamentu. Priče se pri tem izprašajo, ne da bi prisegle. Vsak, ki je pri zapuščini vdeležen, sme zahtevati, da naj se testamenta priče pod prisego zaslišijo. Ako toraj ta ali ona stranka zahteva, da naj se priče pod prisego zaslišijo, potem mora sodnija brez daljšega obravnavanja priče pred se poklicati, ter jih zapriseči, ter potem vsako pričo za se o testamentu izprašati. Stranke, ki so z zapuščino v dotiki, smejo pri tem izpraševanju nazyočé biti, ter smejo pričam tudi posebna vprašanja staviti. Časih se čuje pritožba, da bi bile priče testamenta pač drugače govorile, če bi se bile zaprisegle. Ali ta pritožba je neopravičena, ker vsakdo, ki meni, da ima kot sorodnik ali volilobjemnik, ali kot dedič pravice do te ali one zapuščine, opravičen je zahtevati, da se priče pod prisego o testamentu izprašajo. Dotična zahteva dá se lahko „na protokol“ pri sodnji in sodnija je strogo zavezana, priče brez zamude pod prisego izpra-

šati. Testamenta priče se toraj nikakor ne morejo prisegi odtegniti, in če se le od ene strani prisega zahteva, mora se ji vstreči.

Ko se je testament razglasil, in ko so se priče ustnega testamenta zaslišale, naznani sodnija osebam, o katerih meni, da so dediči, smrt zapustnika, ter jih pozove, da naj se izrekó, hočejo li dediči biti ali ne. S tem, da je zapustnik to ali ono osebo v testamentu za svojega dediča imenoval, s tem ta oseba še nikakor dedič postala ni. Imenovanje od strani zapustnika še ne zadostuje; tudi od strani imenovanega dediča oddati se ima tako imenovano „dedinsko izrečenje“. To se pravi: dedič iz testamenta ali iz zakona ali iz pogodbe mora pred sednijo izreči, da hoče dedič biti. Pri tem mora izkazati sodniji naslov ali ime svoje dedinske pravice. To je: izkazati mora, da mu izvira dedinska pravica, ali iz testamenta, ali iz dedinske pogodbe, ali iz zakona. Ta izkaz izvršiti se ima med zapuščinsko obravnavo.

Dedinsko izrečenje je važen korak, s katerim si dedič enkrat za vselej dedščino na ramo nakoplje, kar je časih nevarno, če je zapuščina močno zadolžena. Dedinsko izrečenje je ali pogojno ali pa brez pogojno. Kdor se pogojno za dediča izreče, zavezan je zapuščinskim upnikom in volilobjemnikom samo za toliko, kolikor je zapuščine. Ne pogojni dedič pa mora zapuščinske dolgove in volila tudi tedaj izplačati, če bi zapuščine zmanjkalo, če bi letá ne zadostovala. Menimo, da je razložek jasen. In ker se časih nevé, koliko je pri zapuščini dolga, je brez pogojno izrečenje prav zelo nevarno, in pripetilo se je, da je moral dedič dolgove in volila iz svojega plačati. Zapustnik je pri življenju dolgove na skrivnem delal, tako da je malokdo za nje vedel. Dedič mora dedinsko svoje izrečenje takoj v pričetku zapuščinske obravnave oddati, upniki se pa še le v teku te obravnave oglašajo in ne malokrat se je že zgodilo, da je zapuščina, o kateri se je pri pričetku zapuščinske obravnave menilo, da je brez dolgov, konec te obravnave z dolгови tako obložena bila, da ni bilo niti najmanjše čiste zapuščine. Vesele osebe, ki so se takoj s pričetkom brez pogojno za dediče izrekle, čepele so potem v pasti, ter morale iz svojega plačevati, kar so zahtevali upniki in volilobjemniki. Tudi to se prigodi, da se ima pogojno izrečenje za nekako sramoto, in da se osebe izrekó brez pogojno za dediče iz same baharije. Ali nasledki so žalostni. Zatoraj naj se enkrat za vselej zapomni, da je vedno pametno in previdno, če se človek, kadar se kliče h ti ali oni dedščini, samo pogojno za

dediča izreče, ker je potem brez nevarnosti, da bi za zapuščino kaj iz svojega plačevati moral.

Toliko o dedinskem izrečenju sploh. V posameznem slučaju mora se to izrečenje pri sodniških uradih pismeno vložiti. Pri sodnijah na deželi pa je to le v navadi. Okrajne sodnije imajo dediče pred se povabiti, ter jim v povabilu naložiti, da morajo k dnevu s sabo prinesiti vse pripomočke, s katerimi bodo svojo dedinsko pravico izkazali. Pri dnevu se potem vsakdo pozove, da naj pove, ali se izreče pogojno ali pa brez pogojno za dediča. To dedinsko izrečenje sprejme se v protokol. Dedinska izrečenja se toraj po deželi sprejemajo v protokol. Ali tudi pri okrajnih sodnijah dovoljeno je, da se smejo taka izrečenja pismeno vlagati. Mogoče je, da nema dedič časa, da bi se podal v mesto, zatoraj spiše svoje izrečenje, ter ga sodnji po pošti pošlje. Vzemimo si izgled. Posestnik Tone Rojec v Poljanah je umrl dne 2. julija 1882, ter si v svojem testamentu imenoval dediča brata Janeza Rojca. Ta bi rad pismeno vložil dedinsko svoje izrečenje, katero naj bi se takole glasilo:

(Kolek 36 kr.)

Slavna c. k. okrajna sodnija!

Dne 2. julija 1882 je umrl v Poljanah posestnik Tone Rojec, ki me je v svojem pismenem testamentu za glavnega dediča imenoval.

Ta testament hrani se pri ti sodnji. Izrekam se pogojno za dediča, ter prosim:

Slavna c. k. okrajna sodnija naj pogojno moje dedinsko izrečenje v svojo vednost sprejeti blagovoli.

V Poljanah dne 6. avgusta 1882.

Lastnoročni podpis
Janeza Rojca.

Zunaj:

C. kr. okrajna sodnija
v Loki!

Janez Rojec, posestnik v Poljanah,
vлага

pogojno dedinsko izrečenje
k zapuščini po Tonetu
Rojcu v Poljanah.

1 krat.

1 rub.

Sedaj si pa mislimo, da je Tone Rojec brez testamenta umrl, in da je brat Janez dedič iz zakona. Vložiti ima tolé dedinsko izrečenje:

(Kolek 36 kr.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

Dne 2. julija 1882 je umrl v Poljanah posestnik Tone Rojec. Po njem sem edini zakoniti dedič, kar bom v teku zapuščinske obravnave dokazal.

Za sedaj se pogojno za dediča izrečem, ter prosim:

Slavna c. kr. okrajna sodnija naj pogojno to dedinsko izrečenje v svojo vednost sprejeti blagovoli.

Lastnoročni podpis
Janeza Rojca.

Zunaj pa kakor zgoraj.

O pismenih dedinskih izrečenjih naj se še tolé zapomni. Dediči jih imajo lastnoročno podpisati, in če bi pisanja učenj ne bili, podpisati se imata tudi dva svedoka.

Z oddanim dedinskim izrečenjem je zapuščinska obravnava vpeljana. Če se je dedič pogojno izrekel, napraviti se ima pred vsem inventar. Kaj je to? Inventar je natanjčen popis vsega premoženja, ki spada v zapuščino. Obsegati ima vse premakljivo in nepremakljivo premoženje zapustnikovo, ter izkazati vrednost tega premoženja. V inventarju naštetj se imajo vsa dolžna pisma, in državni papirj, ki so se dobili v zapuščini. Nepremakljiva posestva se cenijo, če to kak dedič zahteva, ali če se ima izračuniti dolžni delež. Drugače pa se postavi v inventar znesek, ki se je pri kaki prejšnji cenitvi izkazal, ali pa znesek, ki se na podlagi davkov izračuniti da. Nova cenitev pa se izvrši samo tedaj, če to kak dedič odločno zahteva.

Na drugi strani pa se postavijo v inventar tudi vsi dolgovi, s katerimi je zapuščina obložena, tako da je inventar nekako zrkalo, v katerem si vedno lahko ogledamo tisto, kar se imenuje čista zapuščina.

Inventar se toraj vselej napravi, kadar se je oddalo pogojno dedinsko izrečenje. Pogojni dedič prevzame dedščino samo na podlagi inventara, njemu ni živeti v strahu, da bode moral kaj iz svojega plačevati. Pomenljiva je zapoved, da zapustnik sam ne more zabraniti, da bi se po njem pogojno dedinsko izrečenje ne vložilo. Če je na primeru zapustnik v svojem testamentu imenoval osebo B za glavnega dediča, ali samo pod pogojem, da se mora leta brez pogojno za de-

diča izreči, ostane ta pogoj brez moči. Oseba B izreče se lahko tudi pogojno za dediča, ne da bi izgubila dedinsko svojo pravico. Tudi v dedinski pogodbi izrečena odpoved, do pogojnega dedinskega izrečenja ne veže, tako da dediču nikdar ni zabranjeno, vložiti pogojno dedinsko izrečenje. Kdor je toraj dedič, dano mu je na voljo, dedščino pogojno prevzeti, ali pa brezpogojno. Kot pametno in previdno vodilo v življenju pa moramo še enkrat izreči, da naj se vsakdo, ki se ali vsled testamenta, ali vsled zakona, ali vsled dedinske pogodbe kliče h ti ali oni zapuščini, samo pogojno za dediča izreče. To mu nikdar škodilo ne bode; če se pa brezpogojno izreče za dediča, primerilo se mu bode morda, da bo moral iz svojega zapuščinske dolgove plačevati. Brezpogojno izrečenje pa je toliko nevarnejše, ker se preklicati ne da. Postava pravi namreč v §. 806 obč. drž. zak. Dedič svojega dedinskega izrečenja, katero je vložil pri sodnji, več preklicati ne more; tudi brezpogojno izrečenje se več spremeniti ne da, tako da bi se dedič dobrote inventara poslužiti smel.

Skoraj vsaka zapuščina ima dolgove, tedaj moramo še o razmerah, ki nastopajo med zapuščinskimi upniki in med dedičem, na kratko spregovoriti.

Kadar je ta ali ona oseba umrla, njeni upniki ne izgubé svojih tirjatev. Zavezana jim je zapuščina ravno tako, kakor jim je bil zapustnik pri življenju zavezan.

Kakor hitro je dedič svojo dedinsko pravico izkazal, izroči se mu zapuščina v gospodarstvo, tako da se zapuščina popolnoma pomeša s premoženjem, ki ga je dedič že poprej imel. Če pa je imel dedič tudi svoje dolgove, nastane nevarnost, da bi njegovi upniki ne posegli po zapuščinskem premoženju, katero je v prvi vrsti zavezano zapuščinskim upnikom. Kaj je toraj zapuščinskim upnikom storiti, da se izognejo nevarnosti, jim preteči iz pomešanja zapuščine z drugim premoženjem dedičevim? Zapuščinski upniki, ki so v strahu, da bi jim to pomešanje škoditi utegnilo, opravičeni so v teku zapuščinske obravnave zahtevo izreči, da se pomešanje zapuščine z drugim premoženjem dedičevim ne dopusti. Vsled tega zahtevanja ostane zapuščina tudi po izdanem prisojilu samo za sé obstoječe premoženje, ki je zapuščinskim upnikom zavezano, tako da upniki dediča pred zapuščinskimi upniki na zapuščino seči ne morejo. Navadno se imenuje pri

taki priložnosti kurator, ki gospodari z zapuščino toliko časa, da so zapuščinski upniki, med katere spadajo tudi volilojemniki, in osebe s pravico do dolžnega deleža, popolnoma poplačani. Kadar se je to zgodilo, potem se izroči ostanek dediču, ki ga še le sedaj sme z drugim svojim premoženjem pomešati. Kakor vidite, imajo zapuščinski upniki dobro orožje v rokah in lahko se vbranijo nevarnosti, izgubiti zapuščino za svojo poplačbo. Zapomniti se pa ima, da se mora ločitev zapuščine od drugega dedičevega premoženja že v teku zapuščinske obravnave zahtevati. Pozneje, ko se je izdalo prisojilo (glej spodaj!), bi se morala taka zahteva odbiti. Pa še drug nasledek ima ta zahteva. Zapuščinski upniki izgubé potem pravico do drugega dedičevega premoženja, in če bi odločena zapuščina ne znašala toliko, kolikor je dolgov, potem zapuščinski upniki nikakor ne smejo po drugem dedičevem premoženju seči, in to tudi tedaj ne, če bi se bil dedič brez pogojno za dediča izrekel.

Ali tudi dedič ni brez orožja nasproti zapuščinskim upnikom. Že poprej smo rekli, da se dedič vsaki nevarnosti odtegne s tem, da vloži pogojno dedinsko izrečenje. Brez pogojni dedič plača vse dolgove in volila, če bi tudi z zapuščino ne izhajal; pogojni pa plača samo toliko, kolikor je zapuščine. Vsled pogojnega dedinskega izrečenja napravi se inventar in zapuščina se sicer dediču v gospodarstvo izroči, vendar pa je zavezan, natanjko račun voditi o prevzeti zapuščini. Pred vsem mora pa izvedeti, koliko je zapuščinskih upnikov in ostro mu je prepovedano, plačevati dolgove kar tako, kakor in kadar bi se upniki oglašali. Po kaki poti izvé pogojni dedič zapuščinske upnike? Dedič ima pri sodnji poprositi, da naj z ediktom skliče vse upnike. Na to prošnjo izda sodnija edikt, v katerem pozivlja zapuščinske upnike, da naj svoje tirjatve v določenem obroku pri sodnji oglasé in to tako gotovo, da se na nje pozneje ne bode več ozir jemal. Dokler časa ta oglasba ni končana, toliko časa dedič niti enemu upniku plačati ni zavezan. Upniki morajo svoje tirjatve sodnji naznaniti. Potem pa se preračuni: toliko je zapuščinskega premoženja, toliko pa zapuščinskih dolgov. Če je več premoženja od dolgov, dobi vsak upnik, kar je oglasil, ter se mu je pripoznalo. Ako je pa več dolgov, potem izgubi vsak upnik primeren del svoje tirjatve, če ni imel posebne zastave. Še le potem, ko se je to preračunjenje in obravnavanje pri sodnji končalo, ima pogojni dedič plačevati zapuščinske dolgove.

Kaj je nasledek, če ta ali oni upnik vsled sodniškega edikta ni oglasil svoje tirjatve, in kaj je nasledek, če pogojni dedič ni zahteval sodniškega sklicanja zapuščinskih upnikov?

Upnik, ki v določenem obroku ni oglasil svoje tirjatve, nema do zapuščine, ako je ta vsled poplačanja oglašanih tirjatev pošla, nikake pravice več. Tak upnik izgubi svojo tirjatev in zahtevati ne sme, da bi mu poplačani upniki kaj nazaj dali.“

Ako pa pogojni dedič sodniškega sklicanja zapuščinskih upnikov ni zahteval, ali če je te ali one upnike, ki so se pri njem oglasili, precej in popolnoma izplačal, ne gledé na pravice drugih upnikov, in če ti pozneje vsled nezadostne zapuščine nepoplačani ostanejo, jim je dedič, ako je tudi samo pogojno dedinsko izrečenje vložil, s celim svojim premoženjem za toliko zavezan, kolikor bi bili dobili, če bi se bile razmere posameznih upnikov po potu sodniškega sklicanja razmotale. Kot dobri navki naj se toraj v spomin zapišejo naslednje točke:

a) kdor kaj dedvati ima, vloži naj vselej pogojno dedinsko izrečenje;

b) kdor je pogojni dedič, poprosi naj vselej za sodniško sklicanje zapuščinskih upnikov in

c) kdor ima pri ti ali oni zapuščini kaj tirjati, naj vselej poizvé, če ni sodnija sklicala zapuščinskih upnikov.

Omenjali smo že, da ima navadno dedič tudi svoje upnike. In prav dostikrat se pripeti, da taki upniki z veliko gorečnostjo pričakujejo trenutka, v katerem bode dolžniku pripadla ta ali ona dedščina. Dokler teče zapuščinska obravnava, izroči se sicer dediču zapuščina v gospodarstvo, ali letá še ni njegova last, in z njo ne more početi, kar bi hotel. Z eno besedo, dedič, ki se mu je zapuščina v teku zapuščinske obravnave v gospodarstvo izročila, nema priložnosti, da bi to zapuščino zapravljal, ter napravil kako goljufijo, po kateri bi svojim upnikom zapuščinsko premoženje odtegnil. Ko se je pa izdalo prisojilo, potem je stvar drugača in dediču niso več roke zavezane. Z odstopi in drugimi zvijačami je lahko v stanu zapuščino svojim upnikom odtegniti, kar se dostikrat v življenju pripeti. Zakonodajalec je te okoljščine dobro premislil, in zavoljo tega v zakon postavil pripomoček, s katerim se upniki dediča pri zapuščini s svojimi tirjatvami za silo že med zapuščinsko obravnavo zavarovati morejo. Vzemimo si izgled. Oseba A je umrla, ter si za glavnega dediča imeno-

vala osebo B. A je zapustnik; B pa dedič. Sedaj razločevati ste nam dve vrsti upnikov. Zapustnik A je imel dolgove in zapuščina je sedaj njegovim upnikom na prvem mestu zavezana. Upniki osebe A imenujejo se zapuščinski upniki, o katerih smo že več govorili. Tudi smo razjasnili pot, po kateri ti upniki lahko zabranijo, da se zapuščina z drugim premoženjem dediča ne pomeša. O teh upnikih sedaj ne govorimo. Mogoče je, da je tudi dedič, oseba B, že pri življenju zapustnika A dolgove napravljaj, da je toraj o smrti zapustnikovi imel sam svoje dolgove, kateri z zapuščino v nikaki zvezi niso. Dotični upniki tedaj niso zapuščinski upniki, temuč upniki dediča. Mislimo si, da je dedič B zapravljiva oseba, ki je že davno vse snedel, kar je imel. Njegovi upniki so ga tožili, ali tudi s pomočjo rzsodeb niso ničesar dobili, ker ni bilo ničesar vzeti. A tolažili so se s tem, da ob svojem času vendarle na vrsto pridejo, ker bo B tako ali tako veliko dedval po osebi A. To se je v resnici zgodilo. B je dedič po A-ju. Sedaj pa nastane tale težava. B je zapravljivec in koj, ko bo zapuščinsko premoženje v roke dobil, skušal ga bode po ti ali oni poti v denar spraviti, in konec bo ta, da njegovi upniki, ki so toliko časa potrpežljivo čakali, zopet ničesar dobili ne bodo. V teku zapuščinske obravnave dedič še nema oblasti z zapuščino gospodariti, kakor gospodari lastnik s svojim premoženjem. To oblast pa pridobi si še le v trenutku, ko se mu je prisojilo („ajnantvortenga“) izročilo. Kakor hitro ima prisojilo v roki, je dedič v stanu zapuščinsko premoženje svojim upnikom na škodo tako prikriti, da ga eksekucija zadela ne bode. Kako se to doseže, o tem ve priprosto ljudstvo dostikrat več, kot prebrisan advokat! Da se je tedaj nevarnost odpravila, morala se je upnikom dediča oblast dati, da smejo že v teku zapuščinske obravnave po zapuščini seči. Člen 822 obč. drž. zak. peča se s to zadevo, ter se glasi:

„Dedičevi upniki smejo pripadlo mu zapuščino tudi pred prisojenjem pod prepoved djati, zarubiti ali predznambi podvreči. Vendar se pa tako zavarovanje ne more drugače dodeliti, kakor z izrečnim pridržkom, da ne bode na kvar tirjatvam, ki bi se pri obravnavi zapuščine prikazale, in da še le od časa izrečenega prisojenja moč pridobi.“

To se pravi: Upniki dediča, ki toraj niso zapuščinski upniki, smejo že v teku zapuščinske obravnave poprositi, da naj se jim dovoli rubeženj, prepoved ali prenotacija tudi na

tisto premoženje, ki ga je dolžnik po kaki osebi podedval. Se vé, da mora vsak upnik imeti v rokah tako razsodbo ali pismo, ki je podlaga prepovedi, rubežnji ali pa prenotaciji. Brez take razsodbe ali brez potrebnega pisma ne da se ničesar opraviti. Zavoljo tega je vselej dobro, da osebo, ki mi kaj dolžuje, ki sedaj ničesar nema, o kateri pa vem, da bo ob svojem času tu ali tam kaj dedvala, že poprej iztožim, da imam potem, ko nastopi čas dedvanja, takoj razsodbo v rokah, s katero se lahko že v teku zapuščinske obravnave pri dedščini zavarujem.

Kaj je vspeh tega zavarovanja? Vspeh nikakor ne more tak biti, da bi pripuščeno zavarovanje zapuščinskim upnikom kaj škoditi vtegnilo. Tirjatve, ki so se k zapuščini oglasile, ki jih je toraj zapustnik sam dolževal, te imajo prednost, če bi se upniki dediča še tolikokrat zavarovali. Dedičevim upnikom se toraj zavarovanje pri dedščini samo pod tem pristavkom dovoljuje, da ne bode na kvar tirjativam, ki bi se pri obravnavi zapuščine prikazale. Z drugimi besedami, da ne bode na kvar in škodo zapuščinskim upnikom. Kakor hitro pa se je prisojilo izdalo, dobi tako zavarovanje moč, in dedič ne more ničesar početi, kar bi škodilo njegovim upnikom. To zavarovanje imenuje se sploh zavarovanje s pristavkom §. 822 obč. drž. zak. Kdor denar posojuje, bode pravo zadel, če si v spomin zapiše, da je tako zavarovanje sploh mogoče!

Zapuščinska obravnava konča se s tem, da izda sodnija nekaka pismo, v katerem se bere, da se zapuščina dediču v popolno last izročuje, s pristavkom, da se sme na nepremakljivosti zemljiščno-knjižno prepisati. To pismo imenuje se prisojilo ali po nemško pokvarjeno „ajnantvortenga“. S prisojilom dokončala je sodnija svoj posel, in dedič je odslej gospodar in lastnik zapuščine, ter nosi njene dobrote in bremena, dokler tudi njemu ne odbije ura, ki ga loči od posvetnega, ter ga pokliče v kraje, kjer je vse posvetno brez veljave.

Četrty glavni del: O lastninski pravici, o zastavni pravici in o služnostih.

A) O lastninski pravici.

I.

(O pomenu lastninske pravice. Ktere reči se v lastninsko pravico pridobivati ne morejo, in ktere osebe niso zmožne, da bi si pridobivale lastninsko pravico? O prepovedanem orožju. Kako je postopati s cerkvenim in kako z občinskim premoženjem?)

K pričetku te razprave moralo bi se pred vsem rešiti vprašanje, kaj je lastninska pravica sama ob sebi? Če tudi najpriprostejši človek vé, katere reči so mu v last, vendar bodo tudi prebrisanější prišli v stisko, če bi se jim naložilo, z malimi besedami razjasniti, kaj je lastninska pravica sama ob sebi. Ali stvar je v resnici težavnejša, kakor bi se v prvem hipu menilo. Še celo učenjaki razkladali so o tem različna mnenja in še dandanes nemamo na zgorejšnje vprašanje kratkega in jedernatega odgovora, ki bi bil vsem učenjakom po godu. Naj se ti možje dalje prepirajo! Mi se ne bomo belili glave, da bi prišli na sled pravemu in edino pravičnemu odgovoru, ki naj bi kratko in jedernato povedal, kaj je „lastninska pravica“.

Tudi naš občni državljanski zakonik se peča s tem vprašanjem, ali reši ga prav površno. Na vprašanje: kaj je lastnina, daje namreč §. 353 tale priprosti odgovor: „Vse, kar komu sliši, vse njegove telesne in netelesne reči, imenujejo se njegova lastnina. To se pravi: kar ima kdo, to je njegovo. Da to ni posebna modrost, leži na dlani, in kaj tacega vganil bi marsikdo, če bi tudi pri postayah doma ne bil.

Če sedaj ozir jemljemo na gotovo osebo in na gotovo reč, ki je lastna ti osebi, potem lahko s sledečimi besedami opišemo tisto, kar imenujemo lastninsko pravico. Gledé na gotovo osebo in na določeno reč smemo namreč trditi, da je

lastninska pravica tista oblast, vsled ktere sme gotova oseba z določeno rečjo, in sicer z rečjo samo kakor tudi z njenimi pridelki, po lastni svoji volji ravnati, ter vsako drugo osebo od te reči in njenih pridelkov izključevati. To se pravi, kar je moje, temu sem jaz sam gospodar, in če bi se hotel kdo drugi vmes vtikati, smem ga z lepo ali z grdo odpoditi. Lastnik te ali one reči je tedaj neomejeni gospod gledé té reči, je njen popolni gospodar, jo po svoji lastni volji rabi ali ne rabi; jo sme pokončati, celo ali tudi samó deloma na druge prenesti, se je sme znebiti, to je: jo preč vreči, ali zapustiti.

Moč lastninske pravice je tedaj velika; ona vtemeljuje srečo posvetnemu našemu življenju, ter je glavna pravica, na katero je sozidano in oprto poslopje tega našega življenja. Mislite si, kake razmere bi nastale, ko bi se hipoma razglasila in v moč poklicala postava, ki bi določevala, da lastninske pravice ni več, da se reči, ki nas obdajajo, ne morajo več vlast pridobivati, da posamezna oseba do posamezne reči lasti več imeti ne more, da so vse te reči last vseh, to je tistih, ki se v potu svojega obraza trudijo, kakor tudi tistih, ki noč in dan lenarijo. Mislite si, kake prekucije bi nastale, če bi se postavno izreklo, da s svojim delom nikdo več lastnine sam za sé pridobiti ne more in da bi človek, ki bi se potil vse dni svojega življenja, pri svoji smrtni uri vendar ne bil lastnik niti najmanjšega prahu. Kdo bi potem še delal? Ali bi ne izginila vsaka ljubezen do dela in ali bi se mi vsi ne spremenili v tropo vednih pohajkovalcev, ki bi delo pred vsem sovražili, ali pri tem vendar od lakote vmirali? Premislite, kaj bi bilo človeštvo. če bi se v njem hipoma zatrla vsaka deloljubnost; pomislite vse to in potem vam bode jasno postalo, kolicega pomena je ravno lastninska pravica in kolikega pomena okoljščina, da si more posamezni človek s svojim delom v last pridobivati reči, ki nas obdajajo. Zavoljo tega pa so tudi naši zakoni obdali lastninsko pravico z velikim varstvom, ter preganjajo vsacega z ostro kaznijo, ki bi se predrznil s pohlepno pestjo posezati v tujo last. To postavno varstvo je tako obširno, da kaznuje člen 305 občnega kazenskega zakona s šestmesečnim in še celo z enoletnim zaporom vsacega, ki bi očitno ali v družbi, ali v tiskovinah in razširjenih spisih lastninsko pravico smešil, ali nje nepotrebo dokazati skušal. Vidite toraj, da je lastninska pravica sveta in tako stalna, da je že proti postavi, če se samo smeši, če se ji tla izpodkopati skušajo. To pa vse zategadelj, ker je

lastninska pravica človeški družbi k življenju in razvitju tako potrebna, kakor je posameznemu človeku zrak k življenju potreben.

Pri lastninski pravici opazujemo, kakor se je zgoraj omenjalo, dve glavni okoljščini: na eni strani osebo, ki je lastnica, na drugi strani pa reč, ki je lastna. Sedaj hočemo, oziraje se na ti okoljščini, pred vsem odgovoriti na vprašanje: so li pri nas vse reči zmožne, da se pridobivajo v last ali ne? In dalje, je li vsaka oseba zmožna, pridobivati si lastninsko pravico? Na ti vprašanji odgovarja nam zakon tako le: Vse reči sploh so predmet lastninski pravici in vsak, katerega postave izrečno ne izklepajo, opravičen je, lastninsko pravico si pridobivati. Kdor toraj trdi, da je osebi, katera kaj pridobiti hoče, gledé na njeno osebno zmožnost, ali gledé na lastnost reči, ki jo hoče pridobiti, kak postaven zadržek na poti, je to dokazati dolžan. Pomen predstojećih vrstic je naslednji. Pri nas velja načelo, da si sme sploh vsaka oseba lastninsko pravico pridobivati, in tudi načelo, da je vsaka reč, ki nas obdaja, sposobna podvreči se lastninski pravici. Vsak, ki živi, sposoben je, postati lastnik, in vsaka reč, ki je dosegljiva človeškim rokam, je tudi sposobna, postati predmet lastninski pravici. Ta sposobnost na strani osebe kakor tudi na strani reči je tako splošna, da se pri vsaki in pri kterikoli priliki misli, da je pričujoča. To se pravi: od lastnika kake reči se nikjer in v nobeni pravdi ne sme zahtevati, da bi on (lastnik) moral dokazati, da je sposoben, pridobivati si lastninsko pravico, in da je njegova reč isto tako sposobna k pridobitvi v lastninsko pravico. Lastnik v tem oziru ničesar dokazati dolžan ni. Če bi toraj nasprotnik trdil, da lastnik nema zmožnosti, pridobivati si lastninsko pravico in da je reč, ki jo ima lastnik v posesti, po zakonu izključena iz lastninske pravice, potem mora to dokazati, sicer se mu ničesar verovalo ne bode.

Iz vsega tega pa ste že sami sprevideli, da se mora v naših postavah nahajati nekoliko izjem in da zgorej omenjeno glavno načelo, po katerem sme sploh vsak in sploh vsako reč v last pridobivati, ne velja povsod in ne vselej. Naši zakoni poznajo nekaj reči, ki se v lastninsko pravico pridobivati ne morejo, in tudi nekaj oseb, katerim je zmožnost do lastninske pravice odvzeta.

Katere reči se v lastninsko pravico pridobivati ne morejo? Na prvem mestu omenjati nam je vo-

jaške monture in oprave. Vojaki dobivajo vse potrebno od države, katera na leto milijone in milijone za vojaščino potrosi. V vojaški opravi in monturi ima država obilo in obilo vrednosti, in ker je armada mnogoštevilna, pretí nevarnost, da bi slabovestni vojaki ne prodajali in zapravljali oprave in monture, katero dobivajo. Zavoljo tega ni samo vojščaku samemu ostro prepovedano, prodati kaj od svoje oprave in monture, izreklo se je temveč tudi, da se vojaška oprava in montura sploh v lastninsko pravico pridobivati ne more, to je, da se vsak, ki kaj vojaškega kupi, opehari, da kupljene reči v lastninsko pravico ne pridobi, če jo je tudi desetkrat plačal. Vsak naj toraj pazi, da od vojaka ničesar ne kupi, kar bi koli vojaški monturi podobno bilo. Vojaško opravo, vojaško orodje tako vsakdo pozna, lahko se tedaj varuje pred škodo. Kjerkoli naj se mu kaj tacega v kupčijo ponudi, povsod naj se zatre lakomnost, ter naj se prodajalcu vrata pokažejo! In to brez razločka, če je prodajalec vojak ali kaka druga oseba, ker je prodaja monture in vojaške oprave sploh prepovedana in bi kupcu izgovor, da je reč od nevojaka kupil, ničesar ne pomagal. Pri tacih prilikah je pozornost prepotrebna!

V lastninsko pravico pridobivati se ne morajo tudi tuje srečke ali lozi. Vsaka srečka je tuja, če se je izdala v tuji državi, tedaj ne v Avstriji. Veliko o tem govoriti ne bilo bi na mestu, ker so srečke po deželi redka prikazen. Najboljše bode pač, če se naš kmet ne peča z nepoznanimi srečkami, ker za njimi navadno sleparija tiči, ter so srečke ena najpripravnejših pot, po kateri se denar iz hiše mečlje. Kdor pusti loze pri miru, ohrani si denar v žepu, in nikakor ne zagazi v nevarnost, da bi si z nakupom tuje srečke priklical kazen na glavo.

Važnejši za nas in za vsakdanje življenje pa so postave, ki se pečejo s

prepovedanim orožjem.

Pri nas ne sme vsakdo orožja imeti, kar je pač splošno znano. Po naših zakonih spada orožje v dve vrsti. Orožje prve vrste imenuje se prepovedano orožje, ono druge vrste pa dovoljeno orožje.

Cesarski patent od 24. oktobra 1852 našteva tole prepovedano orožje: bodalca, tako imenovane štiletete, trirezne meče, tako imenovane trombone, potem tercerole, (to so mali revolverji) če z držajem in cevko še 18 centimetrov ne merijo, dalje puške

na sapo, ročne granate, petarde in rakete, in sploh vsako skrito orožje, ki je sposobno k hinavskemu, zavratnemu napadu. Zadnji pristavek je posebno pomenljiv. Prepovedano je vsako skrito orožje, ki se toraj na prvi pogled ne kaže kot tako. Tu sem spadajo v palicah skriti meči i. t. d. Kdor ima tako palico, o tem se ne misli, da je oborožen. S takim orožjem se lahko blizo pride, ne da bi napadeni količkaj slutil, kako nevaren sovražnik se mu približuje. Ravno zavoljo tega je tako skrivno orožje ostro prepovedano. K prepovedanemu orožju prišteva se dalje strelivna pavola in druge take tvarine, ki se pri pritisku ali vdarcu z veliko močjo razleté, o katerih toraj pravimo, da „eksplodirajo“. V zadnjih letih prikazovali so se med ljudstvom dinamični patroni in posebno v Poljanski in Loški dolini na Gorenjskem so ti patroni še sedaj prav zelo v navadi. Dobivajo se iz Idrije, po kateri poti, to sam Bog ve! Pri ribah napravilo se je z njimi veliko škode; po ponočnakih pa sredi noči veliko pokanja in nemira! Čuditi se je samo, da se oblastnija ni vtikala vmes in da se ni zgodila nesreča! Tudi ti patroni spadajo med prepovedano orožje.

Kake postavne zapovedi veljajo tedaj o prepovedanem orožju? Na eni strani izdala se je zapoved, da smejo tako orožje prodajati samo določeni trgovci, ki so k ti prodaji po deželni vladi prejeli dovoljenje. Na drugi strani pa ne sme nikdo tacega orožja v posesti imeti, če mu ni tega privolila c. kr. deželna vlada. Bomb, petard, raket, patronov z dinamitom in drugih taci peklenških močij ne sme nikdo v hiši imeti, ne sme nikdo kupovati! Ako se stakne kaj enacega pri njem, odvzame se mu, ob enem pa se mu naloži zdatna kazen, ki sme znašati celo 200 gold. Stvar je toraj nevarna. Pri tem izgovor, „saj sem petardo ali patrone doma spravljene imel, ter jih nisem okrog nosil“, ničesar ne pomaga, ker prepovedano orožje se sploh v posesti imeti ne sme in to tudi tedaj ne, če je v hiši v najskrivnejšem kotu spravljeno. Kdor pa iz tehtnih vzrokov, na primer, če hoče kake pečine streljati i. t. d. potrebuje prepovedano orožje, obrne naj se do okrajnega glavarstva, katero mu bode, če je potreba izkazana, brez dvombe izprosilo postavno privoljenje.

To vse velja o prepovedanem orožju. Vse drugo, zgoraj ne naštetorožje je dovoljeno orožje. V prvi vrsti tedaj vsako očitno orožje, katero, če ga imam v roki, vsak človek že iz dalje kot tako spoznati more. Hudobni, zavratni napadi so s takim orožjem pri belem dnevu, in oči v oči z napadenim,

tako rekoč nemogoči. Tu je iskati vzroka, da so ta orožja sploh dovoljena in da jih postava ne preganja tako ostro, kakor prepovedana orožja.

O dovoljenem orožju velja zapoved, da ga sme vsakdo imeti, vendar pa ne v prevelikem številu, to se pravi, v številu, ki jasno presega njegovo t. j. posestnikovo potrebo. Na kratko, dovoljenega orožja smem toliko imeti, posedovati, kolikor to zahtevajo moje lastne potrebe. Če sem si pa nabral takega orožja čez svojo potrebo, imam to deželni vladí naznaniti, ki bode potem določila, kaj in kako. Pri dovoljenem orožju pa je pravica, tako orožje imeti, različna od pravice, tako orožje nositi. Postava pravi: kar za svoje potrebe dovoljenega orožja imeti moraš, smeš si ga napraviti. Tako orožje smeš imeti v svoji hiši. Ali če misliš, da je imeti in nositi vse eno, se motiš. Kar počenjaš v hiši, me ne briga, če pa hočeš tudi zunaj hiše dovoljeno orožje nositi, potem potrebuješ zopet posebnega privoljenja! Dovoljeno orožje sme se toraj doma, v hiši, v posesti imeti. Zunaj hiše se pa sme samo tisti z orožjem prikazati, kateremu se je to po okrajnem glavarstvu dovolilo. To dovoljenje se imenuje orožni list („vafenpas“). Upamo, da so te razmere jasne, in da ne zahtevajo daljše razprave.

Za kmeta je vsako orožje peto kolo pri hiši. Najbolje izhaja pametni hišni oče, če sploh nikacega orožja v hiši ne trpi, ter tudi na to gleda, da mu komaj odrasli otročaji nepotrebnih samokresov in pušk pod streho ne prinašajo!

Konečno so omenjati tudi relikvije ali sveti ostanki. Vsled dvornega dekreta od 25. novembra 1826 se relikvije ne smejo ne ceniti ne prodajati. S tem smo našteali vse tiste reči, ki se v lastninsko pravico pridobivati ne morejo. Dejali smo zgoraj, da je tudi nekaj oseb, katerim je odvzeta zmožnost do lastninske pravice.

Kake osebe so to? Največ tacih oseb živi po samostanih ali klostrih; vsi redovniki, kateri so se vedni revščini obljubili, ne morejo si več lastninske pravice pridobivati. Da je redovnik nezmožen do lastninske pravice, k temu še ne zadostuje samo njegova lastnost, da je namreč redovnik; k ti lastnosti pristopiti mora še obljuba do vedne revščine. Tako na primero so redemtoristi, usmiljene sestre, šolske sestre, če tudi po samostanih živé, vendar (in sicer osebno) zmožne, lastninsko pravico si pridobivati.

Nezmožni so nekatoličani glede relikvij in svetih ostankov. Kdor ni katoličan, ne more postati lastnik takim

svetinjam, in to tudi tedaj ne, če kot dedič prevzame zapuščino, v kateri se slučajno sveti ostanki nahajajo.

Judje ali židi nikdar ne morejo postati lastniki svetega orodja, ki se je rabilo pri katoliški božji službi.

Dezerterji ali vojaški beguni so od dneva pobega do tedaj, ko so jih zopet vjeli, nezmožni, si lastninsko pravico pridobivati ali jo oddajati. Z vojaškim begunom se tedaj nikake pogodbe sklepati ne dajo; kar tak nesrečnik napravi, to pred postavami veljave nema!

Toliko o izjemah načela, da je sploh vsaka oseba zmožna k lastninski pravici, in da se sploh vsaka reč v lastninsko pravico pridobivati da. Izključene so samo reči, o katerih je bila ravnokar govorica, in edino le osebe, o katerih smo v predstoječem pisali. Malo je izjem, in posebno lahko si je tedaj zapomniti, kdaj je nevarno kupiti reč, ki je odvzeta lastninski pravici.

Glavno načelo se tedaj glasi, da ima vsak, katerega postave izrečno ne izklepajo, oblast, pridobivati si lastninsko pravico, in to sam, ali pa po družih, ki mu jo v njegovem imenu pridobivajo. Vsaka oseba je zmožna k lastninski pravici brez ozira na spol, in še celo brez ozira na državo, kateri pripada. Tudi tujei so tedaj sposobni, pridobivati si lastninsko pravico v našem cesarstvu. Dalje so k lastninski pravici zmožne vse dovoljene družbe in v prvi vrsti cerkev in občina. Ker ima cerkev na vsakdanje življenje velikanske svoje vpljive in ker tudi občini velikega pomena odrekati ni, zdi se nam primerno, da že na tem mestu razložimo, kako je postopati s cerkvenim in kako z občinskim premoženjem. Gledé

cerkvenega premoženja

se nikakor nočemo predrzniti, pisati o naredbah ali postavah, ki jih je izdajala cerkev sama, katera je k takim naredbam v prvi vrsti poklicana. Ali ker se je država vsled najnovejših šeg pričela vtikati v cerkvene razmere, ne smemo prezreti njenih zakonov. Tukaj hočemo na kratko spregovoriti o ministerski naredbi od 20. junija 1860, št. 162, drž. zak. in o postavi od 7. maja 1874, št. 10, drž. zak. Kakor nas je mnoga skušnja učila, živi še obilo čestite duhovščine, katera si nakopava nepotrebne stroške na glavo, ker ravno ne pozna določil omenjene ministerske naredbe in navedene postave.

Ministerska naredba določuje tiste pogoje, pod katerimi se sme cerkveno premoženje ali prodati ali obremeniti ali pa v najem oddati.

Kdaj je prodaja cerkvenega premoženja dovoljena? Se vé, da se tu govori samo o posvetnih postavah; da se pri tacih prodajah morajo izpolniti tudi cerkvene zapovedi, je samo ob sebi umevno. Ali posvetna oblast se ne meni za te zapovedi, ona pazi samo na to, da se je izpolnilo ono, kar zapoveduje posvetna postava. O prodaji cerkvenega premoženja veljajo tele posvetne zapovedi:

Ako se hoče prodati premoženje, katerega vrednost ne presega 100 gold., sme se prodaja zvršiti brez posebnega posvetnega dovoljenja. Pri ti nizki vrednosti veljavna je prodaja, če se je tudi samo na podlagi cerkvenega dovoljenja izpeljala.

Če pa presega vrednost 100 gold., mora se dotična prošnja z vsemi prilogami vložiti pri škofiji, ki jo s svojim odobravanjem ali neodobravanjem predloži deželni vladi. Če vrednost premoženja, ki naj se proda, ne presega 8000 gold. in če je škofija prodajo odobrila, oblast ima deželna vlada, prodajo dovoliti. Prošnje za prodajo cerkvenega premoženja vlagati se imajo neposredno pri škofiji, in če bi cerkvenemu predstojniku v misel prišlo, dotično prošnjo neposredno pri deželni vladi vložiti, morala bi se zavrtni.

Ako škofija prodaje ni odobrila ali pa, če presega vrednost premoženja 8000 gold., potem ima deželna vlada dotično prošnjo ministerstvu nauka odstopiti. To ministerstvo sme prodajo dovoliti, ako vrednost premoženja, ki naj bi se prodalo, ne presega 20.000 gold. Kadar pa znaša ta vrednost več od 20.000 gold., izprositi se ima najvišje dovoljenje. Tako prodajo more toraj samo cesar privoliti.

Ako se hoče na cerkveno premoženje zdaten dolg napraviti, dobiti se ima k temu tudi posvetno privoljenje. Zdaten pa je dolg tedaj, kadar presega tisuč gold. Ako se hoče na cerkveno premoženje izposoditi manj kot 1000 gold., ali k večemu 1000 gold., potem se posvetna oblast ne vtika vmes. Tak dolg sme cerkev brez ozira na posvetno oblast napraviti, se vé, da samo enkrat, ker se zakona zapoved s tem odstraniti ne da, da bi se dolg nad 1000 gold. razbil v več manjših dolgov. Višji dolgovi naznaniti se imajo deželni vladi. Dotična prošnja z vsemi prilogami vložiti se ima pri škofiji, ki jo s svojim odobravanjem ali neodobravanjem predloži deželni vladi. Če škofija prošnjo s svojim odobravanjem podpira, in če naj bi posojilo ne presevalo 15000 gold., pooblaščenca je deželna vlada izdati privoljenje. Če škofija prošnje odobrila ni, ali pa če se hoče izposoditi znesek višji od

15000 gold. predloži se prošnja ministerstvu nauka. To ministerstvo sme v posojilo privoliti, če ne presega 40000 gold. Kadar se pa hoče izposoditi nad 40000 gold., tedaj mora v tako velikansko obremenjenje cerkvenega premoženja sam cesar svoje privoljenje izreči.

Najpogostoma nastajajo homatije v slučajih, če se je oddal zdaten del cerkvenega premoženja v najem. Tudi pri najemnih cerkvenih pogodbah predpisano je posvetne oblasti privoljenje. Kadar se je oddalo kako cerkveno polje, ali kako cerkveno poslopje (to je poslopje, katero je cerkve lastnina) za več kot tri leta v najem, ali kadarkoli se je pri cerkveni najemni pogodbi pogodilo, da se bode najemnina za več kot eno leto naprej plačevala, potem je ta pogodba le tedaj veljavna, če jo je odobrila posvetna oblast.

Tukaj razločujemo toraj dva slučaja: a) pogodba se je sklenila za več kot tri leta, in b) pogodilo se je, da se bode najemnina za več kot eno leto naprej plačevala. Pri drugem slučaju se ne jemlje ozir na pogojeno dolgošt pogodbe. Vendar pa mora pogodba več kot eno leto trpeti, ker bi se sicer najemnina za več kot eno leto naprej plačevati ne mogla.

Na primeru. Cerkveno predstojništvo odda zemljišče v najem za eno leto, in sicer pod pogojem, da se ima najemnina za celo leto naprej plačati. K ti pogodbi ne bode treba posvetnega privoljenja, ker se o nji ne more reči, da se je sklenila za dalje nego tri leta, in tudi ne, da se mora najemnina za več kot eno leto naprej plačevati. Sedaj si pa mislimo, da odda cerkveno predstojništvo cerkveno zemljišče za poldrugo leto v najem s pogojem, da se ima najemnina koj pri pričetku pogodbe naprej plačati. To pogodbo morala bode tudi posvetna oblast potrditi, ker se je v nji ravno pogodilo, da se bode najemnina za več kot eno leto naprej plačala.

Prošnja zavoljo potujenja najemnih pogodb ima se kakor pri prvih dveh slučajih škofiji izročiti. Ako jo škofija odobruje, in ako se najemna pogodba ni sklenila za več kot 15 let, potem sme deželna vlada to pogodbo odobriti. Sicer pa jo ima predložiti ministerstvu nauka, katero jo odobri, če se ni sklenila za dalje kot 30 let. V tem zadnjem primirleju odobriti jo mora sam vladar.

Ako se je kaj cerkvenega premoženja odprodalo ali pa, če se je na cerkveno premoženje dolg napravil, potem je naravno, da se bode v zemljiščni knjigi ali odpis odprodanega zemljišča, ali pa intabulacija izposojenega kapitala vknjižiti

hotela. Sicer kupec ne postane lastnik, upnik pa nema potrebne varnosti! Da se bode ta vknjižba izvršiti dala, priložiti se ima dotični prošnji spričevalo deželne vlade, v katerem le-ta potrjuje, da se je postavam gledé prodaje ali obremenjenja cerkvenega premoženja zadostilo. Kadar bi cerkveno predstojništvo zemljiščni knjigi predložilo prošnjo brez omenjenega spričevala, potem ima že naprej pričakovati, da se bode odbila. Pri prodajih cerkvenega premoženja, ali pa pri napravi dolgov na cerkveno premoženje treba je tedaj vestno paziti, da se ne napravi kaj napačnega in predstoječi ministerski naredbi nasprotujočega. Na eni strani se lahko zgodi, da se napravijo cerkvi nepotrebni stroški, na drugi strani pa velja načelo, da je vsaka prodaja ali vsako obremenjenje cerkvenega premoženja, katero se ni izvršilo po zavkazih ministerske naredbe od 20. junija 1860, št. 162 drž. zak. neveljavno.

Zakon od 7. maja 1874 je sad novošegnih, liberalnih časov, ki svoje svobodoljubje cerkvi nasproti s tem razodevajo, da jo kujejo v spone in verige trinoštva. Ta zakon vpeljal je nekako državno nadzorništvo nad cerkvenim premoženjem, ali odstranil je ob enem nadzorništvo cerkvenega najvišjega vladarja, ter hotel tako rekoč izreči, da ima nad cerkvenim premoženjem samo država gospodariti, in da je to brez pomena, kar bi o tem premoženju apostolski stol predpisati hotel. Poprejšnja ministerska naredba je namreč določevala, da se ima pri prošnjah in obremenjenjih cerkvenega premoženja izkazati tudi dovoljenje svetega stola. To določilo je zakon od 7. maja 1874 odstranil, ter izrekel, da se od slé dovoljenje svetega stola pri omenjenih prodajah in oziroma obremenjenjih ne sme več zahtevati. Kaj so nemški postavodajalci s tem, da so pri tacih prilikah hoteli rušiti in spodkopavati cerkveno disciplino, državi v korist doseči nameravali, tega ne ve živa duša! Toliko pa je gotova resnica, da so cerkveni predstojniki tudi sedaj še pri svoji veri in svoji vesti ostro zavezani, pri vsaki prodaji in pri vsakem obremenjenju cerkvenega premoženja izprositi si potrebnega dovoljenja svetega sedeža!

Obseg ravnokar navedenega zakona v ti knjigi obširneje razpravljati, ne bilo bi namestno, ter bi prekoračilo meje, ti knjigo odločene. Važno je, da je vsled tega zakona izročeno gospodarstvo o cerkvenem premoženju cerkvenemu predstojniku in pa zastopu farmanov, ki v ta zastop tako imenovane „ključarje“ odpošiljajo. Kadar se je v imenu te ali one cerkve na-

pravilo pismo, podpisati ga mora cerkveni predstojnik z dvema ključarjema. Ravno zavoljo tega postavnega določila morali smo o tej stvari spregovoriti, ker se v življenju pogostokrat opazuje, da še sedaj cerkveni predstojniki cerkvena pisma sami podpisujejo. Če pride tako pismi pred zemljiščno knjigo, zavreči se mora, ker ga nista podposala dva ključarja; posebno rado se kaj tacega pripeti pri cerkvenih pobotnicah o cerkvenih, na tem ali onem posestvu zavarovanih kapitalih. Tudi take pobotnice podpisati ima cerkveni predstojnik v družbi dveh ključarjev, in vsi ti podpisi morajo se pred notarjem ali pred sodnijo legalizirati. Se vé, da je stroškov obilo, ako se morata še dva ključarja za cerkveni denar v mesto voziti! Ali kaj hočemo, postava je taka in sodnije so opravičene, če zavračajo cerkvena pisma, katera se niso postavno podpisala!

Toliko o cerkvenem premoženju. Sedaj se hočemo pečati z občinskim premoženjem, ter v posebnem poglavju odgovarjati na vprašanje, kako je s tem premoženjem postopati?

II.

(Po kakih načelih se ima gospodariti z občinskim premoženjem? Kako je postopati občinskemu odboru, kadar hoče, da bi se kaj občinskega premoženja ali prodalo, ali razdelilo, ali pa v najem oddalo? Kako se napravljajo dolgovi na občinsko premoženje?)

Premoženje, ki je last občine, imenuje se občinsko premoženje. Tudi občina ima zmožnost, da si, kakor vsaka druga skupina, telesne in netelesne reči v lastninsko pravico pridobiva. Take reči so potem občinsko premoženje. Dohodki njegovi so namenjeni v poravnavo občinskih stroškov. Posamezni občani zavoljo tega nikakor niso opravičeni, da bi rabo ali vžitek kake reči, ki spada med občinsko premoženje, za sé zahtevati smeli. Vsaka korist, ki jo daje taka reč, pripade občini kot taki, kot skupini, ter je, kakor rečeno, namenjena, da se z njo poravnava občinski stroški.

Ker ima skoraj vsaka srenja več ali manj lastnega premoženja, je gotovo koristno, če se naši srenjski možje nekoliko bolj soznanijo s tistimi načeli, po katerih se ima z občinskim ali srenjskim premoženjem gospodariti.

Kdo je gospodar občinskemu premoženju? Samo ob sebi je umevno, da občina sama. Ali občina kot celota ne more tega gospodarstva zvrševati, zvršujeta ga pa v njenem imenu občinski zastop in občinski predstojnik (župan).

Občinski zastop ali odbor sklepa, kako naj se gospodari z občinskim premoženjem; občinski predstojnik pa te sklepe izpeljuje. Občinski zastop sklene na primeru, da se ima za ta in ta občinski denar kupiti državna obligacija. Ta sklep ima občinski predstojnik izpeljati, to se pravi, občinski predstojnik je zavezan, določeno obligacijo za občinski denar v resnici tudi kupiti. Občinski predstojnik je tedaj postavno primoran, spolnovati sklepe, ki jih je občinski zastop izrekel gledé gospodarstva občinskega premoženja. Za vsako malomarnost je občinski predstojnik odgovoren. Samo tedaj, kadar občinski predstojnik meni, da nasprotuje sklep občinskega odbora občinski ali kakí drugi postavi, ali pa če meni, da bi ta sklep občini veliko škodo napravljaj, ne sme ga izpeljati: zavezan je temveč celo zadevo okrajnemu glavarstvu naznani. Če bi na primeru občinski odbor sklenil, da naj se za občinski denar nakupijo tuje loterijske srečke, občinski predstojnik temu sklepu nikakor ne sme pokoren biti, ker je nakup tacih srečk postavno prepovedan.

Gospodarstvo o občinskem premoženju vodita, kakor smo videli, občinski odbor in pa župan. Odbor sklepa, župan pa te sklepe izpolnuje. Pri tem je odgovornost županova večja, ker mu je ravno prepovedano, zvrševati nepostavne sklepe občinskega odbora. Dober gospodar mora pred vsem vedeti, koliko ima. Kdor svojega premoženja natanjko ne pozna, pretí mu nevarnost, da bo pustil to premoženje ali mrtvo ležati, ali si bode pa čez svoje moči naložil stroškov, katerih njegovo premoženje prenašati ne bode moglo. Tudi občina nahaja se v enakem položaju, najprej mora vedeti, koliko ima, da se po tem ravna pri svojem gospodarstvu. Zavoljo tega naložena je občinskemu odboru dolžnost, da v natanjčnem

i n v e n t a r u

popiše vse občinsko premakljivo in nepremakljivo premoženje. V inventaru popisati se imajo a) nepremakljiva posestva občinska; b) pravice občinske; c) kapitali, v cesarskih papirjih naloženi; d) kapitali, pri občanih v posodo oddani; e) občinska orodja in f) občinska gotovina. Vse tako občinsko premoženje postaviti se ima v inventar. Na drugi strani pa se morajo popisati tudi vsi dolgovi, ki jih občina ima. Obrazec k občinskemu inventaru nahaja se v „Slovenskem spisovniku“ stran 308 i. nasl.

Občinskim odborom mora se gorko na srce polagati, da o občinskem premoženju natanjčne inventare napravljajo, da

ničesar o premoženju ne prikrivajo, da pa tudi ničesar napačnega v inventar ne postavljajo, kar bi vtegnilo prihodnje pravde provzročevati. Pri tem mora se posebno na to paziti, je li občinsko premoženje zavarovano, je li občina pri svojih posestvih tudi v zemljiščni knjigi kot lastnica vpisana, in so li pri občanih obdani kapitali tako dobro intabulirani, da se zgube ni bati i. t. d.

Gledati je pred vsem na to, da se občinska posestva tudi v posesti občine nahajajo. Kakor hitro se je tuja oseba v posest vsilila, treba jo je — če ne gre drugače — s tožbo izpodriniti, da se vsled priposestvanja občini škoda ne napravi. Če je občina lastnica obligacijonov, morajo se ti v inventaru tako popisati, da se iz tega popisa o vsakem obligacijonu razvidi, kako je „datiran“, ktero številko ima, na kak znesek se glasi, koliko so njegovi interesi visoki in na katero ime je izpostavljen. Ta natanjčen popis je zavoljo tega posebne važnosti, ker je mogoče (in se je že zgodilo) da občina svoj obligacijon zgubi, da se ji vkrade i. t. d. Treba je toraj tak papir „vmoriti“, ali kakor se pravi amortizirati. To je: izgubljeni obligacijon se po sodnji za vničnega in mrtvega spozna, občini pa se izda drugi ravno tiste veljave. To amortiziranje pa je samo tedaj mogoče, če se izgubljeni papir sodnji vestno popiše. In kje naj občina dobi tak popis, če ga nema v svojem inventaru?

Rekli smo poprej, da zvršuje občina gospodarstvo s svojim premoženjem po občinskem odboru. Letá odbor pa ni samostojen gospodar, gospodariti ima samo med mejami, ki jih določuje občinska postava. Ta postava omejuje prostost občinskega odbora, ter mu ne pripušča, da bi z občinskim blagom gospodaril po svoji volji. Občina kot taka je neumrjoča, nje premoženje ni last samo sedanjih občanov, temveč tudi tistih, ki bodo v prihodnje nje udi. Iz tega se da že samo ob sebi sklepati, da je vsaka prodaja in vsaka razdelitev občinskega premoženja prepovedana, in da se samo izjemno, če se je velika korist izkazala, po deželnem zboru dovoliti sme. O

p r o d a j i

ali razdelitvi občinskega premoženja veljajo tele postavne zapovedi. Občinski odbor nikakor ne more skleniti: to in to občinsko zemljišče naj se proda, ali naj se med srenjčane razdeli i. t. d. Ako bi odbor kaj tacega sklenil, zavezan je župan, sklep vstaviti, ter ga deželnemu odboru ali pa okraj-

nemu glavarstvu naznaniti. Na podlagi takega sklepa, ki je sam ob sebi čisto neveljavno djanje, tretje osebe nikacih pravic doseči ne morejo; pogodbe, vsled tega sklepa napravljene, so popolnoma brez moči, se v zemljiščno knjigo nikdar vpisati ne smejo, in vsaki osebi, ki bi s tako neveljavno pogodbo kaj občinskega sveta ali premoženja v posest dobila, bi se to premoženje brez ozira na pogodbo zopet odvzelo. Odborniki pa, ki so glasovali za prodajo, ostanejo odgovorni za vso škodo, ki bi jo občina pri tem trpela. Sedaj vidite, kako nevarno je, če se od občinskega odbora kako občinsko premoženje kupi. Pri tem treba je največje pazljivosti, in dobro naj se zapomni, da srenjski očetje na svojo pest ničesar od občinskega premoženja prodati ne smejo. Na drugi strani je pa tudi za srenjske može nevarno, ako bi na svojo pest z občinskim premoženjem gospodariti hoteli. Odgovorni so za škodo, ki bi jo srenja vsled nepostavnega njihovega sklepa trpeti vtegnila.

Kako naj občinski odbor postopa, kadar je prodaja, ali razdelitev tega ali onega občinskega premoženja vendar potrebna?

Kadar je občinski odbor mnenja, da bi prodaja ali razdelitev kakega občinskega premoženja ne samo za sedaj, temveč tudi za prihodnost srenji v veliko korist služila, sme skleniti, da naj se deželnemu zboru predlaga, da bi dotično prodajo ali razdelitev dovolil. Kadar bi se o taki prodaji ali razdelitvi sklepalo, priti morate k posvetovanju vsaj dve tretjini srenjskih mož, sicer bi bil sklep neveljaven, in deželni odbor smel bi ga takoj zavrniti.

Samo na podlagi takega sklepa more deželni zbor prodajo ali razdelitev dovoliti. Predlog, ki bi ga stavili srenjčani na lastno pest, se še deželnemu zboru predložiti ne sme.

Kadar se tedaj prodaja ali razdelitev občinskega premoženja potrebna in koristna vidi, sme jo občinski odbor pri deželnem zboru v imenu občine nasvetovati. Poprej pa bode občinski odbor celo zadevo pretehtal, ter premislil. Pri tem si morajo srenjski može vedno pred očmi imeti, da je njih sveta dolžnost, zvesto in pošteno gospodariti s srenjskim premoženjem, ter ga kolikor mogoče, ohraniti prihodnjim rodovom. Nikdar naj ne pozabijo, da se jim ni po trenutku ravnati, in da morajo občine blagor bolj čislati, kot pa pohlepne želje posameznih občanov. Vsled lahkomišljene prodaje ali razdelitve občinskega premoženja nastane lahko velika škoda in velikokrat

se je že pripetilo, da so se občine s prodajo ali razdelitvijo občinskih zemljišč na beraško palico pripravile, in da so po ti prodaji ali razdelitvi samo posamezni občani bogatejši postali. Zavaljo velikega pomena, ki ga ima prodaja ali razdelitev srenjskega premoženja, mora se o dotičnem posvetovanji občinskega odbora napraviti natanjčen zapisnik ali protokol. V tem zapisniku se ima razjasniti, koliko srenjskih mož je bilo proti prodaji ali razdelitvi, in koliko jih je za njo glasovalo; kateri razlogi so se za prodajo, in kateri proti nji navajali. Zapisnik predloži se potem deželnemu zboru, ki se iz njega o vseh razmerah hitro in lahko podučí. Isto tako morajo se iz zapisnika razvideti pogoji, pod katerimi naj bi se prodaja izpeljala. Skoraj vselej bode kazalo, prodajo po poti javne licitante izpeljati. Poprej pa se bo morala vrednost premoženja, ki naj bi se prodalo, po skušencih v čisto postaviti.

Zakon zahteva od občinskega odbora, da pazi na to, da se z vsakim občinskim premoženjem tako gospodari, da prinaša največji dohodek. Odbor mora pred vsem skrbeti, da se vsako občinsko zemljišče, ki je primerno za obdelavanje, v resnici tudi obdeluje, in da se pustinje, kolikor mogoče z obdelavanjem v rodovitna polja spremenijo. Njive, travniki in vinogradi naj se oddajo v najem, ker bi se lastno obdelavanje vsekako ne izplačalo. Kadar pa se občinsko premoženje v najem oddaje, svetuje se občinskemu odboru, da stori to po poti javne dražbe ali licitante. Sicer je pa oddaja v najem odboru popolnoma prepuščena. Tu ni treba privoljenja deželnega odbora. Pač pa je odbor zavezan paziti, da najemniki najetih zemljišč ne zanemarjajo, da jih ne rabijo drugače, kakor se je pogodilo, da se najemnina ob času plačuje, in da se najemniki sploh tako obnašajo, kakor jim predpisuje postava. O tem pa bode v petem glavnem delu še posebej govorica.

Dalje je naravno, da občinski odbor nikakor ni opravičen, po svoji lastni volji na srenjsko premoženje dolgovi napravljati. Kakor je pravica do prodaje omejena, ravno tako je omejena tudi pravica, napravljati dolgove. Ako se prihodnjemu rodu ne zapusti nič premoženja, ali pa zadolženo premoženje, je eno in tisto! Oboje je slabo! Pravično pa je, da postava že sedaj skrbi za to, da naši potomci ne bodo pokore delali zavaljo našega malomarnega gospodarstva in zavaljo naših pregreškov!

Kadar nastane potreba, da se mora za občino denar izposoditi, tedaj ima občinski odbor tako le postopati. Pred vsem mora preračunati, koliko ima občina dohodkov na leto.

Posojilo, ki ne presega polovice letnih dohodkov, sme odbor na svojo pest dobiti proti temu, da se bo z letnimi dohodki nazaj poplačalo. Recimo, da ima občina letnih dohodkov 400 gold. Odbor je toraj opravičen brez posebnega višjega dovoljenja izposoditi si za občino 200 gold. ali le proti temu, da se bode to posojilo iz letnih dohodkov nazaj poplačalo. Dotično dolžno pismo ne more se na nikako občinsko zemljišče vknjižiti, ker je potem ravno mogoče, da bi se iz zemljišča, a ne samo iz dohodkov poplačalo. Občinski odbor nema sam za sé tedaj nikdar moči, za občino napraviti dolžno pismo, ki naj bi se na kako občinsko zemljo intabuliralo.

Pravica občinskega odbora, za občino napraviti dolg, navezana je toraj na tele pogoje:

a) Dolg napraviti se sme samo tedaj, kadar to zahteva občine korist. Na primeru, če se hoče zidati šola i. t. d. Kolikor časa občina nema potrebnih in koristnih naprav, toliko časa ne sme se srenjski denar izmetavati za reči, ki bi občini samo v olepšavo ali kratkočasje služile. Ako bi občina sklenila, da naj se napravi posojilo, da bi se obhajalo kako drago praznovanje med tem, ko nema ne gasilnega orodja in so občinske pota ali mostovi zanemarjeni, moral bi župan dotični sklep občinskega odbora vstaviti, ter o stvari višji oblastniji poročati.

b) Dolg poplačati se mora z rednimi občinskimi dohodki. Popolnoma nepostavno bi bilo, če bi odbor napravo dolga sklenil, ter ob enem tudi sklenil, da se ima v poplačbo tega dolga razpisati posebna občinska doklada pri davkih.

c) Dolg ne sme presegati polovice rednih letnih dohodkov občine.

Pri posojilih, ki bi presegali te dohodke, mora se izprositi privoljenje deželnega zbora. Pri tacih prilikah občinski odbor ničesar družega sklepati ne more, kot samo to, da naj se pri deželnem zboru stavi predlog, da privoli v potrebno posojilo. Ako bi v tacih slučajih občinski odbor sklenil, da naj se posojilo meni nič tebi nič napravi, moral bi župan tak sklep takoj vstaviti. Posojila, katera bi se pri taki priliki brez privoljenja za občino napravila, so neveljavna in se dotična dolžna pisma intabulirati ne morejo. Občinski možje pa so odgovorni za vso škodo, ki bi jo občina trpela vsled enacega neveljavnega posojila.

Sedaj si oglejmo še svitlejšo stran! Malokdaj se sicer pripeti, ali vendar se nahajajo tudi izvoljene občine, katere

svojih dohodkov ne porabijo, ali vsaj to ali ono leto kaj prihranijo. To kar se prihrani, pribije se k občinskemu premoženju, ter se mora prej kot mogoče tako naložiti, da prinaša novih dohodkov. Občinski odbor ima skrbeti za to, da se plodonosna naložitev taci prihranjenih dohodkov zvrši. Zanje sme kupiti ali zemljišča, ali pa državne papirje; sme jih pa tudi na posodo oddati. Pred očmi si mora imeti, da se ima to novo občinsko premoženje varno naložiti; na drugo stran pa zopet, da ima tako premoženje kolikor mogoče največ privoljene koristi donášati!

Najbolje bode kazalo, občinski denar pri lastnih občanih naložiti, in to pred vsem pri taci, ki imajo voljo z najetim posojilom zboljšati si gospodarstvo pri svojih posestvih. Tudi se pri lastnih srenjčanih lažje presoditi da, je li zemljišče, na katero se je srenjski denar izposodil, varno ali ne. Ako ima občinski odbor kaj srenjskega denarja, ter bi ga rad na posodo oddal, naj da v lastni občini izklicati, da naj se oni, ki posojilo prejeli želé, v gotovem obroku oglasé, ter izkažejo, kako bi denar zavarovali. Nikomur pa se ne sme občinski denar izposoditi, ki ga ne more tako zavarovati, kakor se zavarujejo tako imenovani „otročji denarji“. Znano je, da je otročji denar takrat postavno zavarovan, ako se je vknjižil ali na hišo, katere dolgovi z otročjim denarjem vred ne presegajo polovice njene vrednosti, ali pa na zemljišče, katerega dolgovi z otročjim denarjem vred ne presegajo dveh tretjin njegove resnične vrednosti. Na primeru: ako je na hiši, ki je vredna 3000 gold., vknjiženih 1000 gold., potem se smé na njo otročjega denarja naložiti samo znesek 500 gold. Polovica njene vrednosti znaša 1500 gold., prejšnji dolgovi 1000 gold., tako da ostane do polovice še 500 gold. Občina bi tedaj na to hišo samo 500 gold. posoditi smela, ker bi vsako višje posojilo presegalo polovico resnične vrednosti, in bi se tudi otročji denar v višjem znesku na omenjeno hišo oddati ne smel. Enako je z zemljišči. Če je postavim zemljišče vredno 3000 gl., ter je na njem že zavarovanih 1000 gold., potem sme se lastniku tega zemljišča posoditi k večjem 1000 gold. iz občinske blagajnice. Pri tem mora občinski odbor tako-le računati: zemljišče je vredno 3000 gold., dve tretjini te vrednosti znašate . . . . . 2000 gold., ako se odbijejo intabulirani dolgovi v znesku . 1000 „
ostane . 1000 gold.

tiste vrednosti, na katero se smejo otročji in tedaj tudi občinski denarji v posodo oddajati. Iz predstoječega je razvidno, da mora odbor, če hoče vedeti, sme li občinske denarje na kako zemljišče proti postavni varnosti v posodo oddati ali ne, pred vsem izvedeti, koliko je posestvo resnično vredno in koliko dolgov je že na njem zavarovanih. Resnična vrednost izvé se najgotovejše po poti sodniške cenitve; največkrat se pa že tako ve, koliko je posestvo vredno, ker ga navadno občinski možje sami dobro poznajo, ter tudi vejo, kako vrednost imajo zemljišča v občini. Sodniška cenitev se bode tedaj skoraj vedno opustiti smela. Pač pa se bode moralo od dolžnika vselej zahtevati, da predloži o svojem zemljišču najnovejši gruntni ekstrakt, v katerem so dolgovi, na posestvu vknjiženi, sodniško popisani. Tudi se občinskim možem priporoča, da vselej v dotično dolžno pismo pogoj postavijo, da zapade kapital brez napovedbe, če bi dolžnik obrestij vsako leto o pravem času ne plačal.

III.

(Kdor hoče lastnik postati, mora dotično reč v svojo posest prevzeti.)

Do sedaj smo govorili o lastninski pravici sploh, ter razkladali tudi, ktere osebe pri nas lastninske pravice pridobivati ne morejo in katere reči so izključene iz lastninske pravice. Pri tem se nam je ponudila lepa priložnost, da smo spregovorili o cerkvenem in občinskem premoženju. Sedaj pa moramo razjasniti tiste pota, po katerih se pri nas lastninska pravica pridobiva. Tu je na mestu, da priobčimo §. 380 obč. drž. zak., ki slove: „Brez imena in brez postavnega pridobljenja se nikaka lastnina pridobiti ne more.“ Kaj obsega ta postavni člen? Dvoje. Najprej nam pravi, da je k pridobitvi lastninske pravice potrebno ime, na drugem mestu pa postavno pridobljenje. To je temno. Ali skušajmo temo odpraviti. O postavnem imenu smo že v drugem glavnem delu govorili. Tukaj ima ta izraz ravno tisti pomen. Kdor si hoče kaj v lastninsko pravico pridobiti, ne sme dotične reči kar tako meni nič tebi nič vzeti. Če hočem sosedovo kravo imeti, ne smem si bleva odpreti, ter mu jo vzeti, ker potem me bojo za tatu spoznali in zaprli. In zakaj? Za to ker sem si kravo prilastil, ne da bi bil imel k temu pravico, ker sem si toraj kravo prilastil brez pravnega imena. Kdor si hoče tedaj kako reč v svojo lastninsko pravico vzeti, mora pred vsem k temu opravičen

biti. Ta pravica je nekaj notranjega, nevidnega. Če sem sosedovo kravo kupil in plačal, smem mu jo vzeti iz hleva. In zakaj? Zato ker sem k temu vsled kupčije, med nama sklenjene, opravičen, ker imam pravico na svoji strani, ker imam pravno ime za sé. Sedaj bodete vedeli, kaj hoče postava izraziti z besedo ime. Ničesar družega ne, kot notranjo pravico, ki je pogoj k vsaki lasti. Na drugem mestu, pravi člen 380, potrebno je dalje postavno pridobljenje. Ime samo za sé še ni zadosti, potrebuje se tudi postavno pridobljenje. V pojasnilo vzemimo si izgled. Od svojega soseda, ki ga srečam na polju, kupim kravo, ter mu jo koj plačam. Ali sem že lastnik krave. Ne. S plačilom sem si pridobil sicer ime do krave, ali tu še manjka pridobljenja. Po kravo moram iti, ter si jo v svojo posest vzeti. Sosed mi mora kravo izročiti, in jaz jo prevzeti. Tedaj je krava še le moja. In to zunanje, vidno izročenje in prevzetje krave se imenuje „pridobljenje“. To je toraj zunanje vidno prilastenje kake reči, s katerim prilastenjem svetu ravno pokazati hočem, da je reč moja, in da imam voljo, jo za se obdržati.

Sedaj bodete pa morda rekli, to so samo nepotrebne besede. Krava je plačana, in to se samo ob sebi umé, da jo moram v svojo posest vzeti; in da je ne bom puščal sosedu v hlevu, če sem jo drago kupil. Ali počasi. Stvar je sama na sebi silno priprosta, pa vendar teče v življenju dosti pravad zavoljo nje. Poglejmo si zgorejšnji izgled še od druge strani.

Od svojega soseda kupim kravo. Kupčija sklenila se je sredi polja, kjer sva se ravno srečala. Ker imam denar pri sebi, plačam. Krava pa je med tem časom še vedno v sosedovem hlevu. Vzemimo sedaj, da je moj sosed goljuf. Jaz imam še na polju opraviti, ter si mislim, po kravo že grem, saj je čas, in plačana je tudi. Sosed pa se po najkrajši poti odpravi proti domu in naravnost v vas k mesarju. Temu ponudi kravo v prodaj. Kupčija se sklene, in mesar odžene živinče, katero sem jaz uro poprej kupil in plačal. Zvečer pridem po kravo, a hlev je prazen. Kaj storim. S sosedom se prepirava in razsajava nekaj časa. Potem si pa mislim: čakaj mesar, ta krava te bo drago stala! V mesto grem in tožim ga, da naj mi kravo odstopi, ker sem jo pred njim kupil in plačal. Kaka bo prišla rozsodba? Slaba za me. Sodnik bo takole sodil: „Res je, da si ti, tožnik, kravo kupil in plačal. S sosedom si veljavno kupčijo sklenil. Vsled te kupčije pa si dobil samo pravno ime do krave, a ne še lastninske pravice, ker krave ravno v posest nisi vzel. K lastninski pravici

potrebno je dvoje. Pravno ime, vsled katerega sem ravno opravičen zahtevati, da se mi kaka reč v lastninsko pravico izroči. Drugič pa je potrebno tudi nekaj zunajnega, nekaj vidnega. Ako čem lastnik postati, vzeti moram reč, do katere imam pravno ime, vidno v svojo posest. In še le takrat sem lastnik, kadar sem reč v posest prevzel. Ti tožnik, si kravo plačal, a pustil si jo pri sosedu, in ta je ostal še vedno lastnik, če tudi je imel denar v žepu. Tudi mesar je kupil kravo, ter dobil pravno ime do nje. Ali on je bil previdnejši od tebe, tožnika. Plačal je, a koj tudi odgnal kravo, ter si jo v posest prevzel. Postal je toraj lastnik in nikakor se ne more obsoditi, da bi svojo kravo tebi, tožniku, odstopil. Ti se drži soseda, ki te je hudobno v škodo spravil. In če še kdaj kravo kupuješ, ne plačaj je prej, dokler je nisi prignal k svoji hiši!“ —

Vidite toraj, da stvar ni tako priprosta, in da iz nje izvirajo prav lahko homatije, o katerih se človeku poprej še sanjalo ni. Ali ostanimo še nekaj časa pri danem izgledu! Odkrila vam se je že ena pot, po kateri sem prišel v škodo, ker sem sosedu kravo lahkomišljeno prej plačal, kot sem jo v posest vzel. Pri tem je prišla nesreča nad me le vsled sosedove goljufije. Sedaj pa vam hočem pokazati še drugo priliko, pri kateri pridem v škodo, ne da bi imel z goljufom opraviti. Ko sem toraj kupčijo sklenil in denar odštel, ostal sem na polju. Soseda poklicali so domu, češ, da je nekdo prišel. Ko mož domu pride, stakne sodniškega hlapca, ki mu rubi premakljive reči in med njimi tudi živino za tega in tega upnika. Mislimo si, da je moj sosed revež in da ga tarejo dolgovi. Ravno tedaj ga je iztožil ta ali ta upnik, ter mu poslal eksekucijo na vrat in to v dan najinje kupčije. Napravi se zapisnik in v njega se postavi, da se med zarubljeno živino nahaja tudi krava, katero sem jaz kupil in plačal. In v resnici ostane krava zarubljena, in sicer pravno močno zarubljena! Ali bom smel sedaj od upnika zahtevati, da naj mi jo iz rubežni izpusti? Upnik mi bo odgovoril: „Kaj meni skrb, če si živinče plačal. Tedaj, ko se je rubilo, nahajalo se je v posesti mojega dolžnika. In ker ti sam praviš, da krave še nisi v posest prevzel, tako tudi še nikdar njen lastnik nisi bil.“ In ako ga tožim na to, tudi ničesar opravil ne bodem. Krava ostane zarubljena upniku na korist, in če se dolg plačal ne bode, prodala se bode po eksekucijski dražbi, kakor vse drugo zarubljeno blago!

Kolikokrat se kaj tacega v življenju pripeti! In koliko

srditih pravnih se pričinja pri tacih in enacih prilikah! To pa v prvi vrsti zategadelj, ker naše ljudstvo ne vé pri posameznih slučajih razsoditi, kdaj je lastninska pravica na korist ti ali oni osebi v življenje stopila. Razširjena je kriva vera, da je lastninska pravica že tedaj pričujoča, kadar si je kaka oseba pridobila samo pravno ime do nje. Lastninska pravica se zamenjuje s pravnim imenom, ter se ima tista pravica, ki iz tega imena izvira, za lastninsko pravico. Veliko pravnih je odvisno od tega, kdo je lastnik v prepiru stoječe reči. Priprosti kmet vé prav dobro, če se je v kako pravdo podal, da je letá odvisna od tega, je li on lastnik prepirne reči ali ne. Vendar pa ne vé določiti trenutka, v katerem je stopila njegova lastninska pravica v življenje. Pri zgorejšnjem slučaju, ko sem sosedu kravo plačal, se bode povsod verovalo in menilo, da sem postal lastnik krave že v tistem trenutku, ko sem jo plačal. Ali ravno ta vera je silno napačna! Plačilo mi daje ime do lastninske pravice, ali lastninske pravice same mi še ne daje! Ta pravica stopi še le tedaj v življenje, kadar sem kravo v posest vzel. Brez posesti tudi lastninske pravice ni! Ako si toraj v pravnih, katerih je uspeh odvisen od tega, si li lastnik kake stvari ali ne, potem si lahko razjasniš svoj položaj! Vprašaj se takole: „Prepiram se z mesarjem za kravo, ki jo je kupil od mojega soseda. Tudi jaz sem jo kupil od ravno tistega soseda, ter jo plačal. Mesar pa jo je plačal, a tudi takoj v posest prevzel. Sedaj se pravdava, kterege pravica je močnejša. Kdor je pravi lastnik krave, ta bo pravdo dobil. Ali sem jaz ta lastnik? Ali sem bil sploh kdaj posestnik prepirne krave? Nikdar!“

To je odločilen odgovor. Po naših postavah je stvar taka, da reč, če je nikdar v posest prevzel nisem, nikdar moja ni bila! Kadar tedaj hočeš izvedeti, si li lastnik te ali one reči, vprašaj se pred vsem: ali sem sploh kdaj to reč v svoji posesti imel? In kadar moraš na to vprašanje odgovoriti: nikdar, potem smeš z vso gotovostjo sklepati, da še nisi postal lastnik te reči. Stvar je važna, in zavoljo tega je tudi važno, izvedeti pota, po katerih se pri naših zakonih lastninska pravica pridobiva. Kakor smo rekli, potrebno je dvoje: pravno ime, to je notranja pravica, in pa postavno pridobljenje, to je vidno zunanje prevzetje dotične stvari v posest. Ta dva pogoja napravljata skupaj lastninsko pravico. Če manjka enega ali drugega, tako tudi lastninske pravice ni!

Sedaj se ozrimo po rečeh, ki nas obdajajo! Poglejmo si posamezno osebo in njeno razmerje do stvaritve in njenih reči. Gledé na posamezno osebo, moramo razločevati tri vrste reči, ki jo obdajajo. V prvo vrsto spadajo reči, ki so lastnina te posamezne osebe; v drugo vrsto reči, ki so lastnina drugih oseb, in v tretjo vrsto zopet reči, ki niso nobenega, ki se jih sme vsakdo prisvojiti. Če se jaz, kot človek, ozrem po stvaritvi, potem razločujem *a)* svoje, *b)* tuje, in *c)* take reči, ki niso nobenega. Te zadnje reči imenujejo se v zakonu „prostoležeče“ reči. Ta trojna razdelitev obsega vse reči, ki so, kar se samo ob sebi umé, dosegljive človeškim močem. Reči, ki tem močem niso dosegljive, nas ne brigajo. Do zvezde na jasnem nebu si lastninske pravice pridobiti ne morem, ker je ravno nedosegljiva človeškim močem! Take reči nemajo za pravno življenje nikacega pomena. Moja lastnina se razširiti da, in sicer tako, da pride pri tem v poštev vsaka vrsta zgoraj omenjenih reči. V prvo vrsto spadajo reči, ki so moje. Kako se v ti vrsti moja lastnina razširiti da? Prav lahko. Vzemimo, da imam kravo, katera mi stori teleta. Tu mi je iz moje reči, prirastla nova reč, ta način pomnožitve moje lastnine imenuje se „prirast.“ V drugo vrsto spadajo reči, ki so tuje, lastnina drugih oseb. Kako se mi s pomočjo te vrste lastninska pravica pomnožiti da? Tudi lahko. Od soseda kupim kravo, ter jo prevzamem v posest. Krava poprej tuja, je sedaj moja reč. Ali moja je postala še le tedaj, ko mi jo je sosed izročil. Za to se imenuje ta način pomnožitve moje lastnine „izročenje.“ V tretjo vrsto spadajo reči, ki niso nobenega. Tudi s to vrsto si lahko pomnožim svoje imetje: polastim se prostoležeče reči, ter jo vzamem v svojo posest. Ta način pomnožitve lastnine imenuje se „prisvojenje“, ker si ravno prisvojim reč, ki ni nobenega, ki do sedaj lastnika še ni imela.

Na kratko! Po naših postavah odprta je trojna pot, vsled katere si lahko pomnožujemo svojo lastnino, po kateri si pridobivamo novih reči v lastninsko svojo pravico. Ta pravica se nam pomnožuje ali vsled prirasti, ali vsled izročnja, ali pa vsled prisvojenja. Ali pri prirasti, pri izročnju, kakor tudi pri prisvojenju se je nova reč še le tedaj v lastninsko pravico pridobila, če je na eni strani pričujoče pravno ime, na drugi strani pa postavno pridobljenje. V naslednjih poglavjih hočemo govoriti o prisvojenju, o prirasti in o izročitvi, ter pri vsakem poglavju posebej pokazati, v čem je obseženo pravno imé in v čem postavno pridobljenje. Najprej o prisvojenju!

IV.

O prisvojenju.

(Kako je z izgubljeno živino? in kako z rojem tujih bučel? Kako je postopati z najdenimi rečmi? Čigav je zaklad?)

To poglavje nema posebnega pomena za vsakdanje življenje, in to z avoljo tega ne, ker je reči, ki niso nobenega, silno malo. Tu sem spadajo rudnine, kolikor si jih ni država sama za se pridržala. Ali večino rudnin pridržala si je država, tako da se smejo samo z njenim privoljenjem kopati in pridobivati. Zatoraj je prostoležečih reči silno malo, ali vendar moramo o njih govoriti, ker se imajo v življenju nekatere reči za prostoležeče, ko so še vedno lastnina tretje osebe.

Kako se pridobivajo prostoležeče reči v lastninsko pravico? Dejali smo poprej, da po poti prisvojenja. Če najdem reč, ki jo je prejšnji lastnik proč vrgel, o kateri toraj vem, da ni nobenega, smem si jo prisvojiti. Kako to? Ker določuje postava, da ima vsak človek prirojeno svobodo, prilastiti se reči, ki niso nobenega. Ta svoboda, ali pravica je vsled naše postave vsakemu človeku tako rekoč prirojena. Že vsled prostosti, ki mi je dana, opravičen sem, prilastiti se reči, ki ni nobenega. V ti svobodi, v ti prostosti leži ravno pravno ime, ki je pri tako imenovanem prisvojenju prvi pogoj lastninske pravice. Tudi tu si hočemo pojasniti stvar z izgledom, ker nam je pri vsaki priliki na tem ležeče, da narod, kolikor je njegovim zapopadkom dano, že vendar enkrat prične, nekoliko bolj razločevati med lastninsko pravico samo in pa med pravnim imenom do lastninske pravice. Recimo, da vrže moj prijatelj star nož proč, ker mu ni za nobeno rabo več. S tem, da je vrgel nož od sebe, izključil ga je iz svoje posesti, ter tako jasno razodel svojo voljo, da noža lastnik več biti noče. Nož postal je toraj reč brez lastnika. Ali si ga smem jaz prisvojiti? Da, in sicer zategadelj, ker me prirojena prosta volja opravičuje, prilastiti se reči, ki nemajo lastnika. Pravno ime imam za sé, ali s tem pravnim imenom noža še nisem pridobil v svojo lastninsko pravico, ker samo to ime ne zadostuje, pristopiti mora še postavno pridobljenje, to se pravi, jaz moram nož v posest vzeti z namenom, ga za sé pridržati. Kakor hitro sem se toraj pripognil, ter odvrženi nož pobral, dokončalo se je prisvojenje, in stopila je v moč moja lastninska pravica. Tu toraj

vidite, da je pri prisvojenju kakor pri vsaki pridobitvi lastninske pravice potrebno pravno ime in pa tudi pridobljenje.

Toliko v splošen poduk. Zgoraj smo naglašali, da narod časih misli, da je kaka stvar brez lastnika, da si jo sme toraj vsak prilastiti, med tem ko po postavi reč prejšnjega lastnika še ni izgubila. Tu omenjati nam je §. 384. obč. drž. zak., o katerem se narodu nekaj sanja, pa samo toliko, da je vsled tega nastala po nekaterih slovenskih pokrajinah napačno mnenje, o katerem bomo takoj spregovorili. Omenjeni §. se glasi: „Domači roji bučel in druge domače in vdomačene živali niso reči prostega lova; temveč ima lastnik pravico, po nje na tujo zemljo iti, vendar pa mora posestniku zemljišča škodo povrniti, če bi se mu bila napravila. Ako lastnik matičnega ula dva dni niroja iskal, ali če je vdomačena žival dva in štirideset dni sama od sebe izostala, ju smena občni zemlji vsakdo, na svoji zemlji pa lastnik za-se vzeti in pridržati.“

Vsled tega postavnega člena živi po nekaterih krajih vera, da se smé izgubljena živina prisvojati, in vera, da se smejo izgubljeni roji prilastovati. Ali kar naravnost stvar ne gre tako! Treba je razločevati, in pred vsem poznati dotično zapoved postave. Ta zapoved obsežena je v zgorejšnjem §. Govorimo pred vsem o živini. Postava razločuje, kakor zgoraj lahko berete, med domačimi in vdomačenimi živali. Domače živali so tiste, ki živijo od nekaj pri človeku, ter ga podpirajo pri delu itd. Te živali pač vsakdo pozna. Vdomačene živali pa so tiste, ki sploh v divjem stanu živé, in se le časih tu in tam pripeti, da postane katera izmed njih krotka, da se privadi človeške družbe. Srna, če se v mladosti vjame ter k hiši prinese, privadi se ljudi, postane domača, se vdomači. Take živali imenuje postava vdomačene ali pridomačene. Kako postavno načelo velja sedaj o izgubljeni živini. Zakon pravi: Če je vdomačena žival dva in štirideset dni sama od sebe izostala, jo sme na občinski zemlji vsakdo, na svoji zemlji pa samo lastnik te zemlje vjeti in za-sé pridržati. Po preteku 42. dni neha lastninska pravica prvotnega lastnika, in vdomačena srna, jelen, zajec itd. postane reč brez lastnika, tako da si jo sme na svoji zemlji ali pa na občinskem svetu vsak prisvojiti. Zakon pa govori na tem mestu samo o vdomačeni, nikakor pa ne o domači živini, iz česar sledi, da izgubljena domača živina ostane lastnina prvotnega gospodarja, če je izostala še toliko časa od doma. Ako je krava, ovca,

koza itd. tudi 42 dni sama od sebe od doma izostala, si jo vendar ne sme nikdo niti na svojem niti na srenjskem svetu prisvojiti. Žival ostane last gospodarju, kateremu se je izgubila. Napačno je toraj verovati, da se domača živina popolnoma izgubiti more, in napačna je vera, da se izgubljen domača žival po preteku tega ali onega časa prisvojevati sme, kakor vsaka druga stvar, ki nema lastnika. Pač pa je resnica, da se izgubljen domača živina po poti prisvojenja nikdar in pri nobeni priliki v lastninsko pravico pridobiti ne more. Postava izjema le pridomačene živali, katere so pa tako redke, da se bode le malokrat pripetilo, da bi se taka izgubljen žival po preteku 42. dni prisvojiti mogla. Nikdar pa se ne sme obrok 42. dni raztegniti tudi na domače živali! In to naj se enkrat za vselej zapomni!

Pomenljivejši je postavna naredba gledé bučelskih rojev, ki so pogostoma vzrok pravdi, katera sne potem celi čebelnjak! Meni se namreč, da smem roj koj stresti v svoj pehar, če se je le vsedel na mojo vejo. Kako govori postava o tem? Ako lastnik matičnega ula dva dni ni roja zasledoval, sme si ga vsak na svoji, ali pa na občinski zemlji za sé vzeti. Kdaj je toraj roj izgubljen, da si ga sme tuja oseba prilastiti? Recimo, da rojijo moje buče 4. maja. Roj se mi izgubi, ter se vsede na sosedov vrt. Ako vse iskanje opustim, ali ga bo smel 5. maja sosed stresti, ter za sé pridržati? Ne, ker 5. maja, se še sploh ne vé, bodem li roj zasledoval, ali ne. Dva dneva sta mi dana, dva dneva po rojenju ostane roj moj, in naj se vsede sem ali tje, povsod ga imam pravico poiskati. Še le 7. maja sme roj vsak na svoji zemlji, ali pa na občinskem svetu za sé vzeti. Na tuji zemlji ga pa tudi takrat ne sme vzeti, ker ga postava ravno lastniku te zemlje pridržuje! To vse pa samo tedaj, če roja 5. in 6. maja iskal nisem. No zgodi pa se tudi lahko, da roj ta dva dneva iščem, ali ravno na nasprotni strani. Mesto, da sem iskal na sosedovem vrtu, šel sem proti jugu, na druge svetove, kjer roja ni bilo. Kaj je sedaj? Nasledek tega brezvspešnega iskanja je ta, da se mi lastnina roja za dva dni podaljša, ker se z eno besedo roj le takrat prilastiti sme, kadar sta pretekla dva dneva, v katerih roja iskal nisem. Pri tem se ne gleda na to, je li bilo moje iskanje srečno ali ne, samo to se vpraša, sem iskal ali ne? Razširimo si zgorejšnji izgled! Dne 4. maja rojijo moje buče; dne 5. in 6. maja iščem roj, a brez vspeha. Zvečer 6. maja

si mislim, kaj bom iskal, vsaj tako nič ne dobim; 7. maja ne iščem več tedaj. Dne 8. maja se vsede roj na sosedov vrt. Hitim ponj, a sosed pravi: „roj ni tvoj, odkar so bučele rojile pri tebi, preteklo je več dni, in prva dva dneva na mojem vrtu še iskal nisi. Roj je moj, in ne pustim ti, da bi ga vzela!“ Stvar se je že večkrat v življenju pripetila, in vselej se je pravdalo zavoljo nje. Kdo bo dobil pravdo? jaz ali sosed? Jaz. Sodnik bo dejal: „Dne 5. in 6. maja si roj iskal. Na sosedov vrt vsedel se je 8. maja, tako, da tisti dan še nista pretekla dva dneva, odkar si iskanje opustil. 8. maja bil je roj še tvoj, in sosed si ga takrat še ni smel prisvojiti, zato mora pravdo izgubiti!“ Menimo, da so razmere sedaj jasne in da ni treba daljšega razgovora.

Znano je, da sme človek pri prosti svoji volji lastne svoje reči zapustiti, to je, se lastninski pravici do njih odpovedati. V dvombi pa se ne sme misliti, da je kdo hotel lastno svojo reč zapustiti, na prvem mestu mora se vselej misliti, da je lastnik svojo reč po nesreči izgubil. Dospeli smo na mesto, kjer nam je spregovoriti o

najdenih rečeh.

Kdor najde tujo reč, ne sme meniti, da je zapuščena, da jo je prejšnji lastnik proč vrgel; zategadelj ni nikakor opravičeno, najdeno reč si meni nič tebi nič prisvojiti. Nesreča nikdar ne spi in prav lahko se zgodi, da človek kaj od svojega imetja izgubi. Preostro in prav zelo krivično bi tedaj bilo, ako bi postava prisojevala izgubljene reči tistemu, ki jih najde. Obilokrat bi zagazil človek v izgubo, ker ravno ni v stanu svoje imetje tako vestno stražiti, da bi se ničesa ne izgubilo. Z najdenimi reči pečajo se naši državljanski zakoni, a tudi kazenski zakoni. Najprej hočemo razložiti zapovedi, ki jih obsega državljanski zakonik; na drugem mestu pa bomo govorili o naredbah, obseženih v kazenski postavi. Te zadnje naredbe so stroge, in sprevideli boste iz njih, kako nevarno je, pridržati si najdeno reč, posebno tedaj, če je večje vrednosti.

Državljanski zakonik določuje tóle o najdenih rečeh. Kdor najde reč, katere lastnik mu je znan, mora je lastniku oddati, in naj je reč še tako nizke vrednosti. To je splošna zapoved. Kdor iz lastnosti najdene reči, ali drugih okoljščin njenega lastnika spozna, zavezan je, tega lastnika poiskati, ter mu reč nazaj dati. Kako pa je tedaj postopati, kadar najde človek reč, katere lastnik mu je čisto neznan,

ter ga tudi iz lastnosti reči in drugih okoljščin spoznati ne more? Tu je razločevati več slučajev, ki se ravnaajo po vrednosti najdene reči.

Ako je najdena reč vredna več kot en goldinar, pa vendar ne več kot 12 gold., potem sem dolžan v osmih dneh po tisti poti, kakor je v vsakem kraju navada, oznaniti, oklicati, da sem reč te in te vrednosti najdel, in da sem jo voljan prejšnjemu lastniku povrniti. Po Slovenskem oklicuje se navadno pred cerkvijo, ali so pa tudi župniki in duhovni gospodje tako dobri, da najdene reči z lece oznanijo.

Kdor najde toraj reč, ki je k večjemu 12 gold. vredna, sklicati naj jo da pred cerkvijo ali pa z lece, in sicer v osmih dneh. Ako je to storil, zadostil je postavi, in nikaka odgovornost se mu več nalagati ne sme.

Sedaj prestopimo k drugemu slučaju! Ako je najdena reč vredna več kot 12 gold., potem je tisti, ki jo je najdel, zavezan, prigodek krajni gosposki naznaniti. Katera gosposka je krajna? Tista, ki je v kraju, kjer prebivam. Na deželi toraj občina. O najdenih rečeh se ima tedaj naznanilo izročiti občini, in to vselej tedaj, kadar presega vrednost najdene reči 12 gold. Kako pa se ima obnašati občina, in oziroma občinski predstojnik, ki dela v imenu občine?

Občina ima storjeno naznanilo nemudoma razglasiti po poti, kakor je v vsakem kraju navada. Navadno bo po tem takem občinski sluga pred cerkvijo oklical, da se je najdla reč, ter občini izročila. Pri tem pa reči ne sme natanjko opisati, ker bi se sicer lahko vsak oglasil, ter reč opisal, kakor je to slišal iz ust občinskega sluge. V oklicu se ima reč samo površno opisati; posebne lastnosti ali znamenja pa se morajo zamolčati, da se potem spozna pravi lastnik, ki pozna tudi posebne lastnosti na svoji reči. Ako bi se tako ne postopalo, občina ne bi imela nikacega pripomočka, s katerim je v stanu spoznati resničnega lastnika. Če se potem lastnik v primernem času oglasi, in če reč s popisom njenih lastnosti kot svojo izkaže, mora se mu izročiti.

Ako se pa lastnik v primernem času ne oglasi, in ako presega vrednost najdene reči znesek 25 goldinarjev, zavezana je občina celo zadevo trikrat po javnih časopisih razglasiti. Kaj pa se naj počne med tem z najdeno rečjo? Tu je dvoje mogoče? Reč je morda taka, ki se za daljši čas spraviti da, ali je pa taka, ki se brez znamenite škode za daljši čas spraviti ne pusti. Pred vsem pa se ima rešiti vprašanje, sme li najdena stvar brez nevarnosti v rokah tiste

osebe, ki jo je našla, ostati ali ne? Ako so občinski možje mnenja, da bi ta oseba najdeno stvar morda zapravila, poškodovala ali pokončala, potem imajo skrbeti za to, da pride reč v sodniško varstvo ali pa v varstvo zanesljive druge osebe. V tistem slučaju pa, ko bi se reč brez znamenite škode hraniti ne dala, imajo dolžnost, reč po javni dražbi prodati, in kupnino potem sodnji v varstvo izročiti. Občini nakupiči se toraj obilo sitnosti, če jo zadene osoda, da najde občan reč večje vrednosti. Malokdaj se bode kaj enacega pripetilo, ali vendar je dobro, če se občinski možje tudi o tem podučé, ker so v življenju mogoče različne prilike.

Dejali smo poprej, da ima občina celo zadevo trikrat po javnih časopisih razglasiti. Potem pa se ima čakati celo leto. Dvoje je mogoče; ali se oglasi poprejšnji lastnik ali pa ne. Poprejšnji lastnik ima svojo lastninsko pravico izkazati in sicer s tem, da reč vestno opiše, in da razloži tudi tiste skrivne njene lastnosti, ki so navadno samo lastniku znane. Na to izroči se mu najdena reč, ali pa denar, ki se je pri očitni dražbi skupil za njo. Lastnik pa vendar ne ostane brez škode, kar vé tako vsak. Plačati mora tako imenovano „najdenino“, in vse stroške, ki sta jih imela z najdeno rečjo občina in oseba, katera je reč našla. Tu sem spadajo stroški razglasta po časopisih, stroški oklica, in stroški, ki jih je najdena reč po družih potih napravljala. Če se je na primer našlo izgubljeno živinče, plačati se ima krma, plačati odškodnina za hlev i. t. d. Da zadevajo ti stroški prvotnega lastnika, je naravno. Pri teh stroških plačati pa mora ta lastnik tudi „najdenino“, s katero tako rekoč poplača poštenost tiste osebe, ki je reč našla, ter ž njo pošteno ravnala. Se vé, da se najdenina plača samo tedaj, če jo oseba, ki je reč našla, zahteva. Najdenina preračuni se po splošni vrednosti najdene reči, ter znaša navadno deset od sto. Če najdem sto goldinarjev vrednosti, dobil bodem najdenine 10 gold. Kadar bi pa najdenina dosegla tisoč goldinarjev, odmeri se gledé višjega zneska po pet od sto. Našel sem na primer 12000 gld. Od 10000 gld. znaša najdenina po deset od sto ravno tisoč gold. Ostane pa še dva tisoč goldinarjev, od katerih dobim samo po pet od sto, to je 100 gold., a ne 200 gold., kakor bi jih dobil tedaj, če bi se deset od sto računalo.

To vse velja za slučaj, če bi se v preteku enega leta oglasil in izkazal prejšnji lastnik. Kaj pa se zgodi tedaj, če se nikdo ne oglasi? Ali postane reč takoj lastnina tistega, ki jo je našel? Bog ne daj! Ako leto in dan preteče, in ako ni

nihče najdene reči po pravici tirjal, ima omenjena oseba pravico, zahtevati, da se ji reč, ali za njo skupljeni denar v vžitik izroči. Oseba, ki je reč našla, pridobi si po preteku enega leta, (če se lastnik ni oglasil) samo pravico do vžitka. In če se lastnik pozneje oglasi, mu mora reč odstopiti proti temu, da se ji stroški in najdenina poplača. Lastnik najdene reči postane omenjena oseba še le takrat, če je čas zastaranja in oziroma priposestvanja potekel, ter se prejšnji lastnik med tem časom ni oglasil.

Napraviti moramo še nekoliko splošnih opazek. Časih se prigodi, da več oseb v družbi kako reč najde. Te osebe pridobé si vsled tega enake pravice. Izključen pa tudi tisti ni, ki je reč najprej zagledal, ter po nji stregel, pa je vendar ni dobil, ker je bil drug hitrejši. Ako grem s svojim prijateljem po cesti, ter ugledam goldinar na tleh ležeč, in ako ga že hočem pobrati, pa je vendar prijatelj hitrejši, ter ga pred mano pobere, potem velja tako, kakor bi bila oba skupno našla denar. Oba imava do njega enake pravice, ter morava izpolniti enake dolžnosti. To smo omenjali zavoljo tega, ker je kaj takega časih služilo že pravdi v vzrok, in ker se navadno meni, da je reč samo tisti našel, ki jo je pobral. To pa je ravno napačno!

Izvedeli ste toraj, dolžnosti zadevajoče človeka, kadar kaj najde. Kdor te dolžnosti v nemar pušča, zapade državljanski, kakor tudi kazenski postavi. Po državljanskih postavah je tak nepoštenjak odgovoren za vso škodo, ki jo je trpela oseba, katera je reč izgubila. Ob enem izgubi tudi pravico do najdenine. Še hujše pa ga preganja kazenski zakon. Kdor prikriva, ter si prilastuje najdeno reč, ta je po našem kazenskem zakonu goljuf. In ako je reč več vredna kot 25 goldinarjev, potem je kriv hudodelstva goljufije, ki se kaznuje z ječo od šestih mesecev do enega leta, in pri obtežavajočih okoljščinah z ječo do petih let. Kadar pa presega vrednost najdene reči znesek 300 gold., tedaj obsodi se goljuf v težko ječo od petih do desetih let. Stvar je tedaj vsekako silno nevarna, in komur že prava vest sama ne odkrije poti do poštenja, naj ga vsaj bojazen pred krvavo sodnijo napoti do postavnega ravnanja. Premisli naj se vendar, da pod solncem malokdaj kaj skritega ostane in da čez devet let vse na beli dan pride!

Pri koncu te razprave še malo besed o zakladu. Zaklad (šac) so dragotine, to je denar, kinč in druge take drage reči,

ki so tako dolgo na skritem ležale, da se njihov lastnik več izvedeti ne da. O zakladu veljajo sedaj tele postavne zapovedi:

- a) kdor zaklad najde, mora o tem gosposki vednost dati;
- b) kdor najde zaklad v svoji zemlji, je popolnoma njegov;
- c) kdor najde zaklad v tuji zemlji, mora ga polovico odstopiti lastniku zemlje;
- d) kdor je pri kopanju zaklada kaj nedopuščenega storil, kdor ga je brez vednosti in privoljenja lastnika zemlje iskal, ali kdor je najdeni zaklad sploh prikrival, njegov delež pripade ali ovadniku, ali pa državi, če ovadnika ni.

Ako najdejo delavci po naključbi zaklad, jim pripade polovica; če jih je pa lastnik zemlje izrečno le za iskanje zaklada najel, dobé samo svojo dnino ali plačo, kakor drugi delavci.

S tem je dovršen razgovor o prostoležečih rečeh, ki nemajo nikacega lastnika, ter se jih sme vsakdo prisvojiti. V posebnem poglavji pa smo prisiljeni spregovoriti še o napačni veri, ki je v prvi vrsti po Kranjskem razširjena, ter je deželo pred tujci že dostikrat v sramoto pripravila, ter med tujci vzbujala mnenje, da naš narod nikake ljubezni do pravice nema. To poglavje bode prav zelo kratko, a želeli bi bilo, da bi se bralo povsod po Slovenskem, kjer je razširjena napačna vera!

V.

O prečudni napačni veri, živeči med narodom slovenskem v veliko mu sramoto!

Na mnogih krajih po Kranjskem in morda tudi drugod po Slovenskem meni priprosti narod, da je premoženje umrlega sameca in posebnoduhovnika pri nastopu smrti prostoležeče blago, da je premoženje tacega sameca odkazano vsakemu, ki le poseže po njem. In zgodi se, da prihrumé sosedje v hišo, in da padejo takoj, ko je umrli komaj oči zatisnil, po njegovem premoženju, izprazniijo shrambe, ter odnesó vse, kar se odnesti da. Kaj se zgodi potem? Državni pravdnik toži zavoljo tatvine in stvar pride navadno pred porotnike. Tu obtoženi odkritosrečno povejo, kako so kradli,

in navadno še ne tajé ne. Zagovornik pa je prebrisana in zvitá glava, ki z enako tatvino danes nema v prvič opraviti. V dolgem in kipečem govoru razlaga porotnikom, kako da priprosti narod v svoji nespameti še vedno veruje, da je premoženje umrlega samca lastnina tistega, ki se ga ob smrti najprej polasti. In na dolgo in široko razklada in dokazuje, da so tatje, danes na obtožno klop posajeni, pri svojem napačnem mnenju živeli v hudi zmoti, tako da so zavoljo te zmote mislili, da ne uganjajo ničesar, kar bi prepovedano bilo. Porotniki se vsedejo na sladko to govorico, ter izrekó, da so tatje nekrivi, če tudi so sami obstali, da so v resnici kradli. Ta obsodba izvé se po vsi deželi in sovražniki slovenskega naroda, ki jih je veliko in hudobnih, razglasé celo stvar po svetu, ter na vse kriplje dokazujejo, kako malo pravicoljubja imamo mi Slovenci. Konečna sodba med tujim svetom pa je ta-le: „Pri Slovencih je tatvina dovoljena; med njimi krade se lahko brez vse nevarnosti in če te tudi pred krvavo sodnijo tirajo, in če ondi vse obstaneš, oprostili te bodo dobri porotniki, ki so se vé tudi tatje, o katerih se ne vé, če ne bodo lepega dné sami na obtožni klopi sedeli! To more biti narod, ta narod slovenski!“ Tako pišejo in govore naši nasprotniki o nas, in kar je najžalostnejše, pri tacihih prilikah imajo pravico na svoji strani! Mi živimo vendar v dobi krščanstva, in v državi, ki z železno roko obéni red vzdržuje. Kje so že tisti časi, ko so v železje zaviti možje smeli krasti in ropati po svoji volji! Hvala Bogu, da so pretekli, in da mi nemamo pričakovati, da bi se zopet kdaj povrnil! Zavoljo tega mora človeku že gola pamet, in če je ima še tako malo, vdihniti, da se tuje premoženje pri belem dnevu napadati ne smé, in da država nikakor dopuščati ne more, da bi smel pri prilikah po ti ali oni zapuščini pasti vsakdo, ki bi le hotel. Vsa tišta vera, da je namreč zapuščina umrlega samca, in posebno umrlega duhovnika, prosto ležeča reč, da tisti največ pridobi, ki največ odnese, in da sme sploh vsak po taki zapuščini pasti, vsa ta vera je gola domišljija! Kdor si pri taki zapuščini kaj vzame, je vsakdanji tat, in če ga porotniki tudi oprosté, pred svojo vestjo je tat, in madež tatvine vtisne se mu toliko globokeje v hudodelniško čelo, ker se je vedel odtegniti posvetni kazni, ki preganja vsakega, kateri krade ponoči in na skriv-

nem, med tem, ko je kradel tak hudodelnik pri jasnem dnevu, ter kradel pri osebi, kateri je smrt odvzela moč, braniti svoje imetje!

Vsak rodoljub mora tedaj iz srca želeti, da bi slovenskemu narodu v čast z vso ostromstjo in hitrostjo zatrla se napačna vera, kateri smo odločili predstoječe posebno poglavje! V to naj Bog pomaga!

VI.

O prirasti.

(O novem otoku, o zapuščeni strugi, naplavljenju, in o odtrganem večjem kosu zemlje. O vodah sploh. Kaj je pravica, če so se zmešale, zlile ali združile reči več posestnikov? Kaj je pravica, če sem pri popravljanju svojih stavb, ali sploh svojih reči porabil tujo reč? Kaj je pravica, če se je na tuji zemlji sožidalo poslopje, ali pa tedaj, če se je tuje polje obsejalo? Čigavo je drevo na meji stoječe?)

Beseda „prirast“ že sama ob sebi jasno pripoveduje, kaj prav za prav pomenja. Reči, ki so naša last, množé se iz sebe; kar iz reči na dan prirase, to se imenuje njena „prirast“. Postavno načelo pa določuje, da je vse tisto, kar iz reči samo priraste, lastnina osebe, ki je ob enem lastnica reči. Zavoljo tega se pravi, da je lastnik vsled „prirasti“ dobil novo lastnino.

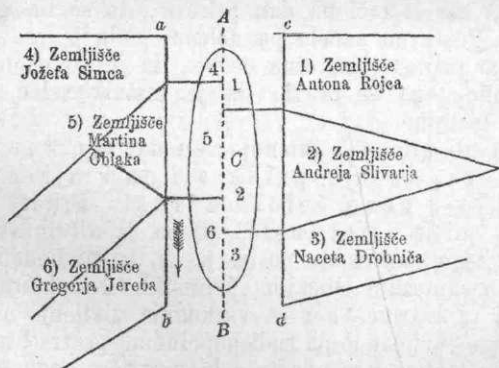
Prirast ali prirastek imenuje se tedaj vse, kar iz kake reči izraste, iz nje pride ali pa k nji pristopi, ter se ž njo v novo celoto združi. Prirast izvira ali iz nature ali iz umetnosti, ali pa iz obeh skup. Pomen vsega tega nam bode postal jasen, kadar bodemo spodaj govorili o posameznih slučajih „prirasti“. Na obširno nočemo razpravljati te tvarine, ker za vsakdanje življenje nema velicega pomena. Vendar jo pa tudi popolnoma prezreti ne smemo, ker bi drugače razprava o lastninski pravici prepovršna ostala, in ker je tudi za priprostega človeka mikavno, vedeti, čigav je otok v strugi, čigava suha struga itd.

Naravni sadovi zemlje, to je pridelki, ki jih zemlja rodi brez obdelovanja, imenujejo se tisti prirastek, o katerem smo poprej dejali, da izvira iz nature. Kar rodi obdelana zemlja, ne spada tu sem. Na tem mestu je govorica samo o pri-

delkih, ki jih rodi neobdelana zemlja, kakor so zelišča, goba, in kaj enake. Ti pridelki so last onega, ki je lastnik zemlje, na kateri so izrastli. Ravno tako je vse, kar mi stori moja žival, moja lastnina. In lastnik živali, ki se je po živali koga družega (na pr. slučajno na paši) vbrejila, ni temu nikacega plačila dolžan, če ni bilo izgovorjeno. To zadnje omenjali smo zategadelj, ker so se časih že pravdali o tem.

Čigav je otok sredi vode?

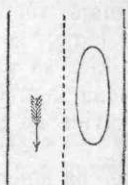
Tu in tam napravi se v teku časa sredi vode zelen otok in vprašanje nastane, čigav je ta otok? Zakon pravi, da nobenega. Ali lastniki zemljišč, ki poleg novega otoka na obeh bregih leže, imajo edini pravico, si ga v primernih delih prisvojiti, ter po dolgosti svojih zemljišč med sabo razdeliti. Otok pridržuje se toraj pobrežnim lastnikom, a njihov postane še le takrat, kadar so si ga prisvojili, v posest vzeli. Pobrežni lastniki imajo edini pravico do tega prisvojenja. Ta pravica zastara v 30. letih, in če bi omenjeni lastniki v teku 30. let otoka v posest vzeli ne bili, potem si ga sme vsakdo prisvojiti, ker je otok po preteku 30. let popolnoma prosto ležeča reč. Lastniki, rekli smo poprej, opravičeni so, otok si prisvojiti, ter si ga po dolgosti svojih zemljišč med sabo razdeliti. V razjasnenje naj nam služi naslednja podoba.

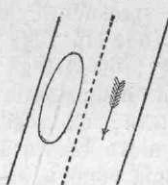
Črti $a-b$ in $c-d$ pomenjate oba bregova; med tema črtama teče reka. Črta $A-B$ razdeljuje reko v dve enaki polovici; ona je potegnjena ravno skozi sredo vode. C je otok, ki se je sredi vode napravil. Pobrežni lastniki so na levi strani: Anton Roje, Andrej Slivar in Nace Drobnič; na desni strani pa: Jože Simec, Martin Oblak in Gregor Jereb.

Posamezni deli, ki pripadajo posameznim lastnikom, zaznamovani so s številkami 1, 2, 3, 4, 5, 6. Anton Rojčev delež ima št. 1 itd. Ta podoba jasno kaže, kako je postopati pri enakih prilikah. Najprej se mora določiti tista črta, ki pred očuje sredo vode. Ta črta je najpomembnejša, ker ona, kakor vidite pri zgorejšnji podobi, kaže tista deleža otoka, ki pripadata na eni strani levim pobožnikom, na drugi strani pa desnim pobožnikom. Ako bi se na primeru otok tako napravil, da bi ležal popolnoma v levi, ali desni polovici vode, da bi ga tedaj črta $A-B$ niti zadevala ne, potem pripade otok ali samo levim, ali pa samo desnim pobožnikom.

Podoba I.

Podoba II.

Podoba I. nam kaže otok, ki se je napravil na levi polovici: ta otok pridrzan je edino le levim pobožnikom, to je lastnikom levega brega.

Podoba II. kaže pa ravno nasprotno. Tu je otok pridrzan desnim pobožnikom. Menimo, da bode sedaj stvar jasna vsakemu. Sicer pa so novi otoki redka prikazen, ali pa so tako nizke vrednosti, da se pobožnikom niti truda vredno ne vidi, si jih prisvojevati. Novi otoki v rekah, katere nosijo ladje, so pa pri vsem tem pridržani državi, in nima jo pobožniki do njih nikake pravice.

Čigava je zapuščena struga?

Če zapusti voda svojo strugo, imajo pred vsem posestniki zemljišč, katerim je nova struga v škodo, pravico, odškodovati se z zapuščeno strugo ali z njeno vrednostjo. Če pa nova struga nikomur ni v kvar, na primeru, če jo je voda napravila po svetu, ki nikogar ni, potem pripade zapuščena struga, kakor smo to videli pri novem otoku, pobožnim posestnikom.

Čigavo je naplavljenje?

Zemljo, katero voda po malem k bregu nanosi ali naplavi, pripade lastniku brega.

Čigava je odtrgana zemlja?

Pri povodnjih prigodi se dostikrat, da odtrga voda večji kos zemlje, ter ga odnese, ter potem pusti pri kakem tujem zemljišču. Ali je odtrgani kos vsled tega postal last zadnjega zemljišča lastnika? Ne. Naša postava govori: do odtrganega večjega kosa zemlje zgubi poprejšni lastnik le tedaj pravico, ako se leto in dan te pravice do njega ni poslužil. Voda mi odtrga večji kos travnika, ter ga vrže na drugo stran k sosedovi njivi. Če se leto in dan ne zmenim za odtrgani kos, potem sme si ga sosed k svoji njivi pribiti, ter si ga prisvojiti.

Ker smo ravno pri vodah, je gotovo na mestu, če spregovorimo o splošnem vpljivu, ki ga imajo vode v pravnem življenju. Vode in reke, katere nosijo ladje, so javna in občna last, od tistega mesta naprej, kjer so postale ladjonosne. Tudi druge vode so navadno občna last, če nema kak posestnik stare, od nekdanj obstoječe pravice do njih, katero pravico pa mora izkazati.

Naslednja vodovja so moja last, tako, da smem njihovo rabo vsakemu prepovedati:

a) studenci, ki izvirajo na mojem zemljišču;

b) mlakuže in luže, ki se napravijo pri dežju na moji zemlji;

c) voda v mojih vodnjakih, v mojih tolmunih (bajarjih) in

d) odtoki od voda pod a, b, in c omenjenih, dokler se nahajajo na moji zemlji, ter se niso združili z javno, občno vodo. Ta vodovja so moja last, da smem njihovo porabo tujim osebam prepovedati. Dobro je, če se to ve! Časih namreč nastanejo prepiri zavoljo vode. Hipoma se ta ali oni posestnik na rob postavi, ter trdi, da je ta ali ona voda njegova, in da je odslej naprej prepove vsakemu. Pri tacih prepirih se mora najprej vprašati, je li „prepovedana“ voda v resnici last prepovedovalčeva, ali ne? Če je dognano, da ni njegova last, potem je že tudi dognano, da je prepoved neveljavna. Vzemimo si izgled. Med mojim zemljiščem teče voda, ki izvira Bog ve kje pod goro. Do te vode drži po moji zemlji splošna pot, da se toraj lahko pride do nje. Nekega dne vidim svojega soseda, ki je po omenjeni poti prišel z vozom po vode. V prepiru sva, zatorej mu pravim: „Tu sem ne boš hodil vode iskat. Tukaj je voda moja lastnina, ker ravno teče po mojem svetu!“ Ta prepoved je nična. Voda, ki izvira Bog ve kje pod goro, ni moja, temveč splošna last, in rabiti jo sme vsak,

če se meni zavoljo tega škoda ne dela. Tu pa se po odprti poti lahko pride do vode, zatoraj ne morem ničesar prepovedati. Taki prepiri niso redki in najbolje bode, če se kot splošno načelo zapomni, da je le tista voda moja, katera izvira na mojem svetu, in da je tudi ta voda le toliko časa moja last, dokler teče po mojem svetu. Kdor hoče svojim sosedom porabo te ali one vode samo iz vzroka, da je voda njegova, zabraniti, ta naj se pred vsem vpraša, izvira li omenjena voda na mojem svetu, ali ne? In ako mora odgovoriti: ne, potem naj prepoved za sé obdrži; ničesar ne bode opravil ž njo!

Tu pa je treba natanjko razločevati! Vodo prepovem samo zavoljo tega, ker mislim, da je voda moja last. Drugače pa je stvar takrat, če mu prepovem pot do vode. V tem slučaju ne trdim, da je voda moja; samo pot po moji zemlji zaprem, naj je potem voda, čigar hoče! Tudi taki prepiri se nahajajo v življenju, ali o njih govorili bodemo pozneje pri služnostih. Na tem mestu pa govorimo, kakor rečeno, samo o prepirih zavoljo vode, o kateri menim, da je moja last, in da je drug nobeden rabiti ne sme, in to tudi tedaj ne, če lahko brez moje škode do nje pride. Take vode, ki so samo meni lastne, pa so edino le studenci na mojem svetu, po dežju ostale luže na moji zemlji, voda v mojih vodnjakih in tolmunih, in odtoki od teh voda, dokler se nahajajo na moji zemlji. Vode, katere izvir se ne nahaja na moji zemlji, pa ne morem nikomur prepovedati, ako jo rabi brez moje škode! To naj se v spomin zapiše, in dostikrat bode potem izostala pravda in jeza!

Reka ali potok, tekoč med zemljišči, je koristna, ali tudi nagajiva stvar. Največ prepirov in preobilo sovraštva rodé ravno vode, tekoče med zemljišči različnih lastnikov. Vsak teh bi rad drugemu nagajal, in navadno se zgodi, da gradi vodo vsak po svoji volji, vsak napravlja za se „kašte“ in „širme“, tako da ne priteče leto, da bi zavoljo ene in tiste vodé ne prihajale komisije z inženirji in cesarskimi mirjovci po dvakrat in trikrat iz mesta. Potem pa se stvar v prejšnji stan postavlja, podirajo se „kašte“ in odpravljajo „širmi“, ki so se zidali poprej za drag denar. Tu sem spadajo v prvi vrsti mlinski jezovi! Kolikor stroškov ti jezovi požro, o tem vé govoriti samo tisti, ki pozna razmere po deželi! In čemu vse to? Navadno iz gole nagajivosti, in pred vsem z nevednosti postav. Tu sem postaviti hočemo §. 413, občn. drž.

zak., ki obsega za take prilike potrebni poduk: Vsak zemljiški posestnik ima oblast, svoj breg vtrjevati, da ga reka ne odnese. Vendar nesme nihče tacihi stavb ali zasad napravljati, ki bi vtegnile redni tek vode spremeniti, ali ladjam, mlinom, ribštvu ali drugim tujim pravicam škodovati. Sploh se sme kaj enacega le tedaj napraviti, če je k temu politična oblast privoljenje dala.

Dalje določujejo deželne postave, da je raba javnih voda vsakemu dovoljena, če je ta raba tako, da se je tudi vsak drugi lahko posluži. V javnih vodah sme se tedaj vsakdo kopati, na njih prati, iz njih vodo jemati, živino napajati in jo v njih kopati. Tudi sme vsakdo iz javne vode rastline, blato, zemljo, pesek, kamnje in led jemati, samo ne v toliki meri, da bi se vsled tega tek vode spremenil, ali njeni bregovi v nevarnost postavili. Vsaka druga poraba javnih voda, potem naprava stavb in zasadov, ali sprememba že obstoječih vodnih naprav, s katero bi se lastnost vode, ali njen tek spremenil, ali bregovi v nevarnost postavili, ne smé se prej izvršiti, dokler se ni sprosilo potrebno privoljenje pri politični gosposki.

Na kratko: kadar imaš vodo, ki teče skozi tvoje polje ali če si posestnik mlina, ali kake druge povodne naprave, ne počenjaj gledé te vode ničesar iz samolastne volje. Če hočeš napraviti kašto, jez, ali če hočeš na jezu, ki ga že imaš, kaj spremeniti, tedaj podaj se vselej poprej k okrajnemu glavarstvu, ter si izprosi potrebnega dovoljenja. Z eno besedo: pri tekočih vodah ne napravljaj ničesar na svojo pest, sicer dobiš gosposko na glavo, in podreti boš moral, kar si samolastno in brez njenega dovoljenja postavil! Pri vodah poišče se najprej dovoljenje gosposke! V tem je obsežen najboljši svet, ki se mora dati pobrežnim lastnikom, ali pa mlinarjem in žagarjem.

Do tu smo govorili o naravni prirasti, ter dejali, da je pod to prirastjo tisto razumeti, kar pride iz kake reči samo vsled natornih moči, ali se pa vsled ravno tistih moči s kako rečjo v novo celoto združi, kakor na primeru naplavljená zemlja.

Prirast je pa tudi umetna, pri kateri natorne moči ničesar opraviti nemajo. Časih se prigodi, da se dve reči tako v novo celoto združite, da se razločiti, in razdružiti več ne daste. Na primeru. V mlin sta se prinesla dva mehova ječmena. Eden je moj, drugi pa mojega soseda. V zmoti iztrese mlinar oba mehova na en kup, tako da se moj in sosedov

ječmen čisto zmeša. Kdo ju bo ločil? Kaj je pravica potem! Čigav je ječmen? Kaj smem zahtevati jaz, kaj moj sosed? Pri tacih prilikah govori se o umetni prirasti, ker je na umeten, tedaj nenaraven način postala iz dveh reči nerazločljiva celota. O ti umetni prirasti hočemo le površno govoriti.

Postava pravi: Kdor tuje reči predela, kdor jih s svojimi združi, zmeša, ali med nje zlije, ne postane vsled tega lastnik tujih reči. Ako toraj po naključbi tuje žito s svojim zmešam, ali tuje vino med svoje vlijem, potem to žito ali vino še ni moje postalo, češ, vsaj se več razločiti ne da. Kaj pa je pravica potem?

Zakon pravi: Ako se združene, zmešane, ali zlite reči zopet razločiti dajo, vrne se vsakemu, kar je njegovega. Če sta se po naključbi zmešala dva mehova, katerih eden je bil poln ječmena, drugi pa poln ajde, potem morala se bo ajda od ječmena odbrati, in vsak lastnik dobi svoje. Zakon določuje dalje: Kadar to ni mogoče, kadar se reči razločiti ne daste, potem je celota, ki je vsled združenja, mešanja, ali zlivanja nastala, skupna lastnina obeh lastnikov; vendar pa je tistemu, kogar reč se je po krivici družega lastnika zedinila, na izbero dano, celoto si obdržati in stroške za zboljšanje povrniti, ali jo pa drugemu lastniku tudi proti povračilu prepustiti. Pri tem se gledè družega lastnika ozirjemejlje nanjegovepoštene ali nepoštene namene.

Vzemimo si izgled. V moji posodi je veder dobrega vina. Sosed mi pa vlije v to posodo dva vedra svojega ali slabega vina. V posodi je potem tri vedre srednjega vina, kar je jasno vsakemu. Kaj je sedaj pravica? Recimo, da mi je sosed nalašč to storil, iz hudobije ali nagajanja. Jaz sem toraj čisto nedolžen pri tem mešanju. Po postavi je zmešano vino skupna last, te je moje in sosedovo. Ker se je pa vino zmešalo vsled krivde sosedove, daje mi postava na izbero, da smem zmešano vino, to je vse tri vedre, zasé pridržati, ter sosedu toliko povrniti, kolikor sem sedaj „na boljšem“. Postavim: vedro mojega dobrega vina vredno je bilo 16 gl. Sedaj je vina tri vedre, a to vino je srednje, in vedro vredno samo 8 gl., vse skupaj je tedaj vino vredno 24 gl. Sosedu moram po tem takem povrniti 8 gl., ker sem vsled zmešanja za toliko na boljšem.

Ako sem pa jaz zmešanje sam zakrivil, ter je sosed nedolžen, potem ima on izbero. Mislimo si, da sem sosedu lagal, da je moja posoda prazna. Na to vлил je svoje vino v njo, ter ga zmešal z mojim. Opravičen je pridržati vse tri vedre. Njegovo vino vredno je bilo 12 gl., sedaj je celota vredna 24 gl., povrniti mi bode moral tedaj 12 gl., ker je toliko na boljšem.

Kaj pa je tedaj, če ste obe stranki nedolžni? Zakon odgovarja: Če se pa ne more nobeni stranki krivica prisoditi, je izbena tistemu dana, čigar delež je več vreden. Samo ob sebi je jasno, da se slučaj, o katerih se je v predstoječem govorilo, v življenju le redkokrat nahajajo. Zategadelj o njih ne bomo dalje govorili. Pač pa se večkrat pripeti, da se pri popravljanju kake reči porabi tuja reč, bodi si v zmoti, bodi si nalašč. Postavim: pri popravljanju moje strehe so streharji v zmoti porabili nekoliko sosedove slame? Kaj je pravica sedaj? Ali mi bo smel sosed streho trgati, ter slamo meni nič, tebi nič nazaj vzeti? Na to odgovarja §. 416 obč. drž. zak. tako-le: Ako se tuja roba samo na popravljanje kake reči obrne, pripade lastniku popravljenе reči; ta pa je dolžan po svojem poštenem ali nepoštenem ravnanju vrednost porabljenе robe njenemu lastniku povrniti. Če sem pri tem ravnal pošteno, poplačati imam samo občno ceno; če pa nepošteno, poplačati imam najvišjo ceno, ter vrh tega še vso drugo škodo povrniti! Ostanimo pri zgorejšnjem izgledu! Moji streharji so pri pripravljanju strehe porabili nekoliko sosedove slame. Jaz sem toraj nedolžen, ter nisem ravnal nepošteno. Sosed zavoljo tega ne bode imel nikake druge pravice do mene, kakor ono, da mu poplačam navadno ceno porabljenе slame. Vprašalo se bode tedaj samo, koliko je slama sploh vredna bila. Če se bode odgovorilo 2 gl., in če plačam ta znesek, potem je konec besed, in sosed mora potrpeti. Sedaj si pa mislimo še drug slučaj. Mojim streharjem zmanjka slame. Stopim toraj pod sosedov kozolec ter vzamem ondi pet stepnikov, češ, vsaj jih bodem sosedu pri priliki plačal. Slama se porabi, a jaz sem ravnal nepošteno, ker sem vedel, da rabim tujo reč brez dovoljenja njenega lastnika. Kaj bodem moral sosedu poplačati? Najprej najvišjo vrednost slame, potem pa tudi še vso drugo škodo, ki jo je sosed morda trpel. Sosed je na primeru sam pričel popravljati streho. Pri tem mu zmanjka ravno tistih pet stepnikov, ki sem jih brez

njegove vednosti porabil. Sosed ne more takoj slame dobiti, streha ostane nedodelana. Čez noč pride dež, da teče pod streho, vsled česar se napravi ta ali ona škoda. Tudi to škodo moral bom poplačati, ker bi jo sosed sicer trpel ne bil, ker bi se bila ravno streha dodelala, katera pa je nedodelana ostala! Po tacih načelih morajo se toraj vselej, kadar se je pri popravljanih porabila tuja reč, razsoditi razmere in dobro bode, če si zapomnite ta načela, ker stavijo pri tacih prilikah oni, katerih reč se je porabila, navadno grozovite zahteve. Češ, sedaj ko je reč porabljena, mora se mi za njo plačati, kolikor zahtevam! Ali to ni res! Postava ne pripušča, da bi se pri tacih slučajih oderalo in trlo, kakor bi se komu poljubilo!

Sedaj moramo spregovoriti še besede o poslopih, če so se postavila na tuji zemlji, ali se pa napravila s tujim materijalom. Malo kdaj se bode kaj tacega pripetilo, ali vendar ni nemogoče! Zatorej moramo razjasniti tudi tiste zamotane razmere, ki nastopajo tedaj, če sem si na svoji zemlji postavil poslopje s tujim kamnom, s tujim lesom itd.; ali pa če sem s svojim materijalom zidal na tujem svetu. Kaj je pravica tedaj? Oglejmo si najprej prvi slučaj! Na svoji zemlji sem si sozidal poslopje! Pri tem sem porabil sosedov kamen, naj si je v zmoti, naj si je v hudobnem namenu. Ko je poslopje dozidano, oglasi se sosed ter pravi: pri zidanju se je porabil moj kamen, poslopje napravilo se je torej z mojim materijalom, poslopje je tedaj moje! Ali je res tako? Ne. Poslopje je prirastlo k zemlji, na kateri stoji, je tedaj postalo lastnina tistemu, ki je zemlje lastnik. Ali je sosed sedaj brez vse pravice! Ne. Zahtevati sme, da se mu plača navadna vrednost kamna; če se je pa kamen porabil v hudobnem namenu, potem se ima plačati sosеду najvišja vrednost porabljenega blaga, ter se mu povrtni še vsa druga škoda, ki bi jo bil pri tem na ta ali oni način trpel.

Postava govori: Če je kdo na svojem svetu poslopje postavil, ter porabil pri tem tuj materijal, ostane sicer poslopje njegova lastnina; vendar mora tudi pošten zidavec poškodovanemu materijal v navadni ceni; nepošten zidavec pa v najvišji ceni, in razun tega še vso drugo škodo poplačati.

Več pomena za vsakdanje življenje ima drugi slučaj, kjer se je na tuji zemlji postavilo poslopje in se je pri tem po-

rabilá, kakor se izraža postava, „tuja roba“. Svet, kjer poslopje stoji, ni moj, stvarina, s katero sem zidal, pa je bila moja last. Čigavo je poslopje?

Vsled prirasti pripade poslopje lastniku zemlje; vendar mi mora, če sem pošteno ravnal, povrniti vse potrebne in koristne stroške. Ako je lastnik zemlje za zidanje vedel, ter ga poštenemu zidavcu ni koj prepovedal, sme samo zahtevati, da se mu poplača splošna vrednost zemlje.

Nepoštenemu zidavcu povrnejo se stroški samo tedaj, če služi zidanje zemlje lastniku v jasno in očitno korist.

Čigavo je drevo na meji stoječe?

Last drevesa se ne določuje po koreninah v zemlji, temuč po deblu. Ako stoji deblo na meji dveh zemljišč, potem je drevo skupna lastnina posestnikov teh zemljišč.

Omeniti je še § 422. obč. drž. zak., ki se glasi: Vsak lastnik zemlje sme korenine tujega drevesa iz svojih tal izruvati, in veje, ki visé v njegovo ozračje, to je čez mejo na njegov svet, odsekati in za sé porabiti.

Svetovati je, da bi se te pravice ne posluževali sosedje med sabo, ker se bode potem navadno pričelo strupeno sovraštvo in to zavoljo drevesa, ki ni imel skoraj nikake cene!

Do sedaj govorili smo o „prirasti“; sedaj pa hočemo razpravljati o izročitvi, to je o tistipoti, po kateri se največ lastninske pravice pridobiva, ki ima tedaj za vsakdanje življenje največji pomen.

VII.

Važna razprava o „izročitvi“.

Že v prvem snopiču te knjige smo dokazali, kolikega pomena je, da si moremo z delom pomnožiti svoje imetje. To imetje obsega raznovrstne reči, in več ko imam, več imam reči v svoji lasti. Zgoraj smo dejali, da se reči, nas obdajajoče, vrsté na tri razrede. Prvi razred obsega reči, ki niso nobenega; drugi razred obsega reči, ki so last meni samemu. Prisvojenje in prirast pečala sta se s temi rečmi, med tem, ko se reči tretje vrste, to je reči, ki so tuja last, do sedaj še niso v ozir jemale. Največ reči, ki jih opazujemo okrog

sebe, pa so ravno tuja last, in meje našega imetja bi silno skrčene ostale, če bi tega imetja z reči, ki so tuja last, pomnoževati ne mogli. Potem bi ne bilo nikake kupčije, in sploh nikakega premoženjskega razvitja ne! Odkar nahajamo v zgodovini človeštva prve sledi postav in postavodajstva, opazujemo tudi, da so se najprej in najbolj skrbno tista postavna določila izdajala, ki so se tikala kupčije, ki so se tedaj pečala s potjo, po kateri so se tuje reči v last pridobivale. In tudi dandanes je kupčija silnega pomena, in ona je ravno, ki mečlje reči od ene osebe do druge, ter vzdržuje človeštvo v vednem gibanju in delovanju.

Naše postave — kar je samo ob sebi umevno — dopuščajo pridobitev tujih, bodi si premakljivih, bodi si nepremakljivih — reči, in to v najširjem okrožju! Sedaj se vpraša: kako se po naših postavah pridobivajo tuje reči v last? Odgovor: po poti

izročitve.

Kmaló nam postane vse jasno! Poglejmo si samo razmere, kakor so v življenju! Obilo je tujih reči okrog mene. Kamor stopim, povsod in na vsak korak vglédam reč, po kateri poželi moje srce. Ali jo smem kar tako meni nič tebi nič vzeti? Ne, ker mi mora tuja last sveta biti in bi sicer nikako imetje varno ne bilo! Odprta mi je pa vedno pot, po kateri dospem do lastnine tuje roči. Podam se k lastniku tuje reči, ter ga prosim, da naj mi jo odstopi. Če odgovori: dobro, odstopim ti jo, potem je izrekel voljo, da mi reč odstopiti hoče. Kaj tacega se zgodi na primeru pri pogodbah, pri napravi testamenta itd. Če kupim vola od svojega soseda, in če sva s sosedom popolnoma edina, potem je ta izrekel svojo voljo, da mi hoče vola v lastninsko pravico izročiti. Ravno tako je pri testamentih: če je oseba A meni volila vola, potem je izrekla voljo, da naj vol po njeni smrti moja lastnina postane. Vidite, da je pri tujih rečeh, to je pri rečeh, ki lastnika že imajo, če se hočejo v last pridobiti, pred vsem potrebno dovoljenje poprejšnjega lastnika. Ali je pa to dovoljenje, ali je volja poprejšnjega lastnika že sama ob sebi tolikega vpljiva, da spremeni lastninsko pravico? To se pravi: ali postanem lastnik kake tuje reči takoj v tistem trenutku, ko je njen poprejšnji lastnik izrekel, da mi je odstopi? Na to vprašanje odgovorili smo že zgoraj, ko smo govorili o potih, po katerih se pri nas lastninska pravica pridobiva. Videli ste, kako sem zgubil kravo, da si sem jo svojemu sosedu pošteno

plačal. Sosed je izrekel svojo voljo, da mi kravo proda, in kupčija se je čisto dognala in popolnoma sklenila — a vendar nisem postal lastnik krave, in mesar, ki jo je pozneje kupil, jo je dobil. In kako to? Zategadelj, ker jo je prej v posest vzel, kot jaz! To vse se je že zgoraj razpravljalo!

Da se po naših postavah reč, ki ima že lastnika, v lastninsko pravico pridobi, potrebno je pred vsem, da prejšnji lastnik dotično svojo voljo izreče. Prejšnji lastnik pravi: reč je bila do sedaj moja, ali od tega trenutka naj bo tvoja! Prejšnji lastnik mora toraj voljo imeti, svojo reč komu drugemu odstopiti. Volja sama pa še ne zadostuje. K nji pristopiti ima še nekaj zunanjega, nekaj vidnega, in to je tisto, kar imenujemo izročitev. Reč, ki lastnika že ima, ter naj bi prešla drugi osebi v last, mora se ti drugi osebi v posest izročiti, sicer je ta v lastninsko pravico ne pridobi.

Velja toraj načelo: reči, ki lastnika že imajo, se le po poti izročitve v lastninsko pravico pridobivajo. Z drugimi besedami bi se to načelo tudi tako-le izraziti dalo: reči, ki lastnika že imajo, se le po poti izročitve, to je tedaj v lastninsko pravico pridobé, če jih z dovoljenjem prejšnjega lastnika vidno v svojo posest prevzamemo. Poprejšnji lastnik mora na eni strani voljo izreči, da naj je reč v prihodnje moja, na drugi strani mi mora pa reč vidno in resnično tudi v posest izročiti, in zavoljo tega se pravi, da se reči, ki lastnika že imajo, po poti „izročitve“ v lastninsko pravico pridobivajo.

Ali je za vsakdanje življenje važno, to vedeti? Prav zelo, kar hočemo takoj z nekaterimi izgledi dokazati. Naše ljudstvo o „izročitvi“ sploh nikake zavesti nema, ter živi v napačni veri, da se lastninska pravica do reči, ki lastnika že ima, že takrat pridobi, kadar je prejšnji lastnik izrekel, da nam reč odstopiti hoče. Na kratko: naše ljudstvo meni, da se lastninska pravica do tujih reči pridobiva, ne da bi potrebno bilo, reč vidno in zunanje v posest prevzeti.

Nasledki te napačne vere so pogubonosni, ter provzročujejo na silo preprirov in pravn. V pojasnenje teh pogubonosnih nasledkov, in v pojasnenje cele te tvarine poseči moramo že na tem mestu v prihodnji glavni del, ter premišljevat razmere, ki nastopajo pri sklepu gotovih pogodb. Oglejmo si najprej

daritev.

Kaj je daritev? Pogodba sklenena med dvema osebama. Prva pravi: to in to reč ti brezplačno prepuščam; druga pa: jaz to reč brezplačno prevzeti hočem. Na eni in na drugi strani izrekla se je volja, in ravno ker se volja obeh strank strinja, sklenila se je pogodba. Pogodba je toraj sklenena, kadar ste stranki o vsem edine. Pri daritvi sklenena je pogodba, kadar je ena stranka voljo izrekla, reč drugi stranki brezplačno prepustiti; druga stranka pa voljo, reč od prve stranke brezplačno prevzeti. Ali si je pri sklepu pogodbe druga stranka že pridobila lastninsko pravico do darovane reči? Ne! Pogodba sama ne zadostuje, pridružiti se ji mora tudi „izročitev“, to se pravi obdarovanemu mora se reč resnično tudi v posest izročiti. Še le ta izročitev je izvir lastninski pravici. Jasnejše nam postane stvar, če se obrnemo h

kupčijam.

Pri daritvah vladajo nekatere posebne razmere, kakor bomo videli pozneje. Zatoraj hočemo slabe nasledke, ki jih prinaša zgorejšnja napačna vera, izkazati pri kupnih pogodbah. To pa tudi zavoljo tega, ker so ti slabi nasledki navadno s kupčijskimi pogodbami v zvezi, kar hočemo takoj razkriti.

Pri kupnih pogodbah nastopite dve stranki: prodajalec in kupec. Kaj izreče prodajalec in kaj kupec? Prodajalec izreče, da proda kupcu gotovo reč za določeno kupno ceno; kupec pa izreče nasprotno, da kupi od prodajalca gotovo reč za določeni znesek. Kdaj je po naših postavah kupna pogodba sklenena? Odgovor: Kadar sta prodajalec in kupec edina prvič o reči, ki naj se proda in oziroma kupi, in drugič o kupni ceni, ki naj se plača za to reč. Na primeru. Sosed mi ponudi v prodajo svojega belega konja, ter hoče zanj 120 gld. Jaz ponudim 100 gld. Ali se je kupčija sklenila? Ne, ker še nisva edina o kupni ceni. Če pa jaz pozneje ponudim 115 gld., ter je sosed tudi zadovoljen, potem je pogodba sklenena, ker sva se zedinila na eni strani o konju, ki naj se proda, na drugi strani pa o kupni ceni, ki naj se za konja plača. Vsled tega zjedinjenja se je vse storilo, kar postava k sklepu veljavne kupne pogodbe zahteva. Kaj pa sledi iz vsega tega? Da svoje reči prodati morem v krajih, kjer jih nemam pri rokah; z drugimi besedami: da k sklepu veljavne kupne pogodbe kratko nikar ni predpisano, da bi se morala prodana in oziroma kup-

ljena reč v tistem kraju nahajati, kjer se je pogodba sklenila. Prav dostikrat se pripeti, da se je pogodba sklenila v tem kraju, med tem, ko se prodana reč nahaja v drugem kraju. Pa to vse je znano tudi priprostemu narodu. Vendar pa so ti zadnji slučaji, kjer se prodana reč ne nahaja v kraju sklenene pogodbe, najvažnejši za to razpravo, ker se ravno na njih najjasneje kaže pomen tako imenovane izročitve.

Dobimo si izgled!

Prišel sem v Loko na živinski trg, ker sem hotel kupiti konja. Na trgu ne najdem pripravnega živinčeta. Srečam znanca, ki je, recimo, posestnik v Javorjah. O tem znancu vem, da ima dobrega konja, ki sem ga že večkrat videl. Vprašam ga, če bi mi konja ne hotel prodati. Odgovori mi, da je danes peš prišel v mesto, in da je živinče doma pustil. Ali zavoljo tega sedaj pogodbe skleniti ne moreva? Lahko in veljavno smeva jo skleniti, če tudi je dotični konj štiri ure oddaljen od kraja, kjer hočeva pogodbo skleniti. In konečno v resnici skleneva pogodbo. Za konja obljubim 150 gld. in moj znanec je zadovoljen s to kupno ceno. Dogovoriva se, da čez kake dni v Javorje po konja pridem. Prodajalec pa potrebuje ravno denarja, zategadelj mu že danes koj pri sklepu 150 gld. na roke odštejem.

Kaj misli sedaj narod o taki pogodbi?

Narod pravi: med tabo in tvojim znancem sklenila se je veljavna kupna pogodba. Zmenila sta se, da kupiš konja za 150 gld., segla sta v roko, in ti si prodajalcu koj odštel dogovorjenih 150 gld., konj je tvoj in nikaka oblast ti ga več vzeti ne more. Narod meni tedaj, da sem jaz koj v Loki, ko sem na trgu prodajalcu odštel kupno ceno, postal resničen lastnik konja, ki je tedaj stal še v Javorjah, v hlevu mojega znanca. Priprosti naš narod živi po tem takem v veri, da je „kupno pogodbo skleniti“ in pa „kupljeno reč v lastninsko pravico pridobiti“ eno in isto. Ali to dvoje je različno, kakor sta različna ogenj in voda.

Kaj pravi namreč postava o zgorajšnji pogodbi?

Postava pravi: med tabo in tvojim znancem sklenila se je v resnici veljavna kupna pogodba. Edina sta postala o konju, ki naj se proda, in tudi o kupni ceni, ki jo je kupec prodajalcu koj pri sklepu pogodbe odštel. Pogodba kot taka se tedaj omajati ne da. Kake pravice pa ima kupec sedaj iz veljavno sklenene pogodbe? Pogodba mu daje samo osebno pravico proti prodajalcu; ta je zavezan, kupcu konja odsto-

piti, če ne ga smé tožiti. Ali s sklepom pogodbe kupec še nikakor ni postal lastnik konja; pogodba mu dodeljuje samo ime do pravne lasti, nikakor pa ne lasti samé. To se pravi: na podstavi kupne pogodbe opravičen sem prodajalca tožiti, da naj mi konja v lastninsko pravico odstopi, nikakor pa nisem opravičen, konja vzeti, kjerkoli ga dobim.

Kdaj pa se pri teh razmerah kupljena reč v lastninsko pravico pridobi?

Postava določuje: pogodba sama ne zadostuje; lastninska pravica pridobi se še le tedaj, kadar se je kupljena reč kupcu resnično tudi v posest izročila. V zgorejšnjem slučaju si konja s sklepom kupne pogodbe v Loki še nisem pridobil v last; moja last je živinče še le tedaj postalo, kadar sem ga po preteku nekaj dni v Javorjah prevzel, ter na svoj dom pripeljal. To je: konj postal je še le tedaj moj, kadar se mi je vidno v posest izročil. Konj postal je še le tedaj moj, ko je h kupni pogodbi pristopila tudi izročitev.

Ali je med napačnim mnenjem naroda in pa med določilom postave velik razloček?

Ponovimo še enkrat. Narod meni, da se lastninska pravica do kupljene reči koj v tistem trenutku pridobi, ko se je pogodba veljavno sklenila.

Postava pa določuje, da se lastnina do kupljene reči ne pridobi v tistem trenutku, ko se je veljavna pogodba sklenila, temuč še le v trenutku, ko je prodajalec kupcu kupljeno reč v posest, z roke v roko, izročil. Narod živi toraj v veri, da se lastninska pravica pri kupčijah veliko prej pridobi, kot se v resnici in pred postavo pridobi.

Sedaj bode te pa dejali: to vse pač nema nikacega pomena, glavna stvar ostane, da se po kupčijah lastninska pravica do tujih reči pridobiti more, in v resnici tudi pridobiva. Trenutek, v katerem ta lastninska pravica v življenje stopi, je pa brez pomena!

Ne prehitro! Stvar je važnejša, kot bi se menilo. Ostanimo pri zgorejšnjem izgledu. Po mnenju priprostega naroda postal sem lastnik kupljenega konja že na trgu v Loki, koj tedaj, ko se je pogodba sklenila. Kaki bi bili nasledki, če je to mnenje resnično in s postavo v soglasju? Če sem lastnik konja, potem sem samo jaz gospodar o njem, in prodajalec, ki je z mano na loškem trgu veljavno pogodbo sklenil, ne sme več o konju zapovedovati. Z eno besedo! prodajalcu je vzeta vsaka oblast do konja, in

če bi vendar in vzlic sklenene pogodbe s konjem kaj počel, potem je to početje neveljavno! To bi bili nasledki kupne pogodbe, tedaj, če bi bila ta pogodba prodajalcu takoj, ko se je sklenila, vzela lastninsko pravico do konja, ter jo kupcu izročila! In priprosti naš narod je sedaj v resnici tudi prepričan, da izgubi prodajalec koj s sklepom pogodbe lastninsko pravico do prodane reči, in da potem z rečjo ničesar veljavnega več počenjati ne more. To pa je velika zmota!

Postava si razmere čisto drugače razrešuje! Po postavi postane kupec lastnik kupljene reči še le tedaj, kadar si jo je resnično v posest prevzel; kadar je h pogodbi pristopila še „izročitev“. Pri našem izgledu postanem lastnik konja še le tedaj, kadar ga v Javorjah v posest prevzamem. Pogodba se je sklenila v Loki; konj pa je stal tedaj v Javorjah v hlevu prodajalčevem. Pogodba se je koj na trgu v Loki veljavno sklenila, konj pa je postal moj še le nekaj dni pozneje. Kake razmere pa so vladale med tem časom, to je v času po sklepu kupčije do trenutka „izročitve“ v Javorjah? Po postavi pogodba sama prodajalcu ni še vzela lastninske pravice; vzela mu je še le tedaj, če je k pogodbi pristopila tudi „izročitev“. Z drugimi besedami: prodajalec ostane tudi po sklepu veljavne kupne pogodbe še vedno lastnik prodane reči in sicer toliko časa, dokler ni te reči kupcu resnično in vidno v posest izročil. Pri našem izgledu ostane prodajalec toliko časa pravi in edini lastnik konja, dokler ne pridem v Javorje, ter konja v svojo posest ne prevzamem! Kaj pa sledi iz tega?

Prodajalec ostal je pravi in resnični lastnik konja. Če je lastnik, potem smé s konjem počenjati, kar mu je drago. Smé ga pobiti, pokončati, sme ga tudi prodati. In tu smo na mestu, kjer se pokaže velik razloček med naroda napačnim mnenjem in pa med določilom postave! Ako je na primeru moj znanec konja na potu iz mesta svojemu sosеду prodal, ker mu je ta več obljubil, kakor jaz, potem se je tudi tu sklenila veljavna kupna pogodba. Moj znanec in njegov sosed prideta domu; sosed odšteje dogovorjeno kupno ceno, ob enem pa odpelje konja, ter ga postavi v svoj hlev. Ko pridem čez tri dni, se mi pove, kaj se je zgodilo, odidem v največji jezi, in 150 gld., ki mi jih znanec ponuja, še vzeti nočem. Kaj je pravica v tem slučaju? Sklenili ste se gledé enega in tistega konja dve veljavni kupni pogodbi, in dognano je, da sem jaz prvi pogodbo sklenil, in tudi prej kupno ceno v znesku 150 gl. plačal nego sosed, ki ima sedaj konja v svoji oblasti.

Kako bo priprosti narod razsodil ta prepír? Narod bode tako-le govoril: ti si konja najprej kupil, — ga tudi plačal. Ko je prodajalec sklepal s svojim sosedom drugo pogodbo, tedaj je bil konj že tvoj. Prodajalec ga tedaj ni smel več prodati, ker sploh pravice nema, tvoje reči prodajati. Druga kupčija bila je tedaj neveljavna ter ti ni mogla škodovati! Ti drži se konja, in ker je konj sedaj pri sosedu tvojega prodajalca, pojdi in toži soseda, da naj pripozna tvoje lastninske pravice do živinčeta, in da naj ti ga odstopi. In če vzamemo sedaj sto kupcev, ki bi se nahajali v enakem položaju, potem smelo bi se življenje staviti, da bodo vsi ti kupci soseda tožili, ter po sodniški poti zahtevali, da naj jim konja odstopi. Ali vsi ti kupci bodo izgubili pravdo, ker tožijo proti postavi.

Čujmo teraj, kako bi postava razsodila ta prepír?

Sodnik bode tako-le govoril: Ti si konja prej kupil, kakor prodajalčev sosed; in tudi plačal si ga prej. Kupna pogodba sama ob sebi pa še ne daje lastninske pravice, dokler se ni kupljena reč v posest prevzela. Ti tožnik sam praviš, da si prišel po konja še le tri dni po sklepu pogodbe, ti torej konja še nisi v posesti imel. Toženi sosed pa je konja v posest prevzel, in ker se je to prej zgodilo, kakor si ti pónj prišel, postal je toženi tudi prej lastnik konja kakor ti, ki tožiš! Tvoja tožba je tedaj popolnoma neopravičena; če si pa prišel v škodo, drži se prodajalca, ki ti ni ostal mož beseda! —

Tako se bode razsodil ta prepír! Kdor je vse predstoječe pazljivo prebral, ta bode vedel odslej razločevati med pogodbo, in pa med izročitvijo. Ta razloček je pa za vsakdanje življenje prav zelo pomenljiv, zatorej opozorujemo še enkrat na to, da je ta razprava pazljivega branja vredna. Gledé na vse, kar se je zgoraj razkladalo o kupčiji na Loškem trgu, jasno bode sedaj tudi določba, ki jo obsega § 430. obč. drž. zak.

Ta postavna določba se glasi: Ako je lastnik ravno tisto premakljivo reč dvema raznima osebama prodal in sicer tako, da jo je eni (v posest) izročil, drugi pa ne, potem je reč tistega, kateremu se je izročila; toda lastnik je odgovoren žaljeni stranki.

To postavno določbo naj bi si vsak kot zlato vodilo zapisal v svoj spomin in obilokrat prešlo mu bode veselje do pravde, v katero bi se bil sicer z vso strastjo podal! Pomen nje je na kratko ta-le: Če eno in tisto reč dvakrat in različnima kupcema prodam, potem postane od teh kupcev tisti

njen lastnik, kateremu sem reč v posest izročil. Drugi, kateremu sem reč samo prodal, pa ne izročil, me lahko prime zavoljo škode; kupcu, ki je reč prevzel, pa ničesar ne more! Zatorej naj vsak, ki kaj kupuje, nikdar ne pozabi, da je varen še le tedaj, kadar je kupljeno reč v posest prevzel. Dokler se to ni zgodilo, opehari ga prodajalec še vedno lahko!

Pravilo za življenje: Kadar se kupne pogodbe sklepajo, (posebno z ljudmi, ki jih samo površno poznamo) tedaj naj se kupna cena še le v tistem trenutku plača, kadar se reč v posest prevzame! Prodajalec naj izroči kupljeno reč, kupec pa naj šteje kupno ceno! To dvojje naj se ob enem izvrši! „Ti meni blago, jaz tebi denar!“ pravijo po Gorenjskem, in to je pameten izrek, samo da se tudi po Gorenjskem ne spolnuje povsod!

Lahko ste se toraj prepričali o velikem pomenu izročitve in upam, da ni treba o tem daljše razprave pisati.

Po naših postavah se reč, ki ima že lastnika, samo po poti izročitve lastninsko pravico pridobiti more. Izročitev pa ni ničesar drugega, nego vidno prepuščenje dotične reči v posest tistemu, ki naj je v prihodnje lastnik te reči. Če sem reč še tolikokrat kupil, če se mi pa ni v posest izročila, nisem postal njen lastnik! Če se mi je reč volila, potem ne postanem prej njen lastnik, dokler se mi ni iz zapuščine v posest izročila! In tako je povsod. Kjerkoli nastane dvom, je li ta ali ona reč postala moja lastnina, naj se vselej vpraša: sem li to reč kdaj v posesti imel ali ne? In če moraš odgovoriti: ne, tedaj bodi prepričan, da reč še nikdar tvoja ni bila! Brez posesti ni lastninske pravice!

Že večkrat smo naglašali, da je „izročitev“ nekaj zunanjega, nekaj vidnega! Ali izročitev je drugače pri premakljivih rečeh, in drugača pri nepremakljivostih ali nepremičnostih. Poglejmo si najprej izročitev pri

premakljivih rečeh

ali premičnostih. Postava pravi: premične reči morejo se praviloma le s telesno izročitvijo iz roke v roko na drugega prenesti. Ta izročitev imenuje se zavoljo tega tudi telesna izročitev. Kaj so premakljive ali premične reči, o tem smo že v prvem snopiču govorili: reči, ki se brez škode z enega mesta na drugega prenesti dajo, so premične. Ako hočem premično reč od kake osebe kupiti, potem mora mi jo ta oseba izročiti iz roke v roko. Po konja moram iti k sosedu,

ter ga odpeljati na svoj dom! Z eno besedo, premične reči morajo se od prodajalca h kupcu prenesti, morajo iz posesti prejšnjega lastnika vidno prestopiti v posest sedanjega lastnika. Kadar naj premična reč spremeni svojega lastnika, potem mora spremeniti tudi svoje mesto, kjer se je nahajala do tedaj. Ravno v tem se pokaže izročitev, ker je ta sprememba mesta vidna za vsacega, ž nje se za trdno sklepati dá, da je reč prešla v last novemu posestniku.

Morda mi sedaj kdo oporeka: sprememba posestnika se v resnici kaže v tem, da se je reč z enega mesta na drugo prenesla; ali tat in ropar vkradeno in s silo vzeto reč tudi preneseta z ene posesti v drugo; ta dva sta po tem takem tudi lastnika postala in to vsled izročitve!

Tu nam je pregovoriti o posebni lastnosti, ki jo mora imeti izročitev, če naj se hoče po nji prenesti lastninska pravica. Vsaka izročitev ne prenese lastninske pravice in naravno je, da tat in ropar ne postaneta lastnika ukradene ali s silo vzete reči, če tudi jo v svojo posest prevzameta. Izročitev, ki naj prenese lastninsko pravico z ene osebe na drugo, imeti mora posebno lastnost; biti mora pravična, to je, naslanjati se mora, kakor pravi postava, na pravno ime.

„Pravno ime“ ali „pravni naslov“ je prikazen, ki nam se skoraj pri vsaki priliki na stezo postavlja. Govorili smo o pravnem imenu pri javni ali zemljiščni knjigi, pri zapuščinah, in sedaj tudi pri lastninski pravici, in posebno pri „izročitvi.“ Kaj pomenja tu?

Rekli smo, da naše postave, gledé gotove reči prenosa lastninske pravice od ene na drugo osebo ne dopuščajo druge poti, nego je izročitev. Izročitev pa ni ničesar drugega, kot prenašanje dotične reči iz posesti ene osebe v posest druge osebe. Brez tega prenašanja druga oseba lastninske pravice pridobiti ne more. To prenešenje je nekaj zunanjega, in če ni drugače, se da tudi s silo izvesti. Če sem močnejši od tebe, vzamem ti lahko s silo tvoje reči, ter jih preložim v svojo posest. Ako pa ravno tiste reči od tebe kupim, potem jih tudi preložim v svojo posest. Pri sili in pa pri kupu je končni vspeh eden in tisti: reč pride v mojo posest. Pri sili pa ne postanem lastnik, in kako to da ne? ker sem izročitev s silo in proti volji prejšnjega lastnika dognal; z eno besedo, ker je izročitev bila krivična. Krivična pa je v prvi vrsti zategadelj, ker se ni izvedla z dovoljenjem lastnika. Če hoče izročitev tedaj pravična biti, opirati se mora na voljo,

na izrečno dovoljenje prejšnjega lastnika. Kako pa prejšnji lastnik izreče to svoje dovoljenje? Kadar reč proda v pogodbi, ker prodajalec v pogodbi ravno ničesar drugega ne izreče, nego da privoli, da preide prodana reč v posest kupca. Pogodba še ni izročitev, temuč obsega samo privoljenje k izročitvi. Če mi prodajalec potem prodane reči z lepo ne izroči, smem ga na podstavi pogodbe k izročitvi tožiti. Sodnik bo vprašal: v kakem imenu zahtevaš od toženega izročitev te in te reči? Odgovor: v imenu pogodbe, moje zahtevanje opravičeno je v pogodbi, ki sem jo ta in ta dan sklenil s toženim. Zavoljo tega pravimo, da je pogodba pravno ime izročitve. Ako toraj postava zahteva, da se mora izročitev opirati na pravni naslov ali pravno ime, tako pomenja to samo, da mora prejšnji lastnik v izročitev privoliti. Pravni naslov je privoljenje prejšnjega lastnika, ki je izročeno ali v pogodbi, ali v testamentu, (tu sem spadajo posebno volila), ali pa v sodniški razsodbi, če je namreč sodnija spoznala, da mora prejšnji lastnik reč ti ali oni osebi odstopiti. Sedaj vidite, čemu da je roparju ali tatu odvzeta prilika, da bi po poti prisiljene izročitve postala lastnika vzetih reči. — Ali sedaj pa tudi vidite, kako je to, da pogodba še ne dodeljuje lastninske pravice. Pogodba obsega samo pravno ime k izročitvi, a ne izročitve same, ki se izvrši vsled pogodbe, ali vendar zunaj pogodbe. Kdor je vse predstoječe pazljivo prečital in premislil, mu razloček med pravnim imenom in izročitvijo noče napravljati nikacih težav. Pač se mora ta razprava pazljivo prečitati, ker stvar sama ob sebi ni preveč jasna, ter napravlja, če se hoče ljudstvu umljivo razložiti, obilo sitnosti! Za življenje pa bode prekoristno, ako se tudi med prosti narod razširjajo pravi zapopadki o tako imenovani „izročitvi“ in o pravnih imenih, ki jo opravičujejo v posameznih slučajih. Glavni nauk, ki izvira iz te razprave, skrčiti se da v naslednje besede:

Pogodba sama nam nikdar ne dodeljuje lastninske pravice do tuje reči, o kateri se je pogodba sklenila. Kupljene reči lastnik ne postane v trenutku, ko sem s prodajalcem pogodbo sklenil, temuč še le tedaj, ko sem vsled pogodbe to reč tudi v svojo posest prevzel. Posest odločuje o lastninski pravici, a ne pogodba!

IX.

O izročitvi pri nepremičnostih ali nepremakljivih rečeh.

Tudi pri nepremičnostih velja zapoved, da se brez „izročitve“ v lastninsko pravico pridobivati ne morejo. Če kupim travnik od svojega soseda, ne zadostuje samo, da ž njim sklenem pogodbo, tudi tu mora k pogodbi pristopiti še „izročitev“. Se ve, da se posestva in zemljišče iz roke v roko prepuščati ne morejo, ker zemljišče ni reč, ki bi se dala z enega mesta na drugo prenesti. Zavaljo tega ima izvršitev pri zemljiščih drugo obliko, kakor pri premičnostih. In tu stopi pred nas zopet tista preimenitna naprava, o kateri smo že v prvem snopiču toliko pisali: javna ali zemljiščna knjiga! Na tem mestu se lahko večinoma na razpravo prvega snopiča sklicujemo, kjer so se že povedala glavna načela.

Kakor se premičnost ali premakljive reči brez izročitve v lastninsko pravico pridobivati ne morejo, tako predpisana je tudi za nepremičnosti ali nepremakljive reči „izročitev.“ Kakor že omenjeno, ta izročitev ne more biti telesna, ker se polja ali poslopja iz roke v roko izročiti ne dajo, ker so to ravno nepremične reči. Pri teh razmerah bila je postava primorana, vpeljati za nepremičnosti posebno obliko izročitve, in ta oblika imenuje se „vknjižba“ ali

intabulacija.

Člen 431 obč. drž. zak. se glasi: Da se prenese lastninska pravica do nepremakljivih reči, mora se dotično pismo v javno knjigo vpisati. Ta vpis se imenuje vknjižba ali intabulacija.

Glede premičnosti ali premakljivih reči smo rekli: pogodba sama še ne daje lastninske pravice; dokler kupljene reči v posest ne prevzamem, toliko časa nisem postal njen lastnik. Ravno to načelo velja tudi o nepremakljivih rečeh. Pismo samo mi še ne daje lastninske pravice; zemljišče, katero sem kupil, ali podedval, ali katero mi je po sodniškem izreku pripadlo, ne postane toliko časa moja last, dokler ga tudi v postavno posest ne prevzamem. V postavno posest pa se zemljišče prevzame le tedaj, ko se je pismo, na katero je oprta moja lastninska pravica, v zemljiščno knjigo vpisalo. Gledé nepremičnosti zvršuje se toraj postavno predpisana iz-

ročitev po javni ali zemljiščni knjigi. Če ni moja lastninska pravica vknjižena ali vpisana v javno knjigo, tudi ni v življenje stopila! Naj imam še toliko pisem, vse nič ne pomaga, ako zemljiščna knjiga za-me ne govori, potem je mrtva moja lastninska pravica. Kaj sledi iz vsega tega? Odgovor: ako sem kupil zemljišče, ako sem ga za volilo dobil, ali pa ako mi ga je sodnik s svojo razsodbo pripoznal, potem ne smem misliti, da je s tem, če imam kupno pismo, ali posojilo ali pa razsodbo sodniško v rokah, že vse opravljeno. Če tudi dotično zemljišče zunanje in pred svetom v posest prevzamem, če ga pričnem obdelovati, vendar ni moje, ker se ni kupno pismo, ali prisojilo, ali razsodba v javno knjigo vpisala! Brez vpisa v javno knjigo ni lastninske pravice, ker nadomestuje vpis v javno knjigo izročitev, ki je, kakor smo videli, podlaga vsaki lastninski pravici! Pri tem mora se posebno dobro zapomniti, da pri zemljiščih zunanja in celemu svetu jasno prevzete v posest ne zadostuje. Pri premakljivih rečeh je ravno to zunanje prevzete v posest „izročitev.“ Premičnost postane toraj moja, kakor hitro sem jo vidno in pravično v posest prevzel. Tudi nepremičnosti dajo se vidno in pred celim svetom v posest prevzeti. Ali s tem, da zemljišče javno in pred celim svetom v posest prevzamem, da ga ogradim, da ga pričnem obdelovati itd., v tem se postavno predpisana izročitev še ni izvršila, s tem zemljišče še ni moje postalo! Moje postane še le v tistem hipu, ko se je moja lastninska pravica v javno knjigo vpisala. Kadar si toraj kupil kak svet, naj se ti duša ne pomiri prej, dokler se ti od javne knjige ni dostavil odlok, v katerem ti je povedano, da se je tvoja lastninska pravica v zemljiščno knjigo vknjižila. Še le potem, ko si dobil ta odlok, je vsa skrb pri kraju!

Kadar govorimo o izročitvi pri zemljiščih in drugih nepremičnostih, tedaj omenjati nam je posebno dveh členov občnega državljskega zakonika. V mislih imamo §§. 432 in 440.

Prvi teh paragrafov se glasi: „Za vknjižbo v javno knjigo je pred vsem potrebno, da jetisti, od kogar ima lastna družega priti, že sam kot lastnik vknjižen.“

To se pravi: spremembe v javni knjigi more samo tista oseba dovoljevati, ki je pri dotičnem posestvu za lastnika vknjižena. Kdor je pri kakem posestvu v javni knjigi kot lastnik vknjižen, ta je pravi in resnični lastnik tega posestva. Dana mu je priložnost, da posestvo proda, če hoče, da po-

samezne parcele odproda, da ga komu drugemu odstopi itd. Kadar pride kaka prošnja k zemljiščni knjigi, se najprej pogleda, proti komu se je vložila. Na primeru. Ako kupim od osebe A zemljišče, ter vložim potem prošnjo za prepis, bode se v javni knjigi najprej pregledalo, proti komu da je prošnja vložena. Odgovorilo se bode, proti osebi A. Potem pa se pogleda v javni knjigi, je li oseba A pri dotičnem posestvu kot lastnik vpisana ali ne. Ako A pri posestvu ni za lastnika vpisan, potem je vsak prepis nemogoč; in naj so pisma še tako lepo in dobro narejena, v zemljiščno knjigo vendar dospeti ne morejo, ker oseba A sama ni prepisana. Kdor kupuje kako zemljišče, naj toraj ne napravlja poprej pisma, dokler se ni prepričal, da je prodajalec v javni knjigi tudi za lastnika pri prodanem posestvu vpisan.

Mnogo važnejši pa je § 440, z naslednjim obsegom: Ako je lastnik ravno tisto nepremakljivo reč dvema raznima osebama prepustil, pripade ta reč tistemu, ki prej za vknjižbo prosi.

Za navadno življenje bi se obraz tega postavnega člena tako-le določiti dal: Ako je lastnik ravno tisto zemljišče raznim osebam prodal, potem postane lastnik tega zemljišča tista oseba, ki je prej za svoj prepis pri javni knjigi poprosila.

Ta postavni člen pové nam tedaj s kratkimi besedami, da pri kupovanju zemljišč pismo samo ob sebi še ne daje lastninske pravice. S pismom še ni določeno vse, ker je za lastninsko pravico pri nepremičnostih odločilna samo javna ali zemljiščna knjiga. Iz tega sledi dvoje. Če kupim na primeru zemljišče od osebe A, ter se ne prepisem v javni knjigi, potem ima na eni strani oseba A še vedno priložnost, ravno tisto zemljišče drugi osebi prodati, ter ž njo napraviti veljavno kupno pismo o zemlji, ki jo je poprej že meni prodala. Na drugi strani pa postane vsak lastnik tega zemljišča, ki se z veljavnim pismom pred mano vknjiži.

Vzemimo si izgled, ker izgledi najpripravnejše pojasnujejo razmere.

Oseba A je kot lastnik prepisana pri posestvu pod vložno št. 30, v davčni občini Poljanski. Meseca julija 1883 sklenil sem ž njo kupno pogodbo. Napravila sva pri notarju veljavno pismo. Ali prepisati se nisem dal, češ, vsaj imam veljavno pismo, in čemu naj bi še koleke in stroške prepisa plačeval. Vzajem toraj pismo, ter ga spravim. Vse to se je zgodilo meseca julija 1883. Meseca avgusta 1883 še nisem bil pre-

pisan, in tedaj bila je lastnik po meni kupljenega posestva še vedno oseba A. Kako to? Zategadelj, ker je meseca avgusta 1883 oseba A še za lastnika vpisana v javni knjigi, in ker je gledé v javni knjigi vmeščenega posestva po naših postavah samo tisti pravi in edini lastnik, ki je kot tak tudi v zemljiščno knjigo vpisan. Pri posestvu pod vložno št. 30, v davčni občini Poljanski, katero sem jaz kupil meseca julija 1883 od osebe A, je meseca avgusta 1883 oseba A še vedno za lastnika vpisana, zatoraj je meseca avgusta 1883 oseba A še vedno postavni lastnik tega posestva! Kaj sledi iz tega? Dvoje. Kdor je kot lastnik pri kakem posestvu vpisan, proti njemu smejo se zemljiščne knjižne intabulacije dovoljevati in izvrševati. Postava pravi: Zemljiščno-knjižne intabulacije dovoljevati se smejo samo tisti osebi, ki je pri dotičnem zemljišču za lastnika vknjižena. Intabulacije so pa dvoje vrste. Intabulirajo se lahko dolgovi, in pa tudi lastninska pravica. Ako tedaj oseba A meseca avgusta 1883 na meni prodano posestvo pod vložno št. 30, v davčni občini Poljanski dolg napravi, potem se bode ta dolg meseca avgusta na omenjeno posestvo brez težave vknjižiti dal, ker je dolžnik A še vedno pravi lastnik posestva, ker je ravno kot tak v javni knjigi vpisan! Ako se jaz pozneje pri ti knjigi oglasim, staknem v svoje začudenje, da so se na meni prodano posestvo napravili dolgovi, o katerih pri sklepu kupne pogodbe meseca julija 1883 javna knjiga ničesar ni vedela.

Na drugi strani pa se tudi lastninska pravica sama po vknjižbah spremeniti da. Ako toraj oseba A meseca avgusta 1883 posestvo pod vložno št. 30, v davčni občini Poljanski proda osebi C, in ako se je tudi pri ti priliki napravilo dobro in veljavno kupno pismo, potem se bode oseba C meseca avgusta 1883 brez težave pri posestvu, ki se je vendar že meseca dni poprej meni prodalo, za lastnika vknjižila, ker je prodajalec A v tistem hipu pri tem posestvu še vedno za lastnika vpisan. Jaz pa, če se oglasim pozneje pri javni knjigi, dobil bodem odgovor: prijatelj, ti prihajaš prepozno; posestvo je sedaj lastnina osebe C, in ta ti ga ni prodala, zatorej s svojim pismom tudi v zemljiščno knjigo ne moreš! Napravljaj bodem hrup ter tarnal, da se je moje pismo vendar že meseca julija 1883 sklenilo, da pa je oseba C še le mesec pozneje kupčijo z goljufnim prodajalcem napravila, ter tedaj posestvo v času kupila, ko je že moje bilo. Odgovorilo se mi bode. Naša postava določuje, da je tedaj, če je lastnik

eno in tisto zemljišče različnim osebam prodal, tista oseba prvi in pravi lastnik, ki je najprej za svoj prepis v zemljiščni knjigi prosila. V tem slučaju prodala je oseba A zemljišče pod vlož. št. 30 v davčni občini Poljanski, tebi, in mesec dni pozneje tudi osebi C. Obakrat napravilo se je veljavno pismo. Lastnik prodanega posestva pa je postala oseba C, ker je svoje pismo v zemljiščno knjigo vpisati dala; ničesar ne moreš opraviti, ker ravno sam priznavaš, da svojega pisma do sedaj še nisi vknjižiti dal!

Konečno ostane posestvo lastnina osebe C; jaz pa ostanem na ledu, dasi imam stareje kupno pismo!

Kdor bode predstoječe vrstice pazljivo prebral in premislil, temu postane nevarni pomen §. 440 obč. drž. zak. jasen, in upati je, da se nikdar ne zaplete v nevarnosti, ki jih pri prilikah rodi to postavno določilo.

Mnogo o tem pisati, bilo bi nepotrebno, ker se je v drugem glavnem delu že tako na široko razkladalo, kako človek po zemljiščni knjigi v škodo zagazi, če ni pazljiv in previden. Na tem mestu sklicujemo se tedaj še enkrat na razprave drugega glavnega dela, ter naglašamo, da naj se kot zlato vodilo enkrat za vselej zapomni naslednje

pravilo:

Kadar si napravil pismo, katero je zemljiščni knjigi namenjeno, glej, da ga prej kot mogoče v zemljiščno knjigo spraviš!

V teh besedah obsežena je vsa modrost, ki varuje človeka pred škodo, izvirajočo iz strogih postavnih določil o javni knjigi, in o lastninski pravici, katera se po ti knjigi pridobiva.

IX.

Pri sklepu razprave o lastninski pravici še nekoliko o tožbi zavoljo te pravice. Se ve, da ni naša naloga, s tem obširneje pisati! Ali površno in o glavnih načelih moramo vendar spregovoriti.

Postava pravi: lastnik smé s svojo rečjo početi, kakor mu drago. Ako mu kdo drugi to reč vzame, sme jo s tožbo od njega zahtevati.

Ta tožba se imenuje „tožba o lastninski pravici“. Primerjati jo smemo boju, ki se je vnel zavoljo določene reči. Kdor v tem boju premaga, ta pribojeval si je reč. Tožnik mora v pravdi, če hoče s tožbo premagati, dvoje dokazati:

prvič, da je reč, zavoljo katere se pravda, v resnici njegova — tožnikova — last; drugič pa, da ima toženi to reč v svoji posesti.

Ako tožim koga, da naj mi odstopi določeno reč, imam tedaj pred vsem dokazati, da je ta reč moja. Razložiti moram sodniji, po kaki postavni poti sem si reč v lastninsko pravico pridobil, in iz kakega pravnega naslova jo sedaj od toženega zahtevam. Odgovorili bode: to je jasno samo ob sebi, in samo bedak bode tožil ter zahteval reč, ki nikdar njegova ni bila!

Dobro ali takoj hočemo povedati, čemu da pišemo o tem! Zavoljo lastninske pravice plete se obilo pravnih in navadno so to srdite in razdražene pravde. Najsrditejši pa so tisti tožniki, ki že od pričetka nikakega upanja nemajo, da bi s tožbo prodrli. Tu se čujejo prepiri pred sodnijo, ki so tako glasni in razlučeni, kakor malokdaj pri drugih pravnih. Sodnik jez-nemu tožniku razklada in razklada, da ničesar ne bo opravil, ker ravno ne more dokazati, da je reč, o kateri toži, njegova. Ali tožnik se ne da podučiti in v enomer svojo kroži: dobro, reč ni moja, ali toženega pa tudi ni! Vse je brezvspešno, tožnik ne pusti tožbe, ter vedno povdarja, da toženi nema nikake pravice do reči, in da se mora zavoljo tega njegova — tožnikova — tožba vslišati.

Sedaj se že kaže, kaka napačna vera je med narodom razširjena o tožbi zavoljo lastninske pravice! Narod namreč misli, da mora tedaj, če se dva pravdata o ti ali oni reči, tudi toženi dokazati, da ima pravico do prepirne reči. „Če jaz nimam pravice do reči, čemu bi jo pa toženi obdržal, ki tudi nikake pravice do nje izkazal ni!“ To je stalni izgovor tožnika, ako se mu je razložilo, da tožbe dobil ne bode. In mnogokrat v življenju sčujejo nevedneži nevedneža, rekoč: Le toži, če sam ničesar dokazati ne moreš, ne bode ti kalilo vode, vsaj oseba, ki jo tožiti nameravaš, tudi ničesar dokazati ne bo mogla! V resnici se vloži tožba potem pri obravnavah, pa tožnik z jezo in srdom zahteva, da naj toženi izkaže, kako si je pridobil v prepisu stoječo reč, in kake pravice da ima do nje. Od te zahteve nikakor odstopiti noče, ž njo nadleguje prvega sodnika, nadleguje nad-sodnijo, in nadleguje, če je le mogoče, tudi najvišje sodišče na Dunaju. Konečno pa izgubi pravdo, in vsakemu, ki ga poslušati hoče, toži potem na dolgo in široko, da dandanes nikake pravice več ni, da se pri sodnijah ničesar ne opravi, in da je sosed, s katerim se je pravdal, smel obdržati njivo,

če tudi v pravdi ni izkazal, kako je ta njiva postala njegova last!

Še dolgo časa po izgubljeni pravdi živi v zavesti, kaka krivica se mu je godila, ter se mu še godi vsled sodniških razsodb! Ali ti nevedneži ne pomislijo, da toženega že posest sama opravičuje. Kake razmere bi nastale, če bi moral posestnik o vsaki svoji reči sedaj temu sedaj onemu izkazovati, po kaki poti je prišel v posest te reči! Kdor toži, ta mora vse dokazati; ta mora pred vsem dokazati, da je reč, o kateri toži, njegova! Ako pa tega ne more, potem ga prav čisto nič ne briga, kako si je toženi reč pridobil. To je naravno, to je pravično, in to določujejo tudi naše postave! Zatoraj naj se nikdo ne spušča v tožbo, kdor ni v stanu nasprotniku dokazati, da je v prepiru stoječa reč njegova — tožnikova — lastnina! Tožnikova zahteva, da naj toženi svoje pravice do prepirne reči izkaže, se v pravadah zavoljo lastninske pravice nikdar vslišala ne bode. V teh pravadah toženi ni ničesar dokazati zavezan!

B. O zastavni pravici.

Človeku se v življenju obilokrat pripeti, da mu poide denar, in da si išče posojila. Ali denar je draga stvar in kdor ga ima, ne pušča ga rad iz zaboja, ker se ravno ne vé, ali ga potem še kdaj nazaj dobi ali ne. Kdor posoja, povprašuje najprej po varnosti; to se pravi, imeti hoče nekako poroštvo, da se bode posojeni denar ob svojem času v resnici tudi povrnil. Pri današnjih časih na osebo samo ne posojujejo radi; posojilci hočejo boljšega poroštva nego je pa gola obljuba, in kdo bi jim očital, da je to nespametno, ali neusmiljeno dandanes, ko še v zemljiščni knjigi na dobrem mestu vpisana tirjatev ni tako trdno zavarovana, da bi je brezvestni in goljufivi dolžnik ob vrednost spraviti ne mogel!

Kdor posoja danes, zahteva pred vsem, da mu dolžnik tirjatev zavaruje. To se po naših zakonih lahko po več potih doseže. Časih imam dobrega prijatelja, ki mi priskoči na pomoč, ter se z mano skupaj zaveže, da bode upniku ob svojem času plačal, ako bi jaz, ki sem dolg napravil, ne bi plačal. Taki prijatelji so sicer redki v življenju ali če imajo denar, potem se že dobi mož, ki bode na mojo besedo in na besedo mojega prijatelja denar posodil. V tem slučaju ima upnik dvojno varnost. Na prvem mestu pograbi lahko po mojem premo-

ženju, ako bi o pravem času ne plačal; na drugem mestu sme pa tudi poseči po premoženju mojega prijatelja, ki se mi je pridružil za poroka. Ta varnost imenuje se toraj p o r o š t v o, o katerem bomo pri pogodbah razpravljali. Tu sem spadajo tudi sodolžniki, in tisti, ki tuj dolg na svoje rame prevzamejo! Ali tudi o teh pozneje!

Prijatelji so v naših dnevih redka prikazen, in posebno radi se tedaj poskrijejo, kadar hočeš kaj od njih imeti. Če hočeš kaj dati, tedaj se ti prijatelji v tropah v hišo podé; ako pa zahtevaš, da bi ti ti prijatelji s poroštvom pomagali, tedaj zlezejo pod mizo, in raztopé se ti pred pogledom, da sam ne veš, kdaj so zginili! Kdor je toraj samo na svoje prijatelje navezan, kadar išče posojila, slabo se mu bode godilo. Boljše in zanesljivejše od prijateljev pa je — moje lastno premoženje!

Dostikrat se pripeti, da imam premakljivega in nepremakljivega premoženja, a da nimam denarja. Marsikdo bi mi rad posodil, ako bi za trdno vedel, da bom tedaj, ko bode treba dolg plačevati, še vedno imel tisto premoženje, ki je bilo moje o času napravljenega dolga. Tudi se pripeti, da imam premoženje, katero bi s prodajo lahko v denar spravil, katero pa vendar nočem prodati. Kako naj dobim denarja na to premoženje? Upnik mi bode odgovoril, res je, prijatelj, premoženje imaš, ali kdo mi je porok, da med tem časom vsega ne zapraviš in ko bom jaz konečno plačilo zahteval, bo pa shramba izpraznena?! — O teh razmerah smo že govorili v drugem glavnem delu, ko smo preiskavali prve pričetke sedanjih zemljiščnih knjig. Tam smo videli, da so ravno te razmere poklicale javno knjigo v življenje, javno knjigo, ki je tako rekoč vidna podoba notranje, nevidne „zastavne pravice“.

Upnik se boji, da bi dolžnik do tedaj, ko bode treba dolg poplačati, ne zapravil svojega premoženja. Če bi tega strahu ne imel, rad bi posodil! Moral se je po tem takem vpeljati pravni zavod, ki daje na eni strani upniku poroštvo, da dolžnik svojega premoženja do poplačbe zapravil ne bode, na drugi strani pa zopet poroštvo, da bi tedaj, če bi dolžnik premoženje vendar zapravil, to ne škodilo upniku in njegovi tirjatvi. Ta pravni zavod imenuje se „zastavna pravica.“

Kaj je toraj zastavna pravica?

Postava odgovarja: Zastavna pravica je opravičenje, katero se upniku daje, da sme iz gotove

reči, ako dolžnik ob svojem času ne izpolni svoje zaveze, plačila iskati. Gotova reč se zastavi, iz katere bo upnik plačilo dobil, če dolžnik ne bi plačal. Zategadelj se imenuje upniku dodeljena pravica sploh zastavna pravica, zastavljena reč pa „zástava“. Zastavna pravica je nekako poroštvo. Pri pravem poroštvu ima upnik varnost v tem, da mu je tik dolžnika zavezana še oseba poroka. Ako dolžnik ne plača, prime upnik poroka. Pri zastavni pravici pa ima upnik varnost v tem, da mu je tik dolžnika zavezana določena reč. Ako dolžnik ne plača, poseže upnik po zastavljeni reči, jo po poti prodaje spravi v denar, ter si potem plača svojo tirjatev. Ali vse to je jasno samo ob sebi.

Važnejše pa je vprašanje, kaki pogoji se morajo izpolniti, da stopi zastavna pravica v življenje? Po domače bi se vprašalo: kaj se mora poprej vse izpolniti, preden stopi po naših postavah zastavna pravica v življenje? Temu vprašanju odgovarjalo se bode v naslednjem.

Da stopi zastavna pravica upniku na korist v življenje in veljavo, morala se je pred vsem skleniti

pogodba

med upnikom in dolžnikom, ali pa med upnikom in kako drugo osebo, ki je dolžniku na pomoč prihitela ter mesto njega izročila upniku primerno zastavo. Dovoljeno je namreč tudi, da se tuja oseba pravnemu opravilu pridruži, ter upniku v imenu dolžnika in mesto dolžnika primerno zastavo izroči.

Naj daje sedaj dolžnik sam, ali pa kdo drugi mesto njega upniku primerno zastavo, vedno je potrebno, da se je sklenila pogodba. S to pogodbo daje in izročuje dolžnik svojemu upniku gotovo reč v zastavo, rekoč, če ti o pravem času ne bom plačal, potem išči plačila v zastavljeni reči. Ako pa je tretja oseba dolžniku na pomoč priskočila, potem sklene ona pogodbo z upnikom. S pogodbo daje in izročuje tretja oseba upniku gotovo reč v zastavo, rekoč, če ti dolžnik o pravem času ne bo plačal, išči si plačila v moji reči, ki ti jo v varnost tvoje tirjatve zastavljam.

Ta pogodba je prvi korak k zastavni pravici, je tako rekoč kal, iz katere se razvije potem zastavna pravica, kakor se z male bilke razvije konečno težak klas. Pogodba imenuje se zavoljo tega „zastavna pogodba“.

Ta pogodba ima pa nekatere posebne lastnosti, in ravno to je važno in prekristno, da se v spomin zapiše! Pri za-

stavni pogodbi nahajajo se namreč razni postranski dogovori, ki so po postavi nedopuščeni, kar pa pri nas malo kdo ve. Zatoraj moramo o teh postranskih dogovorih obširneje spregovoriti.

a) Upniki imajo premnogokrat lakomne želje, in zategadelj stavijo dolžnikom pri sklepu zastavne pogodbe silno ostre pogoje. Pri tem pa se časih prav hudo opekó, kakor bomo takoj videli. Poglejmo v življenje! Sosed A išče posojila pri skopuhu sosedu B. Prosi, da bi mu posodil 30 gld. Sosed je premedena glava, ter si misli, tu se bode dala napraviti dobra kupčija. Sosed A je revež in sosod B že tako ve, da ne bode dobil o pravem času plačila, če kaj posodi. Ali sosod A ima lepo kravo, ki je vredna vsaj 60 gld. Kaj stori sedaj skopuh B? Odgovori sosedu A: „Posojilo ti že odštejem, ali v zastavo dati in izročiti mi moraš svojo kravo! Da mi boš pa gotovo ob določenem času plačal, dogovoriva se tako, da krava moja postane, če mi o pravem času ne plačaš!“ Dolžnik, ki 30 gld. krvavo potrebuje, je z vsem zadovoljen. Sosed B odšteje mu 30 gld. z dogovorom, da se bodo v treh mesecih nazaj poplačali. Krava pa se za ta čas izroči upniku, ter se postavi v njegov hlev. Določeni obrok preteče. Še le teden po preteku obroka oglasi se sosod A. z denarjem, ter hoče imeti zastavljeno kravo. Sosed B, ki je že od pričetka pričakoval, da bode dolžnik obrok zamudil, noče denarja, ter pravi, da si raje obdrži kravo, ki je tako njegova postala, ker dolžnik ni obroka izpolnil.

Dolžnik A gre in toži, ter zahteva od sodnije, da naj sosedu B-ju z rabsodbo naloži, da mora denar vzeti, kravo pa zopet dolžniku izročiti. Kdo bode premagal v ti pravdi? Tožnik A! Sodnija bode namreč spoznala, da mora B danes denar vzeti, ter kravo izročiti tožniku. Kako to? Zategadelj, ker je po naših postavah dogovor, da naj zastavljena reč, če bi dolžnik dolga ob določenem času ne plačal, upniku pripade, brez veljave, brez moči! Dogovor, da naj je krava, če bi dolžnik A po preteku treh mesecev dolga ne plačal, lastnina upnika B bil je toraj neveljaven in ničn.

b) Tudi ta-le dogovor pri zastavnih pogodbah nahaja se v življenju. Upnik si izgovori, da ima, če dolžnik o pravem času ne plača, pravico, zastavljeno reč za gotovo svoto v račun vzeti. Ostanimo pri zgorejšnjem izgledu. Upnik B odgovori: „Dobro, posoditi ti hočem 30 gld.; ali zastaviti mi moraš kravo. Če pa obroka spolnil ne boš, potem je krava moja in

Šlo in opisano 2/11 1885.
Knj. zap. št. 164.

Slovenski Pravniki.

Poduk o najpotrebniših zakonih.

Spisal

Dr. Ivan Tavčar

v Ljubljani.

Izdala in založila

Družba sv. Mohora v Celovcu.

III. snopič.

Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

v račun jo bom vzel za 40 gld. Dolžnik A— zamudi plačila obrok za nekaj tednov. Potem pa vendar prinese k upniku izposojenih 30 gld., rekoč: tu imaš denar, sedaj mi vrni kravo. Kaj stori pri tacihih prilikah naš upnik? Brani se denar vzeti, rekoč: tvoja krava je sedaj, ko mi denarja o pravem času vrnil nisi, moja. Za njo ti imam plačati 40 gld.; 30 gld. si že prejel, tu imaš še 10 gld. in pojdi!

Dolžnik gre k sodnji in toži, ter hoče imeti kravo.

Pravdo bode dobil, ker je po naši postavi dogovor, da sme upnik po preteku plačilnega obroka zastavo za določeno ceno pridržati, neveljaven.

e) Tudi se nahaja časih pri zastavnih pogodbah dogovor, da upnik ne bode opravičen po preteku plačilnega obroka zástave prodati, ali pa, da jo smé samo za določeno ceno prodati. Tudi taki dogovori so neveljavni.

Toliko o pogodbi. Ali s pogodbo samo še ni doseženo vse. Zastavna pravica daje upniku določeno reč na roko, s katere si smé plačila iskati, če bi dolžnik o pravem času ne plačal.

R e č ,

ki se da v zastavo, je tedaj tik pogodbe same prva in glavna podlaga zastavni pravici.

Kake reči smejo se zastaviti?

Že prej smo videli, da se razločujejo reči po našem zakonu v dve glavni vrsti: v premične in nepremične. Vse reči — naj so premične ali nepremične — smejo se zastaviti, samo da so take, da jih morem končno prodati, med ljudi spraviti. Reč, katere prodaja po postavi ni dopuščena, se tudi v veljavno zastavo dati ne more.

Govoreč o lastninski pravici smo naštevati nekatere reči, ki se v lastninsko pravico pridobiti ne morejo. Vse te reči se tudi v veljavno zastavo dati ne morejo, ker bi taka zastava brez upljiva ostala. Če zastavljene reči prodati ne smem in ne morem, potem mi vsa zastava ničesar ne koristi.

Važnejše je vprašanje, katere plače se smejo in morejo z zastavno pravico zadeti?

Vsi dobro vemo, da so na zemlji različni stanovi. Eden si služi svoj kruh z obdelovanjem zemlje, drugi s kupčijo itd. Mnogoštevilen pa je tudi stan, ki svoje moči posvetuje, bodi si državi, bodi si cerkvi, bodi si občinam ali drugim takim skupinam. Država sama na sebi je velika celota, ki ima svoja opravila, svoje dolžnosti. Imeti mora tedaj tudi svoje osebje,

ki opravlja njen posel. To osebe so uradniki. Pri nas gospodje uradniki niso previsoko plačani in posebno nižji uradniki ne. Če toraj tak gospod količkaj lahkomišelnost živi ali če se je prezgodaj oženil ali če mu je Bog sploh podaril preveliko tropo otrok, potem se rado pripeti, da zabrede tak uradnik v dolgove, da išče posojila, kjer je le mogoče.

Med ljudstvom se pa sploh meni, da se to, kar se je posodilo človeku, ki ima cesarsko službo, nikakor izgubiti ne more. Saj ima cesarsko plačo, si misli nevedni upnik, in če mi denarja vrnil ne bo, pa pograbilim po njegovi plači! Ko pa je končno iztožil svoj dolg, ter ga hotel po poti eksekucije iztirjati ter poseči po plači, dobil je odgovor: da se mu ne more dovoliti eksekucija gledé plače dolžnikove.

Zategadelj je za življenje vsekako važno, poznati dotična postavna določila, da se človek ve ravnati ob priliki, če hoče uradnik kaj izposoditi, ter v varstvo zastaviti svojo plačo.

Ali se plače uradniške smejo zastavljati in oziroma v koliko je pripuščena rubežen takih plač?

To ve vsak, da dobivajo naši uradniki od države določeno mesečno plačo. Stalno v službo vmeščen uradnik dobi polo, s katero se ima mesec za mesecem oglašati pri državni kasi ali blagajni, kjer se mu na to polo odšteje plača. Prav rado se dogodi, da pride uradnik, če bi si rad izposodil denarja k temu ali onemu poštenemu meščančku ali poljedelcu, ter prosi posojila. Ob enem se ponudi posojilcu zastaviti tudi plačilno polo, češ da je to predobra zastava, ker bi sicer ob mesecu niti denarja pri kasi iztirjati ne mogel, če bi se ondi s svojo plačilno polo izkazati ne mogel. V trdnem zaupanju, da ima pretrdno zastavo v rokah, izplača mu upnik posojilo. Ali opekel se je. Ko preteče mesec, ni dolžnika; upnik pa prejme uradni ukaz, da ima plačilno polo dolžnika temu zopet vrniti, ker zakon ne dopušča, da bi se plačilne pole po uradnikih v zastavo dajale.

Postava namreč z vso odločnostjo zapoveduje, da se imajo plačilne pole uradnikov — če so se slučajno v zastavo izročile — brez vsakega ugovora zastavljalcu zopet vrniti.

Plačilna pola, na katero se uradniku izplačuje mesečna plača, ni tedaj sposobna, da bi služila v zastavo. Komur se v zastavo ponuja, naj je ne sprejme, ker je v tacihi slučajih košček papirja brez vsake vrednosti.

Iz vsega tega pa se še nikakor sklepati ne sme, da bi se uradniška plača odtegniti mogla vsaki eksekuciji. Pri tem ima se razločevati med uradniki, ki so še v službi in med onimi v pokoju. Uradnik zavezan je službovati dolgo vrsto let; in če je to vrsto let doslužil, stopi v pokoj ali penzijo. V službi dobiva nekaj več plače: a zategadelj mora tudi delati. V pokoju živi sicer brez dela, ali poprej ga je truda-polno poslovanje že tako ugonobilo, da je v resnici opešal, da je v resnici nezmožen za daljše delovanje. Pač je tudi pravično, da daje država, ki zahteva od svojih služabnikov vse moči, ter jih iz službe izpušča še le tedaj, ko so se obrabili kakor staro kolo, tem služabnikom toliko pokojnine, da jim v starosti ni gladú trpeti!

Če hočemo odgovoriti na vprašanje, kako in kdaj je dopuščena eksekucija na uradniške plače, razločevati nam je, kakor že rečeno, med uradniki v službi in med uradniki v pokoju.

Dotična določila obsežena so v najnovejši postavi z dne 21. aprila 1882, št. 123 drž. zak.

Postava pravi: Kar se tiče stalne plače uradnika v službi, podvržena je eksekuciji samo tretjina te plače in sicer z dostavkom, da mora uradniku znesek 800 gld. na leto ostati.

Pomen te postavne določbe je tedaj ta, da se uradniku, ki ima na leto samo 800 gld. plače ali pa še manj, niti krajcar vzeti ne more. Če ti je ta uradnik še tolikokrat zastavil svojo letno plačo, mu ničesar vzeti ne bodeš imel, ker postava ne dovoljuje, da bi se zastavljale in oziroma rubile uradniške plače, ki znašajo na leto 800 gld. ali pa še manj. Ta postavna prepoved je pametna. — 800 gld. potrebuje uradnik, če hoče živeti in kam bi prišli, ako bi smeli upniki uradniku vzeti vse, tako da bi ne imel niti potrebnega življenja! Uradniki morajo biti in zategadelj ostati jim mora tudi toliko plače, da morejo vsaj živeti.

O uradnikih v službi velja tedaj določilo, da se jim sme rubiti samo tretjina plače, to pa tudi samo tedaj, če je plača višja od 800 gld. Če ima uradnik 900 gld. plače, sme se mu samo 100 gld. rubiti, ker mu 800 gld. vsekako ostati mora.

Kako je tedaj, če ima uradnik na primeru plače 2.100 gld. ? V tem slučaju rubiti se mu sme tretjina; v eksekucijo vzeti sme se mu tedaj 700 gld.; znesek 1400 gld. ima se mu v prosto porabo prepustiti.

Nekoliko več sme se uradniku vzeti tedaj, kadar se toži za živež, ki ga ima dajati, bodi si otroku, bodi si starišem, bodi si ženi. Za ta primerljaj sme se mu vzeti vse, kar presega znesek 300 gld. na leto. Znesek 300 gld. pa ima tudi v tem slučaju ostati uradniku, tako da mu ga tudi eksekucija zavoljo živeža vzeti ne more.

To so določila, ki veljajo pri uradnikih v službi.

Pri tem zapomni naj se še, da se ima beseda uradnik tolmačiti v širjem pomenu. Omenjena določila ne veljajo samo pri uradnikih v državni službi, temveč tudi pri uradnikih, ki so v službi dežele, cesarskega dvora, občine, okraja ali sploh kakega javnega zavoda. Ravno tista določila veljajo za vojaške uradnike, kakor tudi za duhovnike.

Ostrejša so določila, ki veljajo pri uradniku v pokoju. Ta dobiva manj plače, nego jo je dobival poprej v službi; ali vendar dopušča postava, da mu morejo dolžniki več vzeti, nego so mu tedaj vzeti smeli, ko je še služboval. Plača uradnika v pokoju imenuje se pokojnina.

Postava določuje: Pokojnine uradnikov podvržene so eksekuciji v toliko, da se sme rubiti tretjina letnega zneska ali z dostavkom, da ima rubljenemu ostati na leto vsaj 500 gld.

Uradnika v pokoju, ki dobiva samo 500 gld. letne pokojnine ali še manj ne more, eksekucija doseči; če ima še toliko dolgov, vendar se mu ni bati upnikov. Ti mu pri najsilnejšem prizadevanju ničesar vzeli ne bodo.

Cela pokojnina sme se upokojenemu vzeti le takrat, če se toži za postavni živež, ki ga ima dajati otroku, ženi ali starišem.

Sedaj se bode morda vprašalo: kaj pa tedaj, če bi dotični uradnik sam privolil, da naj se mu rubi vsa plača, ali vsaj večji znesek te plače, kakor je dopuščeno v postavi? Uradnik pride k upniku, ter ga prosi posojila. Leta mu pravi, da bi že posodil, ali pri sedanjih razmerah, ko mu z eksekucijo do plače ne more, pa mu ni voljan kaj posoditi. Na to mu napravi uradnik dolžno pismo, v katerem potrди prejem posojila, ter dovoljuje upniku, da sme letá, če bi prišlo do eksekucije, poseči po celi dolžnikovi plači. Táko dolžno pismo bi upniku prav nič ne koristilo. Postava ne dopušča, da bi se uradniku vzela cela plača, zategadelj je postava tudi določila, da je vsako pobotanje, med dolžnikom — uradnikom — in njegovim upnikom, ki bi se ne strinjalo s postavo z dne 21. aprila 1882, št. 123 drž. zak., neveljavno in brezupljivo.

Naj je dolžnik — uradnik svojemu upniku še tako slovesno in resno dovolil, da mu sme pri eksekuciji vzeti plačo, bode upnik vendar ostal na cedilu, če njegov dolžnik nema več letne plače, nego 800 gld. ali ne več letne pokojnine nego 500 gld.

Čemu smo o vsem tem pisali? Odločno moramo naglašati, da nismo imeli namena grditi uradniškega stanu. Vse časti, vsega spoštovanja vreden stan je to. V njegovih rokah je blagor države, blagor celote in v tem tudi blagor posameznika. Kakor pošteni poljedelec služi tudi uradnik v potu svojega obraza vsakdanji kruh in v pravem pomenu besede mora si prislužiti vsak vinar, ki mu ga izplačajo konec meseca. Tega stanu ne sme grditi nikdo, najmanj pa knjiga, ki je namenjena ljudstvu v poduk, priprostemu ljudstvu, ki bode srečno le tedaj, če se vzgojuje v izgledni spoštljivosti do oblastnij, koje gospodujejo po Božji volji nad njim.

Dolžniki se nahajajo v vsakem stanu in dolgove imeti, katere je človek sebi in svoji rodbini v ohrambo napraviti moral, ni nikaka sramota. Ker pa ima naša družba posebno tudi med priprostim meščanstvom svojih udov, menili smo že s tega ozira samega, da nam je spregovoriti besedico o tem, kako daleč sme in more seči zaveza uradnika, kadar si išče denarja. Ali še drugo nas je sililo k predstoječi razpravi.

Posebni nižji uradniki so slabo plačani in tajiti se ne dá, da jih obilo zdihuje pod bremenom neznosnih dolgov. Z lepo besedo si uradnik lahko izprosi posojila in to posebno tudi zategadelj, ker priprosto ljudstvo živi v prepričanju, da človek, ki ima letne plače 800 gld., v obilici živi in da se pri njem izgube nadejati ni, ker ga tako vsak mesec cesarska kasa z gotovino zaklada.

Kaj je konečni vspeh? Ko upnik vidi, da mu dolžni uradnik ničesar ne plača, da je vse opominovanje in tirjanje bob v steno, tedaj si poišče advokata, da naj uradnika toži. In če mu letá na široko in dolgo razklada, da se z eksekucijo ničesar iztirjati ne bo dalo, ker dolžnik na leto niti 800 gld. plače nima, zateče se k zakotnemu pisaču. Priprosti človek si namreč nikakor dopovedati ne pusti, da bi smel človek, ki je vendar iz cesarske kase plačan, dolgove napravljati, ne da bi ga postava pozneje prisiliti mogla, dolg pošteno poplačati. Zakotnik je v resnici tudi njegovega mnenja. Prične se tedaj eksekucija. Različne prošnje — po zakotniku nerodno skovane — se vlagajo pri sodnji in sicer prošnje, o katerih se je vedelo že naprej, da niti najmanjšega vspeha imele ne

bodo. Upniku se ničesar ne iztirja, pač pa si je nakopal stroškov na glavo, ter si denarja izmetal v vodo in v žep zakotnemu pisaču.

Na tem mestu omenjati nam je tudi odškodnine pri požarih, katere izplačujejo zavarovalna društva. Te odškodnine imenujejo se zavarovalnine; v ljudski govorici pa so znane kot „asekurance“.

Pri nas skoraj nikdo ne ve, da se zavarovalnine ali asekurance niti zastaviti niti rubiti ne smejo.

Postava določuje, da se ima požarna zavarovalnina edino in samo v to porabiti, da se ž njo zopet postavi po požaru vničeno ali poškodovano poslopje. Se ve da se rado pripeti, da pogorelec, ki ima preobilo dolga, časih noče zidati; pač pa potegne zavarovalnino, ter jo porabi za se. S tem pa so v prvi vrsti oškodovani vknjiženi upniki, katere je hotla postava s tem braniti, da prepoveduje vsako eksekucijo na asekurance.

Kaj se navadno zgodi, če je pogorelo poslopje gospodarju, ki je veliko dolžan?

Komaj se izvé, da je bil pogorelec zavarovan pri tem ali onem društvu, že se oglašajo upniki, ki se boje, da bi vsled požara škode ne trpeli. Posebno tisti upniki, ki s svojo tirjatvijo vknjiženi niso, napravljajo si največ upov, češ, dolžnik ima pri zavarovalnem društvu dobiti lepo svoto denarja, čemu naj bi se ne vsedel na ta denar, posebno ker take ugodne prilike ne bode kmalo! In res se potem vlagajo pri sodniji mnogovrstne prošnje. Ta hoče, da bi se prepoved napravila na zavarovalnino; drugi da bi se mu zavarovalnina prisodila, in zopet tretji da naj bi se rubila. Nastopajo se z eno besedo vse pota in vse steze, ki vodijo do eksekucije. Ali vse mora ostati brezvspešno, ker postava prepoveduje vsako eksekucijo na zavarovalnine!

Pri takem slučaju naj se tedaj ničesar ne poskuša. Zavarovalnina mora se izplačati pogorelcu in ni postavnega pripomočka, ki bi to zabranil. Vsaka prepoved, vsaka rubežen, vsaka eksekucija mora se odbiti. In če se stranka še tako srdito v Gradec ali na Dunaj pritožuje, ne bode družega doseгла, nego potrato kolekov!

Do sedaj govorilo se je o dveh pogojih, ki služijo v podlago zastavni pravici. Najprej, rekli smo, potrebna je pogodba med upnikom in dolžnikom in oziroma med upnikom in tretjosebo, ki za dolžnika stopi v zastavno pogodbo. Vsled pogodbe, izreče se dolžnik, da zastavlja svojemu upniku to ali ono reč v varstvo njegovi tirjatvi z dostavkom, da si sme

upnik, če bi o pravem času plačila ne prejel, z zastavljeno rečjo poplačati. Upnik pa se nasprotno izreče, da sprejme določeno reč v zastavo za svojo tirjatev. S tem je zastavna pogodba dovršena. Pogodba sama še ni vse; prvi korak k zastavni pravici je pač ali družega nič.

Drugi glavni pogoj je reč, ki naj služi v zastavo. Videli smo, da ni vsaka reč sposobna služiti v zastavo ter naglašali, da je posebno pri eksekucijah treba paziti, da se izvoli sposobna reč in da se ne rubi kaj tacega, kar ni sposobno za zastavo.

K pogodbi, reči pa ima stopiti še tretje, in to je

izročitev.

Da si sem se s svojim dolžnikom pogodil, da mi ima izročiti določeno reč v zastavo, da si sva sklenila pogodbo, da si sva reč, ki naj služi v zastavo določila, vendar moja zastavna pravica še ni stopila v življenje, če se pogodbi in reči ni pridružila še izročitev!

Pojasnimo si stvar z izgledom. Moj sosed mi dolžuje 50 gld. Skleneva pogodbo, da mi v varnost te tirjatve zastavi svojo kravo. Ali zastavljena krava stoji vzlic sklenene pogodbe še vedno v sosedovem hlevu. Pogodba je sklenena, zastavljena reč določena, ali moja zastavna pravica še vendar ni stopila v življenje, ker ni tretjega, ker se ni napravila izvršitev.

O tem, kaj je izvršitev, pisalo se je že v drugem snopiču, pri „lastninski pravici“. Ravno to, kar se je pri lastninski pravici imenovalo izročitev, imenuje se tudi pri zastavni pravici „izročitev“. Tudi zastavna pravica je nekaj nevidnega, je samo nekaj notranjega, je gola beseda. Po naših postavah pa mora k nevidnemu, k notranjemu pristopiti še nekaj zunanjega, nekaj vidnega, če naj stopi v življenje zastavna pravica. To vidno, to zunanje se imenuje izročitev.

Vrnimo se k zgorejšnjemu izgledu. Sosed mi je zastavil svojo kravo, ki pa je ostala v domačem hlevu. Kako to, da zastavna pravica še ni stopila v življenje? S sosedom sva govorila, sva sklenila pogodbo, sva določila reč, ali ta reč ostala je v tistem stanu, kakor pred pogodbo. Z rečjo samo se ni godila nikaka sprememba in posebno ne taka sprememba, s katere bi vsakdo sklepati mogel na to, da je reč meni v zastavo dana. Naše postave tedaj zahtevajo, da se mora z rečjo samo zgoditi taka sprememba, da vsakdo, če opazi to spremembo, sklepati more, da se je reč oddala v zastavo. Ta

sprememba pa se imenuje ravno izvršitev, ter je tako važen pogoj, da si brez nje zastavne pravice niti misliti ne moremo.

Že prej smo omenjali, da se zastavljajo premične, kakor tudi nepremične reči. Drugače se vrši izročitev pri premičnostih in zopet drugače pri nepremičnostih.

Kako se ima vršiti izročitev, če se daje v zastavo premičnost?

Postava določuje v § 451. ob. drž. zak.: Da si zastavno pravico v resnici pridobi, mora upnik zastavljeno reč, če je premakljiva, v shrambo vzeti.

Pri premičnostih mora se tedaj upniku zastavljena reč v posest odstopiti, mora se mu v varstvo izročiti, tako da vsled upnikove posesti, vsled njegovega varstva vsakdo sklepati more, da je reč zastavljena.

Če sva se zgoraj s sosedom pogodila, da mi v varstvo moje tirjate zastavlja svojo kravo, potem bode moja zastavna pravica še le tedaj v življenje stopila, če mi sosed kravo v posest izroči. Zastavljena mi je krava še le takrat, če sem jo odgnal na svoj dom, če sem jo postavil v svoj hlev.

Vprašali bodete, čemu je treba to pisati? Pri lastninski pravici, kakor tudi pri zastavni pravici je izročitev silno važen pogoj, brez katerega se niti lastninska pravica, niti zastavna pravica roditi ne morete. Naše ljudstvo pa ravno o izročitvi ničesar ne ve. Tudi je to nekaj tacega, kar se priprostemu človeku le z veliko težavo v glavo vbiti dá. Vendar pa je „izročitev“ take važnosti, da moramo tudi tu pri zastavni pravici o nji obširneje spregovoriti. In to v prvi vrsti zagadatelj, ker naše ljudstvo meni, da stopi zastavna pravica brez izročitve v življenje.

Ostanimo pri zgorejšnjem izgledu!

S sosedom sva se pogodila, da mi dá v zastavo svojo kravo. Sklenila sva veljavno pogodbo, ali da bi svet o stvari ne izvedel, dogovorila sva se tudi, da ostane krava v dolžnikovem hlevu, kakor do sedaj.

Narod meni, da je s tem že vse dognano in da je krava postavno zastavljena. Pripeti se tedaj, da pride drug upnik, ter dá po sodnji rubiti dotično kravo. Ker sosed ne plača, se krava proda. H kupnini oglašim sedaj svojo tirjatev, ter zahtevam plačilo. Sklicujem se na to, da sva s sosedom prej sklenila zastavno pogodbo, nego se je krava po sodnji rubila in da sem sosedu le zagadatelj pustil živinče, da bi svet o zadevi ničesar ne izvedel.

Upnik, za katerega se je krava sodnijsko rubila, mi bode ugovarjal, da moja zastavna pravica še ni v življenje stopila, ker je krava ostala v dolžnikovi posesti, ker se tedaj ni vršila postavna izročitev.

Pri tacih prilikah vname se vselej huda pravda. Jaz bom pravdo izgubil, ter potem kričal, kaka krivica se mi godi, da ni več pravičnih postav i. t. d. To pa vse brez opravičenja. Od nekdanj velja pri nas postavna zapoved, da so preničnosti le tedaj veljavno zastavljene, če jih je upnik prevzel v svojo posest.

Zapomni si toraj: „Kadar ti tvoj dolžnik zastavlja preničnost, to je premakljivo reč, tedaj ne puščaj zastave v dolžnikovi posesti; vzeti jo moraš v svojo posest, sicer si ne pridobiš zastavne pravice. Brez izročitve ni zastavne pravice; pri preničnostih pa je izročitev odstop posesti, to je: zastavljena reč mora stopiti iz dolžnikove posesti, ter prestopiti v upnikovo posest.

Kdor se bode ravnal po tem vodilu, ne bode se mu pripetilo, da bi poznejši upnik pridobil si boljše zastavno pravico do reči, ki se je njemu — prejšnjemu upniku — mnogo prej hotela v zastavo dati.

Kako se mora izvršiti izročitev, če se daje v zastavo nepreničnost?

Tudi pri nepreničnostih velja načelo: brez izročitve ni zastavne pravice! Izročitev je nekaj vidnega, je neka sprememba, ki se zgodi na zastavljeni reči sami. S te spremembe vsakdo lahko sodi, da je reč oddana v zastavo.

Spremembe, katere provzročuje pravno življenje na nepreničnostih, kažejo se v javni knjigi. Da je tedaj neprečnost veljavno zastavljena, mora se zastavna zaveza vpisati v javno knjigo. Kadar se tedaj daje posestvo v zastavo, izvrši se izročitev s tem, da se dotična zastavna pravica vknjiži na zastavljeno posestvo v javni knjigi.

O vsem tem se je pa že toliko pisalo, da bi sedaj nepotrebno bilo, še kaj več razpravljati. Kdor se boče podučiti, kako se imajo napravljati veljavno dolžna pisma in kdaj je zastavna pravica pridobljena na zemljišča, vestno in pazljivo naj čita razpravo o javni knjigi v I. snopiču „Sl. Pravnika“. —

Tu se samo sklicujemo na § 451. ob. drž. zak., ki se glasi:

Da zastavno pravico v resnici pridobi, mora upnik, kateri ima pravno ime, zastavljeno reč, če je premakljiva, v shrambo vzeti; če pa je nepremakljiva, mora svojo tirjatev, kakor je za pridobivanje lasti na ležeče blago predpisano, vknjižiti dati. —

Navadno je, da se dajajo v zastavo nepremičnosti, to je posestva, zemljišča. Zapomni naj se, da se brez izročitve ne more pridobiti zastavna pravica. To načelo, če se vporabi na nepremičnosti, pa se glasi: brez vknjižbe ali intabulacije se na zemljišča ne more pridobiti zastavna pravica.

Kdor ima dolžno pismo v rokah, v katerem se bere, da se mu zastavlja to ali ono posestvo, si ni pridobil zastavne pravice, ako ni spravil svojega pisma v javno knjigo. Kako da ne? Ker se zastavna pravica brez izročitve roditi ne more; izročitev pri zastavi nepremičnosti pa se spolni z vknjižbo v javni knjigi.

Če sem pismo, v katerem se mi je zastavilo dolžnikovo posestvo, pustil dve leti v zaboju ležati, prišli so pred me vsi poznejši upniki, ki so svoja dolžna pisma med tem časom vknjižiti pustili. Kako to? Zategadelj ker se je pri njih zvršila vknjižba ali izročitev, pri meni pa ne. Vsled tega je za poznejše upnike zastavna pravica v življenje stopila, pri meni pa je ostala mrtva.

Zatoraj moramo tudi na tem mestu naglašati:

Če imaš dolžno pismo, ki je namenjeno za javno knjigo, glej da ga prej kot je mogoče vknjižiti daš. Pravica zagotovljena ti je še le tedaj, kadar je zvršena intabulacija!

Kdor se bode po tem vodilu ravnal, izognil se bode marsikateri pogubni pravdi, izognil se škodi, ki toliko bolj peče, ker si jo je človek vzlic veljavnemu pismu nakopal.

Sedaj se vpraša, kaki nasledki nastanejo tedaj, če dolžnik o pravem času ne plača? Kake pravice ima za tak slučaj upnik?

Razširjeno je napačno mnenje, da sme upnik zastavljeno reč na svojo pest prodati. Postava pa pravi, da sme upnik zastavljeno reč samo po sodnijski poti prodati. O tem bomo pa tedaj razpravljali, ko bomo govorili o posojilih v prihodnjem glavnem oddelku. Tu pa se še enkrat sklicujemo na razpravo o javni knjigi in posebno na razpravo o intabulacijah in prenotacijah, ki spadajo tudi v razpravo o

zastavni pravici, katera naj se s tem konča, ker smo tako vse povedali, kar ima važnosti za vsakdanje življenje.

C. O služnostih.

I.

Kaj so služnosti, in kako jih postava razvrstuje?

Lastninska pravica daje lastniku oblast, da rabi svojo reč po prosti svoji volji, ter tudi oblast, da smé vsakemu drugemu porabo te reči zabraniti. Kot lastnik sem opravičen, da svoje reči izključljivo sam rabim in uživam. Če bi kdo drugi posegel po moji reči, smem ga odbiti in v sili tudi s silo odvrniti.

Vendar pa se mnogokrat pripeti, da sem dopuščati zavezan, da sme kdo drugi mojo reč sebi v korist obračati. V življenju se obilokrat pripeti, da mora lastnik zemljišča dopuščati, da sosed po tem zemljišču hodi ali vozi. Isto tako se pripeti, da imam vodo na svoji zemlji, h kateri sme sosed svojo živino napajati goniti. Tudi se pripeti, da zahaja sosed v moj log drva pobirat, ali da goni v moj log svojo živino na pašo. Iz takih in enakih izgledov lahko sklepate, da pozna naše vsakdanje življenje obilo pravic, ki se izvršujejo na tuji reči. Vsled teh pravic lastnik reči ni zavezan, kaj storiti; pač pa je zavezan mirno gledati, kako jaz rabim njegovo reč, da si nisem njen lastnik.

Pravice, ki se izvršujejo na tuji reči, in vsled katerih lastnik te reči ni zavezan, kaj storiti, temveč samo dopustiti, da kdo drugi njegovo reč rabi, ali pa opustiti, kar bi sicer kot lastnik imel pravico storiti, imenujejo se služnosti.

Služnosti so silno različne, ker je poraba vsake reči lahko različna in mnogobrojna.

Za priprosto ljudstvo pomen imajo samo nekatere služnosti, zategadelj bode zadostovalo, če o ti stvarini le površno razpravljamo.

Naše postave delé služnosti v zemljiščne in osebne. Zemljiščne služnosti združene so z gotovim posestvom, ter služijo v to, da se to posestvo lažje in pripravnejše vživa in obdeluje. Taka služnost je zvezana z gotovim posestvom, ter se obrača proti določenemu posestvu. Lastniki prvega posestva so opravičeni, in sicer tako, da prehaja pravica od lastnika

na lastnika. Lastniki drugega posestva pa so dolžni dopuščati, da zvršujejo prvega posestva lastniki služnost na drugem posestvu.

Razjasnimo si stvar z izgledom. Moje posestvo leži tik posestva soseda A. Na vrtu sosedovem teče studenec, h kateremu so od nekdaj moji predniki po vodo hodili. Moje posestvo je opravičeno, in sicer tako opravičeno, da je smel do sedaj vsak lastnik tega posestva na sosedov vrt po vodo hoditi. Pravica tedaj ni navezana na posameznega lastnika, temveč na posestvo samo. Vsak, kdor je lastnik posestva, smé po vodo hoditi. Na drugi strani pa je sosedovo posestvo isto tako v večni zavezi. To se pravi, naj je kdor si koli bodi lastnik tega posestva, vsak mora dopuščati, da hodijo lastniki drugega posestva po vodo na njegovo posestvo.

Take služnosti, ki ne ponehajo s smrtjo gotove osebe, ki se držé posestva samega, imenujejo se zemljiščne služnosti. Prvo posestvo je za vse čase opravičeno, ter tako rekoč gospoduje nad drugim posestvom, ki je zopet za vse čase obremenjeno. Lastniki umirajo in se vrsté od roda do roda. Ali pravica na eni strani ostaja ena in tista, breme na drugi strani pa tudi eno in tisto.

Prvo posestvo, katerega vsakokratni lastniki so opravičeni, imenuje se gospodujoče posestvo, drugo posestvo pa se imenuje služno posestvo, ker je tako rekoč nekako v službi prvemu posestvu. Pri zemljiščnih služnostih je tedaj oseba vsakokratnega opravičenca postranska stvar, merodajno je samo posestvo, samo zemljišče.

Gospodovalno posestvo pa je odločeno ali za kmetijo, ali pa za drugo rabo.

Zemljiščne služnosti, pri katerih je gospodovalno posestvo odmenjeno za kmetijo, imenujejo se poljske služnosti.

Zemljiščne služnosti, pri katerih je gospodovalno posestvo odmenjeno za kako drugo rabo, imenujejo se hišne služnosti.

Po naših postavah so poglobitnejše poljske služnosti tele:

1. Pravica, stezo ali kolovoz po tuji zemlji imeti ali živino po nji goniti.
2. Pravica, na tujo zemljo po vodo hoditi, ondi živino napajati; na tujo zemljo vodo odpeljavati, ali s tuje zemlje vodo na gospodovalno zemljišče napeľjavati.
3. Pravica, po tuji zemlji živino pasti.

4. Pravica, po tuji zemlji drva sekati, suhljad in protje nabirati, želod brati in listje grabiti.
5. Pravica, po tuji zemlji divjačino loviti.
6. Pravica, na tuji zemlji kamen lomiti, pesek kopati, apno žgati.

To so najnavadnejše poljske služnosti. V življenju najnavadnejše pa so služnosti do steze ali kolovoza, do vode, do paše.

Stvar je v življenju ta le. Nahajata se dva posestva. Lastniki prvega posestva so bili od nekdanj opravičeni, po tem ali onem travniku, ki spada h drugemu posestvu ali hoditi ali voziti ali živino goniti, ali po vodo hoditi, ali živino pasti. Lastniki drugega posestva pa so bili od nekdanj dolžni, mirno gledati, kako so sosedje po njihovem posestvu hodili, ali vozili ali pasli i. t. d.

Navadne hišne služnosti so te-le:

1. Pravica, težo svojega poslopja na tuje poslopje nasloniti.
2. Pravico, tram v tujo steno vložiti.
3. Pravica, do okna v tuji steni, bodi si zavoljo svetlobe, bodi si zavoljo razgleda.
4. Pravica, streho tako speljati, da se raztega nad sosedovim prostorom.
5. Pravica, dim skozi sosedov dimnik odpeljavati.
6. Pravica, kap na tujo zemljo napeljavati.
7. Pravica, tekočine na sosedovo zemljo izlirati.

Po teh in tem podobnih služnostih ima posestnik gospodovalne hiše pravico, na zemlji svojega soseda kaj početi, kar mora le-tá brez ugovora dopuščati.

Po drugih hišnih služnostih je posestnik služne zemlje zavezan, kaj opustiti, kar bi sicer smel storiti. Take služnosti so:

1. Zaveza, svoje hiše ne povišati.
2. Zaveza, svoje hiše ne znižati.
3. Zaveza, gospodovalni hiši ne svetlobe, ne zraka jemati.
4. Zaveza, gospodovalni hiši ne razgleda jemati.
5. Zaveza, kapa pri svoji hiši ne odpeljavati od soseda zemlje, komur vtegne za zalivanje njegovega vrta, ali za polnenje njegovega vodnjaka ali kako drugače koristen biti.

Toliko o zemljiščnih služnostih. Kdor je predstojajo razvrstitev pazljivo bral, vedel bode, kaj so take služnosti in kaj da obsegajo.

Pri teh služnostih je, kakor rečeno, oseba vsakokratnega opravičenca brez pomena. Služnost drži se gotovega posestva, ter prehaja od lastnika do lastnika.

Dalje pa so tudi služnosti, ki so dodeljene posamezni ali določeni osebi. S smrtjo te osebe poneha tudi služnost. Te služnosti imenujejo se zategadelj osebne služnosti. Naš zakon pozna tri take služnosti: pravico do potrebne rabe kake reči, do vžitka, in pravico do stanovanja. Če na primero stariši izročijo svoje posestvo otroku, pridržé si pred vsem pravico do stanovanja v izročinem poslopju. Časih si pridržé tudi pravico do vžitka gledé te ali one njive i. t. d.

Tako nastanejo osebne služnosti, ki živé le toliko časa, dokler živé tudi stariši, ki so jih pridržali. Ker je pomen taceh pravic v življenju dobro poznan in ker ni naloga tej knjigi o služnostih široko razkladati, naj je s tem končana razprava o osebnih služnostih.

II.

Kako si služnosti pridobivajo?

Služnost daje oblast, tujo reč za sé porabiti. Ve se samo ob sebi, da nikdo ne sme zahtevati, da bi se mu meni nič tebi nič dodelila služnost na tuji reči. Kakor vsaka pravica more se služnost le po postavni poti pridobiti.

Največkrat pridobila se bode pač po poti pogodbe. Ako imam zemljišče, h kateremu vodi slaba pot, bodem s svojim sosedom stopil v dogovor, da naj mi odpre pripravejšo pot po svojem zemljišču. Da mu moram nekoliko plačati, to je umevno. Če se je potem napravila pogodba, je moje zemljišče za vse večne čase opravičeno, sosedovo zemljišče pa obremenjeno.

Tudi v testamentu ali v oporoki more se služnost ustanoviti. Zapustnik voli na primero določeno njivo tej ali oni osebi, dediču pa naloži, da mora volilojemniku odpreti pot po svoji zemlji, da bode ložje dohajal k voljeni njivi.

Dalje se tudi s priposestovanjem pridobi služnost. Če so lastniki določenega posestva trideset let po določenem tujem zemljišču hodili ali vozili, priposestvovala se je služnost v korist gospodovalnemu, in v breme služnemu posestvu.

O tem, kako se služnosti priposestujejo, pisalo se je v prvem snopiču te knjige.

Pa tudi na tem mestu naglaševati se ima, da se služnost do nepremičnosti le tedaj pridobi, če se je vpisala v javno knjigo.

Če si kupil pri svojem sosedu pravico do steze, do pota, do vode i. t. d., zatrdil si si to pravico za večne čase le takrat, ako si jo pustil vknjižiti na sosedovo posestvo! —

Kaki občni predpisi veljajo zastran služnosti?

Vse služnosti so si v tem enake, da posestnik služne reči praviloma ni dolžan kaj storiti, ampak le drugemu rabo kake pravice dopustiti, ali pa to opustiti, kar bi sicer kakor lastnik imel pravico storiti.

Tedaj mora stroške za popravlanje služne reči ta plačati, kdor je opravičen k služnosti. Če služno reč rabi tudi njen lastnik, mora po primeri k stroškom prikladati.

Dobro je, če se zapomni predpis § 494. obč. drž. zak., ki se glasi:

K popravljanju pota, mostov in bervi prikladajo po primeri vse osebe ali zemljiščni posestniki, ki imajo pravico pota se posluževati, toraj tudi posestnik služne zemlje, če sam pot rabi.

Razširjeno je napčno mnenje, da mi mora tedaj, če imam pravico po tuji zemlji hoditi, voziti ali živino goniti, lastnik te zemlje pot popravljati, in če vodi ta pot čez mostove, da mi ima tudi za mostove na svoje stroške skrbeti. To pa ni resnica. Če imam pravico, po tuji zemlji hoditi, ali voziti, in če lastnik te zemlje dotičnega pota za sé ne potrebuje, potem si moram sam na svoje stroške pot popravljati, in tudi mostove, če se nahajajo pri potu. Ako pa rabi lastnik obremenjene zemlje z mano vred pot, potem ima z mano vred za popravila skrbeti.

Navadno je tako v življenju, da pot rabi tudi lastnik obremenjene zemlje. Recimo, da mi je last travnik, po katerem vodi pot, katero smeta rabiti tudi soseda A. in B. Pot vodi čez potok, tako da se ima izdržavati tudi mostiček. Jaz kot lastnik služnega zemljišča rabim tudi pot. Kadar se pokaže potreba, nasujem pot, ter popravim tudi mostiček. Potem naznanim sosedoma stroške. In sedaj bi se lahko življenje zastavilo, da se bodo sosedje z vso odločnostjo branili vplačati svojih doneskov. Izgovarjali se bodo, mi imamo pravico do pota po tvoji zemlji, pot je tvoja skrb, naša je samó pravica! In tožiti se bodo dali, in prepirali se pred sodnijo: ali vse brez vspeha, ker so po zakonu zavezani, h stroškom popravil donašati po primeri.

Sedaj si hočemo nekoliko ogledati posamezne služnosti.

Kake pravice daje služnost do kapa?

Kdor ima pravico do kapa, sme napraviti, da se dežnica sama ali po žlebovih na tujo streho odteka. Tudi sme svojo streho zvišati, vendar mora take naredbe storiti, da zavoljo povišanja služnost težja ne bode. Ravno tako mora obilo padli sneg za časa odkidati, kakor tudi žlebove, za odtok namenjene, v dobrem stanu vzdržavati.

Kdor ima nasprotno pravico, dežnico s sosedove strehe na svojo zemljo napeljavati, je dolžan stroške za žlebove, kadi in druge naprave sam plačevati.

Kake pravice daje služnost do steze?

Služnost do steze obsega pravico, po ti stezi hoditi, ali se po nji po ljudeh nositi puščati.

Če imam torej služnost do steze, mi nikakor ni privoljeno, po ti stezi živino goniti, ali pa še celo voziti. Rado se pripeti v življenju, da ta ali oni posestnik, ki je imel že od nekdaj pravico po tujem travniku hoditi, hipoma prične po ti stezi, ali živino goniti, ali pa voziti. Tožen je, ter se izgovarja s tem, da je že toliko in toliko let hodil, in da bi tedaj pač krivično bilo, če bi po stari svoji stezi ne smel časih tudi živine goniti, ali se pa z vozom peljati. Zgubil bo pravdo, ker naše postave strogo zapovedujejo, da se obseg služnosti ne smé samolastno razširiti. Vsaka služnost se mora tako zvrševati, da se breme služnemu posestvu kolikor mogoče polajša. Po tem načelu daje pravico do steze samo oblast, po tuji zemlji hoditi, ali se pa po ljudeh nositi dati. Kdor ima samo pravico do steze, ne sme si svoje pravice razširiti tako, da bi pričel, po stezi jezdariti, kar se v življenju rado zgodi. Če se potem pravda vname, toženi nikakor umeti ne more, kako bi se mu prepovedati smelo, po stari stezi jezdariti. Stvar je malenkostna, ali dobro je, če se v spomin zapiše: Ako imaš stezo po tuji zemlji, smeš hoditi po nji; če pa hoditi ne moreš, sme te po stezi nositi človek, nikakor pa ne žival.

Kake pravice mi daje tista služnost, vsled katere smem živino po tuji zemlji goniti?

Vsled te služnosti smem po tuji zemlji svojo živino goniti. Tudi smem po ti zemlji hoditi, ter z vozičkom, ki ga sam vlečem, po nji voziti. Ni pa mi dopuščeno, po tuji zemlji težka bremena vlačiti, ali z živino voziti.

Če imam pravico po sosedovem pašniku svojo živino goniti, smem po tem pašniku tudi hoditi, kar se ume samo ob

sebi, ker se živina brez varuha puščati ne more. Nikakor se pa ne smem izmisliti, da bi po pašniku pričel tudi z živino voziti, češ, če smem po njem živino goniti, čemu bi ne vozil tudi ž njo. Isto tako mi ni dopuščeno, težka bremena, na primeru hlode ali kaj tacega, po služnem pašniku vlačiti, in to zategadelj ne, ker bi potem služnost trdejša postala. Postava pa pri vsaki služnosti zapoveduje, da se ne smé razširiti, temveč kolikor mogoče skrčiti, da se breme služni zemlji polajša.

Kake pravice obsega služnost vožnje?

Če mi je na tuji zemlji odprta kolovozna pot, smem voziti po nji z živino, tudi smem po ti poti hoditi, ker bi sicer vožnja sama nemogoča bila.

Ali tudi ta služnost se ne smé tako razširiti, da bi po kolovozu pričel hipoma težka bremena vlačiti ali pa — kar je nekako čudno, — po nji živino goniti.

Tu je treba posebno naglašati, da služnost vožnje ne obsega ob enem tudi pravice, po kolovozu živino goniti! Ta postavna zapoved daje časih pravdam povod, katerih predmet ni vreden morda pet goldinarjev, ki se pa vendar z največjo srditostjo vodijo.

Recimo, da imam njivo, ki je okrog in okrog obdana s tujo zemljo. Do nje vodi kolovoz po zemlji, ki je last soseda A. Po tem kolovozu so moji predniki od nekdanj vozili, ta kolovoz je tedaj, kakor pravi priprosti narod, „stara pot“.

Ker njiva ni posebno plodovita, sklenem, opustiti jo, ter iz nje napraviti pašnik. To se zgodi. Mesto njive imam potem travnik, ki ga vsako leto kosim. Po košnji bi pa tudi rad pasel po njem. Vkažem tedaj svojemu pastirju, da naj žene živino po kolovozu na omenjeni travnik, da se pase. Sosed ki je ravno tedaj na mestu, ko moj pastir čedo prižene, ne pusti živine na kolovoz, češ, da smem jaz tam sicer voziti, nikakor pa ne živine goniti. Ves razkačen ga tožim, ter pravdo zgubim, ker se pravica do kolovoza ne sme tako razširiti, da bi se po potu gonila nevprežena živina.

Ker so služnosti do steze, ali do pravice živino goniti, ali do kolovoza v življenju najnavadnejše, naj sledé tu tisti postavni predpisi obč. drž. zakonika, ki se pečajo s temi služnostmi:

§ 492. Pravica do steze daje oblast, po ti stezi hoditi, dati se po nji od ljudi nositi, ali druge k sebi puščati. Z

gonjo živine je združena pravica, samokolnice se posluževati, s kolovozom pa pravica z enim ali več jarmi voziti.

§ 493. Nasproti, se pa brez posebnega privoljenja pravica do steze ne more razširiti na pravico, jezdariti ali se od živali nositi dati; tako tudi ne pravica do gonje, težka bremena po služni zemlji vlačiti, ne pravica do voznje na pravico, nevpreženo živino po služni zemlji goniti.

§ 494. Za ohranjenje potov, mostov in brvi prikladajo po primeri vse osebe ali zemljiški posestniki, ki imajo pravico, posluževati se jih; tedaj tudi posestnik služne zemlje, v kolikor se jih poslužuje.

§ 495. Prostor za te tri služnosti mora biti primeren potrebnim rabi in okolščinam kraja. Če se pota in steze vsled povodnje ali druge naključbe tako pokvarijo, da več za rabo niso, mora se, dokler se v prejšnji stan ne postavijo, nov prostor odkazati, ako ni že politična gosposka sama kaj preskrbela.

Po teh določilih se je ravnati vsakemu, ki sme po tuji zemlji hoditi, živino goniti ali voziti. Glavno vodilo pa se glasi:

Če imaš pravice na tuji zemlji, zvršuj jih tako, kakor so jih tvoji predniki zvrševali; ne razširjaj jih, in ne zahtevaj kaj družega, nego to, kar se je od nekdaj zvrševalo.

III.

O posebnih postavnih predpisih, ki veljajo o paši in o tako imenovanih gozdnih služnostih.

Gozdovi so velikega pomena za gospodarstvo in zategadelj jih je postava vzela v svoje posebno varstvo. V novejših časih, ko se je opazovalo, da priprosto ljudstvo nespametno gospodari z gozdovi, tako da bolj in bolj zginjujejo zeleni logi, izdajali so se strogi zakoni, ki hočejo doseči namen, da bi zabranili opustošenje gozdov. Potreba teh postav kaže se tudi med Slovenci, kjer skoraj noč in dan sekira poje. Poseka se vse, kar je zeleno, poseka se sproti vse, kar zraste. In če bi postava ne bila z železno svojo roko posegla vmes, bi se naših otrok otrokom samo še v pravljicah pripovedovalo o zelenih šumah, ki sedaj s tako nepopisljivo močjo vežejo naša srca z domovino slovensko!

Postava je tedaj gozdove, ki imajo tudi na vreme veliko vpljiva, vzela pod mogočno svoje varstvo. Postava je dobra in samo želeti je, da bi se bolj strogo spolnovala, kakor se to

žali Bog dandanes godí! Koj v pričetku, ko se je sklenilo gozdove s posebnim varstvom obdati, se je sprevidelo, da so gozdu silno v kvar tuje pravice, ki so se smele zvrševati po njem. Bil si sicer gospodar svojega gozda; ali sosed imel je pravico, v tvoj gozd hoditi, ter ondi drva nabirati, ali steljo jemati, ali pasti. Največ je gozdom škodovala paša, ker je lačna goved oberala mlade vrhice, ter tako rast objedenemu drevesu za vselej uničila. Če so tuji hodili drva pobirat, ali steljo napravljat, naravno je, da se jim gozd ni smilil v tisti meri, kakor se smili pravemu gospodarju. Mesto suhljadi, napravili so si zelenih vej, ter delali škodo, če so le mogli.

Zatorej se je po letu 1850, ko se je skrb postavodajalčeva obrnila h gozdovom, pozornost postavodajalčeva obrnila pred vsem k pravicam, ki so se do tedaj izvrševale po tujih gozdovih. Te pravice imenujejo se gozdne služnosti, in to zategadelj, ker je pri teh služnostih gozd služno zemljišče. Gozd moral je služiti, gozd moral je nositi težka bremena!

Leta 1853 izdal je premilostljivi cesar ukaz, s katerim je izrekel, da se imajo odstraniti ali pa pametno regulirati:

- a) vse kakor koli imenovane gledé tujih gozdov obstoječe pravice do lesa, stelje, ali drugih gozdnih pridelkov in
- b) vse pravice do paše na tuji zemlji.

O tem pisati, kako so se te pravice — se ve proti primerni odškodnini — potem odpravile ali pa vredile, ne more nam biti naloga.

Tu nam je samo naglaševati, da je leta 1853 izdani cesarski ukaz vstanovil čisto nove predpise gledé gozdnih služnostij, ki veljajo še dandanes, katerih pa pri nas nihče ne pozna.

Pred vsem se smé za načelo izreči, da predpisi gledé paše na tuji zemlji, in gledé pravic, ki naj se zvršujejo v tujih gozdovih, ne spadajo v sodniško oblast, temveč v oblast politične gosposke.

Nad gozdovi čuvati ima politična gosposka, zategadelj ji postave tudi prepuščajo, da sodi v prepirih, ki nastajajo zavoljo gozdnih pravic. Če ti vhaja sosed v gozd po steljo, drva ali druge gozdne pridelke, še celo, če prične voziti po tvojem gozdu, ter si prilastuje pravico do kolovoza v gozdu, ne toži ga pred sodnijo, ker tej ni dana oblast o takih prepirih soditi. Razsojevati o gozdnih prepirih sme samo politična gosposka!

Pri nas se zgodi, da se v tacih prilikah tožbe na sodnijo vlagajo. Tožena stranka si najme advokata v mestu, ki potem

prepír razvleče, ter končno premaga in sicer samo z ugovorom, da cela zadeva ne spada pred sodnijo, in da naj se tožba že zategadelj odbije. In sodnija jo v resnici odbije, ter tožniku naloži troškov, da bi si zanje skoraj kupil precejšnji log!

Enkrat za vselej naj se toraj v spomin zapiše kot pametno vodilo za življenje:

Če ti vhaja sosed ali kdo drugi v gozd, ter hoče ondi kako pravico zvrševati, in če meniš, da mu ni dana ta pravica, potem ne toži pred sodnijo; temveč vloži naznanilo pri c. kr. okrajnem glavarstvu, ker je samo to opravičeno soditi v prepírih zavoljo gozdnih pravic, ali zavoljo paše po tuji zemlji.

Gledé gozdnih služnostij, in posebno gledé paše je omejnjeni cesarski ukaz določil, da si od leta 1853 dalje, pravice, po kateri naj bi smel v tujem gozdu les sekati, steljo napravljati, ali drugih pridelkov si pridobivati, kakor tudi pravice do paše, po poti priposestvanja pridobiti več ne morem.

Ta predpis je silo važen. V prvi vrsti pa zavoljo paše. Še vedno se pripeti, da nastajajo prepíri zavoljo paše, in da se tisti, ki pasejo, sklicujejo na to, da pasé že več kakor 30 let po tuji zemlji. Rado se pripeti, da mi pase kdo v gozdu, ki je precej oddaljen od mojega družega posestva, tako da ne morem paziti, ali kdo pase v njem ali ne. Ko pa končno vendar opazim, da mi tuja živina na pašo prihaja, prepovem njenemu lastniku daljšo pašo. Ta pa se sklicuje na to, da pase že več kot 30 let, in vstavljal se bo na vse načine, letal okrog odvetnikov, trosil denar za različne pritožbe, ali končno bo vendar moral pašo opustiti in sicer brez vsakega odškodovanja, ker se pri nas pravica do paše od leta 1853 sem več priposestovati ne da.

Pravica do paše, kakor tudi vsakorkolišne pravice, ki naj bi se zvrševale v tujih gozdovih, se pri nas več priposestvati ne daje. Kdor je zavoljo tacihih pravic tožen pri politični oblasti, naj jih radovoljno opusti, naj se ne spušča v prepír in tožbe, ker mu vse nič pomagalo ne bode, če tudi dokaže, da je 50 let od leta 1885 nazaj računjeno v tujem gozdu neprestano drva sekal, steljo grabil, ali živino pasel itd. Postava hoče gozdove varovati, in zatoraj ne dopušča, da bi se gozdovi s priposestvanjem zopet obremenili, kakor so nekdanj že obremenjeni bili.

Ali ne samo priposestvanje je gledé gozdnih služnostij izključeno, tudi pogodba je deloma izključena in oziroma omejena.

Tudi o tem moramo spregovoriti besedico. Kar je paša odpravljena, ter so gozdne pravice odstranjene, pripeti se časih, da skleneta ta ali ona dva posestnika pogodbo, s katero se določi, da smé eden ali drugi v nasprotnikovem gozdu za vse večne čase živino na pašo goniti. Še dandanes se toraj pripeti, da se po poti pogodbe hočejo vstanoviti gozdne služnosti.

Vzemimo si izgled. Moj sosed A ima velik pašnik, ali malo živine. Skleneva pogodbo, s katero se meni za vedne čase dodeli pravica do paše na omenjenem pašniku. Pogodbo sklenila sva ustmeno, ter k nji poklicala tudi dve priči. Za pravico samo plačal sem nekoliko, ali ne veliko, ker take pravice sploh niso dosti vredne.

Po preteku dveh let skesa se sosed, ter mi hoče povrniti denar, češ, da noče več pripustiti, da bi jaz pasel po njegovem pašniku. Jaz se vé, o celej pripovedi ničesar vedeti nočem. Sosed me toži, da moram pašo opustiti. Gosposka razsodi, da imam pašo opustiti.

Kako to? Odgovor: ker ustna pogodba ni bila veljavna, katero sva zavoljo paše sklenila.

Postava namreč ukazuje, da se mora pogodba, s katero naj se ustanovi pravica v tujem gozdu ali pa pravica do paše po tuji zemlji, pismeno skleniti. Če se je pogodba sklenila samo ustno in če se o nji ni napravilo pismo, je pogodba neveljavna. V zgorešnjem slučaju napravila sva s sosedom ustno pogodbo, ki je sicer veljavna bila, če bi se o kaki drugi pravici sklenila. Ker pa se je sklenila o paši po tuji zemlji, bila je neveljavna; pri tacih prilikah zahteva postava, da se mora napraviti pismena pogodba. Pa tudi pismena pogodba še ne zadostuje. Že zgoraj smo naglašali, da imajo politične gosposke posebno nalogo, paziti nad gozdovi, ter paziti v prvi vrsti na to, da se postave, dane zavoljo gozdnega varstva, tudi spolnujejo. Dalje smo rekli, da postava ne želi, da bi zopet v življenje stopale pravice, s katerimi naj bi se gozdovi za vedno obremenili. Če se je tedaj sklenila pismena pogodba, s katero se je vstanovila pravica v gozdu, ali pravica do paše po tuji zemlji, ima se ta pogodba predložiti v potrjenje deželni gosposki, ki pazi nad gozdovi. Veljavna je pogodba še le tedaj, če jo je tudi ta gosposka potrdila. Gledé gozdov veljajo tedaj strogi

predpisi, in zategadelj je vsakako mogoče, da zagazi priprosti človek, ki zakonov ne pozna, v škodo, ako dela na svojo pest. Na eni strani se obilokrat ne vé, ali naj se prepirna gozdna zadeva spravi pred politično gosposko, na drugi strani pa se imajo pogodbe o gozdnih pravicah sklepati po posebnih predpisih. Kdor se prepira tedaj zavoljo te ali one gozdne pravice, ali zavoljo paše, kdor hoče skleniti pogodbo o ravno tistih pravicah, poišče naj si vselej advokata, da ne bode krenil na napačno pot, sebi v škodo.

Pred vsem pa naj si zapomni: Paša po tuji zemlji in sploh pravice v tujih gozdih se po poti priposestvanja od leta 1853 sem več pridobiti ne morejo. Če se ti je prepovedala paša, ali kaka druga pravica v tujem logu, in čese na družega, kot samo na 30letno posest, sklicevati ne moreš, ne podajaj se v prepire, ker ti je zadeva takoj od pričetka zgubljena!

IV.

Kaki predpisi veljajo zastran spravljanja lesa in družik pridelkov z gozda?

Ker smo že pri gozdovih, spregovoriti hočemo še o posebnih predpisih, po katerih se imajo spravljeti pridelki z gozdov. Glavni pridelek gozda je les. Časih ima gozd, v katerem se seka, tako nerodno lego, da se posekani les drugače z gozda spraviti ne dá, nego po tuji zemlji.

Mislimo si, da leži moj gozd med robovjem in sicer v hribu. Na zgorenji strani meji ob gorsko pot, na levi in desni pa ob robovje. Na spodnji strani ima sosed A njivo. Ako posekam les v tem svojem gozdu, kako ga naj spravim iz njega? Na levo in desno ni izhoda, ker je robovje. Ali naj posekana debla navpik zvlečem, na zgornjo pot? To bi stalo obilo truda in še več stroškov. Najcenejše in najpripravnejše bi pač bilo, če bi mi sosed dovolil, da bi smel proti primerni odškodnini les po njegovi njivi z gozda spraviti. Ali sosedje imajo pri tacih prilikah trdo glavo, in težko bodeš dobil sosedu, ki bi proti pametni odškodnini dovolil, da smem les po njegovi njivi z gozda zvleči! Naš sosed bode se vpiral, ali pa zahteval neznosno odškodnino, češ sedaj ga imam v pesteh, sedaj ga lahko oderem, kakor se mi ljubi!

Morem li sosedu prisiliti, da mi najodpre njivo? Gozdna postava določuje v svojem 24. paragrafu tako-le:

„Vsak zemljiščni posestnik je zavezan dopustiti, da se smeje gozdni pridelki, ki bi se drugače z gozda sploh spraviti ne mogli, ali pa samo z nepremernimi stroški, po njegovi zemlji odnesti. To pa se ima tako zgoditi, da mu bo kolikor najmanj mogoče škodovalo: tudi mu mora lastnik gozda za vsako škodo popolno zadostenje dati“.

„O tem, ali je potreba, da se mora les po tuji zemlji spraviti, izkazana ali ne, ima najnižja politična gosposka (to je okrajno glavarstvo), ki naj poprej izpraša stranke in skušence, razsoditi, ter pri tem tudi začasno določbo o odškodnini izreči“.

„Če stranki s tako določeno odškodnino zadovoljni niste, smete se pri višji gosposki pritožiti“.

„Gledé odškodnine, če se o nji po politični poti ni moglo doseči zjedinjenje, dano je strankam v prosto voljo, nastopiti pot pravde. Ali spravljanje lesa se vsled tega ne smé zadržati, če se je le začasno določena odškodnina položila.“

Pomen tega zakona je jasen že iz besed njegovih.

Pri nas mora vsak dopustiti, da se smeje pridelki s tujega gozda po njegovi zemlji spraviti, če bi se sicer ti pridelki z gozda sploh spraviti ne mogli, ali pa le samo z neprimernimi stroški.

V tacih slučajih zapoveduje tedaj postava sama, da moram obremeniti svoje zemljišče s služnostjo. Ravno za voljo tega smo o ti zadevi v tem oddelku spregovorili, ker je ravno v zvezi s stvarino o služnostih. Samo ob sebi je umevno, da pa se imajo ti pridelki po tuji zemlji tako spraviti, da se bode lastniku zemlje napravilo kolikor najmanj škode. Kar pa se je škode napravilo, mora se mu popolno poplačati.

Če bi lastnik zemljišča, po katerem naj bi se les spravil, ne hotel z lepo v to privoliti, potem ima se napraviti objava pri c. kr. okrajnem glavarstvu. To bode razpisalo navod, ter potem, ko bo zaslišalo zvedence, razsodilo, ali se les v resnici ne dá drugod z gozda spraviti, nego po tuji zemlji. Ob enem bo okrajno glavarstvo izreklo: škoda, ki jo bo to spravljanje povzročilo lastniku zemlje, znaša toliko in toliko, ter lastniku gozda naročilo, da naj primeren znesek vloži, ki bo služil v varnost odškodnine. Če lastnik zemlje s to začasno odločeno odškodnino zadovoljen ni, ima pravico za večji znesek pred sodnijo tožiti. S tožbo pa nikakor ne bo zadržal spravljanja lesa. Lastnik gozda sme les brez odlašanja spraviti po tuji

zemlji, samo da je prej vložil znesek, ki ga je glavarstvo kot odškodnino določilo.

Ti predpisi veljajo za slučaj, če se hoče posekani les po tuji zemlji z gozda spraviti. Ti slučajji pa so redki, ker se le malokrat pripeti, da bi gozd tako nerodno ležal, da bi se njega pridelki samo po tuji zemlji spravljati mogli.

Tu, ko ravno o spravljanji lesa govorimo, nikakor ne smemo molčati o drugi prevažni stvari, ki je mnogo vpljivnejša in za vsakdanje življenje pomenljivejša, kot spravljanje lesa po tuji zemlji, to je:

plavénje lesa.

Koliko nepotrebne odškodnine, in kako visoke kazni plačujejo se vsako leto po Slovenskem vsled tega, ker se je les plavil proti predpisom postave! Dasi veljajo dotični predpisi že od leta 1852 sem, se pri nas še sploh meni, da je voda prosta in da sme po nji les in drva vsakdo plaviti, kadar mu to potreba nanese.

Prepotrebno je tedaj, da se dotične razmere pojasnijo. Pri nas navadno brez vsakega oblastniškega dovoljenja plavijo. Če sem si napravil v svojem gozdu hlodov ali drvá, in če teče mimo mojega loga voda, čakam, da pride povodenj. Potem pa z lesom v vodo! Dobro bi bilo vse, da končno ni izvedela gosposka o stvari. Kakor bi trenil imam komisijo na vratu! Prihité tudi lastniki pobrežnih zemljišč in mlinov, oglasé se lastniki ribštva, in vsak hoče imeti odškodnino, ter jo tudi dobi. Končno pa moram vsled nedolžnega svojega plavénja plačati troške komisije kakih 30 gld., odškodnino pobrežnikom in mlinarjem kakih 40 gld., odškodnino ribčem kakih 20 gld., in na vse to pa še kazen kakih 50 gld.! In še vesel bodem, če se bo stvar tako povoljno rešila. Zgodilo se je, da je nepostavno plavénje lesa dotičnega stalo po 300, 400, in še celo 500 gld.!

Predpisi, ki veljajo o plavénju lesa, so ti-le. Vsak ima pravico, poprositi, da naj se mu dovoli les po ti ali oni vodi plaviti. Brez dovoljenja oblasti ne smé nikdo plaviti, kar naj se že vendar enkrat zapomni!

Prošnje za dovoljenje vložiti se morajo pri okrajnem glavarstvu; v njih pa se ima razložiti, čas, in kraj plavénja. To je: povedati se ima, kdaj in kje so bode plavénje pričelo in kje končalo.

Okrajno glavarstvo bode prošnjo sprejelo, ter jo potem po dotičnih srenjah, po katerih se bo plavenje zvršilo, razglasiti

dalo, s pristavkom, da se naj vsak, ki hoče v ravno tistem času in po ravno tisti vodi plaviti, oglasi v primernem obroku.

Po preteku tega obroka razpiše c. kr. okrajno glavarstvo navod na licu mesta, ter kliče k njemu zastopnike srenj, potem pobrežne lastnike in mlinarje kakor tudi zvedence. Po končani razpravi predložijo se spisi c. kr. deželni vladi, katera potem plavénje dovoli ali odbije. Dovoljenje k plavénji izreči sme samo deželna vlada. To dovoljenje velja navadno za tri leta; če hočem po preteku treh let zopet plaviti, poprositi mi je za novo dovoljenje.

Kake pravice ima tisti, kateremu se je podelila pravica k plavénju?

Po dotični vodi sme svoj les plaviti. Hlode mora zaznamovati s svojo marko; pri drvih pa določiti dolgost polena. Ob praznikih in nedeljah se ne sme pričeti s plavénjem, če se je pa to poprej na delavnik pričelo bilo, sme se ob praznikih samo po kršanskem nauku popoldne nadaljevati.

Kdor ima pravico k plavénju, zavezan je vso škodo povrniti, ki bi jo s splavénjem povzročil pobrežnim posestnikom, mlinarjem in drugim vdeležencem. Zategadelj mora plavilec koj po zvršenem plavenju naznaniti okrajnemu glavarstvu, da je nehal plaviti. To ima zopet po srenjah razglasiti, da ima vsak, ki meni da je po plavénju kaj škode trpel, v 14 dneh svojo škodo naznaniti okrajnemu glavarstvu. Kdor bi svojo škodo pozneje oglasil, propade ž njo. Zavoljo škode vršé se potem zopet komisije, zaslišujejo se skušenci itd. Kdor s pripoznano mu odškodnino zadovoljen ni, ima pravico za višji znesek pred sodnijo tožiti.

Iz vsega tega vidite, koliko težav se ima premagati, preden se izreče dovoljenje k plavénju. Komisij, zaslišanja vdeležencev je vse polno, in troške vsega tega plačati ima plavilec.

Kdor hoče tedaj pridobiti si plavénja pravico, vzeti ima lep denar v roke, ker je omenjena pravica draga, predraga.

Kaj naj se učimo s tega? Pravica k plavénju naj se išče samo takrat, kadar plavilec ve, da se mu bo izplačala. To se pravi: samo tedaj naj se prosi za dovoljenje k plavénju, kadar naj bi se plavila večja zaloga lesa. Sicer bo pravica sama na sebi dražja, nego korist, ki jo bo donášala.

Pri nas pa je stvar navadno ta, da se plavijo majhne zaloge, katere bi se z vozom ne bile obilo dražje z gozda spravile. Kdor pri nas plavi, hoče si s tem prihraniti 20 do

40 gld.! Potem pa plača kazen in odškodnino 100 gld. in še več!

Postava namreč strogo prepoveduje plavénje brez dovoljenja gosposke. Dotični predpis se glasi: „Prestopki določb, ki jih postava o plavénju daje, imajo se kaznovati v primeri s škodo, katero je plavénje povzročilo, in sicer pri manjši škodi z zaporom enega dneva do treh tednov ali z globo petih do sto goldinarjev, pri večji škodi pa z zaporom treh tednov do treh mesecev, ali pa z globo sto do petih sto goldinarjev“.

Pri tacih ostrih predpisih poneha vsaka šala. Zategadelj bode za slovenskega kmeta najbolje, če sploh vsako plavénje opusti. Nikdar pa naj se ne plavi brez dovoljenja gosposke! Kdor si bode zapomnil to zlato vodilo, prihranil si bo obilo jeze in tudi obilo stroškov.

V.

Ali so služnosti velikega pomena za vsakdanje življenje?

Ne more se tajiti, da imajo služnosti precej pomena za vsakdanje življenje. Ali pravn in prepisov, ki bi se pletli leta in leta, oné ne povzročujejo, ker tudi navadno ljudstvo vé, kake oblasti so obsežene v ti ali oni služnosti.

Vendar pá se mora priznati, da so ravno služnosti preobilokrat vzrok tisti dragi in tako rekoč najbolj nepotrebni pravdi, ki največ sovraštva napravlja, ter je med našim ljudstvom da si najbolj razširjena, skoraj najmanj poznana, kar se tiče njenega pomena in njene podlage! Mi menimo tu, kar se že samo ob sebi vé, pravdo zavoljo motenja v mirni zadnji posesti.

Že prej, v prvem snopiču, smo omenjali, da je mapa glavni vir tem pravdam. Nesrečni toženi prišel je k mapi, ter ondi staknil, da mu mapa več kaže, nego ima v resnici v svoji posesti. Kaj naredi? S silo si vzame tisto, kar mu mapa več kaže, ter zabrede v pravdo, v kateri se samo preiskuje, kdo je bil zadnji posestnik prepirnega sveta. Naše postave pravijo: vsaka posest naj ti je sveta, in če misliš, da je ta ali ona posest krivična, pojdi in pokliči sodnika, da ti stvar rzsodi. Sam si pa nikdar pomagati ne smeš! In če si sam pomagaš, bodeš obsojen, in to samo zategadelj, ker si na lastno pest motil tujo posest.

Tik mape so pa ravno služnosti, ki dajejo povod pravdam zavoljo motenja v mirni posesti. Kako to? Sosedje

so v življenju odkazani eden na drugega. Sedaj moram imeti jaz potrpljenje s svojim sosedom, sedaj mora zopet on potrpeti z mano. Če sta soseda prijatelja, zatisne časih ta oči, časih pa drugi. Tako se pripeti, da se vsak korak, ki ga napravi moj sosed, ne pretehtuje po strogih zapovedih postave, temveč po mehkejših nagibih prijateljstva in sosesčine!

Kaj je temu nasledek? Temu nasledek so služnosti, ki so kakor čez noč v življenje stopile. Moj sosed ima tik mojega pašnika njivo, do katere vodi kolovoz daleč na okrog. Zidaje na moje prijateljstvo ukrenil jo je lepega dne s kolovoza in povprek po pašniku do njive! Počasi je vselej le to krajšo pot si izvolil, in za njim so hodili tudi njegovi domači. Napravil se je tir, napravila se je najlepša steza! Ker sva s sosedom prijatelja, ne zinem besedice, ter si mislim, saj pride prilika, pa mi bode tudi on skazal enako ljubav!

In res se to zgodi. Sosed si napravi vodnjak na svojem dvorišču. Jaz imam daleč po vodo hoditi; tudi je voda v sosedovem vodnjaku boljša, nego pri studencu, h kojemu smo dosedaj hodili. Ker ima vodnjak za obe hiši vode dovelj, privadijo se počasi, da prično moji po vodo hoditi na sosedovo dvorišče. To se plete kake tri, ali štiri leta, in še več. Sosedovi hodijo po mojem pašniku, moji pa na sosedov vodnjak po vodo.

Potem pa prijateljstvo neha. Sprli smo se, in sicer radi malenkosti, kakor je to med sosedi navada. Mesto prijateljstva vladata sedaj srd in jeza. Kaj se zgodi? Moje prvo delo je, da zabranim sosedovim stezo po pašniku. Zabijem jo s kolci, ter pokrijem s trnjem, da živ krst po nji ne more. Ali tudi sosed ne miruje. Ko je prišla moja dekla po vodo k vodnjaku, planil je po nji, ji izlil napolnen škaf, ter ga razbil!

Kak je konec potem? Oba se podava k sodnji ter toživa, sosed zaradi motenja v mirni posesti do steze po mojem posestvu, jaz pa zaradi motenja v mirni posesti do pravice, k sosedovemu vodnjaku po vodo hoditi. Oba živiva v nadi, da zmagava v pravdi. Ali oba izgubiva pravdo zavoljo motenja v mirni posesti.

Preiskavalo se je v moji pravdi samo, ali sem zadnje leto v resnici hodil po vodo k sosedovemu vodnjaku. Ker se je to skazalo, razsodil je sodnik, da me je sosed motil v zadnji mirni posesti. Obsodil je tedaj soseda, ter mu naložil, da naj me toži, če meni, da nemam pravice do vode. Samolastno pa si nikakor ni smel pomagati! Ravno tako je z

mojo stezo. Gledé te pa jaz propadem, ker se je zopet izkazalo, da je sosed po moji stezi zadnje leto mirno in očitno hodil, in da ga jaz v ti mirni in očitni hoji nikakor samolastno motiti ne bi smel. Tako so služnosti neusahljiv vir motenja zadnje mirne posesti, tedaj tudi neusahljiv vir pogubonosnim pravdam zavoljo motenja v mirni posesti. O ti pravdi in njenem pomenu pisalo se je že v prvem snopiču. Na ondotno razpravo zavračamo bralce tudi na tem mestu.

Ker smo v prvem snopiču tudi o tem pisali, kdaj služnosti nehajo, končamo predstoječo razpravo s tem-le

v o d i l o m :

Če ti kdo po tvojem svetu hodi, vozi, živino goni, ali sploh kako drugo pravico izvršuje, in če meniš, da se to po krivici godi, ne pomagaj si sam, posebno ne zapiraj pota ali steze s kolci ali na kak drug način; če meniš da dotični nema pravice na tvoji zemlji, pojdi k sodniji, ter vložiti tožbo. Samolastno pomaganje zaplete te v pravdo zavoljo motenja mirne posesti, v kateri moraš propasti!

Peti glavni del:

O pogodbah in o osebnih zavezah sploh.

A. O pogodbah sploh.

I.

O bistvenih delih vsake pogodbe.

Premoženje podobno je živemu srebru, ki se v enomer pretaka sedaj sem sedaj tje. Prvemu ostane pod prstom, drugemu se izmakne, da postane čez noč berač. Premoženje tedaj neprestano menjuje svoje lastnike, ker so naše razmere take, da enemu ta reč več koristi, drugemu ona. Zategadelj se nahaja premoženje v vednem nemiru; reči, s katerimi je Bog oblagodaryl našo zemljo, so tako rekoč v vednem gibanju. Kakor se pretaka kri v človeškem telesu, tako se pretaka premoženje po tistem velikanskem telesu, ki ga imenujemo človeško družbo. To gibanje premoženja pa nikakor ni neodvisno. Ima velikega zapovednika, kateremu se mora vklanjati, ter mu služiti. Ta zapovednik, ki določuje o gibanju in spremembah, katerim se ima podvreči premoženje, je človeška volja. Če bi človek ne hotel, potem bi premoženje kakor zamrzneno jezero tičalo v smrtnem počitku, potem bi bilo premoženje, kakor kamenita pečina, ki se s starodavnega svojega mesta nikdar ne gane! Že v prejšnjih oddelkih se je naglašalo, koliko važnosti je za človeštvo, da premoženje spreminja svoje lastnike. Tu se tedaj samo povdarja, da je ravno prosta človeška volja tisti živelj, tista moč, ki žene premoženje na okrog, da k počitku priti ne more. S tem pa smo dospeli na tisto neizmerno polje, na katerem se kažejo vpljivi pogodb, na tisto mesto, kjer nam je govoriti o najimenitnejši in najvpljivnejši prikazni v pravnem življenju, o pogodbi.

Kaj je pogodba?

Odgovor nahajamo v § 861. obč. drž. zak. „Kdor se izreče, pravi zakon, da hoče kakemu drugemu nekaj svojih pravic odstopiti, to se pravi, kdor se izreče, da hoče komu kaj dopustiti ali komu kaj dati, za njega kaj storiti ali zavoljo njega kaj opustiti, ta je izrekel obljubo; ako drugi to obljubo veljavno sprejme, nastane vsled soglasne volje obeh — pogodba“.

Pogodba ni tedaj ničesar drugzega, nego zedinjenje volje dveh ali več oseb, ki soglasno izrekó in določijo, da se ima ta ali ona pravica ustanoviti, spremeniti ali tudi pokončati. Pri vsaki pogodbi sta tedaj vsaj dve osebi navzoči in sicer prva, ki kaj obljubi, druga pa, ki to obljubo sprejme.

Navadno se ta pogodba sklene v resnici samo med dvema osebama. Lahko jih je pa tudi več na eni ali drugi strani ali pa na obeh straneh. Ali kakor rečeno, navadno ste samo dve osebi. Ena se izreče, da je pripravljena, drugi kaj od svojih pravic odstopiti. Na primero: jaz grem k svojemu sosеду, ter mu ponudim svojega konja v prodaj, češ da mu ga hočem prodati in v last odstopiti za 100 gld. Napravil sem tedaj svojemu sosеду ponudbo ali obljubo. Ta ponudba ali obljuba še ni pogodba, ker do sedaj sem samo jaz izrekel svojo voljo, da hočem sosеду konja prodati. Če je na to soséd izrekel, da sprejme mojo ponudbo, to je, da kupi mojega konja za 100 gld., potem ste se zedinili moja in njegova volja, potem je nastala veljavna pogodba.

Sedaj se že lahko določijo najiminenitnejši ali bistveni deli vsake veljavne pogodbe. Ti deli so:

- a) osebe, ki sklepajo pogodbo;
- b) soglasje volje obeh in oziroma vseh pogodnikov in
- c) reč, zavoljo katere se je sklenila pogodba.

Kdor toraj sklepa to ali ono pogodbo, ima pred vsem v poštev vzeti osebo, s katero se hoče pogoditi, potem pa reč, ki naj je predmet pogodbi. Isto tako ima paziti na to, da se volja obeh pogodnikov zedini in da se to zedinjenje tudi zunanje pokaže. — V naslednjih poglavjih hočemo toraj razpravljati o bistvenih delih vsake pogodbe.

II.

O osebah, ki morejo sklepati veljavne pogodbe.

Že poprej smo rekli, da je pogodba zedinjenje volje dveh oseb v ta namen, da se ustanovi, spremeni ali pokonča kaka pravica. Volja človeka odločuje v osodi njegovega premoženja, ali ta volja odločuje v ti osodi samo tedaj, če je prosta. Iz tega pa sledi že samo ob sebi, da ni vsakemu dopuščano, veljavne pogodbe sklepati, ker nema vsakdo proste volje.

Kdor ima tedaj priliko skleniti to ali ono pogodbo, mora si pred vsem rešiti vprašanje: s kakim človekom mi je opraviti?

Ker je vsaka pogodba izvir proste volje, in ker je prosta volja zopet izvir pameti in duševnega zdravja, razumé se samo ob sebi, da se z osebami, ki niso pri zdravi pameti, pogodbe veljavno sklepati ne dajo. Z blaznim se pogodba skleniti ne more, ravno tako ne z otroci, ki niso stari sedem let. Z osebami, ki so pod očetovim, jerobskim ali kuratorskim varstvom se brez dovoljenja postavnih zastopnikov veljavne pogodbe praviloma sklepati ne morejo.

Kdor je blazen, poznan je kot tak. Težavnejša je stvar tedaj, če se je komu podaljšalo jerobstvo, ali pa če se mu je zavoljo preklicanja imenoval kurator. Zategadelj naj vsak, kdor namerava skleniti važno in imenitno pogodbo, pri dotični sodnji poizve, je li oseba, s katero namerava pogodbo napraviti, samosvoja, ima li pravico, po svoji volji gospodariti s svojim premoženjem ali ne?

Sicer pa vse to ni posebnega pomena, ker je vsakdo tako previden, da s čisto neznanim človekom ne bode sklepal važnih pogodb!

Zgoraj smo rekli, da se osebe, ki imajo postavnega zastopnika, kakor očeta, jeroba, ali kuratorja, praviloma ne smejo in ne morejo spuščati v veljavna pogajanja. Ker je tu prilika nanesta, da govorimo o maloletnih osebah, hočemo o njih nekoliko obširneje razpravljati. Deloma zategadelj, ker so naši varuhi (jerobi) ali kuratorji le slabo podučeni o svojih pravicah in dolžnostih, deloma pa zategadelj, ker se v življenju mnogokrat pripeti, da se je z maloletno osebo skle-

nila pogodba, o kateri potem niti ena, niti druga stranka ne vé, kako ji je postopati, in kje naj si išče pravice.

Maloletni, nedorasli, in otroci, so osebe, ki stojé pod posebnim varstvom postave. Otroci, ki sedmega, nedorasli, ki štirnajstega, in maloletni, ki štiriindvajsetega leta svojega življenja še niso spolnili, imajo postavnega zastopnika ali v očetu, ali pa v varuhu (jerobu), če očeta več nemajo. Besni in blazni, ki so popolnoma brez uma, ali ki vsaj nasledkov svojih djanj sprevideti ne morejo, dalje tisti, katerim je sodnik, kakor izkazanim zapravlјivcem, odvzel pravico do gospodarenja, dobijo postavnega zastopnika v kuratorju. Vse to so več ali manj znane reči, in ni treba, dalje o njih razpravljati.

Sodnije so vezane, kakor hitro izvejo, da se ti ali oni osebi postavno jerob ali varuh imenovati mora, brez okoljščin takega varuha izbrati, ter ga slovesno zapriseči.

Kdor je pri nas za varuha izbran, poskuša se tega posla otresti, ter nadleguje sodnijo z neosnovanimi prošnjami, atera nikakega vspeha doseči ne morejo. Pri tem ima stroške, pota in jezo. Vse bi si bil lahko prihranil, da je takoj s pričetka vedel, da se pri nas brez postavnega vzroka jerobstvu nikdo odtegniti ne more, in da si vsak, ki jerobstvo brez postavnega vzroka odtesti poskuša, le prazno delo napravlja.

Zatoraj vidi se nam koristno na tem mestu pregovoriti o tem, kdo je sploh nezmožen za varuha ali jeroba imenovan biti, in kdo se smé s postavnim vzrokom odreči prevzetju naloženega mu varuštva.

Ker ima varuh dolžnost gospodariti s premoženjem svojega varovanca, umé se samo ob sebi, da osebe, ki nemajo zmožnosti, da bi gospodarile z lastnim premoženjem, tudi niso zmožne, da bi se imenovale za varuha. Kdor je sam maloleten, kdor je bolan na duhu, ali hrom na telesu, tak nema sposobnosti za varuha, tak se za varuha imenovati ne smé.

K tem nezmožnim osebam prišteva postava tudi hudodelnike. Kdor je bil zavoljo hudodelstva obsojen, ta navadno ni sposoben, da bi se mu izročilo varuštvo, ker se pri hudodelniku ne more pričakovati, da bode svojega varovanca spodobno in pošteno izrejal in odgojeval. Če se je tedaj oglasil hudodelnik, ter kot sorodnik varovančev zahteval, da naj se mu varuštvo izroči, ima sodnija dolžnost, okoljščine presoditi ter potem po lastnem pretehtanju izreči, je li dotičnemu hudodelniku izročiti varuštvo ali ne. Vsak hudodelnik tedaj ni nezmožen, pač pa ima sodnija pri vsakem presoditi, se je li pri njem nadjati, da bode varovanca spodobno odgojeval ali ne.

Če je sodnija vzlic obsodbi zavoljo hudodelstva prepričana, da je to mogoče, potem se tudi obsojenemu hudodelniku sme izročiti varuštvo.

Nesposobne so dalje ženske in redovniki. Samo materi ali stari materi sme se izročiti varuštvo. Vse druge ženske pa so strogo izključene.

Te osebe, o katerih smo sedaj govorili, so sploh izključene, ter se nikdar ne smejo in ne morejo sklicati k varuštvu.

Druge osebe so sicer tudi nezmožne, ali samo gledé gotovega, določenega varuštva. To se pravi, drugače sem lahko za varuha imenovan, samo pri določeni osebi ne. Če je oče maloletnega v svoji oporoki izrekel, da se ta in ta oseba ne sme imenovati za varuha njegovim otrokom, potem je dotična oseba nezmožna, da bi se tem otrokom za varuha imenovala. Dalje so v posameznem slučaju izključeni vsi, ki so s stariši maloletnega, ali z njim samim v hudem sovraštvu živeli, potem vsi, ki so se z maloletnim že tožarili, ali je pa mogoče, da bi se zavoljo neplačanih dolgov še tožarili. To se pravi, kdor je kakemu otroku kaj dolžan, ta se mu ne smé za varuha imenovati. Ravno tako je tudi nasprotno, če imam pri otroku kaj tirjati, ne morem mu biti varuh.

Važnejši za življenje je vprašanje: kdaj se smem in morem otresti naloženega mi varuštva? kdaj smem stopiti pred sodnijo ter reči: naložili ste mi, da naj sem varuh temu otroku, ali jaz nočem biti varuh temu otroku, ter zahtevam, da mi naloženo breme zopet odvzamete?

Zakon namreč določuje, da mora vsak, ki ga je sodnija za varuha imenovala, ta posel prevzeti, če nema takih vzrokov, ki ga postavno oproščujejo. Posel varuha je časten posel, zatoraj se mora prevzeti, in tudi brezplačno opravljati. Ni tedaj čuda, da se radi branimo, če nam je sodnija skazala dvomljivo čast, ter nas imenovala za varuha. Izguba časa je gotovo, in z varuštvom združene so tudi skrbi, ki so toliko nadležnejše, ker nam belijo glavo drugemu — tujcu — v korist.

Kaki so vzroki, ki me po postavi opravičujejo, odreči se varuštvu, ali pa kurateljstvu?

Proti lastni volji se te-le osebe ne smejo siliti, da bi prevzele, naj si bo, katerokoli varuštvo:

1. duhovniki, 2. uradniki, ki so še v službi, 3. tisti, ki so že dopolnili 60. leto; 4. tisti, ki ima skrbeti za pet otrok ali vnukov; 5. ki ima že obširno in težavno varuštvo, ali pa tri manja varuštva oskrbovati.

Samo te vzroke pozna postava, in samo ti vzroki dajejo pravico, da se proti svoji volji ne smem siliti, da bi prevzel naloženo mi varuštvo. Kdor nema za sé tacega vzroka, ta naj ničesar ne poskuša, ker se nikakor ne bode mogel odkrižati naloženega mu varuštva. Najnavadnejša vzroka sta ona dva, katera smo zgoraj pod št. 3 in 4 navajali.

Kdor je 60 let star, ter je bil poklican za varuha in se hoče otresti naloženega mu posla, napravi naj sledečo kratko prošnjo:

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

S tukajšnjim dekretom z dné 20. januarja 188.. št. 260 imenoval sem se za varuha ml. Valentinu Telbanu.

/. Kakor pričuje krstni list pod /. sem že dopolnil svoje 60. leto; zatorej izrekam, da nočem prevzeti naloženega mi varuštva.

Prosim tedaj: Slavna sodnija naj ml. Valentinu Telbanu družega varuha imenovati izvoli.

V Stari Loki dné 30. januarija 188..

Janez Kobilica.

Zunaj:

C. kr. okrajna sodnija
v Loki.

Janez Kobilica,
posestnik v Stari Loki.

n a z n a n j a,

da ne sprejme varuštva nad
ml. Valentinom Telbanom.

Kdor ima za petero otrok ali vnukov skrbeti, naj si dá po gospodu župniku ali županu potrditi, da je to resnica. Mesto krstnega lista pa naj svoji prošnji priloži potem omejeno potrdilo.

Sedaj hočemo razpravljati o dolžnostih in pravicah, ki vežejo varuhe.

Varuh pečati se ima na eni strani z odgojo maloletnega, na drugi strani pa z oskrbovanjem njegovega premoženja. Za načelo velja, da mora varuh pri vseh važnih in odločilnih okoljščinah poprositi za primerno dovoljenje pri sodnji. Brez dovoljenja sodnije ne smé varuh ničesar storiti, kar bi bilo odločilno bodi si za osebo maloletnega, bodi si za njegovo premoženje. Varuh tedaj ni opravičen, na svojo pest kako

dedščino v imenu svojega varovanca sprejeti, ali jo zavrnuti. Strogo mu je prepovedano, kaj premoženja, ki ga ima oskrbovati, prodati, ali v najem oddati; tudi ne smé denarja, ki je s postavno varnostjo zavarovan, napovedati, niti odstopiti. Če je varovanec tožen, varuh ne sme skleniti poravnave, ako mu tega sodnija dovolila ni. Na kratko: Kdor je varuh, naj nikačega imenitnejšega djanja ne napravi, ako si ni poprej izprosil sodnijskega dovoljenja.

Žali Bog, da se naši varuhi ne ravnaajo po tem predpisu. Ti prodajajo, posojajo, oddajajo v najem ter se ne menijo za sodnijo, ki ima najvišje varstvo nad zapuščenimi sirotami. Potem pa nastanejo izgube, katere mora pokriti varuh, ker je delal na svojo pest. Zatoraj bi slovenskemu kmetu, če je slučajno za varuha imenovan, gorko na srce pokladali, da naj pri oskrbovanju izročnega mu premoženja ničesar ne stori brez sodnijskega dovoljenja!

Posebno lahkomišljeni so varuhi pri posojanju otročjega denarja. Po nekaterih krajih se mēni, da se otročji denar posoditi sme, da je le napravljeno dolžno pismo. Zopet drugod menijo, da sme varuh posoditi, samo da se tirjatev zavaruje v javni knjigi. Skoraj povsod pa je razširjena napačna vera, da sme varuh od otročjega premoženja na svojo lastno pest posojila dajati. Ko pa sodnija izvé, da se je denar brez nje-nega privoljenja posodil, primora varuha, da ga takoj iztirja. In če se kaj zgubi, mora plačati in odškodovati svojega varovanca.

Kdaj in pod kakimi pogoji sme varuh posojati otročji denar?

Postava določuje, da se ima gotovina, ki se je pri oskrbovanju otročjega premoženja prihranila, pred vsem v to porabiti, da se plačajo dolgovi, če jih je kaj. Ako se je otroku kaj denarja prihranilo, plačajo naj se najprej njegovi dolgovi. Da bi otrok, ki ima sam dolgove, svoj denar v posodo oddajal, bilo bi nespametno, ter bi pričevalo o slabem gospodarstvu.

Še le potem, če so se poplačali otrokovi dolgovi, naj se prihranjena gotovina na posojila odda, ali le pod postavnimi pogoji.

Kaki so ti?

Postava pravi: Gotovine ima le toliko v varhovich rokah ostati, kolikor je za izrejo sirote in za redno gospodarjenje potrebno; kar ostane, se mora v prvi vrsti obrniti v popla-

čilo dolgov, če jih je kaj, ali v kako drugo posebno koristno rabo; in če se nikakor koristnejši porabiti ne dá, naj se naloži na obresti v javnih denarnicah, ali s postavno varnostjo pri zasebnih osebah. Varnost je pa samo takrat postavna, če se z zavarovanjem, prištevši poprejšnja bremena, hiša čez polovico, kmetija ali zemljišče pa čez dve tretjini svoje prave vrednosti ne obteži.

Varuh smé v posodo oddati, ali samo proti postavni varnosti. Postavna pa je varnost le tedaj, če stopi dano posojilo, ako se naj zavaruje na hišo, na prvo polovico, pri zastavljenem zemljišču pa na prvi dve tretjini prave vrednosti. Kadar varuh oddaja otročji denar v posodo, tedaj ima pred vsem pretehtati, koliko je posestvo, na katero naj se posodi, v resnici vredno, in koliko je že prejšnjih dolgov vknjiženih. Če je to posestvo hiša, preračuni naj se polovica njene vrednosti, ako je ta polovica s starimi dolgovi že pokrita, ne sme se na njo niti krajcarja otroškega denarja posoditi. Pri zemljiščih pa naj se preračunite dve tretjini prave vrednosti in če ste ti dve tretjini že s poprejšnjimi dolgovi pokriti, se tudi tu ne sme ničesar več posoditi. Ako bi varuh vzlic temu kaj posodil, ter bi se pozneje zguba skazala, odgovoren je otroku, ter mu bode moral zgubo poplačati. Lahko se tedaj pripeti, da lahkomišljeno gospodarstvo in početje lahkomišljenega varuha v velike premoženske nezgode pripravi. Zatoraj naglašamo še enkrat: Kdor je varuh, naj ničesar ne stori brez sodnijskega privoljenja!

Povernimo se tedaj k pogodbam. Za te velja, kakor smo že omenjali, zapoved, da osebe, ki imajo postavnega zastopnika, bodi si očeta, varuha ali kuratorja, niso zmožne, na svojo pest skleniti veljavne pogodbe. Postava, ki to določuje, izvira brez dvombe z namena, s tem maloletne in varovance obvarovati pred škodo, ki bi si jo pri sklepanju pogodb po svoji lahkomišljenosti in neskušnosti nakopati mogli.

Z maloletnim na lastno pest in s preziranjem njegovega varuha ali postavnega zastopnika sklenena pogodba je sploh nična, neveljavna. Kdor hoče pogodbo z varovancem skleniti, skleniti jo mora z njegovim postavnim zastopnikom. Ali tudi sklenena pogodba je še le tedaj veljavna, kadar jo je potrdila sodnija.

Vodilo: Z osebami, ki še niso dopolnile 24. leta svoje starosti, ki imajo varuha ali kuratorja, se veljavna pogodba skleniti ne more. Pogodba je veljavna samo takrat, če se je skle-

nila s postavnim zastopnikom takih oseb, bodi si z očetom, varuhom ali kuratorjem, in če se je sodnji v potrjenje predložila.

III.

Pogodba, izvir soglasne volje pogodnikov!

Pogodba je tedaj sklenena, kadar sta pogodnika (navadno sta pri pogodbi samo dva pogodnika) o vsem edina; kadar je vsak s tem zadovoljen, kar hoče drugi. Volja obeh se ima zediniti, tako, da niti o najmanjši okoljščini ni prepira več! Zatoraj je jasno, da je za pogodbo volja pogodnikov prva in glavna podlaga.

Kadar tedaj sklepate osebi pogodbo, imate pred vsem na to paziti, da se bode na obeh straneh privoljenje k pogodbi jasno in določno izreklo.

Postava zahteva, da se pri pogodbi soglasje volje obeh pogodnikov izkaže, to se pravi, kadar dve stranki pogodbo sklepate, morate svojo notranjo voljo z besedami resno, jasno in tako odločno izraziti, da ni dvombe, da ste v resnici to hoteli, kar se je zgodilo.

Kadar se sklepa pogodba, morate stranki pred vsem biti prosti, svobodni. To se pravi, pri pogodbi je izključena vsaka sila. Kdor se je s silo, pred katero se je po vsi pravici zbal, primoral k sklepu pogodbe, ta ni vezan izpolniti te pogodbe.

Na kratko: kdor sklepa pogodbo, pazi naj pred vsem na to, da se pri pogajanju ničesar ne pripeti, kar bi pozneje eni ali drugi stranki dajalo povod k izgovoru, da se pogodba ni resno sklenila, da ona ni izvir svobodne in resne volje.

S pogodbami odločujem o osodi svojega premoženja. Sklenem lahkomišljeno pogodbo, zagazil bodem morda vsled tega v velike zgube. Marsikdo je prišel že na kant, in to zavaljo ene same pogodbe, ki jo je sklenil, ne da bi bil pred sklepom okoljščine natanjko in resno premislil. Kdor hoče tedaj skleniti važnejšo pogodbo, od katere bode zavisna njegova in njegove rodbine sreča, naj vse poprej dobro in vestno pretehta. V naglici naj se ne sklene nikaka pogodba, ki je kolikaj večje važnosti! V teh besedah obsežen je najboljši svet, ki ga moremo dati za vsakdanje življenje. Pri našem

kmetu pa se je vkoreninila neka navada, da se važne pogodbe v naglici, v prvem trenutku sklepajo. Ko je stvar še le polovično premišljena in samo površno pretehtana, pa že tolčejo z roko, ter sklenejo pogodbo. Kadar napoči čas, da se naj spolni, kar se je pogodilo, tedaj pa se izkaže, da se prav za prav ničesar ni zadostno jasno dogovorilo in določilo. Vsaka stranka svoje trdi; ena hoče več imeti, druga zopet manj dati. Prepír rodí tožbo, ki bi se sicer izognila bila, da se je pogodba sklenila po daljšem premišljevanju in ne v naglici in v prvi hitrici!

V tem je iskati vzroka, da zahteva postava, da se imajo pogodbe z resnostjo sklepati. Kdor pozna življenje, vé kolikega upljiva so pogodbe, in kako globoko segajo v blagostanje priprostemu ljudstvu! Jasno in dobro premišljena pogodba ne napravlja nikacih težav. Kakor se je dogovorila, tako se potem tudi izpolni; vse se izteče po volji pogodnikov. Drugače pa je pri pogodbi, ki se je v hitrici in lahkomišljeno sklenila.

Na vsakem oglu manjka taki pogodbi nekaj. Ena stranka, ki se brani potem pogodbo spolniti, se izgovarja: to in to se ni dogovorilo, o tem in tem se pri sklepu pogodbe niti govorilo ni. Druga stranka, ki bi pogodbo rada izpolnila, pa se brani ter trdi: res je, da se o tem in onem pri pogodbi ni govorilo, ali vse to se ume samo ob sebi! In tako rase prepír, dokler ne prikipi pred sodnika, pred advokata. Kak je konec potem, ve vsak, ki je že kdaj sklenil lahkomišljeno in površno pogodbo, ter se zavoljo nje tožaril pozneje.

Teško je spisati pouk, ki naj bi v vsakem oziru priprostemu ljudstvu jasno razkladal, kako naj se sklepajo pogodbe. Povedali smo že, da je v tem oziru najboljši svet obsežen v besedah: ne sklepaj pogodb v naglici, tem več še le po resnem premišljevanju!

Gledé na slovenske razmere moramo pa dodati še drugi svet ne manjše važnosti od zgorejšnjega. Ta svet se glasi:

Ne sklepaj pogodb v pijanosti in sploh ne v pivnici ali gostilnici!

Postava zahteva, da se ima vsaka pogodba v polni resnosti skleniti. Zatoraj bi človek menil, da je pivnica, ta kraj neresnosti in neslanih burk, gotovo najmanj sposobna, da bi se v nji važne pogodbe sklepale. Pri nas je skoraj ravno nasprotno! Kdor opazuje vsakdanje življenje na kmetih, prepričal se bode kmalo, da je gostilna kraj, kje se sklepajo najvažnejše pogodbe. Ta slaba in škodljiva navada se nikakor

iztrebiti ne dá. Resnica je, da se še vedno bolj širi, in če bo stvar tako napredovala, ne bomo skoraj doživeli pogodbe, da bi se ne sklenila v pivnici. Pisatelju te knjige pripetilo se je že celo, da se je moral pravdati zavoljo t e s t a m e n t a, ki je bil napravljen v gostilni. Testament napravil je premožen kmet, ki pa je bil vdan pijanosti in razsajanju po gostilnah. Nekdaj, ko je pil že polu dne, ter je v dimu in slabem soparu omahoval za pivniško mizo, izbudila se mu je v pijanih možganah misel, da bi bilo dobro, če bi napravil svoj testament. Poklical si je za pričo tri pijančike. Z njimi je še popival nekaj časa, potem pa so pričeli v resnici testament kovati. Vmes so pili in upili, ter vganjali slabe šale.

Bog je hotel, da je dotični pijanec kmalo za tem umrl. Dediči, katere je bil v svojem pri poliču skovanem testamentu imenoval, so se koj oglasili, ter hoteli zapuščino imeti. In najlepše pri tem je bilo, da je cela vas živela v mnenju, da je testament veljaven in pravičen.

Vse se je srdilo in kričalo, ko je pozneje sodnija omejeno oporoko razveljavila. Čule so se pritožbe, da dandanes ni več pravice, da je bila sodnija podkupljena i. t. d.

Ta slučaj jasno kaže, kake so razmere pri nas. Javno mnenje se nikakor ne spodtikuje nad tem, če se vrše važna pravna opravila v gostilni. V nekaterih krajih imajo še celo vero, da je pogodba najboljše skovana tedaj, če se je med pogajanjem veliko pilo. To je žalostna prikazen v javnem življenju našega priprostega ljudstva. Ali zatajiti se ne smé in ne more. Pijančevanje kaže povsod žalostne svoje nasledke; največ tužnega vpljiva ima pa ravno pri pogodbah, pri pravnih opravilih!

Gotovo smo tedaj zavezani, da v ti knjigi tudi o tem spregovorimo nekaj besed, in da s tem morda pripomoremo, da se odpravi nesrečna navada, sklepati važne in osodopolne pogodbe po pivnicah!

Ta bolezen razsaja posebno po Notranjskem. Tam ima skoraj vsaka vas svojega oderuha, ki dere sovaščane s tem, da jih sili v trde kupčije z lesom. Tak „poštenjak“ ima vselej svojo gostilno. V njo vabi revnega kmeta, ga napaja s slabo pijačo, ter mu daje prav močno osoljeno, staro meso, tako, da mora tisti, ki si je s to „slanino“ napolnil želodec, še bolj piti. Kadar se je vjetí ptiček najedel in toliko napil, da ga komaj nesó noge, približa se mu gostilničar, ter ga s sladkimi besedami opozarja na to, da ima še lepe gozdove, in da bi njemu — gostilničarju — prav lahko prodal kaj

lesa. Pijanemu kmetiču, ki v svoji omamljenosti ne ve, kaj počenja, napnó se oči, in vesel je sladkih besed, ki mu jih daje bogati oštir. Takoj je pripravljen k vsaki kupčiji! Zviti gostilničar, ki dobro pozna svojega moža, odgovori, da lesa za sedaj še ne potrebuje, da ga bo pa v dveh mesecih gotovo potreboval. Če bi se mu tedaj za stalno obljubilo, dabo les po preteku dveh mesecev gotovo prejel, sklenil bi pogodbo. Pijanček obljubi, da bo les po preteku dveh mesecev gotov. Oštir pravi, da bi rad imel kaj varnosti, ter predlaga, da naj se pogodba sklene tako, da bode kmet, če bi po preteku dveh mesecev lesa ne pripravil, plačati imel kazen 100 gld., in povr-niti dvojno aro. Pijani kmet je z vsem zadovoljen. Pogodba se tedaj sklene proti kazni in oštir, ki dobro ve, da nasprot-nik pogodbe o pravem času spolniti ne bo mogel, odšteje prodajalcu prav visoko aro, od katere potem še precejšen znesek koj v gostilni zapije. K pogodbi sta se poklicala dva svedoka, dobra oštirjeva prijatelja, ki prevzameta nalogo, potem v pravdi pričevati, da se njima prodajalec ni videl toliko pijan, da bi pri sklepanju pogodbe ne bil vedel, kaj je počel.

Po preteku dveh mesecev se vse tako zgodi, kakor je prekanjeni gostilničar pričakoval. Ubogi kmetič, ki ima v svojih gozdovih že tako malo lesa, ki bi ga sekati smel, ne more pripraviti vsega lesa: pogodbe torej ne more spolniti v pravem času. Kakor blisk je oštir pri sodnji, ter toži, da naj se mu gledé na tó, da se pogodba ni spolnila v dogovorjenem času, prisodi kazen 100 gld. in dvojna ara. Toženi, ki si v svojem obupu pomagati ne ve, niti k obravnavi ne pride. Gostilničar ga „kontumacira“, ter dobi razsodbo, kakor jo je v tožbi zahteval.

Znano je, da so po tem potu obogateli posamezniki po notranjskih vaseh, in tudi znano, da so ravno zavoljo teh oderuhov z lesom ubožale cele vasi po Logaškem in Cirkniškem okraju.

Sploh živi navada po vsem Slovenskem, da se pogodbe le prerade po pivnicah sklepajo. Zviti prekupci, ki bi radi tega ali onega k pogodbi prekanili, zvabijo ga po svojih mešetarjih v gostilno, kjer se toliko časa pije, da postane prodajalec mehke kot vosek. Drugi dan, ko ga glava boli, ter se kakor v sanjah spominja, kaj se je zgodilo, izvé prodajalec v svojo veliko grozo, da je v zgubo prodal svoj lep travnik, dobro njivo, ali kako drugo zemljišče. V hiši je jok, žena in otroci očitajo očetu nepremišljeno prodajo. Ta se izgovarja, da je pogodbo v pijanosti sklenil, in da sam ni vedel kdaj.

Potem nastane pravda; v ti pravdi se dotični prodajalec zgovarja s svojo pijanostjo. Sodnik zasliši priče, ter jih vpraša, je li res, da je bil prodajalec tako pijan, da ni vedel, o čem se sklepa pogodba. Navadno priče odgovarjajo, da se jim je prodajalec v resnici pijan zdel, ali vendar ne v taki meri, da bi ne bil vedel, o čem se pogaja. Pride razsodba, ki določuje, da se je pogodba veljavno sklenila. Prodajalec mora kupcu odstopiti lepo zemljišče, ter mu povrniti še troške pravde. Pijanost tistega večera stane ga toliko, da je ne pozabi vse življenje potem!

Pri teh razmerah je potrebno vedeti, kakega vpljiva je

pijanost,

gledé sklenene pogodbe, in sploh gledé pravnih opravil.

Postava (obč. drž. zak.) govori o pijanosti samo pri oporokah, ter določuje, da je oporoka neveljavna, če se je v pijanosti napravila. Kdor napravlja testament, mora biti trezen. Če se pozneje dokaže, da je bil testator pijan, neveljavna je oporoka. Ta postava ne razločuje, je li bil zapustnik toliko pijan, da ni vedel, kaj počenja, ali ne? Prepovedana je sploh „pijanost“, tedaj tudi taka pijanost, pri kateri je zapustnik dobro vedel, kaj počenja.

Drugača je stvar pri pogodbi. Postava nikjer ne določuje, da je pogodba neveljavna, če se je v pijanosti sklenila.

Postava pri pogodbah o pijanosti sploh ne spregovori najmanjše besedice. S tega moramo sklepati, da ni vsaka pogodba neveljana, če se je sklenila v pijanosti, ker bi sicer morala pri pogodbah, kakor je to pri testamentih izrečeno, isto tako v zakonu izrečeno biti, da je pogodba neveljavna, če se je sklenila v pijanosti.

Med ljudstvom se po nekaterih krajih veruje, da je pogodba brezvpljivna, če je le eden pogodnikov pijan bil. Ljudstvo tedaj meni, da pri pogodbah velja ravno tista zapoved, kakor pri oporokah. In ravno v tem napčnem mnenju je morda iskati vzroka, da se naše priprosto ljudstvo ne boji in ne sramuje, pogodb v pivnicah sklepati.

Kaki predpisi veljajo tedaj pri pogodbah gledé pijanosti?

Vsaka pijanost ne odvzame moči skleneni pogodbi. Ker postava pri pogodbah sploh o pijanosti ne govori, nam ne ostane drugzega, nego opreti se na § 865 obč. drž. zak., ki določuje, da tisti, ki n e m a j o p a m e t i, veljavne pogodbe skleniti ne morejo.

Sedaj se še ve, kolika mora pijanost biti, če naj je vsled nje neveljavna sklenena pogodba. Pogodnik, ki ugovarja, da je pogodba neveljana zavoljo njegove pijanosti, moral je tako zelo pijan biti, da ni vedel, kaj počenja, da si svoje pameti več svest ni bil.

Le tista popolna pijanost, ki je pijancu uničila zavest, da ni vedel kaj dela, uniči tudi veljavnost v ti pijanosti dognane pogodbe.

Lahko je sedaj presoditi, kolike težave nastajajo, če se v kaki pravdi hoče rešiti vprašanje, je bil li ta ali oni pogodnik toliko pijan, da si svojih djanj ni bil več v svesti, da mu je pijanost odvzela pamet in nje rabo?

Je li vsled pijanosti zavest vničena ali ne, se le težko dá določiti. Zavest je nekaj notranjega; zatorej v takih slučajih priče navadno izrekó, da je bil dotični pogodnik sicer pijan, da pa ne vejo, če je bil še pri zavesti svoje pameti, ker pri pogajanju ni niti spal, niti pod mizo ležal.

Vpljiv pijanosti je pri posameznih naravah različen. Eden pade pod mizo, drugi zaspi, tretji kriči, in četrti se sploh veseli, med tem ko peti neprestano molči. In vendar so vsi brez zavesti, vendar niti eden niti drugi ne ve, kaj počenja. Kak je potem konec? S pričami se skoraj nikdar ne dá dokazati, da je bil ta ali oni pogodnik popolnoma pijan. Vsled tega se le prerado pripeti, da sodnija pogodbo, o kateri se je trdilo, da se je sklenila v pijanosti, za veljavno in pravno-močno spozna, češ da se ni dokazalo, da je bila pijanost tolika, da je dotičnemu pogodniku odvzela zavest in rabo pameti.

Zatoraj naglašamo še enkrat:

Ne sklepaj pogodb po gostilnah in pivnicah!

IV.

O reči, ki je predmet pogodbi. Važna razprava o „neveljavnih pogodbah“.

Do sedaj se je govorilo o osebah, ki sklepajo pogodbo. Tu hočemo prestopiti k reči, zavoljo katere se pogodba sklene.

Vsaka pogodba ima obseg, ki ima za pogodnike nekaj premoženske vrednosti.

Zatorej je vsaka pogodba v zvezi s premoženjem, po vsaki pogodbi provzročuje se nekaj spremembe na premoženju tega ali onega pogodnika. Vendar pa moramo, če govorimo pri pogodbah o „reči“, umeti to besedo v širjem pomenu. Ne samo o tistih rečeh, ki nas v natori obdajajo, sklepajo se pogodbe; one sklepajo se tudi o delih, in o zavezah sploh, če se na primer eden pogodnikov zaveže, drugemu pogodniku v korist to ali ono storiti, ali opustiti i. t. d.

O tem ne bomo mnogo razpravljali, ker so to stvari, ki jih vsakdo lahko ume. Tudi bomo pozneje pri posameznih pogodbah tako govorili o obsegu posamezne pogodbe.

Na tem mestu sklicujem se samo na § 878 obč. drž. zak., ki se glasi:

O vsem, kar se spečati more, smejo se pogodbe sklepati. Kar se dati ne more, kar je tako rekoč nemogoče, o tem se veljavno pogoditi ne more.

Ako hočemo tedaj splošno vprašati, kaj sme biti vzeto v veljavno pogodbo, potem je odgovor ta: vse, kar je v prometu, kar je mogoče.

Glavno načelo je: pogodbe smejo se samo o tem veljavno sklepati, kar je mogoče. Kar je sploh nemogoče, o tem ni mogoča veljavna pogodba!

Sedaj se vpraša: kaj je po postavi sploh nemogoče?

Nemogoče je vse, kar človeškim močem sploh dosegljivo ni. Nemogočnost izvira tu iz natornih okoljščin. Ako sklenem pogodbo, s katero prodam svojemu sosedu zvezdo na nebu, je pogodba neveljavna, ker ravno ni mogoče zvezdo na nebu doseči, ter jo podjarmiti človeškim močem. Pri tacih slučajih govorimo o naravni ali natorni nemogočnosti.

Postava pa pozna še drugo nemogočnost, ki izvira iz postave same. Postava namreč določuje, da se o gotovih

zadevah veljavna pogodba skleniti ne more. To so zadeve, pri katerih o natorni nemogočnosti niti sluha ni, ali vendar jih prištevamo nemogočnim rečem, ker postava tako hoče. Pri teh zadevah govorimo o postavnih ali pravnih nemogočnosti.

O pravnih nemogočnosti dobilo se bode najboljše pojasnilo s tem, da naštejemo zadeve, ki so sicer po natori mogoče, ki pa spadajo vsled izrečne zapovedi postavodajalca med nemogoče zadeve. O teh zadevah je prepovedano sklepati pogodbe, in če se je pogodba sklenila, je neveljavna sama ob sebi. Takih zadev je precejšno število, in tudi priprosto ljudstvo mora jih poznati, ker segajo več ali manj v vsakdanje življenje.

Katere pogodbe se tedaj sklepati nesmejo, in katere pogodbe so same ob sebi neveljavne, če so se slučajno sklenile?

Našteti hočemo one slučaje, ki imajo največ pomena za vsakdanje življenje.

Prosimo pa, da se vsaj ti slučaji v spomin zapišejo, da se ne bodo več sklepale pogodbe, ki so vsled postave nične in neveljavne same ob sebi; da se tedaj ne bodo več sklepale pogodbe o pravno- ali postavno-nemogočih rečéh.

1. Prav rado se pripeti, da se sklene neveljavna pogodba tedaj, če hočeta dva v zakon stopiti. Kako to? Še prej, kot se je sklenil zakon, sklenile so se v nadi na prihodnji zakon neveljavne pogodbe, o katerih se pa pri nas sploh meni, da so veljavne. Kakor povsod, živi tudi med našim narodom tu in tam grda navada, da se nekaki „mešetarji“ pečajo s tem, da posredujejo pri sklenitvi zakonov. Ti mešetarji imajo bistro oko, in takoj izvohajo, da bi se ona ali ta stara vdova zopet rada možila, ali pa, da bi siv vdovec zopet rad stopil v zakon. K takim osebam pridejo ti čudni prekupci ter ponudijo svoje posredovanje. Napravi se pogodba: ako se bode posredovalcu posrečilo skovati zakon, potem mu ima ženin (ali nevesta) izplačati — navadno koj po poroki — lepo svoto denarja! To je obseg ti pogodbi. Ali je veljavna? Ne, in to zategadelj ne, ker spada „posredovanje ali mešetarenje pri zakonih“ med pravno-nemogoče reči. Zakon je sveta reč, ter naj izvira iz skupne ljubezni. Postava ne pripušča tedaj, da bi se sveta reč smela v prah potegniti, in da bi se ž njo tako

počenjalo, kakor po sejmovih, kjer se prodaja in kupuje živina.

Kar se je torej za posredovanje ali mešetarenje pri zakonu plačati obljubilo, tega posredovalec — in naj se je sklenila še tako vestna pogodba — po skleneni poroki tirjati ne more. Dotična, s posredovalcem sklenena pogodba bila je neveljavna sama ob sebi. Naj posredovalec še tolikokrat toži, niti vinarja si ne bode iztožil! O tem pisali smo v prvi vrsti z namenom, da bode morda ponehalo to grdo mešetarenje med nami, če se bode odslé vedelo, da takemu mešetarju dana obljuba nikakega dolga ne napravi.

Ob priliki snubitve pa se rada skuja še druga neveljavna pogodba. Ta pogodba se sklene med dvema osebama, ki se hočeta vzeti, ter stopiti v sveti zakon. Prav obilokrat se zgodi, da si dva zakon obljubita. Obljuba, ki si jo daste dve osebi različnega spola, in katero si zagotovite ena drugi, da se bode te vzeli, imenuje se z a r o k a.

Pri nas se zaroka navadno proti pogoju sklene, da bode tista stranka, ki bi se skesala, drugi plačala toliko in toliko denarja. K ti pogodbi kličejo se priče, ter se navadno vse prav vestno in natanjko določi, kakor sploh pri važnih pogodbah. Če se pozneje nevesta skesa, dere zapuščeni ženin k sodniji, ter jo toži, da naj mu plača zagotovljeno svoto, ker se je skesala in zaroko prelomila. Cela vas meni, da bode s tožbo dobro opravlil in vse je raznenadeno, ko se je tožba popolnoma odbila. Kako to? Odgovor nam daje § 45 obč. drž. zak.

„Zaroka ali poprejšnja obljuba, vzeti se, ne vstanovlja, naj je pod katerimi koli okoljščinami dana ali sprejeta, pravne zaveze, nek sklenitvi zakona, nek spolnitvi tega, kar je bilo za primerljaj skesanja dogovorjeno.“

Kakor je rečeno bilo, ima se zakon tudi v naši postavi za sveto zadevo, ki se ne sme tehtati po tistem merilu, kakor druge posvetne pogodbe. K zakonu se nikdo siliti ne smé. Zatoraj je tudi zaroka brezvpljivna, da si se je z denarjem vtrditi hotela, ker je pri sklenitvi zakona izključena tudi senca vsake sile. Če se je zaroka sklenila proti kazni v denarjih, potem hotelo se je ravno s to kaznijo zabraniti, da bi se dana obljuba ne prelomila. Kazen ima v tem slučaju namen, nekako prisiliti ženina in nevesto, da bi v sveti zakon stopila. Sila pa se nikakor ne strinja s svetostjo zakona, zatoraj spada pri zarokah določena kazen med pravno-

nemogoče reči. Komur se je skesala nevesta, temu po naših postavah ne ostaja družega, nego potrpeti. In če bi se hotel s kako tožbo proti nezvesti maščevati, se bode prav močno opekel!

2. Nije javne dražbe ali prodaje, pri kateri bi se ne sklenila ta ali ona neveljavna pogodba. Javne dražbe so pravi vir neveljavnim pogodbam.

Gledé

javnih dražb

veljajo posebne postavne zapovedi. Pri nas se sploh meni, da smé vsakdo javno dražbo napraviti. Dostikrat se pripeti, da hoče kdo svoje posestvo „na drobno“ prodati. Oznani tedaj pred cerkvijo, da bode ta in ta dan po očitni dražbi razprodajal svoja zemljišča. Ko dotični dan pride, oglasi se obilo kupcev, ter si pridno dražé eden drugemu. Vse se prav drago proda, mnogokrat dražje kot je v resnici vredno. Posamezni kupci se pozneje, ko so doma svojim ženam povedali in razložili, kaj so kupili in za kako ceno, hitro ohladé, se skesajo, ter o kupu ničesar vedeti nočejo. Kaj stori naš prodajalec? Toži, ter prosi, da bi sodnija kupce prisilila, da morajo vzeti, kar so na očitni dražbi kupili. S tožbo bo propadel, ker je bila po njem napravljena javna dražba nična in brezvpljivna.

Pri nas velja namreč zapoved, da je očitna dražba samo tedaj veljavna, če se je razpisala in zvršila po oblastniji.

Dalje velja načelo, če hočem svoja zemljišča po očitni dražbi razprodati, ima to dražbo razpisati in zvršiti c. kr. o k r a j n a s o d n i j a. To je zapoved, ki ne dopušča nikake izjeme. Vsaka očitna dražba, ki se je izvršila brez vednosti sodnije in tako rekoč za njenim hrbtom, je neveljavna. Kdor je na taki dražbi kaj kupil, ni zavezan, kupčije spolniti. Javna dražba za hrbtom oblastnije je toliko kakor nič. Ali vendar se take dražbe prav mnogokrat po Slovenskem nahajajo, ter provzročujejo, če se pozneje kak kupec skesa, srdite in dolge pravde.

Tudi se pripeti, da se časih občina take reči polasti, in da župan razpiše in zvrši javno prodajo. Ta po županu zvršena prodaja je ravno tako neveljavna, kakor vsaka druga, ki se je zvršila brez sodnije in njenega posredovanja.

Enkrat za vselej naj se zapomni: Če se hoče nepremičnost, to je zemljišče, po očitni dražbi (licitaciji) prodati, ima se

pri c. kr. okrajni sodnji za privoljenje in izvršitev prodaje poprositi. Taka prodaja je samo tedaj veljavna, če se je po sodnji sami zvršila. Tudi občina ni nikakor opravičena, da bi te dražbe zvrševati smela.

Toliko za vodilo. Da pa na tem mestu govorimo o dražbi, se to ne godi zavoljo dražbe same, temveč zavoljo neveljavne pogodbe, ki tako rada v življenje stopi ravno pri veljavnih javnih dražbah. Ako primerjamo veljavno javno dražbo deblu drevesa, tako smemo življenje v zastavo oddati, da bomo težko staknili tako deblo, da bi na njem ne tičala goba neveljavne pogodbe. O tem se je že veliko pisalo, veliko podučevalo, ali naše ljudstvo je še vedno slepo in gluho. Ni je skoraj dražbe, da bi vsled nje ne zagazil kdo v škodo, ker se je spuščal v pogajanja, ki so neveljavna bila sama ob sebi.

To se tako-le prigodi. K javni dražbi oglasi se več kupcev. Vsak bi rad kupil, ali vsak bi rad ceno kupil. Več je kupcev, bolj se je bati draženja. Med kupci nahaja se navadno zvita buča, ki ve, kaj postava določuje. Pokliče toraj sedaj tega, sedaj drugzega kupca v kot, ter ga prične skušati, kaj mi boš dražil prijatelj? Bodi pameten! Vsaj veš, da moram jaz kupiti, čemu mi tu nagajaš. Vzemi raje 50 gld., ki ti jih hočem koj izplačati, če le zemljišče meni ostane! S tem ga preslepi, da oni obljubi, če se mu plača 50 gld., da ne bo dražil, da se pri dražbi vdeležil ne bo. V resnici je omenjena prekanjena buča s takimi in enakimi pogodbami preslepila druge sokupce, da niso dražili. Zviti lisjak kupi zemljišče za prav nizko ceno in v velik svoj dobiček.

Po dražbi pa se koj oglašé oni, ki bi sicer dražili bili. Eden zahteva 50 gld., drugi 40 gld., i. t. d. Kupec se jim v obraz smija, ter se kratko odreže: pojdite k sodnji, ter me tožite.

Kupec se lahko smeja, ker so bile vse pogodbe, ki jih je sklenil v ta namen, da bi druge od draženja odvabil, neveljavne.

Dvorni dekret z dné 6. junija 1838, št. 277 justične zbirke zakonov namreč določuje:

Pogodba, s katero se je kdo zavezal, da k dražbi, razpisani po javni oblastniji, ne bode prišel, da ne bo sploh dražil, ali pa, da bo licitiral samo do gotovega zneska, je neveljavna.

Če mi je moj sosed, ki hoče posestvo najinega soseda *A* pri javni dražbi kupiti, obljubil 100 gld., da ne grem k dražbi in da tisti dan raje doma ostanem, ni zavezan te obljube pozneje spolniti. Ako ga tožim, me bo sodnija odbila.

Ravno taka je, če mi sosed obljubi 100 gld., da bi pri dražbi ne licitiral više kot do 1200 gld. Tudi taka obljuba ne napravi dolga. Sosed obdržal bode zlicitirano posestvo, in tudi meni obljubljenih 100 gld.

Z eno besedo: Vsaka pogodba, s katero se hoče doseči, da bi kdo k ti ali oni očitni dražbi ne prišel, ali da bi sploh ne dražil, je popolnoma neveljavna. Kdor se je pri očitni dražbi premotiti dal z obljubo denarja, in se vsled tega ni dražbe vdeležil, storil je to sam sebi v škodo. Na podlagi omenjene obljube ne bode ničesar iztožiti mogel. Naj toraj vsak pazi, da se ne vsede na limanice.

Vodilo: Če prideš k javni dražbi, licitiraj! Ne sklepaj pa nikake pogodbe, s katero se zavežeš, da se draženja in licitiranja vdeležil ne boš. Kar se ti je v ta namen obljubilo, ni piškavega oreha vredno!

3. Tukaj spregovoriti nam je o novejši postavi z dne 27. aprila 1873, št. 68 drž. zak., ki provzročuje, da se sklepa mnogo neveljavnih pogodb.

Pri zastavni pravici pisali smo o tem, kdaj in do katerega zneska smejo se rubiti plače cesarskih in drugih v javni službi stoječih uradnikov. K tem prištevali smo tudi duhovnike.

Ali življenje pozna še druge delavce, ki niso v državni ali javni službi. Advokatje, notarji, trgovci i. t. d. dajejo posla osebam, ki pri njih pišejo, računijo, ter opravljajo druga taka dela. Te osebe ne služijo tedaj državi, ali kakemu drugemu javnemu zavodu, temveč posamezni osebi. Imenujemo jih zasebne uradnike.

Dalje nahajamo v človeški družbi veliko večino udov, ki si morejo v pravem pomenu besede skromni vsakdanji kruh v potu svojega obraza prislužiti. Te osebe živé od dela svojih rok; roka je vse, kar imajo, ta je njihov edini in prvi kapital. Te osebe imenujemo delavce.

Zasebni uradnik je navadno slabo plačan; delavec pa si isto tako komaj toliko prisluži, da more živeti. Oba — zasebni uradnik, in delavec — napravljata rada dolgove, ter tolažita svoje mnogoštevilne upnike ali s plačo, ki jo vlečejo

prvega vsakega meseca ali pa z zaslužkom, ki se jim izplačuje koncem vsakega tedna. Važno je vedeti, v koliko je dopuščena rubežen plače zasebnega uradnika, in oziroma zaslužka delavčevega.

V tem oziru daje ravno zgorejšnja postava z dné 27. aprila 1873 posebna določila, o katerih bi bili že zgoraj pri zastavni pravici govoriti morali. Ker je pa ta postava večjega pomena za vsakdanje življenje, ker so ž njo združene zapovedi o nekaterih neveljavnih pogodbah, in ker upamo, da se bode predstoječe poglavje pazljivo čitalo, preložili smo razpravo o ti postavi tu sem. V koliko dopušča ta postava, da se more rubiti plača zasebnega uradnika? Kdó je zasebni uradnik, povedali smo že zgoraj. Postava pozná dva zasebna uradnika; prvega imenuje stalno vmeščenega, drugega pa nestalno vmeščenega.

Stalno vmeščen je tisti zasebni uradnik, ki je najet vsaj za eno leto, ter se pred enim letom iz službe pustiti ne sme. Če se pri nastopu v službo ni določilo, koliko časa naj najeti služi, pač pa se je pogodilo, da se ima najetemu služba vsaj tri mesece naprej napovedati, potem velja tak zasebni uradnik tudi za stalno vmeščenega. Vzemimo si izgled! Notar *A* si vzame v službo pisarja *B*, in sicer za eno leto. Pred pretekom tega leta se *B* iz službe pustiti ne more. *B* ima tedaj stalno službo; on je stalno vmeščen. Navadno se pa stvar tako zvrši, da vzame notar *A* osebo *B* za pisarja, ne da bi se zmenila, koliko časa bode *B* v službi. Zmenita se samo, da se mora služba od ene ali druge strani vsaj tri mesece naprej napovedati. Tudi v tem slučaju je *B* stalno nameščen. V vsakem drugem slučaju bi pa bila služba nestalna. Ako ga je na primeru notar sprejel samo za osem ali deset mesecev, ali, ako sta se dogovorila, da se smé služba v dveh mesecih napovedati, potem *B* nema stalne službe, potem ni stalno nameščen.

Menimo, da je lahko umeti, kdo je stalno vmeščen zasebni uradnik, in kdo to ni. Treba je to vedeti, posebno pri prostemu meščanu, ki pride mnogokrat v priliko, da mora privatnemu ali zasebnemu uradniku denar posoditi, ali blago na upanje prodati.

Ako mi stalno vmeščen zasebni uradnik kaj dolžuje, poseči bodem poskušal po njegovi plači. Vsak, kdor zasebnemu uradniku posoja, ali na upanje prodaja, tolaži se s tem, da bode tako ali tako lahko posegel po njegovi plači, če z lepo plačila iztirjati ne bo mogel.

Tu se postavi zakon z dné 29. aprila 1873, št. 68 drž. zak., kakor trden zid med dolžnika in upnika, ki išče plače.

Ta postava določuje: Plača v zasebni stalni službi stoječe osebe se rubiti ne more, ako na leto ne presega zneska 600 gld. To se pravi: Če zasebni stalno nameščeni uradnik na mesec ne dobi več plače nego 50 gld., mu njegovi upniki ničesar vzeti ne morejo.

Pri zasebnem stalno vmeščenem uradniku rubiti se sme samo tisti del plače, ki presega na mesec znesek 50 gld. Če ima, na primer, uradnik notarjev mesečnih 65 gld., se mu z eksekucijo more vzeti samo 15 gld. na mesec. To je glavna zapoved gledé stalno vmeščenih zasebnih uradnikov.

Kako se ti je toraj obnašati, ako te poprosi zasebni uradnik, na primer, pisar kakega notarja ali advokata, da mu denar posodiš, ali blago na upanje prodajaš? Ti bi rad vedel, ali si varen, ali boš končno tudi plačilo prejel in ali boš mogel po dolžnikovi mesečni plači poseči?

Pred vsem moraš izvedeti, je li tvoj bodoči upnik v stalni službi, ali ne. Poizvedeti moraš, koliko časa se mu mora služba napovedati. Če izveš, da mu sme njegov gospodar koj, ali pa vsaj prej, kot tri mesece napovedati, potem že tudi veš, da nema stalne službe, da mu od plače po poti tožbe ničesar vzeti ne boš mogel. Če se ti pa pové, da je mož stalno vmeščen, in mu mora njegov gospod, če ga hoče iz službe spustiti, to vsaj tri mesece naprej napovedati, potem moraš dalje izvedeti, koliko ima mesečne plače? To je najvažnejše vprašanje. Ako dobiš na to vprašanje odgovor, da samo 50 gld. na mesec, veš že tudi, da te plače ne boš smel v eksekucijo postaviti, če bi ti z lepo plačati ne hotel.

Vodilo: Kdor zasebnemu uradniku, ki nema več mesečne plače kot 50 gld., ali kdor zasebnemu uradniku, katerega sme njegov gospodar iz službe spustiti, ne da bi mu moral poprej tri mesece napovedati, sploh kaj posodi ali na upanje dá, ta nema nikake varnosti, da bo svoje plačilo dobil, ker ravno ni dopuščeno, da bi posegel po plači dolžnikovi.

☞ Sedaj smo dospeli na polje, kjer poganjajo cvetlice neveljavnih pogodb. V življenju se je namreč več ali manj že izvedelo, da velja omenjena nova postava, in da se po plačah zasebnih uradnikov z eksekucijo poseči ne more.

Priprosti meščanje vejo nekaj o stvari, ali vse, kar vedo, je nejasno; nekaj se jim sanja o postavnih zapovedih, ali gotovega ničesar ne vejo!

Kaj je nasledek temu? Ostanimo pri vsakdanjem življenju. K premožnemu meščanu, ki ni obilo učenejši od našega kmetá, pride zasebni uradnik, ter ga nadleguje, da naj mu posodi 100 gld. Meščanček si misli, ne boš me vjel predragi, vsaj dobro vem, da ti plače vzeti ne morem, in da ne bo ničesar, kar bi se rubiti smelo, če te končno iztožim. Odgovori tedaj prosilcu, da mu ničesar ne posodi, ker bi mu pozneje ničesar vzeti ne mogel.

Prosilec ne odjenja, posebno če je prebrisana buča, kakor so večjidel zasebni pisarji: „Vi se bojite, pravi, da bi plačila ne dobili, ker veste da moje mesečne plače rubiti ne morete. Res je, da postava ne dopušča, da bi se mi plača rubila. Ali kaj če to: Človek si po prosti svoji volji postavo lahko spremeni. Če jaz dolžnik pravim, da nočem, da bi gledé mojih dolgov veljala zapoved postave, pa je dobro vse. Jaz vam napravim pismo, v katerem vam pripoznam, da ste mi posodili 100 gld. Ob enem se izrečem, da smete, če bi to tirjatev iztožiti morali, rubiti mi vso mesečno plačo, tako da v tem slučaju ne bo imela moči postava z dné 29. aprila 1873, št. 68 drž. zak.“

Upnik se vsede na limanice, ter posodi. Napravi se mu dolžno pismo, v katerem je jasno zapisano, da gledé tega posojila ne veljajo zapovedi zgorejšne postave. Ali je upniku s tem pismom kaj pomagano? Čisto nič!

Postava namreč odločno zapoveduje, da se njene zapovedi po poti pogodbe niti izključiti, niti skrčiti ne smejo.

Ravno tako je neveljavna vsaka cesija, ali zastava, ali nakazba, ali sploh kaka druga pogodba, s katero naj bi se zapovedi postave z dné 29. aprila 1873 odstranile.

Ako se je tedaj stalno vmeščen zasebni uradnik s svojim upnikom tako pogodil, da mu bo smel ta rubiti celo plačo; ako je tak uradnik v poplačbo svojemu upniku že naprej oddal celo svojo plačo, ali tudi nekaj te plače (katera pa na leto 600 gld. ne presega); ako mu je izročil pismeno nakazbo na svojega gospodarja, v kateri se bere, da naj gospodar upniku izplača vsak mesec toliko in toliko dolžnikove plače; — potem so vse to neveljavne pogodbe, na katere se upnik ob svojem času s pravno močjo ne bo mogel sklicavati. Ako je zasebni uradnik svojemu upniku mesečno svojo plačo pismeno ali pred pričami še tolikokrat za-

stavil, ali naprej odstopil, vendar upnik po sodnijski poti od zastavljene, ali nakazane plače niti vinarja iztirjati ne bode mogel, ker se vsa njegova domišljena pravica opira na pogodbo, ki spada med tako imenovane neveljavne pogodbe!

Kdor ima z zasebnimi uradniki opraviti, naj pazi, da v zgubo ne zagazi.

Kako je sedaj z delavci in z nestalno nameščenimi zasebnimi uradniki?

Te uradnike stavlja postava v eno vrsto z delavci. Kdor je zasebni uradnik, in sicer v tako nestalni službi, da ga sme gospodar takoj ali po 14 dnevni napovedbi, iz službe pahniti, temu upnik — kakor vsakemu delavcu — ničesar vzeti ne more. Zasluzek delavčev je po postavi tako zabranjen, da bi res pravi čudež bil, če bi ga eksekucija doseči mogla. Čujmo sedaj, kaj o tacih eksekucijah postava določuje, in sicer ravno ta postava, o kateri smo že zgoraj govorili!

Delavca zasluzek sme se rubiti še le tedaj, če je *a*) delo, za katero se ima zasluzek plačati, že dogotovljeno, in *b*) dan že pretekel, ko se je zasluzek vsled postave, pogodbe ali navade izplačati moral.

Pojasnilo si to z izgledom! Posestnik *A* zida nov hlev. Najel si je obilo delavcev, med njimi tudi zidarja *B*, ki ima mnogo dolgov, ter ga upniki močno preganjajo. *A* se je s svojimi zidarji tako pogodil, da plača vsakemu na dan 1 gld. in sicer od tedna do tedna. Na saboto izplačuje vsakemu po 6 gld. Posebno nadležen upnik zidarja *B* si misli, sedaj se mi ponuja lepa prilika, da pridem k plačilu. Od tedna do tedna si bom rubil svojega dolžnika, tako da bom mesto njega vsako saboto zasluzek pri *A*-ju potegnil.

A pričel je zidati nek pondeljek. Koj ta pondeljek poda se upnik, — ki ima že staro razsodbo v rokah k sodnji, ter si dá napraviti zapisnik, v katerem se bere: „S priložene razsodbe dolguje mi zidar *B* 50 gld. Ta moj dolžnik zida sedaj pri posestniku *A*, ter ima za vsaki dan pogojeno plačo 1 gld. Ta plača se mu daje od tedna do tedna, tako da bo prihodnjo saboto, ker se je zidanje ravno danes pričelo, potegnil prvi zasluzek 6 gld. Prosim, da se mi naj dovoli rubežen tega zaslužka na račun moje tirjatve v znesku 50 gld.“

Ali se bo prošnja vslišala? Ne, ker prvič delo, za katero se ima znesek 6 gld. izplačati, še ni dogotovljeno, drugič pa tudi dan še ni pretekel, ko se je po pogodbi imel omenjeni zasluzek izplačati. Ta zasluzek se ima plačati za delo prvega

tedna; to delo dogotovljeno je še le saboto zvečer. Ta večer je ob enem potekel tisti dan, ki je bil k plačilu odmenjen.

Rubežen tega zaslužka je tedaj dovoljena še le v nedeljo potem. Nedelja je prvi dan, ko se sme ta zaslužek rubiti. Kaj sledi s tega? Odgovor: če je dolžnik *B* saboto zvečer svoj zaslužek potegnil, potem bo brezvspešna ostala rubežen. Dejali bodete sedaj: pri tacih razmerah je nespametno govoriti o eksekucijah na zaslužek, ker je ta eksekucija sploh nemogoča. Res je, skoraj vselej bo nemogoča, ali vsaj brezvspešna. Mislimo si pa, da je zidar *B* saboto večer, ko je prišlo do izplačevanja, zidatelju *A* dejal: „danes mi ne izplačaj! sedaj denarja ne potrebujem, boš mi pa prihodnjo saboto vse skupaj plačal!“ Pri tem ostane. Zaslužek, ki bi se bil imel splaćati saboto večer in sicer za dela, dogotovljena v preteklem tednu, ostane v rokah gospodarja *A*.

Ako to zvoha upnik zidarja *B*, ter se poda k sodnji, in prosi, da naj se za njegovo tirjatev 50 gld. rubi omenjeni zaslužek, morala se bode prošnja vslišati, ker so na eni strani dela, s katerimi se je 6 gld. prisluzilo dogotovljena, na drugi strani je pa tudi že potekla sabota, ko bi se bil ta zaslužek po pogodbi izplačati moral.

Sedaj vidite, da se tisti denar, ki ga bo ta ali oni delavec še le prisluzil, ne da rubiti. Pri nas je pa splošno mnenje, da smem svojega dolžnika zaslužek že naprej rubiti in zakotni pisarji imajo posebno veselje napravljati dotične eksekucijske prošnje. Kolikokrat se nadlegujejo sodnije z vlogami, v katerih je na dolgo in široko razloženo, da je dolžnik sedaj delavec pri tem ali onem gospodu, da si služi na dan 1 gld. in še več, in da bi lahko kaj plačal. Končno pa je izrečena prošnja, da naj sodnija v iztirjanje izkazane tirjatve dovoli rubežen vsega zaslužka, ki si ga bode dolžnik kot delavec pri gospodu *A* v prihodnjih šestih mesecih itd. prisluzil.

Take prošnje so kaj navadnega pri sodnijah, ter prihajajo — kakor rečeno — iz zakotnih pisarnic. Vse se morajo odbiti, ker zaslužek, ki se naj še le v prihodnje prisluzi, se sploh rubiti ne sme. Proti odbitju prošnje se vlagajo pritožbe, in napravljajo se stroški, tako da ima upnik tik zgubljene tirjatve še kup plačila.

Vodilo: Če ti delavec kaj dolguje, in če nema družega premoženja, nego zaslužek svojih rok, ne poskušaj rubežni na ta zaslužek. Navadno — izjema je silno redka — ne boš ničesar dobil, temveč imel po vrhu še troške.

Kakor vidite, je postava silno ostra, ter brani bolj dolžnika, nego upnika. Postavodajalec bil je mnenja, da se vbojemu delavcu zadnji košček kruha vzeti ne sme, ker bi sicer s svojo rodbino od lakote poginiti moral. Kdor delavcu po-soja, naj je previden! Tudi tu velja zapoved kakor zgoraj, da dolžnik — delavec, če bi ravno hotel, postave sebi v škodo spremeniti ne smé.

Ako bi na primeru delavec v dolžnem pismu izrekel, da mu bode smel upnik, če bi moral tirjatev iztožiti, zaslužek naprej rubiti, to vendar ne bode upniku ničesar koristilo, ker je táko privoljenje neveljavno. Vsaka zástava, cesija ali nakazba zaslužka, ki naj si ga delavec še le prisluži, je neveljavna, brezvpeljivna. Tudi pri delavcih velja vse tisto, kar smo zgoraj o stalno nameščenih zasebnih uradnikih pisali!

4. Neveljavna je pogodba, če kdo proda dedščino ali volilo še pri življenju tiste osebe, po kateri dedščino ali volilo pričakuje.

Tudi ta neveljavna pogodba je pri nas malokomu znana! Vendar se rado pripeti, da se sklene. Ta ali oni ima bogatega očeta, strica ali drugega sorodnika. Kadar bode dotičnik umrl, vé, da bo po njem veliko podedoval. Če ne bo dobil cele dedščine, dobil bo pa vendar primerno volilo. Dedščina ima pa še le takrat kaj veljave, kadar je oseba, po kateri imamo kaj podedovati, že mrtva. To je jasno vsakemu. Dokler ta oseba še živi, napravljamo si same upe, od katerih se pa živeti ne dá. Vendar nahajamo v življenju slučaje, da skuša ta ali oni prihodnjo svojo dedščino še pri življenju zapustnika v denar spraviti. Kaj stori? Svoje upe proda, in sicer po prav nizki ceni.

Zberimo si izgled! Bogatega strica imam, o katerem sem trdno prepričan, da me bo za svojega dediča imenoval, da mi bo zapustil vse svoje premoženje. Pri teh upih živim lahkomišljeno, ter zapravljam denar, češ vsaj po stricu vse dobim, čemu bi tedaj varčno živel. Stric mi pa predolgo časa živi, ne dobim vinarja od njega. Ali jaz bi od prihodnje svoje dedščine že sedaj rad kaj imel. Celi svet govori, da bo enkrat vse moje za stricem; ali vendar nemam sedaj ničesar od tega. Poiščem skopuha, ter mu ponudim prihodnjo svojo dedščino za 1000 gld. Skopuh je koj voljan, ker meni, da se mu ponuja dobra kupčija.

Skujeva tedaj pogodbo, s katero jaz omenjenemu skopuhu za 1000 gld. vse tisto prodam in odstojem, kar bodem ob smrti svojega strica po

tem stricu podedval. Se vé, da se je napravilo prav natanjčno pismo, in da so se k pogodbi klicale priče, da bi pozneje o nji pričevale!

Stric umrje, ter mi voli 5000 gld. Koj se oglasi skupuh, prinese svoje kupno pismo k zapuščinski obravnavi ter hoče, da naj se mu moje volilo v znesku 5000 gld. prisodi. Ali jih bo dobil? Kupna pogodba, na katero se sklicuje, je neveljavna, ker ni dopuščeno, da bi se dedščina, katera se še le pričakuje, pri življenju zapustnika prodajala.

Pravica do dedščine stopi v življenje še le po smrti zapustnikov. Kolikor časa zapustnik živi, napravlja si prihodnji dedič lahko upe, ali pravice še nema nikake. Taki upi se tedaj ne smejo drugi, tuji osebi odstopiti. Ta prepoved je pametna, ker se za dotičnimi pogodbami skriva skoraj vselej zapravljljivost in skopušnost. Samo zapravljljivec prodal bode svojo prihodnjo dedščino, in samo skupuh jo bo kupil, ker hoče z malimi denarji velikansk dobiček napraviti!

5. Pri posojilih sklence se časih postranska pogodba, ki spada med neveljavne pogodbe.

Pripeti se, da si bližnji sorodniki med sabo denar posojujejo. Če potrebujem denarja, obrnem se časih k svojemu stricu, ali kakemu drugemu sorodniku in ga prosim, da naj mi dá posojilo. Naravno je, da si sorodniki — ali sploh dobri prijatelji — ne očitajo radi dolgov. Posebno neprijetno je, dobrega prijatelja ali sorodnika opomniti, da naj plača zastane obresti ali interese. Ve pa pri nas vsakdo, da je interes, če se ni redno izplačal, ali vsaj redno od leta do leta tirjal, od treh do treh let zastaran. Ako si tedaj pri dobrem prijatelju ali sorodniku izposodim denar, se posojilec z mano tako pogodi, da obrestij ne bodo zastarale, če bi se tudi od treh do treh let ne iztirjevale. „To veš, pravi mi posojilec, da je tirjanje nadležna stvar in da te ne morem vsako leto tirjat hoditi, da bi mi plačal interes. Ker pa ta od treh do treh let zastara, moraš se odpovedati pravici, zastaranje ugovarjati, če bi se več kot za tri leta zastani interesi zahtevali“.

V tem smislu napravi se pogodba. Ta pogodba je neveljavna. Ako me posojilec po preteku 10 let toži, in ako zahteva za vseh 10 let obrestij, prisodili se mu bodo vendar samo za zadnja tri leta, če se bom skliceval na zastaranje. Kako to? Postava določuje v § 1502. obč. drž. zak.: Zastaranju se ne more nikdo naprej odpovedati; tudi se ne dá pogoditi daljša doba zastaranja, kakor je v postavi določena.

Dvojna prepoved je toraj obsežena v ti postavi. Po pogodbi se ne dá niti zastaranje sploh odpraviti, niti podaljšati postavno določena doba zastaranja. Če se jaz kot posojilec s svojim dolžnikom pogodim, da gledé interesov zastaranja sploh ugovarjati ne bode smel, je to ravno tako neveljavna pogodba, kakor ona, če se pogodim, da interesi od danega posojila ne bodo zastarali od treh do treh let, temveč še le od 30 do 30 let!

To so pglavitnejše neveljavne pogodbe. Nahaja se še obilo drugih, o katerih pa ne bomo pisali, ker nemajo za vsakdanje življenje nikakega pomena.

IV.

O obliki, v kateri se smejo sklepati pogodbe.

Že v pričetku razprave o pogodbah smo trdili, da je bistveni pogoj vsaki pogodbi zedinjenje volje obeh pogodnikov. Pogodba sklenjena je še le takrat, kadar sta se oba pogodnika o vsakem delu pogodbe popolnoma zedinila. To zedinjenje volje mora se pa tudi na zunaj pokazati. Soglasje volje je nekaj notranjega, nekaj nevidnega. Zatoraj je pri pravnih opravilih samo ob sebi umevno, da se ima to soglasje volje pri pogodnikih tako pokazati, da tudi drugi o njem pričevati morejo.

S čem se to doseže? Če imam voljo, to ali ono storiti, bodem to svojo voljo odkril najjasnejše z besedo. Beseda je tedaj tisto sredstvo, s katero se pokaže naša volja tudi drugim ljudem. Ako sedaj vprašamo, kako naj se pokaže pri pogodbah soglasje volje pogodnikov na zunaj, odgovorjamo: navadno z besedo.

Ta beseda se časih tudi zapiše, kar daje pogodbi večjo varnost, večjo gotovost.

Pogodba se toraj lahko v dvojni obliki sklene: ali samo z besedo, ali pa tudi s pismom. Pogodbe so tedaj ali ustne, ali so pa pismene.

O ustnih pogodbah nemamo ničesar posebnega pisati. V življenju priprostega ljudstva se te pogodbe bolj pogosto nahajajo nego pismene, ter se operajo na priče. Nevarna je

ustna pogodba zategadelj, ker se sploh malokdaj dosti jasno dogovori in določi. Tudi se vse v spominu ne ohrani, kar se je pobotalo, česar nasledek so pozneje pravde in prepiri.

Ako se naj sklene pogodba, ki je količkaj večje važnosti, svetovali bi toraj, da naj se sklene pismeno, da naj si pogodnika o nji pismo napraviti dasta. Sicer pa velja zapoved, § 883., obč. drž. zak.

„Pogodba se sme ustmeno ali pismeno, pred sodnijo in zunaj sodnije, pred pričami in brez prič skleniti. Ta različnost v obliki nema — razun slučajev v postavi odločenih — nobenega vpljiva na veljavnost pogodbe“.

Po naših postavah velja tedaj načelo, da je oblika pogodbe gledé veljavnosti pogodbe brez vpljiva. To se pravi: Kdor sklene to ali ono pogodbo, dano mu je na prosto voljo, pogodbo ali ustmeno, ali pismeno, ali pred pričami, ali brez prič skleniti. V obče se nikdo siliti ne more, da bi moral določeno pogodbo v določeni obliki — bodi si ustmeno, bodi si pismeno skleniti. Oblika je pri pogodbah postranska stvar, oblika ne vpljiva na veljavnost sklenene pogodbe. To je splošno pravilo.

Ali tudi to pravilo ima izjeme. Že poprej smo rekli, da ima pogodba, če se je sklenila v pismeni obliki več stalnosti. Beseda je v hipu spregovorjena, potem pa se pozabi. Če so tedaj priče zamrle, ki so se klicale k ustni pogodbi, lahko napočijo časi, ko se bo obseg dotične ustmene pogodbe prav težko dokazati dal. Drugače pri pismenih pogodbah! Beseda zgine, ali pismo ostane, ter služi v živi in neomahljivi dokaz temu, kar je obsegala pogodba. Nevarno bi tedaj bilo, če bi se tiste pogodbe, ki prav globoko, tako rekoč najglobokeje koreninijo v življenju, ustmeno sklepati smele. Prostost je dana vsakemu, da sklepa pogodbe v katerikoli obliki. Vsaka prostost pa ima svoje meje, in tudi ta jih ima. Postava namreč zapoveduje, da se imajo nekatere prevažne pogodbe pismeno in pred notarjem skleniti, če naj so veljavne.

Katere pogodbe niso veljavne, če se niso sklenile pred notarjem, v pismeni obliki?

Te pogodbe — ki naj se dobro v spomin zapišejo — naštete so v zakonu z dné 25. julija 1871, št. 76, drž. zak., ter so:

- a) ženitna pisma in sicer brez vse izjeme;
- b) kupna, menjalna, posojilna, in dolžna pisma, ki sta si jih napravila dva zakonska med sabo;

c) potrdila, da se je obljubljeni doto izplačala, in to tudi tedaj, če se ta potrdila dajo kaki drugi osebi in ne ženi;

d) daritne pogodbe, če se obdarovanemu ob enem izroči darovana reč;

e) vsa pisma o pravnih zadevah, ki jih napravijo slepci ali gluhi, ki brati ne znajo, ali mutasti, ki pisati ne znajo.

Velikega pomena je zapoved, da se imajo plačilna potrdila ali pobotnice o doti pismeno in pred notarjem napravljati. Kar žena svojemu možu v zakon donese, imenuje se doto. Če je imela žena to doto sama, mora ji mož potrditi nje plačilo. Navadno pa žena nema dote, ker nema lastnega premoženja. Obljubi ji toraj doto oče, ali kak drug sorodnik. Potem smé to plačilno potrdilo od moža zahtevati. Tudi to plačilno potrdilo mora pred notarjem napravljeno biti, sicer nema nikake veljave. Djali in trdili bote morda, vsaj je pač vse eno, če imam to pobotnico v rokah ali ne?

Najvišje sodišče na Dunaji izdalo je ravnokar prevažno razsodbo, iz katere bodete sprevideli, da stvar ni tako brez pomena, kakor bi se prvi hip menilo.

Po smrti moža dobi doto njegova žena, in če je ta prej umrla, njeni dediči. Sedaj vzemimo si izgled, ki vam bode dokazal, kako nevarno je, če se pri plačilu obljubljenih dote ni zahtevala postavna pobotnica.

Mož *A* imel je za ženo osebo *B*. Ta ni imela lastnega premoženja, zategadelj mu je obljubil in izplačal nevestin oče 2000 gld. dote. Pri plačevanju se ni zahtevala pobotnica, češ, saj stoji v ženitnem pismu tako, da ima žena 2000 gld. dote. Ko se je doto izplačevala, poklicali ste se dve priči, ki bi pozneje o izplačevanju pričevali. Zgodi se, da oba zakonska v naglici umrjeta in sicer brez otrok. Po možu oglasé se postavni dediči, po ženi pa je njen oče edini postavni dedič, ter zahteva na podlagi ženitnega pisma, da naj se mu doto v znesku 2000 gld. vrne.

Moža postavni dediči se vprejo, ter pravijo: V ženitnem pismu se v resnici bere, da si svoji hčeri obljubil in zagotovil doto 2000 gld.; s tem pa še ni dokazano, da si obljubljeni doto možu tudi izplačal. To dokaži, in sicer s pobotnico, ki ti jo je mož tvoje hčere pred notarjem podpisal!

Oče nema te pobotnice. Vzlic temu toži nasprotni dediče, ter hoče s pričami in s svojo prisego dokazati, da je možu umrle svoje hčere obljubljeni doto v znesku 2000 gld. v resnici izplačal. Pri tem omenjamo še, da ste obe priči,

ki ste se k izplačevanju klicali, še živeli, in da ste pod prisego pozneje potrdili, da se je možu A—ju 2000 gld. dote resnično izplačalo! Vsi bote sedaj prepričani, da tožnik pravde nikakor ni mogel izgubiti. Kako je razsodil najvišji sodnik? Razsodba njegova se je glasila, da se tožba odbije in da moža A postavni dediči niso zavezani 2000 gld. plačati.

Najvišji sodnik je svojo rozsodbo takole podprl: Po naših postavah mora tisti, ki zahteva, da se mu z moževega premoženja dota povrne, dokazati, da se je možu ta dota resnično izplačala. Postava pozna gledé izplačevanja dote samo en dokaz. To je pismena, pred notarjem napravljena pobotnica (kvitenga). Vsak drugi dokaz je neveljaven. Če toraj priče potrdijo, da se je dota resnično izplačala, je to neveljaven dokaz. Če s svojo prisego še tolikokrat slovesno zatrdiš, da si obljubljeni doto plačal, je to neveljaven dokaz! Z eno besedo, plačanje obljubljenih dote se po drugi poti — nego s pobotnico, pred notarjem napravljeno — dokazati ne dá.

Ker tožnik take pobotnice nema, in ker priče sploh ne morejo — če tudi so vse potrdile, kar je tožnik trdil — veljavno dokazati, da se je obljubljeni doto izplačala, — morala se je toraj tožba odbiti.

Tožnik je tedaj zgubil 2000 gld., in to samo zavoljo tega, ker takrat, ko je možu svoje hčere štel obljubljeni doto, ni zahteval, da bi se mu dala postavna pobotnica. Zanašal se je na priče, zanašal se na svojo prisego, — pa vse to mu ni pomagalo do zmage.

Vodilo: Kadar šteješ obljubljeni doto, zahtevaj pobotnico, in sicer pred notarjem narejeno pobotnico! Če se ti taka pobotnica ne dá, ne izplačuj dote. Tudi na priče se ne zanašaj, ker priča, če tudi potrdi izplačanje dote, ne velja nič. Edini, izključljivi dokaz o takem izplačanju daje samo notarska pobotnica.

V.

O pismenih pogodbah posebej, in o pričah, ki naj se kličejo k pogodbam.

V prejšnjem poglavju govorilo se je sploh o ustmenih pogodbah. Videli ste, da se vsaka pogodba v ustmeni obliki ne dá in ne sme skleniti. Videli ste, da so določene pogodbe samo tedaj veljavne, če jih je notar napravil.

Pri pismenih pogodbah postava v obče ne predpisuje, da se ima po pričah podpisati. Veljavna je taka pogodba, čeravno je priče niso podpisale. Izjema določena je samo za slučaj, če pogodnik pisati ne zna. Ker se pri nas še vedno nahajajo pogodniki, ki ne umejo niti pisati, niti brati, in ker je sedaj skoraj povsod več ali manj v navadi, da kmetje tudi sami zapisati dajo sklenjeno pogodbo, — potrebno je razložiti in pojasniti, kako se ima napraviti pismena pogodba, če jo oba pogodnika ali vsaj eden pogodnikov podkriža. Pri nas se napravljajo pismene pogodbe tako, da se najme pisar, ki glavne točke pogodbe zapiše. Pod zapisano pa napravita pogodnika svoj križ, in pogodbe pisavec se kot priča podpiše. Navadno ostane pri tem podpisu, ter se druga priča ne išče. To pa je ravno napačno.

§ 886. obč. drž. zakonika določuje: Kdor pisati ne zna, ali kdor zavoljo hromosti pisati ni vstanu, mora k pogodbi dve priči — katerih ena njegovo ime podpiše — poklicati, ter svojega podpisa navadno znamenje (to je križ) pristaviti.

Kdor hoče napraviti pismeno pogodbo, napravi jo lahko brez prič, ako zna pisati. Če umeta oba pogodnika pisati, jima pogodbo lahko kdo drugi spiše, ona dva jo pa podpišeta. V tem slučaju je pogodba veljavna, ako tudi ni podpisov prič na nji. Ako sta tedaj pogodnika v stanu, spisano pogodbo podpisati, ne zahteva postava, da bi se k taki pogodbi klicale priče. Samo pri dolžnih pismih velja izjema, o kateri bomo pozneje pri posojilih spregovorili.

Drugače je, če pogodnik pisati ne zna, če si mora samo z znamenjem svetega križa pomagati. Tu velja načelo, da se imata k vsaki pismeni pogodbi, katero je ta ali oni pogodnik samo podkrižal, poklicati dve priči. Če se to ni zgodilo, pismo nema dokazilne moči. Ti priči imate se na pismo podpisati, in eden izmed njih mora ime pogodnikovo dostaviti.

Menimo si, da se je napravilo pismeno kupno pismo. Ne kupec, ne prodajalec ni zmožen pisati. Da ima pismo dokazilno moč, poklicali ste se dve priči. Podpisi na pismu morajo takole izgledati:

† Janez Trdina, prodajalec
 † Miha Lednik, kupec
 oba podpisal Tine Bizjak l. r.
 priča.
 Jakob Avšič, l. r.
 priča.

Na drugi strani mora se zopet paziti, da si zbereš za pričo pri pogodbi pravega in poštenega moža. Kakor pri testamentu, tako tudi pri pogodbah ni vsaka priča veljavna. V tem oziru je predpisano, da morajo priče, ki se kličejo k pogodbi, imeti posebne lastnosti.

Te posebne lastnosti so opisane v tisti postavi, kateri pravimo „splošni sodnijski red.“ Oglejmo si sedaj dotične predpise.

Pri pravnih opravilih pričevati je važen posel; zategadelj ni vsakemu dana sposobnost, tak posel opravljati.

Ktere osebe se k pogodbam kot priče klicati ne smejo?

„Splošni sodnijski red“ razvrstuje nesposobne priče v tri različne razrede. Priče prvega razreda imenuje popolno zavržljive, drugega razreda zavržljive in one tretjega razreda sumljive.

Kot priče popolno zavržljive so te-le osebe:

a) Vsi oni, ki vsled telesne hromosti, ali duševne slabosti niso v stanu, da bi resnice se zavedli, ter o ti resnici pričevali. Tu sem všteto se tudi otroci, ki še niso dopolnili 14. leta svoje starosti;

b) vsi hudodelniki, ki so bili obsojeni zavoljo iz dobičkarije storjenega hudodelstva. Pri nas živi mnenje, da je vsak, ki je bil sploh zavoljo hudodelstva obsojen, za pričo nesposoben. Ali to ni resnica. Samo tisti zločinec, ki je svoje hudobno djanje zvršil v namen, da bi si ž njim kaj dobička pridobil, je za pričevanje nesposoben. Ako je kdo kradel, goljufal, ropal, storil je to s koristolovja — nesposoben je za pričevanje. Če je pa bil kdo obsojen zavoljo poboja, zavoljo težke telesne poškodbe i. t. d., ni postal nesposoben. Njegovemu pričevanju se veruje, kakor bi nikdar v ječi sedel ne bil! Pri nas pa meni priprosti kmetič, da je tudi tak zločinec za pričevanje nesposoben. Napačno mnenje je to;

človek bi tudi menil, da nema posebnih slabih nasledkov, ker se suče okrog malostne zadeve. To zopet ni resnica. Ravno to napačno mnenje rodi obilo tistih neosnovanih in neopravičenih pritožb, ki jih pošilja leto za leto slovenski kmet v nemški Gradec.

To se pa takole prigodi! Naš kmetič je zgubil pravdo, ker sta za nasprotnika dve priči „dobro govorile“, kakor pravijo v življenju. Obe te priči ste že sedeli v ječi, ker so pri nas — Bogu bodi potoženo — razmere že take, da ga skoraj ni kmečkega fanta, da bi se ne bil vdeležil enega ali še več pretefov. Nahajajo se tedaj prav obilokrat priče, ki so zavoljo hudodelstva težke telesne poškodbe, ali še celo zavoljo hudodelstva poboja v ječi sedele. Te priče imajo ravno toliko veljave, kot vsaka druga veljavna priča.

Kaj stori naš tožnik, ko se mu dostavi zgubljen razsodba?

Komaj zve, da je propadel s tožbo samo zavoljo tega, ker ste priči proti njemu govorili, že se raztogoti in razvname, češ, da tacih prič ne potrди, ker so se že po ječah valjale. Za trdno sklene, pritožbo v Gradec vložiti, ter upa, da bo po ti poti ovrigel nevsečne mu priče.

Poda se k advokatu, ali k sodniji, ter zahteva, da naj se mu sèstavi pritožba do višjega sodnika. V podporo svoji pritožbi ima samo navesti, da prič ne potrди, ker ste že bili zaprti, in da toraj take priče ne zaslužijo nikake vere. Naj se mu sedaj še tolikokrat in tolikokrat pove, da so priče neovržljive, ker niso bile v zaporu zavoljo dobičkarije, naš kmetič vendar le svojo trdi, da prič ne potrди, da hudodelnikov ne sprejme za priče, in da se mora rozsodba spremeniti. Če mu advokat pritožbe napisati noče, ali če ga tudi pri sodniji zavrnejo, poišče si zakotnega pisarja, ki mu — sevè — prav z velikim veseljem sstavi pritožbo. Kmet plača visoke koleke in tudi delo zakotnika mora preplačati. Vse to brez vspeha!

Tako se pri nas rodé pritožbe samo iz napačnega, ali vendar prav močno razširjenega mnenja. Kakor rečeno je to mnenje silno trdno vkoreninjeno, in dalo se bo le počasi iztrebiti. Zatoraj tukaj še enkrat naglašamo, da so po naših postavah za pričevanje nesposobni le tisti hudodelniki, ki so svojo hudobijo iz dobičkarije storili!

Gledé popolno zavržljivih prič velja tedaj zapoved, da se ne smejo pripuščati k pričevanju. Kdor nema druge priče,

nego take, ki je po postavi popolno zavržljiva, naj se ne sklicuje na njo.

Sodnik je niti zaslišati ne sme.

Vodilo: Kadar sklepaš pogodbo, ne kliči k nji blaznih (norcev), ne slepih, ne mutastih, ne gluhih; dalje ne otrok, ki še niso dosegli 14. leta svojega življenja, in ne obsojenih tatov, goljufov ali roparjev. Pismena pogodba, na katero se je podpisala popolno zavržljiva priča, nema dokazilne moči. —

V drugi razred spadajo zavržljive priče. Te so: a) Sorodniki v ravni vrsti. Ti so na spodnjo stran otroci, na zgornjo stran pa stariši. b) Mož in žena. c) Tisti, ki imajo iz pogodbe neposredno ali posredno kaj dobička ali škode pričakovati.

Te priče niso popolno zavržljive. Oné samé na sebi ne napravijo popolnega dokaza; temveč le v družbi z drugo pričo, ki je popolno zaupljiva, ki ni v najmanjši meri sumljiva. Ako je pogodba podpisana po dveh pričah, ki ste zavržljivi, potem nema dokazilne moči.

Če je pa samo ena priča zavržljiva, druga pa dobra, potem to ne škoduje. Da se zapreči in zabrani sploh vsaka nezgoda, svetovali bi tedaj, da se k pogodbam ne kličejo za pričo:

1. ne otroci ne stariši niti enega niti drugega pogodnika;
2. ne žena niti enega niti drugega pogodnika, in
3. ne take osebe, katerim služi dotična pogodba ali v škodo, ali pa v korist.

Sploh naj se zapomni: Kadar se sklepa pogodba, naj se vestno pazi na to, da se k nji ne pokliče priča, ki je popolnem zavržljiva, ali tudi samo zavržljiva.

V tretji razred spadajo sumljive priče. Te priče so: a) Otroci brata ali sestre, ali še bližnji sorodniki v stranski vrsti. b) Svak enega ali drugega pogodnika. c) Posel enega ali drugega pogodnika. To se pravi, če napravljaš pogodbo, ne kliči k nji ne svojega hlapca, ne svoje dekle. d) Tisti, ki še niso dopolnili 20. leta svoje starosti.

Sumljive priče imajo samo toliko dokazilne moči, kolikor je jim sodnik pri vsakem slučaju prisodi. Sodnik mora vse okoljščine dobro premisliti, ter potem gledé na te okoljščine pretehtati, koliko je verovati sumljivi priči. Previdno je toraj, če se take priče ne vabijo k pogodbam, ker je vsakako mogoče, da bode sodnik — pretehtavši vse okoljnosti v

posameznem slučaju določil, da ta ali ona priča ne zasluži nikake vere, če je tudi samo sumljiva in ne zavržljiva.

Končaje razpravo o pričah, naglašamo še enkrat, da naj se k pogodbam ne vabijo priče, ki so popolno zavržljive, ali pa tudi le zavržljive.

Kdor je previden, pa tudi sumljivih prič ne bo vabil k pogodbam.

VI.

O prevažni zapovedi, obseženi v § 887. obč. drž. zak.

Ker govorimo o pismenih pogodbah, ne moremo in ne smemo prezreti § 887. obč. drž. zak., ki se glasi:

Ako se je o pogodbi pismo napravilo, tedaj se ne more ozir jemati na ustne dogovore, o katerih kdo trdi, da so bili ob enem s pismom storjeni, ki se pa s pismom ne vjemajo, ali nove pristavke obsegajo.

O ti imenitni postavi se je že pisalo v knjigah sv. Mohora. Vendar pa moramo tu z nova pisati o nji, ker bi slovenski pravnik nepopolen ostal, če bi se v njem gledé § 887. obč. drž. zak., niti besedice ne bralo.

Ako se je o kaki pogodbi napravilo pismo, mora se misliti, da je to pismo tako vestno sestavljeno, da obsega vse, kar se je pri sklepu pogodbe dogovorilo. Zatoraj določuje § 887., da se na ustne dogovore, o katerih se trdi, da so se ob enem s pismom storili, ki pa se ne strinjajo s pismom, ne smé ozir jemati. Kolikokrat se pripeti, da se v ti ali oni pravdi sklicuje ena stranka na pismo, češ vse, kar se je pogodilo, zapisano je v pismu. Druga stranka zopet se sklicuje na to, da se je pismo sicer napisalo, ali nekaj dogovorov se nalašč ni postavilo v pismo bodi si v tem, bodi si v onem namenu. Da je bilo res tako, o tem navajajo se priče, o tem nalagajo se prisege. Kaj stori druga stranka? Sklicuje se na § 887. obč. drž. zak., češ, če se je kaj tacega res dogovorilo, potem je to vendar neveljaven, brezvpljiven dogovor, ker o njem v pismu ničesar brati ni.

Sodnik razsodi, da je omenjeni dogovor v resnici neveljaven, ker obsega nove dostavke k pismu, ker se s pismom sploh ne strinja. Prič in priseg niti ne dopusti, ker je dogovor neveljaven, in naj se desetkrat njegova resničnost dokaže.

Po naših postavah je toraj neveljaven vsak usten dogovor, če ni o njem v pismu ničesar omenjenega.

Ta predpis, da si je silno nevaren, je pa vendar skoraj popolnem nepoznan med našim ljudstvom. Morda se nikjer drugod kakor ravno po Slovenskem tako pogostokrat ne pripeti, da bi se o pogodbi napravilo pismo, v katerem je skoraj vedno zamolčan ta ali oni važni dogovor. Naše ljudstvo nekako boleha na strasti, pri pismenih pogodbah zamolčati najvažnejše točke. Pismena pogodba le redkokrat obsega vse tisto, kar se je hotelo v resnici pogoditi! Če napravljata slovenska kmeta pismo, potem je gotovo, da se zmenita: to bova zamolčala, tega ne bova v pismo postavila. Tolažita se s tem, da ni treba vedeti celemu svetu, kaj je pogojeno, da sta poštenjaka, in da si dane obljube lomila ne bodeta.

Potem pa nastajajo pravde in prepiri, v tisti hitrosti in obilnosti, kakor rasejo gobe po dežju.

Samo nekaj zgledov zberimo si iz vsakdanjega življenja, da bote iz njih ja sno razvideli, koliko nevarnega pomena ima ravno ta postavna zapoved, o kateri je tu govoricca.

Spregovorimo koj o kupčijah. Pri nas se pri kupčijah vedno kaj zamolči.

Pred vsem se rado zamolči kaj kupne cene, in sicer v namenu, s tem potom pomanjšati si tako imenovano „procento“. Če se proda zemljišče, mora se plačati pristojbina, ki jo ljudstvo imenuje „procente“ ali „procento“. Pomen te besede je umljiv, ni toraj treba dalje o nji pisati.

Ali ljudstvo pa tudi dobro ve, da je to hud davek. Ker je človeškemu duhu prirojeno, da državo če le more, oplazi za davek, je naravno, da hočejo tudi naši kupci ponižati procento, kolikor mogoče.

Pogodba se navadno tako sklene, da plača kupec vse procente in druge stroške pisma. Da bi se toraj „procenta“ ponižala, pregovori kupec prodajalca, da naj ne postavita cele kupnine v pismo in da naj 200, 300, 400 in še več od te kupnine zamolčita.

Če se je na primeru dogovorilo, da naj znaša kupna cena 1200, postavi se v pismo samo 800 gld. Zamolčalo se je 400 gld.

Ta navada — katere edini namen je ta, da bi se država ogoljufala za pristojbino, — je pri nas tako razširjena, da slovenska kmeta skoraj ne skleneta kupne pogodbe, da bi v njo postavila vso kupno ceno.

Sploh se meni, da je to zamolčanje brez vsake nevarnosti, in da prodajalcu ničesar škoditi ne more.

Če se izvé, da se je nekaj kupnine v pismu zamolčalo, potem bode tako samo kupec, ki je imel procento plačati, kaznovan, prodajalcu se pa ničesar zgoditi ne more!

To je občno mnenje, ki je napačno in škodljivo, ker vsled v govoru stoječega zamolčanja zagazi lahko tudi kupec ne samo v kazen, temveč tudi v zgubo.

Ostanimo pri gorejšnjem izgledu. Mislimo si, da sem svojemu sosedu prodal travnik za 1200 gld. Pismo napravila sva tako, da se v njem bere o kupnini 800 gld.

Zamolčala sva torej 400 gld. v namenu, da bi se kupcu znižala procenta.

Kupec mi plačuje kupno ceno v obrokih. Ko mi je plačal 800 gld., umrje. Njegovi dediči mi nočejo ničesar več plačati, češ, da je po pismu znašala kupnina 800 gld., in da mi je umrli prodajalec ta znesek že plačal. Odgovarjam: res mi je plačal umrli prodajalec 800 gld., a kupnina je znašala po ustnem dogovoru 1200 gld., in se je samo zavoljo procenta postavilo v pismo le 800 gld. Dediči se branijo: Za nas je samo pismo merodajno, in če se ti sklicuješ na ustni dogovor, stoji ta dogovor v nasprotju s pismom. Ker je bil ob enem s pismom storjen, je po § 887. obč. drž. zak. neveljaven!

Kak bo konec? Če bom tožil, odbila se mi bode tožba, in moje priče, moji dokazi se niti zaslišali ne bodo, ker bo sodnik razsodil, da je bil dogovor, po katerem naj je znašala kupnina 1200 gld., neveljaven.

Dalje se pri prodajah mnogokrat zamolcé služnosti.

Pripeti se, da je prodajalec zgovoril si pravico do pota, do voznje, do steze, ali kaj tacega. Kupec pa je zopet pregovoril prodajalca, da se zgovorjena služnost ni postavila v pismo, češ, kaj hoče to v pismu, potem bom moral morda še višjo procento plačati!

Prodal sem — na primeru — svojemu sosedu travnik. Ker leži ta travnik sredi mojega družega posestva, dogovoriva se s kupcem, da bodem imel pravico po prodanem travniku voziti, hoditi, in sicer k svoji on stran travnika ležeči njivi. O celi stvari se v kupnem pismu ničesar ne omeni, bodi si da si zaupava eden drugemu, bodi si, da zavoljo procenta ne.

Na podlagi pisma se kupec pri travniku prepíše. Nekaj let pozneje se spréva. V jezi mi prepove sosed pot čez travnik.

Tožariva se; ali § 887. obč. drž. zak. je v tej pravdi za me pogubonosen. Rzsodi se, da imam pot opustiti, ker pismo o nji ničesar ne ve.

Ne rečem, da bi pri tacih pravadah spreten advokat tu in tam vendar le ne premagal, ker postava zahteva, da se ima vsaka pogodba tako presojeti, kakor se je hotla v resnici skleniti! Ali vendar bi svetovali, da se tedaj, če se je o ti ali oni pogodbi napravilo pismo, v to pismo vse postavi, kar se je pri sklepu pogodbe dogovorilo. Sicer je nevarnost, da se zamolčana pravica zgubi; gotovo pa je, da se vsled tacega zamolčanja prej ali pozneje pravda rodi. Zatorej še enkrat: če si o pogodbi napravil pismo, pazi strogo na to, da se do pičice vse zapiše, kar se je ustno dogovorilo.

Ta svet velja v prvi vrsti tistim trpinom, ki so v potu svojega obraza obdelovali svoja posestva, ki so se trudili in mučili, da so svojim otrokom izročili zemljišča brez dolgov, ki so si za stara svoja leta izgovorili samo tisto, kar se v ljudskem jeziku „kos kruha“ imenuje! V prvi vrsti velja toraj zgorejšnji svet tem trpinom, ki so vse premoženje izročili svojim otrokom, ki pa potem pri hiši — kjer so poprej gospodarili — lakoto, zavidenje in zasrambo trpé. Kdo jih ne pozna teh revežev? Na stare dni so berači v lastni svoji hiši, na stare dni živeti morajo v zavesti, da rodni sin komaj pričakuje, da bi se zemlja sklenila nad njimi.

Kedar izročuje oče svojemu otroku premoženje, izgovori si sam sebi nekaj vžitka, deloma v denarjih, večinoma pa v pridelkih. Pri tacih izročitvah napravi se vselej pismena pogodba, ki jo ljudstvo po nekaterih krajih imenuje „čez-dajansko pismo“. Mi pa jo imenujemo „izročilno pismo“.

Kedar se napravlja toraj izročilno pismo, tedaj si oče izgovori primeren vžitek. Sin, ki ima premoženje prevzeti, je tedaj k vsemu voljan; kar želi oče, to je tudi njemu všeč. Ker se pa mora od vžitka procenta plačati, in ker sploh ni dobro, če bi vsakdo vedel, kako velikansk vžitek se je došlo, meni sin, da bi pač najbolje bilo, če bi se nekaj vžitka zamolčalo, če bi se ne postavilo vse v pismo, kar se je dogovorilo, kar so si stariši zgovorili. Oče ima nasproti svojemu otroku vedno mehko srce. Zadovoljen je, da se ne postavi vse v pismo, ter je poln zaupanja na medene besede, s katerimi ga sin slepi.

V pismu se toraj bere, da se je določil prav majhen vžitek. Tako imenovani „poboljšek“; potem tisto, kar si je oče v denarjih zgovoril, se navadno zamolči. Pozneje, ko je prišla v hišo mlada gospodinja, ko se prično težki dnevi za „starega“, kateremu štejejo v zlo vsak grizljaj, pozneje se pa izkaže, v kako past se je vjel izročevalec.

Če sina toži za poboljšek, ali za izročeno, v denarjih zgovorjeno, nehvaležni sin ničesar vedeti noče, ter se opira na § 887. obč. drž. zak. in na pismo, katero o poboljšku in izročeni ničesar ne ve!

Kdor izročuje svojemu otroku premoženje, naj si bode v svesti, da se mu bode pozneje dobroti z nehvaležnostjo plačevala; zatorej naj posebno ostro pazi, da se v izročilno pismo vse zapiše, kar si je zgovoril.

VII.

O postavnih pripomočkih, s katerimi se hoče zagotoviti, da se bode sklenena pogodba v resnici tudi spolnila.

Do sedaj smo govorili o bistvenem obsegu pogodbe in o njeni zunanji obliki. Rekli smo, da je pogodba sklenena takrat, ko sta oba pogodnika popolnem in v vsakem oziru edina.

Kedar se je doseglo soglasje volje obeh pogodnikov, tedaj je sklenena pogodba. Če se izrečem, da prodam sosedu svojo kravo za 80 gld. in če se potem sosed s svoje strani tudi izreče, da kupi mojo kravo za 80 gld., doseglo se je soglasje volje obeh pogodnikov, sklenila se je toraj veljavna pogodba.

S sklepom pogodbe pa stvar še ni dognana. Pogodba je nasledek soglasja volje, ali s tem še ni doseženo vse, kar se je doseči hotelo. Če sem prodal sosedu kravo za 80 gld. in če sva se o vsem zedinila, je vendar še mogoče, da sosed moje krave dobil ne bode. Kako to? bodete vprašali. Človeška narava je slabotna in omahljiva, in kar sem danes za dobro in pravo spoznal, to bodem jutri zametaval, in grdil. Ravno tako je tudi človeška volja omahljiva: kar sem včeraj hotel, o tem danes ničesar vedeti nočem! Lahko se toraj

zgodí, da se v zgorejšnjem slučaju čez noč skesam. Hipoma se zmislím, da sem kravo preceno prodal. Kaj storím? Peljem jo k mesarju ter je ondi v resnici za 90 gld. prodam, in to vzlic temu, da sem jo že poprej svojemu sosedu veljavno prodal. Kaj tacega se tolikrat v življenju pripeti, da bi bilo pač nepotrebno, nadalje o tem razpravljati.

Upam pa, da vam je sedaj jasno, da je sklenena pogodba vse kaj družega nego spolnjena pogodba. Sklep pogodbe je različen od spolnitve pogodbe. Pogodba je sklenena, kedar se je zedinila volja pogodnikov, spolnjena pa je še le takrat, kedar je vsak pogodnik to storil, k čemu se je v pogodbi zavezal.

Ako sem toraj sklenil s kako osebo o tem ali onem veljavno pogodbo, ne smem in ne morem z odločno gotovostjo pričakovati, da bode drugi pogodnik dano obljubo tudi spolnil. Pri pogodbi rabijo se samo besede; kedar napoči čas, da naj se pogodba spolni, treba je poseči v premoženje. Zatorej se obilokrat zgodí, da se pozneje, ko naj se pogodba spolni, ta ali oni pogodnik skesa, in da noče o skleneni pogodbi ničesar vedeti.

Dobro in koristno je toraj, da se koj pri sklepu pogodbe kaj določi, kar bi pozneje, enega ali drugega pogodnika brzdalo, da se skesal ne bode. Kdor pozna življenje, vé pre-dobro, kolikokrat se zavoljo poznejšega „skesanja“ vnemajo pravde, srdite in dolge!

Važno je toraj poznati tiste pripomočke, s katerimi je postava zabraniti hotela, da bi se pogodniki, ki so sklenili veljavno pogodbo, pozneje ne skesali.

Kaki so ti pripomočki?

Na prvem mestu omenjati se ima

a r a ,

katere pomen je takó tudi najpriprostejšemu slovenskemu kmetiču jasen.

Navadno je pri nas v Slovencih, da se pri sklepu pogodbe nekaj naprej plača ali dá, in sicer na eno stran v znamenje, da je pogodba popolnoma sklenena, na drugo stran pa tudi v varnost, da se bode sklenena pogodba v resnici spolnila.

Kdor pri nas aro daje, ima dvojni namen. Z ene strani hoče s tem potrditi, da je pogodba čisto dogovorjena, da je v vsakem oziru volja pogodnikov v soglasju; z eno be-

sedo, da je vse dogovorjeno, kar se je dogovoriti imelo. Z druge strani si pa hoče z aro zagotoviti, da se bode sklenena pogodba tudi spolnila, kakor se je dogovorilo.

Ara se plačuje navadno v denarjih; pri čemur pa velja zapoved, da je ara samo tisto, kar se je pri skleneni zapovedi v resnici tudi izplačalo. Izplačanje je tako bistven pogoj are, da si je sicer misliti ne moremo.

Vzemimo si izgled. Z osebo A sklenem pogodbo, da mi proda trideset voz lesa. Za aro mu obljubim, da mu v 14. dneh plačam 100 gld. Po preteku enega tedna se pa skesam, ter prodajalcu naznanim, da o pogodbi ničesar vedeti nočem.

Prodajalec me toži, da naj mu plačam obljubljeni aro. Zgubil bode pravdo, ker naša postava „obljubljene“ are sploh ne pozna. Dobro je, da se to vé, ker je pri nas Slovincih taka „obljubljena ara“ prav močno v navadi. Zgodi se pogostokrat, da pravi kupec pri sklepu kupčije: „Danes ti ne morem dati are, ker ravno nemam denarja! Ali v teku prihodnjega tedna ti prinesem toliko in toliko are!“ Prodajalec in kupec si sežeta v roke, ter s tem potrđita, da se bo v teku prihodnjega tedna plačala določena ara.

Kupec se skesa. Koj je prodajalec pri sodnji, ter toži za aro, katere plačilo se mu je bilo obljubilo. S to tožbo bo propadel, ker se je dotična kupčija brez are sklenila. Kakor rečeno je po naših postavah ara samo tisto, kar se je pri sklepu pogodbe v resnici plačalo. Kar se je samo plačati obljubilo, ni ara, se sploh v ime are iztožiti ne dá.

Kaj pa naj je imel prodajalec v zgorejšnjem slučaju iztožiti? Dvojna pot bila mu je odprta, ali kupca tožiti, da naj pogodbo spolni, ali pa plača škodo, ki jo je prodajalec trpel vsled tega, da se pogodba spolnila ni. Za aro pa ni smel tožiti, ker pri pogodbi are sploh bilo ni, ker se pri sklepu pogodbe ničesar plačalo ni.

Ara je toraj samo tisto, kar je pri sklepu pogodbe, v znamenje, da je pogodba v resnici sklenena, in v varnost, da se bode sklenena pogodba v resnici spolnila, prvi pogodnik drugemu pogodniku v resnici izplačal in dejansko izročil.

Kar se je samo obljubilo, pa ne izplačalo, se ne more za aro iztožiti in zahtevati.

Kaki postavni predpisi veljajo o ari?

Ako se je sklenena pogodba spolnila, je umljivo samo ob sebi, da se ara poračuni. Za tak slučaj nema ara

daljšega pomena. Vse drugače pa je tedaj, če se pogodba ni spolnila.

Ako se veljavno sklenena pogodba ni spolnila, ima se pred vsem ozir vzeti na vzrok, ki je zabranil, da je pogodba nespolnjena ostala. Časih se zgodi, da se pogodnika sama dogovorita, da od pogodbe odjenjata. Razrušila se je tedaj pogodba v soglasju obeh pogodnikov. V tem primerljeju mora tisti, ki je aro prijel, to zopet vrniti, ker ni vzroka, ki bi ga k pridržanju are opravičeval.

Lahko se tudi zgodi, da se pogodba izpolniti ne dá, ker je nastopila nesreča, ali druga nezgoda. Svojemu sosedu sem prodal vola za 100 gld., ter sem prijel are 20 gld. Kupčijo sva sklenila v mestu, kjer sva se slučajno sošla. Dospevši na svoj dom, pa izvem, da se je prodani vol na paši ubil. Kaj je sedaj pravica? Pogodba se spolniti ne da, ker je to hotela nesreča, za katero nisem ne jaz, ne kupec odgovoren. Ali smem pridržati aro? Ne, kupcu jo moram vrniti, ker se pogodba vsled nesrečne naključbe ne more spolniti, in ker za to naključbo kupec odgovoren ni.

Pri našem ljudstvu pa je vkoreninjeno drugo mnenje. V takem slučaju, ko je vmes stopilo naključje, meni se sploh, da ima prodajalec pravico do are, in da naj nesrečo deloma tudi kupec trpi. To mnenje ni pravo.

Pri nesreči, ki je prepričala izpolnitev pogodbe, mora se ara ravno tako vrniti, kakor tedaj, če sta se oba pogodnika dogovorila, da naj se pogodba razruši.

Pravi pomen „are“ pokaže se po tem takem samo tedaj, če je ta ali oni pogodnik sam zakrivil, da se pogodba spolnila ni.

Za ta slučaj določuje § 908. obč. drž. zak. „Kar se je pri sklepu pogodbe naprej dalo, se ima, če se ni kaj posebnega dogovorilo, ali za znamenje, da se je pogodba sklenila, ali pa v varnost, da se bode spolnila, ter se imenuje „ara“. Ako je eden pogodnikov kriv, da se pogodba ne spolni, sme nekrivi (drugi) pogodnik prejeta aro obdržati, ali pa dvakrat toliko nazaj tirjati, kolikor je are plačal. Ako se pa s tem zadovoljiti noče, sme tudi siliti na to, da se pogodba spolni, ali če to več mogoče ni, da se mu povračilo dá!“

Zadnji oddelek tega postavnega določila je posebno pomenljiv. Ž njega sprevidite, kako napačna je vera, ki je gledé are skoraj po vsem Slovenskem razširjena.

Skoraj povsod živi namreč

napačno mnenje,

da se smé, če se je pogodba „zaarala“, eden ali drugi pogodnikov ostresti prevzetih dolžnosti, samo da pusti, in oziroma da povrne dvojno aro.

Ako sem prodal svojemu sosеду vola za 100 gld, in ako sem prejel are 5 gld., potem se sploh meni, da se smem skesati, samo da sosеду plačam ali kakor pravijo, „nazaj prinesem“ 10 gld. Splošno mnenje velja tudi, da mora soséd teh 10 gld. molčé sprejeti, da je potem pogodba razbita, in da soséd pri meni ničesar več iskati ne more in ne sme.

Na drugo stran pa se sme tudi soséd skesati, samo da mi pusti pet goldinarjev are. In tudi za ta slučaj se sploh meni, da se moram s 5 gld. zadovoljiti in da proti sosеду ničesar ne morem storiti.

Postava pa vse drugače določuje. Ni res, da je s ponudbo dvojne are vse dognano, če se pogodba po krivdi enega pogodnika ni izpolnila. Drugi pogodnik, ki ni ničesar zakrivil, lahko poseže po ari; ali da bi moral po ari poseči, tega pa postava nikakor ne zapoveduje.

Temveč naša postava prepušča nedolžnemu pogodniku, da toži, ali na spolnitev pogodbe, če je ta še mogoča, ali na povrnitev škode, ki jo je trpel vsled tega, da se pogodba spolnila ni, ali pa za dvojno aro.

Nedolžnemu pogodniku dana sta dva pota. In dobro si zapomnite, dana sta mu dva pota in sicer tako, da se sme po svoji prosti volji odločiti, za ta ali oni pot.

Pojasnimo si stvar z zgorejšnjim izgledom. Prodal sem svojemu sosеду vola za 100 gld., ter prejel are 5 gld. Nekaj dni po veljavno skleneni pogodbi se skesam. Posvetovala sva se z ženo, ter spredidela, da se je vol preceno prodal. Soséd, ki nikakor ni zakrivil, da se pogodba ni izpolnila, nastopiti sme tedaj dva pota proti meni.

Prvi pot. Soséd pravi: Prodal si mi vola za 100 gld. in prejel si are 5 gld. Sedaj si se pa skesal, in ponujal si mi 10 gld., hotel si mi toraj vrniti dvojno aro. A jaz dvojne are še pogledam ne, ter zahtevam, da pogodbo spolniš, ker jo tudi sedaj še lahko spolniš. Vola imaš še sedaj v hlevu, izroči mi ga, kakor sva se pogodila!

Ako je toraj izpolnitev pogodbe še mogoča, potem smé nedolžni pogodnik zahtevati, da naj se pogodba spolni. V zgorejšnjem slučaju me bo soséd tožil, da naj mu proti plačilu 95 gld. izročim vola. Obsojen bodem, in brez

vspeha se bodem zgovarjal, da tožniku rad povrnem dvojno aro, ker je nedolžnemu pogodniku, ako z dvojno aro zadovoljen ni, na prosto voljo dano, tožiti, da naj se pogodba spolni.

Nekaj drugača je stvar, če je spolnitev pogodbe pozneje nemogoča postala.

Mislite si, da sem sosedu prodal vola za 100 gld., in da sem se pozneje skesal. Kupcu ponudim toraj dvojno aro; vola pa koj odženem v mesto, ter ga mesarju prodam. Pogodba, ki sem je o tem volu s sosedom sklenil, se sedaj več spolniti ne dá, ker sem vola drugam oddal.

Spolnitev pogodbe je nemogoča. Je li sedaj sosed brez vse pomoči? mora li vzeti dvojno aro, ter se vdati? Nikakor ne.

Zahtevati sme povračilo vsega, kar bi bil dobil, če se je pogodba po dogovoru spolnila. Recimo da je bil vol vreden 120 gld., a prodal sem ga bil sosedu za 100 gld. Dvojna ara znaša 10 gld., če jo vzame, potem je za 10 gld. še vedno v škodi, ker bi si bil s spolnitvijo pogodbe pridobil 20 gld.

Če tedaj sosed z dvojno aro ni zadovoljen, sme iztožiti škodo in oziroma dobiček, ki bi ga mu bila donesla sklenena pogodba. V tem slučaju smé tedaj iztožiti povračila 20 gld.

Vodilo: Če si sklenil s kom veljavno pogodbo ter mu plačal določeno aro, potem ta ara nema tega pomena, da bi smel nasprotni pogodnik odstopiti, samo, da ti povrne dvojno aro. Ponujeno ti dvojno aro smeš brez vse nevarnosti zavrniti; pravico imaš tožiti, da naj ti nasprotnik, če je spolnitev pogodbe še mogoča, pogodbo spolni, ali ti pa plača primerno zadostilo.

Drugi pot. Pogodnik, ki ni ničesar zakrivil, sme toraj vse tisto zahtevati, kar smo ravnokar navajali.

Če pa noče tožiti niti na spolnitev, niti za odškodnino, lahko se zadovolji tudi z dvojno aro, in oziroma z aro. Ako se mi je ara plačala, potem si jo pridržim, če se je nasprotni pogodnik skesal. Ako sem pa jaz plačal aro, zahtevati smem, da se mi vrne v dvojnem znesku. Pri tem mi ni treba dokazati, da sem vsled neizpolnjene pogodbe kaj škode trpel. Ara se mi ima v dvojnem znesku še celo takrat vrniti, če bi nasprotni pogodnik dokazal, da je tudi meni v korist in dobiček bilo, če se je on skesal.

Toliko o ari. Najvažnejše je pač to, da plačanje are nikakor ne zabrani, da bi nasprotni pogodnik ne smel zahtevati, da naj se pogodba spolni. Kolikokrat čuješ v življenju, da se ta ali oni hvali: „Res je, sklenil sem s svojim nasprotnikom pogodbo! Ali plačal sem mu aro, sedaj se pa skesam, ker mi tako ni veliko na ari, če jo prav zgubim. Naj nasprotnik obdrži aro, družega tako ne more pri meni zahtevati!“

To mnenje je napačno. Prične se pravda in dotični se potem prav močno čudi, kako je vendar mogoče, da je pravdo zgubil, ker se je vendar ari odpovedal! Ko bi bil poprej vedel, da pri nas ara ne vstavi pogodbe, bi se pač ne bil spuščal v pravdo! Zatorej je koristno, če se to ve, ker preprečila se bode odslé marsikatera pravda, ki je sedaj izvirala iz prepričanja, ki ga naši pogodniki navadno v besedah izražajo: „Saj sem nasprotniku aro pustil, zatorej ne more več zahtevati, da bi se pogodba spoznala!“

Različna od are je tako imenovana

dogovorjena kazen,

ki je po Slovenskem prav močno v navadi. Dogovorjena pogodba še ni spolnjena pogodba. S tem, da se je plačala ara, se je hotelo pokazati, da je vse določeno in dogovorjeno, kar se je hotelo določiti in dogovoriti. Pri plačanju are imata pogodnika namen tako rekoč z vidnim znamenjem pred svetom izkazati, da sta o vsem edina. To je are glavni namen. Tik tega glavnega namena ima ara še postranski namen, vplivati na pogodnika, da bi tudi vse spoznala, kar sta si eden drugemu obljubila. Ara ima toraj namen pri pogodnikih izbujati strah, da ne bi prelomila dane obljube. Češ, če pogodbe ne spoznim, zgubim aro, ali jo pa moram v dvojnem znesku vrniti! Ker je pa ara navadno nizka, naravno je, da strah, ki naj bi ga izbujala pri pogodnikih, ni velik!

Postava pozna pa še drugo sredstvo, drug močnejši pripomoček, katerega edini namen je, da vzbuja velik ali vsaj večji strah pri pogodnikih, ki jih s tem strahom tako rekoč z vso silo hoče obdržati na pravi poti, da ne bi se skesali in dane obljube ne prelomili.

Na primeru: Svojemu prijatelju prodam konja za 130 gld. Are mi je plačal 5 gld. Skesam se, ter nočem o prodaji ničesar vedeti. Mislim si: povrnem mu 10 gld., to je dvojno aro, ter pri tem zgubim 5 gld., kar ni obilo. Naravno je

toraj, da zavoljo zgube tega malega zneska ne bom občutil tolikega strahu, da bi se bal skesati se.

Drugače je, če se je pri pogodbi porabil drug močnejši pripomoček, ki ima namen z večjim strahom zabraniti, da bi pogodba spolnjena ne ostala. Ostanimo pri zgorejšnjem zgledu. Svojemu prijatelju sem prodal konja za 130 gld. Pri tem sva se pogodila, da plača vsak, ki bi prelomil dano besedo globe ali kazni 50 gld. Stvar je sedaj čisto druga.

Petdeset goldinarjev zgubiti je občutno in pač se bom stokrat premislil, preden se bom skesal. Strah pred skesanjem bo velik in zategadelj je več kot gotovo, da mi niti v misel ne bo prišlo, da bi se skesal, in pogodbe ne spolnil.

Pri pogodbah dogovorjena kazen je toraj tisti pripomoček, ki vpljiva z golim strahom na pogodnike, ki daje tedaj obilo varnosti, da se bo sklenena pogodba pozneje tudi spolnila.

Kaki postavni predpisi veljajo o „dogovorjeni kazni“?

Občni državljanski zakonik določuje v § 1336. tako-le:

Pogodnika se smeta posebej dogovoriti, da naj se takrat, če bi se obljuba sploh ne spolnila, ali ne tako spolnila, kakor se je dogovorilo, ali če bi se prepozno spolnila, mesto dolžnega povračila škode dá kaj določenega v denarjih ali v drugih rečéh. V primerljajih, ako dolžnik dokaže, da je dogovorjena kazen previsoka, naj jo sodnik zniža, zaslišavši, če treba, zvedence. Plačilo dogovorjene kazni me oprosti od zaveze, pogodbo spolniti, razun, ko bi se bilo to posebej dogovorilo.

Dogovorjena kazen je tedaj tisto, kar se ima plačati ali dati, če bi se pogodba sploh ne spolnila, ali pa, če bi se po dogovoru ne spolnila. Oni, ki bi se skesal, plača kazen, in sicer mesto škode, ki jo je drugi pogodnik vsled tega trpel, da se pogodba ni spolnila, ali da se po dogovoru ni spolnila.

Dogovorjena kazen ima pred vsem namen, pokriti tisto škodo, ki jo je drugi pogodnik vsled skesanja prvega pogodnika trpel. Kdor zahteva, da naj se mu plača dogovorjena kazen, ne sme ob enem tudi zahtevati, da naj se mu še posebej škoda poplača. Če se je pri pogodbi dogovorila kazen, potem se škoda niti zahtevati ne sme, in če je pošteni pogodnik tudi več škode trpel, mu vendar ne ostaja družega nego kazen zahtevati. Ni mu dano v izbiro, da bi iztožil višjo škodo, rekoč: „Dogovoril sem se z drugim pogodnikom, da se plača

za primerljej, če bi se pogodba po dogovoru ne spolnila, kazen v znesku 100 gld. Sedaj se je nasprotnik v resnici skesal in še do danes mi ni spolnil pogodbe. Moja škoda znaša zavoljo tega 200 gld. Ker znaša kazen samo 100 gld., vzamem rajši škodo, ter se za kazen ne brigam!"

Ta izbira ni dopuščena, vzeti mora kazen, ter ž njo zadovoljen biti.

Kakor se lahko prepričate ob roki zgorejšnje postave, veljata v „dogovorjeni kazni“ dva glavna načela, katera pa pri nas Slovencih čisto nič poznana nista.

Prvo načelo. To načelo je obseženo v besedah postave, ki se glasi: V primerljej, ako dolžnik dokaže, da je dogovorjena kazen previsoka, naj jo sodnik zniža, zaslišavši, če treba, skušence.

Kaj se to pravi: Sodnik ima oblast, če previdi, da je kazen previsoka, izreči: kazen je previsoka, neprimerna, zategadelj jo vsled sodnijske svoje moči znižam na toliko in toliko!

Že prej se je na nekem mestu pisalo o žalostnih razmerah, ki vladajo po Notranjskem. Tu ima vsaka vas svojega skopuha, ki dere sovaščane z lesno trgovino. S kmeti, katere je prej vpijanil, sklepa pogodbe, da se mu ima toliko in toliko lesa v gotovem času pred hišo pripeljati in zročiti. Če bi kmetič, ki je v svoji omamljenosti k vsemu voljan, ob določenem času ne pripeljal lesa, zapade prvič dvojno aro, drugič pa ima plačati kazni 50 gld.! Tako se glasé navadno te oderuške pogodbe.

Na primeru. Kmet *A* se zaveže oderuhu *B*, da mu bode do 1. aprila pripeljal trideset hlodov za to in to ceno. Če bi *A* hlodov ne pripeljal do določenega dné, zapade dvojno aro, ter plača kazni 50 gld.

Pri tej pogodbi je oderuh *B* tako prekanjen, da plača prodajalcu precej veliko are, recimo 30 gld. Na drugo stran si je pa zbral toliko število hlodov, da jih bore *A* v vseh svojih opustošenih gozdovih toliko ne spravi skupaj! Pri sklepu pogodbe je tedaj *B* že dobro vedel, da *A* sklenene pogodbe v resnici ne bo spolniti mogel.

Pride 1. april, ali prodajalca s hlodi ni. Koj drugi dan je oderuh *B* pri sodniji, ter toži: *A* prodal mi je 40 hlodov, katere mi je imel včeraj zročiti. Ker mi hlodov pripeljal ni, zahtevam, da mi plača dvojno aro, v znesku 60 gld. in pa

dogovorjeno kazen, v znesku 50 gld. Prosim tedaj, da naj se obsodi, da mi ima plačati 110 gld.

Prodajalec *A* dobi to tožbo v roke. V svoji revščini in v svojem obupu si misli: „Kupčijo sva res sklenila, in res je tudi, da prodanih hlodov pripraviti ne morem. Kaj naj se branim? Čemu naj bi k sodnji hodil? Potem imam še pot in zamudo časa! Naj me kontumacira! Pomoči tako ni nobene za me!“

V resnici ne pride k obravnavi; kupec *B* ga kontumacira in končno dobi razsodbo, da mu ima *A* v 14. dneh poplačati 110 gld. Oderuh *B* si je tedaj pri tem slučaju pridobil, za nič in zopet za nič ravno 80 gld.!

Ali je bilo pametno, da je prodajalec *A* doma obtičal tistega dné, ko je imel obravnavo pri sodnji?

Silno nespametno je ravnal. Kako bi bil moral postopati? Priti bi imel k sodnji ter se braniti: „Res je, da sem tožniku prodal 40 hlodov, ki so morda vsi skupaj bili vredni 80 gld., in pri katerih bi si bil tožnik napravil morda dobička kakih 10 gld., če sem mu les pripeljal in izročil. Vse zgube ima tedaj skupaj komaj 10 gld.“

Ker dobi dvojno aro povrneno, je že z aro vsa zguba pokrita, ki jo je morda imel vsled tega, da nisem mogel pogodbe spolniti. Sedaj hoče še kazen 50 gld. Jasno je, da ta kazen ni v nikaki primeri s škodo, ki jo je toženi imel.

Prosim tedaj, da naj sodnik vsled svoje sodnijske moči to kazen zniža!“

Sodnik bi bil potem pretehtavši vse razmere v resnici razsodil, da je iztožena kazen previsoka in da ni v nikaki razmeri s tožnikovo zgubo. Več kot gotovo je, da bi se bila kazen znižala na kakih 5 gld., kar se pa pri kontumaciranju ni moglo zgoditi, ker je toženi s tem, da se k obravnavi ni oglasil, molčé pripoznal, da je kazen 50 gld. primerna.

Sedaj lahko presodite, kako nespametno je toženi ravnal, da se je dal kontumacirati in da ni prišel k sodnji.

Vsled kontumaciranja bil je obsojen, da plača dvojno aro v znesku 60 gld. in kazen v znesku 50 gld. Da se je branil, obsodil bi se bil, da plača dvojno aro v znesku 60 gld. in znižano kazen 5 gld. Pridobil bi si bil lahko 45 gld., ki jih je s tem zapravil, da se je dal kontumacirati.

Tako se je ravnalo po Notranjskem, in ni tedaj čuda, če so skopuhi cele vasi na beraško palico pritirali. Sami so si nakupičili premoženja in to po večjem s tem, da so nespametni narod zapeljavali k sklepanju pogodb, o katerih so že

naprej vedeli, da se spolnile ne bodo, in da so pri teh pogodbah zgovarjali si neprimerno velike kazni za primerljaj, če pogodba nespolnjena ostane.

Da se je po Notranjskem vedelo, da ima sodnik oblast, pri pogodbah dogovorjene kazni primerno znižati, bili bi se skupuhi dostikrat opekli, ter bi bili počasi zgubili veselje do žalostnega svojega posla. Žalibog da je lazilo ljudstvo v temi, in da je tičalo oderuhom v rokah, kakor tičí mala tica požrešni postojni v krempljih ter si pomagati ne ve!

Drugo glavno načelo, ki velja o dogovorjeni kazni, obseženo je v besedah postave: Plačilo dogovorjene kazni ne oprosti od dolžnosti, pogodbo spolniti, razun, ko bi se to bilo posebej dogovorilo. To se pravi, če sem nasprotnemu pogodniku obljubil, da hočem pogodbo tako gotovo spolniti, da bi sicer plačal kazni 50 gld., potem me smé nasprotnik, če pogodbe ne spolnim, tožiti, a) da naj plačam kazen, in b) da naj pogodbo spolnim. Pri tacih prilikah se pogodnik, ki se je skesal, ne more zgovarjati s tem, da je pripravljen kazen plačati. S tem, da je plačal kazen, se pogodnik, ki bi se rad skesal, ne odtegne pogodbi. Tu je ravno tako, kakor pri ari. S tem, da sem voljan aro v dvojnem znesku plačati, se ne odtegnem dolžnosti, ki me veže, pogodbo spolniti.

Ravno tako je pri dogovorjeni kazni.

Če sem tudi pripravljen kazen plačati, se vendar s tem ne bom odtegnil dolžnosti, ki me veže pogodbo spolniti. Nasprotni pogodnik vzame kazen, ter me s tožbo tudi lahko prisili, da moram pogodbo spolniti.

Na primeru. Svojemu prijatelju prodam konja za 150 gld. Obljubim pogodbo tako gotovo spolniti, da bi sicer plačal globo 30 gld. Skesam se, ter pridem k prijatelju rekoč: tu imaš 30 gld. ali konja ti zročil ne bom! Prijatelj spravi 30 gld., ter me toži, da naj mu pogodbo spolnim, ter izročim konja. Izgovarjal se bom: saj imaš kazen 30 gld., saj si teh 30 gld. spravil, toraj ne moreš zahtevati, da bi se ti tudi pogodba spolnila! Brez vspeha se bom branil. Obsojen bom, da imam pogodbo spolniti ter tožniku konja zročiti, ker po naših postavah plačanje dogovorjene kazni ne oprosti od zaveze, pogodbo spolniti.

Do sedaj smo govorili o ari in o dogovorjeni kazni, ter trdili, da sta to dva pripomočka, s katerimi se hoče zabraniti, da bi se ta ali oni pogodnik ne skesal. Postava pozna

še tretji tak pripomoček, ki pa ni tako v navadi, kakor ara ali dogovorjena kazen. Ta pripomoček se imenuje

odstopnina.

V pojasnenje naj se navede najprej postava, ki se peča ž njo. § 909. glasi se tako-le: Ako se pri sklepanju pogodbe kak znesek določi, katerega bo imela ena ali druga stran v primerljeju, če bi hotela od pogodbe odstopiti, plačati, je pogodba sklenena proti odstopnini. V tem primerljeju se mora pogodba spolniti, ali pa odstopnina plačati. Kdor je pogodbo, da si le deloma spolnil, ali to vzel, kar je drugi v spolnitev pogodbe bodi si tudi le deloma opravil, ne more več odstopiti, če bi tudi odstopnino plačati hotel.“

Pri „odstopnini“ se pogodba veljavno in popolnem sklene; ali pogodnikoma dana je prostost, skesati se. Kdor pa se skesa, plača znesek, ki se je že pri sklepanju pogodbe v ta namen določil. Pogodnika imata toraj prostost, od pogodbe zopet odstopiti, in zatoraj se imenuje znesek, ki se plača za odstop: „o d s t o p n i n a“. Pri pogodbah, ki so sklenene proti odstopnini, pri katerih se toraj pogodnika skesati smeta, se spolnitev pogodbe ne more zahtevati, kakor hitro je eden ali drugi pogodnik izrekel, da pogodbe spolniti noče. Drugi pogodnik sme na to iztožiti samo tisti znesek, ki se je za odstopnino določil.

Odstopnina je bistveno različna od are. Le-ta služi v znamenje, da se je pogodba v resnici sklenila in popolnem dogovorila. Ara služi v varnost, da se bode sklenena pogodba v resnici tudi spolnila. Odstopnina pa daje pravico, da se sme od sklenene pogodbe zopet odstopiti. Ara se mora koj pri sklepu pogodbe plačati, odstopnina pa se pri sklepu pogodbe samo obljubi, plača pa se še le tedaj, če se dotični pogodnik skesa.

Glede odstopnine velja zapoved, da se takrat, ko se je pogodba že deloma spolnila, ne more na njo več ozir jemati.

Vzemimo si izgled! Oseba *A* proda osebi *B* 40 voz drv, ki se morajo v teku dveh mesecev kupcu zročiti. Pogodba se je sklenila „proti odstopnini“. Dogovorilo se je namreč: Kdor se skesa, plača drugemu pogodniku 20 gld. odstopnine. Skesati se smé vsak, ali za primerljejj skesanja plača nasprotniku 20 gld.

Če se *A* v resnici skesa, in če plača nasprotniku 20 gld., potem je vse v redu. Odtegnil se je pogodbi, ter se odrešil

od vsake daljše zaveze. Ko bi se pa zgodilo, da je *A* kupcu že pripeljal in zročil tri vozove drv, potem je dogovor o odstopnini uničen, potem se *A* več skesati ne more. Če bi se hipoma zmislil, da drugih 37 voz ne bo pripeljal, in da raje plača odstopnino 20 gld., smel ga bode kupec s tožbo prisiliti, da mora pogodbo spolniti. Ako se je toraj pogodba, ki se je proti odstopnini sklenila, od te ali one strani vsaj deloma spolnila, vničen je dogovor o odstopnini, pogodba se mora spolniti, in nikakor ni več dopuščeno, da bi se smel ta ali oni pogodnik skesati.

„Odstopnina“ nema posebne važnosti za vsakdanje življenje, vendar pa smo prisiljeni o nji pisati, in to zavoljo napačnega mnenja, ki je po nekaterih slovenskih pokrajinah v navadi.

Po nekaterih krajih imajo navado, da razločujejo med aro, in med tistim, kar se je dalo „na kup“. Pri sklepu pogodbe je dvoje mogoče. Ali se tisto, kar se je v tem trenutku plačalo, odločno imenuje ara, ali se pa pravi, da je dano „na kup“.

Recimo, da je prodal *A* svojemu sosedu kravo za 50 gld. Kupec je koj pri sklepu plačal 10 gld., in sicer odločno z besedami: Tu ti plačam are 10 gld. To kar se je plačalo, imenovalo se je naravnost ara.

Mogoče je pa tudi, da sosed, ko je pri sklepu pogodbe plačal prodajalcu 10 gld., ni rekel: tu ti plačam are 10 gld., pač pa je rekel: tu ti dam na kup 10 gld.

Ali je po postavi kaj razločka, med aro, in med tistim zneskom, ki se je pri sklepu pogodbe plačal „na kup“.

Postava pravi: kar se pri sklepu pogodbe naprej dá, se imenuje, če se ni kaj posebnega dogovorilo, ara. Vse, kar se pri sklepu pogodbe naprej dá, je ara; pri tem je čisto brez pomena, če se je naravnost reklo, da se plača ara, ali ne. Na kratko:

Po postavi se ima tudi tisto, kar se je pri sklepu pogodbe „na kup“ plačalo, za aro; postava ne pozna razločka med aro in med tistim zneskom, ki se je „na kup“ plačal. Če sem dobil pri sklepu pogodbe 20 gld. „na kup“, moral bom, ako se skesam, ravno tako na tožbo družega pogodnika, dvojni znesek 40 gld. plačati, kakor tedaj, ko bi bil teh 20 gld. prejel za aro.

Ljudstvo po nekaterih krajih razločuje med aro in med plačilom „na kup“. Po napčnem mnenju ljudstva je ara samo tisto, kar se je izrečno za aro plačalo. Če je kupec pri

sklepu pogodbe dejal: to ti dam za aro, potem se je pogodba z aro sklenila.

Drugače pa je po mnenju ljudstva tedaj, če je dejal kupec pri sklepu pogodbe: prodajalec, to ti plačam „na kup“. V tem slučaju na kup plačani znesek ni ara, temveč, ima se za nekako odstopnino. To se pravi, če sem pri sklepu pogodbe kaj na kup plačal, imam potem pravico skesati se, ter od pogodbe odstopiti, samo da povrnem dvojni znesek, ki se mi je na kup plačal, in oziroma, da pustim nasprotniku znesek, ki sem ga mu na kup plačal. To napačno mnenje vlada posebno po nekaterih dolenjskih krajih, ter smo ga za tegadelj omeniti morali, ker se stranke pri pravdah obilokrat na to mnenje sklicujejo, češ da so se smele skesati, ker se ni plačala ara, temveč, kar se je plačalo, plačalo se je „na kup“.

Po naši postavi pa je ara in tisto, kar se je „na kup“ plačalo, eno in isto. Če si plačal „aro“, ali če si plačal kaj „na kup“, ne smeš se skesati, ter moraš pogodbo spolniti, ako nasprotnik z dvojnim zneskom, in oziroma s tem, kar se mu je plačalo, ni zadovoljen.

Do sedaj govorili smo o pripomočkih, s katerimi postava hoče doseči, da bi se sklenena pogodba tudi spolnila. Trije so taki pripomočki, ara, dogovorjena kazen in odstopnina.

Da je postava te pripomočke vpeljala, moramo sklepati, da je imel postavodajalec namen in željo, doseči, da bi se dane obljube spolnile, da bi sklenene pogodbe ne ostajale nespolnjene. To je naravno samo ob sebi, ker toliko mora vsak vedeti, da se pogodbe ne sklepajo samo v šali, temveč z veliko resnostjo.

Postava pravi: kader si sklenil veljavno pogodbo, zavezan si, to pogodbo spolniti, sicer bodeš občutil železno mojo pest, ki te hoče s silo pritirati, da spolniš, kar si obljubil.

Pravilo je tedaj: sklenena veljavna pogodba se mora spolniti.

Vendar pa pozna naša postava tudi slučaje, da veljavno sklenena pogodba enega in drugega pogodnika ne veže, tako da smé zahtevati, da se veljavno sklenena pogodba zopet razreši in razdere. O teh izjemnih slučajih hočemo v prihodnjem poglavju razpravljati. Že tukaj naglašamo, da so ti slučaji važni za vsakdanje življenje, ter prosimo, da naj se razprava prihodnjega poglavja z veliko pazljivostjo prebira,

in to v prvi vrsti zategadelj, ker se ta razprava peča z — v življenju dobro znanimi

cesarskimi napakami,

ki so že toliko pravnih provzročile in marsikaterega reveža v nezasluženo nesrečo in zgubo pahnile!

VIII.

Kdaj se sme veljavno sklenena pogodba zopet razrešiti? O vpljivu tako imenovanih cesarskih napak.

Pri sklepanju pogodb zahteva postava, da oba pogodnika p o š t e n o postopata. Pri sklepanju pogodb mora vživati vsak pogodnik popolno zaupanje nasprotnega pogodnika; oba pogodnika morata živeti v zavesti, da ravnata pošteno, da nemata namena, eden drugemu opehariti ali goljufati. Posebno važno je poštenje pri takih pogodbah, s katerimi se hoče odstopiti kaka reč nasprotnemu pogodniku, in sicer za odplačilo.

Pri tacihi pogodbah je prav lahko mogoče, da se reč na zunaj tako olupša in okraši, da se ne morejo opaziti njene notranje napake.

Obilokrat tiči napaka tako skrita v reči, da je more opaziti sam strokovnjak, in ta še le po daljšem preiskovanju. Pri živih stvareh je zdravje lastnost, ki se ne more meni nič tebi nič, koj v prvem trenutku opaziti, in to toliko manj, ker se marsikatera bolezen mnogo časa poprej razvija, nego se na živali v vidnih znamenjih pokaže.

V tacihi slučajih je tedaj prav lahko mogoče, da se odda slaba, z napakami obložena reč, ne da bi prejemnik napake opaziti mogel. Odprto je torej goljufiji in slepariji široko polje, in prejemnik take reči bil bi obilokrat velik revež, da ga ni postava s posebnim varstvom obdala.

Postava namreč določuje, da je tisti, ki je komu proti odplačilu (tedaj ne brezplačno) kako reč prepustil, porok za to, da ima reč vse lastnosti, a) ki so se izrečno dogovorile in b) ki so navadne pri tacihi rečéh.

Če se je sklenila pogodba, s katero sem svojemu sosedu prodal voz, ki more tako trden biti, da se na-nj naložiti sme brez nevarnosti peza dvajsetih centov, mi je sosed pred vsem porok za to, da bode voz nosil to pezo. Ta lastnost voza se je izrečno dogovorila. Ali sosed mi je porok tudi za to, da ima voz vse lastnosti, katere se pri takem vozu sploh in navadno pričakujejo. Če bi mu naprimero pozneje po skleneni pogodbi na misel prišlo, izročiti mi voz, ali brez koles, češ pogodba se je sklenila samo o vozu, a ne tudi o kolesih njegovih — bode grdo propadel, ker ravno voza brez koles misliti ne moremo, ter so kolesa navadna in splošna lastnost vsakega voza.

Reč, ki se tedaj za odplačilo po poti pogodbe odda, imeti mora vse dogovorjene lastnosti, kakor tudi vse navadne lastnosti, brez katerih si dotične reči niti misliti ne moremo.

Ako se pozneje, po sklepu pogodbe in po izročitvi reči izkaže, da le-tá nema omenjenih lastnosti, odgovoren mi je nasprotni pogodnik. V čem se njegova odgovornost kaže, hočemo spodaj razpravljati.

Dalje spada med lastnosti reči tudi njena sposobnost za to ali ono rabo.

Raba je ravno tako lahko ali izrečno dogovorjena, ali pa molčé pričakovana. Vzemimo še izgled. Kupil sem konja. Pri pogodbi sem se z nasprotnim pogodnikom izrečno dogovoril, da more konj za jahanje pripraven biti. Raba konja se je v tem slučaju izrečno dogovorila. Mislimo si pa, da sem voznik, in da kupim pri svojem sosedu konja v ta namen, da bi ž njim vozil. Sosedu, ki moje razmere dobro pozna, ni bilo skrito, da bodem konja rabil za vožnjo. Izročeni konj pa je samo za jahanje pripraven, ne pa za vožnjo. V tem slučaju govori se o molčé pričakovani rabi, ker se sploh o vsakem, na trg postavljenem konju povsod domneva, da zna voziti. Sposobnost vožnje je navadna in splošna lastnost vsakega konja. Ako toraj vozniku prodam konja, sem mu porok za to, da bo konj za vožnjo sposoben, in porok sem mu tudi tedaj, če o tej rabi pri sklepu pogodbe ničesar govorila nisva. Ta raba ume se sama ob sebi, če tudi izrečno dogovorjena ni bila.

Gledé na predstoječe lahko bodete umeli predpise postave, ki se tako-le glasé:

„Kdor kako reč proti odplačilu komu drugemu prepusti, je dober za to, da ima reč tiste lastnosti, ki so se izrečno dogovorile, ali se navadno pri nji pričakujejo, in da se bode

po natori pogodbe, ali po storjenem dogovoru rabiti in uživati mogla“.

„Kdor toraj pripisuje reči lastnosti, katerih nema, in katere so se izrečno, ali po natori pravnega opravila molče izgovorile, kdor nenavadne napake ali bremena pri nji zamolči, kdor kako reč, ki je več ni, ali kako tujo reč za svojo odda; kdor lažljivo trdi, da je reč sposobna za kako posebno rabo, ali da tudi navadnih napak na sebi nema, ti je, če se nasprotno skaže, za to odgovoren“. —

Posebne važnosti so ti predpisi gledé živine. Prva in najjimenitnejša lastnost živinčeta je zdravje. Ali zdravje je nekaj nevidnega, tako da se pri prevzetju, ali pri sklepu pogodbe ne da določiti, je li prodano živinče zdravo ali ne. Dostikrat se bolezen počasi razvija, ter se v vidnih znakih šele tedaj pokaže, ko ni več pomoči. Ker je živina posebno za našega poljedelca visoke vrednosti, in ker je pogin živinčeta ubozemu kmetu v veliko nesrečo, ni čuda, da je postavodajalec izdal ukaze, ki naj bi v prvi vrsti gledé prodane živine zabranjevali, da kupec opeharjen ne bode.

Naravno je, da ima vsak, ki kupuje živino, namen, kupiti samo zdravo živino. Ta namen je tako jasen, in sam ob sebi umljiv, da ni treba dalje o tem pisati. Zategadelj pravi postava: Kdor živino na trg postavlja, mora vedeti, da se hoče kupiti samo z d r a v a živina, zavoljo tega je njegova dolžnost, da proda samo z d r a v o živino!

Ker je pa bolezen navadno tako skrita, da se le počasi razvija, odgovoren je prodajalec tudi takrat, kadar niti sam ni vedel, da je živinče bolno. Vselej imaš kupecu izročiti zdravo živino, in če si nevedoma izročil bolno živinče, je to tvoja škoda!

Pri sklepu pogodbe, in oziroma pri izročitvi prodanega živinčeta, se bolezen ne more opaziti. Da se je kupec varoval, morala se je torej v postavo sprejeti določba, da je prodajalec odgovoren za zdravje prodanega živinčeta tudi še nekaj časa po zvršeni izročitvi. To se pravi: če si proti odplačilu prevzel živinče, ki se je pri izročitvi zdravo videlo, porok ti je prodajalec za to, da bode gotov čas zdravo ostalo; ako tedaj živinče v tem po postavi določenem času zboli, misli se, da je že pred izročitvijo, to je, že tedaj, ko ga je že prodajalec v svoji posesti imel, bolno bilo.

Splošna zapoved se glasi: če kako živinče v štiri in dvajsetih urah po prevzetju zboli ali pogine, se domneva, da je že pred prevzetjem bolno bilo.

Kdor izroči kako živinče proti odplačilu, to se pravi za denar, ali pa za kako drugo vrednost, porok je prejemniku, da bo živinče štiri in dvajset ur po prevzetju zdravo ostalo. Ako živinče v tem času zboli, ali celo pogine, meni se, da je že pri prodajalcu bolno bilo.

Obrok štiri in dvajsetih ur pa je kratek ter bi gledé nekaterih živinskih bolezni nikakor ne zadostoval. Zatorej je postava omenjeni obrok pri nekaterih boleznih podaljšala.

Vsled tega se meni, da je živinče že pri prodajalcu bolno bilo:

a) če se v o s m i h dneh pri prešičih ikre ali pri ovcah koze (osepnice), ali garji (lišaj) zapazijo;

b) če se v dveh mesecih pri ovcah metljaji na pljučah ali na jetrih zapazijo;

c) če se pri goveji živini v tridesetih dneh pojatnica prikaže;

d) če se pri konjih ali tovorni živini v petnajstih dneh kužna smolika ali smrkelj, kakor tudi naduha opazi; dalje

e) če se pri konjih ali tovorni živini v tridesetih dnevih tiščavka, črvivnost, trmoglavnost, jasna slepota ali mesečna slepota razodene.

Sedaj moremo se s temi boleznimi nekaj natančneje pečati, ker je pač pred vsem potrebuo, da se spoznamo s tistimi zunanjimi znaki, ki se prikazujejo vidno na telesu živinčeta kot oznanovalci prihodnje bolezni!

Pri tem opisali bomo samo tiste bolezni, ki so po Slovenskem bolj v navadi, ter se po naših pokrajinah prav obilokrat prikazujejo pri živini.

Postava pravi: če se pri prešičih v osmih dneh ikre prikažejo, domneva ali misli se, da so prešiči že pred izročitvijo na ikrah bolni bili.

Bolezen, o kateri tu postava govori, se imenuje „ikre“, ter se pri nas redkokrat nahaja. Na ikrah bolehajo samo prešiči. Bolnemu prasetu zaredé se v drobu nekaki črviči, ki se potem zarijejo med meso in kite. O ti redki bolezni ni treba veliko pisati, ker je, kakor rečeno, po Slovenskem skoraj nepoznana.

Dalje pravi postava: Ravno tako je tedaj, če se pri ovcah v osmih dneh pokažejo k o z e (osepnice) ali g a r j i (lišaj).

Te živalske bolezni imajo prav veliko pomena, ker tudi po Slovenskem ovčje čede veliko trpijo pred njimi. Kdor kupi ovco, mora po naši postavi v o s m i h d n e h opaziti, je li žival garjeva ali ne. Kratek je tedaj ta obrok, in koristno je vedeti, po kakih vidnih znamenjih se spozna bolezen, tako da je kupec še v pravem trenutku opazi, in sodnji naznani.

K o z e ali o s e p n i c e pri ovcah so kužna bolezen, ter so silno nalezljive.

Ovca, ki si je grdo to bolezen nalezla, postane malo dni potem trudna in žalostna: ne ljubi se ji niti jesti niti prežvekovati. Gotovo znamenje bolezni so s o l z e, ki se bolni ovci vlivajo iz očes, ter nekaka blatna t e k o č i n a, katera se pri nosu prikazuje. Žival sope s težavo, ter trpi veliko vročino. Dan, ali dva dni pozneje prikažejo se na tistih delih telesa, na katerih je le malo volne, v prvi vrsti na g l a v i, okoli o č e s, okoli g o b c a, na notranjih straneh sprednjega in zadnjega bedra, po prsih in trebuhu, male, rudeče pikice, prav tako, kakor bi bile t e d e l e b o l n e g a t e l e s a b o l h e prav hudo oklale. Iz teh pikic nastanejo v dveh ali treh dneh bulice kakor grah debele, ki se zopet čez nekaj dni v mehurje, napolnjene s smolnato tekočino, spremene. Konečno je vse zagnojeno, celo telo je kakor v e l i k a, ostudna rana.

To so vidni znaki, po katerih se pri ovcah o pravem času še spoznati dá, da so okužene za osepnicami. Kdor toraj pri kupljeni ovci opazi potrto, težko sapo, vročino, in pred vsem omenjene rudeče pikice, lahko vé, pri čem je. Tedaj mu je koj k sodnji iti, ter napraviti vse tisto, kar se bode pozneje razložilo.

Manj nevarni so g a r j i. Ovca, ki ima garje, spozna se v tem, da se krempa in drgne, in da sploh kaže, da jo srbi po telesu. Posebno močno nastopi krempanje in drgnenje, če se je žival upehala in če ji je vroče. Ovca, ki kaže veselje do krempanja in drgnenja, je močno sumljiva, da je bolna na garjih. Vestno se more preiskati. Na mestih, kjer so vgnjezdeni garji, kažejo se mali turčiki, mehurčki, ki so s tanko skorjo pokriti. Na teh mestih se volna izruje brez težave, tudi sama odpade, tako da se prikažejo po bolnem telesu gola mesta, po katerih se napravi trda koža. Volna postane mrševa, ter se tu in tam skupaj drži. Ako se ne rabijo zdravila, se omenjena gola mesta vedno bolj in bolj

širijo; pokrije jih grda, s krvijo zalita skorja; žival hujša in hujša, ter pogine konečno na slabosti.

Tudi ta bolezen se tedaj lahko spoznati dá.

Postava določuje: če se pri ovcah v dveh mesecih metljaji na pljučah ali na jetrih zapazijo, potem se meni, da so ovce že poprej, to je še pri prodajalcu bolne bile.

Postava govori na tem mestu o dveh boleznih. Prva se imenuje: metljaji na pljučah.

Ta bolezen nahaja se najrajše pri ovcah, malokdaj pri teletih, ali pri prešičih. Cesarska napaka pa je samo tedaj, ako se pri ovcah opazi. Če si kupil tedaj prešiča, in če v teku dveh mesecev opaziš, da ima metljaje na pljučah, nisi opravičen zahtevati, da se pogodba razruši. Pri prešičih imajo metljaji na pljučah ravno tisti pomen kot vsaka druga bolezen; to se pravi, opaziti jih moraš v prvih 24. urah, če hočeš pogodbo razrušiti.

Metljaji na pljučah so bolezen, ki jo provzročujejo nekaki črvi, katere ovca na paši s travo zavžije. Ti črvi se vgnjezdijo potem v pljučah, ter se po preteku kakih devetih mesecev popolno razvijejo. Potem pa zapusté žival, ki jih je morala kakor rečeno skoraj tri četrtinke leta rediti. Navadno se naleze ovca negodnih črvov v jeseni na paši. Med zimo se potem redé in gojé v pljučah, katere na spomlad zopet zapusté.

To je vzrok bolezni. Bolna ovca, ki si je v pljuča teh črvov nabrala, ima suhoten kašelj, ki jo posebno po noči v hlevu prav zeló muči. Če tedaj pri svojih ovcah opaziš, da v noči kašljajo, je to vedno sumljivo znamenje, in svetuje se ti, da čedo v takih slučajih po strokovnjaku preiskati daš!

Kašelj je tedaj prvi znak bolezni. Če se je ta že bolj razvila, pridruži se kašlju ostuden izmeček, v katerem se nahajajo črvi. Ta znak ne dopušča nikake dvombe več; za gotovo se vé, da ima žival metljaje v sebi. Pozneje pridružijo se še drugi znaki, kakor težka sapa in vidno hujšanje.

Bolezen konča se navadno s poginom. Bolna žival pogine v 2—4 mesecih. Posebno močne ovce prebolé, ter okrevalo spomladi, ko črvi zopet odrinejo. Ali to je bolj izjema.

Ravno tako nevarni so metljaji na jetrih.

Vzrok te bolezni je tudi nekak črv, katerega zarod se je v jetrih vgnjezdil.

Prvi znaki te bolezni, ki se pa navadno ne opazijo, so ti-le:

Ovca, ki se je te bolezni nalezla, postane čudno slabotna, da si ima piče in klaje obilo, in da si se klaje in piče ne brani. Žival dobi vročino, in če jo pritisneš v obližju jeter, ne strpi pritiska. Vidno je, da občuti na tem mestu bolečino. Če imaš v svoji čredi ovco, ki je postala žalostna in slabotna, in sicer po tvojem mnenju brez vsakega vzroka, pritisni ji z roko na mesto, kjer so jetra. Če boče na tvoj pritisk kazala bolečino, potem je več kot sumljivo, da si je črvov v jetra nabrala. Preišči na-to bolno žival po celem telesu z največjo pazljivostjo. Pred vsem preišči kožo! Ta kaže, če se volna odstrani, nekako rumeno barvo, kakor se kaže to tudi pri ljudeh, če na jetrih bolehajo. Ravno tako so rumene kožice okrog očes. Tudi jezik preišči. Ta je umazan, na krajih, in zgoraj pri korenini pa rudeč: jezik je tedaj tako rekoč živorudeče obrobljen.

To so znaki, ki se kažejo v pričetku bolezni. Ako se o pravem času opazijo, dâ se bolezen še ozdraviti. Če se bolezen prepozno opazi, je neozdravljiva, ter se konča s poginom bolne živali.

Postava določuje: Ako se pri tovorni živini in posebno pri konjih v petnajstih dneh po prevzetju kužna smolika, smrkelj ali naduha opazi, domneva se, da je žival že pred prevzetjem bolna bila.

Najhujša bolezen pri konjih in sploh pri tovorni živini se imenuje „smrkelj“. To je prava kuga med konji, ter je posebno zategadelj silno nevarna, ker je močno nalezljiva in neozdravljiva. Bolezni znaki prikažejo se ali na kožicah v nosu in sploh na notranjih delih, ali pa zunaj po koži. V prvem slučaju se imenuje bolezen „smrkelj“, v drugem pa „črvivost.“ Da si je to ena in tista bolezen, jo postava vendar razločuje in sicer tako, da je za prvo bolezen določen obrok petnajstih dni, za drugo pa tridesetih dni. O črvivosti govorili bomo tedaj pozneje. Na tem mestu pečati se nam je s „smrkljem“, ki se mora v petnajstih dneh opaziti, če naj je živinče že prej okuženo bilo.

Najrajše prikaže se smrkelj na kožicah v nosnicah.

Znamenja te bolezni so te-le:

1. Pričetkom prikazuje se pri eni ali drugi nosnici (navadno samo pri eni nosnici) tenka, smrkljasta, zeleno-rumena, ali sivkasta tekočina. — Ta tekočina se pozneje zgosti, ter se prijemlje prstov, kakor lim.

2. Tik grla napravijo se po vratu debele otekline, ki so časih tolike kakor jajce, ter se, če jih z roko premakniti hočeš, ne dajo rade premakniti. V teh oteklinah, ki tičé vselej na strani tiste nosnice, iz katere se zлива zgoraj opisana tekočina, ne občuti bolna žival nikakih bolečin, ter jih lahko z roko pretiplješ, kakor ti drago.

3. Tudi v nosnicah napravijo se male, okrogle otekline, ki so podobne malim jamicam. Te otekline, če se napravijo na spodnjem delu nosnic, lahko s prostim očesom opaziš; ako se pa napravijo višje v nosnicah, čutiš jih s prstom, če z njim preiščeš nosno otlino.

Ti pod 1, 2 in 3 opisani znaki pričujejo o bolezni; ta je pa lahko že tedaj navzoča, če opaziš na primeru samo znake pod št. 1, ali 2, ali 3.

Časih se napravi smrkelj v pljučah, in potem preteče nekaj mesecev, preden se zunaj sploh tako znamenje o bolezni vidi. Smrkelj v pljučah razširi se po pljučah, in po grlu; bolna žival dobi težko sapo, suhoten kašelj, ter se shujša do kosti. Meni se, da ima naduho, ali v resnici je smrkelj, ki tiči v pljučah. Priporoča se toraj, da se konj, pri katerem se kažejo znaki naduhe, vselej tudi preiskati dá, je li bolezen naduha ali smrkelj.

Druga bolezen, ki se mora pri tovorni živini tudi v petnajstih dneh opaziti, je naduha. Ta bolezen se kaže v tem, da ima bolno živinče težko sapo. Ker jo naš kmet dobro pozna, ni treba dalje o nji pisati.

Dalje določuje postava: Ako se pri konjih in tovorni živini v tridesetih dnevih tiščavka, črvivost, trmoglavnost, jasna slepota ali mesečna slepota razodene, se misli in meni, da je žival že pri prodajalcu bolna bila.

O „črvivosti“ smo že zgoraj trdili, da je s „smrkljem“ ena in ista bolezen, samo, da se tu njeni znaki kažejo zunaj po koži, pri „smrklju“ pa v nosnicah. Časih ima eno in isto živinče oba znaka, to je: z nosnic mu vhaja poprej opisana tekočina, koža pa je črviva, o čemur hočemo sedaj pisati.

Pri „črvivosti“ prikažejo se po koži bulice, ki so okrogle, ter ne napravljajo bolnemu živinčetu nikake bolečine. Te bulice postanejo počasi tako debele kakor lešnik, ali še celo, kakor oreh. Konečno se te bulice razpočijo; iz njih pa se zлива nekako rumenkasta in gnojna, ostudna tekočina.

Rada se prikaže posebno na zadnjih nogah razširjena, in trda oteklina; le-tá se počasi spremeni v obilo bulic, ki se potem ravno tako razpočijo, kakor one po drugem telesu.

Ako si kupil konja, ali kako drugo tovorno živino, preiskuj prve čase posebno noge, in ako stakneš na eni ali drugi nogi tako trdo oteklino, potem si lahko za trdno prepričan, da ima žival „cesarsko napako“.

Pozneje shujša bolna žival do kosti, dobi težko sapo in lahan kašelj. Po nogah in pod trebuhom nakopičijo se velike oteklino, ter je zunanja podoba sploh gola ostudnost.

Kaj je tiščavka?

Ta bolezen je nekaka norost ali blaznost pri konjih in tovorni živini.

Znaki te bolezni so: Bolni konj stoji v hlevu s globoko povešeno glavo, ali jo pa naslanja na jaslí. Ne meni se za ničesar: ne za klic varuha, ne za drugo, kar se godi v hlevu. Smeš mu navskriž postaviti sprednji nogi, ne da bi se branil. V tem čudnem položaju ostane več časa, ter ti stoji z navskriž postavljenimi nogami morda celo četrť ure in še dalje. Ta zunanja neobčutljivost je gotovo znamenje tiščavke.

Bolezen pa se kaže tudi v tem, kako bolni konji s klajo ravnajo. Konj s tiščavko ne vzame rad klaje z jaslí. Videti je, da žival ne dvigne rada glave kvišku; zategadelj poišče klajo, ki je na tla padla. Še le potem, ko na tleh ničesar ne dobi, odloči se, da dvigne k jaslom glavo, kjer izruje, če le mogoče, velik šop, kojega vrže na tla, kjer ga počasi pozoblje. Pri prežvekanju se časih tako spozabi, da hipoma poneha zveči, da si ima seno v gobcu. Opaziš lahko, da gleda z gobca seno, in da konj vzlic temu z zobovjem popolnoma miruje.

Posebno lahko opazi se tiščavka tedaj, če konja napajaš: pri tem vtakne gobec do nosnic v vodo, in časih se pripeti, da prične vodo prežvekavati in gristi, prav kakor bi seno tiščal med zobmi.

Zunanja neobčutljivost kaže se dalje tudi v tem, da smeš konju stopiti spredaj na kopita, in da mu smeš s prstom poseči v uho!

Ako pripelješ bolnega konja iz hleva, ter ga vprežeš in poženeš, vzdiguje sprednji nogi nekako čudno visoko, kakor da bi pota pred sabo ne videl, ali pa po vodi hodil. Kmalo je ves potan ter skuša na desno ali levo s pota kreniti. Nohoté jo zavozi ali na peščeni kup tik ceste, ali pa še celo v

jarek. Časih je bolni konj tako len, da niti koraka brez vdarca, kojega skoraj ne čuti, storiti noče; časih je pa zopet tako besen, da se vzdržati ne dá. Če hočeš, da bi konja pravil korakoma nazaj, ne vda se; opre se na sprednje noge, ter se nikakor noče nazaj vmakniti.

To so glavni znaki te bolezni, ki traja časih mnogo let.

Kaj je trmoglavost?

Ta bolezen kaže se v tem, da se konj brez vsakega vzroka in pri najbolj pravilnem in dobrem ravnanju vstavlja, ter noče pokoren biti vodniku.

V hlevu so taki konji čisto taki kot drugi zdravi konji. Če jih pa vprežeš, obstanejo ti sredi tira, da sam ne veš s kakega vzroka; ali se kviško spenjajo, ali silijo po zadnjih nogah nazaj, ali pa hočejo po sili obrniti. Neumirijo se, niti z lepo, niti z grdo. Pri svoji trmi ostanejo, bodi si, da jih tolčeš, bodi si, da se jim dobrikaš. Če jih tepeš, prenašajo to mirno, ali pa postanejo še besnejši, brcajo na vse strani, ter silijo ritensko nazaj, in to tudi tedaj, če slučajno zagazijo na kupe, ali v jarke. Pri tem se jim napno žile po glavi, ter očesi, raztezajo se jim nosnice; sopejo pa smrčaje.

To je vse, kar se kaže na tacih konjih. Bolezen se prikazuje v gotovih časih, ter se ostri z letom za letom, tako da taki konji konečno prav za nobeno rabo več niso. Tudi je bolezen neozdravljiva.

Kaj je jasna slepota?

Ta bolezen se silno težko opaziti dá, posebno tedaj, če je bolno samo eno oko. Pri tej bolezni pokonča nekaj mrtvoud očesne živce, tako da konečno oko popolno oslepi.

Zasledi se ta bolezen zategadelj tako težko, ker se na bolnem očesu ničesar ne more opaziti, kar bi bilo sumljivo. Med bolnim očesom in zdravim očesom ga ni vidnega razločka. Ako preiskuješ oči bolnemu konju, meniš, da ima vid kakor riba. Ali vendar je morda v enem očesu vid čisto pokončan!

Pri tacih razmerah je jasno, da se bode bolezen le težko o pravem času opaziti dala. Pozornost na bolezen vzbudi se navadno vsled tega, da se konj z glavo ob kako reč zadene, ki bi jo sicer videti moral, da vedno ušesa po koncu dviga, in da noge nekako nenaravno visoko vzdiguje, kakor bi vodo gazil.

Ako se taki znaki prikažejo na kupljenem konju, tedaj ima ali tiščavko, ali pa jasno slepoto. Vsekako je čas, da se dá prej kot mogoče po strokovnjaku preiskati.

Kaj je mesečna slepota?

Mesečna slepota je vnetje notranjih delov očesa, ki nastopuje v gotovih obrokih, ter provzroči konečno pokončanje vida. Tudi ta bolezen se dá težko opaziti v času, ko je morda še ozdravljiva.

Navadno je vneto samo eno oko; časih je vneto sedaj levo, sedaj desno oko.

Bolno oko je zaprto, in če ga odpreš, opaziš v njem nekako zelenkasto tekočino, po kateri plavajo rumenkaste pege. Tudi so očesne kožice vnete, ter so podobne zelenkastemu žametju. Po preteku kakih treh tednov pa se oko zopet čisto ozdravi, dokler ne pride nov napad, ki se oglasi časih že v 14. dneh, časih v osmih tednih, in časih zopet še le v nekaterih mesecih.

Toliko o „cesarskih napakah“. Važno je toraj, da se bolezen o pravem času spozna. Če se je bolezen po preteku postavnega obroka zasledila, je stvar zamujena. Ako si tedaj prevzel živino, moraš jo prvi čas vsaki dan pridno in vestno preiskati. Kakor hitro kaj sumljivega opaziš, posvetuj se s strokovnjakom, ali vsaj s človekom, ki se spozna pri živinskih boleznih. Posebno pazljiv bodi prvih 24 ur, ker večina bolezen mora se že prvih 24 ur zaslediti, če naj potem velja domneva, da je živinče že prej pri prodajalcu bolno bilo.

S tem, da si bolezen zasledil, še ni doseženo vse; obnašati se moraš potem, kakor ti zapoveduje postava.

Postava določuje, da se tedaj, če je živina 24 ur po prevzetju, in oziroma, v tistem obroku, ki je določen gledé „cesarskih napak“ zbolela, misli, da je živinče že prej pri prodajalcu bolno bilo.

To se pravi: če si proti plačilu prevzel živino, ki ti je v postavnem času bolna postala, dokazati imaš samo, da si bolezen v tem postavnem času opazil. Druzega nič! Kakor hitro je dokazano, da se je bolezen prikazala v prvih 24. urah, ali v tistih obrokih, ki so postavno določeni za cesarske nape, potem nosi nevarnost in slabe nasledke te bolezní prodajalec, tako da kupec nikakor ni zavezan dokazati, da bolezen ni pri njem nastala, temveč že prej pri prodajalcu.

Kako naj se toraj obnaša kupec živine, če mu le-ta kmalo po prevzetju oboli?

Postava predpisuje: Prejemnik bolnega živinčeta mora tistemu, ki mu je živino prodal in izročil, koj naznaniti, da

je živinče bolno; če pa ne stanujeta v enem in tistem kraju, naj pa vloži prošnjo pri sodniji, katera potem živinče ogleda.

Postava razločuje tu dva slučaja. Pri prvem stanujeta prodajalec in kupec (izročilec in prejemnik), v enem in tistem kraju; pri drugem slučaju pa v različnih krajih.

Mislimo si, da sem kupil od svojega soseda kravo, na kateri opazim v teku prvih 24 ur bolezni.

Kaj mi je storiti, da se bo postavno menilo, da je krava že poprej pri sosedu bolna bila?

Postava mi v tem slučaju ničesar drugega ne predpisuje, nego da dam sosedu vednost o bolezni.

Vzeti mi je toraj dve priči, kateri naj kravo pregledate. Potem pa se podam s pričama k sosedu, ter mu naznanim, da je krava bolna. Tudi ga povabim, da naj pride kravo ogledat. Ako sosed vzlic temu naznanilu in povabilu ničesar storiti noče, in ako se brani kravo ogledati, češ, krava je prodana, in če je zbolela, je kupcu zbolela, potem se ti ni treba bati, da imaš le dve priči, ki bodete pričevale, da je krava že ta in ta dan bolna bila in drugič, da se je prodajalcu koj tisti dan dalo naznanilo o bolezni. Se ve da je boljši, in to tedaj, če prodajalec o bolezni ničesar vedeti noče, da se stvar koj sodniji naznani. To pa se ima vselej takrat zgoditi, če stanujeta izročevalec in prejemnik v različnih krajih. Sodnijska komisija pregleda bolno živinče, ter napravi potem zapisnik, ki služi v dokaz, da se je bolezni o postavnem času opazila in preiskala.

Zatoraj bi svetovali, da naj se sploh pri tacih prilikah, posebno če je zbolelo živinče večje vrednosti, vselej poišče sodnija. Najbolj varno in najbolj gotovo postopanje je to! Priče pomró, ali postanejo sploh nezanesljive, ker so spozabljive, ali hudobne itd.

Kako naj se bolezni sodniji objavi?

Dvojna pot ti je dana. Ali se podaš sam k sodniji, kjer si daš napraviti zapisnik, ali pa vložiš primerno pismeno prošnjo. Kdor je spreten v pisanju, izvolil si bo pot pismene prošnje, ta je pripravnejša, ker si ž njo ravno manj časa zamudiš, kakor z vožnjo v mesto.

Kako se naj napravi ta prošnja?

Prvi izgled: Kupil sem pri sosedu A kravo. Drugo jutro, ko se mi je krava izročila, opazim bolezni. Proti večeru pogine živinče. Napraviti mi je to-le prošnjo, ki jo moram kolikor mogoče najhitreje v mesto odposlati.

(Kolek 36 kr.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

Dne 11. marca 188.. sem kupil pri svojem sosedu A kravo, katero mi je izročil zjutraj dne 12. marca 188.. Kmalo po izročitvi opazil sem, da je živinče bolno. Proti večeru je krava poginila.

To naznanjam slavni sodniji, ter prosim:

Slavna sodnija naj kolikor mogoče najhitreje skušence imenovati, potem pa ogled razpisati blagovoli, da se bolezen in njeni vzroki v smislu § 926. obč. drž. zak. preiščejo.

V Moravčah dne 12. marca 188..

(Podpis.)

Zunaj:

C. kr. okrajni sodniji
na

B r d u.

N. N., posestnik v Moravčah,
proti

sosedu Janezu A.,
posestniku v Moravčah.

Prošnja

da se imenujejo skušenci
ter razpiše ogled v smislu
§ 926. obč. drž. zak.

2 krat.

Prošnja se ima d v a k r a t spisati. Naravno je, da se mora v tacih slučajih, ko se mora bolezen v 24. urah opaziti, kolikor mogoče hiteti. Morda bo najbolje, če se pri tem stvar sodniji naznani, in če se ob enem tudi priče kličejo, ter se po njih o bolezni prodajalcu vednost dá. Pri zgo-rejšnjem zgledu bom toraj vložil prošnjo pri sodniji, ob enem bom pa vzel dva svedoka, ter se ž njima podal k sosedu in mu bolezen objavil.

Ako se sosed z lepo vda, se sodnijski navod še vedno lahko prekliče. Če pa ostane trmoglav, toliko bolje, da pride navod!

Drugi zgled. Kupil sem čedo ovac, na primero v Bohinju, ter jo prignal na svoje domovanje v Selški dolini. Po preteku enega meseca opazim, da imajo ovce sumljiv kašelj, in da se na njih sploh prikazujejo znaki metljajev. Prošnja, ki jo imam pri svoji sodnji v Loki vložiti, naj se tako-le glasi:

(Kolek 36 kr.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija !

Janez Mencinger prodal in izročil mi je dne 16. aprila 1887. dvajset ovac. Kupljeno čedo sem prignal dne 18. aprila 1887. na svojo planino, kjer je še sedaj.

Kmalu po prevzetju opazil sem, da je kašelj v čedi. Dne 20. maja 1887. pa sem opazil, da bruhajo živali ostuden izmeček s kašljem iz sebe. V tem izmečku vidijo se nekaki črvi, tako da sodim, da so metljaji v čredi. Ker se je bolezen prej zasledila, kot je pretekel postavni obrok dveh mesecev, želim, da bi se v smislu § 926. obč. drž. zak. po skušencih preiskala.

Zatorej prosim:

Slavna sodnija naj nemudoma ogled razpisati, ter skušence imenovati blagovoli.

V Selcah dne 21. maja 1887.

Zunaj:

(Podpis.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija
v

L o k i.

N. N., posestnik v Selcah,

proti

Janezu Mencinger-ju,
posestniku v Bohinjski Bistrici,
okraja Radoljškega.

Prošnja

da se bolne ovce preiščejo v smislu § 926. obč. drž. zak.

Tretji z g l e d. Zamenjal sem dne 1. julija 188.. svojega konja s konjem Miha Lenarčiča, posestnika na Visokem pri Kranju. Skaže se, da je konj bolan na tiščavki.

(Kolek 36 kr.)

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

Dne 1. julija 188.. napravila sva z nasprotnikom menjavo. Zamenjala sva si konja in sicer tako, da mi je za mojega devetletnega konja izročil in prepustil belo kobilco, kakih osem let staro.

Že 10. julija 188.. sem opazil, da kobila ni zdrava. Z glavo tišči nekako čudno v jasli, in večkrat imam priliko opaziti, da jej gleda seno z gobca, ne da bi ga žvečila. Če je napajam, smem jej gobec do nosnic z vodo obdati, kar je živ dokaz, da je kobila bolna na tiščavki.

Prosim toraj:

Slavna sodnija naj skušence imenovati, potem pa v smislu § 926. obč. drž. zak. ogled razpisati blagovoli.

V Dvorjah dne 11. julija 188..

(Podpis.)

Zunaj:

Slavni c. kr. okrajni sodniji

v

Kranju.

N. N., posestnik v Dvorjah,

proti

Mihu Lenarčiču,

posestniku na Visokem.

Prošnja

za ogled, pri katerem naj se preišče bolni konj.

2 krat.

Časih se ne ve, káko bolezen ima tovarna živina, pač pa se ve, da je bolna. Čakati ni dobro, ker bi morda med tem potekel postavni obrok. Zategadelj naj se sploh vsaka bolezen sodniji naznani, in to koj, ko se je opazila; skušenci bodo potem že določili, kaka je bolezen.

360 m. v. p. 1886.
Knj. zap. št. 368.

Slovenski Pravnik.

Poduk o najpotrebniših zakonih.

Spisal

Dr. Ivan Tavčar

odvetnik v Ljubljani.

Izdala in založila

Družba sv. Mohora v Celovcu.

IV. snopič.

1886.

Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

Četrty z g l e d. Kupil sem konja pri Mihu Lenarčiču. Že prve dni mi konj ne dopade. Vzdiguje noge, kakor bi po vodi lazil, ter ima nekako preveč glasno sapo. Mogoče je toraj, da boleha na tiščavki, smrkelju, ali pa na jasni slepoti. Želim, da konja skušenci preiščejo, ki bodo potem že določili, ima li cesarsko napako, ali ne?

Vložim toraj to le prošnjo:

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

Dne 20. avgusta t. l. prodal in izročil mi je Miha Lenarčič konja, na katerem opazujem, da vzdiguje noge, kakor bi po vodi gazil, in da ima sumljivo glasno sapo.

Po vsi pravici se bojim, da je konj bolan.

Zatorej prosim:

Slavna sodnija naj skušence imenovati in ogled v smislu § 926 ob. drž. zak. razpisati blagovoli.

Podpis.

Zunanji napis naj se napravi tako kakor pri prejšnjih zgledih.

Sedaj nastane vprašanje, kaki so pravni nasledki tedaj, če se je po skleneni pogodbi in po izročitvi prodane reči izkazalo, da ta reč nema tistih lastnosti, katere bi po dogovorih imeti morala?

V tem vprašanju obseženo je že samo ob sebi daljše vprašanje, kaki so pravni nasledki tedaj, če se je na prodani živini izkazala cesarska napaka?

Postava razločuje pri tem dvoje vrste napak? Prva sta obsega tiste napake, ki se dajo odpraviti in popraviti, druga vrsta pa one, ki so neodpravljive, ter zadržujejo redno rabo reči.

Ako sem na primeru od svojega soseda kupil vrečo lanenega semena, ki je imela po dogovoru tehtati 40 funtov, in ako se po izročitvi izkaže, da je v vreči samo 30 funtov semena, potem to ni napaka, ki bi se odpraviti ne dala. V tem slučaju nikakor ne bom smel zahtevati, da naj se pogodba popolnoma razdere, pač pa smem zahtevati, da mi sosed napako, ki se je na prodani reči izkazala, zopet odpravi in popravi, to je da mi izroči še deset funtov lanenega semena.

Drugače je stvar takrat, če je napaka neodpravljljiva. Kupil sem konja, ter na njem opazil bolezen naduhe, ali trmoglavosti. Tak konj ni za redno rabo. Zatorej mi daje postava pravico, da smem zahtevati, da naj se pogodba popolnoma razdere. S tega sledi samo ob sebi, da se sme pri cesarskih napakah pogodba vselej razrušiti.

Če si tedaj proti odplačilu svojemu nasprotniku prepustil živinče, na katerem se je izkazala cesarska napaka in če si tožen, da naj razdereš pogodbo, vdaj se takoj in ne spuščaj se v pravdo, v kateri moraš propasti! Naš kmet pa ravno nasprotno postopa! Ako je prodal živino, pri kateri sam ni vedel, da ima cesarsko napako, brani se na vse pretege ter hoče, da naj kupec škodo trpi. Spušča se v pravdo, ter je trdno prepričan, da bi bilo krivično, če bi se njemu naložila škoda, ker se mu vendar dokazati ne more, da je živino s cesarsko napako nalašč prodal. A naše postave ne gledajo na to, je li prodajalec postopal v dobri veri ali ne; one samo naglašajo, da se sme pogodba razrušiti, če ima prodana reč neodpravljljivo napako, ki zabranjuje njeno redno porabo.

Brez pomena pa vendar ni, če je prodajalec živel v dobri veri, ali ne. Vzemimo si zopet izgled!

A je prodal *B*-ju vola, o katerem ni vedel, da ima cesarsko napako. *A* je postopal tedaj v dobri veri.

B. sme zahtevati, da se pogodba razruši, in da se mu povrne gotova škoda, ki jo je trpel pri kupčiji. Gotova škoda pa je samo tista, za katero se je vsled te kupčije *A*-jevo premoženje v resnici pomanjšalo. Pri določitvi te škode sme se samo vprašati, koliko je *A* pred kupčijo več imel kot sedaj po razrušeni kupčiji. Za vola je plačal na primeru 100 gld.; za vožnjo v mesto, kjer ga je kupil, 3 gld., potrosil je pri tem na hrani in drugih malenkostih še 4 gld. Vse to znese 107 gld. Da se *A* ni podajal v razrušeno kupčijo, imel bi v svojem premoženju 107 gld. več; gotove škode trpi tedaj 107 gld. To mu mora *B* vsled razrušene pogodbe vsakako poplačati, ker je *B* odgovoren, da se premoženje *A*-jevo v ravno tisti stan postavi, kakor je bilo pred kupčijo.

Ako hočemo opisati tiste zaveze, ki jih ima poštene prodajalec kupcu tedaj spolniti, kadar se je pogodba razrušila zavoljo cesarske ali druge neodpravljljive napake, dajo si te zaveze na kratko stisniti v besede: pošteni prodajalec mora vse storiti, da se premoženje kupca

ali prejemnika postavi v tisti stan, v katerem se je nahajalo to premoženje pred pogodbo.

Sedaj si pa mislimo, da je *A* zgoraj dobro vedel, da ima vol cesarsko napako, in da ga je samo zategadel hitel *B*-ju prodati.

A je toraj postopal v slabi veri, bil je nepošten. Če se je potem pogodba zrušila in razdrla, moral bo *A* povrniti *B*-ju gotovo škodo.

Plačati mu bo moral 107 gld. zraven tega zneska pa še tudi dobiček, ki se je *B*-ju odvzel s tem, da se je pogodba razdrla. Pošteni prodajalec plača samo gotovo škodo; nepošteni pa gotovo škodo, in tik nje še tudi odvzeto korist, ali odvzeti dobiček. Kaj je to? Ker smo zgoraj pisali o gotovi škodi, da je to tisti znesek, za katerega se je kupčevo premoženje vsled razdrte pogodbe v resnici pomanjšalo, je samo ob sebi umevno, da odvzeti dobiček ničesar družega biti ne more nego tisti znesek, za katerega bi se kupčevo premoženje pomnožilo bilo, da je kupil zdravega vola, in da se pogodba razbila ni.

Menimo si, da je *A*, ko je vola gnal s trga, na poti srečal mesarja. Takoj sta napravila kupčijo. Mesar je obljubil za vola 120 gld., ter se zavezal, da pride ponj v teku tedna. Da se ni prikazala cesarska napaka, in da je mesar vzel vola, prejel bi bil *A* 120 gld. On sam pa je plačal 100 gld. kupnine, med tem ko je imel drugih stroškov 7 gld. Če je sedaj vola oddal mesarju za 120 gld., napravil je čistega dobička 13 gld. Za ta znesek bi se bilo povišalo *A*-jevo premoženje, ko bi bila pogodba obveljala. Vsled razrušene pogodbe ni trpel samo gotove škode 107 gld., temveč odvzelo se mu je 13 gld. čistega dobička.

Ker je *B* nepošteno ravnal, povrniti mora ne samo gotove škode, temveč tudi odvzetega dobička 13 gld.

Gledé na predstoječe jasne bodo vsakemu besede postave, ki se glasi: „Ako je napaka, zavoljo katere mora kdo dober stati, taka, da se ne dá več odpraviti in da redno rabo reči zabranjuje, sme prikrajšani (pogodnik) zahtevati, da se pogodba popolnoma razdere; ako se pa to, česar primanjkuje na primeru na meri ali tehtnici, dostaviti dá, sme samo ta dostavek zahtevati: v obeh primerljajih pa sme prikrajšani pogodnik zahtevati povračilo druge škode, in če je nasprotni pogodnik nepošteno

ravnal, tudi poplačbo odvzete koristi, ali odzetega dobička.“

Ali je opravičeno, da smo o tem toliko pisali? Gotovo. Že prej smo naglašali, da so naši prodajalci pri cesarskih in drugih nepopravljivih napakah trmoglavi, in da se spuščajo v pravdo, če je tudi sto zapriseženih skušencev sto in stokrat potrdilo, da nosi prodano živinče cesarsko napako. Pa ravno tako trmoglavi so pa tudi kupci pri tacihih prilikah. Ako se je pogodba pod vplivom cesarske napake razdrla, potem pomečejo v en in tisti koš gotovo škodo in odvzeti dobiček. Naš kmet v tacihih slučajih ne razločuje prve od zadnjega, ter zahteva tudi od poštenega prodajalca povračilo gotove škode in odzetega dobička.

Prepričani smo, da bi *A*, da je priprost slovensk kmetič, pri zgorejšnjem izgledu, ko je od poštenega *B*-ja kupil vola za 100 gld., svojo odškodnino tako-le zračunil: za vola sem dal 100 gld., pot v mesto na trg me je stala 7 gld., z volom bi bil dva meseca na polju delal, kar je vredno vsaj 20 gld.; potem bi pa bil vola lepo obdebelil, ter ga prodal mesarju vsaj za 140 gld., kar bi dalo čistega dobička 33 gld. Zatorej me mora *B* odškodovati za vse, ter mi poplačali $100 + 7 + 20 + 33$, skupaj 160 gld. In prepričani smo tudi, da bi priprosti kmetič *A* takoj letel k sodnji, ter vložil tožbo za 160 gld., ki mu jih *B* plačati noče.

Vnela se bo dolga pravda, in če jo konečno *A* zgubi, kričal in upil bo, da se mu godi grozna krivica, ker ravno ne pomisli, da je cesarska napaka za poštenega prodajalca isto tako velika nesreča, kakor za njega poštenega kupca, in da nikakor ne gre, da bi si ta ali oni s tuje nesreče dobičke in koristi koval.

Pri cesarskih in družih napakah, ki se odpraviti več ne dajo, sme se pogodba, in sicer veljavno sklenena pogodba razrušiti prav tako, kakor bi se nikdar sklenila ne bila. Ako govorimo že o lastnosti reči, ki je merodajna za pogodbo, ne smemo pozabiti glavne lastnosti vsake reči, to je njene vrednosti. Reči jemljejo se v poštev samo zategadel, ker imajo v sebi tisto moč, koji pravimo vrednost. Reč, ki nema vrednosti, kakor kamen sredi pota, ne bode nikdar provzročila niti pogodbe niti pravde. Vrednost, tičeča v reči, podi dotično reč na okrog iz roke v roko; samo zavoljo te vrednosti sklepajo se pogodbe, v nemajo se srditi sodnijski prepiri.

Vrednost je po tem takem prva in glavna lastnost reči, o kateri se je sklenila pogodba. Če se tedaj po skleneni po-

godbi izkaže, da ni te glavne in odločilne lastnosti, bilo bi pač žalostno, če bi prikrajšanemu pogodniku ne bilo dano sredstvo, pogodbo uničiti.

Kakor je vsak pogodnik, ki je drugi osebi kako reč proti odplačilu prepustil in izročil, odgovoren za to, da ima reč vse lastnosti, katere so se izrečno izgovorile, ali katere se sploh in navadno pričakujejo pri taki reči, isto tako je tudi za to odgovoren, da ima prodana reč tisto vrednost, katero človek navadno pričakuje, če je pametno in premišljeno sklenil pogodbo.

Če se je torej pozneje izkazalo, da reč niti te vrednosti nima, daje postava oškodovanemu pogodniku pripomoček, s katerim si lahko odvrne vso škodo. Temu pripomočku pravimo

odškodovanje zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja.

Po starem rimskim pravu imel je prodajalec nepremične reči, ako je dokazati mogel, da kupna cena, ki se mu je izplačala, niti polovice prave vrednosti prodane reči ne doseže, pravico, pogodbo ovreči in razdreti.

Po tem staro-rimskem izgledu sprejela se je tudi v naše postave podobna določba, samo, da ta ne velja le pri kupnih pogodbah, temveč pri vseh odplačilnih pogodbah, pri katerih je torej vsaka stranka nekaj dala in v odplačilo nekaj prejela.

Tudi ne velja ta pravni pripomoček pri nas samo za prodajalca, temveč za oba pogodnika enakomerno.

Kadar se je pogodba tako sklenila, da je vsak pogodnik nekaj dal in v odplačilo in nadomestilo nekaj prejel, moramo si misliti, da je vsak pogodnik sklenil pogodbo v veri, da je to, kar je od nasprotnika prejel, prilično ravno tiste vrednosti, kakor ono, kar je nasprotniku v nadomestilo odstopil. Če se toraj izkaže, da ena reč še polovico tega ni vredna, kar je druga vredna, potem se domneva, da je na strani prikrajšanega pogodnika vladala ali zmota, da sam ni vedel o čem se pogodba sklepa, ali pa sila in velika stiska, katero je potem drugi pogodnik v svoje namene zlo rabil.

To se tudi tako-le povedati dá: če je to, kar sem nasprotnemu pogodniku dal, še enkrat toliko vredno, kot ono, kar sem od njega prejel, potem imam oblast zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja tožiti.

Če sem prodal konja, ki je 100 gld. vreden za 48 gld., ali pa, če sem ga kupil za 201 gld.,

imam vselej pravico poslužiti se pravnega pripomočka, o katerem ravnokar govorimo.

Postava določuje o tem pripomočku tako-le: „Ako pri na obe strani vezavnih kupčijah ena stran gledé na navadno vrednost niti polovice tega od druge strani prejela ni, kar ji je ona dala, daje postava prikrajšani strani pravico, zahtevati, da se pogodba razruši, in cela zadeva v prejšnji stan dene. Drugi strani pa je dano na voljo, kupčijo s tem v moči obdržati, da doplača, česar do navadne vrednosti manjka. O tem, ali ste vrednosti v nerazmerju, določuje čas, ko se je pogodba sklenila.“

Kake pravice daje strankam predstoječe postavno določilo?

Načelo je, da je vselej, kadar je pri dvostranskih kupčijah ena stranka dvakrat toliko dala kot prejela, ti stranki na voljo dano, kupčijo razrešiti.

Kaj mora pred vsem ta stranka, če hoče svojo zahtevo opravičiti, dokazati? Nerazmerje med vrednostjo dane reči in med vrednostjo prejete reči. Za to nerazmerje pa je odločilna edino le doba, v kateri se je sklenila pogodba. To se pravi, dokazati imam, da je bila moja reč ob času sklenene pogodbe še enkrat toliko vredna kot reč nasprotnikova.

Če bi se hotelo samo dokazati, da je moja reč pred pogodbo, ali pa po pogodbi imela to višjo vrednost, bi to nikakor ne zadostovalo. Omenjeno nerazmerje moralo je vladati ravno ob času sklenene pogodbe.

O nerazmerju se pa sodi samo z ozirom na navadno vrednost. Časih imam kako reč posebno rad, ker ima ravno kako lastnost, ki je za me pomenljiva, ki bi pa za druge bila brez pomena. Reč mi je priljubljena, zategadelj je višje cenim, a to ni navadna temveč samo izredna cena te reči, ki za pogodbo ni merodajna.

Navadna vrednost kake reči določi se s tem, da se ceni po koristi, katero ta reč gledé na čas in kraj sploh in vsakemu daje, ako se pa pri cenitvi jemlje ozir na posebne razmere onega, komur se ima vrednost povrniti, in pa na to, da mu je bila dotična reč posebno priljubljena, dobi se izredna cena.

Pri določitvi, je li kdo nadpolovično po kaki pogodbi oškodovan ali ne, velja tedaj samo navadna vrednost, katero ima dotična reč gledé na čas in kraj sploh in za vsacega, in ne samo za posamezno osebo. To vrednost imajo skušenci vgotoviti. Pa tudi tukaj je navada našega kmetiča, ki v raz-

govoru stoječi pravni pripomoček prav dobro pozna, da se pri vsaki pogodbi, pri kateri se pozneje kesa, da jo je sklenil, takoj spomni na to, da niti polovice tega prejel ni, kar je dal. Potem pa premišljuje: moja reč je taka in taka, ima te in one dobre lastnosti, prav težko jo pogrešam, in reč, ki sem jo prejel v zadostilo, ni niti senca od one, ki sem jo dal v nadomestilo. Konec vsemu je, da se spusti v grozno visoke cenitev, pri kateri jemlje v poštev samo svojo osebo, svoje želje in svojo ljubezen, tako, da prigazi do vrednosti, ki dvakrat in trikrat presega pravo in navadno vrednost. Pisatelju te knjižice se je pripetilo, da je stranka cenila prodano reč na 6000 gld., med tem, ko so skušenci to vrednost s 2000—3000 gld. določili. Da se je potem pravda zavoljo oškodovanja radi nadpolovičnega prikrajšanja zgubiti morala, je jasno.

Zatoraj naj si vsakdo, ki hoče zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja tožiti, vestno pretehta, da bode odločilna samo navadna vrednost njegove reči, nikakor pa ne ljubezen, ki jo nosi v svojem srcu do te reči.

Tudi naj si v spomin zapiše, da bodo skušenci vrednost vgotovili, in da se ti ne bodo ozirali na njegovo osebo, temveč samo na čas in kraj, ter na splošne razmere.

Potrebno je toraj, da se vse razmere s hladno krvijo pretehtajo, preden se prične pravda zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja. Te pravde so drage, ker so potrebni návodi, ter se imajo začuti dragi skušenci.

Do sedaj smo govorili o pravicah prikrajšanega. Rekli smo, da sme zahtevati, da se pogodba razruši, in da se zadeva tako vravna, da je vse pri starem, prav kakor bi se pogodba nikdar sklenila ne bila. Vsaka stranka povrne drugi, kar je prejela ter dobi nazaj, kar je dala.

Kake pa so pravice nasprotnne stranke?

Ta nikakor ni zavezana, vdati se, ter razrešiti pogodbo. Ti stranki je dana dvojna pot. Lahko privoli, da naj je pogodba razrušena, in da naj se zadeva v prejšni stan dene. Lahko pa tudi odgovori: dobro, res je tvoja stvar dvakrat toliko vredna kot moja, a jaz nočem, da bi se pogodba rušila, temveč sem pripravljen ti toliko doplačati, da bo navadna vrednost tvoje reči pokrita.

S tem doplačilom mora se nasprotnik zadovoljiti, ter nema nikake pravice več zahtevati, da bi se razrešila sklenjena pogodba.

Če sem kupil konja, ki je vreden 100 gld., a sem plačal za-nj samo 48 gld., odtegnem se tožbi zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja s tem, da doplačam prodajalcu še 52 gld. Če pa sem nasprotno prodal takega konja za 220 gld., odtegnem se isti tožbi s tem, da kupcu povrnem 120 gld.

Kdaj je tožba zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja nedopustljiva?

Videli smo, da je ta pravni pripomoček precej nevaren. Na eno stran nevaren zategadelj, ker daje le prerad povod pravdam, ker si stranke tako rade domišljjujejo, da niti polovice navadne vrednosti prejele niso; na drugo stran pa zategadelj, ker so dotične pravde drage in tudi zelo negotove. Skušenci cenijo danes tako, jutri zopet drugače, kar je opravičeno v naravi človeški! Najbolje se tedaj priporoča, da vsaki, ki hoče skleniti kako pogodbo, reč zavoljo katere naj se sklene pogodba, na vse strani vestno preišče, da njeno vrednost skrbno pretehta tako, da bode dobro vedel, kaj kupi. Potem pa se naj pogodba s pristavkom sklene, da se obe stranki odpoveste pravici do odškodovanja zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja. Postava daje namreč pogodnikom oblast, tožbo zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja s tem za vse čase onemogočiti, da se koj pri sklepu pogodbe določi, da se ta pogodba ne bo smela uničiti, če bi se pozneje izkazalo, da ena stranka niti polovice tega ni prejela, kar je drugi dala.

Tak dogovor je veljaven in tudi pameten, ker je v tacihi slučajih prav obilokrat gola domišljija, ne pa prava vrednost vzrok pravednosti in tožarenja. Ako se je koj pri sklepu pogodbe izreklo, da nadpolovično prikrajšanje ne bode dajalo pravice, pogodbo razrešiti, spodkopane so tla domišljiji.

Dalje je pripomoček zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja izključen tedaj, če je prikrajšani pogodnik pri sklepu pogodbe izrekel, da hoče reč zategadelj po izredni ceni prevzeti, ker se mu je posebno prikupila. Kdor pravi pri pogodbi: vem, da reč ni toliko vredna, ali jaz plačam visoko ceno, ker mi reč posebno dopade! ne bo imel pozneje oblasti, sklicevati se na nadpolovično prikrajšanje, ker je ravno sam imel voljo, za reč več plačati, kot je bila v resnici vredna.

Tudi tisti se ne sme na ta pripomoček sklicevati, ki je pri sklepu pogodbe obljubil visoko ceno, da si mu je prava vrednost reči znana bila. Ako je na primeru kak zlatar kupil prstan za 20 gld., ki je pa bil vreden samo 2 gld., ne bo se smel z nadpolovičnim prikrajšanjem braniti, ker so zlatarji

osebe, o katerih se meni, da morajo poznati pravo vrednost zlatnin.

Isto tako je izključena tožba zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja pri tistih pogodbah, pri katerih se domnevati mora, da so imeli pogodniki namen, v pogodbo pomešati nekaj daritve. Ta namen je navadno razviden iz razmer, v katerih se nahajajo pogodniki med sabo.

Tu sem spadajo tiste dobro znane in močno razširjene, „izročilne pogodbe“, ki jih sklepajo stariši s svojimi otroci. Kadar izročča oče svojemu sinu posestvo, si lahko mislimo, da ima namen, sinu nekoliko darovati, tako da temu ni treba celega posestva plačati.

Ta namen je pri omenjenih izročilnih pogodbah brez dvombe navzoč, kar se dá in mora sklepati iz tesne rodbinske zveze, v kateri se nahajata pogodnika. Ako bi toraj pogodniku — očetu po skleneni pogodbi na misli prišlo, pogodniku — sinu odvzeti izročeno posestvo z izgovorom, da je to posestvo vredno vsaj 4000 gld., med tem ko se prejemniku v izročilnem pismu ni naložilo niti 1800 gld. odplačila, ne bo ničesar opravil, ker se pri taci pogodbah gledé na razmere pogodnikov domneva, da se je hotela tista vrednost, ki presega pri pogodbi izgovorjeno odplačilo, darovati. Pri izročilnih pogodbah, sklenenih med bližnjimi sorodniki, ne velja pravni pripomoček odškodovanja zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja. Kdor je tedaj na stara leta svoja zemljišča svojemu sinu ali kakemu drugemu bližnjemu sorodniku izročil, ta naj ne poskuša pogodbe razrušiti, če se pozneje skesa, in če meni, da niti polovične vrednosti izročenege zemljišča prejel ni.

To omenjamo samo zategadelj, ker poskušajo časih stari očetje, s katerimi sin ali mlada gospodinja grdo ravnata, skleneno izročilno pogodbo s tem zopet razdreti, da tožijo zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja.

Ta tožba ne more nikacega vspeha doseči.

Konečno je tožba zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja tudi takrat izključena, če se pozneje prava vrednost reči ne dá več poizvedeti, ali pa, če se je dotična reč na sodnijski dražbi prodala. Kar kupim na dražbi, ostane moje, in naj sem plačal še tako pretirano ceno. Sodnija je reč pred prodajo ceniti dala, tako da se ne morem izgovarjati, da mi prava vrednost te reči znana ni bila. Naravno je toraj, da nemam pozneje pravice, pritoževati se, da sem nadpolovično prikrajšan.

Pravni pripomoček, ki mu pravimo „oškodovanje zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja“ ima še dve posebni lastnosti, o katerih hočemo sedaj spregovoriti.

Prva lastnost je ta, da zastara v določenem času, druga pa ona, da je pri gotovih pogodbah sam ob sebi izključen.

Kdaj zastara tožba zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja?

Že zgoraj se je naglašalo, da se nadpolovično oškodovanje presodi po času, v katerem je bila pogodba sklenena. Naravno je toraj, da se je morala za dotično tožbo postaviti stroga meja, katere tožba zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja prekoračiti ne more. Vrednost vsake reči je spremenljiva, toliko bolj tedaj, če je dotična reč obrabljiva, kakor so navadno vse reči, o katerih sklepamo pogodbe, več ali manj obrabljive. Dalj ko se kaka reč rabi, manj je vredna. Gotovo je toraj, da se toliko težje določiti dá tista vrednost, ki jo je reč ob času sklenene pogodbe imela, kolikor več je časa poteklo po skleneni pogodbi.

Postava določuje zategadelj, da mora tisti, ki se čuti nadpolovično prikrajšanega, tožiti vsaj v treh letih po sklenitvi pogodbe.

To se pravi, pravica zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja pogodbo razrušiti, ali nadomestilo do navadne vrednosti zahtevati, postane mrtva, če so od tistega dne, ko je bila pogodba veljavno sklenena, pretekla tri leta. Po preteku treh let ne boš s tožbo ničesar opravil, če še tako jasno in lahko dokažeš, da si reč ob času sklenene pogodbe dvakrat preplačal.

Pri katerih pogodbah je tožba zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja sama ob sebi izključena?

O tem bi morali tedaj govoriti, ko se bode razpravljalo o posameznih pogodbah. Ker se pa sploh ne ravnamo po strogem redu, ne bode škodilo, če dotične pogodbe že na tem mestu v razgovor vzamemo. Vsaj ostane potem vse skupaj, kar spada k stvarini o nadpolovičnem prikrajšanju.

Naše postave poznajo posebno vrsto pogodb, pri katerih je sploh ugovor zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja izključen: te pogodbe imenujemo pogodbe na srečo. Opirajo se te pogodbe v resnici na srečo: Kdor ima več sreče, ima vsled take pogodbe več dobička, če ima pa popolno nesrečo, potem lahko tudi vse zgubi, kar je upal s pogodbo doseči.

Če na primero v spomladi prodam prihodnjo žetev z njiv, ne ve se še, koliko bode kupec v polletju našel. Prav lahko se pripeti, da je žito v spomladi lepo in krasno, da obeta spolniti najboljše upe. Mogoče je, da je žito pognalo v klasje, da je to klasje rumenelo in hotelo skoraj in skoraj dozoreti. Že se je brusil srp, kar se je vsula izpod črnega obnebja debela toča, ter je v zemljo zbila plodove rodovitnega polja. Tisti, ki je v spomladi kupil stoječo bilko, ali ki je pozneje kupil še ne dozoreli klas, ima razbito in poteptano strnišče brez vsake vrednosti. Mogoče je pa nasproti tudi, da je žito, ki je spomladi prav slabo kazalo, dozorelo, ter bilo bogatejše kot se je pričakovalo.

Kupec, ki je v spomladi plačal nizko ceno, ima bogato žetev; vsled mile mu sreče se mu je kupna cena desetokrat pomnožila.

Kdor kupi tedaj še stoječe žito, ali sploh sad, ki še ni dozorel, kdor kupi teliča, ki se še ni storil, ali kdor sploh kako prihodnjo še negotovo reč kupi, ta je sklenil pogodbo na srečo. Kupil je tako rekoč dobro upanje, kupil je upe, ki se lahko spolnijo, ki pa ravno tako tudi lahko spodleté, vse je od tega odvisno, kako mu bode sreča mila. Zatorej pravimo, da se opira take vrste pogodba na srečo. Vspah pogodbe je več ali manj zavisen od naključja in samo ob sebi je umevno, da pri taci pogodbah ne more o nadpolovičnem prikrajšanju govorice biti, ker je prikrajšani pogodbo v polni zavesti sklenil, da lahko vse zgubi, kar je na njo zidal in opiral.

Med najvažnejše pogodbe na srečo spada

s t a v a.

Pri stavi nastopita dva pogodnika, katerih vsak nekaj različnega trdi gledé dogodka, katerega izid je ob času stave pogodbikoma še neznan.

Prvi pravi: to in to se bode dogodilo, kako se bode dogodilo, pa se danes še ne ve, ali jaz trdim, da se bode tako in nič drugače dogodilo! Drugi pogodnik pa se izreče: res je, danes se še ne ve kak bo izid, ali jaz trdim, da bode izid ravno nasproten od tvoje trditve. Pri stavi morata nastopiti vsaj dva pogodnika, in prepirati se morata o dogodku, katerega izid je obema še neznan. Po tem pa določita, da dobi tisti, ki je s svojo trditvijo pravo zadel, od onega, kateremu vspeh ni bil ugoden, gotovo plačilo.

Dogodek, okrog katerega se stava suče, je lahko čisto slučajen, lahko nastopi, pa tudi lahko izostane. Če stavim s svojim sosedom, da bode pojutrnem snežilo, je dogodek „sneženja“ popolno odvisen od naključja. Ravno tako se lahko suče stava okrog dogodka, ki je že davno pretekkel. Dva se na primeru prepirata o tem, kdaj je Turek zadnjikrat oblegal mesto Ljubljano. Eden trdi, da v tem letu, drugi zopet, da je to napačna letnica, in da je bilo mesto prej ali pozneje oblegovano. Tu teče stava o letnici, ki je že davno potekla, in ki je vendar taka, da je lahko obema pogodnikoma neznana.

Pri stavah je prvi pogoj ta, da se ima sukati okrog dogodka, ki je vsaj pogodnikoma neznan. Neveljavna je toraj vsaka stava, pri kateri je tisti, ki je stavo dobil, že prej dobro vedel resnico. Kdor je na primeru doma v knjigo pogledal, ter si natanjko v spomin zabičil tisto leto, v katerem je Turek zadnjikrat pred Ljubljano ležal, potem pa prišel v gostilno, ter vedel stvar tako zasukati, da se je o ti letnici vnel prepir, in da se mu je konečno kdo vjel na limanice, ter napravil stavo, ta stava ni veljavna, ker je nepoštena, ker se je tisti, ki je stavo dobil, poslužil sleparije, ter je nasprotnika samo zapeljal.

Stava, da je pred zakonom veljavna, mora biti poštena.

Ali pri vsaki stavi izpolnjen mora biti še drugi pogoj, ki ni manjše važnosti od onega, da naj je vsaka stava poštena.

Kdor pozna življenje priprostega našega naroda, mora se kar čuditi, nad velikim številom stav, ki se sklepajo med priprostim ljudstvom samim. Ni je skoraj sodnije, da bi vsako leto ne sprejela tožbe, ki ne bi več ali manj po stavi dišale. Slovenski kmet je takoj pripravljen staviti; če sedi za pivniško mizo, ali če dela na polju, ali če je sploh v prijateljjski družbi, kmalo dobi nasprotnika, s katerim se prične prepirati o tem ali onem.

Konec pa je obsežen v prašanju: koliko staviva, da je tako?

In res je koj stava ustanovljena; pokličejo se priče, časih se še selo vse zapiše in podpiše, ter prav pošteno vse vgotovi. Ko se je pozneje izkazalo, kdo dobi in kdo zgubi, pa tisti, ki je zgubil plačati noče, kar onega, ki je dobil, nezmerno raztogoti in razkači. V hipu je pri sodnji, ter dirja od zakotnega pisarja do zakotnega pisarja.

Dotične pravde so navadno zategadelj tako srdite, ker je tisti, ki je stavo dobil, nekako v svoji časti žaljen, ter predobro ve, da se mu drugi svet, ki je vedno škodo željen,

s meji. Nikakor noče odjenjati, in toži in toži, dokler ni zapraval mnogo več, nego je bila cela stava vredna.

Kako je to, da mora zgubiti pravdo? Prav naravno, postava namreč določuje:

„Poštena in sicer dopuščena stava veže, ako se pogojena cena ni samo obljubila, tem več tudi zares plačala ali položila. Pri sodnji se pa cena ne more tirjati.“

Kak je pomen ti postavi?

Postavodajalec se je namreč postavil na stališče, da so stave lahko mišljene pogodbe, ki nikakor ne pospešujejo sreče človeštva. Namen postave je ta, da stave kolikor mogoče prepreči, in da jim daje veljavnost samo takrat, če so se dobro premislile in pretehtale.

Premišljena in dobro pretehtana je pa pogodba samo tedaj, če se je tisto, za kar se je stavilo, ali takoj plačalo, ali pa v varstvo tretji osebi izročilo.

Pri stavah obljuba ne napravlja dolga! Če se je tisto, za kar se je stavilo, samo obljubilo, nema oni, ki je stavo dobil, nikake pravice do stavljenega cene. To se naj že vendar enkrat zapomni!

Vzemimo izgled! *A* in *B* sta stavila, da bode drugo jutro deževalo, in oziroma, da ne bo deževalo.

Stavila sta za 50 gld.

Kako imata postopati, da bode stava veljavna?

Znesek, za katerega sta stavila, imata ali takoj plačati, ali pa tretji osebi v varstvo izročiti. To se pravi: *A* da *B*-ju 50 gld., *B* pa *A*-ju ravno tako 50 gld. Kdor je stavo dobil, obdrži po nasprotniku mu plačanih 50 gld., ter sme ob enem zahtevati, da mu povrne drugi pogodnik 50 gld., ki mu jih je bil plačal.

Boljše in pametnejše je, če se pokliče k stavi še tretja oseba, recimo oseba *C*. Ti dasta *A* in *B* vsak po 50 gld., skupaj tedaj 100 gld. z naročilom, da ima znesek 100 gld. tistemu izročiti, ki bo stavo dobil.

C je potem odgovoren, ter ne sme izročnega mu zneska nikomur drugemu izročiti, nego samo temu, ki je pri stavi premagal.

Umevno je, da se ne stavi samo za denar, sme se v stavo dejati sploh vsaka reč, ki ima kaj vrednosti. Ali tudi pri tacihi slučajih je stava le tedaj veljavna, če so se reči, za katere se je stavilo, izročile tretji osebi v varstvo.

Poduk, ki smo ga hoteli v predstojećem dati bralcu, skrči se lahko v ta-le kratek stavek:

Če si napravil pošteno stavo, pri kateri se pa svota ali reč, za katero se je stavilo, ni poprej, kot se je odločilo, kdo je stavo dobil, tretji osebi v varstvo izročila, tedaj se ne spuščaj v pravdo; stava ostala je neveljavna, in naj se je tudi zapisala, ali pa pred pričami dogovorila.

Kdor se pri taki stavi pravda, meče denar v vodo!

Hudobnejše nasledke od stave ima v življenju našega priprostega naroda druga pogodba na srečo, ki je prav za prav samo nekake posebne vrste stava, in kateri pravimo

i g r a.

Igranje s kartami ni ničesar družega, nego stava. Če sediva pri mizi, na kateri ležé ravnokar razdeljene karte, potem veva samo to, da oba dobiti ne moreva, in da bode samo eden dobil. Če igraš karte z mano, staviš na to, da boš ti igro dobil; jaz pa zopet stavim na to, da bode igra moja. Ako igrava po groši, potem stavi vsaka stran groš na to, da bode dobila. Kdor konečno zgubi, zgubil je stavo, ter plača to, za kar se je igralo. Upam, da je lahko umeti, da je vsaka igra v resnici samo stava, in sicer za tisti znesek, za katerega se igra.

Rodoljubi slovenski le s tugo opazujejo, da se med našim narodom preveč in previsoko igra. Za kmeta ni igra in če bi oblasti strogo pazile na to, da se ne igrajo prepovedane igre, bile bi velike dobrotnice njegove.

Z igro pečajo se naše postave na različnih mestih; ž njo se pečajo državljanske postave; ž njo pečajo se pa tudi kazenske postave.

Po državljanskih postavah je igra stava, ki je dovoljena, če je sploh poštena. Kar sem v pošteni igri zgubil, tega ne morem nazaj zahtevati. Kar sem pa pri pošteni igri zgubil, a na dolgu ostal, to plačam, če hočem, sodnijsko se pa k poplačbi siliti ne morem. Tudi na tem polju poganja precej brezupnih pravn. Prav obilokrat se pripeti, da pričnem igro, brez beliča v žepu. Če mi je sreča nemila, zgubim, ter ostanem dolžan, kar sem zgubil.

Morda sem bil med igro malo vinjen, morda so me druge okoljščine privédle do igre, tako da bi sicer igral ne bil, ali

toliko je gotovo, da se po igri, ko mi pezi zguba na sreco, kesam, da sem igral. Hitro sem pri sklepu, da je bilo vse le prazna šala in da ne bom ničesar plačal. Pri nasprotniku nastane ogenj, in skoraj brezdvomno lahko zastavim svoje življenje, da me bo tožil. Se vé, da brezvspešno: po naših postavah se tisto, kar se je pri igri zgubilo in ne plačalo, iztožiti ne dá! Kar je pri igri na dolgu ostalo, je sicer tako imenovan „častni“ dolg, postava pa nikogar ne sili, da bi poplačati moral tak častni dolg.

Vse to velja za pošteno igro. Drugače je stvar tedaj, če je kdo pri igri sleparil, če je na primer poznal karte, jih hudobno mešal itd. Kar v taki igri zgubim, smem zahtevati, da se mi povrne, ker postava nikjer nema namena, da bi podpirala in pospeševala sleparijo.

Ker že o pošteni in sicer dopustljivi igri govorimo, moramo spregovoriti še tudi o posojilih, ki so časih z igranjem v zvezi. Našemu kmetu se namreč dozdeva, da izguba pri igri ni iztožljiva. Popolno mu sicer predpis postave ni znan, a nekaj se mu sanja, kakor pravijo. Če se je kje sošla igralška družba, zgodi se., da so enega ali drugega prav dobro obrali. Ko letá nema več denarja, kaže nagib, da bi dolžan ostal, kar bi zgubil. S tem pa drugi igralci niso zadovoljni. Saj ti posodimo, pravi eden ali drugi, in končno se res dogovoré, da ta ali oni, ki sam igra, obranemu posodi toliko in toliko, tako, da se more igranje nadaljevati.

Kaj je s temi posojili? Dali so se na eni strani v namenu, da bi se daljše igranje omogočilo, na drugi strani pa v namenu, da bi se postavi tla izpodnesla.

Imajo se toraj po pravici in resnični naravi presoditi, ter imeti za denar, ki se je sploh v igro vtaknil, ki se tedaj s silo iztirjati ne dá, če ga dolžnik s proste volje plačati noče.

Posojila, med igralci in v ta namen dana, da bi se daljno igranje omogočilo, niso veljavna. Kdor je dal tako posojilo, naj ga ne poskuša iztožiti! Zapomni naj se enkrat za vselej: kdor igra, temu v teku igre niti vinarja ne posodi! Kdor se bode ravnal po tem načelu, prihranil si bo jeze, prihranil tudi pravnih stroškov!

Do sedaj smo govorili o igrah, ki se smejo igrati, če se sploh pošteno igrajo. So pa tudi igre, ki se nikdar, in naj so igralci še taki poštenjaki, igrati ne smejo. Imenu-

jemo jih prepovedane igre. S temi peča se kazenska postava.

Visoke igre, pri katerih je izid odvisen od gole sreče, so že marsikoga spodjedle, ter spravile njega in njegovo rodbino v revščino in nesrečo.

Ako se je v kmetsko hišo vgnjezdila igra in pijančevanje, sme se prerokovati, da ne bo dobrega konca. Navadno je pa tudi, da je igravec pijanček, da tedaj v sebi združuje obé najslabeje lastnosti, ki jih gospodar imeti ne sme.

Zategadelj so postave že od nekdanj prepovedovale, da se gotove igre igrati ne smejo, in da so se kaznovali tisti, ki so jih igrali.

Naš kazenski zakon zapoveduje v § 522. tako-le:

„Igranje vseh „hazardskih“ in sploh takih iger, pri katerih je vspeh od same in gole sreče odvisen, kakor tudi vseh tistih iger, ki so izrečno prepovedane, podvrže kaznine samo igralce, temveč tudi tistega, ki je v svojem stanovanju igrati pustil, in sicer kazni od 10—900 goldinarjev. Ako se je ta kaznen iztirjala, dobi tisti, ki je stvar sodnji naznanil — tretjino, in če je bil sam igravec, odpusti se mu še vsa druga kaznen.

Naša postava prepoveduje toraj vsako igro, pri kateri je zguba ali dobiček od gole sreče odvisen. To so igre, pri katerih ni treba človeku duha napenjati; komur boljša karta pade, ta dobi. Tem igram pravimo „hazardne“ igre, ker se pri njih dobi ali izgubi ne gledé na igralčevo spretnost. Vsaka taka igra je prepovedana; kdor jo igra, zapade globi od 10 gld. do 900 gld. Visoka kaznen je to. Da bi pa strogost postave ne ostajala prazna šala, pospešujejo se ovadbe s tem, da se ovadniku prisodi tretjina iztirjane kazni. Če se je iztirjalo postavim 900 gld., dobi ovadnik 300 gld. Ako je bil pa sam med igralci, odpusti se mu še vsa druga kaznen, tako da se časih prav dobro izplača, ako se prestopniki pri sodnji ovadijo. Kāznjiv ni sam igravec, temveč tudi tisti, ki je pustil v svojem stanovanju igrati. Pri nas igra se navadno po gostilnah. Oštir ali gostilničar je takoj s kartami pri rokah, dobro vedoč, da razgreti in razvneti igralci več pijó, kot drugi gostje. Takemu brezvestnežu kaže na prste potrkati, in gotovo ne bode več svojih pijanih gostov k igri zapeljal, ako bo moral enkrat ali dvakrat nekaj stotakov globe plačati.

Koliko je gospdinj po Slovenskem, ki zdihujejo pod težko zavestjo, da hišni gospodar igra. Vsako nedeljo odrine v gostilno, kjer s slabimi tovarši igra in dragi denar zapravlja.

Doma pa stradajo otroci in žena, ter silijo upniki v hišo!

Koliko prejoka skrbna hišna gospodinja, koliko preprosi in prezdihuje, ali mož se omehčati ne dá. Če dobi le kapljo vina v glavo, koj je zopet pri kartah, in v hipu je v tistem nesrečnem stanu, da se mu denar ne smili. Za take slučaje daje ravno kazenski zakon najboljši pripomoček. Žena naj ovadi ne samo igralce, temveč v prvi vrsti oštirja ali gostilničarja, ki pušča pri sebi igrati. Ovadba je tako priprosta, da si priprostejše niti misliti ne moremo. Tudi je ni treba kolekovati, ker so vloge gledé kazenskih zadev koleka oproščene. Ta ovadba naj bi se tako-le glasila:

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

Moj mož, Tine Kobal, igra vsako nedeljo v gostilni Matija Kreka, ki svoje gostove sploh rad k prepovedani igri zapeljuje. Navadno igrajo še: Lovre Čadež, France Arhar in Peter Dolenc, vsi posestniki v naši vasi. Ker si drugače pomagati ne vem, naznanjam slavni sodniji celo stvar, ter prosim, da naj se posebno Matija Krek ostro kaznuje.

V Borovnici dne 10. januarja 1886.

Mina Kobal.

Zunaj:

Slavni sodniji
na

Vrhniki.

Mina Kobal,
posestnikova žena v Borovnici.

Ovadba
zavoljo prepovedane
igre.

Sodnija se bo stvari koj polastila, ter bo prestopnike ostro kaznovala. In če bi se ti spokoriti ne hoteli, naj se z nova ovadijo. Ako bodo enkrat in trikrat kazni plačali, se bodo že omehčali. Gotovo pa se bo omehčal gostilničar, ker bode hitro spredidel, da pri igri ne napravlja nikakega dobička več. Se vé, da je pri takih ovadbah pričakovati, da pride tudi ovadnice mož v kazni. Ali ta zguba se bo na drugo stran s tem pokrila, da pripade ovadnici tretjina iztirjanih glob, tako da bode še dobro kupčijo napravila, posebno

tedaj, če je večja tovaršija zaradi prepovedanega igranja v preiskavi.

Izmed prepovedanih iger se po Slovenskem v prvi vrsti igrate tako imenovani „cvik“ in „farbljanje“. Nevarni igri ste to, in ostro prepovedani. Zatorej le hitro k sodnji, če se je kje v škodo rodbinam vkoreninilo cvikanje ali farbljanje! Sodnijska oblast bode kmalo zatrla igro in strast do nje!

Govoreč o pogodbah na srečo, imamo omenjati še neko pogodbo, ki sega globoko v življenje našega kmeta, ter mu — ravno vsled njegove nevednosti — obilo škoduje. Ti pogodbi na srečo pravimo

asekuranca ali zavarovanje.

Kaj je zavarovanje, o tem pač ni treba pisati. Nikakor ni naš namen, s sledečimi vrsticami izpodrivati zaupanje do zavarovalnih družb, in Bogu dajemo hvalo, da se naš kmet tako rad in tako zaupljivo zavaruje proti ognju! Največje gorje nastane gospodarju, če mu je plamen vničil poslopja, vpepelil imetje! Tedaj v največji sili zapuščen je popolnem, če nema zavesti, da se mu bo škoda vsaj deloma poplačala po družbi, pri kateri je zavaroval svoja poslopja.

Bog nas varuj pred tem, da bi svarili pred zavarovalnimi društvi. Kakor moraš vsako leto streti in spraviti denar skupaj, s katerim doplačaš davke, ravno tako glej, da streš in spraviš skupaj denar, s katerim pokriješ zavarovalnino, da si potem v trenutku nesreče vsaj nekoliko podprt in preskrbljen!

Kdor je pameten in vesten gospodar, zavaruje svoje imetje proti požaru!

To je najboljši svet, ki ga dajemo slovenskim gospodarjem. Kdor jim sumniči to ali ono društvo, naj ga ne poslušajo, ker lahko je mogoče, da zagazijo v nezgodo, v kateri bodo kot najnesrečnejši trenutek proklinjali tisti trenutek, ko so opustili zavarovanje!

Zavarovanje je pogodba na srečo. Na eni strani stoji kot pogodnik družba, ki obljubi zavarovanje; na drugi pa oseba, ki da v zavarovanje. Družba pravi: če mi ti na leto plačaš toliko in toliko, povrnem ti vso resnično škodo, ki jo boš imel pri požaru, ali pri kaki drugi nesreči. To ponudbo družbe sprejemem, ter odgovorim: plačam ti vsako leto pet goldinarjev, in ti meni potem povrneš vso škodo, če pogorim, ali če zagazim v kako drugo nezgodo. S tem je pogodba že sklenena. Pri vsaki taki pogodbi je tedaj potrebno, da na-

stopita zavarovalec in zavarovanec. Prvi obljubi, da bode škodo izplačal, drugi pa, da bode plačeval letne doneske. Te letne doneske imenujemo „premijske“. V drugi vrsti je potrebno, da se določi reč, katera naj je zavarovana, in pa nevarnost, proti kateri naj je zavarovana. Navadno se zavarujejo reči proti nevarnosti požara. Reči pa, ki se navadno zavarujejo, so poslopja. A zavaruje se tudi lahko stoječi klas na polju in sicer proti toči, ali blago, ki plava po morju, in sploh vsaka reč, koji preti kaka nevarnost, in katera ima za zavarovanega večjo ali manjšo vrednost.

Kako to, da je asekuranca ali zavarovanje pogodba na srečo?

Zategadelj, ker je to sploh pogodba, pri kateri lahko napravi dobiček družba ali pa zavarovani. Če pogorim, izplača se mi vsa škoda, in naj sem tudi samo eno leto zavarovan. Ako pa se pripeti, da me ne obišče nesreča, spravila bo družba premije v žep, brez da bi kaj plačati imela.

Zavisno je toraj vse od naključja, kakor sploh pri pogodbah na srečo.

Sedaj se vpraša, kake dolžnosti nalaga zavarovalna pogodba zavarovalcu, to je družbi, pri kateri sem zavarovan?

Načeloma ima družba izplačati samo gotovo in resnično škodo. To je načelo, ki velja za vsako zavarovalno pogodbo, ker postava nikakor ne dopušča, da bi se zavarovani obogatil v škodo zavarovalni družbi. Po kmetih sploh živé v veri, da mora družba, pri kateri sem zavarovan, izplačati mi tisti znesek, za katerega sem zavarovan. Kolikokrat se čujejo pritožbe: bil sem za toliko in toliko zavarovan, a ko sem pogorel, se mi še polovica izplačala ni. Goljufija in odrtija se očita potem družbi, in sicer krivično in neopravičeno!

Pojasnimo si stvar z izgledom! Zavaroval sem svoje poslopje pri ti ali oni družbi za 1000 gld. Ko pogorim, pride pooblaščenec družbe, pokliče skušence, ter da resnično škodo ceniti. Skušenci cenijo to škodo na 600 gld. Družba mi ima torej izplačati 600 gld., tako da sem prav po nespameti plačeval premijo od daljših 400 gld.

Kaj pa bo storil naš kmet v takem slučaju? Od advokata do advokata bo lazil, ter skušal družbo tožiti, da naj mu izplača še 400 gld., za katere je bil tudi zavarovan. In če se mu bo posrečilo, dobiti brezvestnega človeka, ki mu bo tožbo skoval proti družbi, bo v pravdi pogorel, ker se pri zavarovalnih pogodbah plača samo gotova in resnična škoda.

Trdili bote, to je pa krivično! Če leta in leta plačujem, za 1000 gld., potem res ne vem, čemu bi se mi v nesreči ne izplačalo vseh 1000 gld.! A vzlic temu je to, kar se vidi priprostemu človeku grozna krivica, pravično in pametno.

V ozir se ima pri tem jemati, da je stanje zavarovalne družbe mnogo nevarnejši od stanja zavarovanega. Če ima družba eno samo nesrečo, mora več plačati, kakor znašajo premije pri 200 zavarovanih! To se ima pretehtati, ter dalje tudi v poštev jemati, da je zavarovalna pogodba za zavarovanega velika skušnjava. Le premislite, kako težavno je presoditi, je li je nesreča res nastopila vsled golega naključja ali ne. Tu zavarujem malo kočico, ki čepi nekje v pozabljeni pogorski dolinici, in sicer pri družbi, ki nikakor ne more vsacega poslopja, katero se pri nji zavaruje, že pred sklepom pogodbe pregledati in preceniti. Družba se mora zanesti na izpoved zavarovanega, ter je tedaj več ali manj dana zavarovanemu v roke. Kako lahko pride skušnjava, če sem zavaroval poslopje, ki je vredno le 300 gld, za 600 gld., da to poslopje sam zapalim, ter tako družbo za 300 gld. opeharim!

Ako bi bila družba zavezana, izplačati tisti znesek, za katerega se je zavarovalo in sicer ne gledé na pravo in resnično škodo, bi zavarovalne pogodbe pospeševale nagib k hudodelstvu požiganja. Marsikdo bi požgal sam svoje slabo poslopje v namenu, da se mu bode tako več izplačalo nego bo škode. S tem bi ne presleparil le družbe, v nevarnost bi stavljial tudi svoje sosede, katerim bi se morda tudi vnela poslopja, ki še zavarovana niso!

Vidno je toraj, da bi bilo nevarno, prav zeló nevarno, če bi postava določevala, da ima družba izplačati tisti znesek, za katerega se je zavarovalo. Ako je sedaj enkrat za vselej določeno, da dobim samo tisti znesek, za katerega sem v resnici poškodovan, ne pridem v skušnjava, da bi sam zažigal, ker sem ravno v zavesti, da po požaru ničesar več dobil ne bodem, kar že pred požarom imel nisem.

Nauk, ki sledi iz vsega tega je ta, da zavarujem vselej samo pravo vrednost svojega poslopja, in da si tedaj, kadar pride družba to pravo škodo cenit, od svoje strani izvolim tacega zvedenca, ki razmere dobro pozna, ter dela na to, da se mi prisodi kolikor največ mogoče visoka odškodnina. Vsako poznejše pravdanje mora brezvspešno ostati! Kdor pa se za-

varuje za višjo ceno, nego jo ima zavarovano poslopje, ta meče nepotrebno premijo v vodo.

Družba ima tedaj izplačati samo pravo in resnično škodo. Pa tudi to le takrat, če je nisem sam zakrivil. Kdor je zavarovano poslopje sam zažgal, ta nema pravice do odškodovanja. Sploh zahteva postava, da se ima zavarovani pošteno obnašati, in da ne sme pogodbe v namenu skleniti, da bi se ž njo obogatil. Za nepoštenost velja pa tudi, če je kdo eno in tisto reč pri dveh družbah zavaroval. Povrniti se mu ima samo gotova škoda, in to mu povrne že eno samo društvo. Kdor je toraj reč dvakrat zavaroval, hotel je s tem dospeti do dobička, ter je brez dvombe nameraval doseči prijetno stanje, da bi mu nesreča ne služila v škodo, temveč v korist.

Ta zavarovanec bi se toraj nesreče ne bal, še želel bi si jo, ker bi po nji postal bogatejši, nego je bil pred njo. Če je toraj dovoljeno, da smem svoje poslopje pri različnih družtvih ob enem in istem času zavarovati, nastala bi za brezvestnega zavarovanca skušnjava, da bi poslopje pri dveh ali treh družtvih zavaroval, ga skrivno sam zapalil, ter prejel dvakratno ali trikratno odškodnino. Zatoraj niso dopuščena različna in enočasna zavarovanja ene in tiste reči. Ako se je pa vendar pripetilo, da je kdo svojo reč pri različnih družtvih zavaroval, neveljavno je vsako zavarovanje. Če sem na primeru svojo hišo zavaroval pri banki „Slaviji“ za 400 gld. in pri graškem zavarovalnem društvu zopet za 400 gld., ne dobim po požaru ničesar, ker ste bili obe zavarovanji neveljavni.

Sicer pa imajo tako ali tako vsa zavarovalna društva v svojih pravilih določbo, da ne sme nikdo, ki se pri njih zavaruje, tiste reči še pri kaki družbi zavarovati, ker bi sicer vsako zavarovanje nično in neveljavno postalo.

Vodilo: Če zavaruješ svoje poslopje, zavaruj ga pri eni sami družbi, ker bi bilo sicer večkratno zavarovanje neveljavno, ter bi ob priliki nesreče ne prejel nikakega odškodovanja!

Do sedaj smo govorili o zavezah družbe, pri kateri se je zavarovalo. Sedaj spregovoriti nam je še o tem, kako nekatere družbe postopajo, da bi prejele več premij. Pri tem je nevedni kmet revež, ker mu agent, to je človek, ki v imenu družbe po deželi potuje, ter za njo zavarovancev išče,

ne pove in ne razloži vsega, kar je zapisano v „polici“, katera nadomestuje pismo.

Navadno se naš kmet zavaruje v veri, da opusti lahko zavarovanje, kadar hoče. Ali v polici pa se bere, da se vsak, ki stopi v krog zavarovanih, zavaruje za celih pet let, tako da mora za pet let premijo plačati, če ne z lepo pa z grdo. In ako po preteku petih let ob pravem času ne odpove, potem je pogodba za novih petero let molčê ponovljena. Društva grešijo več ali manj na nevednost zavarovanih, ter iztožujejo premije ostro in brez usmiljenja. Kmet tarnja in zdihuje, da ga vendar nikdo siliti ne more, da bi ostal zavarovan, če sam noče. A društvo se sklicuje na svojo polico, kjer se jasno bere, da mora zavarovani celih pet let premijo plačati, če hoče ali ne, in da mora tudi po preteku petih let ob pravem času odpovedati, če noče, da bi se pogodba sama ob sebi za pet drugih let ponovila.

Želeti je zategadelj, da bi se zavarovani pri sklepu pogodbe o obsegu police bolj vestno in bolj natanjko podučevali. Ako se vabi kmet, da bi svoja poslopja zavaroval, naj se mu odkrito srčno pové: zavarovan ostaneš celih pet let, in sicer tako, da boš moral hoté ali nehoté premijo plačevati. Nikakor pa ni pošteno, če puščajo brezvestni agenti kmeta v veri, da se zavaruje samo za toliko časa, za kolikor se mu bo poljubilo premijo plačevati.

Kmet meni vsled tega, da sme odstopiti, kadar hoče. Če več ne plača, pa je vse dobro in pogodba je razrešena! A to ni tako! Prav raznenaden je potem, če mu leta in leta prihajajo tožbe v hišo, in silno krivično se mu zdi, da ga sodnije obsojajo, da mora plačati premijo, če tudi noče več zavarovan biti. Obžalovati je, da se vsled iztirjanja tacih premij, širi nezaupanje priprostega ljudstva do zavarovalnih društev sploh. V korist dobri stvari je toraj želeti, da bi društva nikogar k zavarovanju ne silile, in da bi dopuščale, da bi smel vsak zavarovanec, če bi dalje zavarovan ostati ne hotel, vsak hip odstopiti. Vsekako pa svetujemo slovenskemu kmetu, da naj si takrat, kadar z agentom sklepa pogodbo, izgovori pogoj, da sme vselej odstopiti, ko bi več zavarovan ostati ne hotel. Iz previdnosti naj pokliče tudi dve priči, ki bi pozneje pričevali, da je samo pod omenjenim pogojem sklenil zavarovalno pogodbo.

Toliko o pogodbah na srečo, ki imajo to posebno lastnost, da pri njih ne velja izgovor zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja.

Naša postava pozna pa še drugo vrsto pogodb, pri katerih je ta izgovor tudi nedopustljiv. Te pogodbe se splošno imenujejo

poravnave.

Časih so razmere take, da imate stranki ena drugi kaj dati, in ena pri drugi kaj zahtevati. Prepirate se pa, ter hočete ena drugi manj privoliti, kakor nasprotnik zahteva. V tacih slučajih se dobi pameten posredovalec, ki prigovarja, da bi se stvar poravnala. Kaj se bota prepirala, pravi, eden drugemu nekaj odjenjajta, pa je prav!

Res se nasprotnika na to tako pogodita, da vsak nekaj odjenja, to se pravi, vsaka stranka svoje dvomljive in v prepiru stoječe zahteve v nekoliko skrči proti temu, da nasprotna stranka te skrčene zahteve kot resnične in pravične pripozna. Obe stranki sklenete toraj novo pogodbo, s katero skrčite svoje zahteve, in s katero te skrčene zahteve enkrat za vselej pripoznate.

Taka pogodba se imenuje poravnava. Posebna lastnost poravnave je ta, da mora vsaka stranka drugi kaj obljubiti in pripoznati, in da se mora stavljena zahteva v nekoliko skrčiti. Če na primeru svojemu nasprotniku pripoznam, da sem mu v resnici dolžan 100 gld., katere je koj od pričetka pri meni zahteval, in če tudi on pripozna, da mi dolžuje 50 gld., katere sem jaz pri njem takoj od pričetka zahteval, potem se ni sklenila poravnava, temveč pripoznane so se samo obestranske tirjatve.

Pripoznanje dolgá je torej ločiti od poravnave. Pri prvem se prvotni dolg v celem obsegu kot resničen potrdi; pri drugem se pa potrdi samo skrčeni dolg. Upamo da je razložek jasen in lahkoumljiv.

Poravnave se lahko sklepajo v različnih prepirih, in raznovrstne pogodbe se dajo po poti poravnave spremeniti. Vendar so pa nekateri prepiri, pri katerih je poravnava izključena.

Tu sem spadajo pred vsem prepiri o tem, je li skleneni zakon veljaven ali ne. Nikakor se ne dopušča, da bi dva zakonska smela med sabó se tako poravnati, da eden drugemu pripoznata, da je zakon, ki sta ga sklenila, neveljaven.

Kako, da velja ta postavna zapoved, pač ni treba na široko opravičevati.

Za navadno življenje bolj pomenljive so poravnave, ki se sklepajo z nezakonskimi materami. Znano je, da varuje postava nezakonske otroke skoraj bolj, od zakonskih. Nezakonski oče mora v prvi vrsti skrbeti za nezakonskega svojega otroka. Da se sitnemu in tudi sramotnemu bremenu odtegne, sklene navadno z nezakonsko materjo pogodbo, s katero se poravnata enkrat za vselej tako, da se ji plača gotova svota. Ona pa se odpove za se in za svojega otroka vsaki daljši zahtevi do nezakonskega pogodnika. Pri nas se sploh meni, da smejo nezakonske matere v imenu svojega nezakonskega otroka poravnave sklepati, in osobito z nezakonskim očetom. To mnenje je napačno.

Dotična postava se tako-le glasi: „Starišem je na voljo dano, med sabo se pogoditi zastran izdržavanja, izreje in preskrbljenja nezakonskega otroka; tak dogovor pa otrokom pravice nikakor kratiti ne more!“

To se pravi: nezakonska mati in oče prav lahko skleneta poravnavo, ali ta poravnava veljavna bo samo za tiste pravice, ki jih ima mati do očeta, nikakor pa ne tudi za pravice, ki jih ima otrok do očeta.

Če se je vsled poravnave nezakonski materi plačalo enkrat za vselej 300 gld., in če se je pri tem tudi izrečno dogovorilo, da so s tem pokrite pravice matere in otroka, imel bo otrokov varuh še vedno oblast, zahtevati, da naj nezakonski oče skrbi za svojega otroka in da naj v ta namen vsak mesec kaj plača. Pri tacih poravnava se je že marsikdo prav hudo opekel.

Poravnal se je z materjo, ter ji izplačal več stotakov. Dokler je imela denar, redila je otroka ter mirovala. Ko pa ni bilo več denarja, oglasil se je varuh ter tožil. Brez uspeha se je oče zvijsal in zgovarjal: vsaj sem vendar z materjo sklenil poravnavo, ter njo in otroka enkrat za vselej odpravil. Odgovarjalo se mu bo: „pri nas nema nezakonska mati pravice, zastopati nezakonskega svojega otroka. Kako si se ž njo poravnal in kaj si ji izplačal, je meni varuhu malo mar, z mano pa nisi sklenil nikake poravnave! Zategadelj moraš za otroka plačevati, ker poravnave med nezakonskimi stariši nezakonskemu otroku pravic kratiti ne morejo!“

Postavni zastopnik nezakonskega otroka je tedaj njegov varuh ali jerob. Vsaka poravnava, ki naj je veljavna tudi za otroka, sklene se naj z varuhom, a veljavna postane pa tudi v tem slučaju še le takrat, če jo je sodnija v otrokovem imenu potrdila.

To zadnje naj se posebno dobro zapazi, in pred vsem se naj toraj v spomin zapiše, da se poravnava, ki naj bi enkrat za vselej zadostila pravicam nezakonskega otroka, brez vednosti sodnije ali še celo proti njeni volji, veljavno dogovoriti ne dá.

Ko že ravno o ti kočljivi stvari govorimo, omenjajmo še § 168 obč. drž. zak., ki se glasi:

„Dokler mati svojega nezakonskega otroka prihodnjemu namenu primerno sama odgojati hoče, ga ji oče ne sme vzeti; on (oče) mora pa vendar stroške preživljenja opravljati.“

Človek bi ne verjel, koliko pravedanja, nespametnega in brezvspešnega prouzročuje predstoječa postavna zapoved! Kdor je tožen, da naj plačuje živež svojemu nezakonskemu otroku, brani se z vso silo, češ, čemu naj plačujem, dajte mi otroka, ki ga hočem sam rediti. In ako se mati brani, ni pripravljen niti vinarja plačati, in v jednomer se zgovarja, da hoče otroka imeti, ter zahteva, da naj se materi odvzame.

Po naših postavah je taka zahteva popolnem neosnovana! Dokler nezakonska mati svojega otroka pošteno in pametno izreja in odgoja, ne more ga ji nikdo odvzeti. Otrok ostane pri materi, in če se nezakonski oče zgovarja, da otroka rad k sebi vzame, da pa drugače plačevanja imeti noče, ne bo uslišan.

Otrok ostane pri materi, plačevanje pa očetu! Kdor se temu protivi, ta sili z glavo skozi zid!

Še drugo poravnavo pozna vsakdanje življenje, ki sicer ni neveljavna, ki pa nema tistih nasledkov, kot so se vsled nje pričakovali. Ravno tako, kakor se meni, da sme nezakonska mati za svojega otroka in v imenu svojega otroka veljavne poravnave sklepati, ravno tako se sploh meni, da se smejo s tistim, ki je bil po kakem hudodelstvu poškodovan, poravnave z vspehom sklepati, da je potem odstranjena vsaka kazen. Pripeti se, da je bil ta ali oni pri pretepu poškodovan, težko ranjen, tako, da je moral hude bolečine trpeti. Njegov nasprotnik, ki ga je namreč težko telesno poškodoval, se po pretepu, ko se mu je vino z možgan skadilo, prične pred „krvavo“ sodnijo, in pred kaznijo tresti. Kaj stori? Dobrega prijatelja pošlje k ranjenemu ter ga dá prositi, da naj bi se poravnala. In obilokrat se sklene poravnava: ranjeni se zadovolji z malim plačilom za rano, ter se zaveže, da ne bo dalje preganjal svojega napadovalca. Ta plača dogovorjeno ceno za bolečine, ter živi v zavesti, da je vse dobro, in vse poravnano, in da mu živa sodnja ničesar več ne more. Prav

z nebes je treščen, ko ga sodnija vzlic poravnavi pred se pokliče in v zapor obsodi. Zgovarja se in zgovarja, da se je z ranjenim vendar poravnal, in da nikogar nič ne briga, kar se je zgodilo. In celemu svetu se čudno zdi, kako da so ga smeli v ječo poslati, ker je z denarjem se odkupil, in ker poškodovani sam ni zahteval, da naj se napadovalec kaznuje.

Sploh se pri tacih pripetljajih meni, da je stvar čisto v rokah ranjenega, da je toraj cela zadeva taka, ki je samo za napadovalca in za ranjenega važna. Če sta ta dva mir sklenila, potem je vse v redu. A to je ravno napačno mnenje. Da se hudodelstva ne zvršujejo, zahteva občna korist, občni blagor! Če se je toraj hudodelstvo zvršilo, žaljen ni samo tisti, ki je bil poškodovan, žaljen je v prvi vrsti občni mir, občni blagor. Pač žalostno bi bilo, če bi smel poškodovani s svojim izrekom, da ne zahteva kaznovanja, preprečiti preganjanje hudodelnikov. Kdo bi se po tem še plašil pred zločinom. Nikdo! Pa mu bom malo plačal, pa bo vse dobro! bi si mislil marsikdo, ter bi v ti nadi napadal in klal svoje sovaščane.

Zatorej je hudodelstvo preganjati že samo na sebi kot tako in brez ozira na osebo poškodovanega in na voljo njegovo. Naš kazenski zakon določuje, da je hudodelstvo tudi tedaj kaznjivo, če se je zgodilo na prošnjo in v soglasju poškodovanega. Ako mi prinese moj prijatelj nabasano puško, rekoč: vstrelj me, življenja sem sit in dobro mi boš storil, če me pokončaš! in ako ga jaz na to vstrelim, sem ravno tako morilec, kot vsak drugi, ki je s kolom prežal na svojega nasprotnika, ter ga zavestno pobil in do smrti ranil. Oba bodeva sojena na vislice!

Poškodovanemu toraj nikakor ni dana oblast, s poravnavo, katero je sklenil s svojim napadovalcem, vstaviti tek pravici ter preprečiti kazensko preganjanje. Veljavna je ta poravnava samo gledé odškodnine, ki jo mora hudodelnik poškodovanemu plačati! kazen pa ima nastopiti, naj se je poravnava sklenila ali ne!

Če se je kdo pregrešil proti predpisom kazenske postave, in je na to s poškodovanim sklenil poravnavo, velja ta poravnava samo gledé odškodnine, postavno preiskovanje in kaznovanje se s tako poravnavo le takrat odvrne, kadar so prestopki taki, da se smejo samo tedaj preganjati, če je to poškodovani zahteval.

Takih prestopkov pa je silo malo. Večinoma so to žaljenja na časti; vsi drugi prestopki pa se imajo po državi

sami preganjati in zategadelj se lahko izreče kot načelo, da se s tem, če si se poravnal s poškodovanim, nisi odtegnil kazni.

Ko že ravno o poravnava govोरimo, omenjati je nam še poravnave na razsodnike.

Te poravnave so redke, ali tu in sem se vendar nahajajo med ljudstvom. Poravnava na razsodnike obsega dogovor, da se naj ta ali oni prepir prepusti določeni osebi, ki naj potem zunaj sodnije razsodi. Ta določena oseba imenuje se razsodnik. Pripeti se namreč, da se oče ali sin, ko se premoženje izročuje, dogovorita, da bode sin dajal očetu, če bi pri njem ostati ne mogel, tisti živež, ki ga bodeta dva moža določila.

To se pravi: če se bodeva v prihodnje sprla, in če bi jaz oče pri tebi ostati ne mogel, ne bova iskala sodnije, temveč izvolila bova dva soseskina ali druga poštena moža, ki naj določita, koliko živeža mi boš dajal za slučaj, če grem s tvoje hiše!

Kaj se zgodi? V resnici se stari in mladi hitro spreta, kakor je to v kmetih navada. Oče zapusti hišo, ter hoče imeti živež, ki sta ga dva poštena moža določila.

Sinu se vidi, da se je preveč živeža določilo, ter se brani in pravi: toliko ne dam! Oče toži; v tožbi vse lepo razloži, kako da se je bilo dogovorilo, da bodeta dva moža živež določila, da je bil s tem tudi sin zadovoljen, da sta sedaj dva moža, ki naj se kot pričči zaslišita, živež določila, a da se sin v zlic jasnemu dogovoru brani, določeni živež dajati, tako da ga je tožiti primoran. Tožnik tedaj prosi za razsodbo: da ima sin pripoznati, da mu je dajati tisti živež, katerega sta izvoljena moža določila. To pravdo bo zgubil — oče.

Poravnave na razsodnike, ali kakor jih naše ljudstvo imenuje „na može“, se dalje prav rade sklepajo pri prepirih zavoljo mej. Posebno tedaj, če je v srenji župan, ki bi vsak prepir in vsako tožarenje rad s poravnava preprečil. Tacih županov je dosti, ki menijo, da so odvetniki, sodnije in spleh gosposki ljudje od več pod božjim nebom, in da je kmetu za vsako pravdanje pomagano, če se le zaupno do svojega župana obrne. „Kaj se bote pravdali in prepirali, poravnajte se raje na dva soseskina moža, ki bota stvar ravno tako dobro preresetala in dognala, kakor sodnija v mestu!“ In res imajo ti župani toliko vpljiva, da se po njihovem nasvetu prav pridno sklepajo poravnave na može. A s temi poravnava se tožbe ne zabranjujejo; pač pa dajejo novim pravdam povod,

kar bodete takoj sprevideli. Recimo, da se prepirata *A* in *B* za mejo v gozdu. Župan ju pregovori, da se poravnata na može, in da se zavežeta tisto mejo spoštovati, katero bodo ti možeje določili.

Izvolita se moža, ki sta takoj o veliki svoji važnosti prepričana, katera pa o tem, kako se zemlja meri, in kako se naj določijo nejasne meje, niti pojma nemata. Vzlic svoji nevednosti pa določita meje, ter stvar kar z mečem presekata, češ, ti imej to, in oni ono! Tisti, ki po ti razsodbi več dobi, kot je pričakoval, si mane pesti, ter povzdiguje „može“ do nebes. Nasprotnik pa se kiselo drži in navadno se izreče, da vse nič ne velja, da je vse le prazna šala bila, in da se nikakor ne podvrže temu, kar sta moža določila. Sedaj je ogenj v strehi. Posebno oče župan se togoti, in togotita se — tudi soseskina moža, ki sta morala doživeti, da se njuna sodba ne spoštuje. Župan in moža hujskata na to z velikim navdušenjem tistega, ki mu je izrek razsodnikov služil v korist, da naj toži. „Kaj mu boš puščal svet, govoré soseskini možeje, ko je vendar tvoj! Toži ga! Lahko bi bila stvar poravnana brez stroškov, a ker oni tega noče, naj plačuje sedaj stroške, da bo črn!“

Na to se res vloží tožba, s katero se hoče nasprotnik prisiliti, da naj po možeh določeno mejo za pravično in edino veljavno pripozna. A tudi v tem slučaju zgubil bo — tožnik, in naj za-nj župan in soseskina moža še tako dobro pričujeta!

Kaj je temu vzrok. Videli ste, da se je pri vseh zgorajšnjih slučajih poravnava na može, ali, kakor jih naša postava imenuje na razsodnike, na zunaj prav redno dogovorila in sklenila.

Bile so priče navzoče, in stranki ste tudi v roke segli. Pravilna pogodba se je tedaj sklenila, a vendar je potem tožnik, ki se je v svoji tožbi opiral na to pravilno in redno dogovorjeno pogodbo propal, to pa zategadelj, ker je pogodba bolehalá na notranji napaki, ker je bila neveljavna, brezpljivna.

Po § 270 obč. sodniškega reda smejo se stranke vedno na razsodnike poravnati, ter določiti, da naj prepír oseba zunaj sodnije razsodi. To se pravi: po naših postavah je prepirajočim se strankam vedno dovoljeno, da se smejo na može poravnati. A taka poravnava veljavna je samo takrat, če se je pismeno sklenila.

Poravnava na može ima moč samo tedaj, če se je zapisala, če se je pa samo ustno sklenila, ne veže nikogar,

in vsaka stran se sme brez škode skesati ter sme tudi izreči: za to kar so možje sodili, se ne brigam, vse to bila je sama prazna šala! Sedaj sprevidite, da je oče, ki hoče iztožiti po možeh določeni živež, moral zgubiti pravdo, in da je ravno tako moral propasti tudi oni, ki je hotel tisto mejo si po poti sodnijske tožbe priboriti, kojo mu je bil župan s svojimi možmi določil! Pri tacihi primerljajih treba je čisto z nova pričeti, prav kakor bi se možje nikdar v zadevo ne bili vtikali.

Kdor pa naj vendar zaupa taki poravnavi, sklene naj jo p i s m e n o. Sama beseda pa nikogar ne veže.

IX.

O dobrostojstvu in o poroštvu.

Poroštvo je dvojno: navadno poroštvo, in pa poroštvo z dostavkom „porok in plačnik“. Napačna mnenja, ktera ima naše ljudstvo o poroštvu.

Že zgoraj smo omenjali, da zahteva postava, da naj pri pogodbah oba pogodnika pošteno postopata. Tisti, ki je reč prodal, odgovoren je, da nema reč nikacih prikritih napak in hib; odgovoren je tako zeló, da je celo za skrite napake odškodnik, če mu te napake tudi znane niso bile. O vsem tem razpravljalo se je v prejšnjem poglavju.

Z napakami, ki tičé v reči sami, pa odgovornost prodalčeva še ni dognana; zadeva ga še večja odgovornost. Lahko se namreč pripeti, da sem proti odplačilu izročil in prepustil drugemu reč, ki nema sama na sebi nikakega madeža, ki je dobra in izvrstna, prav taka, kakor si jo je prejemnik želel. A sedaj se pa oglasi tretja oseba, ter izkaže, da ima do ravno tiste reči starejše in dobro vtrjene pravice, po katerih se reči vrednost za mé ali deloma skrči, ali pa popolnoma vniči.

Recimo, da sem kupil od soseda travnik. Ko sva kupčijo sklepala, pregledala sva zemljišče, ki je bilo na vseh mestih lepo zeleno, tako da niti slutiti nisem bil v stanu, da ima kdo po tem travniku pot ali stezo. Komaj pa sem si zemljišče dobro v posest vzela, že se oglasi drugi soseda ter trdi,

da sme po travniku s težkimi vozovi voziti, in da je ta njegova pravica stareja od 30 let. Toži me, ter pravdo dobi.

Vsled tega imam na travniku breme, ki zniža njegovo vrednost vsaj za 60 gld. Za teh 60 gld. ima me izročilec odškodovati.

Kdor je kako reč drugemu proti odplačilu prepustil, ni toraj samo za to odgovoren, da nema reč notranjih napak in hib, temveč, odgovoren je tudi zato, da bode prejemnik reč obdržati smel, da mu je tretji na podlagi starejših in boljših pravic iztrgati ne bo mogel.

Obe te odgovornosti imenujete se „dobrostoještvo“ v širjem pomenu. Dobrostoještvo v ožjem pomenu pa je tista odgovornost izročilčeva, po kateri mu je v to dobro stati, da se reč prejemniku pozneje po tretji osebi, ki bi imela slučajno boljše pravice, odvzeti ne bo mogla.

Kupil sem njivo od svojega sovaščana. Pred sklepom kupčije podala sva se na mesto in ondi mi je prodajalec meje njive natanjko in točno izkazal. „Do sem je moje, je trdil, tu in tu so meje; kar leži med temi mejami je moje, to vse boš kupil!“ Ko sem vzel njivo v posest, ter jo pričel obdelovati, oglasil se je sosed, rekoč: stoj prijatelj, ti orješ v moje! Pričneva se pravdati, in v ti pravdi se izkaže, da mi je moj prednik meje napačno določil, in da mi je skoraj polovico tujega sveta prodal. Izteče sodba, po kateri sem primoran tožniku skoraj polovico njive odstopiti! Kaj tacega se v življenju obilokrat pripeti, bodi si, da prodajalec sami ne poznajo mej pri svoji zemlji, bodi si, da so jih kupcu v hudobnem in goljufivem namenu zavestno napačno izkazali. Kaj mi je početi? Obrniti se mi je do prodajalca, ki ga zadeva dobrostoještvo.

Pri tacih slučajih govori se toraj o dobrostoještvu v ožjem pomenu. Gledé tega dobrostoještva imajo naše postave dva posebna predpisa, ki jih je tudi priprostemu človeku vedeti potrebno.

Ostanimo pri zgorejšnjem zgledu! Mislimo si, da sem toraj njivo v tistih mejah v posest vzel, kakor mi jih je bil prodajalec izkazal. Sosednji posestnik me toži, češ, da je polovica njive njegova, kakor se to vidi v javni knjigi. Kaj mi je storiti, ko dobim tožbo v roke? Postava zahteva, da imam o tožbi svojemu predniku vednost dati, ter ga pozvati, da naj se pravde vdeleži. Kaj je nasledek, če sem molčal?

Če sem molčal, ter pravdo na svojo pest izpeljal, zgodi se prav lahko, da bom marsikaj važnega in odločilnega zamolčal, kar bi bil sicer moj prednik naglašal. Mislimo si, da je moj prednik v zgorejšnjem slučaju od soseda tisto polovico njive, ki se sedaj meni odvzeti hoče, kupil, ne da bi jo bil dal v javni knjigi odpisati.

Ko sosed mene toži, se sklicuje na javno knjigo, češ, njiva je moja, saj je v javni knjigi na moje ime vpisana. Ker mi prejšnja kupčija med mojim prednikom in sedanjim mojim tožnikom znana ni, bodem o nji v pravdi molčal, in sodnik mi bo njivo odsodil, ker ravno javna knjiga proti meni govori.

Ako pa svojega prednika h pravdi povabim, postavil se bo ta v bran, ter se zagovarjal s tem, da javna knjiga za ta slučaj nema pomena, ker se je sosed svojim pravicam do njive vsled ustne pogodbe, ki se je ta in ta dan sklenila, odpovedal, tako da se sedaj na javno knjigo v dobri veri več sklicevati ne sme. Sedaj se bo pravda vse drugače iztekla!

S tega lahko presodite, da je važno, če se pri tacih pravadah prednik, to je tista oseba, ki nam je do prepirne reči za odplačilo svoje pravice odstopila, povabi, da naj se prepira vdeleži. Zatoraj postava tudi zahteva, da se pravda predniku naznani, da se je lahko vdeleži.

Postava pravi: Ako se hoče posestnik zavoljo tega, ker kdo drugi reč tirja, dobrostojstva poslužiti, mora to svojemu predniku naznani, ter ga povabiti, da naj se pravde vdeleži. Ako je to povabilo opustil, ne izgubi zaradi tega pravice do odškodnine; ali njegov prednik mu sme vse ugovore, kateri so bili v pravdi zamolčani, nasproti postaviti, in se s tem odškodovanja za toliko oprostiti, kolikor sodnik za pravo spozna.

Menimo si, da sem pri zgorejšnjem slučaju molčal, in pravdo na lastno pest izpeljal, ter v nji propadel. Z zgubljeno razsodbo oglasim se pri svojem predniku, rekoč, odvzeta mi je polovica njive, plačaj mi primerno odškodnino.

Moj prednik, pregledavši razsodbo, mi odgovori: prijatelj ti si se slabo branil, ti nisi naglašal te in te pogodbe, ki jo je tvoj sosed z mano sklenil!

Da si sodniku to reč razjasnil, kakor bi je bil jaz razjasnil, če si me k pravdi povabil, nikdar bi ne bil propadel. Sam si zakrivil svojo škodo, sam jo toraj tudi nosi!

In sodnik bo razsodil, da je pravica na strani mojega prednika, ker bi bila razsodba proti sosеду, če bi se bili ugovori mojega prednika prav porabili, drugače izpadla!

Prvega posebnega predpisa, ki velja o dobrostojstvu v ožji besedi, pomen je ta, da imam vselej, kadar se mi reč, ki sem jo proti odplačilu prevzel v posest, po tretji osebi vzeti, ali s kakim bremenom obložiti hoče, o tožbi svojemu predniku vednost dati, da mi le-ta potem naznani tiste pravne pripomočke, s katerimi naj se v pravdi proti tretjemu vspesno branim. Ako si kupil kako zemljišče, in ako ti pozneje, ko si že enkrat posest prevzel, tretja oseba sili v to posest, bodi si, da hoče imeti pravico do steze, pota, ali kako drugo služnost, bodi si, da ti hoče del zemljišča, ali pa celo zemljišče vzeti, potem naj ti je prva skrb, da svojega prednika k pravdi povabiš, in da mu prepri, ki se je s tretjo osebo vnel, naznaniš, ker je sicer mogoče, da se ti zgubi pravica do odškodnine.

Drugi posebni predpis, ki velja o dobrostojstvu, obsežen je v § 933 obč. drž. zak., ki slove: „Kdor hoče dobrostojstvo tirjati, se mora za svojo pravico, če zadeva nepremičnost, v treh letih, če se pa tiče premičnosti, v šestih mesecih potegniti, drugače je pravica ponehala.“

To se pravi, ako se mi je reč, ki sem jo proti odplačilu prevzel, po tretji osebi odvzela ali vsaj obremenila, moram svojega prednika v treh letih in oziroma v šestih mesecih gledé odškodnine prijeti, sicer je pravica zastarana.

Toliko o dobrostojstvu, o katerem smo le površno in mimo gredé pisali. Ravno na tem pravnem polju se vne-majo prav obilokrat prepri, in vprašanja se morajo rešiti, ki so tako zapletena in težavna, da jih priprosti človek s svojimi duševnimi močmi nikdar sam rešiti ne bo mogel. Za take slučaje je najboljšje, če se zadeva izroči odvetniku, ki naj potem pravdo izpelje. V knjigi, priprostemu ljudstvu namenjeni, pa se o tako težavni tvarini ne more na dolgo in široko razpravljati.

Videli smo, kako postava s strogimi zaukazbami doseči hoče, da bi se sklenene pogodbe v resnici tudi pošteno spolnile. Postave namen je, da bi obe stranki v resnici tudi tisto dobili, kar ste s pogodbo dobiti nameravali.

Če kupim reč, imam voljo, dobiti dobro in zdravo reč, brez taci napak, ki bi vedni porabi te reči bile v kvar: zategadelj ima mi prodajalec porok biti v to, da nema reč nikacih notranjih hib. Isto tako sklenem kupčijo v namenu, da bom kupljeno reč tudi obdržati smel, zategadelj mi je prodajalec porok v to, da se mi reč po tretji osebi odvzela ne bode.

Vsi ti postavni predpisi pričujejo jasno, da je postavodajalec imel skrb v to, da naj bi se pogodbe v vsakem oziru tako spolnile, kakor so sklenene bile. Nikdo ne sme biti opeharjen, in pogodbe ne smejo služiti v to, da bi se kot sredstvo za goljufije in sleparije vporabile. Načelo postavno je: vsaka stranka mora to dobiti, kar je pri sklepu pogodbe s pogodbo doseči nameravala. Zatorej je odgovornost prodajalca velika in tesno omejena.

Pri vsem tem je pa vendar cela pogodba odvisna od ene in same osebe. Ta je na vse strani odgovorna, a če ona zagazi v slabe premoženjske razmere, ali če ima sploh hudobno in sleparsko voljo, prav lahko je mogoče, da se mi pogodba ne bo tako spolnila, kakor se je pri sklepu pogodbe mislilo in menilo. Če mi je samo ena oseba odgovorna, zastavljeno mi je tudi samo njeno premoženje. Umljivo je toraj samo ob sebi, da mi je spolnitev pogodbe toliko bolj zagotovljena, kolikor več je oseb, ki so mi v to zavezane, da se bo pogodba dobro in vestno izpolnila. Več kot je zavezanih oseb, več mi je zastavljenega premoženja, s katerega bom odškodnino poiskal, če se pogodba ne bi spolnila po dogovoru.

Tu smo dospeli do tistega pravnega zavoda, ki ga sploh

p o r o š t v o

imenujemo.

Ker je volja človeška slaba in omahljiva, mora se že pri sklepu pogodbe vedno na to misliti, da se pogodba ne bode spolnila, ali se vsaj tako ne bo spolnila, kakor se je dogovorilo. V očigled ti nevarnosti, ki izvira iz človeške narave same, daje postava take pripomočke, s katerimi naj bi se prihodnji prelomi dogovorjene pravice ali že naprej preprečili, ali pa vsaj doseglo, da bi se po zvršenem prelomu, prej kot mogoče dodelila prikrajšanemu popolna odškodnina.

O pravnih pripomočkih, s katerimi naj bi se prihodnji prelomi dogovorjene pravice preprečili, smo že govorili. Ti pripomočki so: ara, odstoppina ali skesanina, dogovorjena globa.

Med pripomočke druge vrste, s katerimi naj bi se po zvršenem prelomu za prikrajšanega popolna odškodnina dosegla, spadajo pred vsem poroštva. S poroštvom se zaveza določenega dolžnika prenese še na drugo osebo; k pogodbi se toraj pokliče še tretja oseba, in ž njo tudi njeno premoženje.

Poroštvo sploh ali v širjem pomenu je vselej takrat pričujoče, kadar je tretja oseba tujo zavezo prevzela, kadar

je tedaj tretja oseba za dolžnika s svojim premoženjem vskočila, ne da bi se bila k temu sicer siliti mogla. Vskočila je z gole proste volje, in samo v namenu, dolžniku pomagati, ter njegovo zavezo še bolj vtrditi.

Tuja zaveza se da po treh potih prevzeti: prvič, ako s privoljenjem upnikovim dolg v svoje plačilo prevzamem, in sicer tako, da sem samo jaz plačnik, med tem ko je prejšnji dolžnik vsakega daljšega dolga oproščen. Tako prevzetje tujega dolga ne spada med poroštva; menjala se je samo oseba dolžnika, drugo vse je pa pri starem ostalo. Zastavljeno je tudi sedaj še samo eno premoženje, dasiravno je to drugo premoženje. Pri poroštvu pa je ravno to glavno znamenje, da se vsled njega pomnoži število dolžnikov, pomnoži tedaj tudi število zastavljenega premoženja.

Drugič se tuja zaveza prevzame lahko tudi s tem, ako k dolgu kot sodolžnik pristopim. V tem slučaju prejšnji dolžnik ni oproščen, temveč v moji družbi dolžuje ravno tisto, kar je prej dolževal. V takem slučaju govori se o poroštvu v širjem pomenu.

Pravo poroštvo pa to še ni. Pač pa je to v tretjem slučaju navzoče. Tuja zaveza se tretjič tudi tako lahko prevzame, da se zavežem tuj dolg tedaj poplačati, če bi ga pravi dolžnik ne poplačal.

Postava pravi: „Kdor se zaveže upnika plačati za tisti primirljaj, če bi pravi dolžnik dolžnosti ne spolnil, temu se pravi porok, in dogovor storjen med njim in upnikom se imenuje poroštvena pogodba. Pri ti pogodbi ostane prvi dolžnik še vedno glavni dolžnik, in porok pristopil je samo kot namestovalni dolžnik.“

Poroštvo v ožjem in pravem pomenu ni ničesar drugega nego pogodba, ki se je sklenila med upnikom in tretjo osebo. Porok prevzame tujo zavezo samo pogojno, to je pod pogojem, da glavni dolžnik sam plačal ne bo. Pod „dolžnikom“ pa je umeti vsakdo, ki ima iz kake pogodbe kaj storiti, bodi si da ima kaj plačati, bodi si, da ima kako drugo delo izvršiti, ali sploh kako premoženjsko izročitev napraviti. Dolžnik ni samo tisti, ki je s tega ali onega dolžnega pisma kaj denarja dolžan; dolžnik je sploh vsakdo, ki je s kake pogodbe kaj „obligiran“, kakor pravijo med priprostim narodom.

Poroštvo je tedaj pogodba, ki se je sklenila med porokom in upnikom. Porok pravi: ti imaš pri ti ali oni osebi toliko in toliko tirjati, zavezujem se ti, da ti bom to tirjatev izplačal, če ti jo pravi dolžnik poplačal ne bo. Upnik pa odgovori: dobro, sprejemem te za poroka. S tem je poroštvena pogodba že dogovorjena! Dolžnika k ti pogodbi niti klicati ni treba; poroštvena pogodba je zadeva, ki se dogovori edino le med porokom in upnikom.

Poroštvena pogodba je veljavna, če se je tudi dolžniku za hrbtom sklenila, ali če se je celo sklenila proti volji dolžnika. To je stvar, ki jo imata upnik in porok med sabó; dolžnik vsled poroštva ni oškodovan; a tudi stanje se mu ni zboljšalo. Njegova zaveza ostane ena in ista.

Pri nas pa se po nekaterih krajih vendar meni, da je poroštvo samo takrat veljavno, če se je dogovorilo v soglasju in s privoljenjem dolžnika.

Poroki, ki so se k poroštveni pogodbi odločili v nadi, saj bo tako ali tako glavni dolžnik plačal, se pozneje, ko jim napoči ura plačevanja, navadno kesajo, da so prevzeli poroštvo. Pri tém iščejo izgovorov, ter poskušajo na vse moči, da bi se plačilu odtegnili. Navaden izgovor je ta, da je bilo poroštvo neveljavno, ker dolžnik ni bil zadovoljen, ali pa, ker dolžnik o celi stvari ničesar vedel ni. Se ve da je ta izgovor ničten, in da bode toženi konečno vendar le v plačilo obsojen, ker je — kakor rečeno — poroštvo veljavno, naj se je brez tožnikove vednosti, ali pa še celo proti dolžnikovi volji dogovorilo.

Dejali smo, da je poroštvo pogodba, sklenena med upnikom in porokom. Vsi predpisi, ki veljajo za pogodbe sploh, veljajo tudi o poroštvu. Kdor ima sploh zmožnost pogodbe sklepati, sme tudi poroštvene pogodbe skleniti; kdor nema omenjene sposobnosti, tudi porok biti ne more.

Bistveni pogoj vsaki poroštveni pogodbi je pa veljavna tirjatev, za katero se ima poroštvo oddati. Ako dotična tirjatev sama ob sebi ni veljavna, bodi si da se tiče kaj nemogočega, ali prepovedanega, naravno je, da je tudi poroštvo neveljavno, ki se je za tako tirjatev oddalo. Porok ima ravno tiste dolžnosti, kot glavni dolžnik, in ima le tisto plačati, kar glavni dolžnik plačal ni. Več in težjih zavez poroštvo ne naklada, kakor jih naklada dolžno pismo glavnemu dolžniku. Razjasnimo si stvar z izgledom. Naša postava določuje, da se zgube v igri iztožiti ne morejo. Ako sem v igri zgubil 100 gld., plačam jih, če jih hočem s proste volje, ali sodnik

me pa k temu plačilu nikdar obsodil ne bo. Mislimo si pa sedaj, da je moj prijatelj, z mojim soigralcem, kojemu dolžujem na zgubi 100 gld., sklenil poroštveno pogodbo. Porok sem ti, da boš teh 100 gld. dobil, če ti jih plačal ne bo, pa se mene poprimi. Segla sta si v roke, ter z eno besedo sklenila redno in jasno poroštveno pogodbo.

To poroštvo je pravno brezvpljivno: poroštvo velja samo za tiste tirjatve, ki so veljavne, in ako ni take tirjatve, neveljavno in brezvpljivno je tudi prevzeto poroštvo.

To je načelo. Ker se zguba v igri iztožiti ne more, naravno je, da se tudi porok gledé take zgube po sodnijski poti k plačilu prisiliti ne bo mogel. To pa zategadelj, ker se poroku večje breme, kot je ono, ki ga ima nositi glavni dolžnik, naložiti ne sme. To je že opravičeno v naravi stvari same.

O tem načelu pa velja važna izjema. En slučaj je namreč vendar mogoč, v katerem je breme poroka težje od onega, ki ga nosi glavni dolžnik. S tem slučajem, ki ima za vsakdanje življenje precej pomena, peča se § 1352 obč. drž. zak., ki se tako-le glasi:

„Kdor je porok za osebo, ki zavoljo svojih osebnih lastnosti ne more nikake dolžnosti prevzeti, je ravno tako kot sodolžnik zavezan, če prav mu je omenjena lastnost neznaná bila.“

Nekatere osebe nemajo zmožnosti, sklepati veljavnih pogodb. Med te osebe spadajo v prvi vrsti mladoletne osebe, ki svojega 24. leta še spolnile niso. Te osebe ne morejo prevzeti veljavne zaveze, in če so prevzele kako obljubo, se k izpolnitvi te obljube prisiliti ne morejo. To ve pri nas vsak, da osebe, ki še niso stare 24 let, tudi nikacega dolga veljavno napraviti ne morejo. A človeku, ki je mlajši od 24, ali ki sploh iz kakega družega vzroka ne more sklepati veljavnih pogodb, se ta nezmožnost na licu ne bere. Otroci, ali mladenči, ki imajo 16—20 let, se pač na prvi pogled kot taki spoznajo.

Drugače pa je, če je mladeneč ravno ob meji mladoletnosti, če je star 22—23 let; dostikrat ima že tako lice, da bi vsakdo menil, da je že davno polnoletnost dosegel.

Ravno tako je pri osebah, ki so zavoljo zapravljivosti preklicani. Zapravljevcu se nikakor ne bere na obrazu, da ima varuha, in da sam veljavnih pogodb sklepati ne more.

V tacihi slučajih bi se prav lahko goljufija godila. Kdor posoja denar, ta je že toliko previden, da se pred, kot je odšel denar, pobriga za okoljščine svojega bodočega dolžnika. A če pride ta dolžnik v družbi s porokom, dobi se lažje posojilo, ker si bodoči upnik vedno misli, če ne dobim plačila pri enem, dobil ga bodem pri drugem. Mogoče je torej, da se upnik zanaša na poroka, in da zategadelj ne povprašuje in ne poizveduje, kake so okoljščine dolžnikove. Porok je torej upnika preslepil, ga tako rekoč zazibal v posebno zupnost in brezskrbnost. Pač krivično bi torej bilo, če bi pozneje, ko se je izkazalo, da dolžnik niti veljavne zaveze prevzeti ni smel, škodo trpel upnik, ki je morda samo v zupanju na poroka denar štel. Tudi je resnica, da porok boljše pozna osebnere razmere dolžnika, nego upnik. Kdor se namreč odloči, da bo porok ti ali oni osebi, bode poprej prav natančno preiskal in pretehtal dolžnikove razmere. V človeški naravi je ležeče, da nikdo ne bo dajal poročstva za tujega in nepoznanega mu človeka.

Ako se je dalo poročstvo za človeka, ki nema zmožnosti prevzeti veljavne zaveze, domneva postava, da je porok dobro vedel, da vskoči za neveljavno zavezo.

Pri tem hotel je upnika ali opehariti, ali je pa imel namen, dolžniku v korist napraviti daritev. Vsekako je tedaj pravično, da porok plača, dasi zaveza dolžnikova ni veljavna. Drugače bi se omogočila raznovrstna sleparija. Kdor je na primeru mladoleten, in kaže že tako srečno lice, da ga ljudje sploh za starejšega imajo, ta bi lahko sleparil, samo, da dobi poroka, s katerim bi se sporazumel. V družbi bi iskala posojil, in gotovo bi jih brez težave dobila, samo da je porok človek, o katerem se ve, da ima premoženje. Brez vse težave dali bi se upniki opehariti, ker bi se ravno na poroka zanašali. A tacihi sleparij postava ne dopušča, ter strogo zapoveduje, da je porok zavezan, če tudi se dolžnik zavoljo osebnih lastnosti ni mogel veljavno zavezati. Kdor je toraj porok za mladoletnega dolžnika, plačati bo moral tudi takrat, če njemu samemu ni bilo znano, da dolžnik še nema postavne starosti, in da zategadelj veljavnega dolga napraviti ni mogel.

Ravno tako bo moral plačati, če se je kot porok zavezal za zapravljevca, in če niti vedel ni, da ima glavni dolžnik kuratorja.

Tembolj bode pa moral nasledke poročstva prestatu takrat, če je dobro vedel, da je porok mladoletnemu, ali pa zapravljivcu.

To pa je tudi edini slučaj, pri katerem je poročstvo veljavno, dasi je neveljavna zaveza glavnega dolžnika. Sicer pa velja vedno načelo, da je poročstvo le tedaj veljavno, če se je oddalo za veljavno dolžnost.

Sedaj se vpraša: kake zaveze naklada poročstvo poroku, in kake pravice daje upniku?

Pri odgovoru na to vprašanje moramo pred vsem ločiti navadno poročstvo, od poročstva s pristavkom „porok in plačnik.“

Navadno poročstvo je tisto, pri katerem je porok še le tedaj plačati zavezan, ako glavni dolžnik plačal ni. To se pravi, navadni porok sme se še le takrat k plačilu pozvati, kadar glavni dolžnik svoje zaveze spolnil ni.

Kdaj se sme reči, da glavni dolžnik svoje zaveze spolnil ni?

Z drugimi besedami: kdaj je nastopil trenutek, da sme upnik poroka na plačilo poklicati?

Odgovor na to vprašanje je najvažnejše, kar se o poročstvu sploh pisati dá, ker je ravno gledé tega odgovora med narodom vkoreninjeno napačno pravno mnenje, ki se skoraj iztrebiti ne dá. Če sem porok za to ali drugo tirjatev, bom vselej, kadar me upnik na plačilo toži, drl k sodnji ali pa k glavnemu dolžniku, da bi poizvedel, je li že glavni dolžnik bil tožen ali ne. In kakor hitro izvem, da se proti glavnemu dolžniku tožba še ni vložila, spustim se z mirno vestjo v pogubonosno pravdo, ter se branim z izgovorom, da me upnik ne sme še tožiti, ker do sedaj glavnega dolžnika še ni iztožil.

Pri nas se tedaj sploh in povsod meni, da je porok še-le takrat plačati zavezan, če se je poprej glavni dolžnik iztožil. Porok, ki je zavoljo plačila tožen, zahteva od upnika — tožnika, da naj pred vsem izkaže a) da je glavnega dolžnika tožil, in b), da pri njem tudi s tožbo ničesar iztirjati ni mogel. Meni se, da niti tožba sama še ne zadostuje, in da se mora še celo izkazati, da se pri glavnem dolžniku tudi z eksekucijo ničesar doseči ni daló. Kadar je tožen porok, sme se z gotovostjo pričakovati, da se bo izgovarjal, kaj mene toži, naj prej toži dolžnika, in naj ga rubi. Meni se, da je porok plačati še le tedaj zavezan, ko se je poprej glavni dolžnik brezvspešno rubil.

To prepričanje je tako močno razširjeno, da skoraj ni navadnega poroka, ki bi brez pravdanja plačal. Zatoraj je gotovo koristno vedeti, kdaj sme po naši postavi upnik poroka prijeti.

Odgovor daje § 1355 obč. drž. zakonika: „Porok se praviloma sme še le takrat tožiti, kadar glavni dolžnik po tem, ko ga je upnik posodniji ali pa zunaj sodnije tirjal, svoje dolžnosti spolnil ni.

Porok sme se tožiti še le v drugi vrsti; v prvi vrsti je zavezan glavni dolžnik. Preden se sme proti poroku postopati, mora upnik izkazati, da je poprej poskušal, plačilo pri glavnem dolžniku dobiti. Samo ta poskus nalaga se upniku in ničesar drugzega ne. Poskus, plačilo dobiti, se lahko na dveh potih zvrši, to je pred sodnijo, ali pa zunaj sodnije. Upnik mora pri glavnem dolžniku plačilo zahtevati. To zahtevanje izreče lahko pred sodnijo, to se pravi, v podobi sodnijske tožbe. A dovoljeno je pa tudi tirjanje zunaj sodnije, ki je obseženo v besedah: plačaj me! Upnik toraj nikakor ni zavezan, glavnega dolžnika tožiti, pač pa ga more opomniti ali tirjati, da naj plača. In ako na ta opomin glavni dolžnik ni takoj plačal, sme se brez odloga porok tožiti. V tožbi proti poroku ima upnik edino le izkazati, da je pred tožbo glavnega dolžnika tirjal. Nikakor pa ni zavezan izkazati, da je glavnega dolžnika že tožil in rubil. Čisto neosnovana in neopravičena je toraj vera, da se sme porok še le tedaj tožiti, ko se je glavni dolžnik že iztožil. Če sem le dokazati v stanu, da sem proti glavnemu dolžniku spregovoril besede: plačaj me! in če izkažem, da so te besede brezvspešne ostale, pa je vse dokazano, kar mi je dokazati v tožbi proti poroku. To se naj v spomin zapiše, da se ne bodo po nepotrebnem pravde začenjale, ki nikacega vspeha imeti ne morejo.

Za navadno poroštvo velja pravilo: Kakor hitro si tirjal dolžnika, in tina to ta plačal ni, smeš takoj poroka k plačilu prisiliti.

Izjemno pa je tudi pri navadnem poroštvu dopuščeno, da se sme porok prej tožiti, nego se je glavni dolžnik tirjal. Taka izjema je dopuščena v slučaju, ko je glavni dolžnik „konkurs“ napravil, ali — kakor pravijo med ljudstvom „faliral“. Ravno tako tudi v slučaju, če je dolžnik zginil med svet, da se ne zvé, kje prebiva.

Kaj ima porok plačati? Vse tisto, kar bi bil imel glavni dolžnik plačati, ker je porokova zaveza z ono dolžnika ena in

tista. Časih nastane prepir o tem, kake obresti ima plačati porok. Mislimo si, da sem pristopil za poroka gledé dolga 400 gld.

V tistem času, ko sem sklenil poroštveno pogodbo, bilo je obresti za šest let zastanih. Pri poroštveni pogodbi o interesih nismo nič govorili; govorilo se je samo: za to in to tirjatev v znesku 400 gld. sem ti porok, plačal ti je bom, če dolžnik tega storil ne bo. Po preteku enega leta napade me moj upnik, ter zahteva, da naj mu plačam kapital ali glavnico, in pa obrestij za sedem let. „Takrat, pravi, ko si ti kot porok pristopil, bilo je interesa za šest let na dolgu; potem pa je zopet preteklo leto, tedaj je ravno za sedem let zastanih interesov, ki mi jih moraš kot porok plačati.“

Kaj je pravica? Obsojen bom, da mu plačam edino le obresti za zadnje leto. Naša postava govori: Kdor je porok za glavnico (kapital), ki obresti ali interese nosi, plača samo tiste zastale obresti, katerih upnik še ni imel pravice potirjati. To se pravi, kdor je porok za obrestonosno glavnico, plača samo tiste interese, katerih upnik ob času sklenene pogodbe še ni smel iztirjati. Vprašati se ima: koliko je bilo interesa zastanega ob času, ko se je prevzelo poroštvo? Potem pa se dalje vpraša: ali je ta interes tak, da ga je smel upnik ob času sklenene pogodbe s tožbo iztirjati? In če se na to vprašanje odgovoriti sme: lahko, če je le hotel, — je to tak interes, ki ga porok plačati ni zavezan. Kakor rečeno, gledé zastanega interesa se časih upnik in porok pravdata, ker se pri nas sploh meni, da prevzame porok vse obresti, ki so ob času sklenene poroštvene pogodbe zastani bili.

Kdaj je poroštvo spolneno?

Spolneno je poroštvo tedaj, če je porok plačal vse tisto, kar je imel dolžnik plačati. Ako je za ravno tisto tirjatev več oseb poroštvo dalo, mora tisti, ktereга si upnik izbere, celo tirjatev poplačati. Vendar pa sme potem pri ostalih porokih primerno povračilo zahtevati, tako da se plačana tirjatev med vse enakomerno razdeli.

Zapazi naj se tudi, da se upnik, kateremu se je za tirjatev dala zastava, ti zastavi brez privoljenja poroka odpovedati ne more. Če je to storil, odgovoren je poroku za vso škodo. Recimo, da je pri sklepu poroštvene pogodbe tirjatev, za katero se je poroštvo oddalo, zavarovana pri posestvih dolžnikovih. Upnik po skleneni poroštveni pogodbi nikakor

nema pravice, odreči se zastavi, češ sedaj, ko mi je tudi porok zavezan, imam tako ali tako dosti varnosti, zategadelj bom dolžniku privolil, da naj se tirjatev na njegovih zemljiščih izbriše ali ekstabilira. Ako bi upnik v to ekstabilicijo brez vednosti, ali še celo proti volji poroka privolil, sme ga porok, če bi pozneje pri dolžniku ne iztirjal celega plačanega zneska, prijeti, da naj mu zgubo poravna.

Umevno samo o sebi je namreč, da stopi porok, če je upniku plačal, v pravice plačanega upnika. Zategadelj je plačani upnik zavezan, poroku — plačniku izročiti vse pripomočke, kar jih ima, s katerimi se dá pravica dokazati, ali zavarovati. Taki pripomočki so v prvi vrsti pisma, posebno dolžna pisma, in pa tudi pismeno potrdilo, v katerem je brati, da je porok upniku plačal.

Porokova zaveza neha v tisti razmeri, kakor dolžnikova; ako se je porok le za nekaj časa zavezal, je samo za to dobo odgovoren.

Poseben slučaj, v katerem poneha poroštvo samo od sebe, obsežen je v § 1367 obč. drž. zakonika, ki se glasi: Ako poroštvena pogodba ni niti z nepremično, niti s premično zastavo vtrjena, poneha v treh letih po porokovi smrti, če upnik med tem časom ni od dedičev zapadlega dolga po sodnji ali zunaj sodnije tirjal.

Porokova smrt ne vniči poroštvene pogodbe. Ali vendar ni brez vpljiva na njo, če porok ni dal nikake zastave iz rok. Mogoče je namreč, da porok svoje poroštvo s zastavo podpre, bodi si, da pusti poroštveno pogodbo na svojem zemljišču zavarovati, bodi si da izroči kako premično zastavo upniku, s katere naj si letá ob svojem času plačilo poišče. Navadno pa je, da se porok samo z besedo zaveže, da bode plačal, če glavni dolžnik plačal ne bo, — in da se toraj poroštvena pogodba dalje ne zavaruje. Ako je toraj porok, ki ni dal nikake zastave, umrl, ostane njegova zapuščina samo tri leta še zavezana. Po preteku treh let pa se od dedičev ničesar več zahtevati ne more, če bi tudi glavni dolžnik ničesar ne imel. Samo ob sebi umljivo je, da je morala v tem slučaju tirjatev ob času porokove smrti že zapadena biti. Ako je še le pozneje zapadla, potem se šteje doba treh let od tistega trenutka, ko je tirjatev v plačilo zapadla.

Kakor iz predstoječe razprave lahko sklepate, daje navadno poroštvo povod obilim preprirom. Prepir nastane lahko o tem, kdaj da se sme porok k plačilu poklicati, kdaj da

je poroštvo ponehalo, kakor tudi o tem, kaj in koliko ima porok plačati.

Taki prepiri rodé se v resnici tudi, če mora porok mesto dolžnika plačati. Kdor poroštvo prevzame, prevzame ga navadno v nadi, da mu tako ne bo treba plačati, ker bo ravno glavni dolžnik plačal. Če pa potem nastopi resna sila, kesa se porok, ter skuša na vse mogoče načine stvar zasukati tako, da bi mu ničesar plačati treba ne bilo. Plačilu se sicer ne odtegne, a s pravdo vendar stvar na dolgo in široko razvleče. Priporočati je, da bi se mesto navadnega poroštva, vpeljavalo

poroštvo s pristavkom „porok in plačnik“.

Kaj je to? Pri navadnem poroštvu pravi porok, jaz bom plačal, če glavni dolžnik plačal ne bo. Tu pa pravi porok: jaz sem porok in plačnik za tirjatev glavnega dolžnika. Ako izpregovori porok pri sklepu poroštvne pogodbe besede: porok in plačnik sem, podvrgel se je strogejšemu poroštvu. Pomen tega poroštva razviden je iz besed postave: „Kdor se je kot porok in plačnik zavezal, odgovoren je kot sodolžnik; upniku je na prosto voljo dano, poroka ali pa glavnega dolžnika, ali pa o b a s k u p a j s tožbo k plačilu pozvati.

Pri tem poroštvu je toraj porok sodolžnik, da ga sme upnik takoj za plačilo prijeti, ne da bi poprej glavnega dolžnika tirjati ali tožiti moral. Upniku je čisto na voljo dano, tožiti samo poroka, ali pa samo glavnega dolžnika, ali pa oba skupaj.

Če je tožba vložena, se dalje ne vpraša, se je li dolžnik že tirjal ali ne.

Porok in plačnik se nikakor ne more in ne sme izgovarjati, da glavni dolžnik še tožen ni bil. Porok in plačnik sme se tožiti, če bi tudi glavni dolžnik lahko plačal, in če ga upnik k plačilu niti opominjal ni. Razvidno je s tega, koliko pomenljivejše je poroštvo s pristavkom porok in plačnik, od navadnega poroštva. Upniku daje dobro in ostro orožje v roko, poroku pa izvije obilo ničnih izgovorov iz rok, tako da mu ni mogoče pravde na dolgo in široko zavleči.

Vodilo: Kdor hoče imeti poroka, naj vselej zahteva, da se mu da porok, ki je „porok in plačnik“. To se pravi, kdor jemlje poroštvo, naj vselej zahteva, da spregovori porok besede: porok in plačnik sem!

S tem si bode pridobil ostrejše in gotovejše poroštvo; pred vsem mu bode pa ob času pravde s porokom mogoče, odvzeti poroku vse nepotrebne izgovore, tako da bode imel lahko in hitro pravdo, kar je tudi dosti vredno.

Poroštvena pogodba sklene se lahko ustno pa tudi pismeno.

Pismeno pogodbo ima porok lastnoročno podpisati, in podpisati jo imate v večjo previdnost tudi dve priči. Ker bi morda komu koristilo, naj sledi tu obrazec pismene poroštvene pogodbe.

(Kolek.)

Poroštvena izjava.

Janez Mejač, posestnik v Dolnjem Dolu dolžuje Valentinu Steblaju, posestniku v Tržiču, na podlagi dolžnega pisma z dne 13. septembra 1885 posojilo v znesku 200 gld., in 6% obrestij od 13. septembra 1885 dalje. Podpisani Urh Merhar, posestnik v Žireh, izrekam sedaj, da sem za ta dolg Janeza Mejača v znesku 200 gld. (dve sto goldinarjev) Valentinu Steblaju porok in plačnik.

Podpisani Valentin Steblaj sprejemem to poroštvo.

V Ljubljani, dne 1. januarja 1886.

Urh Merhar l. r.
Valentin Steblaj l. r.
Jernej Černe, priča.
Miha Kokalj, priča.

S to poroštveno izjavo v rokah smel bo Valentin Steblaj Urha Merharja samega ali pa skupno z dolžnikom Janezom Mejačem tožiti. Urh Merhar se ne bo mogel izgovarjati s tem, da Janez Mejač še ni bil tožen. Plačati bo moral, če bi tudi Valentin Steblaj Janeza Merharja niti tirjal ne bil.

Do sedaj smo govorili o pogodbah sploh, o bistvenih delih vsake pogodbe, o volji pogodnikov, o obliki pogodb, in posebno tudi o tem, kdaj se sme veljavno sklenena pogodba zopet razdreti in razrušiti. Bile so to splošne stvari, ki lahko pri vsaki posamezni pogodbi v porabo pridejo.

Načelo je, da se mora veljavno sklenena pogodba tudi tako spolniti, kakor je dogovorjena bila. Naravno je, da se pogodbe ne sklepajo v namenu, da bi potem nespolnene ostale.

Pač pa je glavni in edini namen vsake pogodbe, da se spolni tako, kakor je dogovorjena bila.

Ako smo govorili o splošnih lastnostih pogodb, pečati se nam je sedaj še s tem, kar imenujemo spolnitev pogodb, ker

bi sicer v splošni razpravi o pogodbah zamolčali važno in pomenljivo stvarino.

Kdaj je pogodba spolnena?

V tistem hipu, ko sta oba pogodnika vse tisto storila, kar sta si s pogodbo eden drugemu obljubila. Če se je pa pogodba enostransko sklenila, spolnena je tedaj, če je pogodnik tisto storil, kar si je s pogodbo naložil. To je umljivo samo ob sebi. A vendar ni brez pomena, kar določuje postava o spolnitvi pogodb. S tem se hočemo v prihodnjem oddelku pečati.

X.

O spolnitvi pogodb.

(Kaj je plačilo? Po naših postavah se „mesec“ in „leto“ ne strinjata s koledarjem. Kak pomen ima „zadnji dan“. Nauk o „pobotnicah.“)

Vsaka pogodba ima toraj namen, da se spolni, in sicer spolni, kakor se je dogovorilo. Pogodbe se imajo po dogovoru spolniti in nikakor drugače ne. Spolnitev se s tem doseže, da pogodnik tisto stori, kar je obljubil. Z drugimi besedami se da to izraziti tako, da pravimo, pogodba je spolnjena, kadar je dal pogodnik plačilo. Plačilo v širjem pomenu obsega vsako djanje, s katerim pogodnik svoji s pogodbo prevzeti dolžnosti zadosti.

Ne samo tisti, ki je denar štel, temveč vsak, ki je kaj storil, kar je vsled pogodbe storiti imel, napravil je plačilo. Po naši postavi ima toraj beseda „plačilo“ širji pomen, nego ga ima v ljudski govorici sploh, kjer „plača“ samo tisti, ki denar šteje.

O „plačilu“ to je o izpolnitvi pogodb ne bomo na široko razpravljali. Naglaševali bomo samo glavne točke.

Prvo važno vprašanje je: kje in kdaj se ima pogodba izpolniti?

Splošen odgovor se glasi: pogodbe se morajo v tistem času in na tistem mestu spolniti, ki je bil dogovorjen. Odločilen je tedaj v prvi vrsti dogovor pogodnikov.

Navadno je, da se v pogodbi sami določi, da naj se spolni do tega in tega časa. Pri tacih pogodbah ni potem nikacih dvomov; spolniti se morajo ob določeni dobi.

Časih se glasi določba tako, da se pogodite stranki, da naj se pogodba spolni po preteku osmih dni, ali po preteku treh mesecev, ali po preteku dveh let, itd.

Naša postava določuje: po postavi se ima 24 ur za en dan, 30 dni za en mesec in 365 dni za eno leto.

Če se je toraj dogovorilo, da se naj kaka zaveza po preteku enega dne spolni, mora preteči celih 24 ur, ki se štejejo od polnoči do polnoči. Sicer pa nema ta določba nikacega pomena; pomenljivejša je druga določba, po kateri naj se ima 30 dni za en mesec.

Kaj ima ta določba posebnega v sebi? V navadnem življenju preračuni se mesec po pratiki, kar daje časih več, časih pa manj od 30 dni. Če se naša kmeta dogovorita, da naj se pogodba spolni po preteku enega meseca, meni se sploh, da je to mesec, kakor v pratiki stoji. Recimo, da je 31. jan. 1886 prodal *A* svojemu sosedu *B*-ju kravo za 50 gld. Ta kupna cena plačati se ima po preteku enega meseca. Kaj bode storil *A*, če se mu do 1. marca plačilo napravilo ni? Tožil bo. *B* se bode branil, ter vgovarjal, da se je prezgodaj tožilo.

„Po naši postavi, odgovarjal bo toženi, šteje mesec ravno trideset dni, če se je splošno samo o mesecu govorilo. Pogodbo sva sklenila dne 31. januarja 1886, in tedaj sva splošno določila, da naj se pripravi plačilo v enem mesecu. Pri tem nisva določila, da naj ima ta mesec samo 28 dni, govorila sva površno o mesecu sploh. Tak mesec pa šteje po postavi 30 dni; mesec februar imel je samo 28 dni, tedaj je mesec naše pogodbe pretečen bil še le 2. marca, tako da me prej nego dne 3. marca tožiti nisi smel!“

Sodnija bode toženega vslišala, ter tožbo odbila, ker se je ravno prezgodej vložila.

V tem slučaju imel je pogodbe mesec več dni nego mesec v pratiki. *A* mogoče je pa tudi, da ima manj dni od onega. Menimo si, da je pri zgorejšnjem zgledu *A* prodal svojo kravo *B*-ju dne 28. februarja z dostavkom, da se ima kupnina plačati v teku enega meseca.

B v veri, da ima mesec marcij 31 dni, pripravil je denar 1. aprila. Ali *A* bil je v mestu že 31. marca, ter je tožil, češ plačati se mi je imelo v teku enega meseca, to je — kakor določuje naša postava — po preteku 30 dni, ki so dne 31. marca že pretečeni bili. Sodnija bode vslišala tožbo, ter razsodila, da se je kupnina že dne 31. marca plačati imela.

Dobro je toraj, če se to v spomin zapiše. Zakotni pisarji namreč ne poznajo postavne določbe in marsikak toženec vjel se jim je na limanice, ter se pravdal v nadi, da je za pogodbo odločilen mesec, kakor je v pratiki.

Če si toraj sklenil pogodbo, po kateri se ima ta ali ona zaveza spolniti po preteku gotovega števila mesecev, potem pomenja mesec toliko, kakor 30 dni. Mesec, kakor je v koledarju, odločilen je samo takrat, če sta stranki, pogodbo sklepajoči izrečno določili, da se ima mesec po koledarju preračunati.

Ravno tako je pri „letu“. Postava ume pod to besedo dobo, ki obsega ravno 365 dni. Če toraj v pogodbi obljubim, po preteku dveh let ti bom plačal, pomenja to, da bom plačal po preteku 730 dni. Tudi to „letu“ se ne strinja z letom v koledarju, ker ima tako leto časih več nego 365 dni.

Kdor ima toraj kako obljubo spolniti po preteku gotovega števila mesecev ali let, naj se nikar ne zanaša na pratiko ali koledar, temveč na postavu, kjer ima vsak mesec samo 30, in vsako leto samo 365 dni.

Čas, v katerem naj se spolni pogodba, je dalje pomenljiv tudi zategadelj, ker se časi prepiri v nemajo zavoljo tako imenovanega „zadnjega dneva.“ Kaj je zadnji dan, ve vsak; to je tisti dan, s katerim se konča določena doba, v kateri se je imela kaka pogodba spolniti.

V tem oziru je treba dvoje razločevati. Mislimo si, da je *A* napravil testament, v katerem je svojim dedičem naložil, da imajo osebi *B*, če bo doživela dan 24. februarja 1886, izplačati volila 200 gld. Ako doživi *B* dan 24. februarja 1886, rodi se mu pravica do volila. Omenjeni dan je toraj zadnji dan, s tem dnevom ima stopiti *B*-jeva pravica v življenje.

Kaj je sedaj pravica, če je *B* dne 24. februarja 1886 zjutraj ob desetih umrl; ali je dobil pravico do volila?

Naše ljudstvo bode v takem slučaju sodilo, da *B* še ni pridobil si volila, ker je prej umrl, nego je pretekel zadnji dan. To je napačno, ker je pravica, ki naj se rodi z gotovim dnevom, že rojena, če je opravičenec samo pričetek tega dneva doživel.

Zadnji dan pa je pomenljiv tudi takrat, ako se naj ta dan izpolni prevzeta dolžnost. V dolžnem pismu sem se na primeru zavezal, da bom plačal svoj dolg 1. maja 1886. Kdaj mi je plačati, in oziroma kdaj me sme upnik tožiti, če nisem plačal?

Naše ljudstvo meni za take slučaje, da sme upnik 1. maja tožbo vložiti, ter je prepričano, da mora dolžnik plačati že pred 1. majem, tako, da je plačilo ta dan že zakasnjeno, če se je vložila že prej tožba, nego se je plačilo ponudilo. Tudi to mnenje je napačno. Za take slučaje dan je dolžniku celi zadnji dan. To se pravi, če komu kaj dolžujem, ter se mi je določil zadnji dan, do katerega mi je plačati, lahko plačam zadnji dan zvečer.

Gledé na predstoječe jasne so besede postave, ki se glasijo:

Pravica, katere pridobitev je od določenega dneva odvisna, pridobljena je že s pričetkom tega dneva. V spolnenje kake zaveze pa je dolžniku dodeljen celi odločeni dan.

Kje se imajo pogodbe spolniti?

Tudi kraj, kjer naj se pogodba spolni, odvisen je v prvi vrsti od dogovora strank. Če se pa o tem ni ničesar govorilo, določi se ta kraj iz namena ali pa iz natore storjene kupčije. In če se s te natore ničesar sklepati ne dá, potem izročijo se nepremakljive reči na mestu, kjer ležé, premakljive pa na mestu, kjer se je sklenila pogodba.

Sicer pa o tem ne nastajajo tožbe, ker se skoraj pri vseh opravljenih samo ob sebi ume, kje da se bode imela spolnitev vršiti.

Važnejše za vsakdanje življenje je vprašanje, kje se ima plačati dolg v denarjih. Prepirajo se obilokrat o tem, ima li upnik priti po denar k dolžniku ali pa ga mu ima dolžnik na dom prinesti.

Kaj je prav? Razločevati nam sta dva slučaja.

V prvem slučaju dolžan sem denar šteti na podlagi dolžnega pisma, ali kake druge pogodbe. Če sem na primer kupil od svojega soseda svet za 400 gld., ter sem kupno ceno dolžan ostal, pravi se, da izvira moj dolg iz pogodbe. Za take slučaje, kjer izvira dolg, ki se poplačati hoče, iz pogodbe, velja zapoved, da mora dolžnik denar k upniku prinesti. Dolžnik tedaj ni opravičen upniku reči: doma imam denar, pridi ponj! Postava nalaga dolžniku, da naj z denarjem lazi za upnikom; upnik ni zavezan hoditi po denar, ker bi s tem po nepotrebnem čas tratil, in ker bi se mu po tem naložilo breme, katero bi tedaj, ko je denar štel, gotovo ne bil hotel prevzeti, če bi se bilo od njega zahtevalo.

V drugem slučaju dolg ne izvira iz pogodbe, pač pa iz kakega drugega pravnega razmerja. Če mi je zapustnik na-

ložil, da naj osebi *A* izplačam volilo 1000 gld., zavezan sem poplačati ta znesek. Ali moja zaveza se ne opira na pogodbo, kar je pač razvidno. Prav lahko se toraj zgodi, da moram gotovo svoto plačati določeni osebi, brez da bi bil ž njo gledé tega plačila kako pogodbo sklenil. V tacih slučajih zavezan je dolžnik plačati na mestu svojega bivališča.

Če tedaj nastane prepir, ima li dolžnik z denarjem za upnikom, ali upnik po denarje za dolžnikom hoditi, vpraša naj se pred vsem, ali izvira plačilo iz pogodbe, ali ne.

Ako ti je odgovoriti, da plačaš samo zategadelj, ker si z upnikom sklenil pogodbo, vzemi denar, ter ga mu nesi na dom. Če pa moraš plačati, brez da bi bil sklenil z upnikom kako pogodbo, tedaj ti ni treba za upnikom laziti: na tvoj dom ima po denar priti! S tem se bode dal rešiti vsak prepir.

Kak pomen ima dostavek „plačal bom, kadar bom mogel“?

Zgodi se, da skleneta dobra prijatelja pogodbo, v kateri se dolžnik zaveže, da bo plačal, kadar bo mogel. Meni se pri nas, da je potem dolžnik opravičen, plačilo do sodnjega dne zavleči in da je sploh — če noče plačati — tožba proti njemu nemogoča.

Recimo, da je *A* prodal svojemu dobremu prijatelju *B*-ju hišo za 800 gld. Znesek 600 gld. se je takoj izplačal; gledé ostanka 200 gld. pa se je dogovorilo, da ga plača dolžnik, kadar bo mogel. *A* čaka tri leta, potem toži, ker plačila vzlic opominjevanja ni dobil.

B se bode vstavljal rekoč: plačati mi je, kadar bom v stanu; sedaj pa še nisem v stanu, zatoraj je tvoja tožba neopravičena. Ali vendar bode tožba vslišana, ter bode sodnik določil gotov čas, v katerem bo toženi plačati moral.

Ako se je dolžnik izgovoril, da bode pogodbo spolnil, kadar mu bo mogoče, ali priležno, mora se sodnik poprositi, da naj čas plačanja ali spolnenja po previdnosti določi. To se pravi, dolžnika, ki mi je obljubil plačati, kadar mu bo mogoče, smem vsak hip tožiti, samo da ne smem v tožbi prositi, da naj mi — kakor navadno — plača v 14. dneh, temveč v tistem času, ki ga bo sodnik po svoji previdnosti določil. Mnenje priprostega naroda, da se tak dolžnik sploh tožiti ne sme, je toraj napačno.

Kaj se mora upniku plačati? Zopet je umevno samo ob sebi, da le tisto, kar se je s pogodbo naložilo. Kaj drugega ni niti upnik dolžan sprejeti, niti dolžnik zavezan plačati.

Prepiri nastanejo časih zavoljo vprašanja, je li upnik zavezan samo del svoje tirjatve sprejeti, ter dovoliti, da naj se mu ta v obrokih plača? To se pravi, mora li dolžnik na enkrat celi dolg poplačati, ali pa mu je dovoljeno, enkrat nekaj, drugikrat zopet nekaj, in tretjikrat ostanek poplačati?

Naša postava zapoveduje, da se mora upniku celi dolg na enkrat poplačati. Vse ali pa nič, je načelo naše postave; in to načelo je tako strogo, da upnik obrokov tudi tedaj ni sprejeti zavezan, če bi se mu naprej, to je še pred časom, kot je tirjatev v plačilo zapadla, ponujali. Mislimo si, da sem svojemu sosedu dolžan 200 gld. Ta dolg sem napravil ob novem letu, ter se zavezal, da ga bom plačal o svetem Martinu ravno tistega leta. Upnik ima pravico, zahtevati, da se mu ima ta tirjatev ravno o svetem Martinu poplačati. Brez njegovega dovoljenja se mu tirjatev pred svetim Martinom niti v obrokih, niti v polnem znesku poplačati ne more. Ako bi se jaz, dolžnik, na primero hipoma spomnil, da bodem v obrokih lažje plačeval, ter bi na to že o Veliki noči pripravil 50 gld., o Binkoštih zopet 50 gld. itd., bi moj upnik nikakor ne bil primoran teh obrokov sprejeti, dasi bi se mu plačati hoteli v času, ko dolg k plačilu še ni zapadel. In vendar se pripeti, da naš kmet pri taki priliki svojega upnika toži, da naj tako „prezgodnje“ plačilo sprejme. Sploh živi naše ljudstvo v veri, da mora upnik plačilo vselej sprejeti, če mu le dolžnik denar prinese.

Še mnogo bolj razširjeno je pa drugo napačno mnenje, da ima upnik dolžniku tudi tedaj obroke dati, kadar je tirjatev že zapadla. Dan za dnevom prihajajo toženi dolžniki pred sodnijo, in da si so se tožili na podlagi dolžnega pisma, s katerim je tožba na vse strani dobro podprta, se vendar branijo plačati, češ, tako visoka svota se je iztožila, in zahteva se, da naj jo takoj plačam, a jaz zahtevam, da naj se mi dodelé obroki.

Naši dolžniki pripoznajo navadno svoj dolg, ali upnika hočejo vendar „na obroke djati“. To se pravi, naši dolžniki živé v veri, da jim ima upnik, če iztoženega zneska plačati ne morejo, obroke ali „brište“ dovoliti, in da ga smejo k temu prisiliti, če bi s proste volje obrokov dovoliti ne hotel. Kolikokrat čujejo se pred sodnijo besede: dolžan sem res, ali tožnika bom dejal na obroke (na „brište“), ker je iztoženi znesek previsok, in ker dobro vem, da mi mora obroke dovoliti. Če se upnik potem brani, in obrokov dati noče, spusti se naš dolžnik v pravdo, v kateri se navadno le s tem brani,

da se na obroke zgovarja. Da je pravda hitro in korenito zgubljena, je samo ob sebi umevno.

Naše postave ne silijo upnika, da bi svojemu dolžniku obroke privolil; če jih privoli, stori to s proste volje, siliti ga pa nikdo ne sme. Popolnoma smešno pa je mnenje, da dolžnik upnika tudi s sodniško silo lahko h temu primora, da naj morda obroke ali „brište“.

Naj je znesek dolgá še tako visok, mora ga dolžnik nankrat celega poplačati, če mu upnik z dobrote ni obrokov privolil. Kdor je toraj tožen, da naj poplača znaten svoj dolg, naj ne živi v veri, da si bode obroke s postavno silo pridobil. Pravdanje ne pomaga v tem oziru prav nič, edino in najboljše orožje je za take slučaje prošnja do upnika, da naj ima usmiljenje, in da naj čaka. Ako upnik usmiljenja imeti noče, ga tudi sodnik imeti ne sme. Obroki ali „brišti“ se z grdo doseči ne dajo!

Kako je postopati takrat, če ima upnik več tirjatev pri enem in tistem dolžniku, in če je ta dajal plačila, ne da bi se bilo določilo, na katero tirjatev naj se plačilo vzame?

Kdor je več zneskov dolžan, ta ima pri plačevanju določiti, na kateri znesek naj se plačilo vračuni. Dolžnik pravi: dolžujem ti 200 gld., 300 gld., 400 gld.; sedaj ti plačam 300 gld. in sicer odločno v poplačbo dolga 300 gld. Če se je tako plačalo, mora upnik plačilo ravno na tirjatev 300 gld. sprejeti in ni mu pripuščeno, da bi si plačanih 300 gld. samolastno in proti dolžnikovi volji na tirjatev 400 gold. vračunil.

Ako je toraj dolžnik, ki enemu in istemu upniku več zneskov dolžuje, pri plačanju tirjatev, na katero naj se plačilo vračuni, sam določil, ni mogoč prepir, ker se ima upnik izrečeni volji dolžnika vdati.

Navadno pa se plačuje tako, da dolžnik ne pove, na katero tirjatev hoče plačilo dati. Po tem, ko pride do obracunjenja, pa se pričkata dolžnik in upnik.

Prvi hoče imeti, da naj se plačani zneski na te in te tirjatve vračunijo, češ da je takrat, ko je plačeval, mislil, da bodo ravno te in te tirjatve poplačane. Upnik je zopet drugačega mnenja, ter hoče imeti račun, kakor mu ravno bolje služi.

Gledé tega postava tako-le določuje: Kadar je treba razne dolgove plačati, šteje se, da je tisti poplačan, zastran

katerega je dolžnik izrečno povedal, da ga hoče poplačati. Ako pa dolžnik svoje volje ni jasno izrazil, naj se odračunijo najpoprej obresti, potem kapital ali glavnic, od več kapitalov tisti, ki je bil že nazaj tirjan, ali je saj h plačilu že zapadel, in za njim tisti, katerega dolžnemu ostati je dolžniku najtežje.

Vzemimo si zgled! *A* dolžuje *B*-ju tri kapitale in sicer v znesku 200 gld., 300 gld., 400 gld., ki so se imeli vsi trije poplačati do 1. novembra 1885. Od 200 gld. tekó 5%, od 300 gld. 6% in od 400 gld. 7% obresti. Dne 1. decembra 1885 plačal je *A* 600 gld., ter se ni izrazil, katero tirjatev hoče s tem zneskom pokriti. Kaj je plačano s tem zneskom?

S tega zneska se imajo poplačati pred vsem zastani interesi in sicer interesi od vseh treh kapitalov ali glavnice. Vzemimo na priliko, da so bili dne 1. novembra 1885 interesi pri vseh treh glavnica ravno za pol leta na dolgu, ter so znašali pri glavnici 200 gld. 5 gld., pri glavnici 300 gld. 9 gld. in pri glavnici 400 gld. 14 gld. Dne 1. novembra 1885 bilo je zastanih interesov ravno 28 gld., ki se odbijejo pri plačanem znesku 600 gld., tako da ostane še 572 gld., ki se imajo poračuniti na glavnice.

Ktera glavnic je plačana? Najprej tista, za katero je upnik dolžnika že tirjal. Meseca novembra prišel je upnik k dolžniku, ter ga tirjal rekoč: vsaj tistih 300 gld. mi plačaj, od katerih tekó 6% obresti. Če je na to dolžnik prinesel denar, ter ni ničesar dostavil, potem se domneva, da je hotel pred vsem poplačati ono tirjatev, za katero ga je upnik izrečno opominjal, to je tirjatev 300 gld., ki se ima pri zgorajšnjem ostanku 572 gld. odbiti. Ostane še 272 gld.

Katera glavnic naj pride sedaj na vrsto? Ali ona v znesku 200 gld., ali ona s 400 gld.? Postava pravi tista, ki je že h plačilu zapadla. Ali v tem slučaju ste se imeli obe terjatvi že dne 1. novembra 1885 poplačati, bile ste toraj ob času plačila že obe zapadeni. V moč stopi zadnje določilo, po katerem se ima v račun vzeti tisti dolg, katerega dolžnik najtežje dolžuje.

Od glavnice 200 gld., tekó 5%, in od one 400 gld., 7% interesi. Dolg, pri katerem imam plačevati 7% obresti, je za me gotovo težje breme od onega, pri katerem plačujem samo 5% obresti. Ostanek 272 gld. ima se tedaj poračuniti na tirjatev 400 gld.

Koliko ostane *A*, ki je dne 1. decembra 1885 plačal 600 gld., *B*-ju še dolžan? Plačani so vsi do tega dne zastani

interesi; plačana je glavnica 300 gld., in od glavnice 400 gld., delež v znesku 272 gld. *A* dolžuje toraj *B*-ju še vedno prvo glavnico s 200 gld. in 5% interesi od 1. decembra 1885 dalje, in od tretje glavnice še 128 gld. in 7% obresti od 1. decembra 1885 dalje.

Tako in enako se ima vselej računiti, kadar se je na več dolgov kaj plačalo, ter se ni določilo, kateri dolg naj je poplačan. Dolžniki se pozneje posebno proti temu vstavljajo, da bi se interesi v račun vzeli. Jaz sem ti plačal na kapital, to se samo ob sebi ume, se izgovarja tak dolžnik, sedaj pa hočeš interes v račun vzeti, interes, ki je že davno zastaran!

Dolžniki prav radi na to prežé, da bi si pri takih prilikah kaj zastaranega interesa pridobili. A spodleti jim ta špekulacija, ker se imajo obresti, tudi če se o njih niti govorilo ni, na prvem mestu v račun vzeti.

Kaj je pravica tedaj, če je oseba, ki nema zmožnosti, da bi svoje premoženje, sama oskrbovala, plačala dolg? Moralno bi se to plačilo po strogem načelu postave vničiti. A vendar je tu dovoljena izjema. Če je na primeru mladoletnik vzel svojemu varuhu 200 gld., ki jih je ta s premoženja mladoletnikovega potegnil, ter z njimi poplačal resničen in že zapaden dolg, potem varuh plačane svote nazaj zahtevati ne sme. Dolg je veljavno poplačan. Moj varuh je na primeru prodal z mojega premoženja par volov za 300 gld. Ta denar je pustil na mizi ležati. Jaz ga v trenutku, ko me nikdo ne vidi, pograbil, ter ga nesem k sosedu, rekoč: tu imaš v poplačbo tistih 300 gld., ki jih imaš pri mojem premoženju iskati, ter bi se ti bili že pred tednom plačati morali. Sosed spravi denar, rekoč: dobro, plačan sem. Pri tacih slučajih nema varuh pravice, sklicevati se na to, da je samo on, kot postavni zastopnik mladoletnika opravičen, njegove dolgove poplačati. Dolg ostane poplačan, in sosed ni zavezan, prejeti denar varuhu povrniti.

Postava določuje: Tudi oseba, ki sicer ni zmožna, svoje premoženje oskrbovati, more resničen in k plačilu že zapadli dolg veljavno poplačati ter svoje zaveze se znebiti. Ako bi pa bila plačala dolg, ki je še negotov, ali ki še v plačilo zapadel ni, ima njen varuh ali kurator pravico, plačilo nazaj tirjati.

Važnejši je vprašanje, kaj je tedaj pravica, če se je tirjatev mladoletnika plačala njemu samemu in ne varuhu ali kuratorju?

Naravno je, da se ima tirjatev plačati upniku samemu in nikomur drugemu ne. Kdor bi plačal tuji osebi, bi se s tem od svoje zaveze upniku nasproti ne oprostil. Isto tako se mora dolg tedaj, če je upnik mladoleten, ali če ima kuratorja, plačati varuhu ali kuratorju, in sicer pod tistimi previdnostmi, ki jih zapoveduje postava.

Kdor je toraj plačal mladoletniku, temu se lahko pripeti, da bo moral dolg še enkrat poplačati, če je na primer mladoletnik denar brez koristi zapravil.

Kar je kdo plačal osebi, katera ne sme svojega premoženja sama oskrbovati, ta mora v novič plačati, ako se poplačano ni v korist mladoletniku porabilo.

Sicer pa naj vsak, ki plačuje svoj dolg, pazi na to, da bo plačal osebi, o kateri ve, da sme denar vzeti.

Nauk o pobotnicah.

Pogodba se je sklenila v namenu, da bi se spolnila. Najimenitnejša posledica vsake pogodbe je njena spolnitev. Kadar sem spolnil zavezo, v katero sem se vkoval po ti ali oni pogodbi, odvalil sem si neprijetno breme, in naravno je, da želim za vse čase imeti dokaz v rokah, s katerim mi bode vselej mogoče spričati, da sem storil tisto, kar sem se v pogodbi storiti zavezal. Priče lahko pomrjé, prisega sama ob sebi je nezanesljiva, ker se dandanes — žali Bog — prisega tja v dan. Zatorej daje postava dolžniku, ki je upniku dal in plačal, kar mu je vsled pogodbe dati ali plačati moral, pravico, da sme od upnika zahtevati, da naj mu izroči pismeno potrdilo, da je plačan. To pismeno potrdilo imenuje se pobotnica („kvitenga“).

Pobotnica je toraj pismeno potrdilo, v katerem se upnik izreče, da je od dolžnika vse prejel, kar je na podlagi sklenene pogodbe dobiti imel.

Vpraša se, kdaj je upnik zavezan, svojemu dolžniku pobotnico izročiti?

Postava odgovarja: Plačnik ima vselej pravico, od plačanega pobotnico zahtevati, to je pismeno potrdilo, da se je dolžnost spolnila.

Postava določuje toraj, da se sme pobotnica samo od plačanega, to je od osebe, ki je plačilo že prejela, zahtevati.

Predpis postave je jasen: dokler plačila še nisem prejel, nisem zavezan, pobotnice dati. Kakor je pa jasen predpis postave, vendar pa ravno te nesrečne pobotnice provzročujejo tožb in pravdanja, da je kar groza. Navadno se stvar v življenji tako-le zvrši. Recimo da je *A* dolžan *B*-ju 200 gld. posojila, ki se je imelo plačati dne 1. julija 1885. Ta dan pride *B* k *A*-ju, ter ga opomni, da naj plača zapadeni dolg. Kaj odgovori *A*: prinesi mi pobotnico, jaz pa tebi denar! Z moje roke denar, s tvoje pobotnica! In če *B* odgovarja, da prej pobotnice ne da, dokler nema denarja, konča *A* razgovor z besedami: pa me toži! tu ste dve priči, da sem ti ponujal denar proti pobotnici!

B v resnici toži. *A* se sklicuje v pravdi na priče, ki naj potrdijo, da je hotel denar šteti, in da tožnik ni hotel poprej pobotnice napraviti.

Sodnik ga mora obsoditi, ker je upnik pobotnico še le takrat dati zavezan, ko je dobil denar.

Dejali bodete, da je pri ti razmeri dolžnik popolnoma dan v roke upniku? Ni res. Kakor hitro si mu odštel denar, ali spolnil drugo zavezo, imaš takoj pravico, pobotnico zahtevati. In če ti je dati noče, toži ga. Kako pa mu naj v pravdi dokažem, da sem mu plačal? Prav lahko. Vsaj po naših postavah niso samo pisma dokazi, temveč tudi priče.

Če te toraj tirja upnik, kateremu ne zaupaš, ter se bojiš, denar mu šteti brez pobotnice, vzemi s sabo dve priči, in naštej v nazočnosti teh svedokov denar na mizo, rekoč: tu imaš denar, za pobotnico te bom čakal en teden, in če mi je v tem času ne pripraviš, te bom tožil za njo. To je prava in varna pot, ter je ravno tako zanesljiva, kakor bi se ti bila takoj pobotnica izročila.

Zahtevati pa, da naj se pobotnica že naprej pripravi, in da naj toraj upnik pismeno izreče, da je zadostilo ali denar prej prejel, kot ga je v resnici prejel, je smešno in nedopustljivo. Upniku moraš plačati, če ta tudi izreče, da ti pobotnice ne da. Pobotnica ni pogoj plačila, to je čisto neodvisno od pobotnice. Pač pa je pobotnica nasledek plačila, to se pravi, ko je plačilo zvršeno, že dokončano, tedaj se še le rodi pravica do pobotnice. Pravica do plačila ne obstoji tik pravice do pobotnice. Smrt prve pravice daje življenje drugi pravici! Kadar si toraj opominjan, da plačaš to ali ono, ne zgovarjaj se na pobotnico. Plačaj! in potem še le govori o pobotnici. Želeti bi bilo, da bi naše priprosto ljudstvo že vendar enkrat

prišlo gledé pobotnic do pravega spoznanja, ker bi potem izostala marsikaka brezupna pravda.

Dolžnik meni, da upniku nagaja, ali konečno, ko je pravda razsojena, pride do prepričanja, da je zavoljo ljube pobotnice zapravdal tretjino ali še več plačanega dolga!

Kake lastnosti mora imeti vsaka pobotnica?

Postava odgovarja: V pobotnici se ima izreči ime dolžnika in upnika, kakor tudi kraj, čas, in predmet poplačanega dolga.

Naj sledi tu nekoliko zgledov. V kupnem pismu z dne 20. julija 1885 se je kupec Janez Tonejec zavezal, da bo plačal prodajalcu Tinetu Logar-ju kupno ceno 400 gld. dne 1. oktobra 1885. Pobotnica za ta slučaj naj ima tako-le podobo.

(Kolek 1 gld. 25 kr.)

P o b o t n i c a.

S kupnim pismom z dne 20. julija 1885 sem prodal spodaj podpisani Tine Logar, sedaj zasebnik v Brežicah, svoje pod hiš. št. 16 v Krški vasi ležeče posestvo Janezu Tonejcu, sedaj posestniku v Krški vasi, za 400 gld., berem štiri sto gold. avst. velj.

Podpisani Tine Logar potrjujem sedaj, da mi je Janez Tonejec danes dne 1. oktobra 1885 v Krški vasi na podlagi zgoraj omenjenega kupnega pisma dogovorjeno kupno ceno v znesku 400 gld. v gotovem denarji resnično poplačal, tako da gledé te kupnine pri plačniku ničesar več iskati ne morem.

V Krški vasi dne 1. oktobra 1885.

Tine Logar, l. r.

Martin Knez, l. r.
priča.

Janez Tišlar, l. r.
priča.

Najnavadnejše so pobotnice pri posojilih.

Jernej Balant dolžuje Primožu Arharju z dolžnega pisma z dne 2. avgusta 1884 posojila 150 gld. Kako naj se glasi pobotnica?

(Kolek 60 kr.)

P o b o t n i c a.

Jaz podkrižani Primož Arhar, posestnik v Lučnah hišna številka 4, potrjujem, da mi je Jernej Balant, posestnik v Rakovci, na podlagi dolžnega pisma z dne 2. avgusta 1884 danes

v Lučnah poplačal posojilo v znesku 150 gld., berem sto in petdeset goldinarjev, z vsemi zastanimi interesi, tako da z omenjenega dolžnega pisma, katero sem danes dolžniku ob enem povrnil, pri Jerneju Balantu ničesar več iskati nemam.

V Lučnah dne 5. maja 1885.

† Primož Arhar
podpisal Jernej Vrečar,
tudi priča.

Janez Alič,
priča.

Napačno je mnenje, da se ima pobotnica dati samo takrat, če se je denar dolževal. Vselej, kadar se je kaka pogodba spolnila, dati se ima tistemu, ki je zavezo spolnil, pismeno potrdilo o spolnitvi. Na primeru. V pogodbi, skleneni med Antonom Mesarjem in Miha Velkavrhom, se je zadnji zavezal, da bode prvemu do gotovega časa posekal gozd in sicer proti plačilu 150 gld. V tem slučaju ima Anton Mesar pravico, zahtevati, da mu Miha Velkavrh pismeno potrdi, da se mu je plačalo 150 gld. za posekanje lesa. Miha Velkavrh pa sme zopet zahtevati, da naj mu Anton Mesar pismeno potrdi, da je les v gozdu posekal, in sicer tako, kakor je bilo dogovorjeno.

Tudi je napačno mnenje, da se sme pobotnica samo takrat zahtevati, kadar je bila pogodba pismeno napravljena. Navadno naš kmet noče dati pobotnice, če je plačal dolg, o katerem ni bilo pismenega dolžnega lista.

Kdor je dobil plačilo posojila, ki ga je dal samo na pšteno obljubo in besedo, ni pri volji dati pismenega potrdila, češ, kaj je treba pobotnice, ker se tudi dolžno pismo napravilo ni. Trdno vkoreninjena je vera, da se pobotnica le takrat zahtevati sme, če se je plačala zaveza, o kateri je bilo napravljeno pismo. Če ni bilo pisma, tudi pobotnice ni treba. In ta vera je časih tako krepka, da se dotični upnik raji tožiti pusti, nego bi podpisal pobotnico.

Ali po naši postavi ima se pobotnica vselej dati, naj se je o plačanem dolgu napravilo pismo ali ne. Kdor je prejel kako plačilo, mora — ako plačnik zahteva, vselej pobotnico podpisati ne gledé na to, ali je tedaj, ko se je pogodba sklepala, tudi kaj pismenega z rok dal ali ne.

Kdo plača stroške pobotnice?

Tudi zavoljo teh stroškov se prav radi prepirajo. Upnik brani se jih plačati, češ, denar sem posodil, dobroto sem

dolžniku skazal, a sedaj naj imam pa še s pobotnico zgubo. Dolžnik pa tudi noče plačati pobotnice ter se sklicuje na postavo, po kateri se mu ima pobotnica dati. Konec prepira je, da se plačani upnik izreče, da pobotnice ne da, če je dolžnik ne plača.

Dolžnik se zopet sklicuje na sodnika, ter grozi s tožbo.

Če toži, mora upnik zgubiti, ker stroški pobotnice, ako se pri sklepu pogodbe ni kaj družega dogovorilo, zadevajo plačanega upnika.

Ti stroški so časih — posebno tedaj, ako je bila plačana tirjatev književno zavarovana, precej visoki in prav lahko se zgodi, da vzamejo polovico zadnjega interesa, ki ga je upnik od plačanega posojila potegnil. Kako je upniku postopati, če se hoče vbriniti stroškom pobotnice?

Na to treba je že takrat misliti, ko se je pogodba sklepala. Če se v dolžnem pismu o pobotnici ničesar govorilo ni, moral bode upnik pobotnico plačati. Vsak prepir bode nepotreben, in vsako pravdanje brezvspešno ostalo. Ako se pa v pismu bere, da mora dolžnik pobotnico plačati, je stvar vsa drugača. Tedaj se bode pa dolžnik brezvspešno vstavljal: stroške pobotnice moral bode založiti, če bo sploh pobotnico imeti hotel. Kdor toraj denar posoja — pri posojilih so pobotnice najnavadnejše in najvažnejše — naj že v tistem hipu, ko dolžno pismo z dolžnikom napravlja, na pobotnico misli, in naj z vso odločnostjo zahteva, da se v pismo postavi, da bode moral dolžnik, če bode pobotnico zahteval, sam poplačati njene stroške.

Ako upnik tako previden ne bo, moral bo ob času poplačbe posojila stroške pobotnice trpeti.

S tem naj je dokončana splošna razprava o pogodbah sploh. Veliko bi se še dalo pisati, ali uvaževati se je moralo, da bi sicer ta knjiga preobširna postala, ter prekoračila tiste meje, v katerih se ima knjiga, priprostemu narodu namenjena, obdržati.

B. O posameznih pogodbah.

I.

O daritvi.

(Daritve so dvojne: med živimi, in na primerljaj smrti. Pismeno sklenena daritev je samo takrat veljavna, če se je pismo pred notarjem napravilo. Kdaj se sme daritev preklicati? Ali so upniki brez pomoči, če je dolžnik svoje premoženje razdaril? Važni so predpisi, ki veljajo v daritvah na primerljaj smrti. Naše ljudstvo te daritve navadno tako sklene, da so neveljavne.)

Daritev je pogodba, s katero kdo kako reč drugi osebi brezplačno prepusti.

Kakor pri vsaki pogodbi, tako ste tudi pri daritvi vsaj dva pogodnika. Jeden imeti mora voljo, svojo reč brezplačno drugemu pogodniku odstopiti; letá pa mora zopet imeti voljo, omenjeno reč brezplačno prevzeti. Dokler se ni izrekla volja obeh pogodnikov, ni se še sklenila daritna pogodba.

Daritne pogodbe razdeljujejo se v dve glavni vrsti: prva vrsta obsega daritve med živimi, druga vrsta pa daritve na primerljaj smrti. Te so med prostim ljudstvom prav zlo v navadi; zategadelj bodemo o njih pozneje govorili, ker jih naše ljudstvo navadno tako sklepa, da so neveljavne.

Daritve med živimi

so tiste daritne pogodbe, pri katerih se podarovana reč še pri življenju darilca obdarjenemu v last izroči.

Reč postane lastnina obdarjenega brez ozira na to, kdaj bode darilec umrl. Podarjena reč preide v tujo last, in naj darovalec še toliko časa živi. Drugače je pri daritvah na primerljaj smrti; tu se reč daruje pod pogojem, da bode darovalec prej umrl nego obdarovani. Navadno se pravi: to in to ti darujem, a tvoje bo postalo še le takrat, kadar bom umrl.

Oblika, v kateri se daritve med živimi sklepajo, je dvojna. Smejo se sklepati ustno, a veljavne so tudi v pismeni obliki.

Za ustne daritve velja načelo, da so pravnoveljavne samo tedaj, če se je podarjena reč ob enem obdarovanemu tudi izročila.

To načelo je videti prav priprosto, ali vendar daje v življenju prav obilokrat pravdam povod.

Mislimo si, da imam sorodnika, ki mi je že mnogokrat skazal dobroto. Nekdaj se vidiva v gostilni, in tedaj skleneva daritno pogodbo.

Sorodnik, ki pozna moje potrebe, mi daruje vola, in jaz sprejemem to daritev. Seževa si v roke pred pričami, pred katerimi se moj sorodnik slovesno izreče, da je vol moj, da mi ga daruje, in da naj drugo jutro pridem, da ga odpeljem.

To se je zgodilo zvečer. S hvaležnim srcem se poslovim pri dobrem sorodniku, ter odrinem na dom. Zjutraj pa izvem, da je darilec v noči nagle smrti umrl. Kakor blisk sem pri njegovem hlevu, si polastim živinčeta, ter ga odpeljem na svoj dom. Dediči pa bodo tožili, ter zahtevali, da naj se vol zapaščini povrne.

Občno mnenje bo, da pravde izgubiti ne morem. A vendar jo bodem izgubil, ter dobil sodnijsko povelje, vola zapaščini povrniti. Kako to? Ker se je sklenila pogodba, brez da se je podarjena reč ob enem obdarovanemu v posest prepustila.

Da sem se podal s sorodnikom takoj tisti večer na njegov dom, ter sem ondi vola prevzel, bi ga mi živa duša vzeti več ne mogla.

Kdor je tedaj sklenil ustno daritno pogodbo, pazi naj, da se mu darovana reč ne obljubi samo, temveč tudi izroči.

Pri družih pogodbah velja izrek: obljuba dolgove dela; pri ustnih daritvah pa gola obljuba nikacega dolga ne napravi, in to je ravno, kar je najznamenitnejše pri teh pogodbah.

Ali tudi za pismene daritne pogodbe veljajo posebni postavni predpisi, ki so pri nas malo da ne popolnem neznani. Navadno je, da spiše kak zakotni писаč pismo, v katerem se bere, da ta ali ona oseba svojemu sorodniku ali kakemu drugemu prijatelju kaj podari. To pismo podpišete obe stranki, in tudi svedoki ga podpišejo. Potem pa se meni, da je vse v redu. Ali pismena pogodba, pri kateri se darovana reč ni ob enem izročila obdarovani osebi, nema veljave, če se ni napravila v slovesni obliki pred c. kr. notarjem.

Kdor je tedaj sklenil važnejšo daritno pogodbo, ta naj si poišče vselej notarja: da je daritev veljavna, sme z gotovostjo samo tedaj verovati, če se je pismo pred notarjem napravilo.

Že zgoraj smo pisali, da je daritev pogodba, kakor vsaka druga pogodba. Zavoljo tega veljajo o nji vsi tisti predpisi, ki veljajo o pogodbah sploh. Vendar pa se nahajajo pri daritnih pogodbah posebni, samo za take pogodbe veljavni predpisi.

O obliki smo že govorili. Sedaj še nekaj besed o družih posebnih predpisih.

Kdor je gospodar svojega premoženja, oblast mu je dana, da sme vse svoje premoženje, katero ima ob času daritve, darovati. Kdor se hoče po vsi sili napraviti berača, dana mu je prosta volja. Drugače pa je, če bi hotel kdo darovati ne samo vse sedanje, temveč tudi vse premoženje, ki bi ga v prihodnje imel, potem velja daritev, v kolikor se tiče prihodnjega premoženja, samo gledé polovice tega premoženja.

§ 944. obč. drž. zak. se glasi: Prosti lastnik sme, obnašaje se po postavnih predpisih, vse svoje pričujoče premoženje razdariti. Pogodba pa, s katero se vse prihodnje premoženje daruje, velja le v toliko, v kolikor ne presega polovice tega premoženja.

Če sklenem danes pogodbo, s katero drugemu pogodniku podarim vse svoje prihodnje premoženje, in če po preteku treh let v loteriji dobim 3000 gld., ali jih pa podedvam po bogatem sorodniku, bodem moral obdarovanemu izplačati samo 1500 gld.

Za vsakdanje življenje je § 944 obč. drž. zakonika gotovo brez vsacega pomena, ker so ljudje, ki bi tudi vse prihodnje svoje premoženje razdarovati hoteli, redkejši nego bele vrane.

O ti postavi bi tudi pisali ne bili, ali § 944 je — kakor trdijo strokovnjaki — edini izmed 1502 paragrafov občnega državljanskega zakonika, o katerem se od leta 1811. sem ni sukala niti ena pravda. To pa je posebno lepa lastnost vsake postave, in želeti je samo, da bi imeli kmalo kaj več takih paragrafov.

Posebna lastnost daritnih pogodb je tudi ta, da sme darovalec časih daritev preklicati.

Kateri so vzroki, s katerih se sme veljavna daritna pogodba pozneje preklicati?

Časih se pripeti, da zagazi človek, ki je imel obilo premoženja, bodi si z lastne krivde, bodi si z nesreče v revščino, da nema niti potrebnega življenja. Če je tak berač

v svojih boljših časih temu ali onemu kaj podaril, ni sicer opravičen, da bi mu obdarovani podarjeno reč zopet vrnil. Pač pa je tak revež opravičen, zahtevati od obdarjenega, da mu vsako leto plača postavne obresti od podarjene reči in oziroma njene vrednosti, to pa samo tedaj, ako ima obdarjeni podarjeno reč ali njeno vrednost še v rokah.

Drugi slučaj, v katerem se sme daritev preklicati, se imenuje slučaj *nehvaležnosti*.

To se pravi, ako se obdarjeni proti svojemu dobrotniku z veliko in grdo nehvaležnostjo pregreši, tedaj je letá opravičen, daritev preklicati.

Kaj naj se ima po postavi za grdo nehvaležnost?

V tem oziru so posamezni slučaji prav tesno omejeni, tako da ni še vsako nespodobno obnašanje „grda nehvaležnost“.

Obdarovani se mora tako obnašati, da se zavoljo tega obnašanja sme ali mora po kazenskih postavah kaznovati.

Kdor je svojega dobrotnika in darovalca na telesu, ali na premoženju poškodoval, kdor mu je žalil čast, ali mu kratil telesno prostost, in sicer vse to na tak način, da je zapadel kazenski postavi, da se sme tedaj zavoljo svojega nehvaležnega djanja v zapor oddati, temu sme se daritev zopet odvzeti. Poškodovani je opravičen zahtevati, da mu mora obdarovani podarjeno reč ali pa njeno vrednost, če jo ima še v rokah, povrniti.

Ta zapoved je tako ostra, da smejo še celo dediči poškodovanega preklicati daritev in to še celo nasproti dedičem obdarovanega.

Mislimo si, da je oseba *A* darovala svojemu sorodniku *B* 1000 gld. Pri poznejšem pretepu, katerega ste se obe te osebi vdeležili, je *B* svojega dobrotnika *A* smrtno ranil. *A* umrje za smrtno rano; dediči so mu sorodniki *C*, *D*, *E*. Ali tudi *B* umrje v zaporu ter zapusti svoje premoženje otrokom.

Dediči vbitega opravičeni so, *B*-jeve otroke s tožbo prisiliti na to, da jim iz *B*-jevega premoženja vrnejo 1000 gld., katere je bil *A* svojemu ubijalcu podaril. To je toraj pomen postavne določbe, da preide v tem slučaju tožba, s kojo se hoče daritev preklicati, tudi na dediče.

Ta tožba pa je dopustljiva samo takrat, ako razžaljeni ni nehvaležnosti odpustil, in ako je od darila še kaj v natori ali pa v vrednosti ostalo.

Časih se pripeti, da je kdo zavezan ti ali oni osebi dati živež, ali kakor pravijo med ljudstvom kos kruha. Kdor

ima tako dolžnost, ne more se ji s tem odtegniti, da se svojega premoženja po poti daritve iznebi. Če imam preživeti svoje stariše, te svoje dolžnosti nikakor ne bodem mogel s tem uničiti, da celo svoje premoženje — svoji ženi darujem. Daritev sicer ni neveljavna, ali oni, ki ima pravico do živeža, sme obdarjenega tožiti na to, da mu preskrbi potrebni živež, ravno tako kakor ga mu je moral poprej obdarovani preskrbeti. V tem slučaju se govori, o preklicu daritve „zavoljo kratenja dolžnega živeža“.

Kdor ima otroke, ali svojih otrok otroke, mora jim zapustiti tako imenovani dolžni delež. Ta zaveza je ostra in netresljiva in nikakor ni mogoče, da bi se po poti daritve odstranila. Če bi to dopustljivo bilo, potem bi vsak, kdor bi svojemu otroku dolžnega deleža zapustiti ne hotel, znebil se svojega premoženja z daritvijo, s katero bi svojim otrokom, tuji osebi v korist, odtegnil svoje imetje. Postava tega ne dopušča, ter zapoveduje, da tisti, ki ima ob času darovanja otroke, ali vnuke, katerim je zavezan dolžni delež zapustiti, ne more napraviti veljavne daritve, s katero bi se znebil več kakor polovice svojega premoženja.

Ako je to polovico prekoračil, in ako so njegovi otroci pozneje dokazati v stanu, da čista zapuščina njegova ne doseže polovice tistega premoženja, katero je imel darilec ob priliki daritve, smejo od obdarjenega tisto, kar se mu je čez polovico premoženja darovalo, nazaj tirjati. Če pa obdarjeni nema več podarovane mu reči ali njene vrednosti, odgovoren je samo takrat, če se je te reči po nepošteni poti znebil, to se pravi, če se je reči znebil v hudobnem namenu, da bi otroci darilca škodo trpeli.

Mnogo bolj važen od dosedanjih slučajev je slučaj, v katerem so upniki darilca opravičeni preklicati daritev, po kateri naj bi pri svojih tirjatvah škodo trpeli.

Naravno je, da dolžnik svojega premoženja ne sme po daritvah razdajati, ako ima sam dolgove.

Kdor je drugim dolžan, nema nikacega povoda, premoženja z daritvami zapravljati, ker bi pri tem prav za prav ne zapravljal svoje premoženje, temveč premoženje svojih upnikov. Kdor je tedaj napravil daritev ob času, ko je sam v dolgeh, potem daje postava upnikom oblast, da smejo dar obdarovanemu odvzeti, ter si ž njega plačilo iskati. To vse pa samo tedaj, če trpé škodo vsled daritve, in če ima obdarovani ob času preklicane daritve dar ali njega vrednost še v rokah. Vsaka daritev mi ni prepovedana, če imam tudi

dolgove. Prepovedana mi je daritev samo takrat, če po nji moji upniki škodo trpé, to se pravi, če upniki, ki bi sicer plačilo dobili, škodo trpé vsled tega, da se je moje — dolžnikovo — premoženje po daritvi zmanjšalo in tako skrčilo, da ne zadostuje več k poplačbi dolgov.

Kdor je toraj oškodovan po daritvah svojega dolžnika, ima v tožbi, katero je vložil proti obdarovanemu, pred vsem izkazati, da dolžnik nema nikacega, ali pa vsaj ne toliko premoženja več, da bi bil v stanu tožečega upnika sploh, ali pa vsaj popolnoma poplačati.

Ako ima moj upnik še drugo premoženje, nemam oblasti, preklicati njegove daritve, ker se mi z drugim premoženjem ponuja prilika, dobiti si plačilo.

Na drugo stran pa se ima v tožbi tudi izkazati, da ima obdarovani dar ali njega vrednost še vedno v svojih rokah. Ako je obdarovani dar brez svoje krivde zgubil, tako da nema niti njegove vrednosti več v posesti, mu upniki darilca ničesar ne bodo mogli. Pač pa je upnikom obdarovani takrat odgovoren, če je dar nepošteno s svoje posesti pustil. Na primeru: če je obdarovani vedel, da ga bodo prijeli darilčevi upniki, ter je na to in v zavesti, da bi upnike oškodoval, dar s hudobije uničil, recimo v vodo vrgel, tako si s tem dejanjem ničesar koristil ni: upnikom imel bo vendar izplačati vrednost uničenega daru.

Do sedaj se je govorilo samo o upnikih, ki so že ob času daritve imeli svoje tirjatve. Lahko se pa tudi zgodi, da vem že naprej, da bom postal dolžnik tej ali oni osebi. Da bi ti osebi odvzel vsako upanje do plačila, napravim daritev. Ali je taka daritev tudi neveljavna?

Postava določuje, da samo takrat, če je obdarjeni bil v zvičajnem sporazumljenji z darilcem.

Vzemimo si zgled. Jaz sem pri pretepu svojega soseda težko ranil. Že naprej vem, da bom obsojen v zapor, in da bom imel poškodovanemu za bolečine, za zdravnika, in za prikrajšani zaslužek precejšnjo svoto šteti. Že naprej tedaj vem, da bom po preteku določenega časa postal dolžnik svojemu sosedu. Da bi le-ta ničesar ne dobil, napravim daritev, s katero svojemu bratu celo svoje premoženje darujem. Ali je ta daritev neveljavna, in oziroma preklicljiva? Daritev se je napravila ob času, ko tirjatev mojega soseda v pravno moč še ni bila stopila, ko ta tirjatev še ni bila nastala. Sosed smel bo daritev preklicati, ali samo tedaj, če bo dokazal, da je bil obdarovani moj brat z mano v zvičajnem sporazum-

ljenji, da je namreč dobro vedel, da ga jaz obdarujem samo v namenu, da bi poškodovani sosed pozneje plačila za pri-sojeno mu odškodnino dobiti ne mogel. Ako je pa moj brat postopal v dobri veri, ako ni o pretepu in sosedovem poško-dovanju ničesar vedel, potem mu sosed darú izviti ne bo v stanu.

Gledè na predstoječe je lahko umljiv pomen postave, ki določuje, da se upnikom, katerih tirjatve so poznejše kakor daritve, le takrat daje pravica do preklica, k a d a r s e m o r e z o p e r o b d a r j e n e g a k a k o z v i j a č n o s p o r a z u m l j e n j e i z k a z a t i.

To je vse, kar določuje naš državljsanski občni zakonik gledé upnikov, katere je brezvesten dolžnik po poti daritve oškodoval. Ta določila so nedostatna in deloma — posebno gledé poznejših upnikov, čisto brez veljave, ker se tisto „zvi-jačno sporazumljenje“ prav težko dokazati dá. Veliko se je tožilo zavoljo goljufivih daritev, in marsikak upnik zgubil je svoj denar, ker se je zanašal na poštenost upnika. Ko pa je pozneje iztirjal svoj dolg, prepričal se je, da dolžnik ničesar več nema, da je vse „ženino“, ali bratovo itd.

Izkazala se je potreba, velika potreba, izdati novo po-stavo, ki naj bi dobroverne upnike bolj branila in varovala pred sleparskimi daritvami ali drugimi enakimi pogodbami, s katerimi so tudi priprosti kmetje obilokrat na prav spreten način prikrajševali tirjatve svojih upnikov. Ta postava izdala se je dne 16. marca 1884, ter je v veljavi od 25. marca 1884. Ker je ta najnovejša postava imenitna in važna, pisalo se bo o nji v prihodnjem poglavju.

Postava govori še o slučaju, v katerem se more daritev preklicati, in sicer „zavoljo pozneje rojenih otrok.“

Kdor nema svojih otrok, navadno ne daje toliko vred-nosti premoženju, kakor oni, ki mu je skrbeti za rodne na-slednike. Zategadelj tudi raje daruje, ker si misli, da tako nema svojega človeka, komur bi hranil denar. Prav lahko je tedaj mogoče, da napravi neoženjen človek veliko daritev, češ, vsaj ni otrok, da bi za nje štedil in spravljaj.

Pozneje se pa oženi, dobi otroke, ali premoženja nema, ker ga je poprej razdaroval! Kaj mu je storiti? „Ako se da-rilec — pravi postava — ki nema otrok, po skleneni da-ritni pogodbi otroci rodé, ne dobi niti on, niti pozneje ro-jeni otroci pravice, daritev preklicati. Vendar pa ima da-rilec, kakor tudi pozneje rojeni otrok, če je v potrebi, pra-vico, od obdarovanega zahtevati, da mu od darovane reči in

oziroma od njene vrednosti plačuje postavne obresti.“ To je vse, kar dopušča postava za ta slučaj.

Redke so daritve v življenju, ali še redkeje slučajji, v katerih bi se veljavna daritev preklicati mogla. Dotične tožbe in pravde so težavne, in ni verjeti, da bi tako pravdo priprost človek na lastno pest speljati zamogel. Komur je tedaj treba preklicati veljavno daritev, poišče si naj advokata, da mu pravdo prične in izpelje. Sam bode težko kaj opravil.

Več pomena nego daritve med živimi imajo za vsakdanje življenje

daritve na primerljaj smrti.

S temi daritvami se peča § 956. obč. drž. zakonika, ki slové:

„Daritev, katera se ima še le po darilčevi smrti spolniti, velja za volilo, ako se je po predpisani obliki napravila. Le takrat se ima za pogodbo, kadar je obdarjeni daritev prevzel, darilec se pravici, daritev preklicati, izrečno odpovedal, in ako se je o nji pismo napravilo, ter obdarjenemu izročilo.

O tem, kaj naše postave pod daritvijo za primerljaj smrti umeti hočejo, se učenjaki močno prepirajo.

Resnica je tudi, da je beseda postave (daritev, katera se ima še le po darilčevi smrti spolniti) nejasna in temna.

Vendar se pa tudi po naših postavah lahko trdi, da je daritev na primerljaj smrti tista, ki je sklenena pod pogojem, da ima v moč stopiti samo tedaj, če obdarjeni darilca preživi. Ako bi se pripetilo, da umrje obdarjeni pred darilcem, razpade v nič cela daritev, tako kakor bi se nikdar dogovorila ne bila. Dediči onega, ki se je hotel obdarovati, a je prej umrl nego darilec, ne stopijo na njegovo mesto, ti dediči pri darilcu ničesar zahtevati ne morejo. Pogoj, s katerim daritev na primerljaj smrti stoji in pade, je toraj ta, da mora obdarjeni dalj časa živeti, nego darilec. Ta pogoj v naši postavi sicer ni izrečen, ali umeti se ima sam ob sebi, ker je daritev na primerljaj smrti posneta po rimskem starem pravu, kjer je omenjeni pogoj jasno izrečen.

Za nas vse to nema pravega pomena, ker imamo učenjakom prepuščati, da tarejo trde take lešnike. Za nas je edino le pomenljivo vedeti, prvič v kaki obliki se prikazuje daritev za primerljaj smrti med priprostim ljudstvom, tedaj

v navadnem življenju, drugi č pa, kako naj se napravljajo take daritve, da bodo veljavne.

Takoj tukaj naglašamo, da se daritev na primerljaj smrti med priprostim ljudstvom prav obilokrat nahaja, ali dostaviti moramo, da se napravlja navadno v taki obliki, da ni veljavna.

Vzrok tem daritvam je dostikrat bojazen pred testamentom, ki je med našim narodom prav trdo vkoreninjena. Naši ljudje, če se jim priporoča, da naj napravijo testament ali oporoko, se branijo kolikor mogoče, češ, če napravim testament, moral bodem potem umreti. Med narodom živi vraža, da mora vsak kmalo umreti, da je le napravil poslednjo oporoko. Zategadelj kujejo se pri nas testamenti v največi sili takrat, ko je smrt že v resnici prav pred vratmi, ter je bolnik že tako blizo groba, da ni več pri zdravi pameti. Od tod prihaja toliko zmedenih in zamotanih oporok; odtod tudi prihaja, da marsikdo, ki je v življenju namen imel, svoje premoženje temu ali onemu ljubljencu zapustiti, oči k večnemu spanju zatisne, brez da je veljavno izrekel poslednjo svojo voljo.

Premoženje pograbijo veseli dediči; ljubljenc, ki mu je bilo namenjeno vse, pa ničesar ne dobi.

Naš kmet je toraj vesel, če mu le testamenta ni treba napravljati.

Da bi se ti potrebi izognil, zateka se tako rad k „daritvi na primerljaj smrti.“

„To ti darujem, ali tako, da bo tvoje še le po moji smrti!“

Kolikokrat se čuje kaj enacega. Posebno stari ljudje, ki so si par krajcarjev prihranili, imajo navado, da ti ali oni osebi, ki se jim je posebno prikupila, darujejo to ali ono reč, pa vselej s pristavkom: to bo tvoje po moji smrti.

In kadar umrô, tedaj hoče obdarovani reč imeti, ali postavni dediči se vpro, češ, saj cela daritev ni veljavna, ker se ni tako sklenila, kakor postava zapoveduje.

Kako se ima daritev na primerljaj smrti skleniti, da je veljavna?

Dana sta dva pota. Sklene se lahko ustmeno, pa tudi pismeno.

Ustmena daritev na primerljaj smrti je veljavna samo takrat, če se je napravila pod tisto previdnostjo, kakor se sploh volilo napravi, to je, če se je napravila s tisto slovesnostjo, kakor se napravljajo testamenti. Kdor hoče ti ali oni osebi na primerljaj smrti kaj darovati, naj pokliče tri sve-

doke ali priče, ter naj pred njimi izreče, da daruje to in to določeni osebi, ali le s pristavkom, da bode dotična reč še le po smrti darilca obdarovanemu pripadla.

Sme se tedaj za načelo izreči, da je ustna daritev na primerljaj smrti samo takrat veljavna, če se je sklenila pred tremi pričami.

Ako se pozneje zavoljo take daritve prično pravde, naj se na prisege, ali samo na enega, ali dva svedoka nikar ne zanaša.

S prisego se ustna daritev na primerljaj smrti dokazati ne more!

Pisma na daritev na primerljaj smrti naj se napravi pred notarjem, ki bode že vedel, kaj mu je storiti, da bode pismo veljavno ostalo.

Že zgoraj smo opomenjali, da naše priprosto ljudstvo daritve prav rado zlo rabiti v namen, da bi darilec po poti sklenene daritve opeharil svoje upnike. Zatoraj se je že dolgo kazala potreba, izdati postavo, ki bi take sleparije zabranjevala, ter upnike, ki so v zaupanju na poštenost dolžnikovo denar šteli, bolj varovala, kakor se je to do sedaj godilo.

V novejšem času ste se izdali dve važni postavi, ki imate ravno namen, upnika braniti proti goljufivemu dolžniku. O teh postavah hočemo v posebnem poglavju pisati.

II.

(O najnovejši postavi z dne 16. marca 1884, št. 36 drž. zak., in o postavi z dne 25. maja 1883 št. 78 drž. zak.)

Že dolgo se je kazala potreba, upnike proti sleparskim dolžnikom v večje varstvo vzeti, nego se je to do sedaj godilo. Znano je, kake zvijače vganjajo dolžniki, kadar se je iztožena tirjatev pričela po poti eksekucije iztirjavati. S sredstvi, ki so po vsem nepoštena, pomagajo si dolžniki pri tacih prilikah, ter ničesar družega ne iščejo, nego steze, po kateri bi upniku ušli.

Različne so sleparije nepoštenih upnikov, ali najbolj v navadi, pa so pogodbe, navidezne pogodbe, katere se sklenejo ali z ženo, ali pa s kakim drugim bližnjim sorodnikom. Ko se potem upnik s svojo rzsodbo oglasi, ter bi rad rubil, ničesar ne dobi. O prejšnjem dolžnikovem premoženju ni duha ne sluha, in če upnik povprašuje, daje se mu kratek odgovor: žena je prej, kot si ti tožil, vse pre-

v z e l a ! Koliko upnikov se je že na tak način opeharilo, brez da bi si bili poprej pomagati mogli!

Prav močno je bilo tudi v navadi tisto podiranje in razdiranje, ki se je pred zadnjo prodajo vršilo. Dolžnik, ki mu ni bilo več rešitve, skušal je v zadnjih trenutkih še kaj rešiti.

Zategadelj podrl je poslopja, prodal strehe ž njih, posekal drevje v gozdu, in še celo sadonosna drevesa po vrtovih. Vse, prav vse se je skušalo v denar spraviti: tisti dan, ko je bila zadnja prodaja, pa je mesto lepe hiše podrtija in razvalina stala sredi posekanega vrta! Tudi v tem slučaju moral je upnik mirno ob strani stati, ter hladnokrvno gledati, kako se mu je napravljala gotova škoda.

Vse to se sedaj s pomočjo novih zakonov lahko zabrani.

Prvi zakon z dne 16. marca 1884 peča se s tistimi sleparskimi pogodbami, s katerimi je dolžnik svoje premoženje oddal v tretjo roko, in sicer z namenom, da bi s tem upnika ob plačilo pripravil.

Kake določbe obsega ta zakon?

Pred vsem razločuje zakon dva glavna slučaja.

Pri p r v e m slučaju je izkazano, da je dolžnik svoje premoženje oddal v namenu, svoje upnike opehariti, ali izkazano je tudi, da je tretji, ki je premoženje prevzel, za hudobni ta namen vedel. Dokazano je toraj, da sta oba, tisti, ki je premoženje oddal, in oni, ki ga je prevzel, bila sleparja, da sta oba živela in delala v namenu, da bota upnike opeharila.

Vzemimo si zgled. Oseba *B* ima v vasi lepo posestvo. Kolikor jo ljudje poznajo, so njene premoženske razmere v redu. Če pride taka oseba posojila iskat, dobi ga, brez da bi se delalo dolžno pismo, brez da bi se pregledala javna knjiga. Pri tem splošnem zaupanju se sleparija prav lahko omogoči. Mislimo si sedaj, da se je skrivoma napravilo navidezno dolžno pismo, s katerim je *B.* potrdil, da *C*-ju dolžuje 4000 gld. To dolžno pismo skrivoma vknjižijo, potem pa napravlja *B* celih pet let dolgove.

Radi mu posojajo denar, ker sploh o onem dolžnem pismu nikdo ne ve, in ker sploh vsakdo meni, da je *B* poštenjak in da ni zadolžen. Preteče pet let. *B* skoval si je obilo dolgov, in konečno se upniki prebudé, pričnó tožariti, in ko hočejo *B*-jevo posestvo prodati, izkaže se, da je ondi za *C*-ja že vknjiženih 4000 gld., to je ravno toliko, kolikor je posestvo vredno. Če se posestvo proda, dobi *C* vse, upniki pa vse izgubé! To je slučaj, v katerem sta *B* in *C* že takoj od pričetka imela sleparski namen opehariti prihodnje

B-jeve upnike. Za take slučaje določuje nova postava, da sme vsak upnik, ki je *B*-ju v teku 10. let od *C*-jevega dolžnega pisma naprej računeno kaj posodil, ter zgubo trpel, *C*-jevo pismo ovreči, ter zahtevati, da naj *C* odstopi in tožečega upnika pred se spusti.

Postava pravi: Ovreči se smejo vsa pravna opravila, s katerimi je dolžnik drugi stranki, koji je bil dolžnika hudobni namen znan, svoje premoženje zadnjih deset let v namenu odstopil, da bi svoje upnike oškodoval. Ta leta računijo se od tožbe nazaj, s katero se hoče pravno opravilo ovreči.

Od 16. marca 1884 dalje sme toraj vsak upnik, ki je pri tem ali onem dolžniku kaj zgubil, prevohati njegovo preteklost. Če stakne pri tem, da je dolžnik to ali ono leto sklenil pogodbo s kako osebo, kateri je kaj svojega premoženja odstopil, sme to pogodbo ovreči, ako more dokazati, da je tretja oseba za sleparijo vedela, in da je z dolžnikom omenjeno pogodbo v namenu sklenila, da bi njega tedajni ali tudi še le prihodnji upniki škodo trpeli.

To je prvi slučaj. Ali ta nema za navadno življenje skoraj nikacega pomena. Kako to? Zategadelj, ker se silno težko dokazati dá, da se je tretja oseba vdeležila sleparije, da je toraj vedela za namen, v katerem je dolžnik ž njo pogodbo sklenil. Take sleparije se na skrivnem skuhajo, in navadno se dolžnik in tretji, ki premoženje prevzame, sama med seboj dogovorita, tako da ni priče, ki bi o slepariji pričevati mogla.

Z eno besedo, dokaz, ki ga postava pri prvem slučaju zahteva, je skoraj nemogoč, ako dolžnik in tretji sleparijo s proste volje pripoznati nočeta. Zatoraj je postava določila še drugi slučaj, v katerem se sleparija domneva, pri katerem toraj upniku ni treba dokazati, da sta dolžnik in tretji, ki je premoženje prevzel, v sleparskem namenu postopala.

Drugi slučaj ima za priprosto ljudstvo več pomena, in ravno o njem moramo obširneje govoriti.

Ravno pri tem slučaju so obsežene tiste sleparije, s katerimi brezvestni dolžniki upnikom največ škodujejo.

Da bomo stvar lažje umeli, hočemo ob roki zgleda vse dotične postavne predpise pojasniti. Beseda postave je namreč temna, in marsikaj se prav težavno raztolmačiti dá.

Poiščimo si toraj zgled. Moj sosed mi dolžuje na podlagi dolžnega pisma, ki sva ga pravilno napravila in podpisala, 300 glđ. posojila. To posojilo sem iztožil, ter pričel s

pomočjo izdane razsodbe eksekucijo voditi. Dobim poročilo, da se pri dolžniku ničesar rubiti ni moglo, in da nema nikacega premoženja več. Preti mi izguba, če mi nova postava ne bo pomagala.

Kake pripomočke mi daje postava?

Prvi pripomoček: postava določuje, da dolžnik zadnje leto od moje zgube nazaj računjeno ničesar s svojega premoženja darovati ni smel.

Ker se mi čudno vidi, kako da se je dolžnikovo premoženje tako naglo raztopilo, povprašujem, kaj da je zadnje leto počel. Tu staknem, da je svojemu sinu na račun očetne dedščine odstopil hišo, ki je vredna kakih 500 gld. Take navidezne pogodbe se v življenju prav obilokrat nahajajo, ter niso ničesar drugega nego daritve.

Nikdo ni zavezan, da mora s premoženjem umreti, zato raj otroci pri življenju očetovem tudi ne morejo zahtevati, da naj se jim na račun očetne dedščine kaj odstopi. Ako se je to zgodilo, potem zvršila se je navadna daritev.

Vsaka daritev in sploh vsako pravno opravilo, s katerim je dolžnik, pri katerem sem jaz svojo tirjatev zgubil, svoje premoženje tretji osebi oddal, je meni nasproti neveljavna, če se je zgodila z a d n j e leto pred mojo zgubo. Opravičen sem obdarovanega tožiti, da ima pripustiti, da si smem iz darovanega premoženja plačilo iskati.

Pri tem se niti ne vpraša, jeli obdarovani za mojo tirjatev vedel ali ne, in je li bil s sleparskim dolžnikom sporazumljen ali ne.

Daritev, sklenena zadnje leto pred mojo zgubo, je meni nasproti neveljavna, če je obdarovani še tak poštenjak.

Po novi postavi dá se tedaj vsaka daritev ali vsak brezplačen odstop dolžnikovega premoženja, ki se je vršil zadnje leto pred upnikovo zgubo, ovreči.

Drugi pripomoček: Ko sem povpraševal, kaj je zadnje leto dolžnik s svojim premoženjem počenjal, staknil sem v javni knjigi, da je za svojo ženo, ki še živi, vknjižil doto, in nasprotnjo, vsega skupaj 800 gld. S tem je svoje malo posestvo tako preobložil, da je popolnoma zadolženo. Ta sleparija je tako rekoč na dnevnem redu. Dolžnik, ki ga tarejo upniki s tožbami, gre z ženo v mesto, in ondi napravi pismo, v katerem potrdi, da mu je žena donesla toliko dote, in da ji je sam še to in, to pripisal. Vse to se vknjiži na dolžnikovo posestvo, in ko se potem upniki oglasé, dobijo

čisto zadolženo posestvo. Žena je pred njimi, in ta je za svoje „pismo“ vse pograbila.

Nova postava določuje: če je dolžnik zadnje leto pred upnikovo zgubo svojo ženo za doto vknjižil, ali za nasprotnjo, je ta vknjižba upniku nasproti neveljavna, če ni bil dolžnik v ženitnem pismu, ki se je sklenilo ob času poroke, zavezan, doto svoje žene književno zavarovati. Žena se bode mogla le takrat braniti, če bo predložila ženitno pismo, ki se je že pri sklepu zakona sklenilo, in v katerem se je mož takoj pri sklepu zakona zavezal, da bode svoji ženi doto in pripisilo književno zavaroval.

Poznejša pisma, kakor tudi pisma, ki so bila ob času sklenenega zakona napravljena, v katerih se pa o tem, da ima mož svoji ženi doto in pripisilo zavarovati, ničesar ne bere, niso veljavna nasproti upniku: žena se mu bode morala s svojo doto umakniti ter upniku privoliti, da bode smel pred to doto z dolžnikovega posestva plačilo iskati.

Ravno to, kar velja o doti, velja tudi o tistem premoženju, ki ga je mož, če se je k hiši priženil, donesel. Ako je dolžnica svojega moža zadnje leto pred upnikovo zgubo za to donešeno premoženje na svojih posestvih zavarovala, ne da bi se bila v ženitnem pismu, ki se je sklenilo ob času ženitve, k temu zavezala, je to zavarovanje upniku nasproti neveljavno in mož bode moral s svojo tirjatvijo upniku na korist odstopiti.

Posebno važno je predstoječe, ker se, kakor rečeno, taka zavarovanja prav pogostoma nahajajo ter so v rokah dolžnikovih skoraj ysakdanje orožje, s katerim poskuša naskok upnika odbiti. Časih se cela dota izmisli, ter se vknjižijo zdatni zneski za ženo, ki niti krajcerja k hiši donesla ni. Tem sleparijam bodo sedaj tla odzeta in ravno v tem oziru imela bode nova postava najboljše vspehe.

Tretji pripomoček. Dolžnik si časih s tem pomaga, da daritev prikrije in da sklene navidezno odplačilno pogodbo s svojo ženo, ali s kakim drugim bližnjim sorodnikom. Upnik pride rubit, ali tedaj izve, da je dolžnik svoji ženi itd. vse prodal. Zgodi se tudi, da se hipoma prikaže dolžno pismo, v katerem dolžnik potrdi, da mu je žena posodila toliko in toliko, ali da temu ali drugemu bližnjemu sorodniku dolžuje ta ali oni znesek.

Na videz je stvar taka, da se daritev ne more opaziti, na zunaj je vse zavito v podobo odplačilnega pravnega opravila. Za take slučaje določa nova postava: da je vsako odplačilno pravno opravilo, katero je dolžnik zadnje leto pred

upnikovo zgubo sklenil s svojo ženo, s svojim sinom, vnukom, svojim očetom, ali starim očetom, ali s svojo materjo, z materjo ali staro materjo svoje žene, s svojo sestro, ali bratom, s sestro ali bratom svoje žene, kakor tudi z osebo, ki je ž njim ali njegovo ženo v svaštvu druge vrste, oškodovanemu upniku nasproti brezvpeljivo, če dokaže, da bi sicer, če bi se to pravno opravilo sklenilo ne bilo, ne bil trpel nikake, ali vsaj ne tako visoke škode.

Če sem toraj zgubil pri svojem dolžniku tirjatev, ali vsaj nekaj te tirjatve, bom preiskal dolžnika početje v zadnjem letu. Če staknem, da je moj dolžnik svoji ženi, ali kakemu drugemu zgoraj navedenih sorodnikov kaj prodal, kak dolg pripoznal itd., in če morem izkazati, da sem vsled te prodaje, tega dolga zgubo trpel, potem bom ženo ali sorodnika s tožbo lahko prisilil, da bo moral meni na korist odjenjati. Samo tedaj se bo rešil, če bode dokazal, da za mojo tirjatev niti vedel ni. Ta dokaz se pa s prisego ne more dognati, zatoraj je skoraj nemogoč!

S tega je razvidno, kako nevarno je sedaj za bližnje sorodnike dolžnika, ž njim kako kupčijo sklepati, ali sploh mu kaj posoditi.

Velika je nevarnost, da zgubi tak sorodnik svojo tirjatev, in da ga bodo drugi upniki — nesorodniki prisilili, da bo moral odstopiti.

Kakor se je že zgoraj omenjalo, so besede nove postave temne in nejasne. Mnogo dvomov nastaja, in marsikaj je težko umeti bodi si sodniku, bodi si kakemu drugemu pravniku.

Za navadno življenje pa že zadostuje, da se sploh ve, da imamo novo postavo, ki ne dopušča, da bi dolžniki bodi si z daritvami, bodi si z zavarovanjem dote svoje žene, bodi si z navideznimi prodajami in dolžnimi pismi, ki so se za ženo ali bližnjega sorodnika vknjižila, svoje upnike v škodo pripravljali. Kdor je toraj zgubil svojo tirjatev in to zategadelj, ker je dolžnik svojo ženo za doto zavaroval, ali ji sploh vse svoje premoženje izročil, ali ker je dolžnik izročil svoje premoženje bližnjemu sorodniku, ali pa za njega vknjižil dolžno pismo na svoja posestva, ta naj nikar ne obupa, ter naj si poišče advokata, ki bo potem že vse potrebno vkrenil, da se sleparija uniči.

Nevarnost preti upniku samo s tega, da je obrok enega leta prekratek, in da se ta obrok od tistega časa nazaj računi,

ko se je vložila tožba zavoljo ovržbe. Postava namreč za-
ukazuje, da mora upnik, preden se je lotil tretje osebe, naj-
prej eksekucijo proti dolžniku voditi. In še le potem, ko se
je izkazalo, da pri dolžniku ničesar dobiti ni mogel, sme se
tretje osebe lotiti. Pri tem pa je mogoče, da bode več kot
leto preteklo, in da bodem zamudil tisti obrok, katerega do-
ločuje nova postava.

Moj sosed mi dolžuje 300 gld. V jeseni leta 1885. sem
ga tožil, ter se mu je tožba dostavila dne 1. decembra 1885.
Tako tiste dni tira ženo v mesto, ter jo ondi dne 2. decembra
1885 vknjiži za doto 800 gld. na svoje posestvo. Ako ostane
ta dota vknjižena, zgubim vse, in ženi ostane vse.

Po novi postavi smem vknjižbo te dote ovreči, ali do-
tična tožba mora se vložiti vsaj do 2. decembra 1886, to je
v teku enega leta, od tistega časa naprej računjeno, ko se je
žena vknjižila. Če zamudim ta obrok, je vse zamujeno. Dolž-
nik pa prav lahko doseže, da ga v enem letu ne bom rubiti
mogel. Spusti se z mano v pravdo, se pritožuje proti raz-
sodbam, in kakor so že naše razmere, preteklo bode pol
drugo leto ali še več, prej kot mi bode mogoče rubiti ga.
In preden izvem, da z rubežnijo pri dolžniku ničesar ne
opravim, preteče zopet nekaj mesecev. Velika je toraj nevar-
nost, da bode pretekel postavni obrok enega leta, prej nego
bom tretjo osebo, ki se je z dolžnikovim premoženjem obo-
gatela, sploh tožiti mogel.

Nova postava daje tudi proti temu pripomoček, ker do-
pušča, da se sme tretji osebi, ki je kaj dolžnikovega premo-
ženja prevzela, prej, nego se je tirjatev upnika v eksekucijo
postaviti mogla, naznaniti, da se bode vložila tožba zavoljo
ovržbe. S takim naznanilom se obrok enega leta za dve leti
podaljša, tako da znaša obrok, v katerem se tožba zavoljo
ovržbe vpljivno vložiti more, tri leta.

Pri zgorejšnjem slučaju je dolžnik dne 2. decembra 1885
svojo ženo za 800 gld. vknjižil. O ti vknjižbi izvem še le v
teku pravde, recimo dne 1. marca 1886. Tedaj že vem, da
do 2. decembra 1886 pravde dokončati ne bom mogel, ker
mi dolžnik nalašč nagaja, ter pravdo zadržuje. Pomagam si
s tem, da napravim vlogo na sodnijo, v kateri prosim, da
naj se dolžnikovi ženi vednost dá, da bom pozneje proti nji
gledé na doto 800 gld. vložil tožbo zavoljo ovržbe. S tem se
je obrok enega leta primerno podaljšal na tri leta.

Kaj sledi s tega?

Da je pametno in previdno, če ob času, ko se pravdam s svojim dolžnikom, vestno opazujem njegovo počenjanje, in da časih tudi v javno knjigo pogledam, če ni kaj sumljivega vknjižiti pustil. Kakor hitro dobim vknjiženo sumljivo tirjatev, takrat mi je paziti na to, da ne zamudim enoletnega obroka in da si poiščem advokata, ki bo ukrenil vse potrebno, da se doseže triletni obrok. Glavna stvar pa je, da se sploh ne pozabi, da imamo novo postavo, in da upnik ne obupa, če izve, da je dolžnik premoženje svoji ženi izročil, ali na to premoženje sploh kakega sumljivega upnika zavaroval!

Sedaj prestopimo k novi postavi z dne 25. maja 1883 št. 78 drž. zak.

Poprejšnja postava hoče preprečiti sleparske pogodbe, s katerimi poskuša dolžnik svoje premoženje pred upniki prikriti; predstoječa postava pa ima namen, zabraniti, da ne bi dolžnik zastavljenega premoženja uničil, razdal in razmetal.

Do sedaj imeli so naši dolžniki navado, da so, preganjani z eksekucijami, sekali v gozdovih, po vrtovih, da so razdirali in podirali poslopja.

Pripetilo se je še celo, da je brezvestni dolžnik z njiv postrgal plodovitno zemljo ter jo prodal.

Brezvestni kupci so se skoraj v vsaki vasi nahajali, ter si napravljali dobiček na škodo upnikom, ki si nasproti takemu divjemu počenjanju svojega dolžnika pomagati niso mogli. Dosedanji kazenski zakon nema določbe, ki bi se proti takemu dolžniku vporabiti mogla.

Nova postava pa določuje: Kdor v namenu, da bi pri eksekuciji, katera mu preti ali se pa že vodi proti njemu, svojega upnika plačilo preprečil, svoje premično, ali nepremično blago poškoduje, razdre, ali ob vrednost pripravi, premoženje skrije, ali drugemu izroči, dolgove ali pravna opravila izmisli, kriv je pregreška, če je po njem provzročena škoda preseгла 50 gld., drugače pa prestopka.

Ta postava določuje tedaj, da dolžnik, ki tiči že v eksekuciji, ali pa ima eksekucijo v kratkem pričakovati, ne sme svojih reči poškodovati, ne pokončati, ne ob vrednost spraviti.

Tudi mu ni dopuščeno, svojega premoženja razdati, in ne izmisliti si navideznih dolgov. Če je kaj tacega storil, če je na primer posekal drevje v gozdu, ali na vrtu, ali če je izmišljeno tirjatev za svojo ženo vknjižil, in je vsled tega ta ali oni njegovih upnikov vsaj 50 gld. škode trpel, potem zapade dolžnik kazenski ali krvavi sodnji, ki ga sme

obsoditi v zapor enega meseca do dveh let. Ako pa škoda ni dosegla 50 gld., zadolžil se je dolžnik prestopka, ter se sme zategadelj obsoditi v zapor do šestih mesecev.

Tudi ta postava bode imela dobre nasledke, če se bodo upniki pridno posluževali njenih pripomočkov. Do sedaj so morali ob strani stati, ter mirno gledati, kako je dolžnik podiral poslopja, sekal sadonosno drevje, ter strgal gnojno zemljo z njiv. Posestva, ki so bila med brati vredna 2000 gld., razdrila so se tako močno, da so se pri tretji dražbi s silo komaj za 600 gld. prodati mogla!

Če je upnik v strahu za svoj denar prosil, da naj nikar ne podira, smejal se mu je dolžnik v obraz, ter ga še zasmehoval. Ako bi se toraj dandanes pripetilo, da bi pričel dolžnik podirati pred eksekutivno dražbo, naj si upnik pri županu izprosi potrdilo, da dolžnik podira. S tem potrdilom naj se poda nemudoma k sodnji, ter naj ondi hitre pomoči poprosi.

Sodnije niso samo zavezane, kaznovati prepovedana dejanja, one so tudi zavezane, vse storiti, da se nameravano hudodelstvo prepreči.

Ako se torej dandanes sodnji naznani, da dolžnik podira, mora ta nemudoma vse storiti, da se podiranje vstavi, in če treba, z orožjem! Prepričani smo, da bode nova postava prav hitro pokazala svojo moč. Ako bode moralo nekaj dolžnikov v ječo, zgubili bodo drugi pogum in kmalo se pri prodajah ne bode več podiralo in razdiralo!

Ali še nekaj je posebno pomenljivo. Do sedaj se je v vsaki vasi dobil kupec, ki je z lahko vestjo kupil od dolžnika bodi si dele zastavljenega poslopja, bodi si les iz zastavljenega gozda.

Odsle je ta stvar tudi nekoliko nevarnejša. Kdor od takih dolžnikov kaj kupi, da si ve, da podirajo samo v namenu, oškodovati svoje upnike, postane sokriv pregreška ali prestopka dolžnikovega. Ravno tako je sokriv tudi tisti, ki pomaga podirati in razdirati, če tudi samo kot najet delavec.

Kdor je pameten in previden, ta od dolžnika, ki pred dražbo svoje posestvo pustoši, ničesar ne kupi ter mu tudi ne pomaga pri podiranju in razdiranju, ker bi drugače padel kazenski sodnji v rokó.

Želeti je, da bi sodnije novi zakon prav strogo vporabljal, in da bi izrekale ostre kazni nad prestopniki in pregrešniki. Potem se bodo dobri nasledki novega zakona prav hitro pokazali!

III.

O hranitni in o posodni pogodbi.

Ti dve pogodbi imate za življenje malo pomena. O njih bomo na kratko spregovorili.

H r a n i t n a pogodba je tista pogodba, s katero kdo tujo reč v svoje varstvo prevzame z zavezo, da bode to reč dobro spravil, jo pred škodo varoval ter je izročniku ob svojem času v tistem stanu vrnil, kakor jo je prevzel.

Tisti, ki reč spraviti dá, imenuje se izročnik, oni, ki jo prevzame, pa hranivec.

P o s o d n a pogodba je tista, s katero se komu neporabljava reč izroči v namenu, da jo sme nekaj časa brezplačno rabiti. Tisti, ki reč dá, imenuje se posoditelj, oni ki jo vzame pa posodojemnik.

Posodojemnik pridobi po pogodbi pravico, reč po navadi ali pa tako rabiti, kakor je bilo dogovorjeno.

Ko je čas rabe potekel, ima reč nepoškodovano posoditelju vrniti.

Ako posodojemnik reč drugače rabi, kakor se je dogovorilo, ali ako nje rabo samolastno drugemu prepusti, je posoditelju odgovoren.

Obe pogodbi se v življenju obilokrat prikazujete. Hranitna pogodba se navadno sklene med dobrimi prijatelji ali sosedi. Eden pride k drugemu, ter pravi: spravi mi to in to, dokler zopet iskat ne pridem. Posebno rado se zgodi, da oseba, ki nema svojega poslopja, pridelke, ki si jih je na v najem vzeti njivi pridobila, spraviti dá. Gostači dajo v tuji kleti spraviti repo, korenje, itd.

Nič manj redka ni posodna pogodba. Sosed pride k sosedu, ter ga prosi, da naj mu za dva dni p o s o d i par volov, da si bo izoral svoje njive, ali pa kako orodje, da ga porabi za to ali drugo priliko itd.

Obe pogodbi imate nekaj posebnega, kar nas je prisililo, da smo o njih spregovorili.

To posebno je obseženo gledé hranitne pogodbe v § 967. obč. drž. zak., ki se tako-le glasi:

„Izročnikova dolžnost je, povrniti hranivcu škodo, katero mu je zakrivil, in stroške, ki jih je hranivec v to obrnil, da je shranjeno reč pred škodo ali poginom obvaroval, ali pa v to, da je njene stanovitne vžitke pomnožil. Za medsebojne tirjatve hranivca in izročivca se pa more samo v tridesetih dnevih tožiti, odkar je bila reč nazaj dana.

Gledé posodne pogodbe obsežena je enaka določba v § 982 obč. drž. zak.

„Ako se posoditelj v tridesetih dnevih, kar se mu je posojena reč vrnila, ni pritožil, da se je krivo rabila, ali da se je preveč izrabila, ali pa, ako se posodojemnik zavoljo izrednih na to reč obrnenih stroškov v ravno tistem času ni oglasil, je pravica do tožbe ponehala.

Pomen teh postav je ta, da morata oba pogodnika pri hranitni, kakor tudi pri posodni pogodbi, če mislita, da imata zavoljo te pogodbe eden pri drugemu kaj iskati, v 30. dneh ali tožiti, ali se pa sploh poravnati. Po preteku tega obroka, ki se od tedaj račun, ko se je hranjena ali posojena reč njenemu lastniku vrnila, je vsaka tirjatev bodi si tega, bodi si onega pogodnika zastarana, ter se več iztožiti ne more.

Ravno ta postavni predpis je priprostemu narodu čisto neznan. In vendar pravde o hranitnih ali posodnih pogodbah niso tako redke, kot bi se sploh menilo.

Navadno se sklepajo take pogodbe med dobrimi sosedi. Dokler traja prijaznost, je vse v redu, ali potem, če se je vnel prepir, se pa zopet vse na dan izleče, kar bi le količkaj omogočilo pravdo. Spomni se prvi, da je pred nekaj leti imel pri drugem spravljeno kuho. Po njegovem mnenju bilo je kuhe tedaj, ko jo je spraviti dal, deset centov; ko pa jo je zopet dobil, bilo jo je samo sedem centov! „Do sedaj sem molčal, ker sva bila prijatelja, a danes te tožim, da mi plačaš tri cente repe, ki si jih vzel z mojega kupa!“ Tako si misli, ter v resnici toži.

Nasproti se pa tudi toženi spomni, da je pred toliko in toliko leti onemu posodil voz, da je ž njim les vozil iz gozda. Pri tem se je voz polomil, ali zavoljo prijaznosti se o stvari ni govorilo.

„Ti me tožiš zavoljo repe, jaz te tožim nasprotno zavoljo voza!“

Tako se tožarita eden proti drugemu, in obe pravdi se tičete škode, ki je že davno po zastareni uničena bila.

Takih in enakih pravnih se v življenju obilo nahaja; prav srdito se vodijo, ne zategadelj, ker izvirajo s pravicoželjnosti, temveč zategadelj, ker vselej izvirajo iz želje po maščevanju, tedaj iz gole sovražnosti.

Zapomni naj se: Če imaš s hranitne ali posodne pogodbe pri drugem pogodniku kaj odškodovanja zahtevati, toži v teku 30. dni, od tedaj računjeno, ko si shranjeno ali posojeno reč vrnil, oziroma zopet nazaj dobil.

IV.

O posojilni pogodbi.

(Kaj so posojila? Kako se ima napraviti veljavno dolžno pismo? O obrestih. Tri nove postavbe.)

Posojilna pogodba se je takrat sklenila, če je prvi pogodnik izročil drugemu pogodniku gotovo mero porabljivih reči s pogojem, da sme te reči porabiti po prosti svoji volji, da pa mora po preteku določenega časa ravno toliko, kolikor je prejel, in reči ravno tiste vrste in dobrote vrniti.

Posojilna pogodba sklenila se je še le v tistem trenutku, ko se je posojena reč dolžniku izročila. Reč mora biti porabljiva, to je taka, da je dolžnik lahko porabi, pokonča.

Kar je neporabljivo, se tudi posoditi ne more.

Navaden predmet posojilom je denar. Posojilec odšteje dolžniku določeni znesek, ki ga le-ta s pogojem prevzame, da bo po preteku gotovega časa upniku ravno toliko, kolikor je prejel, vrnil. Dolžnik prejme posojeni denar v popolno last, ter zadobi pravico, ta denar po prosti svoji volji porabiti. Zavezan pa je po preteku določenega časa upniku ravno toliko denarja, ravno tiste vrednosti vrniti. V dokaz posojila izroči dolžnik svojemu upniku navadno pismeno potrdilo, ki mu pravimo

dolžno pismo.

O teh pismih določa § 1001 obč. drž. zak. tako-le: „Da naj ima dolžno pismo zastran posojilne pogodbe popolno dokazilno moč, morajo se v njem pošteno in razločno zaznamo-

vati posojilec ali upnik, kakor tudi izposojilec ali dolžnik; potem reč, ali znesek posojila, ako se je dalo posojilo v denarjih, ima se popisati kakovost tega denarja, kakor tudi vsi pogoji, ki se tičejo poplačanja glavnega dolga in obresti, če so se dogovorile. Zunajna oblika dolžnega pisma, katere je za dokazilno moč treba, določa sodni red.“

V tem postavnem predpisu obsežene so vse lastnosti, ki jih mora imeti vsako dolžno pismo, če naj je popolno dokazilno.

Pred vsem imajo se v vsakem dolžnem pismu natanjko naznaniti in opisati osebi, ki ste posojilno pogodbo sklenili. Naznaniti se mora krstno ime, kakor tudi pridevno ime, potem kraj, kjer prebivata pogodnika. S tem naznanilom se prične dolžno pismo, in sicer navadno nekako tako-le:

Jaz podpisani Janez Ternovec, posestnik na Mlaki hiš. št. 4, potrdujem za se in svoje dediče, da mi je danes Miha Bolta, posestnik v Dolenji vasi št. 5, posodil itd.

Ko se je popisala oseba upnika in dolžnika prestopi se k reči ali predmetu posojila. To se pravi, razloži se, kaj se je posodilo. Če se je posodil denar, pové se, kak je ta denar, ter se znesek tudi z besedami zapiše.

Pri zgorejšnjem zgledu bi toraj dalje sledilo . . . . . posodil 200 gld. avst. velj., berem dvesto goldinarjev avstrijsanske veljave.

Potem se ima razložiti, kdaj se bode to posojilo vrnilo, kako se bode obrestovalo, kdaj se ima napovedati, in kje naj se nazaj poplača in druge take poplačanja se tikajoče okoljščine.

Kako se ima dolžno pismo podpisati?

Sodni red določuje, da more dolžnik, če hoče dolžno pismo brez prič napraviti, to pismo sam spisati in podpisati. Kdor zna pisati, naj dolžno pismo sam spiše in podpiše; popolno dokazilno moč ima, če tudi ni prič podpisanih. Pri vsaki drugi priliki pa morata dolžno pismo, če naj ima popolno dokazilno moč, tudi dve priči podpisati, in sicer podpisati.

Priča, ki bi samo križ napravila, ne zadostuje.

Samo memo gredé omenjamo, da je dolžno pismo, kate-rega je mož svoji ženi napravil, ali žena svojemu možu dala, le takrat veljavno, če se je pred notarjem napravilo.

Kako se ima dolžno pismo kolekovati?

Kolek ali štempelj je pri vsakem dolžnem pismu važna okoljščina, ker se mora sicer, če se dolžno pismo sploh ni kolekovalo, ali če se je prenizko kolekovalo, občutna kazen plačati.

Za kolek merodajen je znesek posojila.

Če se je posodilo do 20 gld., kolekovati se ima dolžno pismo s 7 kr., potem pa po tem le obrazu dalje:

Če se je posodilo :				Kolek	
				gld.	kr.
do 20 gld.				—	7
več kot	20 gld.	pa ne več kot	40 gld.	—	13
" "	40 "	" " " "	60 "	—	19
" "	60 "	" " " "	100 "	—	32
" "	100 "	" " " "	200 "	—	63
" "	200 "	" " " "	300 "	—	94
" "	300 "	" " " "	400 "	1	25
" "	400 "	" " " "	800 "	2	50
" "	800 "	" " " "	1200 "	3	75
" "	1200 "	" " " "	1600 "	5	—
" "	1600 "	" " " "	2000 "	6	25
" "	2000 "	" " " "	2400 "	7	50
" "	2400 "	" " " "	3200 "	10	—
" "	3200 "	" " " "	4800 "	12	50
" "	4000 "	" " " "	4000 "	15	—
" "	4800 "	" " " "	5600 "	17	50
" "	5600 "	" " " "	6400 "	20	—
" "	6400 "	" " " "	7200 "	22	50

Pravilno in polnodkazilno pismo ima gledé na vse, kar se je v predstoječem razpravljalo to-le podobo:

(Kolek za 6 gld. 25 kr.)

Dolžno pismo.

Jaz podkrižani Martin Selak, posestnik v Lučnah hiš. št. 21, potrdujem s tem dolžnim pismom za se in svoje dediče, da mi je danes Lenart Poličar, posestnik na Dobrovi hiš. št. 12, posodil gotovi znesek 1700 gld., berem sedemnajst sto gld. avstr. veljave.

Zavezujem se to posojilo v znesku 1700 gld. omenjenemu Lenartu Poličarju, ali pa vsakemu drugemu pravnemu nasledniku njegovemu po preteku petih let na njegovem

domu, to je na Dobravi vrniti, med tem časom pa od danes naprej s šestimi od sto (6%) na leto obrestovati, ter obresti konec vsakega leta upniku tako gotovo in točno poplačati, da bi sicer, ako bi konec vsakega leta interesa točno ne plačal, glavnica (kapital) k plačilu zapadla, ter bi jo smel upnik takoj s tožbo pri meni iztirjati.

Dalje se zavezujem, da bom ob svojem času, ko se bode to posojilo plačalo, sam poravnal stroške pobotnice. Ravno tako bom plačal stroške cesije ali odstopnega pisma, če bi se pripetilo, da bi v teku petih let upnik to svojo tirjatev tretji osebi prepustil in odstopil.

V večjo varnost zastavljam za predstoječe posojilo v znesku 1700 gld. svojemu upniku Lenartu Poličarju vse svoje premično in nepremično premoženje, posebno pa svoje v Lučnah pod hiš. št. 21 ležeče posestvo.

Dokaz temu moj podkrižani podpis, kakor tudi podpisi dveh naprošenih prič.

V Lučnah dne 1. julija 1886.

† Martin Selak
podpisal Janez Rakove l. r.,
tudi priča.

Gregor Lavrič l. r.,
priča.

To dolžno pismo velja samo za tiste slučaje, ko se dolg ne namerava v javni knjigi vknjižiti.

Konečni pristavek, s katerim se upniku zastavlja vse premično in nepremično dolžnikovo premoženje ima namen, dodeliti upniku pravico, v trenutku nevarnosti dolžno pismo v javno knjigo spraviti.

Vsako dolžno pismo, ktero obsega tak dostavek, se ob času nevarnosti po poti prenotacije lahko vknjižiti da. Kolikokrat se da posojilo, ne da bi se hotelo v javno knjigo spraviti!

Upnik zaupa na poštenost dolžnikovo, in na njegovo pridnost.

Cela stvar se hoče bolj skrivoma napraviti, tako, da bi drugi svet o nji niti ne izvedel.

Upnik bi rad imel samo priprosto potrdilo v rokah, da je denar štel in družega nič. Ravno za take slučaje naj se porabi zgorejšnji obrazec. Omenjeni dostavek je pa potreben zategadelj, ker se ne ve, kako bo dolžnik v prihodnje gospodaril, in ali bode tudi v prihodnje poštenjak ali ne.

Bog sam ve, kaj še pride, zatoraj je vsekako pametno, da ima upnik tako rekoč vedno ključ v rokah, s katerim si vsak trenutek lahko odpre javno knjigo.

Tudi dostavek gledé pobotnice je pameten, ker bi moral drugače upnik stroške pobotnice sam plačati. Ti so pa precej visoki, ker kolek na pobotnici mora ravno tako visok biti, kakor je oni na dolžnem listu.

Še enkrat pa naglašamo, da predstoječe dolžno pismo ni tako, da bi se moglo takoj vknjižiti ali intabulirati. Prenotuje se lahko vsak trenutek, za intabulacijo pa ni sposobno. Kaka naj so dolžna pisma, ki naj se vknjižijo, o tem smo govorili v prvem zvezku, razpravljajoč o javni knjigi.

Posojila se po naših postavah lahko dajejo na obresti, pa tudi brez obrestovanja.

Zadnja so redka, ker se denar sploh le v namenu posoja, da bi obresti ali interese donášal. Kaj so toraj obresti, ni treba posebej razjasnovati, ker je to stvar, ki je tudi pri prostemu ljudstvu jasna sama ob sebi.

Gledé interesov določa nova postava z dne 15. maja 1885, da znašajo postavni interesi pet od sto na leto. Do tedaj znašali so ti interesi šest od sto.

Kdaj se smejo zahtevati interesi od interesov?

Naš kmet prav rad računí interese od interesov, in sicer takoj od tistega časa dalje, ko je kak interes zapadel, a se plačal ni. Od zastanih interesov zahtevajo se skoraj vselej interesi. To je napačno. Interes od interesa sme se namreč samo takrat zahtevati, če se je ob svojem času, pri sklepu posojilne pogodbe izrečno dogovorilo, da bodo od zastanih interesov tekli zopet zamudni interesi. Drugače pa od zastanega interesa ne teče novi interes, in sicer toliko časa ne, dokler se ni ta interes iztožil. Če se je iztožil, potem teče novi interes od tistega časa, ko se je dolžniku tožba dostavila.

Kdaj se ima interes plačati?

Pred vsem je odločilen dotični dogovor. Če se je dogovorilo, da se bodo obresti naprej plačevale, potem plačati se imajo naprej. Ako pa ni tega dogovora, potem se imajo interesi konec vsacega leta plačevati.

Interesi zastarajo od treh do treh let. Če bi se pa bilo to zastaranje preprečilo, če bi bil na primeru dolžnik od treh do treh let vedno pripoznal, da je obresti resnično dolžan, in da jih hoče ob svojem času poplačati, potem se lahko zgodi, da bo zastanega interesa ravno toliko narastlo, kolikor je kapitala samega. Kakor hitro se je to zgodilo, ter se je

zastanih obrestij ravno toliko nabralo, kolikor znaša glavnica, potem neha pravica do daljših interesov.

Obresti so dopuščene, če so primerne in pametne. Nedopuščeni so pa tako imenovani skopušni interesi, ki znašajo časih po 20—50 gld. od sto na leto in še več. Taki interesi morajo dolžnika vničiti, in nemogoče je, da bi se pri tako nezmernem obrestovanju otresel nadležnega dolga. Navadno vedno bolj v dolgove leze, ker se zastani interesi h kapitalu pribivajo, tako da dolg od leta do leta nenaravno narašča. Poprej je bilo dopuščeno, da so se smeli zahtevati interesi vsake visokosti. Oderuštvo se ni preganjalo, kar je bilo nespametno.

Novejše čase pa se je izdala postava z dne 28. maja 1881, št. 47 drž. zak., ki je oderuhom prav trdo po prstih segla, ter jim vničila krvavo obrtnijo. Za te postave sem je oderuštvo kaznjivo, ter se more prav ostro in občutno kaznovati.

Po ti postavi je oderuh vsak, ki si pri posojilih, opiraje se na lahkomišljenost, ali revščino in stisko, ali slaboumnost, neskušnost dolžnikovo od dolžnika obresti obljubiti pusti, ki so tako visoke, da morajo dolžnika v gospodarski pogin priversti. Kdor si pri posojilih od reveža, o katerem ve, da je v denarnih stiskah, take interese obljubiti da, o katerih ve, da jih dolžnik nikdar drugače plačevati ne bode mogel, nego tako, da bo od leta do leta v večji dolg lezel, ter končno na beraško palico prišel, ta je oderuh, bodi si da zida pri tem oderušne svoje namere na lahkomišljenost, ali neskušnost, ali pa na revščino dolžnikovo. To zadnje je najbolj navadno. Dolžnik zagazi v stisko, da mora denar imeti. Ker ga drugače ne dobi, obljubi toliko interesa, kolikor ga oderušni upnik ravno zahteva.

Kdor je dal tako oderušno posojilo, ta se je zakrivil pregreška, ter se sme kaznovati z zaporom od enega do treh mesecev in z denarjem od 100 gld. do 500 gld. V tem slučaju sta zapor in denarna kazen združena, tako da mora oderuh sedeti, in pa tudi denar šteti. To zadnje je za ljudi take vrste občutnejše, nego zapor. Ravno zategadelj ste se pa obe kazni oderuhom zagrozili.

Kdor je večkrat zavoljo oderuštva obsojen bil, sme se kaznovati z ostrim zaporom od treh mesecev do enega leta in z denarjem od 500 gld. do 2000 gld.

Kdor pa z oderuštvom napravlja obrt, kaznovati se ima z ostrim zaporom od šestih mesecev do dveh let, in z denarjem od 1000—3000 gld.

Vidite toraj, da se oderuštvo prav slabo plačuje, in da so kazni, s katerimi ga postava preganja, silno ostre, tako da lahko oderuha v beračijo pripravijo.

Kdor še dandanes tiči oderuhom v rokah, ta stori najbolje, da se pusti tožiti, in da pride oderuštvo pred sodnijo. Po ti poti se bode hitro otresel dolga in oderuha.

Govoreč o posojilih spregovoriti nam je še o novi postavi z dne 16. marca 1884, št. 35 drž. zak., ki se sicer ne peča s posojili, ki pa bode ravno pri iztoženih posojilih največkrat v porabo stopila.

Že zgoraj smo naglašali, da skušajo nove postave preprečiti, da ne bi hudoben dolžnik svojega upnika za plačilo opeharil. Videli smo, kake pripomočke dajejo nove postave proti tistim dolžnikom, ki so svoje premoženje ali med sorodnike razdali, ali pa sorodnikom v korist z bremeni obložili. Sedaj je pa še tretji slučaj mogoč.

Dolžnik ne bode napravil dolžnega pisma svoji ženi, in sploh ne bode poskušal z navideznimi pravnimi opravili svoje premoženje prikriti. Pač pa ga bode v resnici skril, tako da ga upniki zaslediti ne morejo. Dal bo na primero svoje premoženje v hranilnico in sicer na tuje ime.

Kdo naj potem stakne to premoženje, in kako naj ga dosežejo upniki?

Do sedaj je bilo to v resnici nemogoče. Če je dolžnik molčal, ni mogel sploh nikdo izvedeti, da ima to in to skrito premoženje. Da bi bil govoril, k temu ga pa ni silila postava.

Postava z dne 16. marca 1884, št. 35 drž. zak., hoče sedaj doseči namen, po dolžnikih samih izvedeti, kje ima skrito svoje premoženje. Ta postava sili dolžnike, da se popolnem izpovejo, in da očitno pred sodnijo povejo, kje imajo svoje premoženje skrito.

Dotična postava glasi se tako-le:

Če je eksekucija, s katero se je hotelo plačilo tirjatve v denarjih doseči, zategadelj brezvspešna ostala, ker se ni ničesar zarubilo, ali ker to, kar se je zarubilo, gledé na nizko vrednost (zarubljenega blaga) ali na tirjatve že prej zavarovanih upnikov ali gledé na zahteve tretjih oseb, nikakor ne more zadostovati, potem ima tista sodnija, ki je dovolila eksekucijo prve vrste, na prošnjo upnika dolžniku, katerega je poprej zaslišala, z odlokom naložiti, da ima pri dnevu, ki se v to določi, svoje premoženje, in kraj, kjer se posamezni deli tega premoženja nahajajo, naznaniti, ter storiti prisego,

da je njegovo naznanilo resnično, in da ni od svojega premoženja ničesar zamolčal.

Pojasnilo si to važno postavo s primernim zgledom.

Prijatelju Janezu Šterku sem posodil 200 gld. Ko sem ga pričel tožiti, razprodal je vse, kar je imel, ter je svoje premoženje, kakor pravijo, v denar spravil. Denar pa je naložil Bog ve kam. Dobim razsodbo, ter rubim. Rubežen se je zvršila, ali od sodnije dobim poročilo, da se družega ni zarubilo, nego krava v vrednosti 50 gld., da pa je še gledé te krave dolžnikova žena s pismom izkazala, da jo je ona kupila in plačala. Naše sodnije so namreč zavezane, če se je rubežen slabo obnesla, o tem upniku takoj sporočiti. Dobro vem, da ima moj dolžnik denar, ali kako mu do živega priti?

S pomočjo nove postave. Na sodnijo se vloži sledeča prošnja:

Slavna c. kr. okrajna sodnija!

Iz tukajšnje sodbe z dne 22. maja 1886 št. 3400, ki 1/. jo prilagam pod 1/., dolžuje mi Janez Šterk, bivši posestnik na Raki, posojila 200 gld., 5% obrestij od 1. januarja 1886 dalje in sodnijske in eksekucijske stroške.

Rubil sem ga, ali dobil sem po slavni ti sodniji spo-2/. ročilo pod 2/., iz katerega razvidim, da se je zarubila krava v vrednosti 50 gld., koja pa niti dolžnikova last ni, ker je dolžnikova žena lastninske pravice do te krave s pismom izkazala.

Po mojem mnenju ima dolžnik gotovo toliko skritega premoženja, da bi me brez težaवे lahko plačal. Zatorej izrekam opiraje se na § 3. zakona z dne 16. marca 1884 prošnjo:

Slavna sodnija naj najprej dolžnika zaslišati, potem pa mu z odlokom naložiti blagovoli, da ima pri dnevu, ki se v to določi, svoje premoženje in kraj, kjer se posamezni deli tega premoženja nahajajo, naznaniti, ter storiti prisego, da je njegovo naznanilo resnično, in da ni od svojega premoženja ničesar zamolčal.

V Leskovci dne 4. junija 1886. Anton Mlinar.

Zunaj:

C. kr. okrajni sodniji

v Krškem.

Anton Mlinar, posestnik v Leskovci

proti

Janezu Šterku, bivšemu posestniku
na Raki.

Prošnja,
da se naloži dolžniku prisega
v smislu § 3 postave z dne
16. marca 1884.

Z 1/. in 2/.
2 krat.

Ta prošnja se ima dvakrat spisati, ter vsak prepis s 36 kr. kolekovati. Vložiti se ima pri tisti sodnji, pri kateri se je razsodba izdala, in oziroma pri kateri se je poravnava sklenila.

Kak bode vspeh te prošnje?

Sodnija povabila bode najprej dolžnika Janeza Šterka pred se, ter ga vprašala, kaj ima na mojo prošnjo odgovoriti. Mož bode odgovarjal, da nema nikacega premoženja, in da se za drugo ne briga, češ, da mu upniki tako ničesar vzeti nemajo.

S tem bo končano prvo zaslihanje dolžnika. Čez nekaj časa pozneje pa bodeva dobila oba novo povabilo od sodišča, v katerem se bode bralo, da imava ta in ta dan k sodnji priti, kjer bode imel dolžnik svoje premoženje pod prisego naznaniti.

Janez Šterk pride tisti dan k sodnji, ter se sklicuje zopet na to, da nema nikacega premoženja. „Dobro, pravi sodnik, sedaj boš pa prisegel, da je ta tvoja izpoved resnična in da res nemaš nikacega premoženja, s katerega bi se tvoj upnik poplačati mogel.“ Prižgó se sveče! Sedaj se pa cela stvar bliskoma spremeni. Janez Šterk prebledi, kakor stena, in nikakor mu ne gre v glavo, da bi moral priseči. Ko pa konečno le mora priseči, tedaj se mu razvozlja jezik in vse lepo razloži, kje je skrito njegovo premoženje. V hranilnici ima toliko in toliko, ti in ti osebi je posodil 100 gld. itd.!

Potem pa mi je kot upniku dana prilika, rubežen voditi na to premoženje, katero bi sicer nikdar staknil ne bil, če bi ne bilo te nove postave. V resnici prečudna je moč te postave, in kdor ima dolžnika, o katerem sluti, da mora imeti kaj skritega premoženja, ta naj z njo poskusi svojo srečo, in videl bode, da ta poskus brezvspešen ostal ne bode!

Kdaj se ima posojilo vrniti?

Tedaj, ko je napočil tisti čas, ki je bil po dolžniku in upniku v to določen. Največkrat se že v dolžnem pismu samem pove, kdaj se bode posojilo vrniti moralo. Časih se pa tudi dogovori, da se ima posojilo k plačilu napovedati.

To je, upnik ima dolžniku naznaniti, da bo imel posojilo v dveh, treh mesecih itd. vrniti. Po preteku napovedanega časa sme se posojilo iztožiti, če se ni plačalo. Vse to so znane reči, in ni treba o njih na široko pisati.

Lahko se prigodi, da potrebuje upnik še prej, nego je posojilo k plačilu zapadlo, denarja. Dolžnika ne more iztožiti, a vendar bi rad v denar spravil posojilo, ker ne more dalje čakati. Na drugi strani pa se je oglasila oseba, ki bi dotično tirjatev pri dolžniku prevzela, če se ji da dobra pravica v roke. To se lahko zgodi. Upnik in tretja oseba skleneta med sabo tako imenovano

odstopno pogodbo

ali cesijo, s katero upnik vse svoje pravice tretji osebi odstopi, tako da stopi le-ta čisto na njegovo mesto. Odstopna pogodba je navadna pogodba, sklene se lahko pismeno, ali ustmeno, pred pričami ali brez prič. Varnejše je, če se napravi pismeno, in sicer v tisti obliki, v kateri se imajo napravljati dolžna pisma.

Navadno se glasi cesija tako-le:

(Kolek.)

Odstopno pismo ali cesija!

Meni Janezu Trstenjaku, posestniku v Vevčah, dolžuje Matija Mravlje, posestnik v Polju, z dolžnega pisma z dne 13. novembra 1885 posojila 350 gld., od katerega so 5% interesi zastani od 1. januarja 1886.

Ker mi je Andrej Dimnik, posestnik v Zalogu to mojo tirjatev z vsemi zastanimi interesi danes popolnoma izplačal, odstopujem mu to tirjatev v znesku 350 gld. (berem tristo petdeset gld. av. velj.) z interesi od 1. januarja 1886 dalje v nepreklicljivo last, ter sem mu porok v to, da je odstopljena tirjatev resnična. Nikakor mu pa nisem porok v to, da bode ob svojem času tirjatev brez vsake zgube iztožiti mogel. Ob enem sem izročil prejemniku Andreju Dimniku dolžno pismo z dne 13. novembra 1885.

Jaz Andrej Dimnik sprejemem predstoječi odstop, ter bode moja skrb, da bodem prevzeto svoto ob svojem času brez zgube iztirjal.

Jaz Matija Mravlje sprejemem to cesijo v svojo vednost, ter pripoznam Andreja Dimnika za svojega novega upnika.

V Zalogu dne 1. avgusta 1886

† Janez Trstenjak,
 † Andrej Dimnik,
 † Matija Mravlje,

vse tri podpisal

Martin Tičar l. r.,
 tudi priča.

Gašper Levstik l. r.,
 priča.

Ta cesija velja za tirjatve, ki niso vknjižene. Glede vknjiženih tirjatev naj se napravi odstopno pismo pred notarjem, kar smo že omenjali tedaj, ko smo pisali o javni knjigi. Kolekuje se cesija ravno tako kot dolžno pismo.

Cesija je toraj pogodba, kakor vsaka druga pogodba; z njo se upnik odreče svojim pravicam, ter jih prenese na tretjo osebo. — Upnik se imenuje odstopnik, ker tirjatev odstopi; tretja oseba pa prejemnik, ker tirjatev prevzame.

Kaka je pravna razmera med odstopnikom in prejemnikom?

Pravice prejemnika so ravno tiste, kakoršne so bile odstopnikove. Tirjatev ostane prej kot pozneje ena in tista, spremenila se je samo oseba upnika. Uprasha se sedaj, v koliko je odstopnik prejemniku odgovoren! Če mi je na primeru moj prijatelj *A* odstopil svojo tirjatev v znesku 200 gld., katero mu dolžuje *B*, mi je li odgovoren v to, da bom jaz ob svojem času vseh 200 gld. brez zgube iztirjati mogel? Postava določuje, da ima tedaj, če je bila cesija odplačilna, to se pravi, če je prejemnik odstopniku za cedirano tirjatev kaj plačal, odstopnik prejemniku v to dober biti, da je tirjatev resnična, in da se bo tudi brez zgube iztožiti dala. Če sem na primeru v zgorejšnjem slučaju dve leti čakal, in po tem pri dolžniku iztirjal samo 100 gld., ima mi odstopnik *A* povrniti zgubo, ter mi plačati 100 gld. To pa le tedaj, če je bila cesija odplačilna, če sem namreč pri cesiji odstopniku celih 200 gld. izplačal. Nevarna je ta postava, ker se lahko zgodi, da bode dolžnik pozneje, ko bode prejemnik tožil, dosti manj premoženja imel, nego ga je imel tedaj, ko se je napravila cesija. Odstopnik se po tem takem ne bode mogel prej umiriti, dokler ne bo prejemnik iztožil prevzete tirjatve, ter jo popolno iztirjal?

Pri cesiji naj se izreče, da je odstopnik sicer porok v to, da je tirjatev resnična, nikakor pa ne tudi v to, da jo bode prejemnik ob svojem času brez zgube iztirjal. Zategadelj sprejel se je v zgorejšnji obrazec dostavek, ki obsega tako določbo, s katero se bode zabranilo, da bi odstopnik moral pozneje kako zgubo poplačati.

Ako se pa taka odpoved v cesijo sprejela ni, potem je pač mogoče, da bo odstopnik pozneje še kaj plačila imel, ker po postavi je tisti, ki je kako tirjatev odstopil, odgovoren, da je tirjatev resnična, in da se bode tudi v celem znesku iztirjati dala.

Samo takrat, če je tirjatev v javni knjigi zavarovana, ter se je prejemnik iz te knjige lahko prepričati mogel, da zastavljeno posestvo že ob času cesije ni dajalo zadostne varnosti, samo takrat odpade odgovornost odstopnika glede poznejše zgube prejemnikove, če bi se tudi pri cesiji o tem ničesar določilo ne bilo.

Važnejša je razmera med prejemnikom in dolžnikom.

Zaveza dolžnikova ostane ena in ista, samo da je drugi osebi ravno tisto dolžan, kar je bil pred cesijo dolžan. Kdaj stopi cesija nasproti dolžniku v moč?

Takrat, ko se mu je o cesiji vednost dala. Dokler dolžnik o odstopu ničesar ne ve, sme prvemu upniku plačati.

Kakor hitro pa se mu je cesija bodi si po odstopniku bodi si po prejemniku naznanila, ne sme drugemu plačati nego prejemniku. Če bi dolžnik vlic temu, da je o cesiji vedel, plačilo dal odstopniku, bi se s tem svoje zaveze nasproti prejemniku ne oprostil: plačati bo moral še jedenkrat in sicer prejemniku. O cesiji dolžniku naznanilo dati, pravico ima odstopnik kakor tudi prejemnik. Po katerem koli se je dolžniku sporočilo, da je tirjatev prešla na drugo osebo, že zadostuje in odvzeta mu je svoboda, da bi plačal prejšnjemu upniku. Da se zabranijo vsaki prihodnji prepiri o tem, je li dobil dolžnik pravočasno sporočilo o cesiji ali ne, je najboljše, da se tedaj, ko se cesija napravlja, tudi dolžnik k razgovoru pokliče. In kakor hitro se je cesija sklenila, naj tudi dolžnik odstopno pismo podpiše ter naj prejemnika za svojega novega upnika izrečno pripozna. V tem smislu obsega zgorejšnji obrazec posebno določbo, s katero dolžnik novega upnika pripozna ter cesijo sploh v vednost sprejme.

Tirjatev ostane po cesiji ena in ista; to se pravi vsled odstopa se dolžnikovo breme povečati ne sme. Kar je prej

dolževal, to dolžuje tudi sedaj. Dolžnik sme novemu upniku vse tisto ugovarjati, kar je smel ugovarjati prvemu upniku.

Tu se ima rešiti vprašanje, kaj je takrat pravica, če je dolžnik prvemu upniku že pred cesijo kaj plačal, in če je prvi upnik pri cesiji o tem molčal. To vprašanje je važno, ker se stvar v življenji prav dostikrat pripeti.

Mislimo si, da je oseba *A* dolžna osebi *B* z dolžnega pisma z dne 3. marcija 1884 400 gld. posojila. Upnik *B* napravi dne 4. maja 1885 o tem dolgu cesijo, s katero svoje pravice odstopi osebi *C*. Cesija glasi se na celih 400 gld. Ali že dne 1. januarja 1885 je dolžnik *A* plačal upniku *B* na račun te tirjatve 100 gld., tako da je bilo dne 4. maja 1885 še samo 300 gld. dolga. Omenjati še imamo, da tirjatev ni vknjižena; vpraša se, ima li dolžnik prejemniku plačati celih 400 gld. ali samo 300 gld. Dolžnik sme prejemniku vse tisto ugovarjati, kar je smel prvemu upniku ugovarjati. S tega sledi, da bode imel prejemniku na njegovo cesijo plačati samo 300 gld., prejemnik pa naj gleda potem, da dobi 100 gld. pri odstopniku kakor ve in more.

Drugača pa je stvar takrat, če je tirjatev vknjižena, in če se v javni knjigi ne kaže, da se je že 100 gld. na račun plačalo. Ako je toraj prejemnik zaupal na javno knjigo, ter v tem zaupanju prevzel celih 400 gld., imel mu bode dolžnik plačati 400 gld. ter bo potem prijel prvega upnika, da ga odškoduje. Če pa pri prvem upniku ničesar dobiti ne bo, trpel bo sam škodo, ako ne dokaže, da je prejemnik pri cesiji dobro vedel, da je že plačanih 100 gld., in da je toraj prejemnik nepošteno postopal, ko si je dal cesijo za celo tirjatev napraviti. Ali tako nepoštenost je težko dokazati in skoraj se dolžnik obsodi, da ima plačati celo svoto, češ da je prejemnik zaupal na javno knjigo, in da se v tem poštemem zaupanju prevariti ne sme. Zatoraj je najbolje, če dolžnik vselej, kadar je kaj na račun plačal, pobotnico na svoje stroške zahteva, ter s to pobotnico plačani znesek v javni knjigi izknjižiti da. Stroške te pobotnice mora dolžnik sam trpeti, ker je upnik zavezan, plačati samo tisto pobotnico, ki se je dala o celem dolžnem znesku.

Lahko je torej mogoče, da se pri cesijah zgodi goljufija. Kako je ti v okom priti? Najboljši svet v tem oziru je ta, da takrat, kadar napravljaš cesijo, zahtevaš, da naj se k nji tudi dolžnik povabi, da bode povedal koliko je še dolga. Kadar kako tirjatev prejemplješ, poprašaj

pri dolžniku, koliko je še resničnega dolga. Še le potem podpiši cesijo, če ti je dolžnik sam potrdil, da je odstopljeni dolg v celem obsegu pravičen in resničen. S tega vzroka se je pri zgorejšnjem odstopnem pismu dostavilo tudi dolžnika potrdilo, da je tirjatev resnična, in da prejemnika za svojega novega upnika pripozna.

V.

O pooblastilni pogodbi.

Ta pogodba se v življenju obilokrat nahaja, vendar ni toliko važna, ker je sama ob sebi prav priproste narave ter nema nikakih posebnih lastnosti.

Pri pooblastilni pogodbi daje prvi pogodnik (pooblastilec) drugemu (pooblaščenecu) naročilo, da naj preskrbi kako pravno opravilo za njega in v njegovem imenu. Pooblaščenec sprejme to naročilo, ter obljubi, dotično opravilo preskrbeti.

Dolžnosti pooblaščenca:

Pooblaščenec zavezan je, prevzeto opravilo po svoji dani obljubi marljivo in pošteno preskrbeti, ter vso korist, ki izvira iz prevzetega opravila, pooblastilcu prepustiti.

Nasproti pa je pooblastilec zavezan, pooblaščenecu vse potrebne ali koristne stroške povrniti.

Vpraša se, sme li pooblaščenec za svoj trud kako plačilo zahtevati?

Pri nas je sploh mnenje, da ima vsak, ki je prevzel kako pooblastilo, po končanem opravilu pravico, za trud posebno plačilo zahtevati. V tem oziru se velikokrat pravdajo. Če je prevzel kmetič od svojega soseda malostno pooblastilo, potem zahteva navadno veliko plačilo za svoj trud.

In če pooblastilec o tem ničesar vedeti noče, prične se pravda. Kaj je pravica? Ako se za oskrbovanje tujega opravila ali izrečno, ali pa po stanu pooblaščenca tudi le molčé plačilo izgovori, prišteva se pooblastilna pogodba kodplačilnim pogodbam, razun tega pa k neodplačilnim.

To se pravi: pooblaščenec sme za svoj trud plačilo samó takrat zahtevati, če si ga je pri sklepu pogodbe izrečno iz-

govoril, ali pa, če je njegov stan tak, da je pooblastilec pri sklepu pogodbe lahko vedel, da advokat ali notar niti koraka brezplačno napravil ne bode. Pri notarjih in advokatih se toraj že vsled stanú teh oseb ve, da se bode moral trud, ki je združen s pooblastilom poplačati.

Pri družih pooblaščenecih, ki niso notarji ali advokati, se pa ta trud le tedaj poplača, če se je to pri sklepu pooblastilne pogodbe izrečno dogovorilo. Kadar je toraj priprosti kmetič prevzel kako pooblastilo, tedaj se mu imajo po pooblastilcu poplačati vsi gotovi stroški; za svoj trud, za svoje pota in svojo zamudo gre mu le takrat plačilo, če si je to izrečno pri sklepu pooblastilne pogodbe izgovoril.

Ako se o tem trudu, o njegovi zamudi pri sklepu ničesar govorilo ni, ne dobi za trud in pota ničesar. Če se bode zategadelj pravdal, mora propasti, ker se to odplačilo ne „umé samo ob sebi“, kakor misli priprosti narod. Umé se to odplačilo samo ob sebi jedino le pri notarjih in advokatih; druge osebe pa se imajo brezplačno truditi, če niso bile tako previdne, da so si odplačilo za svoj trud po posebnem dogovoru zagotovile takoj pri sklepu pogodbe!

Pooblastilna pogodba sklene se lahko ali ustno, ali pisмено, kakor vsaka druga pogodba. Navadno se sklene pisμένο, tako da dobi pooblaščenec v roke pisμένο pooblastilo. Taka pooblastila so splošna, ali pa posebna. Splošno je pooblastilo takrat, če velja za vsa opravila; če pa velja samo za nekatera pravna opravila, katera naj bi pooblaščenec v imenu pooblastilca opravil, potem se imenuje posebno pooblastilo. Pojasnimo si stvar z izgledom.

Splošno pooblastilo glasi se sploh za vsa pravna opravila, katera naj bi pooblaščenec za pooblastilca oskrboval. Če grem na primero po svetu, ter pustim doma hišo brez gospodarja, pripeti se lahko, da se bodo morala različna pravna opravila v mojem imenu zvršiti in oskrbeti, o katerih se mi pri odhodu niti ne sanja. Dam toraj svojemu bratu to-le

(Kolek 50 kr.)

splošno pooblastilo.

Jaz podkrižani Janez Češnovar, posestnik v Vevčah, dajem svojemu bratu Jerneju Češnovarju, posestniku v Vevčah, oblast za se in za svoje dediče, da me more zastopati v vseh, kakor koli imenovanih mojih pravnih zadevah in opravilih, ter v obče storiti vse, kar se mu bode po njegovem lastnem sprevidu v mojih pravnih zadevah koristno in potrebno do-

zdevalo. Nasproti pa mu zagotavljam, da bom odobril vse njegove vsled tega pooblastila storjena djanja, kakor da bi jih bil sam opravil.

Tudi se zavežujem, da mu bom povrnil vse gotove stroške, ter mu tudi za njegov trud poplačal primerno svoto.

V spričo temu so moj in dveh naprošenih prič lastno-ročni podpisi.

V Vevčah dne 15. maja 1886.

Janez Češnovar l. r.

Jernej Češnovar l. r.

Tine Žagar l. r., priča.

Alojzij Mrak l. r., priča.

To je splošno pooblastilo, ki se glasi sploh na vsako, bodi si kakor koli imenovano pravno opravilo. Človek bi menil, da sme pooblaščenec na podlagi takega pooblastila sploh vse početi, kar bi bil pooblastilec sam početi smel. Ali ravno tu določajo naše postave strogo izjemo, vsled katerere splošna pooblastila ne zadostujejo pri nekaterih pravnih opravilih. Postava ukazuje namreč pri nekaterih pravnih opravilih, pri katerih bi se lahko večja škoda pooblastitelju pripetila, da zanje ne zadostuje splošno, če tudi neomejeno pooblastilo.

Ta pravna opravila so: prodaja, ali kupovanje; posojila ali izposojila; vzetje denarja ali denarnostne vrednosti s tujega varstva; pričenanje pravnih, nalaganje, sprejemanje ali zavračanje priseg, sklepanje poravnjav.

Če imam toraj pooblastilo, v katerem se bere, da smem sploh vsako in kakor koli imenovano pravno opravilo za pooblastitelja preskrbeti, mi vendar ni dana oblast, v imenu pooblastitelja kako reč kupiti, ali prodati, za njega denar izposoditi, ali njegov denar v posodo oddati; za njega pri sodnji ležeč denar vzdigniti; za njega pravde pričenjati, prisege sprejemati, odklanjati, ali poravnave sklepati. S tega sledi, da splošna če tudi neomejena pooblastila nemajo posebne veljave, ker se ravno pri najvažnejših pravnih opravilih rabiti ne morejo.

Postava zapoveduje, da se ima pri zgorejšnjih pravnih opravilih pooblastilo tako napraviti, da se v njem dotična pravna opravila splošno naštejejo. Ne sme se reči: vse karkoli imenovana pravna opravila naj pooblaščenec preskrbi, temveč: pooblaščenec naj preskrbi vse kakor koli imenovana

pravna opravila, posebno tudi opravila, katera so se zgorej naštela. Tako pooblastilo naj bi se glasilo:

(Kolek 50 kr.)

P o o b l a s t i l o .

Jaz podpisani Janez Češnovar, posestnik v Vevčah, dajem svojemu bratu Jerneju Češnovarju, posestniku v Vevčah, oblast za se in za svoje dediče, da me more zastopati v vseh mojih pravnih zadevah, da sme posebno v mojem imenu pravde začenjati, prisege vsake vrste nalagati, sprejemati in zavračati, poravnave sklepati, denarje ali denarno vrednost prejemati, v mojem imenu pobotnice dajati, premakljive reči in pravice prodajati, plačno ali brezplačno pridobivati in prejemati, plačila opravljati, posojila jemati ali dajati, ter v obče storiti vse, kar se mu bode po njegovem sprevidu v mojih pravnih zadevah potrebno in koristno dozdevalo. Zagotovljam mu, da bom odobril vsa njegova vsled tega pooblastila storjena djanja, kakor da bi jih bil sam opravil.

V spričo temu so moj in dveh naprošenih prič lastno-ročni podpisi.

V Vevčah dne 1. maja 1886.

Janez Češnovar l. r.

Jernej Češnovar l. r.

Tine Žagar l. r., priča.

Alojzij Mrak l. r., priča.

Ali tudi s tem pooblastilom še ne bom mogel vseh pravnih zadev pooblastitelja opraviti. Predpisano je namreč, da se posamezna, posebno važna opravila pooblaščenca le takrat izročiti smejo, če se mu je dalo za vsako posamezno opravilo posebno pooblastilo. Taka pravna opravila so: brezpogojni nastop ali odpoved dedščine, sklepanje daritnih pogodb, volitev razsodnikov, brezplačna odpoved ti ali oni pravici.

Če imam tedaj v roki pooblastilo, ki se od besede do besede glasi kakor zgorejšnje pooblastilo, vendar nisem opravičen, v imenu pooblastitelja brezpogojno nastopiti kako dedščino, ali se ji odreči, za njega skleniti družbeno pogodbo, ali napraviti daritev iz njegovega premoženja, ali pa se brezplačno odpovedati ti ali oni pravici pooblastitelja. Tudi nisem opravičen pogoditi se v pooblastiteljevih zadevah na razsodnike.

Za ta opravila je treba posebnega, na posamezno opravilo se glasečega pooblastila, ali pa neomejenega pooblastila,

v katerem se splošno bere, da sme pooblaščenec tudi dedščine brezpogojno nastopati, daritve dajati itd.

Kako naj je toraj napravljeno pooblastilo, da bode dobro za vsa mogoča pravna opravila?

Tako pooblastilo naj se glasi:

(Kolek 50 kr.)

P o o b l a s t i l o .

Jaz podpisani Janez Češnovar, posestnik v Vevčah, dajem s tem svojemu bratu Jerneju Češnovarju, posestniku v Vevčah, oblast za se in za svoje dediče, da me more zastopati v vseh pravnih in političnih zadevah, kakor pred državljanskimi in kazenskimi, tako pred političnimi oblastnijami in zunaj njih, ter v mojem imenu pravde začenjati, prve tožbe in kakorkoli imenovane prve naredbe in odloke, sosebno tudi v rečeh zemljiščnih in deželnih knjig prejemati, pismeno, ustmeno ali skrajšano postopanje vpeljevati in poslednje opuščati, prisege vsake vrste nalagati, sprejemati in zavračati, se k tem ponujati in njih polaganje prizanašati, za obroke in postavljanje v poprejšnji stan prositi in jih dovoljevati, poravnave sklepati, zavarovanja, sekvestracije, prepovedi, predznambe in vknjižbe v javni knjigi pridobivati, jih zopet opuščati in se jih odrekovati, zemljiščno- in deželno-knjižna vpisna in izbrisna izrečenja izdajati, pri oblastnijah pritožbe podajati ali zopet preklicovati, napovedbe in pritožbe ničevosti podajati in teh pravnih pripomočkov in pritožeb se zopet odrekovati, penze ali denarje in penezno ali denarno vrednost prejemati in črez to pobotnice ali plačilna pisma tudi z izknjižbenim dovoljenjem, ter odstopna pisma za plačilo izdajati, premakljive reči in pravice prodajati in plačno ali brezplačno pridobivati in prejemati, plačila opravljati, društvene pogodbe sklepati, se na rzsodbe po izbranih sodnikih zedinjevati in rzsodnike voliti, vsakovrstna izrečenja izdajati, pri zapuščinah in zapuščinskih razpravah se pogojno ali nepogojno v mojem imenu za dediča izrekovati ali dedščino nastopati, tudi si z enako ali z obmejeno oblastjo, ako je sam zadržan, imenovati drugega pravnega namestnika, naj si bode odvetnik (pravdosrednik) ali ne, ter v obče storiti vse, kar se mu po njegovem lastnem sprevidu bode v mojih pravnih in političnih zadevah potrebno in koristno dozdevalo. Nasproti pa mu zagotavljam, da bom odobril vse njegove in njegovega gospoda namestnika vsled tega pooblastila storjena djanja ali čina,

kakor da bi jih bil sam opravil, ter mu povrnil vse gotove stroške in plačal ves trud brez zamude v Vevčah.

V spričo tega so moj in dveh naprošenih svedoko lastnoročni podpisi.

Dano v Vevčah dne 1. maja 1886.

Janez Češnovar l. r.

Jernej Češnovar l. r.

Tine Žagar l. r., priča.

Alozij Mrak l. r., priča.

Kdor hoče toraj dati ti ali oni osebi pooblastilo, porabi naj predstoječi obrazec, ker bi se sicer lahko pripetilo, da njegov pooblaščenec niti koraka za njega napraviti ne bode mogel, če tudi bode imel pooblastilo v roki!

Sedaj imamo še spregovoriti o tem, kako se sklenena pooblastilna pogodba zopet razruši in vniči.

Pri ti pogodbi je znamenito, da jo smeta pooblastitelj in pooblaščenec vsak hip vničiti. Pooblastitelju je dano na voljo, pooblastilo, kadar se mu ljubi, preklicati; vendar pa mora pooblaščenec vse do preklica pooblastila narasle stroške poplačati, ter mu povrniti škodo, če jo je po nepričakovanem preklicu imel. Pri nas se pa med priprostim ljudstvom meni, da se časih pooblastilo preklicati ne more, dokler se ni doglalo ali opravilo tisto pravno opravilo, za katero se je dalo. Prav rado se zgodi, da hoče kdo svoje posestvo — kakor pravijo — na drobno razprodati. V ta namen vzame si pooblaščenca, kateremu vse prepusti: le-tá naj išče kupcev, ter naj sklepa s kupci posamezne pogodbe, in naj sploh vse stori in vpelje, kar je pri tacih razprodajah potrebno in koristno. Sredi razprodajanja se pripeti, da prekliče pooblastitelj dano pooblastilo — bodi si, da z razprodajo ni več zadovoljen, bodi si, da mu je poštenost pooblaščenca postala sumna. Pooblaščenec živo ugovarja, češ, sedaj ko sem vse lepo vpeljal, ko sem že stroške imel, se s kupci v dogovore spuščal, sedaj mi pooblastila vzeti ne smeš! Kaj bode storil? Tožil bode pooblastitelja, da naj pripozna, da pooblastila preklicati ne more. To pravdo bo zgubil, ker se sme dano pooblastilo vsak hip preklicati, in to še celo tedaj, če bi se dogovorilo bilo, da se pooblastilo sploh, ali do gotovega časa preklicati ne sme. Če je hotel že tožiti, naj je tožil, da se mu plačajo vsi stroški, da se mu povrne škoda, ki jo je imel vsled preklica pooblastila, in da se mu dá primerno plačilo za trud, če si je bil tako plačilo pri prevzetju pooblastila zgovoril.

Slovenski Pravniki.

Poduk o najpotrebniših zakonih.

Spisal

Dr. Ivan Tavčar,
odvetnik v Ljubljani.

Izdala in založila

Družba sv. Mohora v Celovcu.

V. snopič.

1898.

Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

To je bila pametna tožba. Kot načelo naj si torej zapomni, da je prostost pooblastitelja vsled danega pooblastila neomejena: vsak hip, vsak trenutek sme pooblastilo preklicati, ne da bi ga postava silila, povedati in naštevati vzroke, čemu da je odločil h preklicu.

Na drugi strani pa je tudi pooblaščenec dana pravica, odpovedati prevzeto pooblastilo. Odpovedati sme vsak trenutek; če pa je odpovedal prej, nego je končal pravno opravilo, katero je preskrbeti obljubil, potem ima pooblastitelju povrniti vso škodo, kojo je imel vsled prezgodne in neprilичne odpovedi. Tudi pooblastitelj ne more tedaj tožiti v to, da naj bi pooblaščenec pooblastilo proti volji obdržal, tožiti smé samo na škodo, provzročeno mu po neprilичni odpovedi. Nikdo pa se ne more siliti, da bi dano pooblastilo za vedno vzdržal, ali prejeeto pooblastilo za vedno obdržal.

Sedaj se vpraša, kak vpljiv ima smrt pooblastitelja, ali pa smrt pooblaščenca na sklenjeno pooblastilno pogodbo?

Pooblastilna pogodba oprta je na zaupanje, katero si skazujeta pooblastitelj in pooblaščenec med sabo. Osebi, kateri ne zaupam, ne bodem dajal pooblastila, kar se pač samo ob sebi ume. Naravno je tedaj, da je pooblastilna pogodba uničena, če umrje, bodi si pooblastitelj, bodi si pooblaščenec. Kadar umrje pooblaščenec, je pogodba uničena, ker ni več osebe, ki bi opravila preskrbela. Če pa umrje pooblastitelj, je oseba, koja naj bi za opravila skrbela, še vedno živa, zategadelj ni ravno neizogibno, da bi pooblastilna pogodba vsled smrti pooblastitelja v moči ostati več ne mogla. Vendar pa ugasne pooblastilo tudi v tem slučaju, če se pooblaščenec ni izročilo tako opravilo, katero se brez škode dedičev (pooblastitelja) ustaviti ne da, ali pa se mu ni napravilo pooblastilo, ki naj velja tudi za primerljej smrti pooblastitelja.

Da pooblaščenec vsled smrti pooblastitelja ne zagazi v stiske in zadrege, se najbolje priporoča, da se pooblastilo izda z dostavkom, da naj velja tudi za primerljej smrti pooblastitelja.

Ta dostavek je obsežen pri vseh zgorajšnjih pooblastilih, ker se ravno v njih bere, da daje pooblastitelj pooblastilo „za se in svoje dediče“. Če se torej napravlja kako pooblastilo, naj se pazi, da se omenjeni dostavek izpustil ne bode.

VI.

O menjalni pogodbi.

(Kdaj je pogodba veljavno sklenjena? O tem so med priprostim narodom napačna mnenja. Posebno važni so predpisi o nasledkih nevarnosti. Ti predpisi veljajo tudi pri kupnih pogodbah. Komu gredo vžitki do časa izročitve? Menjalne pogodbe med zakonskimi veljavne so le tedaj, če so se napravile v slovesni obliki notarskega pisma.)

Ta pogodba sklene se tedaj, če se prepusti ena reč za drugo. Od obeh pogodnikov se nekaj da, ali ne denar, temveč reč za reč. Jaz imam lep voz, moj sosed pa dobrega konja. Če skleneva pogodbo, da mi za moj voz svojega konja prepusti, potem sklenila sva menjalno pogodbo.

Denar ni predmet takim pogodbam. Če se, postavim, dogovoriva s svojim sosedom, da bodeva menjavo tako storila, da mi on za moj petdesetak da deset petakov, neveljavna je ta pogodba, ker se denar za denar zamenjati ne more. Ako bi se torej jaz pozneje skesal ter bi petdesetaka ne hotel izročiti za petake, potem me s tožbo k temu siliti ne more. To je pomen postave. Pač pa je umljivo samo ob sebi, da tedaj, kadar jaz pri svojem obrtu ali pri svoji trgovini višji bankovec zmenjam, o menjalni pogodbi govorice biti ne more in da je ta menjava popolnoma veljavna.

Kdaj je menjalna pogodba veljavno sklenjena?

Veljavno je pogodba že v tistem trenutku sklenjena, ko sta oba pogodnika jedine volje postala, ko sta popolnoma edina v tem, katere reči bodeta zamenjala. Kakor hitro se je dosgela soglasna volja obeh pogodnikov, je pogodba sklenjena.

Kakor pri mnogih drugih pogodbah, živi naše ljudstvo tudi pri tej pogodbi v napačni veri, da je menjava veljavno sklenjena še le takrat, če se je dejansko zvršila; to se pravi, če so se reči, ki naj bi se zamenjale, v resnici že tudi zamenjale. Pri zgorajšnjem slučaju sklenila sva s sosedom pogodbo, da naj se moj voz zamenja za njegovega konja. Sedela sva, recimo, v gostilni ter pričela govoriti o omenjenih rečeh. Pri tisti priliki sva se zjedinila, da dam jaz voz, on pa meni konja. Dogovorila sva celo pogodbo ter si segla v roke. V tem trenutku je bila pogodba veljavno sklenjena, dasi je voz še vedno stal v moji kolarnici, konj pa v sosedovem hlevu.

Še le drugi dan pridem po konja, sosed pa po voz; še le drugi dan pride konj v mojo posest, voz pa v posest soseda. Kakor rečeno, je naše ljudstvo mnenja, da se je pogodba še le v tem trenutku veljavno sklenila. Naše ljudstvo ne dela tedaj razločka med pogodbo samo in med izročitvijo, ki se ima goditi vsled sklenjene pogodbe. Izročitev zamenjanih reči je nasledek pogodbe, ne pa pogodba sama; v tem greši naše ljudstvo, da ima izvršitev pogodbe za pogodbo samo.

Kaki so nasledki izvirajoči iz tega napačnega mnenja, smo že velikokrat naglašali. Ravno ti nasledki kažejo se tudi pri menjalni pogodbi. Če se na primeru sosed drugo jutro skesá ter mi konja za voz dati noče, trdil bode neprestano, da se pogodba še ni veljavno sklenila, ker še ni dal iz rok svojega konja.

Pustil se bode tožiti, izmišljal najpraznejše vgovore ter konečno zapraval več, kot sta bila vredna konj in voz.

Kake pravice daje veljavno sklenjena pogodba?

Tudi tukaj moramo naglašati ravno tisto, kar smo že obilokrat naglašali. Menjalna pogodba daje samo pravni naslov do tistih reči, ki naj bi se zamenjale. To se pravi: v tistem hipu, ko sem sklenil menjalno pogodbo, še ne postanem lastnik reči družega pogodnika, ki tudi ne postane lastnik moje reči. Oba sva si pridobila samo pravico, da naj se pogodba v resnici tako spolni, kakor je bila dogovorjena. In ako se ta spolnitev z lepa doseči ne da, smé se na njo tožiti. Če se to pravno načelo prenese na razmere vsakdanjega življenja, glasi se tako-le: Če si sklenil menjalno pogodbo in če se drugi pogodnik potem skesa, ne smeš planiti na njegov dom in ne smeš mu s silo vzeti reči, katero ti je obljubil v zamembo odstopiti; pač pa imaš pravico tožiti!

To je edina pravica, ki ti je dana vsled sklenjene pogodbe. Tudi tukaj meni naše ljudstvo, da se smé rabiti sila. Če se na primeru skesá pri zgorajšnjem slučaju sosed, ter noče dati konja, prepričani smo, da bo drugi pogodnik rabil silo in da bode v nepričakovanem trenutku prišel v hlev soseda ter mu vzel konja. Nasledek bode srdita pravda zavoljo motenja mirne posesti, v kateri mora propasti oni, ki je konja s silo vzel.

Kake pravice in dolžnosti imata menjača?

Menjača imata dolžnost, zamenjane reči izročiti in prevzeti v prosto posest, kakor je bilo dogovorjeno, in sicer o pravem

času, na pravem kraju in v ravno tem stanu, v katerem so bile takrat, kadar se je pogodba sklenila. Kdor svoje dolžnosti ne spolni, je drugemu odgovoren za škodo in odvzeto korist.

To se pravi; kdor menjalne pogodbe ne spolni, prisiliti ga mora sodnik, da jo spolni in da drugemu pogodniku povrne škodo, katero je morda vsled tega imel, da se pogodba ni v pravem času spolnila. Povrniti pa mora tudi odvzeto korist.

Pri zgorajšnjem slučaju smo rekli, da se je menjalna pogodba sklenila v gostilni. Takoj pri tisti priliki prodam jaz zamenjanega konja tretjemu za 150 gld. in zmeniva se, da bode prišel drugi dan po konja. Ko pride po konja, ga mu izročiti ne morem, ker se je sosed skesal.

Plačati mu moram za brezvpešno pot 4 gld. S sosedom pričneva se pravdati in ko mi vsled sodnijske sile konja kakih 6 mesecev pozneje izroči, cenijo zvedenci njega vrednost na 100 gld. Sosed bode mi moral sedaj povrniti 4 gld. in pa tudi 50 gld., ki so se mi vzeli vsled tega, da se s tretjo osebo sklenjena kupna pogodba ni mogla spolniti.

Koga zadenejo nasledki nevarnosti?

Gledé nevarnosti pri menjalnih pogodbah daje postava važne predpise, ki so tem važnejši, ker se morajo vporabljeti tudi pri kupnih pogodbah in družih takih sorodnih pogodbah. Rekli smo, da je pogodba veljavno sklenjena, kadar se je doslegla soglasna volja obeh pogodnikov in da je pogodba vse kaj družega, kakor pa dejanska izročitev zamenjanih reči. Lahko se zgodi, da se pogodba sklene danes, med tem, ko se ima izročitev izvršiti še le teden dni pozneje. Pripeti se torej, da med tistim trenutkom, ko se je pogodba veljavno sklenila in pa med tistim trenutkom, ko se je dejansko spolnila, preteče nekaj časa.

Ostanimo pri zgorajšnjem zgledu. V gostilni sva s sosedom sklenila veljavno menjalno pogodbo ter se tudi dogovorila, da pridem po konja še le drugi dan in da bode on voz tudi še le drugi dan prevzel. Med pogodbo in med izročitvijo zamenjanih reči ima torej preteči cela noč. V tej noči pripeté se lahko različne nevarnosti. Zgodi se, da konj zboli in da je proti jutru poginil. Zgodi se lahko, da nastane požar, ki s kolarnico tudi voz pokonča. Vpraša se sedaj, kdo nosi nasledke tacih in enacih nevarnosti?

Tukaj razločevati imamo dva slučaja: škoda, ki je iz nevarnosti nastala, pokonča reč, ki naj bi se zamenjala, popolnoma, ali pa vsaj tako, da je ta reč sedaj več kot polovico

manj vredna, kakor je bila pri sklepu pogodbe. Mogoč je pa tudi drugi slučaj, da se je namreč reč poškodovala, ali vendar ne tako, da bi se bila za več kakor polovico vrednosti pokončala.

S prvim slučajem peča se § 1048 obč. drž. zak., ki slove tako - le:

Ako se je čas pogodil, kdaj se ima reč izročiti in se je med tem časom zamenjana posebna reč s prepovedjo iz premeta dala ali pa po naključbi cela ali vsaj čez polovico vrednosti pokončala, ima se menja za nesklenjeno.

Tukaj opaziti je najprej, da se imajo v pošteb jemati samo tiste nevarnosti, ki so nastale iz naključja. Ako je torej vsled take nevarnosti pokončala se cela zamenjana reč, ali pa vsaj več kot polovica njene vrednosti, potem se pogodba sama ob sebi razveljavi. Če je sosedov konj v zgoraj omenjeni noči po naključbi poginil (ter tako zgubil celo svojo vrednost), moral bodem svoj voz obdržati in sosed mi nikakor ni zavezan, da mi povrne kaj škode ali kako odvzeto korist. Razmere ostanejo take, kakor da bi se pogodba nikdar sklenila ne bila.

Priprosto ljudstvo pri tacih prilikah ne pozna postave ter zahteva, da naj se spoštuje sklenjena pogodba. Če je zamenjani konj poginil, tako se lahko življenje zastavi, da bode drugi pogodnik tožil nesrečnega soseda ter trdil: „Tvoja nesreča me prav čisto nič ne briga! Sklenil si z mano veljavno pogodbo in tvoja naj je skrb, kako je spolniš! Vzemi moj voz, meni pa plačaj 150 gld., ker je bil tvoj konj vsaj toliko vreden.“

Propadel bode s tožbo, ker postava ne dopušča, da bi se koristi kovale s tuje nesreče. Se vé, da je razmera čisto drugača takrat, ako je drugi menjalec hudobno sam zakrivil, da se je zamenjana reč pokončala ali vsaj čez polovico vrednosti poškodovala. Če bi sosed na primeru konja s hudobije ostrupil, samo da bi menjalne pogodbe spolniti ne mogel, vrnil mi bode celo škodo in odvzeto korist. Za nasledke hudobije mi je odgovoren, nikakor pa ne za nasledke po naključbi nastale nesreče.

Kako je tedaj, če se je zamenjana reč po naključbi poškodovala, pa vendar ne tako, da bi se bila pokončala več kakor polovica vrednosti?

Postava odgovarja: Druge poškodbe reči in bremena, ki so med tem časom po naključbi nastopile, gredo na račun posestnika. Ako so se pa

reči po čez ali navprek zamenjale, trpi prejemnik naključno pogubo posameznih reči, ako se s tem celota ni čez polovico v vrednosti premenila.

Če je zamenjana reč pred izročitvijo poškodovana bila, pa vendar ne toliko, da bi se bila vrednost te reči čez polovico ugonobila, trpi škodo posestnik, to je tista oseba, katera je ob času škode zamenjano reč v svoji posesti imela.

Mislimo si, da sta se pri našem slučaju v omenjeni noči pri mojem vozu strla dva kolesa. Voz vsled tega ni zgubil nadpolovične vrednosti. Škodo trpim jaz, napraviti moram dati nova kolesa, ali pa sosedu plačati toliko, kolikor sta kolesa vredna. Ravno tako je tedaj, če se je sosedovemu konju slučajno izbilo jedno oko, pripoznati moram veljavo pogodbe ali sosed mi mora poplačati škodo, za kolikor se je vrednost konja s tem, da je zgubil oko, ponižala.

Časih se je zamenjala skupina reči z drugo skupino. Na primeru, čeda ovac s čedo koz. Za tako menjavo velja izjema, da trpi škodo prejemnik in ne posestnik.

Mislimo si, da sem zamenjal svojo čedo, ki šteje osem glav. Drugo jutro pa bi se imela menjava dejansko spolniti. V noči pogine v sosedovi čedi ovca, zategadelj jaz drugo jutro o menjavi ničesar vedeti nočem. Če me sosed toži, mora zmagati, ker imam jaz trpeti pogubo posamezne glave, če se vrednost čede za več kot polovico vsled tega poškodovala ni.

Vse, kar smo do sedaj pisali o nevarnosti, velja samo za tiste slučaje, ko se je čas izročitve izrečno določil.

Danes se je sklenila menjalna pogodba, reklo pa se je pri tem izrečno, da se bode menjava vršila ta in ta dan. Recimo, da se je sklenila menjalna pogodba dné 1. novembra in da se je pri tem pogodilo, da bodeta 8. novembra pogodnika se zopet sešla ter vsak svojo reč seboj prinesla tako, da se bode menjava dejansko vršiti mogla. Vse kar smo do sedaj o nasledkih nevarnosti pisali, velja torej samo za čas, ki leži med prvim in osmim novembrom.

Kaj pa je takrat pravica, če se 8. novembra menjava dejansko ni izvršila, bodi si, da sta izostala oba pogodnika, bodi si, da je izostal samo eden pogodnikov?

Načelo je, da od 8. novembra dalje prestopi nevarnost na prejemnika, to je na tisto osebo, ki je imela reč 8. novembra v svojo posest prevzeti. Samo ob sebi pa je umevno, da ostane vsak pogodnik za svojo krivdo odgovoren. To se pravi: škodo, ki je nastala iz naključja, nosi tisti pogodnik, kojemu se je

zamenjana reč ob določenem času izročiti imela, pa se mu izročila ni; vendar pa je posestnik reči tudi od osmega novembra dalje odgovoren za vso škodo, katero bi bil s svojo hudobnostjo ali malomarnostjo zakrivil.

Dné 1. novembra sklenila sva menjalno pogodbo s sosedom za voz in konja. Zmenila sva se, da se snideva 8. novembra in da pripeljeva seboj voz in konja. Če do 8. novembra konj pogine, nosi nasledke sosed, jaz pa, če se mi voz do tedaj uniči. 8. novembra se nesva sešla, ko sem izostal jaz ali pa sosed ali pa oba. Če se je od 8. novembra dalje po naključji uničil konj in sicer na tak način, da se nikakor ne more trditi, da je sosed to naključje zakrivil, potem mene škoda zadene, ter bodem moral sosedu voz izročiti.

Ravno tisto velja za slučaj, če se je od 8. novembra naprej voz po naključji uničil. Škodo trpi sosed ter mi ima vzlic temu prepustiti konja. Če pa je konj vsled tega poginil, ker ga je sosed sam, bodi si s hudobije, bodi si z malomarnosti poškodoval, odgovoren je za škodo ter mi ima proti temu, da mu voz izročim, dati povračilo. Ravno tisto velja tudi za slučaj, če je bil konj poškodovan vsled naključja po sosedu proizročenegega.

Tudi taki slučajji so mogoči, dasi so redki. Ostanimo pri zgorajšnjem zgledu! Dné 8. novembra sniti sva se imela oba ter svoje reči seboj prinesiti. Jaz sem prišel s svojim vozom, soseda pa ni bilo, bodi si, da je pozabil, bodi si, da se mu je drugo opravilo nujnejši in potrebnejši videlo. V noči od 8. na 9. novembra pogori sosedov hlev in tudi konj zgori. Ali bode smel sedaj sosed od mene zahtevati voz, češ, da je konj zgorel vsled nesrečnega naključja in da imam nositi jaz nasledke tega naključja, ker je nesreča nastopila po preteku osmega novembra? Nikakor ne. Odgovoril mu bodem: „Res je, da nisi sam kriv nesreče, to je, da nisi sam kriv, da je požar nastal. Kriv pa si, da je bil vsled tega požara konj pokončan: Ti si imel po pogodbi 8. novembra konja meni izročiti, jaz sem se o pravem času na mestu oglasil tako, da bi ga mi bil lahko izročil. Ko bi mi bil ti konja pravočasno izročil, bi bil konj takrat, ko je pri tebi gorelo, stal v mojem hlevu ter bi ne bil mogel zgoreti. Zatorej si mi za škodo odgovoren in plačati mi moraš vrednost konja, če hočeš voz dobiti!

S tem svojim vgovorom bodem zmagal, ker se pri tacih razmerah lahko reče, da je naključje sosed s svojo osebo zakrivil.

Kakor vidite, je lahko razsoditi, kdo ima trpeti nasledke nevarnosti v času od sklenjene pogodbe do izrečno dogovorjenega časa izročitve. Težavnejše pa je razsoditi takrat, če se izročitev v dogovorjenem času zvršila ni in če je škoda nastopila po tistem času, v katerem se je imela izvršiti izročitev. V tacih slučajih je posebno težavno rešiti vprašanje, je li nesreča zakrivila se po osebi tistega, ki je v trenutku nesreče bil posestnik pokončane ali vsaj poškodovane reči. Treba je pazljivosti in poiskati se bode moral svet zvedenca, ker bi sicer mogoče bilo, da se zagazi v nepotrebno pravdo.

Kar smo dosedaj zapisali, velja za tiste menjalne pogodbe, pri katerih se je čas izročitve izrečno določil. Pečali smo se najpoprej z nevarnostjo, ki nastopi pred določeno izročitvijo in pečali tudi z nevarnostjo, ki nastopi po določeni izročitvi, če se ta ni bila v redu izvršila. Največ menjalnih pogodb sklene se pa tako, da se čas izročitve niti ne določi, da se o izročitvi niti govori ne, ker je samo ob sebi umljivo, da se bode ta prej kot mogoče izvršila.

Kdo nosi nasledke nevarnosti takrat, če se pri menjalni pogodbi čas izročitve določil ni?

V nedeljo sklenila sva s sosedom pogodbo, da bodeva zamenjala voz in konja. O tem, kdaj bodeva dejansko zamenjala reči, ni bilo govorice. Lahko torej pridem vsak čas s svojim vozom k sosedu, ter zahtevam, da naj mi izroči konja za voz. Ravno tako pa ima tudi sosed pravico, k meni po voz priti vsak trenutek ter mi konja izročiti. Jaz pridem še le v sredo po konja ter zvém, da se je med tem časom zgodila nesreča, pri kateri je bil konj poškodovan. Kaj je pravica? Postava pravi: „Ako ni bil izgovorjen čas, kdaj naj se zamenjana reč izroči v posest drugemu pogodniku in ako se nobeni strani pogrešek očitati ne more, potem veljajo gledé nevarnosti predpisi zgoraj navedeni, tudi za čas, ki leži med sklenjeno menjalno pogodbo in med tistim trenutkom, ko sta pogodnika zamenjane reči resnično tudi jeden drugemu v posest izročila.“

Če se je torej menjalna pogodba sklenila v nedeljo in če sem si jaz v namenu, da bi se izročitev vršila, še le v sredo oglasil pri sosedu, potem veljajo gledé nevarnosti vsi tisti postavni predpisi, ki veljajo takrat, če bi se bilo pri menjalni pogodbi izrečno dogovorilo, da se ima izročitev v sredo vršiti. Če je torej v času od nedelje do srede zamenjana reč po nesreči pokončana bila, potem se razveljavi pogodba in nosi nasledke nevarnosti posestnik pokončane reči.

Ravno tisto velja, če je v času od nedelje do srede reč po naključji izgubila več kot polovico svoje vrednosti.

Če pa je v času od nedelje do srede zamenjana reč poškodovana bila, ne da bi bila izgubila več kot polovico svoje vrednosti, potem nosi nasledke posestnik reči. Pogodba ostane v veljavi ali posestnik reči mora drugemu pogodniku škodi primerno zadoščenje dati. Tudi tukaj velja izjema, če so se zamenjale skupnosti, na primero čeda proti čedi. Ako so do srede poginile posamezne glave, ne da bi skupna čeda izgubila nadpolovično vrednost, velja pogodba in drugi pogodnik ne smé nikacega povračila zahtevati za tiste glave, katere so poginile.

O nasledkih nevarnosti pri menjalnih pogodbah morali smo nekoliko obširneje govoriti, ker je ta tvarina za priprostega človeka sama ob sebi zamotana in težavna. Treba je vse slučaje ostro premisliti, da ostanejo dotični postavni predpisi v spominu.

Ali tudi priprostemu človeku je potrebno, da spozna te predpise, ki veljajo tudi za druge sorodne pogodbe. Pri tem pa so tudi za vsakdanje življenje važni, ker se menjalne in druge sorodne pogodbe, pri katerih veljajo gledé nasledkov nevarnosti ravno tisti predpisi, največ sklepajo.

Prav obilokrat se zgodi, da je bila zamenjana ali prodana reč pred izročitvijo poškodovana in da se vsled tega pogodniki prično tožariti in pravdati. Umevno je, da naš priprosti kmet škodo družemu pogodniku v žep potisniti skuša in da on sam nikake škode trpeti noče, če je bila na oni strani zamenjana reč poškodovana. Ravno tako noče škode trpeti takrat, če je bila njegova reč poškodovana.

Sklicuje se na sklenjeno pogodbo ter se izgovarja, da je nasprotniku poginilo, kar je poginilo. Lahko se torej trdi, da je pravda gotova, če je bila zamenjana ali prodana reč poškodovana pred izročitvijo.

Koristno je tedaj vedeti dotične postavne predpise, ter jih v spominu obdržati. Komur pri prvem prebranju naše razprave jasne niso, prebere naj je dvakrat in trikrat!

Videli smo, da se lahko zgodi, da se zamenjana reč v času od sklenjene pogodbe do dejanske izročitve poškoduje. Na drugo stran je pa tudi lahko mogoče, da zamenjana reč v ravno tistem času kaj dohodka dá.

Vpraša se sedaj, čegav je ta dohodek?

Postava odgovarja: „Posestniku gredó vžitki zamenjane reči do tistega časa, v katerem se je imela dejanska izvršitev

vsled izrečne pogodbe goditi; od tega časa najprej pa gredó prejemniku, če se tudi reč izročila ni. Če pa ni bilo dogovorjeno, kdaj naj se zamenjana reč izroči, potem gredó vžitki posestniku do tistega časa, ko se je izročitev od njega zahtevala.“

Načeloma ima tedaj pravico do vžitka tisti, kdor ima po zgoraj omenjenih postavnih predpisih trpeti nasledke nevarnosti. Zategadelj postava tudi tukaj dva slučaja razločuje.

Pri prvem slučaju ozira se na tiste menjalne pogodbe, pri katerih se je čas, kdaj da se ima izročitev izvršiti, izrečno dogovoril.

Jaz zamenjam svojo kravo za sosedovega vola. Pogodba sklenila se je 1. novembra ter se je izrečno dogovorilo, da ima sosed 8. novembra po kravo priti ter mi vola pripeljati. Mleko, ki ga je krava v tem času, to je do 8. novembra dajala, je moje.

Če bi pa sosed 8. novembra po kravo ne prišel, potem stopijo nasledki nevarnosti na njegovo stran, zategadelj mu tudi gré vžitek. Plačati mu imam torej primerno odškodnino za mleko, katero sem od 8. novembra dalje od krave jemal.

Pri drugem slučaju ozira se postava na menjalne pogodbe, pri katerih se čas izročitve ni določil. Če sva s sosedom zamenjala kravo in vola, ne da bi bila izrečno določila, kdaj moram jaz po vola ali on po kravo priti, potem gredó vžitki od krave meni, od vola pa sosedu in sicer do tistega časa, ko bom prišel jaz po vola ali pa sosed po kravo.

Ali naj se o menjalnih pogodbah še kaki drugi posebni predpisi zapomnijo?

Če o tej pogodbi še kaj omenjati hočemo, naj se omeni to, da se menjalne pogodbe, sklenjene med zakonskima, imajo napravljati v slovesni obliki notarskega pisma. Če osebi, ki živite v zakonu, kaj zamenjati hočete, morate napraviti pismo pred notarjem, sicer je menja neveljavna.

Tudi tukaj zopet in zopet naglašamo, da menjalna pogodba, ki se je sklenila gledé nepremičnin, ne daje poprej lastninske pravice, dokler se ni vpisala v javno knjigo. Kdor ima tako menjalno pogodbo v rokah, naj prej ne miruje, dokler je ni spravil v javno knjigo!

VII.

O kupni pogodbi.

(Kake pravice daje ta pogodba? Gledé nasledkov nevarnosti veljajo ravno tisti predpisi, kakor za menjalne pogodbe. S to pogodbo združene so časih važne postranske pogodbe.)

Ta pogodba je prav za prav ravno tisto, kar je menjalna pogodba. Razložek je ta, da se od ene strani da reč, od druge pa denar. S to pogodbo prepušča se torej drugemu reč za določen znesek denarja.

Pogodba je sklenjena tedaj, če se je dosegla soglasna volja obeh pogodnikov. Tudi pri kupnih pogodbah naj se torej zapomni, da nikakor ni potreba, da se ima pri sklepu pogodbe kupljeno blago izročiti kupcu ali da ima kupec prodajalcu kupno ceno takoj poplačati. Pogodba je že veljavno sklenjena, če sta pogodnika jedina o tem, kaj se naj proda in o tem, koliko naj se za to plača. Pri pogodbi določiti se ima na eni strani blago, ki se proda, na drugi strani pa kupna cena. To dvoje se ima določiti, potem je pa vse določeno.

Kake pravice daje veljavno sklenjena kupna pogodba?

Tudi tukaj moramo naglašati, da daje pogodba samo pravni naslov, ne pa že lastninske pravice same. Tudi pri kupni pogodbi razločevati nam je med pogodbo samo in pa med poznejšo izročitvijo, ki se vrši vsled pogodbe. Če kupim od sosedu vrečo žita, ne postanem lastnik tega žita v tistem trenutku, ko sva pogodbo veljavno sklenila; to je v tistem trenutku, ko sva se zjedinila o tem, koliko žita se mi proda in o tem, koliko plačam za to žito. Lastnik žita postanem še le v tistem poznejšem trenutku, ko mi sosed vsled sklenjenega kupa žito prinese in v posest izroči. Če se torej sosed skesa in pozneje o kupni pogodbi ničesar več vedeti noče, potem nikakor nisem opravičen, vlomiti mu v hišo ter mu žito s silo vzeti, češ, da je to moje, ker sem ga kupil. Kupna pogodba daje mi samo pravico, tožiti na njeno spolnitev, nikakor pa ne pravice, rabiti silo. Prodajalec ostane tudi po sklenjeni kupni pogodbi lastnik prodane reči do tistega trenutka, ko je kupcu reč resnično v posest izročil. Prodajalec smé med tem časom reč tudi drugam prodati, in sicer pravnoveljavno tako, da postane tretji kupec pravi lastnik reči, če se mu je v posest izročila.

V tem oziru je naše ljudstvo prav slabo podučeno in tudi tukaj je umestno, da stvar z zglodom pojasnimo, dasi smo o tem že na več mestih pisali.

Kmet *A* kupi dné 1. novembra od soseda *B* kravo ter plača zanjo takoj 40 gld. Dogovorita se, da bode prišel *A* po kravo dné 8. novembra. Veljavno se je torej sklenila kupna pogodba že dné 1. novembra ali izročitev pa se je imela vršiti še le 8. novembra. *A* je torej dobil dné 1. novembra samo naslov (to je pravico, tožiti soseda *B*, da naj sklenjeno pogodbo po dogovoru spolni); lastnik krave pa je imel postati še le 8. novembra. *B* prodá 2. novembra kravo tretji osebi *C* in sicer za 50 gld. *C* kravo koj prevzame ter jo odpelje. Ker je bil *B* dné 2. novembra še vedno lastnik krave, je s *C*-jem sklenjena pogodba veljavna in ta je postal že dné 2. novembra lastnik krave. Kaj bode storil naš *A* v takem slučaju? On bode kričal na vse pretege, da je krava bila njegova in da je *B* dné 2. novembra ni smel več prodati. Če bode le mogel, prišel bode skrivoma v hlev *C*-ja, ter se polastil krave, češ krava je moja in ne tvoja, ker sem jo poprej kupil. *C* ga bode tožil ter ga s sodnjisko silo primoral, da mu kravo zopet izroči. *A* bode imel stroške, sitnosti in jeze, ker je nepostavno in nespametno postopal!

Kako bi bil pa moral postopati?

Po postavi mu ni ostajalo družega, nego prijeti se *B*-ja, da mu vrne plačanih 40 gld., da mu poplača škodo in odvzeto korist. Samo ta tožba mu je bila dana, *C*-ja in njegovo kravo pa je imel čisto pri miru pustiti.

Če sedaj predležéči zgléd vestno pretehtate, jasno Vam mora biti, kak pomen ima načelo, da daje veljavno sklenjena kupna pogodba samo pravni naslov, ne pa že tudi lastniške pravice do kupljene reči.

Katere potrebnosti morajo se spolniti pri vsaki kupni pogodbi?

Pri vsaki kupni pogodbi mora se doseči soglasna volja obeh pogodnikov gledé reči in gledé kupne cene. O rečeh, ki so izključene iz prometa, ne morejo se sklepati veljavne kupne pogodbe. Osebe, ki po postavi nimajo sposobnosti pogodb sklepati, tudi kupne pogodbe veljavno skleniti ne morejo.

Kupna cena mora obstati v gotovem denarju, ter mora biti tudi v vsakem oziru določena. Kupna cena mora obstati v gotovem denarju, ker bi sicer, če se reč da, ne bila navzoča kupna pogodba, temveč menjalna pogodba.

Kaj je gotovi denar, to vé vsakdo.

Sedaj se pa lahko pripeti, da dam za gotovo reč nekaj v denarjih, nekaj pa v rečeh. Kaka pogodba je to? Postava odgovarja: „Ako se kaka reč nekaj za denarje, nekaj za kako drugo reč odda, se šteje pogodba potem, kakor je vrednost denarja večja ali manjša od navadne vrednosti dane reči, za kup ali za menjo, in pri enaki vrednosti reči, za kup.“

Stvar je lahko umeti. S sosedom skleneva pogodbo, da mi on izroči par volov, jaz pa mu dam za to 150 gld. v denarjih in kravo, ki je vredna 50 gld. Ta pogodba je kupna pogodba, ker se plača v denarjih več, kot je pa krava vredna. Na to pogodbo morali se bodo torej vporabiti vsi predpisi, ki veljajo gledé kupnih pogodb sploh.

S sosedom skleneva pogodbo, da mi izroči par volov, jaz pa mu dam za to konja, ki je vreden 150 gld. in v denarjih 50 gld. Ta pogodba je menjalna pogodba, ker je dana reč več vredna, kakor se pa plača v denarjih. Na to pogodbo vporabiti se bodo morali vsi predpisi, ki veljajo sploh za menjalne pogodbe.

S sosedom skleneva pogodbo, da mi izroči par volov, jaz pa mu dam za to vola, ki je vreden 100 gld. in v denarjih 100 gld. Ta pogodba je kupna pogodba, ker se da v denarjih ravno toliko, kolikor je dana reč vredna. Za to pogodbo veljajo vsi predpisi, ki veljajo za kupne pogodbe sploh.

Rekli smo, da mora kupna cena določena biti. To se pravi, pri sklepu kupne pogodbe ima se natanko določiti tisti znesek, ki naj se plača za kupljeno reč. Kupna pogodba pa se more tudi skleniti, da se kaki tretji osebi prepusti, da določi ceno. Ako ta oseba v dogovorjenem času kupne cene ne določi, potem razveljavi se kupna pogodba sama ob sebi. Tudi ima v tacih slučajih vsak pogodnik pravico od pogodbe odstopiti, dokler tretja oseba kupne cene še ni določila. Če je več osebam prepuščeno, da določijo kupno ceno, potem je tista kupna cena določena, za katero se je izrekla večina glasov. Če se pa glasovi tako razcepijo, da ni večine za nikako kupno ceno, postane kupna pogodba sama ob sebi neveljavna.

Ti slučajji so pa tako redki, da ni potrebno nadalje o njih pisati.

O kupni pogodbi omenjati nam je še, da se ima tedaj, če jo skleneta zakonska, napraviti v slovesni obliki notarskega pisma. Tudi gledé kupnih pogodb, katerih predmet so zemljišča, velja pravilo, da naj se prej kot mogoče v javno knjigo spravijo.

Kake dolžnosti ima prodajalec?

Prodajalec zavezan je, prodano reč do tistega časa, ko jo ima kupecu izročiti, skrbno varovati. V tem času gređó mu vžitki; na njegov račun pa gre tudi nevarnost, če se reč pon- konča ali poškođuje.

Kake dolžnosti ima kupec?

Kupec ima kupljeno reč v pogojenem času prevzeti, ob enem pa tudi kupnino izplačati. Velja torej načelo, da se ima kupna cena takrat plačati, kadar se kupna reč prevzame, če se ni kaj družega dogovorilo. Ako se pri izročitvi kupna cena ne plača, ima prodajalec pravico izročitev odreči.

Odreči pa izročitve ne more takrat, če je reč na upanje prodal, to je, če se je pri sklepu pogodbe izrečno dogovorilo, da se bode kupna cena pozneje poplačala, kot pa se bode izvršila izročitev. Če je bil čas izročitve določen, potem gređó od tega časa naprej vžitki kupcu; na njegov račun prestopi pa tudi nevarnost.

Z eno besedo: „Gledé nevarnosti in vžitka kupljene pa še ne izročene reči veljajo ravno tisti predpisi, o katerih smo govorili pri menjalnih pogodbah.“

S tem bi lahko končali razpravo o kupnih pogodbah, da ni nam spregovoriti še o nekaterih posebnih pogodbah ali o postranskih pogodbah, ki so včasih združene s kupnimi pogodbami.

Te postranske pogodbe so: Prodaja s pridržkom, kupljeno reč nazaj prodati; kup s pridržkom, reč nazaj prodati; pridržek predkupne pravice; kup na poskušnjo; prodaja s pridržkom boljšega kupca, naročilo prodaje.

Prodaja s pridržkom, prodano reč nazaj kupiti. Kupna pogodba lahko se sklene tako, da si prodajalec izgovori sam sebi v korist pravico, da bode smel prodano reč po preteku določenega časa zopet nazaj kupiti.

Posebna lastnost te pogodbe je ta, da je dopuščena samo pri nepremičninah. Če sem na primeru prodal kravo ter sem si pri tem izgovoril, da jo bodem smel po preteku enega leta zopet nazaj kupiti, je ta pridržek neveljaven. Če bode po preteku enega leta kupec kravo še imel in če jo bodem od njega zopet zahteval, mi jo brez nevarnosti lahko odreče.

Samo pri tistih kupčijah, ki se tičejo zemljišč, sme si torej prodajalec pridržati pravico do zopetnega kupa.

Druga lastnost te postranske kupne pogodbe je ta, da se sme skleniti samo v korist prodajalca in sicer samo za njegovo

osebo. Pravica vsled te pogodbe dobljena je tako tesno zvezana z osebo prodajalčevu, da je on nikomur drugemu odstopiti ne more. Če prodajalec umrje, ugasne pravica in ne prestopi na njegove dediče. Če je moj oče prodal svoje posestvo s pristavkom, da ga sme po preteku enega leta zopet nazaj kupiti, ne bodem smel kupca siliti na odstop zemljišča kot dedič po svojem očetu, če je le-ta pred pretekom določenega leta umrl.

Opazite lahko, da je prodajalec pri tej pogodbi prav za prav popolnoma dan v roke kupcu, ki lahko do tistega časa, ko se bode prodana reč nazaj zahtevala, to reč tretji osebi proda. Ti nevarnosti se prodajalec s tem izogne, da pri sklepu kupnega pisma zahteva, da se bode ob enem takrat, ko se kupec v javni knjigi prepíše, zaznamovala pravica zopetnega kupa v korist prodajalca. Kakor hitro se je to zgodilo, mora novi kupec pravici prejšnjega prodajalca se podvreči ter mu zemljišče ob določenem času odstopiti, če oni to zahteva.

Kake dolžnosti imata pri tej pogodbi prodajalec in kupec?

Prodajalec sme po preteku določenega časa prodano reč od kupca zahtevati in kupec je zavezan, da mu jo odstopi v ravno takem stanu, kakor je bila pri sklepu kupne pogodbe. Prodajalec pa je zopet zavezan, da izroči kupcu prejeto kupno ceno. Vžitki, katere ste med tem časom obe stranki imeli iz denarjev in iz reči, se eden proti drugemu pobotajo. Če je kupec kupljeno reč iz svojega zboljšal, ali če je imel posebne stroške vsled tega, da je reč pred kako nevarnostjo rešil, dati mu mora prodajalec primerno povračilo. Kupec je pa na drugi strani tudi odgovoren, če je zakrivil, da se je vrednost reči spremenila ali zmanjšala, ali če je sploh zakrivil, da se reč nazaj dati ne more.

Kup s pridržkom, reč nazaj prodati. Ta pogodba je ravno tisto, kakor prejšnja, samo, da se je sklenila na korist kupcu, ki si je izgovoril, da bode reč po preteku določenega časa prodajalca zopet nazaj dal proti temu, da mu oni povrne prejeto kupno ceno. Vse tisto, kar je predpisano za prodajo s pridržkom, prodano reč nazaj kupiti, velja tudi za kup s pridržkom, reč nazaj prodati.

Ta pravica sme se torej izgovoriti samo pri kupčijah o nepremičninah in samo za osebo kupca. Kupec pravice ne more odstopiti nikomur družemu, tudi ne prestopi na njegove dediče.

Pridržek predkupne pravice. To predpravico pridržati si more prodajalec s tem, da se pri sklepu pogodbe dogovori s kupcem, da bode moral kupljeno reč, če bi je pozneje zopet prodati hotel, njemu — prodajalca — najprej

ponuditi. To se pravi, kupec sme pozneje reč drugam prodati še le takrat, če se je prejšnji prodajalec izrekel, da je nazaj kupiti noče. Ta pridržek izgovoriti se more pri vsaki kupni pogodbi in ne samo takrat, če so bile nepremičnine prodane.

V tem se razločuje ta postranska pogodba od prvih dveh, o katerih smo ravnokar govorili. Ali tudi o tej pogodbi velja načelo, da se pravica predkupa ne more nikomur družemu odstopiti in tudi ne prenesti na dediče.

Pač pa sme prodajalec zahtevati, da naj se ta njegova pravica zaznamuje v javni knjigi, če hoče, da ga pozneje kupec opeharil ne bode. Kake dolžnosti ima kupec vsled te postranske pogodbe? Zavezan je edino le, da ponudi kupljeno reč najprej prejšnjemu prodajalcu, če jo hoče pozneje zopet prodati. Naznaniti mu ima torej, da hoče reč prodati in ponuditi jo prejšnjemu prodajalcu, če jo hoče morda zopet nazaj kupiti.

Ako se s prejšnjim prodajalcem o kupni ceni zjedinita, potem mu ima kupec reč odstopiti, ne da bi mu bil kaj odgovoren, če je reč med tem časom slabeja postala.

Kake dolžnosti ima prodajalec? Samo ob sebi je umevno, da kupec pozneje ni zavezan čakati, da bi prodajalec morda mesece in mesece mislil, mu li kaže reč nazaj kupiti ali ne? Če mu je torej kupec reč ponudil, mora premakljive reči v 24 urah, nepremakljive reči pa v 30 dneh po storjeni ponudbi za res nazaj kupiti. Če je ta obrok zamudil, to se pravi, če se v 24 urah oziroma v 30 dneh s kupcem ni mogel zjediniti ter v tem času tudi ni plačal kupne cene, zgubila je pravica predkupa svojo moč in kupcu je na prosto voljo dano, da proda svojo reč komur hoče.

Važnejše je vedeti, kako kupno ceno ima prodajalec plačati? Postava odgovarja: „Kdor ima pravico, reč nazaj kupiti, razun, če bi se bilo kaj družega dogovorilo, plačati ima polno ceno, katero je kdo tretji ponudil.“

Razvidno je tedaj, da kupec ne more zahtevati kupne cene, katero bi hotel, izkazati mora nekako podlago in ta podlaga je ponudba tretje osebe.

Kupec si kupne cene sam izmisliti ne smé: temveč prodajalcu mora izkazati, da mu je že druga oseba za reč toliko in toliko ponudila, ter mu reči: če ti daš ravno toliko, je reč tvoja, če ne, jo bodem pa onemu prodal! Prejšnji prodajalec pa mora potem v 24 urah in oziroma v 30 dneh izreči se, da je s kupno ceno zadovoljen. V ravno tistem času pa ima tudi kupno ceno odšteti, če mu kupec reči na upanje izročiti noče.

Pravica predkupa se lahko v javni knjigi zaznamuje. V tem slučaju smé se reč tudi od tretje osebe nazaj tirjati, če jo je prejšnji kupec tej osebi pozneje na kak način odstopil. Ako pa predkupna pravica v javni knjigi zaznamovana ni bila, smé se samo škoda zahtevati, ki jo je h predkupu opravičeni vsled tega imel, da se je reč tretji osebi oddala.

Kup na poskušnjo. Ta kup je silo redek, ker se med našim ljudstvom prav redkokrat nahaja. Kadar se kaka reč na poskušnjo kupi, ne preide v last kupca, dokler se ni cena plačala. Določi se, da bode imel kupec reč nekaj časa na poskušnji in da jo po preteku tega časa, če bi mu vseč ne bila, zopet vrne. Dokler čas poskušnje teče, šteje se kupec za posodojemnika, po preteku tega časa pa je kup nepogojno sklenjen, če je kupec reč bodi si izrečno, bodi si molče obdržal. Če je kupec za prevzeto reč ceno poplačal, postane precej lastnik, vendar pa ima pravico od kupa zopet odstopiti, dokler še ni potekel določeni čas poskušnje. Ako ni dogovorjeno, doklej ima čas poskušnje trpeti, določi ta čas postava in sicer pri premakljivih rečeh na 3 dni, pri nepremakljivih pa na eno leto.

Prodaja s pridržkom boljšega kupca.

Tudi ta pogodba je redka. Pri tej pogodbi pridrži si prodajalec pravico drugemu kupcu prednost dati, ako bi se oglasil v določenem času ter več ponudil. Prodajalec pravi kupcu: „Prodam ti reč, v teku jednega tedna prideš po njo, če bi se pa med tem časom oglasil drug kupec, ki bi mi dal več kakor 40 gld., pravico imam reč temu prodati.“

V tem slučaju se kupljena reč ni bila izročila kupcu. Če se v teku tedna oglasi boljši kupec, potem mu smé prodajalec reč prodati, prvi kupec pa mora molčati ter dobi aro nazaj, če jo je plačal. Lahko se pa tudi zgodi, da se je reč izročila prvemu kupcu. Če dobi prodajalec v določenem času boljšega kupca, razdere se pogodba s prvim kupcem. Če pri pogodbi ni bilo določeno, koliko časa si smé prodajalec boljšega kupca iskati, določa postava to dobo in sicer za premičnine na 3 dni, za nepremičnine pa za leto dni. O tem, je li novi kupec boljši od prvega, gre sodba jedino le prodajalcu. Ta smé drugemu kupcu prednost dati, če bi prvi kupec tudi še več plačati hotel. Če se pogodba razveže, se vžitki denarjev jeden proti drugemu pobotajo.

Naročilo prodaje. Tudi ta pogodba se prav malokrat sklepa med našim narodom. Dopustljiva je samo pri premičninah ter se tako-le sklepa. Prodajalec izroči svojo

premakljivo reč kakemu drugemu z naročilom, da naj jo za določeno ceno proda.

Kupec pa ima pravico v določenem času prodajalecu ali reč vrniti ali pa določeno kupno ceno poplačati. Dokler ta čas ni pretekel, prodajalec reči ne smé nazaj tirjati; če je pa čas pretekel in je kupec molčal, potem mora plačati določeno kupno ceno, ter mu ni več na prosto voljo dano, da bi reč vrnil.

Pojasnimo si stvar z zgledom. *A* izroči dné 1. novembra *B*-ju kravo ter se dogovorita, da naj *B* kravo do 8. novembra ali proda za 50 gld. ali pa prodajalecu vrne. V času do 8. novembra smé *B* kravo vsak hip nazaj pripeljati ali pa tudi plačati kupnino 50 gld. Če je pa do 8. novembra molčal, potem dné 9. novembra ne sme več krave nazaj pripeljati, temveč plačati mora prodajalecu kupnino v znesku 50 gld.

Dokler določeni čas še ni potekel, ostane reč lastnina prodajalca. Kupec mu je odgovoren za storjeno škodo, katero je zakrivil in če reč nazaj da, poplačajo se mu samo taki stroški, ki so prodajalecu v korist služili.

Pri nepremičninah ni dopustljiva taka pogodba. Če bi se *A* in *B* zmenila, da bode *B* prodal v določenem času *A*-jevo zemljišče, potem to ni naročilo prodaje v zgorajšnjem zmislu, sklenila se je samo pooblastilna pogodba.

VIII.

0 rabokupni pogodbi.

(Postava pozna dvoje vrst pogodbe: najemno in zakupno pogodbo. Kdo plača popravke? O podrabokupni pogodbi. Kaki predpisi veljajo za najemščino ali zakupščino? Časih se mora rabokupščina odpustiti. Važno je vedeti, kdaj se rabokupna pogodba molče ponovi ali podaljša. Kaj je odpoved in kaki predpisi veljajo za njo. Časih se smé pogodba razrešiti pred pogojeno dobo.)

Ta pogodba, kakor kaže njeno ime, ni ničesar družega, nego kupna pogodba, samo da se ne kupi reč, temveč le pravica do njene rabe. S to pogodbo se torej kupi raba kake neporabljive reči za določeno ceno. Če je reč porabljiva, potem se njena raba kupiti ne more, potem se o nji rabokupne pogodbe sklepati ne dajo.

Rabokupne pogodbe sklepate se morejo gledé vsakovrstnih neporabljivih reči, to je gledé premičnin in nepremičnin.

Postava razločuje dvoje vrst rabokupnih pogodb, ter se pri tem ozira na to, se li more v rabokup oddana reč rabiti brez obdelovanja in truda ali ne. Če kupim rabo stanovanja ali rabo poslopja sploh, ni mi treba delati ali truditi se, če hočem doseči koristi te rabe.

Drugače je tedaj, če kupim rabo polja ali sploh zemljišča: če hočem dobiti korist te rabe, moram delati, moram polje obdelati, moram travnik pokositi itd.

Ako se v rabokup dana reč rabiti more brez obdelovanja, potem se dotični rabokupni pogodbi pravi najemna pogodba. Ako pa je ta raba mogoča le tedaj, da se reč obdeluje, imenuje se dotična rabokupna pogodba zakupna ali štantna pogodba.

Razložek je jasen. V najem oddajejo se navadno poslopja, v zakup pa zemljišča. Pri rabokupnih pogodbah navzočna imata biti vselej dva pogodnika: eden, ki rabo reči proda, drugi, ki jo kupi. Prvi imenuje se najemodajec ali zakupodajec, drugi pa najemnik ali zakupnik (štantman). Cena, ki se plača, imenuje se najemščina ali zakupščina.

Kdaj je pogodba veljavno sklenjena?

Če sta se pogodnika zedinila zastran reči in cene, je pogodba veljavno sklenjena in raba reči kupljena. Pri tem se lahko tudi določi doba, v kateri ima pogodba veljati. Potrebno pa to ni, ker velja pogodba, če se čas določil ni, za toliko časa, dokler se od ene ali druge strani postavno napovedala ne bode.

Kake dolžnosti ima najemodajec ali zakupodajec? Po sklepu pogodbe ima najemodajec ali zakupodajec najeto reč najemniku ali zakupniku v rabljivem stanu izročiti. Če bi tega storiti ne hotel, ne sme najemnik sile rabiti, ker bi bil sicer tožen zavoljo motenja mirne posesti. Tožiti ima na izpolnitev pogodbe in na izročitev najete reči. Glavna zaveza najemodajca in zakupodajca je torej ta, da mora reč v rabljivem stanu izročiti. To se pravi, reč mora biti v takem stanu, da je primerna raba mogoča.

O tem postavnem predpisu naše ljudstvo nima pojma, ter si sploh misli, da ima najemnik ali zakupnik reč poprej pazno pregledati in preiskati, preden sklene pogodbo.

A da v najem svojo hišo osebi *B*. *B* poslopja ni natanko pregledal in ko stopi v najem, izkaže se, da je peč v stanovanju podrta, da se v njej kuriti ne da. Kdo mora peč popraviti? *A* se bode branil na vse pretege ter *B*-ju očital, da naj bi bil poprej poslopje in stanovanje pregledal in da naj bi ne bil najel mačka v vreči.

Postava pa je na drugem stališču. Ona pravi: „K rednemu stanovanju spada tudi redna peč in brez take peči je primerna raba stanovanja nemogoča.“ *A* bode torej obsojen, da ima peč popraviti ali pa *B*-ju stroške vrniti, če je sam peč popraviti dal. Postava pa najemodajca in zakupodajca ne veže samo, da morata najeto reč v rabljivem stanu nasprotni stranki v posest izročiti, temveč veže ju tudi, da imata reč v tem stanu ohraniti. To se pravi, najemodajec in zakupodajec mora pozneje skrbeti, da reč ves čas, dokler traja pogodba, v rabljivem stanu ostane. On mora torej popraviti okna, peči itd., če se v teku pogodbe izkaže, da niso več za rabo. Najemnik ali zakupnik mu ima naznaniti, kaj je treba popraviti, in če se popravila ne izvršé, sme jih sam izvršiti dati. Najemodajec ali zakupodajec mu mora potem povrniti stroške. Za te stroške pa velja poseben predpis.

Najemnik ali zakupnik jih mora vsaj v teku 6 mesecev zahtevati od najemodajca ali zakupodajca, potem ko je rabokupno reč nazaj dal, če ne, je stvar zastarana.

V najem sem vzel hišo soseda za eno leto ter sem v teku tega leta napravil novo peč in nova okna. Če sem po preteku leta hišo zapustil, moram vsaj v teku 6 mesecev tožiti na povračilo stroškov, če ne, zgubim te stroške za večno.

Načeloma mora torej najemodajec ali zakupodajec skrbeti za vsa potrebna popravila. Določena je izjema samo tedaj, če se je v najem vzelo posestvo, h kateremu spadajo zemljišča in pa tudi gospodarska poslopja, postavim hlevi, drvarnice itd. Če je treba popraviti hlev in če se dobi na zemljišču samem primernege lesá, potem mora zakupnik popravke s tem lesom preskrbeti. Če se torej v tacih slučajih popravki dajo preskrbeti z robo, ki se dobi na najetem zemljišču, potem mora zakupnik za popravke skrbeti; če pa take robe ni, skrbeti ima za popravke zakupodajec.

Kake pravice ima najemnik ali zakupnik?

Najemniki in zakupniki imajo pravico, v najem in zakup vzete reči v pogojenem času rabiti in vživati ter jih tudi v

podzakup ali podnajem oddati, če to v pogodbi ni izrečno prepovedano ali če se to brez škode lastnikove zgoditi ne more. Praviloma je torej vsak najemnik ali zakupnik opravičen, da odstopi rabo najete reči tretji osebi. Pogodba, ki jo sklene s to tretjo osebo, imenuje se podnajemna ali podzakupna pogodba.

Najemodajec ali zakupodajec sme proti taki pogodbi samo takrat ugovarjati, če dokaže, da bi mu podrabokup služil v škodo ali pa, da se je pri glavni pogodbi podnajem izrečno prepovedal. Če jaz na primeru najmem stanovanje, ne smem ga v podnajem oddati kovaču, ki bi ga za kovačnico rabil, ker je jasno, da bi se stanovanje s tem, če bi se v njem ustanovila kovačnica, mnogo bolj poškodovalo, kakor pa če bi v njem ljudje prebivali.

Glavna zaveza najemnika ali zakupnika je ta, da redno plačuje najemščino ali zakupščino. Kdaj se ima ta plačati? Načelo je, da se najemščina ali zakupščina plača v tistih obrokih, ki so se pri sklepu pogodbe dogovorili. Če se o tem ničesar govorilo ni, plača se po preteku pogodbe; če pa ima pogodba trajati eno ali več let, ima se najemščina ali zakupščina po preteku vsacega pol leta poplačati.

To postavno pravilo provzročuje prav obilo pravnih! Če se je sklenila pogodba ter se ni ničesar o tem govorilo, kdaj se bode najemščina ali zakupščina plačevala, zgodi se skoraj vselej, da zahteva najemodajec ali zakupodajec v tistem trenutku, ko mu je reč najemniku ali zakupniku v posest izročiti, da se mu mora najemščina ali zakupščina vsaj za prvega polleta naprej poplačati. Ko se nasprotna stranka brani, najemodajec ali zakupodajec o pogodbi ničesar več vedeti neče ter se pusti tožiti.

Pravdo mora zgubiti. Njegovo zahtevanje je bilo nepostavno, ker se najemščina naprej nikdar ne plačuje, če ni bilo to pri sklepu pogodbe izrečno dogovorjeno.

Najemščina ali zakupščina ima se redno plačevati. Vendar so pa tudi mogoči slučajji, da najemodajec ali zakupodajec najemščine ali zakupščine zahtevati ne sme, da jo mora nasprotni stranki odpustiti. Postava pravi: „Ako se kaka v rabokup vzeta reč zavoljo izrednih nesreč, kakor zavoljo ognja, vojske ali kuge, zavoljo velikih povodenj, neviht ali popolnoma slabe letine rabiti ali uživati nikakor ne da, ni treba nobene najemščine ali zakupščine plačati.“

Tukaj nam je govoriti o tistih slučajjih, pri katerih je

vsled nesreče, ki jo nista pogodnika zakrivila, raba reči sploh popolnoma nemogoča bila.

Postava našteva take nesreče ter imenuje vojsko, ogenj, povodenj, nevihte ali popolnoma slabo letino. S tem pa nikakor ni rečeno, da so to že vse tiste nesreče, ki bi opravičevale zahtevo, da naj se najemščina ali zakupščina odpusti. Sploh pridejo v poštev vse izredne nesreče, za katere najemnik ali zakupnik, kakor se pravi, ničesar ni mogel in katere so zadele vsacega. Če bi na primeru potres podrl najeto hišo, bi najemnik od tistega časa naprej, ko se je hiša podrla, nikake najemščine več plačevati ne imel. Če bi se eno leto zgodilo, da bi kobilice padle čez polje ter za tisto leto setev popolnoma pokončale, bi zakupnik to leto nikake zakupščine plačati ne imel. Ravno tako je pri toči. Zahteva se torej na eni strani izredna, to se pravi nenavadna nesreča, o kateri se ni vedelo, da bode prišla, na drugo stran pa, da je bil po tej nesreči vžitek reči popolnoma uničen, tako da rabokupec nikacega dohodka imel ni.

Zgodil se pa tudi, da izredna nesreča ne pokonča celega vžitka, temveč samo del tega vžitka. Kaj je potem pravica? Postava razločuje tukaj med najemno in zakupno pogodbo.

Če se je najemniku deloma odtegnila raba najetih prostorov, zahtevati sme, da se mu odpusti primeren del najemščine. Znesek določi sodnik, če se stranki zjediniti ne morete.

Imel sem na primeru v najemu stanovanje, ki je obsezalo štiri sobe; prišla je vojska in vzeli so mi dve sobi, da so vojaki v njih prebivali, recimo mesec dni. Za ta mesec bodem torej plačal samo polovico najemščine, ker mi je bila polovica stanovanja odtegnjena. Ravno tako je takrat, če bi bili vsled potresa dve sobi poškodovani, tako da se je izkazala potreba večjih popravkov, ki so trajali dva meseca. Za ta dva meseca plačal bodem samo polovico najemščine. In tako se morajo razmere določiti od slučaja do slučaja.

Težavnejša pa je stvar pri zakupni pogodbi. Postava določa: „Zakupnik ima pravico tirjati, da se mu naj zakupščine odpusti, ako so se po izredni nesreči vžitki samo na eno leto v zakup vzetega zemljišča za več kakor polovico navadnih dohodkov ponižali. Zakupodajec je dolžan toliko odpustiti, kolikor vsled tega ponižanja na zakupščini manjka.“

Važen je ta zakon za vsakdanje življenje, in tudi naše ljudstvo nekaj senja o njem. Če potolče toča polja, oglašajo se zakupniki ter hočejo pri vsaki priliki, da se jim kaj zakupščine odpusti.

Meni se, da ima zakupnik vselej, kadar je trpel kaj škode po toči, nevihtah in družih takih nezugodah, pravico odtrgati zakupodajcu celo zakupščino ali pa vsaj del zakupščine. Zakupniki, katerim je toča samo malo poškopila v zakup vzeto polje, pusté se tožiti za zakupščino ter se jo branijo plačati, češ, da jih je toča od plačila rešila. Obsodijo se, da morajo vzlic toči poplačati celo zakupščino. Kako to?

Pred vsem določa postava, da imajo le tisti zakupniki pravico zahtevati, da se jim kaj zakupščine odpusti, ki so zemljišče samo za eno leto v zakup vzeli. Kdor ima zemljišče za več let v zakupu, mora vsako leto plačati celo zakupščino, če bi mu toča tudi vsako leto pridelke deloma poškovala. Kaj tacega se vé, da se navadno ne more pripetiti, pač pa misli postava, da se tistemu, ki je za več let zemljišče v zakup vzел in če so mu bili v enem letu vžitki deloma poškodovani, prihodek s tem zravnna, da je v kakem poznejšem letu boljša letina.

Kdor ima torej kako zemljišče za več let v zakupu, naj z lepa plača zakupščino, če mu je tudi toča ali druga nezgoda kaj škode napravila. Pri tacih slučajih se zakupščina deloma le tistemu odpusti, ki ima zemljišče samo za eno leto v zakupu, ker nema upanja, da bi mu poznejša boljša letina škode poravnala.

Ali tudi enoletni zakupnik nema pravice odpustila zahtevati, če mu je toča, suša, ali sploh kaka druga taka nezgoda kaj škode napravila. To zahtevo smé staviti samo takrat, če je bil dohodek tisto leto manjši od polovice navadnega dohodka. Navadni dohodek mora se po zvedencih določiti.

Pojasnimo si stvar z zgledom. Od soseda vzел sem v zakup njivo za eno leto ter imam plačati zakupščine 60 gld. Meseca julija mi toča pridelek na njivi popolnoma raztolče. Kako se mi je obnašati, če hočem izvedeti, imam li pravico zahtevati, da naj se mi na zakupščini kaj odpusti. Najmem dva zvedena moža, kakor jih je dobiti v vsaki soseski. Ta dva pregledata njivo ter vzameta v poštev vse to, kar se z njive lahko dobi v spomladi, v poletju in v jeseni.

Gledé na vse te razmere izrečeta sodbo, da mora navadni dohodek njive vsako leto po čez vreden biti vsaj 70 gld.

S tem je dobljena prva podlaga, to je navadni dohodek. Sedaj pa prestopita zvedenca na leto mojega zakupa ter določita, kolikor je bilo tisto vredno, kar sem dobil z njive spomladi in v jeseni ter izrečeta konečno sodbo, da je dohodek, ki sem ga imel, vreden 20 gld. Gledé na ta izrek zvedencev smém že zahtevati, da se mi nekaj zakupščine odpusti, ker znaša polovica navadnega dohodka 35 gld., jaz pa sem imel dohodka le za 20 gld. Da sta pa zvedenca izrekla, da je bil moj dohodek vzlic toče vreden še vendar vsaj 35 gld. ali pa še celó več kot 35 gld., plačati moram celo zakupščino.

Iz tega previdite, da se bode takrat, če poškodeje toča ali druga nezgoda v zakup vzeto polje, le redkokrat smelo zahtevati, da bi se kaj zakupščine odpustilo.

Dotični predpisi postave so male vrednosti, k večjemu da zapeljejo včasih stranke k dragemu pravdanju!

Vpraša se sedaj, koliko mora zakupodajec zakupščine odpustiti pritacih slučajih enoletnemu zakupniku?

Postava prav temno odgovarja: „Zakupodajec dolžan je toliko odpustiti, kolikor vsled tega ponižanja na zakupščini manjka.“

Prepirajo se učenjaki o pomenu tega predpisa ter še dan danes niso edini.

Po navadnem in brez dvombe najboljšem razlaganju ima se postava tako umeti, da zakupnik ni zavezan več plačati zakupščine, kakor samo tisto, kar je imel dohodka. Če so torej pri zgorajšnjem zgledu zvedenci moj dohodek določili na 20 gld., potem imam na zakupščini plačati 20 gld., drugih 40 gld. pa mi ima zakupodajec odpustiti.

Do sedaj smo videli, da je zakupodajec in oziroma najemodajec primoran včasih odpustiti celo rabokupščino ali pa vsaj del te rabokupščine. To pa se zgodi vselej takrat, če se pri sklepu pogodbe na posebne nesreče mislilo ni. Zakupodajec ali najemodajec pa lahko nasledke nesreče potisne na zakupca ali najemnika, če se pri sklepu pogodbe tako pogodi, da ima nasledke nesreč najemnik ali zakupnik nositi. Dvoje je mogoče. Mogoče je, da se je pri sklepu pogodbe tako dogodilo, da bode rabokupec nosil brez razločka nasledke vseh nevarnosti sploh.

Če se je pogodba tako splošno sklenila, potem nosi rabokupec vendar le samo tiste škode, ki so bile po ognju, vodi in nevihti provzročene. Če je nastala škoda vsled vojske, potresa ali druge nezgode, smé rabokupec zahtevati, da se mu odpusti rabokupnina, dasiravno je imel po pogodbi na-

sledke vseh nesreč sploh nositi. Ako se pa hoče raboprodajec vsake nesreče rešiti, mora tedaj pri sklepu pogodbe natanko izrečeno biti, da rabokupec ne bode nosil le nasledkov ognja, neviht in vode, temveč tudi vseh družih izrednih nezgod. Ali tudi v tem slučaju bi rabokupec ne imel zaveze, plačati rabokupnino, če bi cela v rabokup oddana reč pokončana bila.

Vse to pa so stvari, ki nemale za nas velikega pomena, ker se tako izredne nesreče v življenju le malokrat pripetijo.

Omenjati nam je le še toliko, da je rabokupec, če se mu je pripetila nezgoda in če hoče zavoljo tega zahtevati, da se mu kaj rabokupščine odpusti, vselej zavezan, nesrečo prej kot mogoče nasprotnemu pogodniku naznaniti ter dati škodo ceniti po dveh zvedencih.

Če to opusti, ne bo dobil nikacega odpustila.

Sedaj hočemo razpravljati o tem, kdaj se izteče rabokupna pogodba?

Predmet rabokupni pogodbi je rabljiva reč in samo ob sebi se umé, da ima reč rabljiva ostati toliko časa, kolikor časa traja pogodba. Če je torej v teku pogodbe reč popolnoma pokončana bila, odvzeta je pogodbi podlaga, tako da sama ob sebi razpade.

Vzel sem na 15 let v zakup njivo, ležečo ob reki. Prišla je povodenj ter njivo odtrgala, tako, da o njej potem ni duha ne sluha. Zakupodajec ne bode smel od mene zahtevati še za štiri leta zakupščine, če se je konec enajstega leta nesreča pripetila. S pokončanjem reči pokončana je tudi pogodba.

Poneha dalje pogodba tudi s tem, da je določen čas potekel. Pri sklepu pogodbe se je izrečno dogovorilo, da je raba prodana za en mesec, za eno leto itd. Po preteku tega časa sme rabokupec takoj odstopiti ter reči drugemu pogodniku: „Tu imaš reč, napravi ž njo, kar hočeš!“ S tem je pogodba ponehala. Pri tacihih prilikah, ko je torej čas določen, v katerem naj pogodba velja, sme se pa pogodba zopet ponoviti in oziroma podaljšati. Če sem imel od soseda v zakup njivo za tri leta, se po preteku teh treh let lahko zopet pogodiva, da bodem imel njivo še za dve leti v najemu. Tukaj se je pogodba izrečno podaljšala, izrečno ponovila.

Bolj važno je pa vedeti, kdaj se pogodba molčé ponovi ali podaljša? Postava odgovarja:

Ako se je v pogodbi izgovorilo, da jo je treba naprej odpovedati, se ponavlja pogodba molčé s tem, da se ni, kakor gre, odpoved storila. Ako odpoved ni izgovorjena, se pogodba molčé ponovi, ako rabokupec po preteku rabokupne

dobe reč dalje rabi ali vživa, in mu raboprodajec tega ne brani.“ Pogodba se sklene včasih za določen čas, vendar pa s pristavkom, da se ima poprej napovedati ali odpovedati, če hoče katera stranka pogodbo razveljaviti. Če se torej odpoved ni storila, potem je pogodba ponovljena ali podaljšana. Ako pa napoved ni bila dogovorjena, se molčé ponovi s tem, da rabokupec po določenem dōbi reč dalje vživa in rabi, drugi pogodnik pa k temu molči.

Za koliko časa je molčé ponovljena pogodba podaljšana?

Tukaj izreka postava pred vsem načelo, da se pogodba podaljša pod ravno tistimi pogoji, ki so veljali za prvotno pogodbo. Tudi za te podaljšane pogodbe plačati se ima ravno tista zakupščina, ki se je plačevala poprej, ter se ima reč rabiti ravno tako, kakor poprej. Če se je pogodba molčé podaljšala, ne smé rabokupnik zahtevati, da bi plačeval nižjo rabokupnino ali da bi reč na kak drugi način rabil, kakor jo je rabil v prvotni dobi. Vsi pogoji prejšnje pogodbe veljajo tudi za podaljšano pogodbo; samo gledé časa velja izjema, ker se le malo pogodb molčé podaljša za tisto dobo, za katero so se prvotno sklenile. Tukaj postava zopet razločuje med zakupnimi in najemninskimi pogodbami.

Načeloma se zakupna pogodba molčé samo za eno leto podaljša; ako se pa redni vžitki še le v kaki poznejši dobi dobiti morejo, se pogodba molčé za toliko časa ponovi, dokler se vžitki enkrat dobé.

Imam v zakupu njivo za štiri leta. Ko preteče četrto leto, vživam in obdelujem njivo tudi še pričetkom petega leta, ter pogodbo tako molčé ponovim. Ne smé se pa sedaj misliti, da se pogodba ponovi zopet za štiri leta. Ponovi se samo za eno leto in konec petega leta me smé zakupodajec pognati ter mi njivo odvzeti. Če bi potem pričetkom šestega leta njivo zopet molčé obdelaval in vžival, se pogodba zopet ponovi za šesto leto in tako se pogodba lahko od leta do leta podaljša.

Najemne pogodbe se molčé podaljšajo samo za pol leta, če se je namreč najemščina konec leta ali konec vsacega pol leta plačevala. Vse druge najemne pogodbe, ki so imele trajati že po pogodbi samo za pol leta ali manj kot za pol leta, se ravno za tisti čas zopet ponové.

V hiši svojega prijatelja imel sem stanovanje v najemu za dve leti. Če po preteku te dobe še v stanovanju ostanem in se ni ničesar dogovorilo, se mi je s tem najemna pogodba

molčé podaljšala za šest mesecev, nikakor pa ne za dve leti. Če sem pa imel stanovanje najeto samo za štiri mesece in če sem ga po preteku četrtega meseca molčé dalje rabil, ponovi se pogodba zopet za štiri mesece.

Ti predpisi so jasni in lahko jih umé vsakdo. Vse to, kar smo ravnokar pisali, velja samo za tiste pogodbe, ki so bile za določen čas sklenjene, bodi si izrečno, bodi si molčé. To zadnje se lahko zgodi, če se namreč dokaže, da so bile pri sklepu pogodbe znane obema strankama take okolščine, iz katerih se druzega sklepati ne da, nego to, da sta imela oba pogodnika namen, pogodbo samo za gotov čas skleniti.

Ali pripeti se, da skleneta raboprodajalec in rabokupec pogodbo, pri kateri o tem, kdaj da bode ponehala pogodba, niti govorice ni bilo in pri kateri se tudi iz drugih okolščin sklepati ne dá, da sta imela pogodnika namen, pogodbo le za gotov čas skleniti. Ali naj take pogodbe večno v veljavi ostanejo? Ne! Razveljaviti se morejo po tako imenovani „odpovedi“ ali, kakor pravijo v nekaterih krajih, po „napovedi“.

Kaki postavni predpisi veljajo gledé odpovedi (napovedi)?

Če je bila pogodba na nedoločen čas sklenjena, dana je vsaki stranki oblast, jo po odpovedi razveljaviti. Kdaj se ima odpoved vršiti, o tem določajo v prvi vrsti stranke same. Takoj pri sklepu pogodbe stranke lahko določijo, da se bode imela pogodba toliko in toliko časa naprej napovedati ali odpovedati. Pri tem se smejo določiti različni odpovedni roki, kakor je to ravno strankam ljubo. Če pa ni bilo o tem pri pogodbi ničesar določeno, stopijo v moč predpisi postave. O teh predpisih velja načelo, da se smé rabokupna, za nedoločen čas sklenjena pogodba vsak trenutek zopet odpovedati, če ni bilo v pogodbi v tem oziru ničesar določeno. Vsak trenutek smém torej nasprotni stranki napovedati, da hočem pogodbo razrušiti in da se bo v rabokup oddana reč zapustiti in oziroma nazaj vzeti imela. Če sem pogodbo tako napovedal, pa še nikakor nisem opravičen, reč takoj zapustiti in oziroma jo takoj nazaj vzeti. Vzlic napovedi traja pogodba še nekaj časa. Tu pa razločuje postava zopet med zakupnimi pogodbami in med najemnimi pogodbami. Pri zakupnih pogodbah je zapovedano, da se imajo šest mesecev naprej odpovedati. Če imam svojega soseda polje v zakupu in če mu dné 1. maja rečem, da pogodbo odpovem, velja zakup vendar še do 1. novembra, tako da moram do tistega časa zakupščino

plačati brez ozira na to, sem li polje obdelaval ali ne? Najemninske pogodbe imajo se praviloma tri mesece naprej odpovedati. Samo takrat, če je iz okolščin razvidno, da so pogodniki pri sklepu pogodbe mislili, da pogodba ne bode trajala še leto dni ne, imajo se odpovedati 14 dni naprej. Če imam v najemu hišo svojega soseda in če se je dogovorilo, da bodem najemščino po preteku vsakega leta plačeval, odpovedati se ima ta pogodba tri mesece naprej. Da se je pa pri ravno tisti pogodbi dogovorilo, da bodem zakupščino na mesec plačeval, mora se pogodba 14 dni naprej odpovedati. Ravno iz tega, da se je mesečna zakupščina določila, sklepa postava, da ste stranki mislili, da pogodba niti leto dni trajala ne bode.

Za nekatere kraje veljajo posebni ukazi, po katerih se imajo v tistih krajih odpovedi rabokupnih pogodb ravnati. V tacih krajih smé se odpoved vložiti samo ob tistih časih, kateri so določeni v ukazu, ako stranke pri sklepu pogodbe niso kaj drugzega izrečno določile. Če sedaj na kratko vse predstoječe povzamemo, odgovarjamo na vprašanje, kdaj se smejo rabokupne pogodbe odpovedati? tako-le:

a) če so stranke pri sklepu pogodbe izrečno določile čas, kdaj da se bode pogodba odpovedati smela, imate se stranki strogo po tem dogovoru ravnati;

b) če se pri sklepu pogodbe o tem ničesar dogovorilo ni, imate se stranki ravnati po tistih posebnih zaukazbah, ki morda veljajo za kraj, v katerem leži v rabokup oddana reč;

c) če pa ni takih posebnih naredb, imajo se zakupne pogodbe šest mesecev, najemne pogodbe tri mesece in če niso imele po dogovoru trajati leto dni, 14 dni naprej napovedati.

Kako naj se odpoved izvrši?

Odpoved se lahko izvrši po sodnijski poti, pa tudi zunaj sodnije. Veljavna je odpoved že takrat, če obiščem nasprotnega pogodnika, ter mu z besedo povem, da mu za 14 dni, za tri mesece ali šest mesecev rabokupno pogodbo odpovem. Veljavna je taka odpoved, če tudi prič ni bilo navzočih, bolje je pa, da se kličejo k njej tudi priče, da je potem eden ali drugi ne utaji in da cela zadeva od prisege odvisna ne postane.

Kdor hoče torej pogodbo zunaj sodišča napovedati, naj vzame dve priči seboj ter naj potem priče prosi, da naj si dan odpovedi dobro zapomnijo. Veljavna je izvensodnijska odpoved; ali vendar se človek na njo ne more s tisto zago-

tovostjo zanašati, kakor na sodnijsko odpoved. Kako to? Če sem oddal za nedoločen čas svojemu sosеду polje v zakup in če sem mu pogodbo zunaj sodnije za šest mesecev naprej napovedal, moral bi nasprotnik po preteku šestega meseca moje zemljišče zapustiti ter ga meni izročiti. Kaj pa, če tega storiti noče? Če se je godila ustna odpoved, nikakor nisem opravičen, polja sosеду po preteku šestega meseca s silo vzeti.

Če bi to storil, tožen bodem zavoljo motenja mirne posesti. Imam namreč samo pravico, tožiti zakupnika na to, da naj polje zapusti in meni izroči. Ker pa ta pravda lahko teče nekaj mesecev, pridem v velike zadrege, kar sami lahko sprevidite. Posebno pri najemnih pogodbah je sitnosti veliko.

A je dal, na primer, stanovanje v svojej hiši v najem *B*-ju. Pogodba se je ustno odpovedala s prvim julijem, tako da je *A* menil, da bode imel prazno stanovanje o sv. Mihaelu. V tej nadi sklenil je novo pogodbo s *C*-jem ter se zavezal, da mu bode o sv. Mihael-u stanovanje prepustil. *C* je gledé na to pogodbo dosedanje stanovanje odpovedal. Ko pa pride 1. oktober, *B* stanovanja zapustiti noče. *A* je v groznih stiskah, ker mora *C* iz starega stanovanja, v novo pa priti ne more, ker se mora *B* najprej s tožbo izgnati.

Vidite torej, da se tistému, ki je oddal kako reč v zakup, ni zanašati na ustno odpoved, in da mu kaže posluževati se sodnijske odpovedi.

Tisti, ki je reč v zakup prevzel, se pač lahko zanese na ustno odpoved, ker mu je ravno na prosto voljo dano, da lahko v rabokup prevzeto reč zapusti, kedar hoče.

Kako se vrši sodnijska odpoved?

Taka odpoved se ima napraviti v podobi prošnje, ki se ima vložiti pri tisti okrajni sodnji, kjer v rabokup oddana reč leži. V tej prošnji imam navesti pravni naslov, na katerega opiram svojo odpoved, potem ime, priimek in stanovanje obeh strank, kakor tudi popisati reč, ki se je dala v rabokup ter tudi naznaniti čas, s katerim naj poneha pogodba. Če tisti, ki odpoved vloži, ne stanuje v okrožju sodišča, ima v prošnji naznaniti v okrožju sodišča bivajočega pooblaščenca, kateremu naj se sodnijski odlok dostavi. Prošnja vložiti se ima v dveh spiskih in sicer tako zgodaj, da se drugi stranki odpoved dostaviti more še prej, nego prične teči napovedni rok.

Vsi ti predpisi se morajo strogo spolniti, ker bi se sicer odpoved po sodnji takoj zavrgla in odpovedniku vrnila.

Najboljše si bomo stvar pojasnili z zgledi.

Janez Turšič je lastnik travnika „Za vrtačo“, to je parcele številka 317, v katastralni občini Dobje. Ta travnik oddal je v zakup Jožefu Levičniku za 40 gld. na leto in zmenila sta se, da ima vsaka stran pogodbo vsaj štiri mesece naprej napovedati. Oba pogodnika stanujeta v okraju sodnije v Loki in tudi v zakup oddani travnik spada pod ta okraj. Janez Turšič bi rad travnik z mesecem oktobrom zopet prevzel ter hoče v ta namen nasprotniku pogodbo odpovedati. Ne zanese se na ustno odpoved ter vloži sodnijsko odpoved, ki se tako-le glasi:

(Kolek 36 kr.)

Slavno c. kr. okrajno sodišče!

Jaz Janez Turšič, posestnik v Dobju, hiš. šte. 12, sem leta 1884. Jožefu Levičniku, posestniku v Dobju, hiš. šte. 14, oddal v zakup svoj travnik „Za vrtačo“, parcelno številko 317, v katastralni občini Dobje.

Letno zakupščino določila sva na 40 gld. ter se tudi dogovorila, da bode imel vsak pogodnik, če bode hotel pogodbo razveljaviti, to drugemu pogodniku vsaj štiri mesece naprej odpovedati.

Jaz sedaj zakupniku to pogodbo odpovem ter mu naznanjam, da bode pogodba s prvim oktobrom t. l. ponehala in da bodem s tistim dnevom v zakup oddani travnik zopet sam prevzel.

Prosim tedaj:

Slavno c. kr. okrajno sodišče naj blagovoli to odpoved v vednost vzeti ter jo, kakor to veleva postava, zakupniku naznaniti.

V Dobju dné 15. maja 1887.

Janez Turšič.

Zunaj:

Slavnemu c. kr. okrajnemu sodišču
v Loki.

Janez Turšič, posestnik v Dobju
hiš. šte. 12.

proti

Jožefu Levičniku, posestniku v
Dobju hiš. šte. 14.

O d p o v e d

zakupne pogodbe gledé
travnika „Za vrtačo“.

2 krat.

N u j n o !

V r a b o k u p n i h z a d e v a h !

Ta prošnja obseza vse, kar postava zahteva. Zunaj se ima vselej zapisati dostavek: „nujno, v rabokupnih zadevah!“

To pa zategadelj, ker so sodišča zavezana, vloge, ki se tičejo rabokupnih zadev, prej kot mogoče rešiti in tudi stran- kam vročiti ali dostaviti. Da torej sodišče ne prezré kake take vloge, ima se zunaj na nadpisu dostavek pripisati, da se tiče vloga rabokupne zadeve. Pri tem zgledu obseza odpovedni rok štiri mesece. Če hočem, da bodem prevzel travnik s 1. oktobrom, moram to odpoved tako zgodaj vložiti, da se bode nasprotniku dostaviti mogla še pred prvim junijem 1887, t. j., še prej, kot prične teči štiri-mesečni rok odpovedbe.

Če bi se namreč pripetilo, da bi se Janeza Turšiča odpoved Jožefu Levičniku še le v mesecu juniju dostavila, potem nema nikake veljave več. Zategadelj bode najbolje, da vsak, ki vloži kako sodnijsko odpoved, to vsaj mesec dni prej vloži, kot pa prične teči čas odpovedbe.

Dostaviti nam je še, da se ima sodnijska odpoved v dveh prepisih pri sodnji vložiti in da se ima na vsak prepis prilipiti kolek 36 kr.

Anton Bogataj, posestnik na Visokem pri Kranju je lastnik njive „Primoževa njiva“, parcele številka 400, v katastralni občini Ljubno. To njivo oddal je v zakup Martinu Bahovu, posestniku na Kokrici pri Kranju.

Pri pogodbi se ni določilo, za koliko časa naj velja in tudi ne, kdaj se ima odpovedati.

Anton Bogataj vloži sodnijsko odpoved, ki se tako-le glasi:

(Kolek 36 kr.)

Slavno c. kr. okrajno sodišče!

Jaz Anton Bogataj, posestnik na Visokem pri Kranju, sem leta 1884. oddal svojo njivo „Primoževa njiva“, parcelno štev. 400, v katastralni občini Ljubno, v zakup Martinu Bahovu, posestniku na Kokrici pri Kranju hiš. štev. 2.

Pri sklepu pogodbe se nisva dogovorila, koliko časa ima pogodba veljati in tudi ne, kdaj se ima odpovedati.

Zategadelj smem pogodbo na podlagi postave šest mesecev naprej odpovedati.

Odpovem torej Martinu Bahovcu pogodbo na podlagi postave ter mu naznanjam, da bode pogodba razveljavljena 1. januarja 1888 in da bodem s tem dnevom v zakup oddano njivo zopet sam prevzel.

Ker leži njiva v okraju tega sodišča, mora se odpoved pri tem sodišču vložiti.

Prosim torej:

Slavno c. kr. okrajno sodišče naj blagovoli to odpoved v vednost vzeti ter jo, kakor veleva to postava, nasprotniku dostaviti.

Ker bivam v okraju sodišča v Kranju, naznanjam, da je moj pooblaščenec Miha Bojt, posestnik v Ljubnem hiš. števil. 1.; temu naj se torej vročijo meni namenjeni odloki.

Na Visokem pri Kranju dné 2. maja 1887.

Anton Bogataj.

Zunaj:

Slavnemu c. kr. okrajnemu sodišču
v Radoljici.

Anton Bogataj, posestnik na Visokem
pri Kranju

proti

Martinu Bahovcu, posestniku na Korkrici pri Kranju.

Odpoved

zakupne pogodbe gledé
njive „Primoževa njiva“.

2 krat.

Nujno!

V rabokupnih zadevah!

Pri sodnijskih odpovedih je važno, da se vé, pri katerem sodišču se imajo vložiti.

Vložiti se imajo vselej pri tistem sodišču, v katerega okrožju leži v rabokup oddana reč. Pri tem zgledu prebivate obe stranki v okrožju Kranjskega sodišča. Če bi se torej vložila odpoved pri sodišču v Kranju, morala bi jo ta takoj zavriniti, ker leži njiva v okrožju Radovljiškega sodišča. Pri tem zgledu mora odpovednik paziti tudi na to, da imenuje pooblaščenca, ki prebiva v Radovljiškem okraju, da bode sprejemal mesto njega sodnijske odloke. Odpoved se ima v tem

slučaju tako zgodaj vložiti, da se bode še meseca junija nasprotni stranki dostaviti mogla.

Miha Selan je v svoji hiši, števil 1 v Poljanah, oddal stanovanje Valentinu Petrovčiču v najem za 50 gld. letne najemščine.

Zmenila sta se, da se ima pogodba odpovedati dva meseca naprej.

On je to stanovanje oddal s sv. Jurijem 1888 drugi osebi v najem ter želi, da bi Valentin Petrovčič stanovanje vsaj do 1. aprila 1888 izpraznil.

Sodnijska odpoved se ima tako-le glasiti:

(Kolek 36 kr.) Slavno c. kr. okrajno sodišče!

Jaz Miha Selan sem v svoji hiši, števil 1 v Poljanah, oddal stanovanje Valentinu Petrovčiču v najem leta 1885.

To stanovanje obsega tri sobe, klet in mali hlev.

Pri sklepu pogodbe sva se zmenila, da se ima pogodba vselej tri mesece naprej odpovedati.

Jaz sedaj najemniku pogodbo odpovem ter mu naznanjam, da bode pogodba ponehala vsaj s 1. aprilom 1888 tako, da bode moral Valentin Petrovčič s tem dnevom celo stanovanje izprazniti.

Prosim torej:

Slavno c. kr. okrajno sodišče naj to odpoved v vednost vzeti ter jo, kakor veléva to postava, nasprotni stranki dostaviti blagovoli.

V Poljanah dné 4. prosinca 1888.

Miha Selan.

Zunaj:

Slavnemu c. kr. okrajnemu sodišču
v Loki.

Miha Selan, posestnik v Poljanah
hiš. števil 1,

proti

Valentinu Petrovčiču, gostaču v Poljanah
hiš. števil 1.

Odpoved

najemne pogodbe gledé
stanovanja v hiši št. 1
v Poljanah.

2 krat.

Nujno!

V rabokupnih zadevah!

Pri odpovedih, zadevajočih najemninsko pogodbo, imajo se v najem oddani prostori popisati.

Povedati se mora torej, koliko sob obsega stanovanje in kaki postranski prostori da spadajo k njemu.

Nace Grčar oddal je v najem Francetu Aliču svojo hišo št. 5 v Moravčah.

Pri sklepu pogodbe se ni dogovorilo, na kedaj se ima odpovedati.

Sodnijska odpoved se tako-le glasi:

Slavno c. kr. okrajno sodišče!

Jaz Nace Grčar, posestnik v Moravčah hiš. št. 5, oddal sem svojo hišo št. 5 v Moravčah Francetu Aliču, gostaču v Moravčah, v najem.

Pri sklepu pogodbe se nisva dogovorila, koliko časa ima pogodba veljati in tudi ne, kdaj se ima odpovedati. Zatorej smem pogodbo na podlagi postave tri mesece naprej odpovedati.

Naznanjam torej Francetu Aliču, da bo pogodba razveljavljena s 1. oktobrom t. l. ter prosim:

Slavno c. kr. okrajno sodišče naj to odpoved v smislu postave nasprotniku dostavi blagovoli.

V Moravčah dné 2. junija 1887.

Nace Grčar.

Zunaj:

Slavno c. kr. okrajno sodišče.
na Brdu.

Nace Grčar, posestnik v Moravčah
hiš. št. 5,

proti

Francetu Aliču, gostaču v Mo-
ravčah.

Odpoved
najemne pogodbe gledé
hiše št. 5 v Moravčah.

2 krat.

Nujno!

V rabokupnih zadevah!

Kaj stori sodišče, če se je vložila taka odpoved? Rešiti jo ima kolikor je mogoče hitro in sicer ugodno, če je prav narejena. Če ni prav narejena, ima se takoj odbiti in odpovedniku vrniti. Samo ob sebi pa je tudi umevno, da se od-

povedi tudi pri sodnji napravljajo in da jih vsakdo lahko dá, kakor pravijo, „na zapisnik ali protokol“.

Komur pot do sodišča ni predolga in predraga, temu bode zmirom boljše kazalo, da se poda osebno k sodišču, mesto da bi vložil pismeno odpoved, pri kateri se prav lahko na kaj pozabi.

Sodnija dostavi odpoved nasprotni stranki ter jo v svojem odloku podučí, da ima v osmih dneh od tedaj, ko se jej je odlok vročil, vložiti proti odpovedi svoje ugovore, če ne, postane odpoved veljavna.

Ako nasprotna stranka osem dni molči, stopi odpoved v moč. Ona pa v ravno tistem času lahko vложи svoje ugovore bodi si pismeno, bodi si ustno pred sodiščem.

Pri teh ugovorih ima se dokazati, da je odpoved iz teh in teh vzrokov nedopustljiva.

Prostemu človeku se priporoča, da ugovore vedno ustno pred sodiščem vloží ali pa da si poišče odvetnika.

Samo zavoljo večje jasnosti naj se vplete tu obrazec pisemenih ugovorov.

Zgoraj smo navedli pismeno odpoved Nace Grčarja proti Francetu Aliču gledé najemne pogodbe v hiši šte. 5 v Moravčah.

France Alič noče sprejeti odpovedi ter vloží sledeče pis-mene ugovore:

(Kolek 36 kr.) Slavno c. kr. okrajno sodišče!

./.. Z odlokom z dné 2. junija 1887 št. 4250 pod ./.. vročila se mi je odpoved Nace Grčar-ja, ki zahteva, da naj od njega v najem vzeto hišo šte. 5 v Moravčah s 1. oktobrom t. l. zapustim.

Proti tej odpovedi vlagam svoje

u g o v o r e.

Ni namreč res, da se pri sklepu pogodbe nisva dogovorila, kdaj se ima pogodba odpovedati.

Prav natanko sva se dogovorila, da bode imela vsaka stranka pogodbo, če jo bode hotela razveljaviti, vsaj šest mesecev naprej odpovedati.

To bodete potrdili priči Janez in Mica Majaron, posestnika v Moravčah.

Tudi nalagam nasprotniku tajilno glavno prisego, katero hočem priseči, če je on priseči ne bode hotel.

Nasprotnik torej nema pravice pogodbo mi samo tri mesece naprej odpovedati; zato je prosim:

Slavno c. kr. okrajno sodišče naj po končani razpravi razsodi:

Odpoved z dné 2. junija 1887 šte. 4250, katero je vložil Nace Grčar, posestnik v Moravčah, proti Francu Aliču gledé najemne pogodbe o hiši šte. 5 v Moravčah, je nedopustljiva in pravno brezupljiva.

Nace Grčar pa se ob enem obsodi, da ima Francetu Aliču proti zvršilu poplačati vse stroške te obravnave.

V Moravčah dné 6. junija 1887.

France Alič.

Zunaj:

Slavno c. kr. okrajno sodišče
na Brdu.

France Alič, gostač v Moravčah
hiš. šte. 5,

proti

Nace-tu Grčar-ju, posestniku v
Moravčah hiš. šte. 5.

Ugovori

proti odpovedi z dné
2. junija 1887 št. 4250.

/.

2 krat.

V rabokupnih zadevah.

Ko so se ti ugovori vložili, razpiše sodnija obravnava, kakor o vsaki drugi tožbi. Konečno se izda razsodba, s katero se morda ugovori odbijejo ali uslišijo. Če se odbijejo, ostane odpoved v veljavi, drugače pa zgubi vsako moč.

Kako moč ima ustna odpoved?

O tem smo že nekoliko govorili. Pri ustni odpovedi se rabokupna pogodba ravno tako razveljavi, kakor po sodnijski odpovedi.

Stranka, kateri se je pogodba odpovedala, zavezana je pred postavo, v rabokup prevzeto reč po preteku k odpovedi določenega časa nasprotni stranki v posest izročiti in sicer v takem stanu, v kakoršnem jo je bila prevzela.

Če je rabokupec reč v teku pogodbe nalašč poškodoval ali nalašč obrabil, mora plačati primerno odškodnino. Vendar pa mora raboprodajec, če se mu škoda z lepo ne plača v pre-

teku enega leta, od kar se mu je reč zopet izročila, za škodo tožiti, če ne, je njegova pravica zastarana.

Ustna odpoved ima torej pred postavo ravno tisto moč, kakor sodnijska. Ona razveljavi pogodbo. Komur se je odpovedala pogodba, ta ima po postavi reč nasprotni stranki nazaj dati. To je njegova zaveza.

Kaj pa, če zaveze spolniti noče? Potem se ima na njeno spolnitev tožiti. Odpovednik nema prav nikacega družega pripomočka nego samo tožbo. Ostro mu je prepovedano rabiti silo. Če bi hotel z grdo sam si pripomagati, nakopal si bode tožbo zavoljo motenja posesti na vrat, ki ga bode stala mnogo denarja. Že zgoraj smo omenjali, v kake zadrege da lahko zagazi odpovednik pri ustni odpovedi.

Ustno je odpovedal stanovanje tej ali oni osebi v svoji hiši ter trdno pričakoval, da bode stanovanje prazno recimo o sv. Jurju. Za sv. Jurij je stanovanje že tudi drugi osebi oddal, ali ko pride čas, da bi stanovanje prazno biti moralo, nagaja prvi najemnik ter noče odriniti, češ, da je odpoved neveljavna. Odpovednik je v grozni stiski, ker nema pravice prvega pogodnika z grdo iz stanovanja pahnuti, samo tožiti sme. Pravda se bode vlekla pri najboljši volji sodnika vsaj mesec dni.

Kje pa naj drugi najemnik med tem časom stanuje? Vse drugače pa je pri sodnijski odpovedi, pri kateri odpovednik nikakor ne more zagaziti v tako ali enako zadrego.

Kako moč ima torej sodnijska odpoved?

Sodnijska odpoved, če se proti njej niso bili ugovori vložili ali če so bili ugovori odbiti, razveljavi pogodbo po preteku določenega časa. Vsled take odpovedi ima najemnik nepremičnine izprazniti do določenega časa. Pričeti pa mora, če je pogodbi predmet stanovanje v poslopju, že tretji dan pred pretekom določenega časa z izpraznovanjem tako, da je zadnji dan gotovo. Pri tem ima svojemu nasledniku nekaj prostora odkazati, da ta ondi svoje premičnine lahko nakupiči. Pojasnimo si stvar z zgledom.

Oddal sem v svoji hiši tri sobe A-ju v najem ter mu potem to stanovanje sodnijsko odpovedal tako, da ima s 1. oktobrom pogodba ponehati. A mora pričeti že 29. septembra stanovanje zapuščati ter mora že 29. septembra nekaj prostora odkazati nasledniku, če sem na primero stanovanje drugi osebi od 1. oktobra dalje oddal. Prvega oktobra zvečer pa ima biti stanovanje popolnoma prazno. Če bi pa A 1. oktobra do 12. ure ničesar še ne bil ukrenil, smem še tisto po-

poldne k sodišču leteti ter poprositi, da naj sodišče s svojo stražo pride, ter mi najemnika in njegove reči iz stanovanja vrže. Sodišče pa mora še tisto popoldne s svojo stražo v stanovanje priti, ter najemnika s silo iztirati. To velja za najemne pogodbe, ki so se sklenile gledé stanovanja in sploh gledé poslopij. Tukaj torej vidite, kako moč ima sodnijska odpoved in koliko laže se človek na-njo zanesti smé, kot pa na ustno odpoved.

Tukaj ni treba uložiti posebne tožbe, sodnija pride sama na prvi klic, ter iztira najemnika s silo.

Ravno tako je tedaj, če so se oddale v zakup zemljišča v zvezi s poslopji. Samo da ima pri tacih pogodbah zakupnik zavezo, izselitev pričeti že osmi dan pred pretekom zakupne dobe ter prepustiti nasledniku toliko prostora, da bode spravil ondi nekaj svojega orodja, katero bode potem takoj potreboval pri nadaljevanju gospodarstva.

Privsaki priliki mora se rabokupna reč zadnji dan zapustiti ter raboprodajalcu izročiti, če ne, smé le-ta sodišče na pomoč klicati. Sodišče pa je zavezano še tisti dan, ko se je prošnja vložila, prosilecu svojo pomoč nakloniti ter mu nasprotnika s silo odgnati.

Dotična prošnja se lahko pismeno vloži; bolje in hitreje pa se bode stvar zvršila, če se da pri sodišču na zapisnik. Da to zadevo bolje pojasnimo, naj sledi tudi tukaj uzorec:

Zgoraj smo navedli odpoved Mihe Selana proti Valentinu Petrovčiču. Valentin Petrovčič ni vložil ugovorov proti odpovedbi, zategadelj je ta pravomočna postala. S 1. aprilom 1888 imel je Valentin Petrovčič stanovanje izprazniti. Ko je ta dan poldne odzvonilo, še ni napravil nikacega koraka, da bi se selil. Takoj in še tisti dan smé Miha Selan prositi za eksekucijo. Dotična prošnja bi se tako-le glasila:

Slavno c. kr. okrajno sodišče!

./.. Moja odpoved z dné 4. januarja 1888 št. 101 pod ./.. se je Valentinu Petrovčiču pravočasno dostavila. Ker ni vložil ugovorov, imel je najeto stanovanje s 1. aprilom 1888 izprazniti.

Danes dopoldne še ni storil nobenega koraka, da bi se selil. Zatorej prosim za eksekucijo, ker se bojim, da bi se stanovanje pravočasno ne izpraznilo.

Izrekam prošnjo:

Slavno c. kr. okrajno sodišče naj mi s pomočjo sodnijske straže nasprotnika iz stanovanja v moji hiši števil. 1 v Poljanah takoj iztirati blagovoli.

V Poljanah dne 1. aprila 1888.

Miha Selan.

Zunaj: Slavnemu c. kr. okrajnemu sodišču
v Loki.

Miha Selan, posestnik v Poljanah hiš. števil. 1,

proti

Valentinu Petroviču, gostaču v Poljanah hiš. števil. 1.

Prošnja

za iztiranje iz stanovanja
v hiši števil. 1 v Poljanah.

2 krat.

Nujno!

V rabokupnih zadevah!

Do sedaj smo govorili o tistih pogodbah, pri katerih se je godila odpoved, katere so se torej vsled tega razveljavile, da so se odpovedale od ene ali druge strani. Za te pogodbe velja načelo: „da se naj sodnijsko odpovejo, ako se hoče odpovednik na svojo odpoved z vso gotovostjo zanesti. Ustna odpoved ne daje te gotovosti.“

Mimogredé naj se omenja, da se tudi zunaj sodnije odpové lahko pogodba in sicer v obliki pisma, za katero veljajo gotovi predpisi. Taka odpoved doseže ravno tisti uspeh, kakor sodnijska odpoved, vendar je pa bolj zamotana in navadno tudi dražja, kakor sodnijska, zatorej svetujemo še enkrat, da naj se odpovedi rabokupnih pogodb pred sodiščem napravljajo.

Pečati nam se je sedaj še s posebno vrsto rabokupnih pogodb, katere imajo po dogovoru ponehati s trenutkom, ki se je določil takoj pri sklepu pogodbe.

Oddal sem stanovanje v svoji hiši prijatelju v najem in sicer za čas od 1. januarja 1884 do 1. januarja 1888.

Izrečno sva se dogovorila, da ima ponehati pogodba s 1. januarjem 1888 in da ima nasprotnik s tem dnevom stanovanje popolnoma izprazniti in sicer brez vsake odpovedi. O taki rabokupni pogodbi pravi se, da se je sklenila za določen čas. Pri taki pogodbi vem, da imam s 1. januarjem

1888 zopet pravico do stanovanja. Zavezan je prijatelj s tem dnevom stanovanje zapustiti; gotovosti pa vendar nemam nikake, da ga bode tudi v resnici zapustil. Če z lepo ne gré, ne smem rabiti sile, temveč moram tožiti ravno tako, kakor pri ustni odpovedi.

Če sem se zanašal na prijateljevo poštenost, ter sem stanovanje od 1. januarja 1888 dalje drugemu oddal, pridem lahko v iste stiske, o katerih smo že zgoraj pri ustni odpovedi govorili.

Tudi pri teh slučajih daje postava pripomoček, s katerim se lahko ravno tisto doseže, kakor s sodnijsko odpovedjo.

Vložiti se ima prošnja pri sodišču ter se imajo pojasniti razmere, kakor bode to videli v sledečem uzorcu. Velja pa načelo: da se ta prošnja ne smé prej vložiti nego zadnjih šest mesecev pred iztekom za pogodbo določenega časa.

Šimen Zupan oddal je svojo hišo št. 4 v Cerkljah pri Kranju v najem Tomažu Ramovšu za čas od 1. aprila 1884 do 1. aprila 1888.

Če hoče imeti gotovost, da bode Tomaž Ramovš s 1. aprilom 1888 v resnici tudi hišo izpraznil, vložiti mu je to vlogo:

(Kolek 36 kr.) Slavno c. kr. okrajno sodišče!

Jaz Šimen Zupan, posestnik v Cerkljah pri Kranju, oddal sem Tomažu Ramovšu, posestniku v Cerkljah, svojo hišo št. 4 v Cerkljah v najem.

Pogodba se je sklenila za čas od 1. aprila 1884 do 1. aprila 1888.

Ker sem to hišo od 1. aprila 1888 dalje oddal v najem Janezu Demšarju, bojim se, da bi mi Tomaž Ramovš ne nagajal in da bi s 1. aprilom hiše nalašč zapustiti ne hotel.

Prosim torej:

Slavno c. kr. okrajno sodišče naj sedaj Tomažu Ramovšu, najemniku v Cerkljah št. 4, zaukazati blagovoli, da bode imel hišo št. 4 v Cerkljah, katero je od mene za čas od 1. aprila 1884 do 1. aprila 1888 v najem vzel, tako gotovo s 1. aprilom 1888 zapustiti in izprazniti, da se mu je sicer bati zvršila.

V Cerkljah dné 1. avgusta 1887.

Šimen Zupan.

Zunaj: Slavnemu c. kr. okrajnemu sodišču
v Kranju.

Šimen Zupan, posestnik v Cerkljah
hiš. šte. 4,

proti

Tomažu Ramovšu, posestniku v Cerkljah
hiš. šte. 4.

Prošnja,

da se izda znotraj ome-
njena zaukazba.

2 krat.

Nujno!

V rabokupnih zadevah!

Sodišče dostavi odlok Tomažu Ramovšu ter ga podučí, da ima v osmih dneh svoje ugovore vložiti, če ne, stopi v moč zaprosena zaukazba. Če se v osmih dneh niso vložili ugovori, dobila je zaukazba svojo moč in Tomaž Ramovš je zavezan, da ima s 1. aprilom v najem vzeto hišo popolnoma izprazniti. Če bi se dopoldne tega dne niti ganil ne bil, smé popoldne Šimen Zupan k sodišču iti ter sodnijo na pomoč poklicati. Sodnijska straža pa bode še tisto popoldne iztirala Tomaža Ramovša iz hiše. Uspeh je torej ravno tak, kakor pri sodnijski odpovedi.

O odpovedi pri rabokupnih pogodbah smo nekoliko obširneje govorili, ker so dotični postavni predpisi velicega pomena za vsakdanje življenje.

Povedali še nismo vsega, ali povedali smo najpotrebnejše. Zamolčati pa ne smemo še važnega predpisa, ki velja za vse ugovore, katere dopušča postava pri odpovedih in o katerih smo ravnokar pisali, da se imajo v osmih dneh vložiti.

Obilokrat se namreč pripeti, da zamudi stranka obrok, o katerem je imela vložiti svoje ugovore. Potem pa leta od odvetnika do odvetnika ter zdihuje, da ni poznala postave, ali da zaradi bolezni ni mogla k sodišču priti in da je z eno besedo brez vse krivde zamudila vložiti ugovore. Zahteva, da naj se napravi prošnja za prejšnji stan, da bode sodišče zamudo opravičilo. Ko pri odvetniku ničesar ne opravi, dobi zakonika, ki potem v njenem imenu preplavlja sodišče s prošnjami za prejšnji stan in oziroma s prošnjami, da bi smela z nova vložiti svoje ugovore. Vse te prošnje se odbijejo, ker postava ne dopušča, da bi se zadeva v poprejšnji stan postavila in to tudi tedaj ne, če bi ugovornik vsled bolezni in sploh brez vsake

svoje lastne krivde zamudil bil vložiti ugovore. Kar je zamujeno, je zamujeno in vsak korak, ki meri v to, da bi se nasledki zamude odpravili, mora brezuspešen ostati.

Kdaj ima rabokupec pravico od pogodbe odstopiti, če tudi za pogodbo molčé ali izrečno določeni čas še ni pretekel?

Rabokupec je časih opravičen v sredi za pogodbo določenega časa izreči, da jo razveljavi.

Uzroki, ki ga k temu koraku opravičujejo, so v postavi naštetih. Navedeni so trije slučajji:

a) kadar se v teku pogodbe izkaže, da ima v rabokup oddana reč take napake, da ni več za redno rabo;

b) kadar se velik del rabokupne reči slučajno za delj časa tako poškoduje, da ni več za redno rabo;

c) če raboprodajec reči ne popravlja, tako da ta ni več za rabo.

Obširneje o teh slučajjih nam pač ni treba govoriti, ker je zadeva jasna sama ob sebi.

Če sem na primeru vzel v zakup njivo svojega soseda, ležečo tik reke, za 10 let, smem od pogodbe že v petem letu odstopiti, če pride povodenj ter odtrga in odnese polovico njive.

Kdaj smé raboprodajec od pogodbe prej odstopiti, kot pa je pretekel za pogodbo določeni čas?

Tudi raboprodajec smé časih zahtevati, da se pogodba prej razveže in razveljavi, kot pa se je pri sklepu pogodbe dogovorilo ali menilo.

Tudi tukaj pozna postava več slučajev. Raboprodajec sme tirjati, da naj se pogodba prej razveže, kot pa se je zgodilo, pri sledečih prilikah:

a) ako rabokupec rabokupno reč zlorabi, tako da se leta močno poškoduje;

b) ako redno ne plača rabokupščine;

c) ako nastane taka potreba, da se ima v najem oddano poslopje podreti in z nova zidati (slučaj potrebnega zidanja).

Najvažnejši med temi slučajji je drugi pod b omenjeni, ker ima za vsakdanje življenje največ pomena. Vé se namreč pri nas, da se smé, če se zakupščina redno ne plačuje, pogodba razveljaviti. Ali navadno je raboprodajec pri tem pre-nagel ter velikokrat najemnika spodi, če je tudi en sam obrok zamudil.

Če sem na primeru svojemu sosedu v najem oddal hišo za 25 gld. na leto in če sva se zmenila, da bode najemščino

plačeval po preteku vsacega pol leta, skušam takoj pogodbo razveljaviti, če samo enega pol leta najemščine ni plačal. Navadno se pri tem zgodi, da raboprodajec rabokupcu ničesar ne pove, temveč, da kar čez noč ravno tisto reč drugemu odda, ki potem prvega pogodnika s silo iztirati poskuša. Nastanejo pravde radi motenja posesti, konečno pa ostane vendar le prvi pogodnik v rabokupu. Kako to? Postava ne dopušča, da bi se pogodba takoj razveljavila, če je zakupščina samo enkrat na dolgu ostala. Samo tedaj, če se zakupščina pri dveh obrokih ni plačala, sme se zahtevati razveljavljenje pogodbe, pa tudi to še le takrat, če se je rabokupec opominjal, da naj poplača zastanek.

A je oddal *B*-ju v zakup svoj travnik za štiri leta. O letni zakupščini se je dogovorilo, da se bode plačala polovica o sv. Jurju, polovica pa o sv. Mihaelu vsacega leta. Prvo leto je *B* redno plačal. Drugo leto pa je ostal o sv. Jurju dolžan 50 gld. Kaj stori *A*? On si misli, dobro, ker nisi plačal o sv. Jurju najemščine, pa pogodba nič ne velja, bom pa letos travnik sam pokosil.

V resnici pokosi travnik sam in spravi seno. *B* ga toži zavoljo motenja posesti ter pravdo dobi. To pa zategadelj, ker se pogodba vsled tega ni smela razveljaviti, če je najemščina samo o sv. Jurju na dolgu ostala. *A* bi smel pogodbo razveljaviti samo takrat, če bi bil *B* z zakupščino na dolgu ostal o sv. Jurju in pa potem še tudi o sv. Mihaelu. Ali poprej moral bi *B*-ja še opominjati, da naj plača zastanih 100 gld. ter mu zagroziti, da bode sicer pogodbo razveljavil. Še le potem, če bi tak opomin brezuspešen ostal, sme *A* *B*-ja tožiti na razvezo pogodbe.

Kake nasledke ima kupna pogodba, sklenjena v teku rabokupne pogodbe?

To vprašanje je važno za vsakdanje kmečko življenje. Zgodi se namreč obilokrat, da dobi tisti, ki je reč oddal v rabokup, v teku rabokupne pogodbe ugodnega kupca, s katerim sklene gledé v rabokup oddane reči kupno pogodbo. Časih pa proda raboprodajec v rabokup oddano reč iz gole nagajivosti, samo, da odstrani rabokupca z njegovo pogodbo. Postava določa tako-le: Ako je lastnik rabokupno reč komu drugemu prodal, in mu jo že tudi izročil, mora se rabokupec, ako njegova pravica ni v javne knjige vpisana potem, ko se mu je pogodba kakor gré odpovedala, novemu posestniku umakniti. Gré mu pa

pravica tirjati od raboprodajca popolno zadoščenje za škodo, ki jo je imel, in za korigist, ki mu je odšla.

Napačna mnenja so v tem oziru razširjena med ljudstvom. Po nekaterih krajih se meni, da se v rabokup oddana reč sploh toliko časa prodati ne smé, dokler traja rabokupna pogodba. Drugod zopet menijo, da mora kupec rabokupno pogodbo prevzeti ter jo spoštovati, kakor bi jo bil sam sklenil. Zopet drugod se meni, da sme kupec rabokupnika takoj spoditi, kakor hitro je sklenil rabokupno pogodbo. Vsa ta mnenja so napačna ter nasprotujejo postavnim določilom.

Po postavi sme vsak, ki je svojo reč v rabokup oddal, to reč tudi v teku rabokupne pogodbe prodati.

Kake nasledke ima to za rabokupno pogodbo?

Razločevati se imata dva slučaja, ker so nasledki drugači tedaj, če rabokupna pogodba ni zaznamovana v javni knjigi in drugači takrat, če se je rabokupna pogodba vpisala v javno knjigo.

V slučaju da rabokupna pogodba ni bila zaznamovana v javni knjigi, velja načelo, da kupna pogodba uniči rabokupno pogodbo. Vendar pa ne zadostuje, da se kupna pogodba samo sklene, temveč mora se kupljena reč tudi v dejansko posest izročiti. Še le takrat, kadar je kupec postal tudi dejanski lastnik kupljene reči, sme misliti na to, kako bi rabokupca iztiral. To je posebno važno pri zemljiščih, vpisanih v javno knjigo. Pri zemljiščih, v javno knjigo vpisanih, ima se kupec za posestnika še le takrat, ko se je kupljeno zemljišče tudi v javni knjigi na-nj prepisalo. Dokler ni prepisan, ne sme misliti na to, kako bi rabokupca odstranil.

A je lastnik zemljišča hišno število 3 v Vodicah. To posestvo dal je *A* za štiri leta v zakup sosedu *B*. Ko ste pretekli dve leti zakupne dobe, proda *A* svoje zemljišče osebi *C*. Ta prodaja je popolnoma dopuščena in napačno je misliti, da *A* ni imel pravice, svojega zemljišča toliko časa prodati, dokler se ni iztekla zakupna pogodba. Vsled te kupne pogodbe uničena je zakupna pogodba, ali *C* vendar ni opravičen, zakupnika takoj, ko je kupno pismo podpisal, odgnati. Najprej mora skrbeti za to, da pride s svojo kupno pravico v javno knjigo; še le potem, ko je prepisan na kupljeno posestvo, sme misliti na to, kako bi se dal zakupnik *B* odpoditi.

Tudi ni opravičen takoj, ko se mu je vročil zemljejknjižni prepis, B-ja napasti ter ga siliti, da naj zemljišče takoj zapusti. Prej mu mora zakupno pogodbo odpovedati in sicer za toliko časa, za kolikor je bilo to dogovorjeno pri pogodbi sami ali pa za kolikor to določa postava, če pri sklepu pogodbe o odpovedi nikake govorice ni bilo.

Drugače so razmere takrat, če je rabokupna pogodba v javni knjigi se zaznamovala. Pri razpravi o javnih knjigah smo govorili o tem, da se rabokupna pogodba lahko v javni knjigi zaznamuje, tako, da se potem nikdo izgovarjati ne more, da mu je pogodba neznana bila. V tem slučaju pa kupna pogodba ne uniči rabokupne pogodbe, temveč mora kupec to pogodbo ravno tako spoštovati, kakor bi jo bil sam sklenil.

Kdor vzame v zakup večje zemljišče in za več let, temu se torej prav toplo priporoča, da naj zakupno pogodbo pri dotičnem zemljišču v javni knjigi zaznamovati da, ker bode s tem preprečil, da ga nasprotna stranka s sklepom kupne pogodbe z v zakup vzetega zemljišča odstraniti ne bode mogla.

Izjema pa je tudi za slučaj ustanovljena, če se je rabokupna pogodba v javni knjigi zaznamovala.

Take pogodbe prostovoljna prodaja sicer ne uniči. Uniči jo pa neprostovoljna prodaja, to je sodnijska dražba.

Če se je v zakup oddano posestvo potom sodnijske dražbe siloma prodalo, potem je zakupna pogodba, dasi je v javno knjigo vpisana, takoj uničena. Vendar pa sme zakupnik svojo škodo iskati iz zemljišča samega in sicer na tistem mestu, kjer je bila zaznamovana zakupna pogodba; to se pravi, zakupniku se ima škoda iz eksekutivnega kupa tako prisoditi, kakor da je bil za njo zavarovan ali intabuliran pri prodanem zemljišču na tistem mestu, kjer je bila zaznamovana zakupna pogodba.

Samo ob sebi je umevno, da sme rabokupec, če mu je raboprodajec s kupno pogodbo uničil rabokupno pogodbo, poprijeti se raboprodajca za korist, ki mu je bila odvzeta s tem, da je zakup prej nehal, kot je bilo dogovorjeno.

XI.

Raboprodajec ima postavno zastavno pravico do reči, katere je rabokupec seboj prinesel. O prevažnem zakonu z dne 10. junija 1887, št. 74 drž. zak., s katerim se je izdatno spremenil sodnijski postopek pri zvršilih ali eksekucijah.

Če dam jaz v rabokup svojo reč, je za me na celi pogodbi najpomembnejša letna rabokupščina. Kdor odda kaj v zakup, pričakuje z gotovostjo, da se mu bode rabokupščina redno plačevala.

Kdor reči v rabokup jemlje, ta navadno nema veliko svojega premoženja, ker bi sicer ne bil odkazan na rabokup. Prav velikokrat tiči rabokupec v stiskah in dolgovih in zgodi se, da ga rubijo od vseh strani, med tem ko še sedi v zakupu pri meni. Prav žalostno bi bilo, ko bi prišel upnik rabokupca ter zarubil vse njegove reči, ki jih je prinesel na v zakup vzeto posestvo, ter potem potegnil, kar bi se pri eksekutivni prodaji za-nje dobilo; raboprodajec pa bi moral zgubiti svojo rabokupščino!

Ker vsak človek svoje dolgove prikriva, bi raboprodajec velikokrat na cedilu ostal in jasno je, da bi pri taci razmerah nikdo ne imel več veselja, svoje reči v rabokup oddajati. Morala je torej postava raboprodajce braniti in sprejelo se je v njo primerno določilo, ki se tako-le glasi: „Za varnost najemščine ali zakupščine ima tisti, ki je stanovanje v najem oddal, zastavno pravico na notriprinešeno hišno opravilo in premičnine, ki so last najemnika ali podnajemnika, ali katere jima je kdo drugi izročil in ki so ob času tožbe še v stanovanju. Podnajemnik pa je odgovoren za toliko, kolikor plačuje najemščine ali, vendar ne sme ugovarjati, da je glavnemu najemniku kaj naprej plačal.

Tistemu pa, ki je kako zemljišče v zakup oddal, gre zastavna pravica na živino, ki se nahaja na v zakup oddanem zemljišču in na gospodarsko orodje, kakor tudi na plodove, kar jih je še na zemljišču.“

Gledé na to, da se ima, če se kaj drugega dogovorilo ni, rabokupščina praviloma plačati še le po preteku rabokupne dobe, določevala je že stara rimska postava, da ima raboprodajec na podlagi postave same zastavno pravico do

reči, katere je rabokupec seboj prinesel. Ta določba sprejela se je, kakor vidite, tudi v našo postavo, ki pa pri tem razločuje med najemnimi in med zakupnimi pogodbami.

Kdor je oddal v najem stanovanje, ali sploh prostore, ki ne služijo zgolj samo v kmetijsko porabo, ta ima postavno pravico, da se mu zastana najemščina poplača; če drugače plačila ni, dobi ga iz tistih reči, katere je najemnik seboj prinesel v najete prostore. To se pravi, najemodajec ima pravico, če se mu najemščina z lepo plačala ni, zahtevati, da naj se te reči po sodnijski poti prodajo in da naj se iz tega, kar se je zanje skupilo, zastana najemščina na prvem mestu poplača.

Najemodajec ima torej postavno zastavno pravico do teh reči. Ta zastavna pravica pa se razteza tudi do tistih reči, ki jih je podnajemnik v stanovanje prinesel. Vendar pa se proti podnajemniku sme samo toliko zahtevati, kolikor znaša podnajemščina.

Stvar se bode z zgledom najboljše pojasniti dala. Oddal sem v svoji hiši stanovanje osebi *A* za 400 gld. To stanovanje obseza štiri sobe. Najemščina pa se ima plačati po preteku vsacega pol leta. *A* je oddal eno sobo v podnajem osebi *B* in sicer za 50 gld. na leto. *A* je v svoje tri sobe prinesel hišno opravo in drugih reči; ali tudi *B* je v svojo sobo prinesel opravo in družih premičnin.

Po preteku pol leta mi *A* ne plača, tako znaša zastana najemščina 200 gld. Sedaj imam pravico tožiti najemnika in podnajemnika, ter prodam najprej reči, ki jih je v stanovanje prinesel glavni najemnik *A*. Pri prodaji dobi se za te reči 100 gld. Sedaj lotim se tudi reči, ki jih je prinesel seboj podnajemnik *B*. Ali prodaja teh reči sme se nadaljevati samo toliko časa, dokler se ne skupi znesek 50 gld. in pa znesek, s katerim se mi pokrijejo stroški mojega postopanja proti podnajemniku; to pa zategadelj, ker mi podnajemnik ni zavezan več plačati nego samo znesek 50 gld., kolikor znaša njegova podnajemščina.

Pri tem pa določa postava, da podnajemnik ne sme ugovarjati, da je glavnemu najemniku že toliko in toliko naprej plačal in da naj se te predplače sedaj proti najemodajcu v račun postavijo.

Postava daje dalje to zastavno pravico ne samo do tistih reči, katere sta v stanovanje prinesla najemnik in podnajemnik, temveč tudi na tuje reči, ki so se najemniku po tuji osebi izročile in zaupale.

Najemodajec ni zavezan takrat, ko pride najemnik v stanovanje, preiskavati, ktera reč je njegova in ktera reč je tuja. Postava mu daje pravico, da si sme misliti in se zanašati na to, da je vse, kar je najemnik v stanovanje prinesel, njegova last in da mu bode vse to služilo v pokritje najemščine, če bi se ta z lepo ne plačala.

Izjema velja samo za tisti slučaj, ko bi namreč najemodajec dobro vedel, da se bode v stanovanje prinesla tuja reč, in ko bi vzlic temu potem sklenil najemno pogodbo ter stanovanje oddal najemniku, o katerem je dobro vedel, da bode prinesel tujo opravo s sabo.

Pri zakupni pogodbi ima zakupodajec zastavno pravico do živine in do gospodarskega orodja, katero je zakupnik ali podzakupnik na v zakup vzeto posestvo prinesel. Tukaj nema podzakupnik boljšega stališča od zakupnika. Vse njegove reči so zastavljene, brez ozira na to, koliko znaša podzakupščina. Važna je tukaj zastavna pravica do plodov, katere je zakupnik pridelal na v zakup vzetih zemljiščih. Zastavljeni so vsi plodovi, naj jih je zakupnik že spravil v shrambo, ali pa naj še stoje po njivah.

Vpraša se sedaj, kdaj stopi v veljavo postavno-zastavna pravica, o kateri tukaj govorimo?

S tistim trenutkom, ko so se reči prinesle v najeto stanovanje in oziroma na v zakup vzeto posestvo. Od tega trenutka naprej so reči zastavljene ter imajo služiti v prvi vrsti v pokritje zastane najemščine ali zakupščine.

Sklenil sem s svojim sosedom pogodbo, ter mu oddal v najem stanovanje v svoji hiši za 100 gld. na leto. Dogovorila sva se, da se bode polovica najemščine plačala o sv. Jurju, druga polovica pa o sv. Mihaelu. Ob novem letu 1888 prišel je sosed s svojo opravo v moje stanovanje. Po postavi mi je ta oprava od novega leta 1888 naprej zastavljena za najemščino v znesku 100 gld. Če se je na primero pripetilo, da mi o sv. Jurju najemnik ni plačal 50 gld., dobim jaz teh 50 gld. prej, kot vsaki drugi upnik, ki je morda sosedovo opravo rubiti dal že o svečnici 1888 ali še prej.

Kako ima postopati rabodajec, če se hoče poslužiti te postavne pravice?

Kakor hitro je rabokupščina zastana ter se redno plačala ni, mora rabodajec tožiti na poplačbo te rabokupščine. S tožbo pa ima ob enem poprositi, da naj se sodišče poda v najeto stanovanje in oziroma na v zakup oddano posestvo in da naj ondi popiše, kaka je oprava v stanovanju. Koliko je

živine in gospodarskega orodja na v zakup oddanem posestvu. S tem popisom dobi zastavna pravica rabodajca pravo moč. Če bi rabokupec potem reči tudi iz stanovanja spravil in oziroma odtiral z v zakup vzetega posestva, ostanejo vendar zastavljene rabodajcu. Dokler se pa ta popis ni izgotovil, sme rabokupec reči iz stanovanja odpraviti in iz posestva odnesti, kakor mu drago. Načelo je namreč, da so zastavljene samo tiste reči, ki se ob času tožbe v stanovanju ali v na zakup oddanem posestvu še nahajajo. Ta zastavna pravica pa sega do tistega časa nazaj, ko so bile reči v stanovanje ali na posestvo prinesene.

Kdor torej toži, da bi se mu poplačala zastana rabokupščina, temu se svetuje, da naj nikakor ne pozabi poprositi tudi za tako imenovani zastavno-pravni popis premičnin, katere je rabokupec prinesel v stanovanje ali na posestvo, in katere se ondi ob času vložene tožbe še nahajajo. S tem bo ravno dosegel, da rabokupec teh reči, ki imajo po postavi služiti v prvi vrsti v pokritje zastane rabokupščine, ne bode mogel brez nevarnosti zapraviti ali odstraniti. Potem, ko dobi rabodajec svojo razsodbo, morajo se te reči še enokrat z nova rubiti in ceniti, in konečno se prodajo na sodnijski dražbi, kakor je to pri vsaki eksekuciji navada. S tem smo dospeli do mesta, kjer lahko spregovorimo o prevažnem

z a k o n u

z dne 10. junija 1887 št. 74 drž. zak. S tem zakonom se je spremenil naš eksekucijski red in vpeljala so se nova načela, katera mora tudi priprosti človek poznati.

Kaj je eksekucija, ve vsakdo in žalosten je vsak, kdor jo občuti. To je tista sodnijska sila, s katero se dolžnik primora, da stori tisto, kar je storiti obljubil, ali kar je storiti po postavi zavezan.

Eksekucijski red pa so tiste postave, katere mora sodišče spolnovati tedaj, kadar eksekucijo izvršuje. Te razmere so vsakemu poznane. Tisti, ki ima pravomočno sodbo v rokah, pride k sodišču ter pravi: s te razsodbe mi ta in ta oseba toliko dolžuje, vendar pa z lepo ničesar plačati, ničesar storiti noče; zategadelj prosim, da naj mi slavno sodišče na pomoč priskoči! Sodišče prosilca usliši ter rubi dolžnikove reči, dolžnikova posestva, jih pusti ceniti ter jih dá konečno pri javni dražbi prodati.

Do sedaj je veljalo načelo, da je smel upnik z največjo neusmiljenostjo celo premoženje dolžnikovo rubiti ter mu odvzeti skoraj zadnjo srajco. Novi zakon pa ima ravno namen braniti dolžnika, in zategadelj obsega dolgo vrsto naredb, ki se pri eksekuciji kakor trden zid upniku nasproti postavijo, tako da mora vzlic sodnijski razsodbi s praznimi rokami odriniti. Odslej si mora vsakdo, ki komu kaj upa, tega človeka natanko ogledati, kako premoženje da ima; na hišno opravo naj se ne posoja več in tudi na druge take premičnine ne, ker to vse je sedaj skoraj brez vsake izjeme z eksekucije izključeno!

Ali bode nova postava dobre ali slabe nasledke imela, o tem nas bode učila prihodnost. To je pa gotovo, da od sedaj naprej ne bode revežem nikdo ničesar posojal in naj bodo še v taki stiski.

Poglejmo si sedaj posamezne točke tega zakona. Kakor smo že zgoraj naglašali, veljalo je do sedaj načelo, da se je smelo skoraj vse, kar je dolžnik imel, v eksekucijo vzeti. To načelo pa je novi zakon prevrtal ter upeljal celo vrsto izjem.

Ne smejo se v eksekucijo vzeti:

1. obleka, postelje, perilo, hišna in kuhinjska oprava in posebno peči, v kolikor so te reči za dolžnika, za njegovo rodbino in posle neobhodno potrebne;

2. hrana in drva, katere potrebuje dolžnik za se, svojo rodbino in posle, za dva tedna;

3. molzna krava, ali dve kozi ali tri ovce, kakor tudi za dva tedna potrebna klaja in stelja, če so te živali za vzdrževanje dolžnika neobhodno potrebne;

4. pri častnikih, uradnikih, duhovnikih, učiteljih, advokatih, notarjih, zdravnikih in umetnikih, kakor sploh pri osebah, ki imajo učen poklic, reči, katere pri svojem poklicu neobhodno potrebujejo, kakor tudi spodobna obleka;

5. pri rokodelcih, obrtnikih in delaveih v tovarnah, kakor tudi pri babicah, reči, katere pri svojem poslu potrebujejo;

6. knjige, katere dolžnik in njegova rodbina v cerkvi ali v šoli potrebuje;

7. zakonski prstan, pisma, spisi, rodbinske podobe, katerih okviri pa niso izvzeti.

Vse te reči, ki so tukaj omenjene, bodo odslej iz vsake eksekucije izključene ter se ne bodo smele nikdar več rubiti, naj ima njihov lastnik še toliko dolgov.

Kakor vidite, dobra je postava za reveže, ali na drugo stran si bodo pa tudi taki, ki imajo denar, skovati morali

nova vodila, po katerih se jim bode obnašati takrat, kadar bodo denar posojali.

Z ozirom na novi zakon in na kmečke razmere glasila bi se ta vodila tako-le:

Ne posojuj denarja

1. osebam, ki imajo samo potrebno obleko, postelje, perilo, hišno in drugo opravdo;

2. tudi ne osebam, ki imajo samo eno kravo ali samo dve kozi ali tri ovce;

3. tudi ne rokodelcem, ki nemajo družega, kakor svoje rokodelsko orodje!

Z eno besedo, kdor ima denar, moral si bode od sedaj naprej svojega dolžnika od vseh strani pregledati, da bode vedel, s kom ima opraviti.

Na premično blago naj se ničesar ne zida, ker to nema od danes naprej pri eksekucijah skoraj nikakega pomena!

Hišna oprava, obleka, perilo, postelje, rokodelsko orodje, to nema od danes naprej za upnike nikake cene več! Kdor bode na kaj takega posodil, bode se grozno opeknel, če mu dolžnik z lepo plačati ne bode hotel.

Pri tem se mora dalje na to ozir vzeti, da se tudi takrat, če ima ena in taista oseba različne reči, katere se imajo po novem zakonu izključevati iz eksekucije, vse te reči izključijo iz eksekucije.

Jaz sem kovač, ter je moje kovaško orodje vredno 80 gld. Imam pa tudi molzno kravo, vredno 60 gld.; potem potrebno obleko, hišno in kuhinjsko opravdo, kar je tudi vse vredno najmanj 60 gld. Imam torej premoženja vsaj 200 gld. Če napravim dolga 25 gld., moj upnik pri meni ničesar dobil ne bode ter bode moral s praznimi rokami odriniti, ker mi kovaškega orodja ne sme rubiti zategadelj, ker ga pri svojem rokodelstvu potrebujem; oprave ne, ker brez nje svojega stanovanja rabiti ne morem in molzne krave ne, ker jo potrebujem, da morem s svojo rodbino vsako jutro kavo piti.

Sedaj bodete pa odgovarjali: „To je po mestih tako, tam imajo ljudje malo premičnin. Pri nas na kmetih je pa vse drugače. Pri nas imajo posestniki obilo živine in družega orodja. Na te premičnine se pač lahko denar posodi.“

Napačno mnenje je to. Tudi tukaj je novi zakon nova načela vpeljal. Velikokrat se pripeti, da je ta ali ta temu ali onemu posestniku, katerega zemljišče je pa že čez in čez z dolgovi preobloženo, na njegovo premično blago posodil

toliko in toliko denarja. Tak upnik se navadno tolaži s tem, da je vknjiženim upnikom zastavljeno samo zemljišče in da bode on, ki je denar le na kratek čas posodil, če plačila prejel ne bode, hitro tožbo vložil, potem pa segel po živini, vozovih in tako dalje. Kdor bi dandanes na tak način denar posojal, bi se močno opeharil.

Novi zakon določa namreč: „Vse na nepremičnini nahajajoče se pritikline smejo se le z nepremičnino samo v eksekucijo vzeti ter se imajo skupno z njo eksekutivno ceniti.“

Kaki so nasledki te nove določbe? Pred vsem vedeti nam je treba, kaj je pritiklina. V tem oziru odgovarja nam § 296 obč. drž. zak. tako-le: „Tudi žito, les, klaja (piča) in vsi drugi, če ravno že spravljeni pridelki, kakor vsa živina, vse orodje in vsa oprava, ki gre k ležečemu blagu, se imajo za nepremakljive reči, kolikor so potrebne za nadaljno redno gospodarjenje. Ležeča posestva se, kakor znano, drugače obdelovati ne morejo, kakor z živino in z različnim gospodarskim orodjem. Kdor nema živine in ne orodja, temu gospodariti ni mogče. Ravno tako potrebuje poslov in imeti mora žita in druge zaloge, če hoče sebe in svoje posle preživiti.“

Postava določa sedaj, da je tisto žito, tista klaja, kakor sploh tista zaloga, potem živina in gospodarsko orodje, — v kolikor se vse to neobhodno potrebuje, če se hoče redno gospodarstvo kakega zemljišča nadaljevati, — s tem zemljiščem v taki tesni zvezi, da je ravno tako nepremično blago, kakor zemljišče samo. Tako blago se imenuje pritiklina dotičnega zemljišča.

Na kmetih so pa razmere take, da ga ni skoraj gospodarja, ki bi na svojem zemljišču več premičnega blaga imel, kot ga potrebuje za nadaljevanje rednega gospodarstva.

Do sedaj se pri eksekucijah na premično blago ni ozir jemalo na to, spada li kaj zarubljenih premičnin h pritiklini dolžnikovega posestva ali ne. Rubilo se je vse in prodalo vse, če je tudi konečno dolžnik sam na svojem posestvu ostal.

Od sedaj naprej mora pa sodnijski sluga pregledati posestvo dolžnikovo ter se pri vsaki reči, ki jo hoče rubiti, uprašati, je li dolžniku pri gospodarstvu potrebna ali ne. Če je potrebna, potem se rubiti ne sme. Kakor že prej rečeno, bo na kmetih od sedaj naprej skoraj vsaka rubeženj na premičnine brezvspešna ostala ter se bo vse premično blago dolžnikovo brez posebno dolzega premišljevanja vrglo med pritiklino.

Moj sosed ima veliko posestvo, na katerem redi 10 glav živine. Ker bi si sicer ne mogel pridobiti potrebnega gnoja, potrebuje torej vso živino pri svojem gospodarstvu. Ako mi je dolžan 25 gld., ne bodem smel rubiti živine in sploh ne premičnine, ker vse, kar ima, potrebuje pri svojem gospodarstvu.

Nov zakon ima torej namen, doseči, da bi se dolžniku ne vzelo tisto premično blago, kolikor ga potrebuje za svoje gospodarstvo. V tem oziru je zakon koristen za dolžnika.

Ali veliko večja bode dolžnikova zguba vsled tega zakona, kakor pa korist. Odslej se bode za vsaki in najmanjši znesek vodila eksekucija takoj na posestvo, ki je pa grozno draga in počasna. Tudi se bode poskušala eksekucija na premično blago, ali ostala bode brezvspešna ter prouzročila samo mnogo stroškov. S temi stroški pa bode potem upnik padel na zemljišče ter vodil eksekucijo, ki bode konečno stala več, kakor ste vredni dve kravi, tako da bi bil upnik mnogo na boljsem, če bi se mu bila takoj od pričetka kravica prodala!

Svetovati je torej vsakemu na kmetih, da naj nikomur ne posoja na premično blago in da naj, če že mora proti komu eksekucijo voditi, vodi le to takoj od pričetka na zemljišča in ne posebej na premično blago.

Največjo korist imeli bodo vknjiženi upniki, ker bodo od sedaj imeli varnost v zemljišču kot takem in tudi v pritiklini. Od sedaj se bode vselej, kadar se bode eksekutivno cenilo kako posestvo, cenilo zemljišče kot tako, potem pa tudi pritiklina. Kdor pa bode od sedaj kupil kako posestvo na javni dražbi, kupil bode s posestvom tudi nekaj gospodarskega orodja, nekaj živine in tako dalje.

Kupcem se priporoča, da prej, ko se k javni dražbi podajo, pozvejo, ali ni eksekut v času med cenitvijo in dražbo pritikline odstranil in oziroma, se li pritiklina še zmiraj pri posestvu nahaja. Drugače bi se lahko pripetilo, da bodo previsoko ceno obljubili. Ravno tako pa bode moral vsak, ki bode kupil na javni dražbi kako posestvo, podati se takoj po dražbi na to posestvo ter vse potrebno ukreniti, da se mu pritiklina ne bode raznesla.

Posebno važni so §§ 7, 8 in 9 novega zakona, ki se tako le glasé:

„Kdor prosi za rubežen premičnin, sme ob enem tudi poprositi, za cenitev teh premičnin. (§. 7.)“ „Za prodajo premičnih, kakor tudi nepremičnih reči, imata se samo dva dneva razpisati; pri zadnjem dnevu se bodo te reči prodale

pod cenilno vrednostjo, če se le-ta doseči ni mogla. (§ 8.)“ „Stroški cenitve in prodaje ne uživajo več prednosti pred drugimi vknjiženimi upniki, kadar se razdeli skupilo, dobljeno za eksekutivno prodano zemljišče; ti stroški se imajo prisoditi še le na tistem mestu, kjer je bila vknjižena tirjatev, za katero se je zemljišče prodalo. (§ 9.)“ Do sedaj vršila se je, kakor je znano vsakemu, eksekucija tako-le:

Če sem imel v rokah rzsodbo ali poravnavo, iz katere mi je imel moj dolžnik v tem in tem času kaj plačati, pričel sem eksekucijo voditi, če nisem o pravem času plačila dobil.

Podal sem se v ta namen k sodišču ter ondi poprosil, da naj zarubijo premično blago dolžnikovo. Če moja tirjatev ni znašala več kot 500 gld., smel sem poprositi, da naj se dolžnikove premične reči rubijo in pa ob enem tudi cenijo.

Od sedaj naprej ne bode več tega razločka, pri vsaki tirjatvi in naj je še tako visoka, smelo se bode takoj za ru-bežen in cenitev premičnega blaga prositi.

Kdor pa vodi eksekucijo na dolžnikova zemljišča, mora svojo rzsodbo ali poravnavo v javni knjigi pri dolžnikovem posestvu vknjižiti dati. Ta vknjižba imenuje se prva vrsta zemljiščne eksekucije. Ko dobi odlok, s katerim se mu je rzsodba ali poravnava v javno knjigo vpisala, podati se ima upnik zopet k sodišču ter poprositi za cenitev dolžnikovega zemljišča. O tej cenitvi napravi sodišče poseben zapisnik, v katerem je jasno povedano, kako visoka da je cena dolžnikovega posestva. Cenitev imenuje se druga vrsta zemljiščne eksekucije.

Kar se tiče cenitve, ostane tudi v novem zakonu večinoma vse pri starem; samo da se bodo od sedaj naprej tudi pritikline skupaj s posestvom cenile in prodale, kakor smo že zgoraj povedali.

Ko je posestvo cenjeno, mora se upnik z nova k sodišču podati ter prositi, da naj se mu dovoli javna dražba dolžnikovega posestva. Na podlagi cenilnega zapisnika in izlečka, (ekstrakta) mu sodišče prodajo dovoli ter razpiše dneve, ob katerih se ima vršiti. Prodaja imenuje se tretja vrsta zemljiščne eksekucije, katera v svoji celoti obsega tri vrste, to je eksekutivno vknjižbo, eksekutivno cenitev in eksekutivno prodajo.

Kar se tiče prodaje, razpisavale so se do sedaj tri prodaje, tako imenovana prva, druga in tretja prodaja. Med vsako prodajo imelo je mesec dni preteči; pri prvi in drugi prodaji smelo se je posestvo le takrat prodati, če je kupec več

ali pa vsaj toliko ponudil, za kolikor je bilo posestvo cenjeno. Pri tretji prodaji pa se je smelo posestvo za vsako ceno oddati in naj si bodi tudi za 5 glđ. To so reči, ki so znane vsakemu.

Kupci, ki imajo voljo posestvo kupiti, drvijo se navadno le k tretji prodaji, ker se je sploh prav malokrat pripetilo, da bi se bilo kako posestvo pri prvi ali drugi prodaji oddati moglo.

Od sedaj naprej veljala bo važna določba novega zakona, da se ima prodaja posestev samo pri dveh terminih ali dnevih zvršiti.

Od sedaj odpade tako imenovana tretja prodaja ter ostane le prva in druga prodaja. Pri prvi prodaji smelo se bode posestvo samo tedaj oddati, če se bode ponudila cenilna vrednost ali pa še več. Pri drugi prodaji pa se bode oddalo posestvo za vsako ceno.

Sedaj ima druga prodaja ravno tisti pomen, kakor ga je imela poprej tretja in zadnja prodaja; sedaj je druga prodaja zadnja prodaja.

Če bi se kdo tolažil s tem, da je danes tako še-le druga prodaja, in da bo posestvo lahko še pri tretji prodaji kupil, ta bode prišel prepozno.

Tretja prodaja je zginila, uničila jo je nova postava z dne 10. junija 1887.

Do sedaj bilo je v navadi, da so se pri eksekutivnih prodajah stroški eksekucije druge in tretje vrste na prvem mestu in pred vsako drugo vknjiženo zahtevo prisojali. Znano je, da se ti stroški skoraj zgubiti niso mogli, če se je le količkaj za posestvo skupilo. Tisti, ki je posestvo gnal na kant, dobil je svoje stroške prej, kot vsak upnik, če je tudi njegova tirjatev na prvem stavku vknjižena bila. Vsled te navade je do sedaj eksekutivna prodaja zemljišč bila korak, ki za upnika nikdar nevaren ni mogel postati. Če je že zgubil svojo tirjatev, ostali so mu pa vendar stroški, katere je imel z eksekucijo. Nasledek temu je bil, da so včasih upniki, ki so že naprej dobro vedeli, da iz zemljišča niti vinarja dobiti ne bodo mogli, posestva na kant pognali v škodo dolžniku in tistim upnikom, ki so bili s svojimi tirjatvami dobro zavarovani.

Od sedaj naprej pa ne bodo stroški zemljiščne eksekucije druge in tretje vrste vživali nikake prednosti več. Tisti, ki bode posestvo na kant pognal, dobi dotične stroške še-le na tistem mestu, kjer je njegova tirjatev vknjižena. To se

pravi: Če zgubi svojo tirjatev, zgubi tudi stroške, katere je imel pri cenitvi in potem pri prodaji zastavljenega posestva.

Ti stroški so pa ogromni ter znašajo pri najmanjšem zemljišču več nego 40 gld. Kdor torej že naprej ve, da je s svojo tirjatvijo že tako slabo zavarovan, da pri slučajni prodaji niti krajcarja ne bode dobil, naj ne začenja eksekucije na zastavljeno posestvo, ker bode sicer imel stroške, katere bo plačal le v korist upnikom na boljših mestih zavarovanim. Najvažnejša vpeljava, ki je z novim zakonom v življenje stopila, je tako imenovana

nadponudba.

§ 10 novega zakona govori o nadponudbi tako-le: „Če pri eksekutivni dražbi kake nepremičnine po kupcu ponujena cena dveh tretjin cenilne vrednosti ne doseže, potem more se zvršena dražba po nadponudbi, katere namen je, doseči novo dražbo, brezupljivo storiti.“

Pomen vsake dražbe je ta, da bi se k njej oglasilo kolikor največ mogoče kupoželjnih, ki bi si potem drug drugemu dotično posestvo dražili. Kjer je več kupcev, višja je cena! Tako se hoče tudi z javno dražbo doseči večji in boljši vspeh. V resnici oglašča se vselej več kupcev k sodnijskim dražbam. Ali ti so navadno prebrisani tiči, dogovoré se že prej med seboj, podkupijo druge, preslepé upnike z obetami, o katerih vejo, da niso veljavne pred postavo, ter znajo stvar tako zasukati, da dobé posestvo konečno skoraj zastonj. To so znane razmere, o katerih nam ni treba dolgo in široko govoriti.

V vsakem kraju živé taki možaki, ki se debelé z javnimi dražbami v škodo dolžnikom in upnikom, ki so se zanašali na pravo vrednost zastavljenega zemljišča.

Da bi se torej v prihodnje zabranila ta znana potrata pri eksekutivnih prodajah zemljiščnih posestev, ustanovila se je ravno nadponudba ali višja ponudba.

Ta višja ponudba ni ničesar družega, kakor glas tretje osebe, ki pravi sodišču, da plača za preceno prodano posestvo večji znesek, kakor pa ga je obljubil plačati kupec, kateremu je ostalo posestvo pri javni dražbi, in ki zategadelj prosi sodišče, da naj se nova dražba razpiše.

Nadponudba je torej obljuba večjega zneska od tiste svote, katera se je za kako posestvo na eksekucijski javni

dražbi dobila. Ta višja ponudba pa mora imeti posebne lastnosti, o katerih nova postava tako-le govori: „Na tako višjo ponudbo sme se le takrat ozir vzeti, če se je nadponudnik smel dražbe udeležiti in če se ponudi, da bode plačal ceno, ki je vsaj za eno petino višja od prejšnjega skupila, da bode spolnil dražbinske pogoje in da bode plačal vse stroške nove prodaje; in če dalje vsaj peti del višje ponujenega zneska zavaruje s tem, da sodišču (notarju) izroči ali gotovino ali pa vrednostne papirje.“

„Nadponudba se ima v obroku 14 dni od dneva sklenjene dražbe pri sodišču, kjer se je dražba vršila, pismeno vložiti, ter se ima v prošnji ob enem tudi izkazati, da se je vložil znesek, ki se ima po § 10 zavarovati.“

„Če se oglasi več nadponudnikov, sprejme se tisti, ki je največ ponudil; če so nadponudbe enake, sprejme se tista, katera se je najprej vložila.“

„Vložena nadponudba se ne more več preklicati.“

Kakor smo že zgoraj omenjali, mora se pri vsaki eksekutivni prodaji poprej zemljišče eksekutivno ceniti. O tej ceni napravi se sodnijski zapisnik, kjer se bere, koliko je posestvo vredno.

Cenilna vrednost se potem pri prvi prodaji iz pogleda izpustiti ne sme; pri prvi prodaji se posestvo samo za to ceno kupiti more.

Pri drugi prodaji odda se za vsako ceno.

Do sedaj smelo se je posestvo na eksekutivni dražbi tudi za 5 gld. ali še za manj kupiti, in kupec se je lahko zanesel, da mu posestva nikdo več odvzeti ne bode mogel.

V tem oziru se bodo pa od sedaj razmere bistveno spremenile. Vsak, ki je kupil posestvo na eksekutivni dražbi ter niti dveh tretjin za to posestvo ponudil ni, bati se ima nadponudbe ali višje ponudbe.

Prvi pogoj nadponudbe je torej ta, da se pri eksekutivni dražbi kakega posestva niti dve tretjini skupili niste. Če je bilo, na primer, posestvo cenjeno na 900 gld. in če se pri javni dražbi niti za 600 gld. prodalo ni, potem je nadponudba dopuščena.

Če je bilo posestvo prodano za 600 gld. ali še za več, potem ni dopuščena višja ponudba.

Drugi pogoj višje ponudbe je ta, da jo je vložila oseba, ki se je smela dražbe udeležiti.

V tem oziru je navadno le izključen dolžnik, ki ne sme sam svojega posestva dražiti. Vsak drug se pa sme dražbe

udeležiti in dopuščeno je torej vsakemu drugemu, da sme vložiti nadponudbo.

Tretji pogoj nadponudbe je, da se obljubi višji znesek, ki skupilo eksekutivne dražbe vsaj za petino preseza.

Pri javni dražbi dobilo se je za posestvo 500 gld. Kdor vloži višjo ponudbo, obljubiti mora vsaj 600 gld.

Dalje mora obljubiti, da bode prejšnje dražbinske pogoje spolnil in da bode vse stroške nove prodaje sam plačal. Vsled višje ponudbe vršiti se ima namreč nova prodaja, kakor bode pozneje slišali, stroške te prodaje plačati ima nadponudnik. Kdor torej vloži nadponudbo, ima pri tem ozir jemati tudi na stroške nove prodaje, ki bodo znašali vselej vsaj 30 gld. Dalje je pogoj nadponudbe, da nadponudnik položi takoj s svojo prošnjo nekak vadij ali nekako varščino. Izročiti mora namreč v varstvo sodišču ali pa v varstvo kakemu notarju peti del ponujenega višjega zneska. Če postavim ponudi 1000 gld., potem mora takoj s svojo višjo ponudbo 200 gld. ali sodišču ali pa kakemu notarju v shrambo izročiti, da služi potem ta znesek v tiste namene, v katere služi pri licitacijah ali dražbah vadij. Ni pa mu treba vložiti gotovega denarja, vloži tudi lahko hranilnično knjižico ali druge vrednostne papirje.

Najvažnejši pogoj višje ponudbe pa je ta, da se mora o pravem času vložiti. Nova postava v tem oziru določa, da se ima višja ponudba v 14. dneh od dneva dokončane dražbe pri tistem sodišču, kjer se je dražba vršila, vložiti. Vsaka poznejša ponudba se ima takoj zavreči. Če je bilo torej kako zemljišče preceno prodano, potem je odprto višjim ponudbam samo prvih 14 dni od tistega dneva naprej, ko se je eksekutivna dražba vršila. Dan dražbe se pa vendar ne računni, da se že tudi ta dan lahko višje ponudbe vložé.

Če sedaj na kratko posnamemo vse pogoje višje ponudbe, potem se mora pri vsaki nadponudbi sledeče izkazati:

1. da se niste dosegli pri eksekutivni dražbi dve tretjini cenitne vrednosti;

2. da se je smel nadponudnik dražbe udeležiti;

3. da se ponudi višji znesek, ki vsaj za petino presega skupilo, pri javni dražbi dobljeno;

4. da se nadponudnik izreče, da se podvrže pogojem prejšnje prodaje, in da bode vse stroške nove prodaje sam plačal;

5. da se je vložila v sodnijsko ali notarsko varstvo petina više ponujenega zneska;

6. da še ni potekel čas, v katerem so se nadponudbe vlagati smele.

Naj sledi nekaj zgledov:

Posestvo Janeza Rebernika vlož. šte. 17 v kat. občini Raka, bilo je na eksekutivni dražbi dne 1. maja 1888 prodano. Kupil ga je Tine Plevščak za 2000 gld., da si je bilo sodnijsko cenjeno na 4000 gld.

Miha Žan ponudi 3000 gld. ter mora vložiti pri c. kr. okrajnem sodišču na Krškem, kjer se je dražba vršila, sledečo vlogo:

(Kolek 1 gld.) Slavno c. kr. okrajno sodišče!

Dne 1. maja 1888 bilo je na eksekutivni dražbi prodano posestvo Janeza Rebernika, vlož. št. 17 v kat. občini Raški.

Kupil je to posestvo Tine Plevščak, posestnik na Bučki, za 2000 gld., dasiravno je bilo sodnijsko na 4000 gld. cenjeno.

Pri javni dražbi se tedaj še dve tretjini cenilne vrednosti dosegli niste, zategadelj se ponudim jaz, da plačam za omenjeno posestvo 3000 gld., berem: tri tisoč goldinarjev, kateri znesek je za več kot za petino višji od skupila, katero je obljubil plačati Tine Plevščak.

Izrečem tudi, da bodem dražbinske pogoje vestno spolnil in da bodem iz svojega plačal vse stroške nove prodaje.

Petino višje ponudbe, to je znesek 600 gld. berem: šest % sto goldinarjev, prilagam v gotovini pod % ter prosim, da naj se sprejme v sodno varstvo.

Prosim torej:

Slavno c. kr. okrajno sodišče naj predležečo višjo ponudbo sprejeti in ob enem priloženi znesek c. kr. davkariji v Krškem izročiti blagovoli, katera naj ga shrani, dokler ne bode konečno razsojeno o tej višji ponudbi.

Na Raki dne 9. maja 1888.

Miha Žan.

Zunaj:

C. kr. okrajno sodišče
v Krškem.

Miha Žan, posestnik na Raki,

proti

Valentinu Plevščaku, posestniku
na Bučki.

Višja ponudba

gledé dne 1. maja 1888 na eksek. dražbi prodanega posestva, vlož. štey. 17 v kat. občini Raka.

1 krat.

1/2. gotovina 600 gld.

Najbolje se priporoča, da se varščina v gotovini priloži k višji ponudbi sami. Lahko pa nadponudnik že poprej dotični znesek v sodnijsko varstvo izroči, potem pa ima svoji višji ponudbi priložiti potrjilo davkarije.

Posestvo Antona Demšarja, vlož. št. 230 v kat. občini Dobje, bilo je dne 4. junija 1888 na eks. dražbi prodano.

Valentin Tavčar vloži sledečo višjo ponudbo.

(Kolek 1 gld.)

Slavno c. kr. okrajno sodišče!

Posestvo Antona Demšar-ja, vlož. št. 230 v kat. občini Dobje, bilo je eksekutivno cenjeno na 1200 gld. Dne 4. junija 1888 pa se je prodalo na eksekutivni javni dražbi za 400 gld. in sicer Janezu Čadežu, posestniku v Poljanah.

Jaz pa ponudim za to posestvo 600 gld., berem: šest sto goldinarjev, ter izrečem tudi, da bodem dražbinske pogoje vestno spolnil in da bodem poplačal vse stroške nove prodaje.

Petino više ponujenega zneska, to je svoto 125 gld. sem že vsled tukajšnjega odloka z dne 6. junija 1888 št. 5400 položil pri davkariji, kakor to kaže na odloku se 1/2. nahajajoče potrjilo pod 1/2.

Prosim torej:

Slavno sodišče naj predležečo višjo ponudbo sprejeti in potem novo dražbo gledé posestva pod vlož. št. 230 v kat. občini Dobje razpisati blagovoli.

V Poljanah dne 8. junija 1888.

† Valentin Tavčar

podpisal Janez Jesenko l. r., priča.

Miha Perko l. r., priča.

Zunaj:

C. kr. okrajno sodišče

v Loki.

Valentin Tavčar, posestnik
v Poljanah,

proti
Janezu Čadežu, posestniku
v Poljanah.

Višja ponudba,
gledé 4. junija 1888 na eks.
dražbi prodanega posestva
vlož. št. 230 v kat. občini
Dobje.

./.

1 krat.

V tem slučaju moral je Valentin Tavčar najprej k sodišču leteti ter vse potrebno preskrbeti, da se je znesek 125 gld. sprejel v sodno varstvo. Gotovo se torej bolj priporoča gotovino takoj k nadponudbi priložiti, ker se s tem prihrani pot do sodišča.

Kaj stori sodišče, če se je vložila višja ponudba?

Sodišče mora pred vsem čakati, da preteče po dokončani dražbi dôba 14 dni, ker je ravno mogoče, da se bode več višjih ponudb vložilo.

Če se jih je v resnici več vložilo, prednost ima tista, v kateri se največji znesek ponuja.

Če se je pa vložilo več višjih ponudb z enakim zneskom, prednost ima tista, ki se je najprej vložila.

Ko preteče 14 dni, izda sodišče odlok ter se izreče, katera višja ponudba se sprejme.

Proti temu odloku smejo se pritožiti prejšnji kupec in vsi drugi nadponudniki, če so v stanu dokazati, da sprejeta nadponudba ne ugaja vsem postavnim predpisom.

Če se pa ni vložila pritožba in če je torej odlok, s katerim se je sprejela višja ponudba, v moč stopil, razveljavi se prejšnja eksekutivna dražba in denar, katerega so položili prejšnji kupec ali drugi nadponudniki, se ima takoj vrniti. Ob enem pa ima sodišče novo prodajo razpisati ter o njej obvestiti vse tiste, katere postava obvestiti zaukazuje.

Vršiti se ima potem samo ena prodaja ter se sme pri njej posestvo prodati samo takrat, če se je več ponudilo, kakor je obljubil nadponudnik. Če se več ne ponudi, ostane posestvo nadponudniku in to tudi takrat, če bi se k prodaji niti oglasil ne bil.

Nadponudnik namreč od svoje višje nadponudbe nikakor več odstopiti ne sme.

Kakor hitro je bilo posestvo pri novi dražbi prodano, potem ostane to posestvo tistemu, ki ga je kupil (oziroma nadponudniku) ter se mu ni treba bati višje ponudbe.

Proti prodaji, ki se je vršila vsled nadponudbe, se ne more vložiti zopetna višja ponudba.

Novi zakon dopušča dalje, da sme časih dolžnik sam uničiti izvršeno eksekutivno dražbo.

Zakon govori tako-le: Če pri izvršeni eksekutivni dražbi nepremičnega posestva po kupcu ponujena cena niti tretjine cenilne vrednosti ne doseže in če bi prodaja dolžnika gospodarsko popolnoma uničila, je le-ta opravičen, pri sodišču, kjer se je dražba vršila, poprositi, da naj se izvršena eksekutivna dražba za brezpljivno izreče.

To prošnjo mora dolžnik ali pismeno ali pa na zapisnik v 14 dneh od tistega časa naprej, ko je potekel čas za višje ponudbe, vložiti; če se je pa vložila višja ponudba, od tistega dne naprej, ko je bila ta pravomočno odbita ali pa, ko se je izvršila nova prodaja.

O taki prošnji dolžnikovi ima sodišče obravnavo razpisati, ter povabiti k njej dolžnika, upnike in pa tistega, ki je posestvo pri prejšnji dražbi kupil.

Tudi mora sodišče po uradnem potu poizvedeti, kake so gospodarske razmere dolžnikove, da more potem poizvedeti, bi li v resnici prodaja posestva dolžnika gospodarsko popolnoma uničila.

Ko so se zaslišali udeleženci, spozna sodišče po svojem prepričanju o prošnji dolžnikovi.

Če se njegovi prošnji ustreže, potem mora sodišče izreči, da se zavoljo tiste tirjatve, zavoljo katere je bilo posestvo sedaj prodano, v teku enega leta ne sme poprositi za novo prodajo.

Proti sodnijskemu odloku sme se vsak udeleženec pritožiti; pritožbe, ki so dopuščene po novem zakonu, vložiti se imajo v 14 dneh od tistega dneva računjeno, ko se je stranki dostavil odlok, proti kateremu se pritožba vloži.

S tem končamo razpravo o novem zakonu.

Najvažnejša vpeljava tega zakona je višja ponudba, katera bode gotovo dobre nasledke imela za kmečko življenje.

Kar se pa tiče drugega obsega tega zakona, počakati se mora, kaj bode prinesla prihodnost. Toliko se pa že sedaj ve, da naj bode vsak, ki posoja denar, previden in da naj na premično blago ničesar več ne ponudi.

X.

O ženitnih pogodbah.

Ženitne pogodbe se imenujejo tiste pogodbe, ki se gledé na zakonsko zvezo sklepajo zastran premoženja in se tičejo zlasti dote, zaženila, jutrne, oskrbovanja lastnega premoženja, dedščinskega nasledstva, ali na primerljivi smrti določenega dosmrtnega vživanja premoženja.

Če stopite osebi v zakonsko zvezo, zgodi se lahko, da imate vsaka svoje premoženje. Vsled tega, da ste sklenili zakon, se premoženjske razmere same ob sebi čisto nič ne spremené. Če se ni ničesar posebej določilo, obdržita mož, kakor žena svoje premoženje in gospodariti smeta vsak za sé s tem premoženjem, kakor se jima ljubi.

Ako se ni sklenila posebna pogodba, ne dobi mož nikake pravice do premoženja svoje žene; premoženje obeh ostane ločeno, kakor je bilo ločeno pred sklenjenim zakonom.

Pogodbe, ki se sklepajo v ta namen, da se določi, kako bode s premoženjem med zakonom, imenujejo se ženitne pogodbe. Pri tem ni treba, da bi se ta pogodba sklenila med zakonskima samima. Tudi tiste pogodbe so ženitne pogodbe, katere se sklenejo med kako tretjo osebo in pa med zakonskima.

Vsaka pogodba, ki se sklène ob priliki kakega zakona in o premoženju zakonskih, imenuje se ženitna pogodba.

Ženitna pogodba je navzoči takrat, če se sklène med možem in ženo gledé tistega premoženja, katerega bode žena v zakon prinesla. Ali ženitna pogodba je pa navzoči tudi takrat, če se sklène med možem in kako tretjo osebo, ki obljubi, da bo odštela za ženo toliko in toliko dote.

Z eno besedo, vsaka pogodba, ki se je sklenila ob priliki kakega zakona in katera se tiče sedanjega ali prihodnjega premoženja zakonskih, imenuje se ženitna pogodba.

Napačno je torej mnenje, da je samo tista pogodba ženitna pogodba, ki se je sklenila med možem in ženo.

Ženitne pogodbe sklenejo se lahko pred zakonom in med zakonom. Če se je pogodba sklenila pred zakonom, dobi moč še le potem, ko se je zakon v resnici tudi sklenil. Če se zakon ne sklène, razpade pogodba sama ob sebi ter nema nikake veljave več.

Kaj se mora o ženitnih pogodbah najprej vedeti?

Vsaka ženitna pogodba je neveljavna, če se ni sklenila v slovesni obliki notarskega pisma. To se pravi: Veljavne ženitne pogodbe skleniti se morejo le pred notarjem. Če bi, na primer, odvetnik ženitno pogodbo še tako vestno in izvrstno sestavil, neveljavna je, ker jo ni napravil notar. Kadar se torej sklepajo ženitne pogodbe, poklicati se mora notar, vsako drugo pisarjenje in mazanje ostalo bo brezvspešno in brezupljivo.

Že zgoraj smo rekli, da se ženitne pogodbe pečajo v prvi vrsti z doto.

Kaj je dota?

Dota je tisto premoženje, katero žena ali za njo kdo drugi da ali obljubi možu, da bi se mu polajšali stroški, ki so z zakonsko zvezo združeni.

Če ima nevesta lastno premoženje, potem da sama doto; največkrat se pa primeri, da kdo drugi mesto nje ženinu doto obljubi.

Tudi pogodba med ženinom in ono tretjo osebo, ki mesto neveste doto obljubi, spada med ženitne pogodbe. Tudi taka pogodba more se veljavno le pred notarjem skleniti.

Tukaj se na kmetih obilokrat prav lahkomišljeno postopa. Če da nevesta sama doto, ter jo ženinu takoj izroči, potem se vé, ne morejo nastati nikaki prepiri. Drugače je takrat, če kdo drugi za nevesto doto obljubi. Velikokrat se sploh ne napravi nikaka ženitna pogodba, stranke se ustno dogovoré in če so poštene, je dobro vse. Zgodí se pa rado, da se ljudje, ki so bili pri poroki najboljši prijatelji, pozneje spró. Če hoče sedaj mož doto imeti, pa nasprotniki o dani besedi ničesar več vedeti nočejo. Prične se pravda, katero mož zgubi, ker je ustna obljuba dote neveljavna.

Zgodí se dalje, da stranke obljubljeni dote v celem znesku ne postavijo v pismo, da si tako nekaj na kolekih prihranijo. Tudi tako postopanje je za ženina silno nevarno, ker je mogoče, da tisti, ki mu je doto obljubil, besede ne spolni in da mu bode pozneje očital, da je bil del dote samo z besedo obljubljen, da pa ta obljuba ničesar ne velja, ker se ni v pismo postavila.

Kdor se torej ženi, temu se svetuje, da naj, če se mu je kaj dote obljubilo, napravi pismo pred notarjem in da naj pri tem ostro pazi na to, da se ničesar ne zamolči in da se bode posebno cela dota v pismo postavila.

Kdo mora doto šteti?

Če je nevesta polnoletna in če ima lastno premoženje, zmenita se lahko s ženinom kakor se hočeta. Če pa ima nevesta lastno premoženje, pa je še mladoletna, potem je ženitna pogodba veljavna le tedaj, če se je sklenila z očetom ali varuhom in če jo je potrdila sodnija.

Navadno pa so razmere take, da nevesta nema lastnega premoženja. Vpraša se sedaj, ali je kdo v tem slučaju zavezan mesto nje dati primerno doto.

V tem oziru določa postava, da je v prvi vrsti zavezan oče svojemu otroku dati primerno doto, katere znesek se odmeri z ozirom na njegovo premoženje. Če je oče umrl ali če nema premoženja, pride na vrsto mati; če pa tudi ta ni več pri življenju, potem pride na vrsto stari oče od očetove strani, za njim stara mati od iste strani, za njo stari oče od materine strani, in na zadnjem mestu stara mati od materine strani.

Te osebe so postavno zavezane, da štejejo doto svojim otrokom in sicer v tisti vrsti, v kateri smo jih ravnokar navedli. To se pravi, če prednik dote dati ne more, stopi na njegovo mesto druga, tretja, četrta vrsta itd.

Če so razmere take, da tudi stara mati od materine strani nikacega premoženja nema, potem je vrsta končana in ni več osebe, ki bi se siliti mogla, da naj šteje doto. Dota, ki jo imajo te osebe šteti, ima biti primerna njihovemu stanu in premoženju.

Ako se stariši izgovarjajo, da ne premorejo spodobne dote preskrbeti, naj sodnija na prošnjo zaročencev premoženje starišev kolikor mogoče poizvé in potem primerno doto določi, ali pa stariše odveže od dolžnosti.

V tem oziru torej ni treba, da bi se proti očetu ali materi itd. vložila posebna tožba; zadostuje že priprosta prošnja pri sodišču, katero je zavezano, da potem na svojo roko preiskavo vodi in konečno izreče, koliko da se ima dote plačati.

Pripeti se, da se včasih hči brez vednosti ali pa še celó zoper voljo starišev omoži, potem pa vendar doto zahteva. Pri tacih slučajih ima sodišče preiskati, so li stariši v resnici imeli pameten vzrok, ko so branili hčeri možitvev. Če sodišče spozna, da ta vzrok ni bil pameten in ne opravičen, potem mora hčeri prisoditi doto; drugače pa mora izreči, da hčeri ne gre doto.

Kaj se zgodi z doto med zakonom?

Mož sme doto zahtevati, če si je pred zakonom izgovoril, da se mu bode doto dati morala.

Dota dati se mu mora v tistem času, ki se je v ta namen določil; če se v tem oziru ničesar določilo ni, sme se dota takoj tirjati, kakor hitro je bil zakon sklenjen.

Predmet doti je lahko vse, kar se prodati ali pa rabiti da. Med zakonom ima vžitek dote mož, če pa obstoji dota v gotovem denarju ali v odstopljenih tirjatvah, mu gre popolna last. To se pravi, če zakon poneha, izplačati mora samo primerno odškodnino; med tem, ko mora v drugih slučajih mož ravno tisto vrniti, kar se mu je za doto dalo.

Če obstoji dota v nepremakljivem blagu, v pravicah ali v premakljivih rečeh, ki se dajo rabiti, ne da bi se poškodovale vsled tega, šteje se zakonska žena za lastnico dote in mož za vživalca, dokler se ne dokaže, da je mož doto za določeno ceno prevzel in se samo zavezal, toliko v denarjih nazaj dati.

Z ozirom na te postavne predpise lahko se trdi, da postane mož lastnik dote vselej takrat, če obstoji le-tá v gotovem denarju, v tirjatvah, ali pa v takih rečeh, ki so prabljive.

Pri vseh drugih slučajih pa postane mož lastnik dote samo takrat, če se je v ženitni pogodbi izrečno določilo, da bode imel mož takrat, ko bode zakon ponehal, mesto da bi vrnil doto, kakor jo je prejel, izplačati samo gotovo svoto denarja. Če pa ženitno pismo tega določila ne obsega, potem je mož samo vživalec ter ima pravico samo do-dohodkov, ki jih dota prinaša.

Kaj se zgodi z doto po smrti moža ali žene?

Dota ima namen, možu polajšati stanje med zakonom. Kadar poneha zakon, odpade tudi ta namen.

Vpraša se sedaj, kaj se ima z doto potem zgoditi?

Razločevati se imata dva slučaja če namreč mož ali pa žena prej umrje. Če je mož umrl, pripade dota ženi, brez ozira na to, ali je kaj otrok ali ne; samo takrat, če je kaka tretja oseba s proste volje doto štela, sme si izgovoriti, da po moževi smrti dota njej (tretji osebi) pripade.

V vsakem drugem slučaju pripade dota ženi, katera ž njo stori, kar hoče. Če je umrla žena, dobé doto njeni dediči.

O doti govori tudi § 1245 obč. drž. zak., ki slove:

Kdor izročuje doto, ima pravico ali takrat, kadar jo izročuje, ali pa, kadar bi nevarnost nastopila, od tistega, ki jo prejme, primerno zavarovanje tirjati.

Varhi in skrbniki neveste ne morejo odpustiti zavarovanja dote in ravno tako ne izgovorjenega zaženila in vdovščine, ako varstvena sodnija v to ne privoli.

Misli se navadno, da se smé vsak trenutek od moža zahtevati, da naj prejeto doto zavaruje. Če se razpre mož s svojo ženo, letela bode k sodišču ter zahtevala, da naj se jej doto zavaruje. Ravno tisto se zgodi, če je oče odštel doto, ter se z možem pozneje razpre.

Iz gole nagajivosti lazi okrog sodišča ter poskuša, kako bi doto svoje hčere na posestvo njenega moža zavarovati dal.

Pri tem se, kakor rečeno, sploh misli, da mora mož vsak trenutek doto zavarovati. Stvar pa vendar ni taka.

Če se je v ženitni pogodbi izrečno določilo, da mora mož prejeto doto pri svojih posestvih ali na kak drug način zavarovati, potem sme pozneje žena vsak trenutek zahtevati, da naj jej sodišče privoli to zavarovanje. Ako se pa pri ženitni pogodbi ničesar o zavarovanju določilo ni, sme tisti, ki je doto štel, njeno zavarovanje pozneje le takrat zahtevati, če izkaže, da preti nevarnost.

Dokazati mora torej sodišču, da mož svoje premoženje zapravlja tako, da se je bati, da bi vsega ne zapravil in da bi konečno žena z doto ne propadla.

Pri tem pa se zadeva ne da odpraviti s priprosto vlogo, vložiti se ima tožba proti možu, da naj dovoli zavarovanje. Potem izteče sodba, s katero se zavarovanje privoli ali pa odbije.

Kaj je zaženilo?

Zaženilo ali nasprotuja imenuje se tisto, kar ženin ali kdo drugi nevesti pripiše, da bi jej doto pomnožil. Med zakonom nema žena nikake pravice do vžitka tega zaženila. Umrje žena prej kot mož, postane zaženilo brezupljivo, njeni dediči nemajo pravice do njega. Samo tedaj, če mož prej umrje, dobi žena zaženilo v polno last.

Za kmečko življenje ima zaženilo pomen samo takrat, če se je zemljišče moža po eksekutivni dražbi prodalo.

Zgodi se pri tem, da je bila žena pri prodanem zemljišču za doto in za zaženilo zastavno-pravno zavarovana. Ker mož še živi, se ne ve, bode li žena kdaj imela kaj pravice do zaženila. Dotični znesek se izroči torej sodniji, obresti, ki jih daje, pa se odkažejo upnikom moža.

Oglasi se pa žena ter hoče po vsej sili te obresti za-se imeti, češ, da je zaženilo njej namenjeno in da jej gredó interesi. S pomočjo zakotnih pisarjev vlaga prošnje na sodišča, katera morajo brezuspešna ostati, ker žena pri življenju svo-

jega moža niti zaženila, niti vžitka od tega zaženila zahtevati ne sme.

Že zgoraj smo rekli, da zakon gledé premoženja nikakih vpljivov ne kaže, če se ni sklenila posebna ženitna pogodba. Če sta imela zakonska že poprej premoženje, obdrži vsak svoje premoženje tudi po sklenjenem zakonu.

Ako se zakonska nista posebej dogovorila, kako se ima premoženje obračati, obdrži vsak svojo lastninsko pravico in tudi tisto, kar se med zakonom pridobi.

Če nastane dvom, je li med zakonom kako premoženje mož ali žena pridobila, se vzame, da je pridobitev prišla od moža.

V navadnem življenju razširjeno je napačno mnenje, da sta tudi pri pravnih opravilih mož in žena eno. Misli se posebno, da sme mož ženo zmiraj zastopati in da tisto kar sklene mož, vselej tudi ženo veže. Kolikokrat se pripeti, da je tožen mož, k obravnavi pa pride žena ter ga hoče v vsakem oziru nadomestovati. Zgodi se, da ima žena podpisati pobotnico, mesto nje oglasi se pa mož, ter jo hoče podpisati, češ, da je vse eno, če tudi on pobotnico podpiše, ker je zakonski mož ter sme svojo ženo v vsakem oziru zastopati.

Prav velikokrat se pripeti, da sklene mož važne pogodbe o premoženju svoje žene, da sklene na primer kupno pogodbo, s katero proda velik del posestva svoje žene, o kateri se pri sklepu pogodbe niti govorilo ni. Ker žena s pogodbo zadovoljna ni, nastane pravda, in kupecu se prav čudno zdi, če propade, češ, da sme zakonski mož vendar za svojo ženo obljube napravljati, kakor se mu poljubi.

Važno je torej vedeti, kake pravice imata zakonska zastopati eden drugega pri pravnih opravilih na podlagi zakona samega, ne da bi se dalo posebno pooblastilo.

Samo ob sebi je umevno, da je na podlagi danega posebnega pooblastila vsakovrstno zastopstvo dopuščeno. Ali tu se vpraša, smeta li zakonska eden drugega zastopati pri pravnih opravilih brez pooblastila?

V življenju se misli, da sme mož ženo zastopati pri vsaki pravni priliki brez pooblastila in da ima žena tudi to pravico, če je mož slučajno zadržan.

Postava določa v tem oziru sledeče: „Dokler se žena nasproti ne postavi, velja pravna domneva, da je možu kakor svojemu postavnemu namestniku oskrbovanje svojega premoženja izročila.“

„Mož se gledé tega oskrbovanja ima za pooblaščenega oskrbnika, vendar je pa samo za glavno premoženje ali kapital odgovoren.“

„Od vžitkov, ki jih je vlekel, dokler je to oskrbovanje trpelo, ni dolžan računa dajati, razun če je bilo to izrečno dogovorjeno.“

„Tudi žena ni dolžna dajati računa od vžitka, ki ga je možu odstopila in za čas zakona sama vlekla; zakonskima je pa dano na voljo, takšno molčé dovoljeno oskrbovanje ustaviti.“

Kakor iz teh določil razvidite, nema žena nikdar pravice moža brez posebnega pooblastila zastopati. Če je torej mož tožen, ne sme priti žena k obravnavi, ker bode napravila brezuspešno pot.

Z eno besedo, kjer ima mož kaj opraviti, tam se žena ne sme oglasiti, če nema posebnega pooblastila od svojega moža. Pač pa je mož opravičen časih ženo zastopati, če tudi nema posebnega pooblastila.

Če se pripeti, da ima žena lastno premoženje, katerega možu z ženitno pogodbo izročila ni, potem sme ona sama s tem premoženjem gospodariti. Če pa pusti, da gospodari mož z njenim premoženjem, potem sme mož opraviti vse tisto, kar se pri gospodarstvu tega premoženja za potrebno izkaže. Mož sme prodajati pridelke, živino, sme prejemati plačila manjših zneskov ter storiti sploh vse tisto, kar je v zvezi z oskrbovanjem kakega premoženja.

To pa toliko časa, dokler mu žena očitno gospodarstva ne prekliče.

Samo ob sebi pa je umljivo, da mož nema pravice prodajati posestva svoje žene brez njenega pooblastila, ker bi taka prodaja ne bila več v zvezi z gospodarstvom, kar je samo ob sebi umljivo.

Zategadelj je pač najbolje, da se vselej takrat, kadar se gledé premoženja, ki je last žene, kaka pogodba z možem sklepa, tudi žena k pogodbi kliče, da ne bode ta pozneje ugovarjala, da pogodba z gospodarstvom njenega premoženja ničesar opraviti ni imela in da je neveljavna, ker se je sklenila brez njenega pooblastila.

Pri tem treba je previdnosti, ker je pomen postave ta, da sme mož gledé premoženja žene samo tisto brez njenega pooblastila ukreniti, kar je v zvezi z gospodarstvom tega premoženja. Ali je pa kaka pogodba v zvezi z gospodarstvom ali ne, ima se od slučaja do slučaja določiti.

Toliko o razmerah proti tretjim osebam. Postava pa govori še o razmerah nasproti ženi, kar za vsakdanje življenje tudi ni brez pomena. Če ima torej žena lastno premoženje, ter je pripustila, da je vzel mož gospodarstvo tega premoženja v svoje roke, potem velja nasproti tretjim osebam za pravega gospodarja.

Kot tak ima pravico, dohodke spravljati, kakor jih spravlja od svojega premoženja. To pa toliko časa, dokler žena k temu molči, ker po naši postavi sme žena možu vsak hip gospodarstvo gledé njenega premoženja zopet vzeti.

Če se to zgodi, mož nikakor ni zavezan položiti računa, kako je dohodke porabil. Isto tako ni zavezan, ženi kaj izplačati, če je imel več dohodkov od stroškov. Po postavi se namreč šteje, da je račun poravnan do tistega dne, ko se je možu gospodarstvo vzelo. Če bi žena tožila moža, da naj o gospodarstvu položi račun, bode grdo propadla.

Kaj je vdovščina?

Vdovščina imenuje se tisto, kar se je v ženitni pogodbi ženi na primerljaj njenega vdovstva odločilo za njeno vzdržavanje.

Vdovščina gre vdovi koj po moževi smrti, ter se ima vselej za tri mesece naprej plačevati. Vdova ima pravico, navadni živež iz zapuščine čez šest tednov po moževi smrti zahtevati, ako je pa noseča, še šest tednov po porodu. Dokler ta živež dobiva, ne sme vdovščine zahtevati.

Če se vdova zopet omoži, zgubi vdovščino.

Skoraj z vsako ženitno pogodbo združena je tudi **dedščinska pogodba**, o kateri moramo tudi tukaj nekoliko obširneje spregovoriti.

Ta pogodba ni ničesar družega kakor testament, gledé kate-rega se pogodnika zavežeta, da ga več preklicala ne bodeta.

Dedščinska pogodba obsega dvoje: 1. imenuje v njej zapustnik svojega dediča; 2. pa se odpové pravici, dedičevo imenovanje pozneje preklicati.

Vsaka taka pogodba obsega torej testament, na drugem mestu pa izrečno zavezo, da se ta testament več preklical ne bode. Testament vsled pogodbe nepreklicljiv se imenuje dedščinska pogodba.

Kdo sme take pogodbe sklepati?

Po naših zakonih smejo dedščinske pogodbe samo zakonski ali pa zaročeni med seboj sklepati. Če zaročena v zakon ne stopita, zgubi pogodba vsako veljavo. Pogodnika, ki se navadno med seboj dediča imenujeta, morata biti ob času pogodbe zmožna napraviti testament. Ta zmožnost je

potrebna, ker je v dedščinski pogodbi tudi obsežen testament. Imeti pa morata tudi zmožnost do sklepanja pogodb, ker je v dedščinski pogodbi tudi pogodba obsežena. Predpisano je zategadelj pri mladoletnih zakonskih ali zaročenih, da mora pogodbo tudi sodnija potrditi.

Če izostane to potrjilo, potem velja dedščinska pogodba samo kot testament, katerega zakonska pozneje še vedno lahko prekličeta.

Ker spada dedščinska pogodba med ženitne pogodbe, umevno je, da se more veljavno skleniti le pred notarjem, kakor vsaka druga ženitna pogodba.

K a k u p l j i v i m a t a k a p o g o d b a ?

V prvi vrsti samo ta upljiv, da ima zapustnik dediča, katerega se več znebiti ne more. Če napravim jaz testament, iz tega nikakor ne sledi, da bi jaz svojega premoženja več zapraviti ne smel.

Tudi po napravljenem testamentu ostanem popoln gospodar svojega premoženja ter ga lahko do zadnjega krajcarja zapravim, če ga hočem.

Ravno tisto velja o dedščinski pogodbi. Mož ali žena, katera sta sklenila tako pogodbo, obdržita tudi od pogodbe naprej vsak svoje premoženje ter ga smeta po dragi svoji volji zapravljati.

Na kmetih pa je razširjeno napačno mnenje, da takrat, če se je sklenila dedščinska pogodba, pogodnika nemata več pravice zapravljati svojega premoženja, temveč da morata gledé na sklenjeno pogodbo paziti, da tisto premoženje, ki sta ga imela pri sklepu pogodbe, celo ostane do smrti enega ali drugega pogodnika.

Posebno žene so prav sitne. Če mož zapravlja, ali če se sploh s svojo ženo dobro ne umé, potem leta ta okrog vseh odvetnikov in zakotnikov ter hoče poizvedeti, kaj da ima storiti, da mož vsega premoženja zapravil ne bode, ker je vendar ž njo sklenil dedščinsko pogodbo. In če se jej desetkrat in stokrat pové, da se tu ničesar opraviiti ne dá, noče verjeti ter se jej zdi prečudno, da bi pred notarjem sklenjena pogodba nobene veljave ne imela. Pri tem ravno prezré, da dedščinska pogodba ni ničesar družega nego testament, ki ima namen stopiti še le v moč pri smrti zapustnika ter se peča samo s tistim premoženjem, ki bode navzočno ob smrti zapustnikovi.

Življenje vsakega testamenta, tedaj tudi vsake dedščinske pogodbe, rodi se še le s smrtjo zapustnikovo. Zategadelj je

nespametno misliti, da bi mož ne smel zapravljati premoženja, če je sklenil s svojo ženo dedščinsko pogodbo. Ta pogodba, če je tudi v javni knjigi vpisana, možu ne brani, dokler živi, s svojim premoženjem ravnati, kakor se mu ljubi. Pravica, ki iz nje izvira, se še le po zapustnikovi smrti začne. Iz tega sledi, da v pogodbi imenovani dedič pri življenju zapustnikovem ne more nikakega zavarovanja zahtevati v namen, da bi zapustnik do svoje smrti premoženja ne zapravil. Ravno tako sledi iz tega, da takrat, če je v pogodbi imenovani dedič pred zapustnikom umrl, pogodba sama ob sebi razpade in da dediči v pogodbi imenovanega dediča nikakor ne smejo zahtevati, da bi oni stopili na mesto tega dediča in da bi pogodba za nje veljala.

Na drugo stran pa kaže dedščinska pogodba le ta upljiv, da se njena moč razteza samo na $\frac{3}{4}$ zapustnikovega premoženja.

Če bi bilo tedaj v pogodbi jasno izrečeno, da se ima pogodbi podvreči cela zapuščina, potem velja pogodba vendar samo za $\frac{3}{4}$ premoženja, $\frac{1}{4}$ pa morajo dobiti postavni dediči, če ni napravil zapustnik gledé te $\frac{1}{4}$ posebej testamenta.

V tem oziru nastajajo velikokrat pravde. Če je na primer mož s svojo ženo sklenil dedščinsko pogodbo, s katero jej zapušča vse svoje premoženje, dobila bo le-ta po moževi smrti $\frac{3}{4}$ premoženja, če nema ničesar družega izkazati, kakor golo dedščinsko pogodbo.

Če hoče ona dobiti celo premoženje, dokazati mora, da je mož napravil še posebej testament, s katerim jej je zapustil tudi zadnjo $\frac{1}{4}$ svojega premoženja.

Ako se pa na tako posebno poslednjo voljo sklicevati ne more, potem dobi samo $\frac{3}{4}$ premoženja. Žena pa navadno umeti ne more, kako bi to mogoče bilo, da bi se jej smela odtrgati cela četrtnina premoženja, ko so besede pogodbe vendar tako jasne in natančne.

Prične torej s postavnimi dediči pravdo, s katero pa sijajno propade.

Dalje nastajajo prepiri o tem, kako se naj ta četrtnina, katero dobé postavni dediči, preračuni? Postava pravi: „Z dedščinsko pogodbo se zakonski ne more popolnoma odpovedati pravici, oporoko napraviti. Čista četrtnina, na kateri ne sme biti ne kak dolžni delež, ne kak drug dolg, pridržana je po postavi vselej prosti poslednji naredbi.“

„Ako zapustnik zastran nje ničesar zaukazal ni, ne pripade dediču iz pogodbe, dasi mu je bila vsa dedščina obljubljena, ampak postavnim dedičem.“

Ostati ima torej postavnim dedičem čista četrtnina zapuščine. Zapuščina je samo tisto, kar ima v resnici vrednost premoženja. Da se torej dobi zapuščina, morajo se vselej odračunati dolgovi, katere je zapustnik še pri življenju imel. Da se torej v tem slučaju dobi čista četrtnina, morajo se odračunati dolgovi, katere je zapustnik še pri življenju imel. Kar ostane, deli se na štiri dele; tri dele dobi dedič iz pogodbe, en del pa postavni dediči. Dolgove, ki nastanejo še le vsled smrti zapustnika, nosi potem samo dedič iz pogodbe ter mora poplačati slučajni dolžni delež, vsa volila, vse stroške pogreba, stroške zapuščinske obravnave in tako dalje. Tukaj pa se zgodi skoraj vsikdar, da dedič iz pogodbe z vso silo tišči na to, da naj bi postavni dediči na svojo četrtnino prevzeli tudi četrti del dolžnih deležev, volil, pogrebni in zapuščinskih stroškov itd.

Ko se njegovih zahtevi ne ustreže, se pravda, ali ničesar ne opravi, ker so postavni dediči v tem slučaju zavezani, da prevzamejo na svojo četrtnino samo četrti del tistih dolgov, katere je zapustnik že pri življenju imel. Vse druge poznejše dolgove pa plača dedič iz pogodbe.

Gledé volil velja to, kar smo rekli, samo tedaj, če so ta volila zaukazana bila že v dedščinski pogodbi sami. Če je pa zapustnik pozneje po pogodbi kaka volila ustanovil, umevno je samo ob sebi, da se morajo plačati iz zadnje četrtinke zapuščine, ker je zapustnik samo o njej smel napraviti veljavno oporoko.

Ali se sme dedščinska pogodba kdaj preklicati?

Ta pogodba je testament in pogodba. Kot pogodba je nepreklicljiva, kakor vsaka druga pogodba.

Razveljaviti se more le tedaj, če sta oba pogodnika s tem zadovoljna. Če pa nista edina oba, se v škodo drugemu zakonskemu preklicati nikdar ne more. Če bi torej mož pozneje napravil testament, in sicer o celem svojem premoženju, bi to pogodbi ne služilo v kvar, ter bi testament veljal samo za zadnjo četrtnino zapuščine. Sicer se pa sme pogodba uničiti iz tistih razlogov, s katerih se sme uničiti vsaka druga pogodba. Če bi na primer pogodnik dokazal, da ga je drugi pogodnik k pogodbi prisilil, zvijačno zapeljal, ali da je on sam pogodbo sklenil v blaznosti, smel bi tožiti na to, da se pogodba za neveljavno proglasi.

Pogodba zgubi svojo moč tudi tedaj, če bi se eden ali drugi pogodnik odpovedal pravicam, ki njemu v korist izvi-

rajo iz pogodbe. Če bi nasprotni pogodnik to odpoved sprejel, potem se odpovednik na pogodbo več sklicevati ne more.

Taka odpoved domneva se tudi takrat, če bi se dedič iz pogodbe pri zapuščinski razpravi po zapustniku za dediča ne oglasil. Znano je, da mora pri nas vsakdo, ki hoče kaj podedovati, pri sodišču, kjer se zapuščinska obravnava vrši, izreči, da hoče biti dedič, bodi si na podlagi postave, bodi si na podlagi oporoke, bodi si na podlagi pogodbe. Kdor se ne oglasi, prezré ga sodišče ter izroči zapuščino samo tistim, ki so se oglasili.

Pri nas si pa po nekaterih krajih meni, da ima dedič iz pogodbe po smrti zapustnikovi pravico takoj vse prevzeti, in da se mu ni brigati za zapuščinsko razpravo. Žgodi se časih, da dedič iz pogodbe po zapustnikovi smrti ničesar ne stori, med tem ko se postavni dediči oglasé. Nastanejo vsled tega velike homatije in kakor rečeno zgodi se lahko, da bode dedič iz pogodbe vsled svojega molčanja zgubil svojo dedščinsko pravico.

Zapomniti si je tedaj, da ima dedič iz pogodbe svoje dedščinske pravice ravno tako oglasiti, kakor vsak drug dedič, če hoče zapuščino dobiti.

Kaj je vživanje na primerljeji smrti?

Časih se ženitna pogodba tako sklene, da si obljubita zakonska eden drugemu, da bode tisti, ki preživi družega, njegovo premoženje do smrti vžival. Ta dogovor se med Slovenci malo kje nahaja, zategadelj zadostuje, če navedemo samo postavna določila, ki se pečajo ž njim.

Ta določila glasé se tako:

„Ako zakonski družé drugemu vživanje svojega premoženja dovoli na primerljeji, če bi ga preživel, ga le-to v prostem ravnanju po djanjih med živimi ne opovira; pravica do vživljanja se tiče le zapuščinskega premoženja, katero se sme prostó na dediče prenesti. Ako se pa vživanje nepremakljivega posestva vpiše v javne knjige s privoljenjem tistega, ki ga je dal, se ono gledé na to posestvo ne more več kratiti. Ako zakonski, ki je svojega družeta preživel, zopet v zakon stopi, ali vživanje komu drugemu odstopiti hoče, imajo otroci umrlega zakonskega družeta pravico tirjati, da se jim to vživanje za primerno letno plačilo prepusti.“

„Zakonski družé, ki tirja vživanje cele zapuščine družega zakonskega družeta, ali nje dela, nema pravice tirjati tistega deleža, ki mu ga pri postavnem nasledstvu v dedščino postava odmerja.“

Ženitna pogodba razveljavi se včasih tudi zategadelj, ker se je zakon ločil od mize in postelje.

Na tem mestu nam je spregovoriti tudi o takih ločitvah, katere med Slovenci žali Bog! niso kaj nenavadnega.

Sploh se na kmetih meni, da se zakon brez vsake posebne težave razrešiti da. Če se zakonska rada med sabo prepirata, bode se konečno gotovo eden ali drugi oglasil s tožbo, da naj se zakon loči od mize in postelje. Dosti takih nepremišljenih tožb se vloži, ki popolnoma nasprotujejo postavnim predpisom; zavrnejo se ter nemajo družega nasledka, nego da postane prepir v rodbini še ostrejši.

Kakor po cerkvenih postavah, tako je tudi po naših svetnih postavah zakon med katoličani neločljiv in osebi, ki ste stopili v zakon, združeni ste toliko časa, da smrt ne poseže vmes. Zakon je jedna najtrdnejših podlag človeškega blagostanja, in to je ustanova, ki je za razvoj človeštva prevažna.

Nikakor ne gre, da bi tistemu, ki je z resno voljo sklenil svoj zakon, bilo na voljo dano, iz malostnih vzrokov to sveto pogodbo razdreti ali vsaj skrčiti njene posledke.

Pravilo je torej, da imata mož in žena, dokler živita, skupaj živeti ter si eden drugemu pomagati, da se laže prenašajo težave življenja. Zakonska zveza se torej vidno kaže v tem skupnem življenju med tem, ko je notranja zveza nevidna ter dobiva svoj izvir v zakramentu svetega zakona.

To notranjo zvezo razreši samo smrt, zunanjo vidno zvezo pa more časih tudi posvetna oblast razdreti na prošnjo enega ali družega zakonskega. Če se je to zgodilo, potem se pravi, da se je zakon ločil od mize in postelje.

V tem oziru smo že prej naglašali, da se med slovenskim ljudstvom pričinja nekoliko preveč razširjati ljubezen do te ločitve. Iz najmanjših vzrokov se zahteva časih taka ločitev ter se pričenjajo nespametne pravde, razdirajoče rodbinsko srečo.

Potrebno je torej poznati postavna določila, ki se pečajo z ločitvijo zakona od mize in postelje. Naši postavi zakon ni igrača in zategadelj zahteva prav važne vzroke k ločitvi od mize in postelje.

V tem oziru veljajo ti-le predpisi. Dopusčena je ločitev z dogovorom in ločitev brez dogovora.

Ločitev z dogovorom imenuje se tista, če se oba zakonska brez pravde dogovorita, da se bodeta ločila. Pri taki ločitvi ni treba dokazati posebnih vzrokov, dokazati je treba

samo to, da imata oba zakonska voljo ločiti se. O tem, kako imata mož in žena tedaj postopati, če se hočeta prostovoljno ločiti od mize in postelje, ne bomo dalje pisali. Podasta naj se k svojemu župniku, ta jima bode že povedal, kako se imata obnašati, če jih s svojimi opomini ne bode mogel spraviti na pot ljubezni in pameti.

Ločitev brez dogovora je tista, v katero ena stran privoliti noče in katera se more vsled tega še le po sodnijski tožbi s silo dognati.

Včasih sme namreč zakonski družje zahtevati, da se njegova vidna zakonska zveza še pri življenju obeh zakonskih razdere. To pa sme zahtevati le takrat, če ima, kakor pravi postava, pravične vzroke na svoji strani.

Kot take važne in pravične vzroke našteva postava te-le:

a) če je bil toženec zavoljo prešeštovanja ali zavoljo kakega hudodelstva obsojen;

b) če je toženec tožnika iz hudobije zapustil ali če je tako razuzdano živel, da je zapravlil znamenit del tožnikovega premoženja;

c) če je toženec tako razuzdano živel, da je dajal pohujšanje svoji rodbini;

d) če je toženec proti tožniku tako postopal, da je nastala nevarnost za tožnikovo življenje ali zdravje;

e) če je toženec tožnika hudo trpinčil ali če ga je večkrat silno občutljivo žalil;

f) če ima toženec nalezljivo stanovitno bolezen.

Ti so razlogi, s katerih se po postavi sme ločiti zakon od mize in postelje.

Seveda postava ne našteje vseh razlogov in dopuščena je ločitev tudi iz drugih enacih sorodnih razlogov, ki pa morajo biti ravno tako važni in pravični, kakor oni zgoraj naštetih.

Kaj je prešeštvo, hudodelstvo in razuzdano življenje, ve vsakdo. Pojasnjenja treba je samo o tem, kaj umeva postava pod hudim trpinčenjem in občutljivim žaljenjem.

Trpinčenje je vsako postopanje, katero provzročuje duševne ali telesne muke, ne da bi bilo neobhodno potrebno, da bi se pri tem mučenemu telo kaj poškodovalo. Če zaprem n. pr. otroka v temno klet, je to brezdvomno trpinčenje, ravno tako če privežem svojo ženo k drevesu ter jo pustim čez dan na solnčni pekočini.

Kdor torej svojega zakonskega nalašč v tako stanje spravi, da trpi duševne ali telesne muke, ta ga trpinči. Pri tem pa

zahteva postava še nadalje, da eno samo tako trpinčenje nikakor ne zadostuje. Dokazati se ima večkratno trpinčenje, iz česar se potem da sklepati na stanovitno hudobno voljo. Če bi mož n. pr. svojo ženo samo enkrat čez dan v klet zaprl, ter jo pustil brez jedi in pijače, bilo bi to sicer hudo trpinčenje, ali vendar bi ne zadostovalo k tožbi zavoljo ločitve zakona od mize in postelje.

Z eno besedo, dokazati se ima večkratno trpinčenje, tako da sodnik lahko sklepa na stanovitno hudobno voljo. Pri tem izkazati se ima ne samo trpinčenje, temveč tudi hudo trpinčenje, s katerim so bile večje muke združene. Če bi n. pr. žena trdila, da jo je mož vsako leto vsaj desetkrat z roko po licu udaril, bi to ne bilo hudo trpinčenje, ker s takim udarcem niso združene posebno hude muke. Treba je torej paziti v tacihi slučajih, da se ne bode vložila lahkomišljena tožba. Vsak udarec ali vsak sunek se na kmetih, kjer je življenje sploh bolj robato in trdo, ne sme imeti za trpinčenje. V vsakem zakonu nastane včasih vihar, pa se zopet poleže. Sodniki pa nemajo spolnovati namena, vsak zakonski prepir prereševati ter mu prikladati važnosti. Ločil se bode zakon le takrat, če je trpinčenje bilo v resnici hudo in tako, da je moral trpinčeni po pametni človeški sodbi brez dvombe trpeti posebne muke in sicer ne samo kratek trenutek, temveč dalje časa.

Še bolj pa se mora paziti pri razlogu občutljivega žaljenja.

Žaljenje je vsak napad na samozavest in na čast kake osebe.

Tudi zakonska se lahko žalita eden drugemu. Če mož n. pr. svojo ženo pred otroci ali pred posli obsipa z grdimi psovki, je to žaljenje in to gotovo tudi občutno žaljenje, ker ž njim spodkopava veljavo materi ali hišni gospodinji. Občutljivost žaljenja presoditi se ima od slučaja do slučaja in z ozirom na vse okolščine in posebno tudi na stan zakonskih.

Gosposka zakonska, ki morata kazati več olike v svojem obnašanju, se bodeta prej občutno žalila eden drugemu, kakor pa kmečka zakonska. Psovke: lump, falot, tepec, hudič itd. se pri kmečkih prepirih prav obilokrat rabijo, pa tisti, ki poslušata tak prepir, ne prideva tem psovkam nikake važnosti.

Če bi torej mož na kmetih svojo ženo tožil na ločitev od mize in postelje, češ, da ga pri prepirih vedno zmirlja z lumpom, falotom itd., bo težko dobil sodnika, ki bi mu ločil zakon, ker je tako psovanje na kmetih v jezi nekaj navadnega. Ko pa se jeza razhladi, pozabljene so psovke in opso-

vani pri svojih sosedih na svoji časti nikakor ni prikrajšan. Povedali smo že, da mora tisti, ki hoče doseči ločitev po sodnijski poti, vložiti tožbo. Na to tožbo preiskuje potem sodišče vse okolščine, da ve ravno presoditi, ima li tožnik pravičen vzrok na svoji strani. Izda se konečno razsodba, s katero se tožbi ustreže ali pa tudi ne. Če se jej ustreže, izreče sodnik, da se zakon loči od mize in postelje in sicer iz krivde toženega, ali iz krivde tožnika, ali pa iz krivde obeh. Prav dostikrat se pripeti, da obravnava o tožbi, v kateri se je tožnik čisto nedolžnega delal, izkaže, da je on sam veliko zakrivil. Potem se zakon sicer loči, ali sodnik izreče, da ste to zakrivili obe stranki.

Kak vpljiv ima ločitev zakona na sklenjeno ženitno pogodbo?

Če sta se zakonska dogovorila, da hočeta ločena živeti, jima je na prosto voljo dano, ženitno pogodbo uničiti ali pa izreči, da naj vzlic ločitve še dalje v veljavi ostane. V tem oziru pa morata nekaj ukreniti, ker se jima ločitev prej dovolila ne bode.

Če sta mož in žena s sodnikovo sodbo ločena bila in če nobena stranka ločitve ni zakrivila (kar je mogoče, če se je našla n. pr. brez krivde nalezljiva stanovitna bolezen), ali pa če ste obe stranki ločitve krivi, sme mož ali žena tirjati, da se izreče, da je ženitna pogodba ob moč prišla. Kdor hoče v tem slučaju ženitno pogodbo razveljaviti, mora nasprotnika tožiti, če se ta z lepó udati noče.

Če pa je sodišče izreklo, da se zakon loči iz krivde samo ene stranke, potem je nedolžni stranki na prosto voljo dano, ali zahtevati, da naj se ženitna pogodba uniči, ali pa, da naj še dalje v veljavi ostane. Nedolžna stranka sme torej zahtevati tisto, kar jej bolje kaže.

XI.

O povračilu škode in odvzetega dobička.

(Med škodo in odvzetim dobičkom je bistven razloček. Časih zahtevati se smé samo škoda, časih pa škoda in odvzeta korist. Kako povračilo daje se takrat, če se je poškodovala človeška oseba? Kdo plača škodo napravljeno po pijancih, otrocih in blaznih? Kako je tedaj, če posli kaj škode provzročijo, in kako tedaj, če jo provzroči žival? Posebna zaveza krčmarjev, ladjarjev in vznikov.)

Tožbe zavoljo škode so pri sodiščih nekaj prav navadnega.

Navadne so te tožbe zategadelj, ker naše ljudstvo postavnih predpisov gledé odškodnine prav nič ne pozna. Če se prepirata soseda o tej ali oni malenkosti, takoj se zasliši beseda: Te bodem pa za škodo tožil!

In v resnici se tožarijo potem zavoljo škode, katero tožnik navadno po svoji domišljiji prav pretirano zaračuni, tako da dobi znesek, ki ni v nikaki razmeri s pravico in resnico.

Sodba mu potem tožbo ali popolnoma zavrne, ali mu pa iztoženo svoto tako pristriže, da skoraj ničesar ne ostane.

Nevarne so torej tožbe zavoljo škode v prvi vrsti tožniku samemu, ker več kakor polovica vloženih takih tožb se popolnoma zavrne. Vzrok tožbi bil je kak neznatni prepir in potem se z maščevanja dobi drugi vzrok, s katerim se skuša podpreti dozdevna pravica do odškodnine.

Želja po maščevanju je torej največkrat podlaga tožbi zavoljo škode!

Ta želja bi se pa obilokrat ne vzbudila, če bi narod postavo poznal, ter tako vedel, da s tožbo ničesar opraviiti ne more.

Kaj je škoda po naših postavah?

Škoda, pravi postava, je vsak kvar, ki ga kdo trpi na svojem premoženju ali na svojem životu.

Škoda v zmyslu postave je samo takrat navzočna, če se je uničilo ali pokončalo kaj premoženja, ali če se je poškodovala oseba.

Razločuje se torej med poškodovanjem premoženja in med poškodovanjem osebe.

Pri vsakem poškodovanju pa se je moralo nekaj pokončati, kar je pred obstalo.

Pri premoženju pokonča se vrednost, pri osebi pa zdravje.

Kdor trpi škodo na premoženju, ima manj premoženja, kakor ga je prej imel in kdor trpi škodo na osebi, ima manj zdravja, kakor ga je prej imel.

Naša postava pa pozna tik škode tudi odšli dobiček, to je zgubo tistega dobička, ki se je smel pri navadnih razmerah splošno pričakovati.

Zgubljeni dobiček je vse kaj družega, kakor pa škoda.

Če trpim škodo, pomanjša se mi premoženje, pri izgubljenem dobičku ne pomanjša se mi premoženje, pač pa se mi ne povikša v tisti meri, kakor sem pričakoval in pri navadnih okolščinah sploh pričakovati smel.

Vzemimo zgled:

Jaz sem posestnik blizu mesta ter imam molzno kravo. Krava sama na sebi je vredna 70 gld. Ona je še prav dobro pri mleku, katero jaz v bližnje mesto prodajam, ter si tako vsaki mesec napravljam dobička vsaj 10 gld.

To kravo mi zastrupi moj sosed.

Kaj je škoda v tem slučaju?

Brez dvombe tista vrednost, za katero se je moje premoženje pomanjšalo v tistem trenutku, ko je krava poginila.

Za škodo je odločilen samo ta trenutek. Jasno pa je, da se je v tem trenutku moje premoženje samo za kravo, to je za vrednost 70 gld. pomanjšalo.

Trpim torej škode 70 gld. Oglasim se pa še z drugo zahtevo ter trdim, da bi mi bila krava vsaj še dva meseca toliko mleka dajala, da bi si bil vsaki mesec vsaj 10 gld. dobička napravil. Jaz torej trdim, da bi bil po preteku dveh mesecev imel kravo v vrednosti 70 gld. in pa še družih 20 gld., za katere bi se bilo moje premoženje pomnožilo. Jaz trdim, da se mi je s tem, da se mi je krava zatrovala, ne samo uničilo živinče, temveč tudi odvzelo dobička 20 gld. V tem slučaju iznaša torej odvzeti dobiček 20 gld., škoda pa 70 gld.

Razvidno je, da se škoda od zgubljenega dobička bistveno razločuje. Že tukaj pa naglašamo, da naše ljudstvo tega razločka ne čuti in nikakor ne pozna. Priprosti narod meče škodo in zgubljeni dobiček v eni in isti koš ter zahteva pri vsakem slučaju povračilo škode in odvzetega dobička. Pri prav malenkostnih škodah naračuni se ogromna svota zgubljenega dobička, ki se potem iztoži, sevéda brez upanja do uspeha. Važno je vedeti, kake predpise daje postava gledé povračila

škode in odvzetega dobička. Časih smémo zahtevati povračilo škode brez odvzetega dobička, časih pa tudi škodo in odvzeti dobiček.

Kdaj se sme zahtevati povračilo škode?

Škoda je, kakor smo rekli, kvar, katerega trpim ali na premoženju ali na zdravju svoje osebe. Ta škoda se mi napravi s tem, da je kdo protipostavno ravnal, ali pa kaj opustil, kar bi bil moral po postavi storiti. Nastane pa škoda tudi lahko iz golega naključja. Za tako škodo praviloma nikdo ni odgovoren in sam jo moram trpeti, če me je zadela. Drugače je stvar tedaj, če je škoda povzročila se po tretji osebi. Tukaj je mogoče, da mi je tretja oseba nalašč in v hudobnem namenu škodo napravila. Napravila se mi je škoda ali hotela se je napraviti, in sicer v polni hudobni zavesti.

Mislimo si, da je pri zgorajšnjem slučaju moj sosed dal moji kravi kos ostrupljenega kruha. Napravil mi je torej škodo nalašč in s hudobnim namenom, ker je mogel že naprej vedeti, da mora škoda nastati in da mora živinče na strupu poginiti. V tacih slučajih pravi postava, da izhaja škoda iz hudobnega namena.

Na drugo stran je pa tudi mogoče, da je bila škoda storjena iz nevednosti ali iz pomanjkanja potrebne pazljivosti in pridnosti. Mislimo si, da je pri zgorajšnjem slučaju pustil moj sosed škaf zastrupljene vode stati pri poti, po kateri sem jaz svojo kravo navadno na vodo gonil. Sosed ni imel namena pokončati mi živinčeta, škoda pa se je vendar napravila, ker je bil premalo pazljiv in preveč malomaren, da je strup pustil stati na takem mestu. Vsled te svoje malomarnosti odgovoren je za škodo, ker se je pregrešil proti tisti pridnosti, katero mora imeti vsak gospodar. Postava pravi, da v takem slučaju izvira škoda iz pregreška.

Načelo je, da se škoda povrača le o tistih prilikah, če je bila povzročena ali s hudobnim namenom ali pa s pregreškom. V obeh teh slučajih pravi postava, da se je škoda zakrivila. Krivda pri škodi imenuje se torej tista okolščina, ki napravlja storilca odgovornega za povzročeno škodo. Krivda pa je navzočna samo tedaj, če je pri storilcu navzočen ali hudoben namen, ali pa velika malomarnost.

V vsakem drugem slučaju mora se misliti, da je škoda brez krivde tretje osebe nastala in da jo je povzročila gola naključba.

Če sem torej trpel kako škodo in če hočem nje povračilo pri tretji osebi iskati, moram pred vsem pretehtati vprašanje, je li ta tretja oseba za mojo škodo odgovorna. To se pravi, preiskati moram, je li kaj krivde na strani tretje osebe. V tem oziru bodem pa preiskal najpred okolščine, ki bi dokazale hudoben namen. Če takih okolščin ni, preiskal bodem okolščine, ki bi dokazale pregrešek. In če tudi takih okolščin ni, potem bodem pustil vse pri miru, ter ne bodem vložil tožbe.

Postava namreč veleva v § 1296 obč. drž. zak. tako-le: Pri dvombi se ima misliti, da se je škoda prigodila brez krivde koga drugega.

Kaj se to pravi? Pomen te postavne zapovedi, ki naj se dobro v spomin zapiše, je ta, da mora tožnik, ki toži na povračilo škode, strogo in ostro dokazati, da je toženi iztoženo škodo zakrivil. Kdor torej toži, mora pri toženem dokazati, ali hudoben namen ali pa pregrešek. Če enega ali drugega ne dokaže, propade. Vsi tisti tožniki, ki v svojih tožbah zahtevano škodo s tem opravičujejo, da se po znani kmet-ski navadi izgovarjajo, „da škode nobeden drug provzročiti ni mogel, kakor toženi, da pa nimajo ne prič, ne drugih dokazil“, morajo propasti, ker sama domneva, da je toženi škodo morda provzročil, ne velja, ter ne nadomesti strogega dokaza. Pač pa se mora misliti pri vsakem dvomu, da je škoda nastala iz gole nesreče.

Kdor se torej spušča zavoljo povračila škode v pravdo, mora imeti take dokaze, s katerimi bode krivdo toženega tako pojasnil, da se o njej dvomiti ne bode moglo. Kdor nema takih dokazov, ta naj se ne pravda.

Vendar se pa tudi domneva, da ima vsak, kdor je zdravega uma, lahko toliko marljivosti in pazljivosti, kolikor se je nahaja pri človeku, ki ima navadne dušne zmožnosti. Kdor tako marljivost ali pazljivost opusti, zakrivil se je pregreška in odgovoren je za škodo, če jo je kaj vsled njegove malomarnosti nastalo.

Kaj mi ima plačati tisti, ki je škodo zakrivil?

Prva vrsta krivde je pregrešek, kakor smo zgoraj videli.

Če toženemu dokažem pregrešek, to se pravi, če mi dokažem, da ni kazal toliko marljivosti in pazljivosti, kolikor je mora človek navadne dušne zmožnosti imeti, potem mi je že odgovoren za škodo. Dobro naj se pa zapazi, da smem ob tistih prilikah, kjer se dokaže toženemu samo pregrešek, načeloma zahtevati samo povračilo škode, ne pa tudi povračilo zgubljenega dobička.

Če sem trpel škodo po tuji malomarnosti in nepazljivosti, povrne se mi samo resnična in gotova škoda, to se pravi, storilec mi mora vse v poprejšnji stan postaviti ali pa, če to ni mogoče, navadno ceno poplačati.

Načelo je torej, da se pri pregrešku plača navadna škoda, to je navadna cena.

Ravno tukaj pa naš priprosti narod največ greši. Zgodi se, da trpi ta ali oni škodo vsled malomarnosti drugega. Škoda sama na sebi je neznatna. Obškodovani pa hrepeni po maščevanju ter si vsled tega naračuni visoko svoto na zgubljenem dobičku ter jo s škodo iztoži. Umevno je, da zgubi tožbo zavoljo izgubljenega dobička, ker mu po postavi gre samo povračilo gotove škode.

Gotovo je torej važno vedeti, kdaj smem zahtevati škodo in pa tudi izgubljeni dobiček?

Jasno je, da moram tudi tedaj, kadar zahtevam škodo in izgubljeni dobiček, toženemu dokazati krivdo. Krivdo imam dokazati tedaj, kadar zahtevam samo škodo, tembolj imam jo dokazati takrat, kadar zahtevam škodo in odvzeti dobiček. V tem oziru govori postava tako-le:

Ako je kdo na premoženju nalašč ali po očitni nemarnosti koga drugega poškodovan, ima pravico tirjati tudi korist, ki mu je odšla, in ako se je škoda storila z djanjem v kazenski postavi prepovedanim, ali iz nagaživosti in škodoželjnosti, vrednost posebnega priljubljenja.

Iz tega sledi, da smém vselej, kadar se mi je škoda povzročila nalašč, to je s hudobnim namenom, zahtevati, da mi storilec ne povrne samo gotove škode, temveč tudi odvzeto korist. Kdor je torej kaj tacega storil, ali kaj tacega opustil, iz česar je po njegovi lastni vednosti in zavesti morala moja škoda slediti, ta mi mora povrniti škodo in odvzeti dobiček. Lahko se torej reče, da se vselej takrat, kadar je škoda sledila iz hudobnega namena, sme iztožiti škoda in izgubljeni dobiček. Zgoraj smo rekli, da se pri pregrešku praviloma plača samo gotova škoda. To je pravilo; velja pa tudi izjema.

Ako sem namreč po očitni malomarnosti koga drugega poškodovan, smem zahtevati škodo in odvzeti dobiček. Vpraša se sedaj: Kaj je očitna malomarnost?

V tem oziru ne moremo dati določenega odgovora. Najbolje pojasnimo stvar z zgledom.

Rekli smo, da lahko postanem za škodo odgovoren takrat, kadar ne kažem tiste pridnosti in marljivosti, katero mora imeti vsak človek pri navadnih okolščinah. Lahko se pa tudi zgodi, da je ta malomarnost tako velika in tako nespametna, da se jej mora vsakdo čuditi. Jaz imam v svoji hiši nabasano ali nabito puško. To je orožje, o katerem vé vsakdo, da se mora imeti na takem prostoru, kjer ga ne doseže otrok ali druga oseba, ki z orožjem ravnati ne vé. Mislimo si, da sem v hitrici mokro in nabasano puško položil na okno pri svoji hiši, da bi se posušila. Otrok pride k oknu, se je zadene, tako da pade z okna ter se sproži. V bližini se pase živinče, ki je po strelu tako poškodovano, da pogine. V tem slučaju postopal sem lahkomišljeno. Ni se moglo vedeti najprej, da bode prišel otrok k orožju in da se bode napravila škoda. Navzoči je samo navaden pregrešek, ker mora vsak človek zdrave pameti vedeti, da se nevarno orožje ne poklada na okno v hiši, kjer se igrajo otroci. Plačal bodem torej samo gotovo škodo, to se pravi, navadno ceno ustreljenega živinčeta.

Stvar pa dobi tudi lahko drugo lice. V svoji neprevidnosti dam nabasano puško otroku, da naj se ž njo igra. Med igro sproži otroče orožje ter ubije živinče na bližnji paši. Tukaj pa bodem plačal ne samo škodo, temveč tudi izgubljeni dobiček, ker se mi po vsej pravici očita, da sem očitno malomarno postopal. Nabasano puško dal bode otroku v roke samo blazen človek! Kdor tako postopa, mora že vedeti naprej, da se mora zgoditi nesreča, če je ne zabrani posebna božja milost. To je malomarnost, ki presega vse meje, ki že ni vsakdanja lahkomišljenost. Opravičeno je torej, da se storilcu ob tacihih prilikah naloži povračilo škode in odvzetega dobička. Jasno pa je tudi, da se vprašanje, se je li v tem ali onem slučaju očitno malomarno postopalo, rešiti more le od slučaja do slučaja. Če se je ravnalo z navadno lahkomišljenostjo, katera se lahko pripeti vsakemu človeku, potem se plača samo gotova škoda; če pa se je postopalo z nenavadno lahkomišljenostjo, o kateri si misliti ne moremo, da bi jo zakrivil človek zdrave pameti in navadnega razuma, potem plača se škoda in odvzeti dobiček.

Sodnik pa bode pretehtal vse okolščine ter potem od slučaja do slučaja razsodil, se je li očitno malomarno, ali pa samo malomarno postopalo. Določeno načelo se v tem oziru izreči ne da.

Omeniti se še ima, da postava takrat, kadar je škoda izviralna iz hudodelstva ali iz očitne škodoželjnosti, storilcu še

hujšo pezo naklada. Zgodi se lahko, da ima lastnik svojo reč posebno rad in to zavoljo lastnosti, ki jej sicer ne daje posebne cene.

Recimo, da imam konja, ki je lepo barvan; cenim ga posebno zavoljo barve. To je lastnost, ki pri navadnih okolščinah ne daje nikake večje cene. Jaz pa sem ravno v to barvo zaljubljen, tako da cenim svojega konja za 40 gld. više, kakor družega, ki ima sploh ravno tiste lastnosti, vendar pa ne tiste barve. Če se mi konj pokonča s hudobije, potem smem zahtevati tudi omenjenih 40 gld., to je vrednost posebnega priljubljenja. Kaj tacega pa se redko pripeti, zategadelj o tem ne bomo dalje govorili.

Ako na kratko povzamemo vse, kar smo do sedaj pisali, izreči smemo sledeča načela:

a) Pri navadni malomarnosti sme se zahtevati samo gotova škoda. Največ slučajev izhaja iz navadne malomarnosti in nepazljivosti. Kdor torej toži za odškodnino, bo navadno najboljšo storil, če iztoži samo gotovo škodo.

b) Pri hudobnem namenu in očitni malomarnosti plača se škoda in odvzeti dobiček.

c) Če je nastala škoda vsled hudodelstva ali očitne škodoželjnosti, sme se zahtevati tudi vrednost posebnega priljubljenja.

Sedaj preiskati nam je še tudi, kake pravne razmere vladajo tedaj, če je škodo več oseb provzročilo. V tem oziru določuje postava, da so, če je več oseb škodo provzročilo, bodi si same po sebi, ali po družih ljudeh z zapeljevanjem, pretenjem, zapovedovanjem, pomaganjem, prikrivanjem itd., vse te osebe za škodo odgovorne.

Ako poškodba izhaja iz pregreška in ako se določiti da, koliko škode je vsak napravil, potem odgovoren je vsakteri samo za tisto škodo, ki jo je sam s pregreškom storil. Ako je pa škoda storjena nalašč, ali pa, če se ne da določiti, koliko škode je vsak sam zá-se napravil, odgovorni so vsi storilci za celo škodo in sicer vsi za jednega in jeden za vse. To se pravi, poškodovani smé celo škodo iztirjati od vseh, ali pa samo od jednega.

Storilcu, ki je vsled tega moral celo škodo sam poplačati, prihranjena je pravica, druge storilce poprijeti za primerno poplačbo.

Zgodi se tudi, da je časih poškodovani svojo škodo deloma sam zakrivil, bodi si, da je storilca po nepotrebnem razdražil, ali da je sploh na kak drug način malomarno postopal. Če se je kaj tacega zgodilo, trpi on škodo po razmerju s storilcem

vred. Če se pa razmera ne da določiti, trpita je oba na enaki del. To je, poškodovani izgubi polovico svoje škode, kar ima pripisati svoji lastni krivdi.

Ko smo tako splošne predpise o škodi spoznali, prekoračiti hočemo sedaj k nekaterim posameznim škodam, ki so v življenju priprostega naroda najbolj poznate. Žali Bog, da moramo pripoznati, da so poškodovanja človeškega telesa med Slovenci tako zelo navadna, da se mora trditi, da so nekaka bolezen našega národa!

Ne samo, da se prav obilokrat pri pretepih poškoduje telo, pokončuje se temveč tudi človeško življenje! Uboji so med Slovenci tako razširjeni, da prijatelje prostega národa strah obhaja, kam bomo zagazali, če gre to tako naprej.

Sovražniki našega naroda kujejo iz te žalostne okolščine orožje proti Slovencem, ter jih blatijo po svetu, da so najsurovejši narod med narodi. Pozabijo pri tem, da največ ubojev provzročuje tista nesrečna kuga, ki se imenuje žganje ali špirit. Pozabijo pa tudi, da nam v deželo silijo to kugo najbolj osebe, ki se sramujejo svojega slovenskega rojstva in ki pri vsaki priliki naglašajo višjo in večjo svojo oliko. Pozabijo, da se tudi sodiščem sme očitati na tem polju nekaj krivde; bilo je do sedaj navada, da so se uboji kaznovali s tremi ali štirimi leti težke ječe, med tem, ko postava določa, da naj je pri uboju najmanjša kazen vsaj pet let težke ječe. Če bi naša sodišča ubijalcem nalagala po 8 do 10 let težke ječe, potem bi se kmetski fanté tudi v pijanosti pač pomislil, preden bi potegnill nož ter ž njim suval proti človeku!

Ali naj je to kakor hoče, gotovo je, da so poklicani drugi, kakor mi, da poskušajo sredstva, s katerimi bi se narodna ta bolezen zatreti dala. Na tem mestu nam je samo razpravljati, kako pravico do odškodnine ima na telesu poškodovani?

Postava pravi:

Kdor koga na telesu poškoduje, opravi stroške za zdravljenje poškodovanega; mu povrne prislužek, ki mu je odšel; če je poškodovani postal nezmožen, si kaj pridobiti, tudi tisti prislužek, ki mu v prihodnje odide in razun tega (ako poškodovani tirja) mu mora za prestane bolečine plačati poizvedenim okoliščinam primeren znesek v denarjih.

Postava je jasna. Če sem bil na telesu poškodovan, plača mi storilec pred vsem stroške za zdravnika, zdravila, za postrežbo in sploh vse stroške, ki sem jih imel vsled tega, da

sem bil bolan na rani ali drugi telesni poškodbi. Dalje mi plača zaslužek, ki mi je odšel med boleznijo. Da sem bil zdrav, bi bil lahko delal, ter si toliko in toliko prislužil. Ker pa sem moral v postelji ležati, nisem mogel delati in odšel mi je zaslužek. V tem oziru mi je torej storilec tudi odgovoren. Razun tega mi ima pa še plačati za prestane bolečine primeren znesek v denarju. Ta znesek določi sodišče potem, ko je vse okoliščine v pretres vzelo ter posebno zaslišalo zdravnike. Priprosti narod pa je tukaj mnenja, da sme za bolečine, kolikor največ mogoče zahtevati. Pri najmanjši poškodbi se poškodovani pred sodiščem oglasi: Za vse na svetu se ne dam zopet tako poškodovati! Zahteva torej za bolečine 1000 gld. in še več, ter se prav zelo čudi, da mu kazensko sodišče z ozirom na vse okoliščine prisodi kakih 20 gld. za bolečine. Mož s tem ni zadovoljen, ter se poda v pravdo pred navadno sodišče, kjer se vé da propade. Napačno je torej mnenje, da se sme pri telesnih poškodbah za bolečine zahtevati, kolikor se hoče.

Zahtevati se sme samo primerna svota, to pa določi sodišče po pametnem preudarku vseh okoliščin.

Razširjeno je pa še drugo napačno mnenje. Naše priprosto ljudstvo živi v veri, da se pri telesnih poškodbah ali pri družih silovitih napadih sme za strah kaj zahtevati. Če se je, na primeru, vrgel debel kamen skozi okno v hišo, kjer so bili ljudje, zvršilo se je s tem hudodelstvo, ker je bilo pri tem v nevarnost postavljeno človeško življenje. Če bi bil kamen v hiši koga zadel, bi ga bil lahko težko ranil ali ga še celo usmrtil. Po sreči pa ni nikogar zadel, vendar so pa vsi v hiši nekaj strahu prestali.

Pri kazenski razpravi zahtevajo vsi ti, ki so se prestrašili, primerno odškodnino za strah. Kazensko sodišče ne prisodi jim ničesar, ker po naših postavah tisti občutek ni nikaka poškodba zdravja; zategadelj se za goli strah nikdar ne plača odškodnina. Kdor vzlic temu toži na tako odškodnino, izgubil bode tožbo. Drugače je takrat, če se je vsled strahu kako telesno pohabljenje prikazalo. Zgodilo se je že, da so ostrašeni ljudje hromi postali. Taki pač smejo odškodnino zahtevati, pa vendar ne za strah, temveč za telesno pohabljenje.

Lahko se zgodi, da je vsled telesnega poškodovanja poškodovani postal za delo sploh nesposoben, tako da se vé, da do svoje smrti ničesar več prislužiti ne bode mogel. Takemu nesrečnežu mora storilec plačevati tisti zaslužek, kojega bi si bil poškodovani sicer pridobiti mogel.

Tudi se zgodi, da poškodovani na svoji osebi vsled poškodbe grši postane.

Posebno pri ženski se kaj takega lahko zgodi. Če se ženski odseka uho ali nos, naravno je, da se jej bode težje močiti. Tudi na tako okoliščino mora sodišče ozir jemati ter telesno pohabljenemu primerno odškodnino prisoditi.

Čudno je, da to postavo naš narod pozna in sicer boljše, kot kako drugo, katero bi prav dobro poznati moral! Če je pri pretepu bil poškodovan kmečki fant in če mu je od rane na obrazu ostala brazga, takoj pride k sodišču ali k odvetniku ter zahteva, da naj se iztoži odškodnina, „ker je sedaj grji kot pred pretepom“.

Nikdo mu te odškodnine prisodil ne bode, ker možki, če ima še toliko brazg na obrazu, lahko ženo dobi! Še bolj umevno je pa, da pri tacihih prilikah zakonskim možem ne gré nikaka odškodnina. Pripeti se vendar, da še celo zakonski možje tožijo na odškodnino, češ, da so vsled poškodbe grši postali.

Tem se lahko odgovori, da imajo vsaj vendar že ženo in da po nepotrebnem tedaj v strahu živé, če menijo, da se jim bode težje ženiti.

Ako tedaj postava določa, da se ima osebi, ki je vsled telesne poškodbe na zunanji podobi grša postala, plačati primerna odškodnina, če je to poškodovanje osebi v ovir gledé boljšega preskrbljenja — potem ima v mislih praviloma le ženske, pri katerih se gleda na lepoto (kar je včasih zelo nespametno), kadar se možé. Možki pa naj takega odškodovanja ne zahtevajo, ker je skoraj vselej gotovo, da se ž njim le osmešijo in da jim sodišče ničesar ne prisodi.

Kaka odškodnina plača se takrat, če je iz telesnega poškodovanja nastopila smrt?

Postava pravi: Ako je iz telesnega poškodovanja nastopila smrt, plačati se morajo vsi stroški, kateri se plačajo sploh pri vsakem drugem telesnem poškodovanju.

Razun tega treba je pa tudi zapuščeni ženi in otrokom usmrtenega povrniti tisto, kar jim je vsled tega odšlo. Načelo je, da se plača odškodnina tistim osebam, za katere je imel ubiti vsled postave skrbeti.

Po postavi mora mož skrbeti za svojo ženo in za svoje otroke. Če je bil ubit oče, mora storilec ženo in otroke primerno odškodovati po preudarku vseh razmer.

Kaj radi se pa pri tacihih prilikah oglašajo tudi stariši, ter zahtevajo za ubitega sina visoko odškodnino.

Res je, da ima sin po postavi skrbeti za svoje stariše, to pa le takrat, če so le-ti brez vsakega premoženja in nesposobni, da bi si z delom kaj prislužili. Če je bil tedaj ubit sin, ki je preživil stariše — siromake, potem smejo ti zahtevati primerno odškodnino. Največkrat pa se prigodi, da premožni stariši zahtevajo odškodnino za ubitega svojega sina, ter opravičujejo to zahtevo s tem, da so ubitega prav zelo ljubili in da jim je že pri delu pomagal.

Navadno pride premožni oče h kazenski obravnavi ter zahteva za ubitega ogromno odškodnino, — skoraj vedno več tisoč goldinarjev.

Sodišče mu ničesar ne prisodi, ker po postavi sin ni zavezan, skrbeti za premožne svoje stariše. Se vé, da oče ni s tem zadovoljen in da toži. V tožbi razpravlja na dolgo in široko, kako je usmrtenega sina ljubil in koliko da mu je že pri delu pomagal. Meni torej, da je gledé na to ljubezen in odvzeto pomoč pri delu opravičen, zahtevati več tisoč goldinarjev. Zavrne se mu tožba, ker velja postavno načelo, da smejo takrat, kadar je bil ubit mož in oče, samo žena in otroci zahtevati odškodnino zavoljo tega, ker v prihodnje ne bodo imeli reditelja in preskrbnika.

Premožni stariši ali stariši, ki so se pred smrtjo ubitega z delom lastnih rok preživili, ne dobé ničesar, oni ne morejo ničesar zahtevati. Dobro bode, če se to zapomni, da se ne bodo pričenjale nepotrebne pravde.

Kdo plača škodo, katero je napravil pijanec v polni nezavesti, ali otrok, ali blazna (nora) oseba?

Načeloma ni nikdo zavezan škode povrniti, katero je povzročil brez krivde in nehoté. Če pa se je kdo po svoji lastni krivdi omamil tako, da je izgubil duševno zavest, potem odgovoren je za škodo v svoji duševni nezavesti. Pijanec, ki ni toliko pijan, da bi se ne zavedel svojega počenjanja, odgovoren je za vsako škodo, ki jo napravi v svoji razburjenosti. Če se je, na primer, kdo po živinsko upijanil, tako da ni vedel več, kaj počenja, potem je za škodo, katero je napravil v svoji polni pijanosti, odgovoren le tedaj, če je sam kriv, da je postal tako zverinsko pijan. Kdor gré v nedeljo v gostilno ter se napaja toliko časa, da zgubi duševno zavest, ta plača vso škodo, ki jo je v svoji pijanosti napravil. To pa zategadelj, ker se človek navadne pameti v gostilni nikdar tako ne naliže, da bi postal popolnoma pijan. Če torej pijanec v navadnem živ-

ljenju kako škodo napravi, moral se bode skoraj vselej obsoditi, ker bodo vselej razmere take, da si je sam zakrivil svojo pijanost. Izjemoma se bode pijanost opravičiti dala, če je na primeru kdo pil vino, v katerega mu je kdo vrgel kak omotilen prah, ali kaj tacega. Ravno tako je za škodo, po pijancu provzročeno, odgovoren tudi tisti, ki je s svojo krivdo poškodovalec v stan pijanosti pripravil. To je prav dobra postava ter bi se morala posebno nasproti oštirjem uporabljati. Če oštir daje človeku, na katerem je lahko opazil, da je že itak čez mero pil, še vedno pijače, potem je soodgovoren za škodo, če je omenjeni pijanec zagazil v polno pijanost ter potem poškodoval premoženje ali človeka v svoji polni duševni nezavednosti.

Vse to, kar velja o polno pijanih osebah, velja tudi gledé otrok in blaznih oseb. Če je otrok ali blazna oseba, dasi so z vso pazljivostjo varuhi čuvali nad njo, kaj škode napravila, ne more se tirjati povračilo. Če so pa osebe, ki imajo po postavi čuvali nad otroci in blaznimi, to svojo dolžnost zanemarjale, potem so one same odgovorne za škodo.

Nikdar in v nobenem slučaju pa se ne plača škoda takrat, če so blazni ali otroci komu kaj škode napravili, ki je k temu sam priliko dal. Če gre, na primeru, mimo moje hiše oseba, o kateri vem, da je blazna, ter jo vzlic temu dražim z zasramovanjem ali na kak drug način, potem ne dobim nikacega povračila, ako trešči norec kamen v mé ter me težko telesno poškoduje.

Postava določuje, da mi ima v tistem slučaju, ko se na blaznega ali na otroka ni dosti pazilo, škodo plačati tista oseba, kateri je paziti nad otrokom ali blaznim. Zgodi se tedaj lahko, da ima blazni ali da ima otrok, na kojega se ni pazilo, premoženje, da pa oseba, ki je imela paziti, ničesar nema. Poškodovani bi tedaj s svojo zahtevo do škode ostal na cedilu, ker bi ne imel nikjer povračila iskati. Krivično bi to bilo; ali tudi krivično bi bilo, da bi oseba, nad kojoj imajo paziti drugi, vsled malomarnosti svojih paznikov, veliko škodo trpela.

Postava hodi nekako sredno pot ter določa tako-le:

„Ako poškodovanec ne more tako (to se pravi, pri malomarnem pazniku) povračila dobiti, naj sodnik preudari, ni li morda poškodovalec, dasiravno navadno ni pri pameti, v tem posebnem prigodku vendar le v čem kriv; ni li poškodovani, prizanašaje poškodovalcu, brambe opustil; ali zadnjič, naj pogleda premoženje poškodovalca in poškodovanega, ter po tem rabsodi, da naj se povrne škoda ali popolnoma ali v toliki

primeri, kakor je za oba prav.“ Tedaj, če je koga poškodovala oseba, o kateri se mora po postavi misliti, da je duševno nezmožna, ima poškodovani časih tudi pravico do odškodnine, dasi se krivda nobenemu dokazati ne more. Dobro bode, če se ob tacih prilikah poišče odvetnik, ki napravi primerno tožbo.

Kdaj se mora plačati škoda, provzročena po tuji osebi?

Pravilo je, da povrnem le tisto škodo, katero sem sam zakrivil. Videli smo pa ravnokar, da postanem časih odgovoren za škodo, napravljeno po osebi, ki je izročena mojemu postavnemu varstvu. So pa še druge izjeme.

Postava pravi:

Ako kdo služabnika ali služabnico brez spričevala v službo vzame; ali vedoma v službi obdrži osebo, ki je nevarna zavoljo kake telesne ali duševne lastnosti; ali kakemu znanemu hudo delniku prebivališče da; je on odgovoren hišnemu gospodarju in domačim za povračilo škode, ki se jim je po nevarni lastnosti takih oseb zgodila.

Predpisano je, da mora služabnik ali služabnica, vstopivša v novo službo, izkazati se s spričevalom prejšnjega gospodarja. Ta predpis nema na deželi nikacega pomena, pač pa v mestih, kjer se ljudje ne poznajo. Če je torej gospodar vzel posla v službo ter ni zahteval spričevala od njega, postopal je malomarno. Ako torej tak posel v hiši drugim sopslom kaj pokrade, odgovoren je za škodo gospodar. Na deželi spričevala ne zahtevajo, ker gospodar itak pozna svoje posle, vé, kje so doma, kakega obnašanja so in kake narave. Če bi pa na primeru gospodar vzel v službo človeka, katerega čisto nič ne pozna, ali če bi si najel človeka, o katerem dobro vé, da je znan tat, mora tudi plačati škodo, če so bili sopsli okradeni. Postava je tako ostra, da daje sopslom pravico, povračilo zahtevati takoj od gospodarja, brez ozira na to, ima li tat kaj premoženja ali ne. Pač pa sme gospodar potem poprijeti se tatu za povračilo. To, kar smo ravnokar povedali, velja ne samo gledé takih služabnikov ali služabnic, ki imajo nagib k tatvini, temveč gledé vseh v službo prevzetih oseb, ki so nevarne zavoljo kake telesne ali duševne lastnosti. Če sprejemem na primeru v službo človeka, o katerem vem, da ga časih blaznost napada, tako da postane ves besen in divji, da je nevaren, bodi si za življenje, bodi si za premoženje, plačam odškodnino, če je mojim domačim napravil škodo na premo-

ženju ali če je telesno poškodoval kakega domačega. To varstvo postave razteza se namreč samo na domačo hišo in domače ljudi. Če, postavim, tak posel poškoduje tujo osebo, ki je prišla slučajno v mojo hišo, potem nisem odgovoren za škodo. Varujejo se samo osebe, ki prebivajo s poškodovalcem v eni in isti hiši, ter tako prihajajo ž njim in morajo prihajati v tesno dotiko.

Zgodi se lahko, da dajem potuho znanemu hudodelniku. Vzamem, postavim, v prenočišče znanega tatú, ki porabi to priliko, da pokrade, kar mu pride pod prst. Domači, ki so bili okradeni, smejo pri meni povračilo zahtevati in sicer brez ozira na to, ima li tat kaj premoženja ali ne.

Posebna izjema velja za krčmarje, ladjarje in voznike. Krčmarji sprejemajo svoje goste, ki zopet obilokrat kaj svojih reči s seboj prineso. Te reči spraviti se dajo krčmarju, ki je zanje odgovoren, kakor vsak hranilec. Pri tem ni treba, da bi krčmar sam reči prevzel, njegova odgovornost je ravno ista, če so njegovi služabniki, katere ima v gostilni, reči v shrambo prevzeli. Pri tem pa krčmar ni samo odgovoren za škodo, katero bi on sam pri prevzetih rečeh provzročil, temveč tudi za škodo, katero provzročé njegovi služabniki. To pa brez vse razlike, je li svojega posla vzel v službo s spričevalom ali brez spričevala.

Če sem prišel na primero s konjem v gostilno, ter sem ga postavil v gostilniški hlev, odgovoren je oštir za škodo, če mi je njegov hlapec v jezi konja tako poškodoval, da pogine ali pa da izgubi na svoji ceni. Ravno tako odgovoren je ladjar za reči, ki jih je prevzel na svojo ladjo in voznik za reči, ki jih je naložil na svoj voz.

Če ladjarjevi ali voznikovi hlapci kaj poškodujejo, sme poškodovani iztirjati povračilo pri ladjarju ali vozniku. Vedno pa je, kar se samo ob sebi umé, potrebno dokazati, da se je škoda po krivdi provzročila. Če tukaj govorimo o posameznih škodah, ne sme se nikdar pozabiti, da je splošen pogoj vsakemu povračilu krivda storilčeva. Če, postavim, hlapec voznikov voz po nesreči zvrne, ne daje gospodar nikacega povračila, ker za nesreče in slučaje nikdo odgovoren biti ne more.

Pripeti se, da je kdo bil s tem poškodovan, da je kaka nevarno obešena reč na-nj padla, ali da se je iz kakega stanovanja na-nj kaj vrglo ali zlilo. Kdo je odgovoren za škodo? Odgovoren za škodo je lastnik stanovanja, s katerega se je kaj vrglo ali zlilo ali s katerega je kaj padlo. Moja dekla zlije po malomarnosti iz mojega stanovanja hudičevo olje na

ulico ter poškoduje obleko mimo gredočemu. Poškodovanemu ni treba poprijeti se dekle, poprime se lahko takoj mene, ker sem lastnik stanovanja. Če so posli obesili težko pezo pri oknu mojega stanovanja na šipko vrstico, in se ta odtrga, ter je bil mimo gredoč poškodovan, sme poškodovani pri meni povračila iskati.

Kdo plača škodo napravljeno po živali?

Načelo je, da plača škodo v takem slučaju tisti, ki je žival k temu naganjal, dražil ali jo varovati zanemarjal. Če se ne more proti nikomur dokazati, da je kaj zakrivil, šteje se poškodba za naključje. Kdor ima žival, o kateri ve, da je nevarna premoženju ali življenju, mora jo v takem zaporu držati, da ničesar poškodovati ne more. Če imam žival, pri kateri nisem imel prilike opazovati, da je nevarna, in če ta hipoma kako škodo napravi, nisem za-njo odgovoren.

O tem, kako se imajo zapirati živali, določa kazenski zakon. Ta zakon zapoveduje, da se mora divja žival vedno v zaporu držati in da se mora k temu pridobiti privolilo oblastnije. Kdor hoče imeti volka pri hiši ali kako drugo tako zverino, mora poprositi za privoljenje pri politični oblastniji, potem pa mora tako zverino vedno v varnem zaporu imeti, ker je za vsako škodo odgovoren, ki bi jo povzročila.

Domača žival ima se v varnem zaporu imeti samo takrat, če je lastniku znano, da ima kako hudobno in nevarno lastnost. Če zanemarja zavarovanje te živali, odgovoren je za vsako škodo, ter se tudi kaznuje po kazenskem sodniku.

Kdo ima plačati odškodnino, če je poškodovalec umrl?

Včasih se misli, da dolžnost, plačati odškodnino, poneha s smrtjo poškodovalca. Velikokrat se dediči branijo poplačati škodo, provzročeno po zapustniku, češ, smrt vse poravnava, za-tegadelj nam tudi ni treba škode povrniti, za katero se poškodovani pri življenju zapustnika brigal nisi. To mnenje je pa čisto napačno. Smrt v tem oziru ničesar ne poravnava; dolžnost poplačati škodo, po zapustniku provzročeno, drži se njegovega premoženja, pa ne samo njegove osebe. Oseba lahko umrje, ali škoda se ima povrniti; samo da je kaj premoženja, s katerega naj se povračilo vzame.

V tem oziru določa postava jasno tako-le: dolžnost, povrniti škodo in odvzeto korist, ali plačati izgovorjeni povračilni znesek, drži se premoženja in prehaja na dediče.

Šesti glavni del:

O sodnijskih postopanjih.

I.

O rednem sodnijskem postopanju.

Kdor je v svoji pravici žaljen, ne sme si s silo pomagati, temveč zateči se ima k sodišču, kjer se sodi o pravici in nepravici.

Sodišče preišče celo zadevo, ter začuje dokaze in izda končno sodbo, s katero se žaljeni pravici zadoščenje da.

Pri teh raziskavah in preiskavah, katere imajo namen služiti v to, da se dobi prava in resnična sodba, pa tudi namen, da se sodba potem v moč postavi, ravnati se ima sodišče po predpisih, ki za vsak sodnijski korak določajo, kako se je sodniku obnašati.

Ti predpisi obseženi so v tako imenovanem občnem sodnijskem postopniku, ki je bil izdan že leta 1781 ter je ena najstarejših postav, kar jih imamo sedaj. Obsega mnogo dobrega, pa tudi mnogo zastarelega in nerabljivega, kar se mora pri pravnih, kakor staro železje s sabo vlačiti.

Postava, ki torej določa, kako se imajo pravde pričenjati, voditi in dokončati, imenuje se sodnijski postopnik.

Sodnijsko postopanje da se razdeliti v tožbo, obravnavo o tožbi, v dokazovanje, v sodbo in končno v tisto postopanje, s katerim se da kaki rzsodbi moč. To postopanje imenujemo eksekucijo ali zvršilo.

O tožbi.

Sodišče ne sme nikdar z lastnega nagiba pričeti raziskavanja, temveč ima počakati, da se žaljeni sam oglasi ter poprosi za rzsodbo. Ta prvi korak žaljenega imenuje se tožba. Žaljeni namreč sodišču potoži, da ga je ta in ta v pravici žalil in da drugače k pravici priti ne more, kot samo

s sodnijsko pomočjo. Obrača se torej do sodišča, da naj izda razsodbo in da naj nasprotnika s svojo silo primora, da spolni to, kar pravica zahteva.

Najvažnejše o tožbi je, da se ve, pri katerem sodišču se ima tožba vložiti.

Kar se tiče sodišča, kjer se imajo tožbe vlagati, velja načelo, da se ima tožba vložiti vselej pri tistem sodišču, kjer ima toženi redno svoje stanovanje. To je načelo in le malo izjem je dopuščenih. Pri nas v kmečkem življenju se za to načelo ne brigajo veliko, ter se sploh meni, da sme tožnik tožiti vselej pri svojem sodišču. To je v resnici najbolj pripravno ali tudi za toženega je najbolj pripravno, če je tožen pri svojem sodišču.

Kakor rečeno, tožijo pri nas kmečki tožniki navadno pri svojih sodiščih, k obravnavi pa se oglasi toženi, ki je napravil dolgo pot, ter ugovarja, da je tožen pri napačnem sodišču in da naj se zategadelj tožba takoj zavrne. Tožnik pa si nikakor ne ve pomagati ter samo to naglašja, da med sodiščem in sodiščem ni razločka in da je za toženega vse eno, naj je tožen tu ali tam. Sodišče tožbo zavrne ter poduči tožnika, da naj se na pravo sodišče obrne, ob enem mu pa naloži povračilo stroškov, katere je toženemu s tem povzročil, da ga je tožil pred tujim sodiščem.

Kdor torej kaj toži, naj pred vsem pazi, da bode izbral pravo sodišče, ki je navadno tisto, v katerega okrožju toženi prebiva.

Najpripravnejše je gotovo, če človek toži pred svojim sodiščem, ker ima krajšo pot, manj zamude, ker mu je vse bolj pri rokah.

Na to pa je treba tožniku že takrat misliti, ko se je podal v pravno opravilo, s katerega je sedaj tožba nastala. Že takrat mora misliti, da se bode morda pravdati moral in že takrat mora paziti, da si izbere pravo sodišče za pravdo. Po naši postavi je namreč dopuščeno, da smete stranki pri vsaki pogodbi že naprej določiti tisto sodišče, kjer se bodo imele razpravljati pravde iz pogodbe izviraajoče.

Če se pri pogodbi o tem ničesar govorilo ni, potem spada tožba pred sodišče rednega bivališča toženega.

Če se je pa koj pri pogodbi reklo, pravde spadajo pred to in to sodišče, potem se sme tožba vložiti pred tem sodiščem brez ozira na to, kje da toženi stanuje.

Ravno tisti vspeh se doseže tedaj, če se v pogodbi določi kraj, kjer se bode imelo kaj spolniti ali kaj plačati. Če

sem n. pr. v Loškem okraju, kjer stanujem, prodal Ipavcu ali Tolmincu par volov na upanje in če sva se pri tem izrečno dogovorila, da ga bodem smel tožiti v Loki, potem bodem smel tožbo pred tem sodiščem brez nevarnosti vložiti.

Ravno tisto smelo se bode zgoditi tudi tedaj, če se pri pogodbi izrečno dogovorimo, da mi bode kupec moral prinesiti dolžno kupnino na moj dom ter mi jo poplačati na mestu mojega bivališča.

Tudi tukaj smel bom tožbo v Loki vložiti.

Če se pa pri pogodbi niti o sodišču, kjer bi se imele tožbe vložiti, niti o kraju, kjer se je imelo plačilo dati, govorilo ni, potem moral bodem tožiti pred sodiščem v Vipavi ali pa v Tolminu.

V tacih slučajih se naš kmet prav rad izgovarja s tem, da vendar iz vseh okoliščin vsak človek sklepati mora, da se je pri pogodbi samo ob sebi umelo, da bode tožnik dobil plačilo na svojem domu. Če sem v Loki na sejmu Vipavcu vola prodal na upanje, potem vendar ne more pameten človek misliti, da se je pri pogodbi menilo, da bodem moral jaz tožnik čez hribe in doline v Vipavo po denar hoditi! Tako in enako govoré naši tožniki, ter ne morejo umeti potem, da bi morali vzlje temu v Vipavi ali Tolminu tožiti. Ali naglašati nam je, da se v tacih slučajih ničesar samo ob sebi ne umé. Če se hoče dobiti sodišče domačega kraja, mora se izrečno, to je z besedami, koj pri sklepu pogodbe določiti, da se bode dalo plačilo upniku na njegovem domu.

Zgodi se pri tacih slučajih dalje, da se tožniki sklicujejo na to, da jim je toženi obljubil, denar po pošti poslati. Pa tudi taka obljuba ne zadostuje, ker iz nje ni razvidno, da je toženi obljubil plačati na mestu, kjer tožnik stanuje.

Kdor torej hoče imeti pripravno pravdo, naj se vselej takrat, kadar denar posoja ali pa na upanje prodaja, takoj pri sklepu dolžnega pisma ali pogodbe izrečno dogovori, da bode moral dolžnik denar ob svojem času njemu, upniku, na dom prinesiti. Sploh naj velja za vse pogodbe načelo, da naj si vsaka stranka za slučaj pravde napravi pridržek, da bode smela pri svojem sodišču tožiti, če bode imela iz pogodbe kako tožbo vložiti. Tožba vloži se lahko ali pismeno ali se pa dá ustno pred sodiščem v zapisnik zapisati.

Ker se pri nas tudi na kmetih dostikrat zgodi, da se vloži pismena tožba, moramo spregovoriti tudi o takih tožbah, da-si se kmečkemu človeku najboljšje priporoča, da dá tožbo pred sodiščem v zapisnik zapisati.

O pismenih tožbah treba je zapaziti, da se v njih pové pravni naslov, ali pravni vzrok, s katerega se toži; drugič, da se že koj v tožbi navedejo dokazi, na katere se tožnik sklicuje; in tretjič, da se stavi primerna prošnja, ki ima vse tisto obsezati, kar se potem sprejme v razsodbo.

Tine Šubic, posestnik v Zapogah, je Francetu Mrak-u, posestniku na Vovči pri Poljanah, posodil 600 gld., na dolžno pismo, ki se je vknjižilo na dolžnikovo posestvo vlož. šte. 4. v kat. občini Javorje.

On iztoži to tirjatev pismo in sicer tako-le:

Slavno c. kr. okrajno sodišče!

Jaz sem dne 4. aprila 1883 posodil in odštél nasprotniku 600 gld.

Obljubil mi je, da mi to posojilo vrne do 1. aprila 1887 in da mi bode od njega na leto plačeval 6% obresti.

V dokaz temu naj služi dolžno pismo z dne 4. aprila 1883, ki je meni v korist vknjiženo pri dolžnikovem posestvu pod vlož. šte. 4. v kat. občini Javorje in katero A/. se tukaj pod črko A/. priloži.

Ker mi nasprotnik z lepo ničesar ne plača in ker so tudi obresti že od 1. aprila 1885 na dolgu, tožim ter prosim:

Slavno c. kr. okrajno sodišče naj po končani postavni obravnavi razsodi:

Toženi France Mrak, posestnik na Vovči, se obsodi, da ima tožniku Tine-tu Šubic-u, posestniku v Zapogah, na podlagi dolžnega lista z dne 4. aprila 1883 pri posestvu pod vlož. šte. 4. v kat. občini Javorje zavarovano posojilo v znesku 600 gld., 6% obresti od 1. aprila 1885 in sodnijske stroške v 14 dneh proti zvršilu poplačati.

V Zapogah dne 2. svečana 1888.

Tine Šubic l. r.

Zunaj:

Slavno c. kr. okrajno sodišče
v Loki.

Tine Šubic, posestnik v
Zapogah,

proti

France-tu Mrak-u, posestniku
na Vovči.

Tožba
zavoljo 600 gld. c. s. c.

Z A.
2 krat.

Ta tožba ima se vložiti pred sodiščem v Loki, ker prebiva toženi v okraju tega sodišča. Pravni naslov dan jej je v posojilu.

Nace Tičar, posestnik v Kranju, prodal je na sejmu v Kranju par volov Jakobu Jelovčanu, posestniku v Zatičini, za 200 gld.; 50 gld. se mu je takoj plačalo, 150 gld. pa je imel kupec prodajalcu na njegov dom prinesiti po preteku dveh mesecev.

Tožba bi se tako-le glasila:

Slavno c. kr. okrajno sodišče!

Dne 25. januarja prodal sem nasprotniku na sejmu v Kranju par volov za 200 gld.

50 gld. mi je takoj plačal, 150 gld. pa mi je obljubil plačati v Kranju dne 25. marca 1888.

Ker plačila prejel nisem, tožim ter opravičujem pristojnost tega sodišča s tem, da sva se izrečno dogovorila, da imam plačilo v Kranju dobiti.

Prosim torej:

Slavno c. kr. okrajno sodišče naj po končani sumarni razpravi razsodi:

Toženi mi ima ostalo kupnino v znesku 150 gld., 5% interesov od 26. marca 1888 in sodne stroške v 14 dneh proti zvršilu poplačati.

V Kranju dne 28. marca 1888.

Nace Tičar.

Zunaj:

Slavno c. kr. okrajno sodišče!
Nace Tičar, posestnik v Kranju,
proti
Jakobu Jelovčanu, posestniku v
Zatičini.

Sumarna tožba
zavoljo 150 gld. c. s. c.

2 krat.

Pravni naslov k tej tožbi daje kupna pogodba.

Tožba je torej prvi korak, s katerim se mora pričeti vsaka pravda. Brez tožbe sodnija ničesar ne stori, ničesar storiti ne sme in ne more.

Kaj stori sodišče, ko je tožba vložena?

Razpiše se

obravnavo o tožbi.

Ta obravnava je pismena ali pa ustna.

Pismeno se obravnava pred sodiščih v večjih mestih, na deželi se pa obravnava vselej ustno.

K tej ustni obravnavi kličete se obe stranki ter dobite v roko tožbo z odlokom, v katerem je naznanjen dan obravnave in pa ura, s katero se bode pričela.

Na to uro morate obe stranki prav dobro paziti, da na njo ne pozabite, ker bi vsled tega lahko v nesrečo prišli.

Ko napoči obravnave dan, pričakuje sodišče, se bode li stranki oglasili ali ne?

Če je n. pr. obravnava razpisana na 9. uro, potem čaka sodišče še celo uro, to je do desete ure, ter še le potlej dopusti, da sme ena stranka, če je sama prišla, drugo kontumacirati.

Ako se pa oglasite obe stranki, potem prične se obravnava, ki ni ničesar družega, nego razgovor med strankama. Najprej govori toženi ter pove vse, kar misli, da sme proti tožbi ugovarjati. Za njim govori zopet tožnik in sicer na tisto, kar je toženi odgovarjal. Potem govori zopet toženi in če je treba še kakega razjasnila, še enkrat tožnik in za njim še enkrat toženi.

Dopuščeno je samo šest govorov, če se namreč tožba tudi vsteje.

Nevštevsji tožbe pa imamo samo pet govorov in sicer tako, da ima toženi vselej zadnjo besedo. Se ve, da se vsi ti različni govori zapišejo v zapisnik, iz česar sledi, da se obravnava časih prvi dan dokončati ne more in da se mora prenesti. To se pravi, sodišče določi v nadaljevanje obravnave nov dan, ter dostavi strankam nove odloke, po katerih jim ta dan naznani. K temu dnevju se imate stranki ravno tako točno oglasiti, kakor k prvemu dnevju.

Ko so stranke vse povedale, konča se zapisnik, vložijo se vsi spisi ter se vse izroči sodišču v namen, da naj le-to sedaj na podlagi zapisane obravnave skuša dobiti pravično sodbo.

Spregovoriti nam je tukaj o tako imenovanem kontumaciranju.

Ako je k razpisani obravnavi ena sama stranka prišla, potem sme drugo stranko kontumacirati. To se pravi, ona sme vložiti spise in zahtevati, da naj se jej vse veruje, kar je povedala, in da naj se izda sodba na podlagi njenega izpovedanja.

Sodišče je potem zavezano verovati stranki, kar je povedala, ker se pri tem ravno misli, da je nasprotna stranka s svojim izostanjem molčé pripoznala, da v resnici v tej pravni zadevi ničesar odgovoriti nema. Izda se razsodba, ki je ugodna navadno tisti stranki, ki je za kontumaciranje poprosila.

Stranka, ki se je k obravnavi oglasila, mora celo uro na svojega nasprotnika čakati, ter še le potem za kontumaciranje poprositi, ko je ta ura pretekla.

Če se je n. pr. obravnava razpisala na 8. uro, sme se kontumacirati še le ob 9. uri, če se je razpisala na 9. uro, še le ob 10. uri itd.

To se mora naglašati, ker naše ljudstvo še vedno na obilih krajih ne pozna dotičnega pravnega predpisa. Misli se, da sme toženi priti k sodišču vsak hip do 12. ure in da ga dopoldne nikdo kontumacirati ne more. Mesto, da bi prišel vsaj do 10. ure, pa jo primaha toženi ob $\frac{3}{4}$ na poldne ter hoče odgovarjati na tožbo. Ko izvé, da je kontumaciran, pa kriči, da ni več pravice na svetu. Ali tolaži se s tem, da bode poprosil za nov dan in da bode tako dobil zopetno obravnavo. Sploh se pri nas na kmetih meni, da se nasledki kontumaciranja meni nič tebi nič odstraniti dajo in da se dobi nova obravnava, če se le dotična prošnja vloži. V resnici se tisoče in tisoče takih prošenj vsako leto pri slovenskih sodiščih vloži, usliši se jih pa le malo, ker so večinoma protipostavne. Če je kmetič na obravnavo pozabil, bo prosil za novo obravnavo, češ, da je bil na prvo obravnavo pozabil, ker je imel na polju toliko dela. Drugi se zopet izgovarja, da ni znal brati, tretji, da je odlok napačno bral in napačno raztolmačil številke, ki so se nahajale v njem; četrti bo zopet dokazoval sodišču, da je imel na dan obravnave važen posel na drugem mestu, katerega je opraviti moral, če se je hotel ogniti taki in taki škodi. Vsi ti razlogi so ničevi ter po postavi nikakor ne zadostujejo, da bi se prosilec dovolila nova obravnava, ter se odstranili nasledki kontumaciranja.

Postava določa, da se sme dovoliti nova obravnava samo takrat, če je stranka izostala vsled slučaja, o katerem ni mogla vedeti naprej, kateremu se ogniti ni mogla. Taki slu-

čaji so: bolezen, nevihte, ki so popotovanje onemogočile in sploh drugi in enaki zadržki, ki so prišli nad človeka s tako silo, da se tej sili umakniti ni mogel.

Kdor je vsled take sile zamudil obravnavo, vložiti ima v 14. dneh od tistega časa naprej, ko je sila ponehala, prošnjo za novo obravnavo. Če sem vsled bolezni obravnavo zamudil, moram v 14. dneh prošnjo vložiti od tistega dne naprej, ko sem zopet zdrav postal. Če je zapadel tako visok sneg, da se po cesti niti voziti niti hoditi ni moglo, moram v 14. dneh od tistega dne naprej, ko se je cesta zopet odprla, vložiti svojo prošnjo. Če zamudim ta obrok, potem je vse zamujeno in kontumacija ostane v svoji moči, če sem tudi še tako zadržan bil, oglasiti se k prvi obravnavi.

Tukaj se veliko greši na kmetih. Za 14dnevni obrok se prav čisto nič ne menijo in še mesec dni ali še delj časa pozneje, ko je ponehal zadržek, vlagajo se prošnje za novo obravnavo. Te prošnje se morajo takoj odbiti, ker so se prepozno vložile. Potem pa se napravljajo pritožbe na višja sodišča in plačujejo se koleki in stroški, da je groza.

Zapomni naj se torej: Prošnje za novo obravnavo in za odstranjenje nasledkov kontumaciranja, morajo se v 14. dneh od tistega dneva naprej, ko je ponehal zadržek, zavoljo katerega se k prvi obravnavi iti ni moglo, tako gotovo vložiti, da je sicer vse zamujeno in da je vsaka poznejša prošnja brezvspešna in brezupna.

Na prošnjo razpiše sodišče kratko obravnavo ter zasliši nasprotnika, ki se, kar je navadno, protivi, da bi se odstranilo kontumaciranje. Sodišče bode morda zaslišalo še katere priče, konečno pa bode izdalo odlok, s katerim se prošnja zavrne ali pa usliši.

O tem odloku si je treba dvoje zapomniti:

Če se je prošnja uslišala ali zavrnila, za vsak slučaj nalaga se prošniku, da ima nasprotni stranki poplačati stroške obravnave, katera se je vsled njegove prošnje vršila. Tudi takrat, če je prošnik zmagal in če se mu je dovolila nova obravnavo v glavni zadevi, mora nasprotniku vse stroške posranske obravnave poplačati, ker nikakor ne gre, da bi le-tá kaj škode trpel vsled slučaja, ki se je pripetil v osebi tožnika. Tega pa naše ljudstvo umeti ne more. Skoraj vselej bo tisti, kateremu so se stroški v poplačbo naložili, pritožil se proti temu, češ, da je to krivično, da bi moral kaj stroškov plačati, ko je vendar tako zmagonosno pridobil si dovoljenje k

novi obravnavi. Take pritožbe se morajo vse odbiti. Drugo, kar se naj zapomni, je to, da proti odloku, s katerim se je dovolila obravnava, včasih ni dopuščena nikaka pritožba. Ako se moji prošnji za novo obravnavo ni vstreglo, potem smem se pritožiti na višje sodišče; če se je pa tej prošnji vstreglo, potem je stvar dognana in nasprotniku ni dana pravica, da bi se smel pritožiti.

Tudi v tem oziru je naše ljudstvo slabo podučeno. Če sem kontumaciral svojega nasprotnika, in če mu je potem sodišče na njegovo prošnjo novo obravnavo dovolilo, branil se bodem proti temu, ter nadlegoval sodišče s pritožbo pa brez vspeha, ker je v postavi jasno izrečeno, da proti dovolitvi nove obravnave nikaka pritožba dopuščena ni.

Ko je obravnava dokončana, izročé se vsi spisi sodniku, kar smo že zgoraj omenili in le-ta ima sedaj nalogo, da poišče pravico.

Prične se sedaj tisto, kar smo prej imenovali

d o k a z o v a n j e.

V svojih govorih so stranke vsaka svoje trdile in sodnikova dolžnost je, da preišče sedaj vse okoliščine, da se na ta način prepriča, katera stranka je govorila resnico.

Načeloma velja pravilo, da mora tožnik vse tisto dokazati, kar je trdil v tožbi in v svojih govorih. Če tožnik ničesar ne dokaže, ni treba zaslišati toženega dokazov.

Dokazila, to je pripomočke, s katerimi se sodnik prepriča o tem, da se je trdila resnica, so po naši postavi ti-le:

a) pripoznanje, b) pisma, c) priče, d) sodnijski ogledi in zvedenci, e) prisege.

Kar se je v pravdi od nasprotne stranke pripoznalo za resnično, to velja za dokazano in neomahljivo.

Naša postava pozna priznanje pred sodnijo in pa priznanje zunaj sodnije.

Gledé zadnjega priznanja treba je nekoliko spregovoriti.

Naši ljudje se v pravadah velikokrat sklicujejo na to, da je toženi zunaj sodišča tej in tej osebi pripoznal, da je tožniku to in to dolžan. N. pr. če tožim svojega soseda za posojilo 200 gld., sklicujem se na to, da je toženi mojemu hlapcu sam pravil, recimo pri neki priliki, ko sta šla iz cerkve, da je od mene prejel posojila 200 gld. To je priznanje zunaj sodišča, ki pa za pravdo vendar ničesar ne dokaže. Kako to? Zategadelj ne, ker se je to priznanje dalo osebi, ki jej prav ničesar

na tem ni bilo, zvedeti resnico. Moj hlapec se za moje reči čisto nič brigati nema in če vprašuje pri mojih dolžnikih, koliko mi dolžujejo, morejo ga ti brez vsake nevarnosti nalagati, češ, kaj se bode to človeče za zadeve brigalo, ki se ga čisto nič ne tičejo.

Postava torej določa: Priznanje zunaj sodišča ne daje nikacega dokaza, izvzemši, če se je storilo na vprašanje osebe, o katerej je tisti, ki je kaj priznal, vedeti moral, da jej je ležeče na tem, da izve resnico.

Če naj torej priznanje zunaj sodišča pridobi moč dokaza, mora se dokazati, da se je to priznanje zgodilo na vprašanje osebe, kateri je bilo na tem ležeče, da izve resnico. Ostanimo pri zgorajšnjem slučaju.

Če je tožnik mojemu hlapcu, gredoč iz cerkve pripoznal, da mi dolžuje posojila 200 gld., nema to pripoznanje nobene moči, ker hlapec nema prav nikakega povoda, vpraševati po resnici.

Njemu ni čisto nič na tem ležeče, poizvedeti resnico ali ne.

Če pa gresta dolžnik in moja žena iz cerkve domu, ter ga ta vpraša, koliko ta dolžuje in če dolžnik pripozna, da mi dolžuje posojila 200 gld., potem ima to pripoznanje, ako se dokaže, popolno moč, ker je moja žena ravno oseba, o katerej je toženi moral vedeti, da jej je ležeče na tem, če izve resnico.

Skoraj pri vsaki pravdi se prikaže na površje zunajsodnijsko priznanje; ali večina teh priznanj je nevažna, ker so se ravno godile pred osebo, katerej ni bilo ležeče na tem, da izve resnico. Taka priznanja mora sodišče potem čisto prezreti.

Naše ljudstvo je pa ravno v nje silno zaljubljeno, in s pričami in prisegami skuša skoraj v vsaki pravdi dokazati, da je toženi zunaj sodišča to in to pripoznal.

Ko sodišče teh prič noče zaslišati, in tudi priseg ne dopusti, vlagajo se pa apelacije in pritožbe, s kojimi se pa ničesar ne opravi.

Naj se torej zapomni, da priznanje zunaj sodišča ima ravno takrat veljavo, če se je godilo pred osebo, o katerej se vé, da jej je bilo na tem ležeče, zvedeti resnico. Če se moreš na tako priznanje sklicevati, potem ga skušaj v pravdi dokazati; vsako drugo priznanje pa niti piškovega oreha vredno ni in če imaš za-nj še toliko prič in dokazov, jih sodišče niti zaslišati ne bode hotelo.

Najvažnejši in najbolj zanesljivi dokaz so pisma ali listine. Razločujejo se listine v javne in zasebne.

Javne listine so tiste, katere je izdala kaka oblast ali pa notar. Taka javna listina daje popoln dokaz, tako da proti njej niti nasprotni dokaz dopuščen ni. Če je, postavim, v sodnijskem zapisniku zapisano to in to, potem velja obseg tega zapisnika za resnico in nasprotni dokaz nikakor ni dopuščen, to se pravi, nikdo ne sme trditi, da je tisto, kar je v zapisniku zapisano, laž. Za načelo velja, da sodišča in oblastniji nikdar ne lažejo. Pa tudi v tem oziru ima naše ljudstvo prav čudne nazore. Zgodi se n. pr., da se tožnik sklicuje na sodnijski zapisnik, v katerem je toženi, recimo ob priliki kake zapuščinske razprave, svoj dolg pripoznal. Navadno bo toženi pri takih prilikah trdil, da je laž, kar je pisano v zapisniku, in trdil z veliko odločnostjo, da zapisnika nikdar podkrižal ni. Sklicaval se bode pri tem na priče in nalagal nasprotniku vse mogoče prisega. Vse to mu čisto nič pomagalo ne bode, sodišče njegovih prič zaslišalo ne bode in tudi priseg ne bode dopustilo. Pač pa se bode verjelo sodnijskemu zapisniku, ker ta, kakor rečeno, nikdar ne laže.

Kaj sledi iz tega? Najprej sledi iz tega, da naj vsak, ki podpisuje ali podkrižuje kak sodnijski zapisnik, zahteva, da naj se mu obseg tega zapisnika natanko raztolmači.

Na drugo stran pa sledi tudi, da naj se v pravadah ne pričinja protidokaz proti javnim listinam, in da naj se torej nikdar na laž ne stavljajo take listine, ker bi se s tem samo prazne besede zgubljemale. Ravno tako ostala bi brezvspešna vsaka apelacija ali pritožba, če bi se zategadelj vložila, da sodišče proti javnej listini ni hotelo zaslišati ponujenih protidokazov.

Zasebne listine so tiste, katere so stranke med sabo napravile. O teh listinah velja načelo, da dajo popoln dokaz, če so tako napravljene, kakor postava zahteva. Postava zahteva pa pri dolžnih pismih, da jih mora dolžnik sam pisati in podpisati, če naj dajo popolni dokaz. Če pa dolžnik pisati noče ali ne zna, mora dolžno pismo vsaj podpisati ali podkrižati, ž njim pa se imate podpisati tudi dve priči.

Podpisati se imate te priči lastnoročno, ker bi samo podkrižana priča nikakor ne zadostovala.

Ti predpisi veljajo, kakor rečeno, samo za dolžna pisma ali lahko se reče, da kaže najbolje, da človek vselej takrat, kadar se mu kaka listina izroči, zahteva, da naj tisti, ki je to listino izpostavil, jo sam piše in podpiše ali pa, da naj jo tudi podpišeta dva svedoka. Tako pismo daje popoln dokaz, in kdor ga ima v roki, ni mu treba še posebej prič in drugih dokazil iskati, zanese se lahko na pismo.

Manj zanesljiv je dokaz s

pričami.

Priča lahko umrje ali pa pozabi do tistega trenutka, ko jo sodišče izpraša, na dogodke, o katerih bi imela pričevati.

O tem, kake sposobnosti mora imeti priča, če naj se jej dá popolnoma vera, pisali smo že v tretjem snopiču na strani 365, sklicujemo se na tisto, kar smo tam povedali.

Dokaz po sodnijskem ogledu in zvedencih vrši se takrat, če hoče sodnik sam na licu mesta pregledati, kaka je reč, za pravdo merodajna.

Če ima ta reč lastnosti, koje mora opaziti z gotovostjo le oko zvedenca, kličejo se k ogledu tudi zvedenci.

Sodnik in zvedenci prepirno reč na licu mesta pregledajo, potem pa se zapiše v zapisnik, kar se je opazilo.

Dokaz, ki se najbolj rabi, ki se prikaže tako rekoč skoraj pri vsaki pravdi, so

prisege.

S prisego se pokliče sam Bog za pričo v kako pravdo. Stranka, ki dobi prisego, trdi pri Bogu vsegamogočnem in vsevedočem s čisto vestjo, da je to res, kar trdi. Zapriseženi trditvi mora sodnik verovati; v taki trditvi obsežen je torej popoln dokaz.

O prisegah razširjeno je med našim ljudstvom polno krivega mnenja.

Pred vsem nahajajo se ljudje, ki se prisege bojé. Če so za pričo poklicane ženske, da bi pod prisego pričale o tem ali onem, potem se skoraj vsaka brani priseči in dostikrat se pripeti, da mora sodnik tako pričo v zapor dejati, preden jo toliko omehča, da priseže.

Ta strah pred prisegami je nespameten in tudi pregrešen.

Pravična prisega je Bogu dopadljivo dejanje, ker se ž njo pokliče v pravdo vsegamogočnost in vsegavednost Božja, da bi se izrekla pravica in resnica.

Pravična prisega ni ničesar družega, nego molitev k Bogu, da bi priskočil človeški slabosti na pomoč, katera tako rekoč brez Božje pomoči resnice najti ne more. Kdor pravično priseže, časti s tem Boga, ker mu s prisego tako rekoč pripozna, da se brez Boga v pravdi ne bi mogla pravica dobiti.

Prisega je tedaj samo takrat bogoskrunsko dejanje, kadar je krivična, kadar se ž njo za Božjim imenom prikrijeta laž in krivica. Krive prisege se je bati, pravične pa ne, in kdor

se brani pravično priseči, ta brani se Bogu dati spričevalo, da je on najvišji varuh resnice in pravice.

Kdor se brani resnično in pravično priseči, ta hoče s tem kazati, da Božja vsegamogočnost in vsevednost nema toliko moči, da bi se ž njo mogla dobiti resnica. Nespametno in pregrešno postopa tisti, ki se brani priseči, če sodišče od njega zahteva, da naj pravično priseže.

V nekaterih krajih razširjena je tudi nespametna vera, da ima tisti, ki je prisegel v kaki pravdi, pravico za prisego zahtevati posebnega plačila.

Velikokrat se čuje pri sodiščih, da zahteva stranka za pot toliko in toliko, potem pa še posebej za prisego 5, 10 ali pa še več goldinarjev.

Ko se jej prisodi samo pot, pa začudeno zakliče: „Kaj, ali za priseganje ne bodem ničesar dobil, ko sem vendar svojo dušo v tako veliko nevarnost postavljaj?“

Samo ob sebi je umljivo, da je taka zahteva neopravičena.

Prisege pri pravdah razvrstujejo se v tri vrste. Prisega prve vrste imenuje se dopolnilna prisega; prisega druge vrste cenilna prisega in prisega zadnje vrste glavna prisega.

Dopolnilna prisega stopi v porabo takrat, če se kaki stranki dokaz s pričami ni popolnoma posrečil.

Da je dokaz s pričami dognan, zahteva postava, da ste okolščino, katera naj se dokaže, dve nesumljivi priči potrdili. Zgodi se pa, da časih samo ena priča to okolščino potrdi. V tacih slučajih pravi postava, da je dognana polovica dokaza.

Stranka, ki se je na to pričo sklicevala, ni zgubljena, samo da je v stanu s svojo prisego vse potrditi, kar je že priča izpovedala. S to prisego se dokaz dopolni, ker se ž njo ravno dožene druga polovica dokaza. Zategadelj se imenuje ta prisega dopolnilna prisega.

Dopolnilno prisego ima vselej tisti priseči, ki se je na pričo sklicaval. Naš kmet pa v tacih slučajih skoraj vselej kriči proti prisegi, češ, da nasprotna stranka ni ničesar dokazala, ker se z eno samo pričo ničesar ne dokaže. Dalje bo še razsajal, da je nasprotnik slepar, goljuf in da mu prisega nikakor ne da.

Če sodišče vzlic temu ugovoru razsodi na dopolnilno prisego, potem se oglašajo pritožbe, v katerih se zopet razpravlja o tem, da nasprotniku prisega ne gre, ker ni pošten človek.

Te pritožbe ne dosežejo nikacega vspeha. Kdor ima ugodno pričo na svoji strani, ta ima pravico, da se pripusti k dopolnilni prisegi.

Cenilna prisega je tista, s katero stranka v pravdi vrednost svoje reči ali pa visokost svoje škode po svoji najboljši vesti, sklicevaje se na Boga in njegovo vsevednost potrdi. Navadno se gledé tega, koliko je vredna prepirna reč ali koliko škode da je kaka stranka imela, zaslišijo zvedenci. Mnenje teh zvedencev pa je velikokrat nedoločeno in nejasno, bodi si, da je prepirna reč v teku pravde poginila, bodi si, da se zvedencem sploh vse okolščine niso mogle s popolno natančnostjo pred oči postaviti.

Sodišče potem zahtevano vrednost ali iztoženo škodo po najboljšem sprevidu zniža, ter jo tožniku prisodi z dostavkom, da mora s svojo cenilno prisego potrditi, da ceni vrednost ali škodo vsaj tako visoko, kakor jo je sodišče določilo. V drugem nema ta prisega nikake posebne lastnosti, ki bi se morala še posebej omenjati.

Glavna prisega je dokaz, ki je zategadelj najbolj važen, ker se le malo pravnih nahaja, ki bi se brez nje rešiti mogle.

Ako v kaki pravdi ni nikakih dokazov tiste vrste, o katerih smo do sedaj govorili, ako se torej z listinami ali s sodnim ogledom ničesar dokazati ne da, postane izid pravde odvisen od prisega, katero sodišče tej ali oni stranki naloži. Edini in glavni dokaz v takih pravnih je torej prisega, ki se imenuje glavna prisega.

Načelo pa je, da se ima ta dokaz v pošteveh jemati še le na drugem mestu, to se pravi, glavna prisega sme se le takrat dopustiti, če ni drugih dokazov. Če bi n. pr. stranka v pravdi trdila, da so bile pri prepirni kupčiji navzoče te in te priče, da pa hoče imeti koj glavno prisego, ker bi se s tem, če bi se priče zaslišale, stvar le zavlekla, zgubila bode pravdo in sodišče ne bode hotelo na prisego soditi, češ, da se glavna prisega dopusti le takrat, ako stranka nema drugih dokazov pri rokah.

Pred vsem koristno je vedeti, kdo je imel v kaki pravdi pravičo do glavne prisega?

Žalostna je resnica, da je strah pred krivo prisego v današnjih popačenih časih nekako zginil tudi med priprostim narodom.

Kakor hitro se razpravlja o tožbi, prične se med strankami neprijeten in ostuden lov za prisegami. Vsaka stranka hoče priseči tako, da se za gotovo ve, da bi tedaj, če bi prisegli obe stranki, ena brez dvojbe krivo prisegla. Ali vzlic temu hoče imeti vsaka stranka svojo prisego, ter v enomer trdi, da drugi stranki prisega ne da, ker je h goljufiji in

slepariji nagnjena. Naš kmet, pravdar, misli, da bode v vsaki pravdi dobil glavno prisego, če le trdi, da je nasprotnik goljuf in da mu torej prisega ne da. In ko potem nasprotna stranka vendar le dobi glavno prisego, potem apeluje ter meče koleke in stroške v vodo. Kdo ima torej v pravdi pravico do glavne prisega?

Načelo našega sodnega reda je, da ima vsak, ki trdi kako okolščino, iz katere izvira njegova pravica, to okolščino dokazati, če jo nasprotna stranka z dobre volje ni pripoznala.

Stvar se bode najboljše pojasnila z zgledom. Če tožim n. pr. svojega soseda, da naj mi povrne posojilo v znesku 200 gld., moram v tožbi navesti okolščino, iz katere izvira moja pravica. Povedal bodem torej sodišču, da je prišel ta in ta dan sosed k meni, da me je prosil za posojilo, in da sem mu na to v svoji hiši na mizo odštel 200 gld., katere je on spravljal z obljubo, da mi jih v tem in tem času vrne in da mi plača na leto toliko in toliko obresti. Ako vse te okolščine dokažem, smem zahtevati, da naj se mi posojilo vrne. Iz teh okolščin izvira ali izhaja torej pravica, ki služi v podlago novi tožbi.

Ako sosed taji, in ako nemam dražih dokazov, naložiti mu imam glavno prisego. To se pravi, pozvati imam soseda, da naj priseže, da to ni res, kar jaz trdim, ali pa, da naj dopusti, da bodem jaz prisegel, da je res, kar trdim.

V tem slučaju dobi torej sosed najprej prisego in še le potlej, če on priseči noče, pridem jaz k prisegi. To je tudi naravno.

Pri nas hoče vsak tožnik sam priseči, češ, toženemu ne dam prisega, je slepar. Pri tem si naši tožniki mislijo, da so toženi sami goljufi, tožniki pa sami poštenjaki. Če bi se po volji naših tožnikov stvar godila, potem bi se danes ali jutri oglasil pri sodišču slepar, ter tožil poštenega moža, da naj mu plača 1000 gld. posojila, prisego pa bi hotel samo za se imeti, češ, da je nasprotnik goljuf; potem bi lepo prisegel ter bi imel toženega v rokah, da si mu niti vinarja posodil ni.

Rekli bode na to, da pri tacihih razmerah toženi sploh nikdar glavne prisega dobil ne bode. To mnenje je napačno. Tožnik dobi glavno prisego o tistih okolščinah, katere je navajal toženi sebi v korist.

Pri zgorajšnjem slučaju sem tožil soseda za posojilo 200 gld. Toženi pride k sodišču ter pravi, vse je resnica, kar se piše v tožbi, resnica je, da sem te prosil za posojilo, resnica je,

da si mi odštel 200 gld. na mizo, resnica je, da sem jih spravil, ter obljubil, da ti jih vrnem v tem in tem času.

Toženi torej vse pripozna in meni ni treba ničesar več dokazovati. Ali dostavi še: „to posojilo sem ti vrnil na Božični dan tega in tega leta“.

Sosed sklicuje se na važno okolščino, iz katere izvira njegova pravica. To se pravi, če sosed to okolščino dokaže, dokazano je tudi, da ima pravico zahtevati, da naj se neopravičena moja tožba odbije.

Naloži mi glavno prisego. To prisego pa dobim jaz najprej in sosed ne sme nikakor zahtevati, da naj bi on prisegel, ker sem jaz goljuf in slepar.

Iz tega torej razvidite, da dobi glavno prisego v pravnih vselej nasprotnik, če sem trdil jaz okolščine, ki bi mi služile v korist. Če pa nasprotnik trdi take okolščine, pri tem dobim jaz glavno prisego in še le potem, če bi jaz priseči ne hotel, sme nasprotnik priseči. To načelo je tako trdno, da velja za vsako pravdo in tudi za vsakega človeka. Če se je n. pr. moj nasprotnik še toliko in toliko let po ječah valjal, bode dobil glavno prisego o tistih odločilnih okolščinah, na katere se sklicujem, pred menoj, jaz pa bom prisegel še le takrat, če se je nasprotnik izrekel, da prisego na me zavrne. Veliko je strank, ki prično pravdo ter se tolažijo pri tem, da pravde zgubiti ne morejo, ker bodo tako ali tako imeli prisego v rokah, češ, da ne bodo dali nasprotniku nobene prisege, ker je nepoštenjak.

Taka tolažba je jalova in dobro je, da se že enkrat zapomni, da velja za pravde pravilo, da moraš dati svojemu nasprotniku prisego, če hočeš kaj dokazati in če nemaš drugega dokazila kakor prisege.

Do sedaj smo govorili o dokazilih. Sodnik pregleda vse spise ter se konečno odloči, da bode zaslišal ta in ta dokazila. O tem mora tedaj, ako hoče zaslišati priče ali zvedence, izdati tako imenovano predsodbo, v kateri ravno pové, katere priče in o čem jih bode zaslišal in oziroma, o čem da bode zaslišal zvedence.

Potem se vložé tudi zapisniki o zaslišanju prič in zvedencev, sodnik pa mora na podlagi vseh spisov prej kot mogoče izdati

r a z s o d b o.

Razsodba je sodnijski izrek, s katerim se določi, kdo ima v pravdi pravico na svoj strani.

O sodbi ne bomo mnogo razpravljali, ker so dotične stvari že tako znane priprostemu človeku.

Dvoje pa je važno:

1. vedeti, kako se ima človek obnašati tedaj, če se razsodba glasi na prisego in

2. vedeti, kako se je človeku obnašati takrat, če se hoče proti kaki razsodbi pritožiti.

Ako sodnik razsodi, da naj je zahteva tožbe odvisna od te ali one prisege, potem se glasi razsodba, da se tožbi vstreže, ali le za slučaj, če se bode prisegla ta in ta prisega.

V razsodbi je pred vsem povedano, katera stranka ima najprej priseči in o katerih okolščinah. Ta stranka, kateri se je prisega najprej prisodila, ima sedaj dva pota odprta: ona lahko izreče, da bode prisegla, reče pa tudi lahko, da ne priseže. V ta namen oglasiti se ima pri sodišču, kjer prosi, da naj se določi dan za priseganje ali pa, da naj se v vednost sprejme, da se prisega vrne. Oglasiti pa se mora stranka v teku 17 dni od tistega dneva računjeno, ko se je sodba nasprotni stranki vročila. Če bi se v teh 17 dnevih stranka ne oglasila, potem meni se, da je prisega molčé zavrvena, potem dobi nasprotna stanka pravico do prisege. To pa le takrat, če se je v teku 20 dni od tistega časa, ko jej je bila razsodba dostavljena, pri sodišču oglasila ter izrekla, da hoče priseči. Če se je ta obrok zamudil, potem je zamujeno vse, in zgubljena je pravda.

Kdor hoče torej brez skrbi živeti, naj takoj, ko se mu je razsodba dostavila ter se mu glavna prisega pripustila, k sodišču hiti, ter naj ondi izreče, da hoče priseči. Če si pa dobil v roke razsodbo, s katero se je prisega dala tvojemu nasprotniku, pa vendar tudi k sodišču hiti, ter ondi izreči, da hočeš prisego priseči. V takih slučajih ne smeš čakati, da bodeš dobil vednost od sodišča, je li tvoj nasprotnik prisego nastopil ali ne. Ko ti pride ta vest od sodišča, je tvoj obrok za prisego že davno potekel.

Zategadelj je za vsako stranko, naj je prisega določena temu ali onemu, vedno najboljše, da se ogласi prej kot mogoče pri sodišču z izjavo, da hoče priseči. Drugače se je bati, da se bode kaj zamudilo. Zgodi se časih, da stranka umrje v tisti dobi, ko je sodnik imel pravdo v rokah ter iskal prave sodbe na podlagi vloženih spisov.

A je tožil sosed A na posojilo 600 gld. Ko je pravda končana ter so se spisi sodniku izročili, umrl je toženi B.

Izteče sodba, ki se tako glasi, da ima *B* poplačati *A*-ju posojilo 600 gld., če *B* ne priseže (da kakor ve in se spominja ni res, da mu je *A* ta in ta dan odštél kot posojilo znesek 600 gld.)

Ko se razsodba dostavi, počiva *B* že v grobu in jasno je, da se k prisegi oglasiti ne more. Ali so njegovi dediči sedaj popolnoma dani v roke *A*-ju? Postava določa v tem oziru sledeče: Če je kaka stranka prej umrla, kot je bila v stanu, prisojeno jej prisego storiti, potem ima veljati, da je prisega storjena, če se je umrši pred sodiščem ponudil k prisegi in če priseganje ni zadržaval po apelaciji niti na kak drug način.

Kdor je proti kaki razsodbi apelacijo vložil, ter se je apelacija zavrgla in je ostalo pri prisegi, na katero je bil že prvi sodnik sodil, temu je prisega zgubljena in tudi njegovi dediči zgubé pravdo, če je v teku apelacije umrl. Drugače je tedaj, če je stranka umrla, ko je na primeroma z razsodbo, proti kateri ni vložila apelacije, že prišla k sodišču ter se ondi izrekla, da hoče priseči.

Sodišče je ta izrek v vednost sprijelo, ter je, kakor je to vsakemu znano, razpisalo dan za priseganje. K temu dnevu dobite obe stranki povabilo.

Če bi sedaj n. pr. stranka, ki hoče priseči, umrla prej, nego jej je naznanilo sodišče dan priseganja, potem nasprotna stranka nema nikakega povoda radovati se, češ, pravda je za me dobljena, ker nasprotnik ni prisegel.

Umrlega dediči smejo se oglasiti pri sodišču, ter poprositi, da naj to izreče, da velja prisega za storjeno. Sodišče mora na tako prošnjo zaslišati nasprotnika, potem pa izreči, da velja prisega za storjeno, ker je stranka umrla potem, ko je bila pred sodiščem že izrekla, da hoče priseči in ker ta stranka z apelacijo ni pravde zavlekla.

Tukaj opozoriti moram še na veliko bolj važni slučaj, kot je predležeči. Le malokrat se zgodi, da umre stranka, ki je kako prisego nastopila, pač pa se dostikrat pripeti, da umre stranka še prej, nego se jej je razsodba dostavila; torej že prej kot je vedeti mogla, na katero prisego se bode razsodba glasila.

Potem izteče razsodba tako, da umrša stranka dobi pravdo le tedaj, če to in to priseže.

Tudi v tacih primerljajih je mogoče, da bode prisega veljala za storjeno, če namreč dediči umrlega dokažejo, da je umrša stranka v teku pravde v svojem govoru se izrekla, da

hoče priseči dotično prisego, če bi se razsodba slučajno na njo glasila, in da je dotični zapisnik lastnoročno podpisala oziroma podkrižala.

Ravno tisto velja, če dediči dokažejo, da je umrša stranka pred advokatom, kateremu je pravdo izročila, z lastnoročnim podpisom potrdila, da hoče priseči dotično prisego, če bi se razsodba slučajno na to prisego glasila.

Za kmečke razmere pa je važen prvi primerljaj, če je namreč v sodnijskem zapisniku obsežena izjava, da se hoče ta in ta prisega priseči, če bi se na-njo sodilo. Vsak naj si torej zapomni, da naj vselej, kadar ima pravdo pred sodiščem, če le mogoče sam k sodišču gre, da naj ondi takoj, če mu nasprotnik kako prisego ponudi, se izreče, ali to prisego sprejme ali vrne, in da naj vselej tudi zapisnik lastnoročno podkriža in oziroma podpiše.

Vse to naj stori zategadelj, da ne bode sitnosti zavoljo priseg, če bi umrl, predno izteče razsodba.

Naš kmet pa tukaj ravno nasprotno postopa. Ko je vse povedal, kar je hotel v pravdi povedati, in ko se je vse to v zapisnik zapisalo, pa konečno, ko se je zapisnik sklenil, oblastno izreče: „podpisa ne dam, križa ne dam!“ S tem misli, da je že polovico pravde dobil ali pa, da je sodniku prav dobro nagajal. Nagajal pa je sam sebi, ker se na dotični zapisnik njegovi dediči gledé prisege ne morejo sklicavati, če je on pozneje umrl. Dediči zgubé pravdo samo zategadelj, ker zapisnik ni podkrižan in podpisan.

Proti razsodbi prvega sodnika pritožiti se sme stranka, katera ž njo zadovoljna ni, na višje deželno sodišče.

Ta pritožba imenuje se apelacija, ter velja o njej predpis, da se ima v 14 dneh od tistega dne, ko se je razsodba stranki dostavila, vložiti in to tako gotovo, da je sicer obrok zamujen. Poprej bilo je dopuščeno, da se je smel obrok za apelacijo podaljšati. To pa se je novejše čase odpravilo tako, da se mora vsaka prošnja za podaljšanje tega obroka takoj odbiti.

V apelaciji imajo se razložiti razlogi, kateri po mnenju pritožnika proti razsodbi govoré.

Nove okolščine, nova dokazila se v apelacije ne smejo siliti, ker višje sodišče na nje nikdar ozir jemalo ne bode. Pri nas pa vlaga kmet apelacije v mnenju, da sme v apelacijo vrniti nove priče in nove okolščine. Posebno zavoljo novih prič se prav rado apeluje. Dostikrat se čujejo besede: „Če me je prvi sodnik obsodil, bom pa apeliral, ker imam še

polno novih prič, na katere se bodem sedaj sklicaval.“ In v resnici se vložil apelacija ter se v njej zahteva, da naj se obravnava z nova prične in da naj se pred vsem začuje dolga vrsta prič, o katerih pritožnik poprej v pravdi niti besedice ni bil črnil. Apelacija se zavrže, ker višje sodišče ne sme zaslišati novih prič ter se mora ozirati samo na tisto, kar se je bilo poprej med pravdo zapisalo in začulo.

Višje deželno sodišče dobi potem, ko se je apelacija vložila, vse akte (zapisnike) v pregled in razsojo. Samo na podlagi teh aktov sme to sodišče svojo sodbo izreči, ki se glasi tako, da se prvega sodnika sodba ali potrdi ali pa uniči. Če se je uničila ta sodba, izreče višje deželno sodišče novo sodbo. Stranka, ki je sedaj na slabem, kot je bila poprej pri razsodbi prvega sodnika, sme se proti razsodbi višjega deželnega sodišča pritožiti na najvišji sodni dvor na Dunaju.

Ta pritožba imenuje se revizija ter se ima v 14 dneh od tistega dne, ko se je stranki dostavila razsodba višjega deželnega sodišča, tako gotovo vložiti, da je sicer obrok zamujen.

Tudi v revizijo ne smejo se vtikati nova dokazila in ne nove okolščine. Če bi se to zgodilo, mlatila bi se samo prazna slama, ker mora najvišji sodni dvor svojo razsodbo opreti le na tiste akte, katere je že prvi sodnik pri svoji razsodbi uporabil. Najvišji sodni dvor izreče sodbo tako, da ali potrdi razsodbo višjega deželnega sodišča ali pa izreče, da se ta razsodba uniči in da se razsodba prvega sodnika, katero je bilo višje deželno sodišče razveljavilo, zopet v moč dene. Z razsodbo najvišjega sodnega dvora je vsaka pravda dokončana.

Kar se tiče pritožb proti razsodbam, imajo se vselej vložiti pri prvem sodniku, to se pravi, pri tistem sodišču, kjer se je pravda obravnavala. Nespametno bi bilo (in vendar se včasih zgodi), če bi se apelacija naravnost na višje deželno sodišče v Gradec ali Trst odposlala, in nespametno, če bi se revizija naravnost najvišjemu sodnemu dvoru na Dunaj odposlala.

Nahajajo se tako nespametni ljudje, da odpošljejo apelacijo takoj v Gradec, češ, prvemu sodniku ne zaupam več stvari, zategadelj jo bodem pa za njegovim hrbtom koj v Gradec dal, tako, da mi prvi sodnik ne bode mogel več nagajati. Ti nespametneži dobé potem iz Gradca sporočilo, da se jim apelacija vrne, ker je niso vložili pri pravem sodišču. S tem niso ničesar drugzega dosegli, kakor da so zamudili obrok k apelaciji in potem takem tudi apelacijo samo.

Zapomniti si je torej: „Vsaka pritožba proti sodnijski razsodbi ali proti kakemu drugemu sod-

nijskemu odloku, naj gre pritožba k višjemu deželnemu sodišču ali k najvišjemu sodnemu dvoru na Dunaj, vložiti se ima pri prvem sodišču, to je pri tistem sodišču, pri katerem se je dotična zadeva najprej obravnavala.

Pravomočna razsodba služi potem v podlago tistemu sodnijskemu postopanju, ki mu pravimo

zvršilo ali eksekucija.

Z zvršilom primora se obsojeni dolžnik, da stori tisto, kar se mu v razsodbi storiti nalaga.

O najvažnejših predpisih gledé eksekucije govorili smo že zgoraj, ko smo se pečali z najnovejšim zakonom z dne 10. junija 1887, št. 74 drž. zak. (Glej stran 545.)

Vse to, kar smo pisali do sedaj, velja o rednem sodnem postopanju, oprtem na stari zakon z leta 1781. Takrat, ko se je ta zakon izdal, morale so se vse pravde po njegovih predpisih ravnati. Takrat imeli smo eno samo sodnijsko postopanje, ki je veljalo za vse pravde. Ali v času enega stoletja so se razmere bistveno spremenile od onih razmer, katere so vladale v letu 1781. Postopanje, ki je bilo za to leto dobro, postalo je v poznejših časih preokorno in preneokretno. Pričetkoma so se težave odpravljale s tem, da so se izdajali dekreti, s katerimi se je sodnijski postopnik na tem ali onem mestu spremenil. Skoraj vsako leto pokazalo se je nekaj pomanjkljivosti, zategadelj so se taki dekreti skoraj vsako leto prikazovali. Konečno se je pa le videlo, da se tudi z dekreti več izhajati ne dá. Vpeljala so se izredna postopanja, katerih imamo sedaj preobilo. Redno postopanje pa je ostalo samo za tiste pravde, pri katerih znaša vrednost pravnega predmeta več kakor 500 gld. in oziroma pri katerih je predmet tak, da se sploh ceniti ne dá. Iz tega je razvidno, da se na deželi redno postopanje ne rabi tako obilokrat, kakor pa izredna postopanja, o katerih hočemo sedaj spregovoriti.

II.

0 izrednem sodnijskem postopanju.

Praviloma bi se imelo, kakor smo že poprej naglašali, v vsaki pravdi po rednem postopanju razpravljati.

To postopanje pa je prepočasno ter na tak način skovano, da zvit advokat ž njim vsako pravdo na brezobziren način lahko zavleče.

Tudi je to postopanje deloma oprto na gole formalnosti, ki niso imajo družega pomena, nego da v pravdi stroške proizvodnje in da pravdo zavlečejo.

To vse se je posebno tedaj občutilo, če se je vložila tožba, katere predmet ni imel visoke vrednosti.

Izredna postopanja imajo vse namen, pravdo pospešiti ter iz postopanja, ki naj se prične o kaki tožbi, odstraniti tisto okornost, ki je neobhodno združena z rednim postopanjem.

Naravno je, da so vsa izredna postopanja prav zelo podobna navadnemu postopanju. Izjeme so se vpeljale samo tam, kjer se je hotela hitrost pravde pospešiti.

O izrednih postopanjih hočemo sedaj na kratko spregovoriti. Pri tem nam bode mogoče naglašati le tisto, kar je tudi pri prostem človeku vedeti potrebno.

a) O sumarnem postopanju.

To postopanje se je vpeljalo leta 1845 in sicer izrečno v namenu, da bi veljalo za manjše pravde. Dandanes razpiše se to postopanje o vsaki tožbi, v kateri se zahteva plačilo kapitala, ki znaša več kakor 50 gld., pa ne več, kakor 500 gld.

Pri tem se na obresti in druge postranske zahteve ne jemlje ozir ter se gleda edino le na glavnico ali kapital.

Če se pa s tožbo ne zahteva plačilo gotove svote, temveč kaj družega, n. pr. izročitev kake reči, mora se sumarno postopanje razpisati, če je tožnik v svoji tožbi izrekel, da sprejme mesto reči gotovo svoto do 500 gld. Sploh se mora dopustiti sumarno postopanje pri vsaki pravdi, če se stranki sami zjedinite na to, da naj se sumarno postopa.

Kake posebnosti ima sumarno postopanje? To postopanje je v bistvu enako rednemu postopanju, samo da je hitrejši.

Tožba se lahko vložijo pisмено, ali se pa tudi da na zapisnik zapisati. Strankam ni treba advokatov, vendar pa mora vsaka vloga razven tožbe, če jo stranka ni sama pisala in podpisala, podpisana biti po advokatu.

O tožbi se razpiše dan za ustno obravnavo, ker je sumarno postopanje vselej ustno. Če je bil kdo zadržan k dnevu priti, sme poprositi, da se opraviči njegovo izostanjanje. To prošnjo ima vložiti v osmih dneh, od tistega časa računjeno, ko je ponehal zadržek. Pri rednem postopanju imajo se take

prošnje vložiti v 14 dneh po odstranitvi zadržka. Tukaj pa se je držati obroka 8 dni ter se ima vsaka pozneje vložena prošnja odbiti.

K obravnavi pride stranka lahko osebno, sme pa tudi poslati pooblaščenca, ki mora biti moškega spola ter 24 let star.

Tak pooblaščenec izkazati se ima pri obravnavi s pismenim pooblastilom. Tukaj se ravno v tem oziru na kmetih obilo greši. Če je tožen gospodar, pošlje k dnevnu prav rad svojo ženo, ali pa svojega sina brez ozira na to, ima že 24 let ali ne. Žena za pravdo sploh ni sposobna za pooblaščenca in kdor jo k obravnavi pošlje, zavleče pravdo ter pride v nevarnost, da bode moral nasprotniku stroške prenosa poplačati.

Pri dnevnu razpravlja se ustno ter je sodišče zavezano paziti na to, da stranki ničesar ne zamolčite in da se cela zadeva na vse strani dobro pojasni. Prej ko se prične obravnavati, mora sodišče poskusiti stranke z lepo poravnati, ter se ima obravnavati še le potem, ko je poskus poravnavo doseči brezuspešen ostal.

Dokazila so tudi pri sumarnem postopanju ravno tista, kakor pri rednem postopanju.

Gledé prič, sodnega ogleda in zvedencev pa ni treba sodniku napraviti še posebne predsodbe. Tiste formalnosti, ki veljajo v tem oziru za redno postopanje, odpadejo tu popolnoma. Sodnik izda odlok strankam, da bode zaslišal te in te priče ali pa da bode prišel ta in ta dan na lice mesta pregledat prepira predmet.

Ko so bili zaslišani zvedenci, ni treba prositi za inrotuliranje aktov v dokaznem postopanju: sodišče izda takoj svojo rzsodbo.

Najvažnejša sprememba pa je ta, da se imajo v sumarnem postopanju apelacije, revizije in sploh vse pritožbe vložiti v teku 8 dni od tistega dneva računjeno, ko se je stranki dostavila rzsodba ali odlok, proti kateremu se pritožuje.

Če sem dobil v pravdi, katere predmet je več vreden kot 500 gld., v kateri se je torej redno postopalo, rzsodbo, imam apelacijo vložiti v 14 dneh od dneva dostavljene mi rzsodbe. To je načelo rednega postopanja in to načelo se je našemu ljudstvu tako žarovito v spomin vtisnilo, da se sploh povsod med priprostim narodom misli, da je proti vsaki rzsodbi apelacija in oziroma revizija v 14 dneh vložiti. Ravno zategadelj je treba poznati izredna sodnijska postopanja tudi priprostemu človeku, ker imajo gledé pritožb posebna določila. Dasiravno je sumarno postopanje že od leta 1845 v navadi,

se tudi še dandanes apelacije proti sumarnim razsodbam hočejo v 14 dnevih vlagati. Sto in stokrat na leto oglašajo se slovenski kmetiči s takimi razsodbami pred sodišči ter hočejo imeti apelacijo. Mož pa je obrok v resnici tako dobro pre-računal, da pride k sodišču (ali k odvetniku) 13. ali 14. dan po vročitvi razsodbe. Jasno je, da je apelacijo zamudil in ko se mu to pove, ne more umeti, kako je mogoče, da bi bil kaj zamudil, ker so se vendar apelacije od nekdaj v 14 dneh vlagati imele.

Najkoristnejše, kar si ima slovenski kmet glede sumarnega postopanja v spominu ohraniti, dá se izraziti na kratko tako-le: V pravdi, kjer se je tožilo za več kakor 50 gld. pa ne za več kakor 500 gld. in oziroma, kjer je tožnik izrekel, da sprejme mesto prepirne reči več kakor 50 gld. pa ne več kakor 500 gld., imajo se vse pritožbe, bodi si apelacije ali druge pritožbe, v osmih dneh vložiti.

Odgovorili mi bode: „Kako naj kmet preišče, se je li o tožbi redno, sumarno ali na kak drug način postopalo!“ Dobro! Kdor tega sprevideti ne more (da si je v vsaki razsodbi povedano, kako se je postopalo), ta naj si ima za vodilo, da se ima pritožba proti vsaki razsodbi prej kot mogoče vložiti in sicer takoj prve dni, ko se je razsodba dostavila.

Druga važna sprememba tiče se revizije, to je tiste pritožbe, ki gre na Dunaj. Pri rednem postopanju razločujemo dve reviziji. Če se je razsodba pri višjem deželnem sodišču spremenila, potem sme tista stranka, kateri sprememba v kvar služi, pritožiti se na Dunaj. Tej pritožbi se pravi redna revizija. Največkrat se pa zgodi, da se pri višjem deželnem sodišču razsodba prvega sodnika potrdi, tako da se sodbi prvega in drugega sodnika enako glasite.

Protí taki enako se glasečim razsodbam je v rednem postopanju dopuščena pritožba na Dunaj, če more stranka dokazati, da je v razsodbah obsežena očitna in jasna krivica. Tej pritožbi pravi se izredna revizija.

Lahko se reče, da je ta pritožba silno negotova. Če se jih vložijo tisoč, imela bo morda ena vspeh. Vzlic temu pa je naš kmet prav zelo zaljubljen v njo in vselej, kadar je zgubil pri prvem in drugem sodišču, hoče stvar tudi na Dunaj dati. Posebno pa je pri sumarnem postopanju z vso ljubeznijo navezan na to pritožbo. Če mu je pri sodišču napraviti nočejo, obleta brez vspeha vse advokate, dokler ne stakne zakotnega pisarja, ki mu pritožbo napravi. To pritožbo pa sodišče koj odbije, ker je ne sme predložiti na Dunaj.

Stvar je namreč ta, da je tedaj, če se je tožilo za več kakor 50 gld. pa ne za več kakor 500 gld., prepovedana vsaka pritožba na Dunaj, če je bilo v Gradcu (oziroma v Trstu) ravno tako sojeno, kakor pri prvem sodišču.

Drugače se to tudi tako-le pové: izredna revizija je v sumarnem postopanju nedopustljiva. Kdor jo vloži, vrne mu jo prvo sodišče z dostavkom, da se najvišjemu sodnemu dvoru predložiti ne more.

Temu se nikakor ne da pomagati, zategadelj si zapomni: „če si sumarno pravdo tudi v Gradcu (oziroma v Trstu) zgubil, potem ti je odklenkalo, potem imaš plačati, če ne, oglasi se rubeženj v hišo. Še enkrat naglašamo, da je gledé sumarnega postopanja tisto, kar se je o pritožbah povedalo, najvažnejše.

b) O malotnem postopanju.

Malotno ali bagatelno postopanje vpeljalo se je s postavo z dne 27. aprila 1873, št. 66 drž. zak. Velja pa za tiste pravde, pri katerih se toži za znesek, ki ne presega 50 gld. ali pa za reči, gledé katerih je tožnik v tožbi izrekel, da sprejme za nje tudi znesek do 50 gld.

Stranki se lahko dogovorite na to postopanje tudi v pravadah, ki ne presegajo zneska 500 gld.

K takemu dogovoru pa se ne svetuje, ker se malotno postopanje ni tako obneslo, kakor se je pričakovalo. Pri tem postopanju je človek čisto dan v roke prvemu sodniku in lahko se zgodi, da bo najkrivičnejša rabsodba pravomočna ostala, če prvi sodnik prave postave poznal ni, ali jo je pa morda napačno tolmačil.

Tožba vloži se lahko pismeno ali pa protokolarično. O njej se razpiše dan za malotno razpravo z dostavkom, da imate obe stranki, če le mogoče seboj privedi dokazila in posebno tudi priče, na katere se bodete sklicevali. Obravnava je čisto ustna, vsaka stranka pripoveduje sodniku svoja mnenja, sodnik pa vestno posluša. Potem ko so stranke govorile, začuje sodnik koj priče in druga dokazila.

Če ni drugih dokazov, sme sodnik tudi tožnika o tistih rečeh, katere je trdil, pod prisego zaslišati in ravno tako tudi toženega. Stranki postanete torej priče in če se eni dokaže, da je krivo prisegla, zapade kazenskemu zakonu ravno tako kakor vsaka druga priča, ki je krivo pričevala pred sodiščem.

Ko je sodnik začul vsa dokazila, zaključí ustno obravnavo ter proglasi takoj svojo rabsodbo.

Pri malotnem postopanju se torej cela pravda pri eni sami obravnavi dokonča.

Naše ljudstvo se je temu postopanju še precej hitro privadilo, samo križ je zopet s pritožbami. Kdor zgubi, hoče vselej vložiti pritožbo, češ, da je prvega sodnika rabsodba krivična.

Kake pritožbe so dopuščene v malotnem postopanju? Proti rabsodbi dopuščena je samo tako imenovana pritožba ničnosti. Sme se pa vložiti samo iz sledečih vzrokov:

1. če se je proti postavi o tožbi razpisala malotna razprava (n. pr. če bi neveden sodnik o tožbi za 200 gld. razpisal malotno postopanje);

2. če bi nepristojno sodišče bilo o stvari sodilo (n. pr. če bi se bilo na podlagi menjice po okrajnem sodišču razpisalo malotno postopanje, ker menjiške tožbe za tako postopanje niso sposobne);

3. če je rabsodbo razglasil sodnik, ki ni bil opravičen za malotno postopanje ali ki ni vodil cele obravnave;

4. če se je javnost obravnave neopravičeno izključila;

5. če je za kako stranko prišla oseba, ki ni bila sposobna ali pa ne opravičena obravnavati (n. pr. če je pri obravnavi odgovarjal pooblaščenec brez pooblastila);

6. če je kaki stranki nepostavno se zabranilo, da bi se bila razprave udeležila (n. pr. če bi bil sodnik eno stranko kar meni nič tebi nič spodil, ter bi bil samo z drugo stranko obravnaval);

7. če bi bil sodnik tožniku več prisodil, kakor pa je ta sam zahteval.

Samo iz teh razlogov je pritožba dopuščena, in kakor vidite, so vsi vzroki obrnjeni na to, da bi se dosegla strogo taka obravnavo, kakor jo hoče imeti postava. Pritožba bode torej imela samo takrat vspeh, če se bode dokazalo, da se sodnik pri obravnavi ni obnašal po tistih predpisih, ki jih daje postava, s katero se je malotno postopanje vpeljalo. Če je torej grešil sodnik proti tej postavi, dopuščena je pritožba, če pa je grešil proti kaki drugi postavi, je vsaka pritožba izključena in naj je rabsodba sama na sebi še tako krivična.

Če sem n. pr. tožen, da naj plačam tožniku posojila 50 gld. in če tudi dokažem, da sem to posojilo že davno popa plačal, sodnik me vzlic temu obsodi, mi nobena pritožba pomagala ne bode, ker je v malotnem postopanju sodnik ne-

zmotljiv. Če razsodi: to in to je pravica, potem ostane to pravica; razsodba se bode le takrat ovrгла in nova obravnava dosegla, če se sodniku dokaže, da je zanemaril predpise postave o malotnem postopanju.

Iz tega razvidite, da pritožba ničnosti v malotnem postopanju posebno za kmečko življenje nikacega pomena nema. Najboljši svet, ki se kmetu dati more, glasi se tako-le:

„Če si v malotni pravdi, to je v pravdi, kjer se ni šlo za več kot 50 gld., obsojen, plačaj, ne zanašaj se na pritožbo in boj se posebno zakotnih pišačev, ki te bodo z nespametnimi pritožbami dražili!“

Precej nevarno je torej to postopanje ravno zavoljo nezmotljivosti sodnika, ki se pa tudi lahko zmoti. Zategadelj se čujejo pritožbe in morda se bo v kratkem kaj spremenilo!

Samo mimogredé naj bode omenjeno, da se ima pritožba ničnosti v 8 dneh od tistega dne, ko se je razsodba vročila, vložiti. Če se je pa razsodba v navzočnosti obeh strank razglasila, ima se pritožba ničnosti v 8 dneh od dneva razglasbe vložiti.

Kdor je obravnavo zamudil, ta more zamudo opravičiti, mora pa dotično prošnjo v 8 dneh od dneva, ko se je odstranil zadržek, vložiti.

c) O opominovalnem postopanju.

To postopanje vpeljalo se je z zakonom z dne 27. aprila 1873, št. 67 drž. zak.

Mnogo bolj koristno od malotnega postopanja je to postopanje.

Obžalovati se mora, da se med našim ljudstvom še ni tako ukoreninilo, kakor bi bilo želeti.

Znano je, da je plačevanje dolgov stvar, kateri se vsakdo rad odteguje. Posebno na deželi opomin upniku malokdaj kaj pomaga. Kmetič si misli, tirjal me je sicer, ali bile so to prazne besede, me bode že še čakal!

Drugače je takrat, če dobi dolжник pismo od advokata, da naj plača; takega pisma in opomina se že bolj ustraši, ker se ravno boji stroškov, ki rastejo kakor gobe po dežju, če je odvetnik zadevo v svoje roke dobil.

Na ta strah pred stroški oprto je opominovalno postopanje. Upnik dá tako rekoč dolžnika po sodišču opomniti. Če dolжник na ta opomin molči, dobi sodnijski opomin moč razsodbe, tako, da se takoj lahko vodi eksekucija brez vsake

daljše obravnave. To postopanje je torej prav hitro ter posebno za kmečke razmere kakor nalašč vstvarjeno, ker se z njim lahko prihranijo pota k sodišču in tudi obilo stroškov.

V sledečem hočemo spregovoriti o načelih, na katera je oprto opominovalno postopanje.

Pred vsem mora se zapomniti, da velja to postopanje samo za tirjatve, ki ne presegajo zneska 200 gld. in za reči, katerih vrednost ne presega 200 gld. in ki so take, da ni treba, da bi se morala ravno tista reč, ki se je dala, zopet nazaj dati.

Zadostuje, če se vrne reč ravno tiste kakovosti in, kakor pravi postava, ravno tistega plemena.

To so tako imenovane nadomestljive reči. Postavim: Če dam komu mernik pšenice, umé se že samo ob sebi, da mi ne bode vrnil ravno tiste pšenice, pač pa mi bode imel vrniti mernik pšenice sploh. Žito, sadje, mleko in drugi taki pridelki, so nadomestljive reči in samo za take reči dopuščeno je opominovalno postopanje. Za reči, katere se z reči ravno tistega plemena nadomestiti ne dajo, je opominovalno postopanje izključeno.

Če sem n. pr. svojemu sosedu posodil konja za nekaj dni ter ga mi potem vrniti noče, ne bodem smel opominovalne prošnje vložiti, ker konj ni nadomestljiva reč. Sicer se pa tako ali tako opominovalno postopanje največ rabi pri tirjativah in sicer je dopuščeno za vsako tirjatev do zneska 200 gld.

Prošnja za plačilni opomin ima se vložiti vselej in brez vsake izjeme samo pri tistem sodišču, v katerega okrožju prebiva dolžnik. Tu je prav močno paziti na to, da se ta prošnja ne vloži, kakor to naš kmet prav rad stori, pri tistem sodišču, kjer upnik prebiva. Pristojno je samo sodišče dolžnikovo in to tudi takrat, če bi se tudi izrečno dogovorilo bilo, da mora dolžnik upniku na njegovem domu plačilo dati. Tak dogovor za to postopanje ničesar ne velja. Tukaj velja pravilo brez izjeme, da se ima prošnja za sodnijski opomin vložiti vselej pri dolžnikovem sodišču in sicer pri tako imenovanem okrajnem sodišču.

Če se nahaja v kraju, kjer dolžnik prebiva, deželno ali okrožno sodišče, izročeno je opominovalno postopanje v tem kraju nahajajočemu se okrajnemu sodišču.

Prične se opominovalno postopanje s prošnjo upnika do sodišča, kjer prosi, da naj se dolžniku sodnijsko zaukaže, da ima plačati upnikovo tirjatev v 14 dneh.

V tej prošnji ima upnik naznaniti svoje in svojega dolžnika ime, stan ali obrt in bivališče. Dalje se ima naznaniti znesek tirjatve in pravni naslov, s katerega se plačilo zahteva.

Če se ne zahteva denar, temveč nadomestljiva reč, mora se v prošnji naznaniti znesek, katerega upnik mesto reči vzeti hoče.

V eni prošnji iztirjati se smejo tudi različne tirjatve, izvirajoče iz različnih pravnih naslovov, če skupni znesek brez ozira na obresti in stroške ne presega 200 gld.

Prošnja ima se vložiti v enem samem prepisu.

Gledé kolekovanja omeniti se mora, da se imajo prošnje, če iztirjani znesek ne presega 50 gld., kolekovati z 12 kr., drugače pa 36 kr.

Tudi se ima priložiti kolek za plačilno povelje in sicer v zavitku. Ta kolek znaša 25 kr., če vrednost prepirnega predmeta ni višja od 25 gld., 50 kr. če vrednost prepirnega predmeta ne presega 50 gld., v vsakem drugem slučaju pa 1 gld.

Ker je to postopanje še premalo poznano med našim ljudstvom in ker je želeli, da se bolj ukorenini, navesti hočem nekaj zgledov.

Tomaž Košir, posestnik na Trati šte. 19, dolžuje Jožefu Mlakar-ju, mizarju v Gorenji Vasi št. 12, za popravo oken in vrat 20 gld. 17 kr.

Ta znesek hoče iztirjati v opominovalnem postopanju. Dolžnik prebiva na Trati, okraja Loškega; vložiti mu je torej sledečo prošnjo na c. kr. okrajno sodišče v Loki.

(Kolek 12 kr.)

Slavno c. kr. okrajno sodišče!

V teku leta 1887 sem Tomažu Koširju, posestniku na Trati št. 19, na njegovo naročilo popravil okna in vrata pri njegovi hiši.

Moj zaslužek znaša 20 gld. 17 kr.

Ker plačila z lepa ne dobim, prosim:

Slavno c. kr. okrajno sodišče naj Tomažu Koširju s pogojnimi plačilnimi poveljem naložiti blagovoli, da ima za popravo oken in vrat zahtevani znesek 20 gld. 17 kr. in 5% obresti od tistega dne dalje, ko se mu bode dostavilo plačilno povelje in te-le

stroške:

sostava te vloge	1 gld. — kr.
prepis in kolek	— " 22 "
poštnina	— " 20 "
kolek za plačilno povelje	— " 25 "

meni Jožefu Mlakar-ju, mizarju v Gorenji Vasi št. 12, v 14 dneh proti zvršilu poplačati.

./. Za plačilno povelje prilagam v zavitku pod ./. kolek 25 kr.
V Gorenji Vasi dne 1. marca 1888. Jožef Mlakar.

Zunaj: Slavnemu c. kr. okrajnemu sodišču
v Loki.
Jožef Mlakar, mizar v Gorenji Vasi
hiš. šte. 12,
proti
Tomažu Košir-ju, posestniku na Trati.
Prošnja,
da se izda pogojno plačilno
povelje za 20 gld. 17 kr. s. pr.
1 krat. ./. Kolek 25 kr. za plačilno povelje.

Jakob Možina, posestnik v Ljubljani, je Martinu Grabnarju, posestniku v Kranjski Gori, v spomladi 1886 prepustil 20 mernikov pšenice proti temu, da se je Martin Grabnar zavezal to žito v jeseni 1886 vrniti.

Vložiti ima sledečo prošnjo pri c. kr. okrajnem sodišču v Kranjski Gori.

(Kolek 12 kr.) Slavno c. kr. okrajno sodišče!

V spomladi leta 1886 prepustil sem Martinu Grabnar-ju, posestniku v Kranjski Gori šte. 2, 20 mernikov pšenice.

Zavezal se je, da mi bode to žito vrnil v jeseni 1886, kar se pa ni zgodilo.

Sedaj izrekam, da sprejemem mesto tega žita tudi znesek 40 gld., to je za mernik 2 gld.

Ker z lepa ničesar ne dosežem, prosim:

Slavno c. kr. okrajno sodišče naj Martinu Grabnarju, posestniku v Kranjski Gori šte. 2, pogojno zaukazati blagovoli, da ima v 14 dneh meni Jakobu Možini, posestniku v Ljubljani, na Bregu šte. 12, 20 mernikov pšenice izročiti ali mi pa znesek 2 gld. za mrenik, torej 40 gld. poplačati in povrniti te-le

stroške:

sostava te vloge	1 gld. — kr.
prepis in kolek	— " 22 "
poštšina	— " 20 "
kolek za plačilno povelje	— " 50 "

·/. Pod ·/. prilagam v zavitku kolek 50 kr. za plačilno povelje.

V Ljubljani dne 1. decembra 1886. † Jakob Možina
 podpisal
 Miha Kralj.

Zunaj: Slavnemu c. kr. okrajnemu sodišču
 v Kranjski Gori.
 Jakob Možina, posestnik v Ljubljani
 hiš. šte. 12,

proti
 Martinu Grabnar-ju, posestniku v
 Kranjski Gori šte. 2.

Prošnja,
 da se izda pogojno plačilno
 povelje.

1 krat. ·/. kolek 50 kr.

Rekli smo že poprej, da se sme v prošnji iztirjati več različnih tirjatev, če vse skupaj ne presežajo 200 gld.

Matevž Jereb vložil je sledečo prošnjo:

(Kolek 36 kr.) Slavno c. kr. okrajno sodišče!

Miha Trdina, posestnik na Homecu, mi dolžuje

1. na blagu, ki ga je pri meni kupil,	50 gld. — kr.
2. na gotovem posojilu	30 " — " in
3. na kupnini za prodanega mu konja	120 " — "

Ker mi z lepa ničesar ne plača, izrekam prošnjo:

Slavno c. kr. okrajno sodišče naj Mihu Trdini, posestniku na Homecu št. 4, s pogojnim plačilnim poveljem naložiti blagovoli, da ima meni Matevžu Jerebu, trgovcu v Ljubljani na Starem trgu,

1. na blagu dolžno kupno ceno v znesku	50 gld. — kr.
2. gotovo posojilo v znesku	30 " — " in
3. za prodanega konja kupnino v znesku	120 " — "

Skupaj torej znesek 200 gld. — kr.

5% obresti od dne vročenja plačilnega naloga in te-le

stroške:

sostava te vloge	1 gld. — kr.
prepis in kolek	— " 56 "
poština	— " 20 "
kolek za plačilno povelje	1 " — "

v 14 dneh proti zvršilu poplačati.

%. Pod % prilagam za plačilno povelje v posebnem zavitku kolek 1 gld.

V Ljubljani dne 1. januarja 1888. Matevž Jereb l. r.

Zunaj:

C. kr. okrajno sodišče
v Kamniku.

Matevž Jereb, trgovec v Ljubljani na
Starem trgu,

proti

Mihu Terdini, posestniku na Homcu
šteev. 4.

Prošnja

za pogojno plačilno povelje
zavoljo: 200 gld. c. s. e.

1 krat.

%. kolek 1 gld. za plačilno povelje.

Na to prošnjo izda sodišče pogojno plačilno povelje. To se pravi, sodišče zaukaže dolžniku, da naj v 14 dneh plača ali pa, da naj v ravno tistem času proti plačilnemu povelju vloži svoj ugovor, če ne, zapade eksekuciji.

Dolžnik ima proti plačilnemu povelju vložiti svoj ugovor, če hoče zabraniti eksekucijo. Če pa molči, postane plačilno povelje pravomočno tako, da se lahko vodi eksekucija, če se v 14 dneh ne plača.

Ako se je pa vložil ugovor, potem zgubi plačilno povelje vsako svojo moč. Zategadelj imenuje se to povelje pogojno plačilno povelje, ker se izda samo pod pogojem, da naj je pravomočno, če se ne vloži ugovor.

Ugovor vloži se lahko pisмено ali pa tudi pred sodiščem na zapisnik.

Če se vloži pisмено, kolekovati se ima ravno tako, kakor se je kolekovala prošnja za plačilno povelje.

Dolžnik sme vložiti ugovor, ne da bi moral pri tem razložiti razlogov, s katerih ugovarja.

Vzemimo zgled:

Proti zgorajšnjemu plačilnemu povelju bode Miha Trdina tako-le ugovarjal:

Slavno c. kr. okrajno sodišče!

S tukajšnjim plačilnim poveljem z dne 6. januarja 1888, šteev. 24, naložilo se mi je, da imam v 14 dneh Matevžu Jerebu, trgovcu v Ljubljani na Starem trgu, poplačati kupni znesek 200 gld. s. pr.

Proti temu plačilnemu nalogu vlagam svoj

u g o v o r

ter prosim :

Slavno c. kr. okrajno sodišče naj ta ugovor v vednost sprejeti ter nasprotniku naložiti blagovoli, da mi ima v 14 dneh proti izvršilu poplačati te-le:

s t r o š k e :

sostava te vloge	1 gld. —	kr.
prepis in kolek	— " 56	"
poština	— " 20	"
vročnina	— " 17 ¹ / ₂	"

Na Homcu dne 9. januarja 1888.

† Miha Trdina

podpisal

Tine Žabnikar l. r.

Zunaj :

C. kr. okrajno sodišče
v Kamniku.Miha Trdina, posestnik na Homcu
hiš. št. 4,

proti

Matevžu Jerebu, trgovcu v Ljubljani
na Starem trgu.

Ugovor,

proti plačilnemu povelju z
dne 6. jan. 1888, št. 24.

1 krat.

Samo ob sebi je umevno, da se ima ugovor vložiti pri tistem sodišču, katero je izdalo pogojno plačilno povelje. Dalje se ima zapomniti, da se ima ugovor vložiti v 14 dneh od tistega dne računjeno, ko se je ugovorniku dostavilo pogojno povelje. Če ta ugovor zamudi, zamujeno je vse in plačilno povelje dobi svojo eksekutivno moč.

Kaj je potem, če se ni vložil ugovor?

Upnik pridobil si je pravico, po preteku 14 dneh, če mu dolžnik plačal ni, poprositi za zvršilo ali eksekucijo.

Tukaj pa se ima zapaziti, da moč plačilnega povelja sama ob sebi poneha, če se eksekucija v teku 6 mesecev, od tistega dne računjeno, ko se je dolžniku plačilno povelje dostavilo, ni vodila.

Plačilno povelje ima torej moč samo za 6 mesecev, pozneje mora se z nova tožiti in oziroma nova prošnja za plačilno povelje vložiti, če je upnik dolžnika čakal ter ga pustil v teku 6 mesecev pri miru.

Gledé ugovora proti plačilnemu povelju omenjamo še, da ima dolžnik pravico poslati k sodišču katerokoli osebo z naročilom, da naj v njegovem imenu ugovor vloži.

Tej osebi ni potreba izkazati se s posebnim pooblastilom; sme k sodišču priti ter izreči: „vlagam ugovor proti temu in temu plačilnemu povelju v imenu te in te osebe!“

Tak ugovor je pravomočen ter zadostuje v vsakem oziru.

Sedaj bodete pa rekli, kaj nam pomaga opominovavno postopanje, če dolžnik vloži svoj ugovor? Celo delo je potem brezuspešno postalo in izmetalo se je samo nekoliko kolekov.

Odgovarjamo, da se ugovori ne vlagajo tako pogostokrat. Dolžnik, ki se čuti obvezanega, ne ugovarja proti plačilnemu povelju, ker se ravno daljših stroškov boji. Skrbi torej, da dobi denar in da plača.

Upnik pa se proti ugovoru zavaruje lahko s tem, da s prošnjo za pogojno povelje zveže tudi tožbo. To se pravi, upnik prosi, da naj se izda najprej pogojno plačilno povelje. Za slučaj pa, da bi se vložil proti temu povelju ugovor, izreče se daljša prošnja, da naj se ima vloga, s katero se je prosilo za plačilno povelje, za tožbo in da naj se o tej tožbi postavno obravnava razpiše. Taka tožba se ima v treh prepisih sodišču predložiti, če se je pismeno vložila. Sodišče izda najprej pogojno plačilno povelje. Če se je vložil ugovor, potem pa se razpiše razprava za malotno ali sumarno postopanje ter se konečno izda rzsodba, kakor v vsaki drugi pravdi.

V pojasnilo naj služi sledeči zgled:

Mica Tomažin, posestnica v Rudolfovem, dolžuje Mihu Golobu, trgovcu v Ločni, za prejeta blago 45 gld.

Miha Golob vloži sledečo tožbo:

(Kolek 12 kr.) Slavno c. kr. okrajno sodišče!

Mica Tomažin, posestnica v Rudolfovem, kupila je pri meni dne 1. septembra 1887 blaga za 45 gld.

Zavezala se je, da mi bode to kupnino plačala do novega leta 1888.

Ker plačila prejel nisem, tožim in prosim:

Slavno c. kr. okrajno sodišče naj Mici Tomažin, posestnici v Rudolfovem, pred vsem s pogojnim plačilnim poveljem naložiti blagovoli, da ima Miha Golobu, trgovcu v Ločni, za prejeta blago kupnino v znesku 45 gld., 5% obresti od 1. prosinca 1888 in

stroške:

ta vloga	1 gld. — kr.
3 kratni prepis	— " 60 "
3 koleki	— " 36 "
kolek k plačilnemu povelju	— " 50 "

v 14 dneh proti izvršilu poplačati.

Če bi nasprotnica vložila ugovor, naj se razpiše malotna razprava in naj se razsodi:

Tožena Mica Tomažin ima tožniku, Mihu Golobu, za prejeta blago kupnino v znesku 45 gld., 5% obresti od 1. januarja 1888 in sodne stroške v osmih dneh proti izvršilu poplačati.

Kolek k plačilnemu povelju priložen je v posebnem % zavitku pod %.

V Ločni dne 2. februarja 1888. Miha Golob l. r.

Zunaj:

C. kr. okrajno sodišče
v Rudolfovem.

Miha Golob, trgovec v Ločni,

proti,

Mici Tomažin, posestnici v Rudolfovem.

Tožba

zavoljo 45 gld. s prošnjo, da naj se najprej izda pogojno plačilno povelje.

3 krat.

% kolek 50 kr.

d) O postopanju pri motenju zadnje dejanske posesti.

O tem postopanju govorili smo že v prvem snopiču na strani 24.

Najvažnejši, kar se mora vedeti, je to, da se imajo pri tožbe pri tem postopku vložiti v 8 dneh pa ne v 14 dneh, kakor se na kmetih sploh misli.

e) O postopanju pri rabokupnih zadevah.

To postopanje vpeljalo se je s cesarsko naredbo z dne 16. novembra 1858, šte. 213 drž. zak. ter velja za vse prepire, izvirajoče iz rabokupnih pogodb, potem za sodnijska odpovedanja rabokupnih pogodb in sploh za vse razprave o od-

povedbah in drugih določitvah gledé v rabokup oddanih zemljišč, poslopij in drugih nepremičnin.

K takim nepremičninam prišteva zakon tudi mline na ladijah in druge na ladijah napravljene stavbe.

Pravde o rabokupnih zadevah spadajo brez vsake izjeme pred tisto okrajno sodišče, v katerega okrožju se nahaja v rabokup oddana nepremičnina.

Obravnava se o rabokupnih zadevah sumarno. Samo sledeče izjeme veljajo:

a) če se je tožilo na ponehanje pogodbe, ker se rabokupščina ni ob pravem času plačala, sme toženi kako nasprotno tirjatev ugovarjati le takrat, če se ta nasprotna tirjatev tako dokazati dá, da ni treba poprej začuti prič ali zvedencev;

b) na priče, ki se v 8 dneh zaslišati ne morejo, ni ozirjemati, če druga stranka to zahteva;

c) dokaz s prisego nastopiti se ima v treh dneh od tistega dne računjeno, ko je razsodba pravomočna postala in oziroma, ko se je razsodba zadnjega sodnika dostavila;

d) apelacije in revizije in sploh vse pritožbe proti odlokom prvega ali drugega sodnika imajo se v treh dneh po vročitvi razsodbe ali odloka pri prvem sodišču vložiti;

e) prošnje, da bi se opravičilo izostanje pri kaki razpravi, vložiti se imajo v treh dneh, ko je ponehal zadržek, ki je zabranil, da stranka k razpravi priti ni mogla.

Kakor vidite, je postopanje pri rabokupnih pravadah še nekoliko hitrejše, kakor sumarno postopanje sploh.

Najvažnejše in najpotrebnejše je vedeti, da se imajo pri tacihi pravadah pritožbe prej kot mogoče in vsaj v treh dneh vložiti, če ne, je pritožba zamujena.

Ravno tako velja načelo, da se ima prisega kolikor mogoče hitro nastopiti, ker bi se sicer lahko zgodilo, da bi se prisega zamudila.

f) O tako imenovanem mandatnem postopanju.

Obilokrat se pripeti, da ima tožnik v rokah listino ali pismo, ki dokazuje, da mu je toženi v resnici dolžan.

Poznamo pisma, ki vživajo polno vero ter obsegajo v vsakem obziru neomahljiv dokaz.

Taka pisma so pred vsem po notarju v slovesni obliki napravljena pisma ali listine. Imenujemo jih navadno notarske akte.

Dalje se opira včasih iztožena tirjatev na listino izdano po javni oblasti. Ravno tisto vero zaslužijo pisma, ki so bila po notarju legalizovana in sploh pisma, ki so služila v podlago zemljiščno-knjižnemu zavarovanju.

Če ima torej tožnik listino, ki je napravljena v slovesni obliki notarskega akta, ali pa je bila izdana po javni oblasti, ali pa jo je legalizoval notar, ali pa je služila v podlago zemljiščno-knjižnemu zavarovanju, sme poprositi, če se tožba suče okrog tirjatve v denarju ali pa sploh o spolnitvi kake osebne zaveze, da se izda plačilni ukaz, da ima dolžnik v 14 dneh proti izvršilu v pismu dokazano tirjatev poplačati in oziroma posebno zavezo spolniti ali pa v ravno tistem času svoje ugovore vložiti. Dotični tožbi se mora pismo v izvirniku priložiti. Če pismo v vsakem oziru, to je gledé tirjatve same, kakor tudi gledé postránščin, vstreza predpisom postave, izda se plačilno povelje.

Toženi, kateremu se je plačilo naložilo, sme v določenem obroku svoje ugovore proti tožbi vložiti.

Če je pa molčal, potem stopi plačilno povelje v moč in tožnik lahko prične eksekucijo voditi. Če so se pa ugovori vložili, ima se sumarna razprava razpisati, ter zadeva dognati kakor pri vsaki drugi sumarni pravdi.

Imamo še nekatera druga izredna postopanja, kakor za trgovinske zadeve, za menične pravde in za pravde o ločitvi zakona od mize in postelje itd.

Ta postopanja pa nemajo za navadno življenje posebnega pomena, zategadelj ni potrebno, da bi o njih spregovorili.

S tem dokončano je naše delo. V uvodu se je obetal, da se bo v posebnem delu konečno govorilo še o nekaterih najnovejših zakonih na kratko in samo o najvažnejšem njihovem obsegu.

O teh zakonih pa smo že govorili na različnih mestih te knjige; zategadelj naj si jih bralci poiščejo na teh posameznih mestih, kar se bode toliko laže zgodilo, ker je pri vsakem poglavju na čelu zapisan kratek obseg tega poglavja.

Kazalo.

Stran
3

Uvod	
Prvi ali splošni glavni del.	
I. O zakonih sploh.	
Kako se zakoni ali <u>postave</u> razglašajo ?	8
Kaj je državni zakonik, in kaj deželni zakonik ?	11
Kje in koliko časa velja razglašena postava ?	12
II. O brambi pravie.	
O samolastni moči in o silobranu	12
Kdaj je samol. moč dovoljena ? — O rubežni živine, paseče se na tuji zemlji	14
O pomenu katastra ali mape	16
III. O posesti sploh.	
Kaj in kolika je posest ?	17
Kdo je lahko posestnik ? — Kaj se lahko v posest pridobi ?	21
IV. O pravnem, prevažnem pomenu posesti.	
Posest, zunanja podoba nevidljive lastninske pravice	21
O posebnem varstvu, ki ga vživa posest že sama ob sebi	23
V. O pravdi zavoljo motenja v mirni posesti.	
Kaj je namen tožbe zavoljo motenja v mirni posesti ?	26
Prečudno mnenje o teh pravadah	26
Najkrajša obravnava pri motenju mirne posesti	27
<u>Pritožba</u> proti končnemu odloku vložiti se ima v osmih dneh	27
O novih zidanjih	28
VI. O rečeh sploh.	
Kaj in kolikovrstne so reči ?	30
Razlika med premakljivimi in nepremakljivimi rečmi	30
Kaj so cenljive in necenljive reči ?	30
VII. O priposestvanju.	
Glavni pogoji priposestvanja	31
O rednem in izrednem priposestvanju	33
O zaveri priposestvanja	36
O pretrganju priposestvanja	37
Kaki so priposestvanja uspehi ?	38
VIII. O zastaranju.	
O rednem zastaranju	38
O državnih papirjih in obligacijonih	39
O izrednem zastaranju	41
1. Kdaj zastara pravica ovreči kak testament ?	41
2. Kdaj zastara pravica do dolžnega deleža ali njega dopolnitve ?	41
3. Kdaj zastara pravica do ugovora zavoljo prikratbe čez polovico ?	42
4. Kdaj zastara pravica ovreči kako razdelitev ?	42

5. Kdaj zastara pravica ovreči pogodbo, ki se je vsled zmote ali bojazni sklenila?	43
6. Kako zastarajo služnosti ali servitute?	43
7. Kdaj zastara tožba za odškodnino?	43
O zaveri ali zavržbi zastaranja. — Kaj je uspeh zastaranja?	44

Drugi glavni del.

O zemljiščni knjigi.

I. O zemljiščni knjigi sploh in posebno o njeni zunanji podobi.

Kako je v teku časov nastala zemljiščna knjiga?	45
Sedanja zemljiščna knjiga razdeluje se v „glavno knjigo“ in v „knjigo za pisma“	48
Kaj so zemljiščno-knjižne „vloge“?	49

II. Dve imenitni lastnosti zemljiščne knjige.

O javnosti zemljiščne knjige in o splošnem zaupanju, ki ga vživati mora	54
Razpravljajo se slučajji, pri katerih zagazi se v škodo vsled tega, da je kdo drugi zaupal javni knjigi	55

III. O pravicah, katerim je odprta zemljiščna knjiga.

Pravica, katerim je javna knjiga odprta	57
Kako se pridobiva:	
a) Lastninska pravica do posameznih parcel tega ali onega posestva?	59
O pozivnem postopanju	64
b) Servituti ali služnosti	71
c) Zastavna pravica	71
d) Najemna pravica	78
e) Pridržek, kaj nazaj kupiti	79
f) Pravica do predkupa	79
Vrednost mesta, na katero hočem kaj posoditi, moram z veliko previdnostjo preračuniti	76

IV. O vknjižbah ali intabulacijah.

Pisma, katera prihajajo v zemljiščno knjigo, so javna ali pa privatna	80
Pomen „mrtvaških listov“	81
Pravica do živeža in stanovanja se da izknjižiti na podlagi mrtvaškega lista	82
Vsako pismo mora obsegati „pravno ime“	85
O legalizaciji (legalizovanju)	89
Zastava zemljišča se prične še le s tistim dnevom, ko se je prošnja pri sodnji vložila	92
Kako se imajo zemljiščno-knjižne prošnje napravljati?	93
Kako se imajo zemljiščno-knjižne prošnje kolekovati?	100
Zgledi za to razpravo	102

V. O predznambah ali prenotacijah.

Za predznambo ni posebno vsako pismo	116
Lastnosti pisem za prenotacijo	117
Vse pravice, ki se vknjižiti smejo, smejo se tudi prenotirati	119
Prošnje za prenotacijo sestaviti se imajo kakor sploh zemljiščno-knjižne prošnje	121
Kupna pisma se prenotirajo, če tudi v njih o zemljiščni knjigi govorece ni	121
Kako je stvar pri dolžnih pismih?	122

Vsaka prenotacija mora se opravičiti	Stran 126
Opravičenje doseže se ali z „izrečenjem“ ali pa s „tožbo“	127

VII. O zaznambah ali adnotacijah.

Adnotacija osebnih razmer	132
Zaznamujejo se tudi posebne pravne razmere, kakor sekvestracija, eksekutivna razprava itd.	133
O pravnih pripomočkih proti zemljiščno-knjižnim odlokom. Rekurs	134

VIII. O pooblastilih v zemljiščno-knjižnih zadevah

VIII. O notarjih ali beležnikih.

Notarji smejo napravljati dolž. pisma, ki se potem koj eksekvirati dajo	141
Naštevajo se lastnosti teh pisem	142
Nekatera pisma so samo tedaj veljavna, če so po notarju v slovesni obliki napravljena	143

Tretji glavni del.

O zapuščinah.

I. O dedščinah sploh.

Kaj je zapuščina?	145
Razloček med dedičem in volilojemnikom	147
Tudi dedščinska pravica ima svoje pravne naslove	148
Pri zapuščinskih pravicah svari se pred zakotnimi pisarji	149
O splošni ali absolutni nezmožnosti k dedvanju	149
Posamezna ali relativna nezmožnost k dedvanju	150
Odpoved k dedščinskim pravicam je dopuščena	152

II. O testamentih ali oporokah.

Kaj je testament ali oporoka, in kdo je sploh zmožen napraviti oporoko?	153
O zunanji obliki veljavnega testamenta	156
Privatni testamenti	157
Izredni ali nepravilni testamenti	166
Javni testamenti	167
O notranjem obsegu veljavnega testamenta	168
Imenovanje dediča	169
O skupnih testamentih	180
O neveljavnosti ali brezupljivosti testamenta	181
O dedščinskih pogodbah	187
Zgledi testamentov	188

III. O dolžnem deležu in o dedščinskem nasledstvu proti zapustnikovi volji.

Podloga dolžnemu deležu je pravica do postavnega nasledstva	197
Zapustnika bratje in sestre nemajo pravice do dolžnega deleža, zapustnika žena in nezakonski otroci tudi ne	200
Kaj je „razdedinjenje“ in kaj „razdedinjenje v dobrem namenu“?	201
O znesku in preračunjenju dolžnega deleža	204
Všteti se imajo pri življenju zapustnika prejeti zneski	206
Razdedinjenje nujnega dediča, kateremu se nakloni samo 5 gld., ni veljavno	207
Da se plača dolžni delež, skrečijo se v primeri tudi volila	209
Tožba, dolžni delež ali njega dopolnitev zahtevati, zastara se v treh letih	211
Kaki so nasledki tedaj, če je zapustnik samo v zmoti prezrl nujnega dediča?	211

IV. O postavnem nasledstvu.

	Stran
Kdaj nastopi ~~postavno~~ nasledstvo?	214
Katere osebe se skličejo k postavnemu nasledstvu?	215
Sorodniki, klicani k postavnemu nasledstvu, razdeljeni so v 6 vrst	217
O postavnih dedščinskih pravicah zakonskih med sabo; o ravno tistih pravicah nezakonskih otrok	230
Kdo so postavni dediči po duhovnih?	231
O vračunjenju pri postavnem nasledstvu	232

V. O volilih.

Kaj je volilo?	232
Kdo more dati, kdo more prejeti volilo? Kaj se voli?	233
Kdaj smejo volilojemniki zahtevati od dediča, da jim volilo izroči?	233
O pobožnih volilih	234

VI. O zapuščinski obravnavi.

Kaj je zapuščinska obravnava in kako se izvrši?	235
Pogojno in nepogojno izrečenje za dediča	236
Zapuščinski inventar	238
Zapuščinski upniki	239
Kako se zapuščinska obravnava konča?	243

Četrty glavni del.

O lastninski pravici, o zastavni pravici in o služnostih.

A. O lastninski pravici.

<i>I. O pomenu lastninske pravice</i>	244
Katere reči se v lastninsko pravico pridobiti ne morejo, in katere osebe niso zmožne, da bi si pridobivale lastninsko pravico?	245
O prepovedanem orožju	247
Kako je postopati s cerkvenim, kako z občinskim premoženjem?	250
<i>II. Po kakih načelih se ima gospodariti z občinskim premoženjem?</i>	254
Kako je postopati občinskemu odboru, kadar hoče, da bi se kaj občinskega premoženja ali prodalo ali razdelilo ali pa v najem oddalo?	259
Kako se napravljajo dolgovi na občinsko premoženje?	260
<i>III. Kdor hoče lastnik postati, mora dotično reč v svojo posest prevzeti</i>	261
<i>IV. O prisvojenju.</i>	
Kako je z izgubljenjo živino in kako z rojem tujih bučel?	266
Kako je postopati z najdenimi reči?	269
Čigav je zaklad?	272
<i>V. O prečudni napačni veri, živeči med narodom slovenskim v veliko sramoto!</i>	
O zapuščini umrlega samca, in posebno duhovnika	273
<i>VI. O prirasti:</i> O novem otoku, o zapuščeni strugi, naplavljenju in odtrganem večjem kosu zemlje	275
O vodah sploh	278
Kaj je pravica, če so se zmešale, zlile ali združile reči več posestnikov?	280
Kaj je pravica, če sem pri popravljanju svojih stavb, ali sploh svojih reči porabil tujo reč?	283
Čigavo je drevo, na meji stoječe?	284
<i>VII. Važna razprava o „izročitvi“:</i> O izročitvi	285
O daritvi — O kupčiji	287

	Stran
Izročitev premakljivih reči	292
VIII. O izročitvi pri nepremičnostih ali nepremakljivih rečeh	295
IX. O tožbi zavoljo lastnišinske pravice	299

B. O zastavni pravici.

Kaj je zastavna pravica?	302
O zastavni pogodbi	303
Kake reči smejo se zastaviti?	305
Ali se plače uradniške smejo zastaviti in oziroma v koliko je pripuščena rubežen takih plač?	306
O odškodnini pri požarih, katere izplačujejo zavarovalna društva	310
O izročitvi reči	311

C. O služnostih.

I. Kaj so služnosti in kako jih postava razvrstuje?	315
II. Kako si služnosti pridobivajo?	318
III. O posebnih postavnih predpisih, ki veljajo o paši in tako imenovanih gozdnih služnostih	322
IV. Kaki predpisi veljajo zaradi spravljena lesa in drugih pridelkov z gozda?	326
O plavenju lesa	328
V. Ali so služnosti velikega pomena za vsakdanje življenje?	330

Peti glavni del.

O pogodbah in o posebnih zavezah sploh.

A. O pogodbah sploh.

I. O bistvenih delih vsake pogodbe	333
II. O osebah, ki morejo sklepati veljavne pogodbe	335
III. Pogodba, izvir soglasne volje pogodnikov	341
IV. O reči, ki je predmet pogodbi. Važna razprava o „neveljavnih pogodbah“	347
O javnih dražbah	350
O obliki, v kateri se smejo sklepati pogodbe	360
V. O pisмениh pogodbah posebej, in o pričah, ki naj se skličejo k pogodbam	364
VI. O prevažni zapovedi, obseženi v § 887 občnega državnega zakonika	368
VII. O postavnih pripomočkih, s katerimi se hoče zagotoviti, da se bode sklenena pogodba v resnici tudi spolnila	372
O ari	373
O dogovorjeni kazni	378
O odstopnini	383
VIII. <i>Kdaj se sme veljavno sklenena pogodba zopet razrešiti?</i>	
O upljivu tako imenovanih cesarskih napak	386
O odškodovanju zavoljo nadpolovičnega prikrajšanja	405
O stavi	411
O igri	414
O asekuranci ali zavarovanju	418
O poravnava	423
IX. <i>O dobrostojstvu in o poroštvu</i>	429
Poroštvo s pristavkom „porok in plačnik“	442

X. <i>O spolnitvi pogodb:</i> Kaj je plačilo?	444
Po naših postavah se „mesec“ in „leto“ ne strinjata s koledarjem	445
Kak pomen ima zadnji dan?	446
Nauk o pobotnicah	453
B. O posameznih pogodbah.	
I. <i>O daritvi:</i> Daritev med živimi	458
Pismeno sklenena daritev je samo takrat veljavna, če se je pismo pred notarjem napravilo	459
Ali so upniki brez pomoči, če je dolžnik svoje premoženje razdaril?	460
Važni so predpisi, ki veljajo o daritvah na primerljaj smrti	458
II. <i>O najnovejši postavi z dne 16. marca 1884, št. 36 drž. zak., in o postavi z dne 25. maja 1883, št. 78 drž. zakonika . . . . .</i>	467
III. <i>O hranitni in posodni pogodbi . . . . .</i>	476
IV. <i>O posojilni pogodbi:</i> Kaj so posojila?	478
Kako se ima napraviti veljavno dolžno pismo	479
O obrestih	482
Tri nove postavbe	483
V. <i>O pooblastilni pogodbi . . . . .</i>	491
VI. <i>O menjalni pogodbi . . . . .</i>	498
VII. <i>O kupni pogodbi . . . . .</i>	507
VIII. in IX. <i>O rabokupni pogodbi . . . . .</i>	514
X. <i>O ženitnih pogodbah . . . . .</i>	559
O doti	560
O zaženilu	563
O vdovščini	566
Kaj je vživanje na primerljaj smrti?	570
Kak upljiv ima ločitev zakona na skleneno ženitno pogodbo?	574
XI. <i>O povračilu škode in odvzetega dobička . . . . .</i>	575
Kaj je škoda po naših postavah?	575
Kdaj se sme zahtevati povračilo škode?	577

Šesti glavni del.

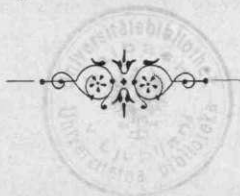
O sodnijskih postopanjih.

I. O rednem sodnijskem postopanju.

	Stran	Dokazovanje	597
O tožbi	590	Razsodba	604
Obravnava o tožbi	594	Zvršilo in eksekucija	610

II. O izrednem sodnijskem postopanju.

	Stran	O postopanju pri motenju	
O sumarnem postopanju	611	zadnje dejanske posesti	624
O m alotnm postopanju	614	O rabokupnem postopanju	624
O opominovalnem postopanju	616	O mandatnem postopanju	625

preporočeno
knjižnica, 278

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS #

00000074332

